

کتاب

مصاییح هدایت

جلد سوم

تألیف فاضل جلیل جناب عزیزالله

سلیمانی

که

بتمویب لجنه ملی خشیات امری رسیده ویا اجازه محفل

مقدس روحانی ملی بهائیان ایران منتشر

گردد رسیده است

لجنه نشر آثار امری طهران

طهران * ایران

سنه ۱۰۹۱ بنیعی

مصاییح هدایت
جلد سوم

تذکار

- ۱- چون هنگام تایپ و تکثیر جلد دوم کتاب مصابیح هدایت این بنده (مؤلف) مقیم تبریز بود و بدینجهت نتوانست در عمل مقابله نسخه اصل یا لجنه محترم نشر آثار امری نامست یقائها مساعدت و در تصحیح اوراق تایپ شده مراقبت نماید پس از اینکه یک نسخه از کتاب مذکور توسط لجنه مزبور یافت وی رسید ملاحظه شد که اغلاط بسیاری در آن پیدا شده و چون نسخ کتاب منتشر شده بود و امکان نداشت که غلطنامه بآن الحاق گردد لهذا صورت اغلاط در جلد سیم برج گردید ^{فرمایند} آنکه دارندگان کتاب بر طبق آن اغلاط نسخه خود را تصحیح
- ۲- علاوه بر اغلاطیکه در مفردات دست داده است چند جمله متوالی از تاریخچه جناب امین العلماء شهید هنگام تایپ در اواسط سطر نهم از صفحه ۳۷۴ از قلم ساقط شده است دعای اینکه در سطر مذکور بعد از کلمات (گفت و از مجلس برخاست) کلمات ذیل را اضافه فرمایند: (و هفته بعد صورت سوالی که از علم جفر نمود با جوابی که استخراج کرده بود یا خود آورد)
- ۳- مطلبی است که جناب آقای غلامعلی دهقان در تاریخ ۹ شهریور الیه سنه ۱۰۷۰ راجع بسرگذشت جناب قایل آبادی می فرموده اند که شایسته است بر شرح احوال ایشان افزوده شود و عین عبارت جناب دهقان اینست:

(.....) در آخر شرح حال جناب عباس قایل علیه احسان الله و رضوانه مندرج در جلد دوم مصابیح هدایت آثار آن خادم صادق را در کتاب مذکور داشته ایند و این عید کتاب دیگری از آثار آن جناب را ملاحظه نموده ام سفرنامه می است بخط و همسر آن متصاعد متضمن شرح وقوعات روزانه مسافرت ایشان به همراهی عده می از احبای و اما الرحمن آباد از تاریخ می عظمه از شهر الیه سنه ۷۶ تایم الیه از شهر السلطان مطابق ۲۸ ع ۲ بقصد زیارت آستان مقدس مرکز عهد و پیمان حضرت عید الیه ارواحنا فداء بقطع ربعی و دارای ۲۷۷ صفحه میباشد این کتاب الحال نزد جناب ثانی مقتیس صهر آن متصاعد که الحال ساکن در غوک (یکی از نقاط امریه آباد) میباشد است و با مطالعه آن بخوبی میتوان پی برد که تاجه حد در سفر مزبور مورد الطاف و عنایات خفیه مرکز میثاق بوده اند و نسکات و مطالب مهمه بسیار را شامل میباشد (.....) انتهای اینک غلطنامه جلد دوم را در صفحه بعد ملاحظه خواهی نمود

صفحه	سطر	فصل	صحیح
۵	۱۰	که از بی مواظبتی	از بی مواظبتی
۵	۱۵	طفولیت آنان	طفولیت برای آنان
۸	۱۹-۲۰	یا وعد وعید	یا وعد و وعید
۱۲	۵	بخوبی میخریدند	بخوبی میخرتند
۱۳	۱۷	آورد	آورده
۱۶	۱۳	مراجعت نمود	مراجعت نمود
۱۸	۳	رفت دید	رفته دید
۲۲	۵	و ارائه طریق	و خواهش ارائه طریق
۲۵	۷	اعلان داشت	اعلام داشت
۲۸	۱۲	یا حضرات	یا حضرات
۳۱	۱۸	و چهار یا زار این سر	و چهار یا زار این سر
۳۲	۱۴	الا الله	الا الله
۳۳	۱۰	بلیاس در روش	بلیاس در روشی
۳۳	۱۹	غرو که نشسته	غرو نشسته
۳۴	۱۶	مهره نفره	مهره نفره
۳۷	۱	روبراه نهاد	روبراه نهاد

صفحه	سطر	فصل	صحیح
۳۷	۱۱	بمنزل حاجی آقا	بمنزل درویش حاجی آقا
۳۷	۱۸	اگر آشنائی	اگر با شنائسی
۳۹	۱۰-۱۱	اللهم	اللهم
۴۰	۸	که لباس	که لباس
۴۱	۳	باید حق خود را بشناسد	باید حق را خود بشناسد
۴۱	۹	لسفر	بمسفر
۴۶	۱۵	متذکر کرد	متذکر کرد
۴۸	۱۱	صبرش تمام شد و طاقتش	صبرش تمام شد و طاقتش
۴۸	۱۵	لذی	لذی
۵۰	۸	از آن اسرائیل	از آل اسرائیل
۵۱	۱۵	اسلامیت خدا	اسلامیت خود
۵۲	۶	از مدت قلیل	از مدتی قلیل
۵۲	۲۰	پرسید و گفت	پرسید او گفت
۵۵	۶	ورج راه	ورج راه
۶۱	۵	پناه رفتند	پناه بردند
۶۱	۱۶	داخل شده	داخل شده
۶۲	۷	خیلی بند است	خیلی بلند است

صفحه	سطر	غلط	صحیح
٦٧	٨	اجاره کرد	اجاره کرده
٦٧	١١	وعصرها	وعصرها
٧١	١٨	برداشته	برداشت شده
٩٤	١٦	میداستند	میداشتند
٩٥	٣	میرزا ابوالحسن	میرزا ابوالحسن
٩٥	٧	منحصرا	منحصر
٩٦	١٠	تعلیم	تعلّم
٩٦	١٤	در گوشه	در گوشه‌ئی
٩٧	١٥	همیان	همیان
٩٨	٣	یتعلم	یتعلّم
٩٩	١	طعمه	اطعمه
٩٩	١٧	خوان معدود	خوان معدود
١٠١	١٠	چندین ساله برند	چندین ساله برناند
١٠٢	١٤	تسکین	تسکین
١٠٥	٤	تلاوت کرد	تلاوت کرده
١٠٥	١٢	بحقیقت	بحقیقت
١٠٥	١٣	هر قدر	هر قدر

صفحه	سطر	غلط	صحیح
١٠٧	٩	در گوشه	در گوشه‌ئی
١٠٧	١٩	جناب شیخ	جناب شیخ
١١٠	١٧	بین حقیر	بین حقیر
١١١	٧	بناتیه خانم	بناتیه خانم
١١٤	٢٠	یکصد اشرفی	یکصد اشرفی
١١٣	٦	انگشپ	انگشت
١١٦	٦	نیت و سرپریت	نیت و سرپریت
١١٦	٩	حاجی مصطفی	حاجی مصطفی
١١٧	٧	وسمارست در کلیات	وسمارست در کلیات
١١٩	١٨	و تفضیلش	و تفضیلش
١٢٠	٨	قمرات خلصات	قمرات خلصات
١٢٠	٩	الفحور	الفحور
١٢١	١٢	الاسماء نزل	الاسماء نزل
١٢٢	٥	صحرا	صحرای
١٢٤	١	وازمحمولات	وازمحمولات
١٢٥	٧	میرچخمان	میرچخماق
١٢٨	١٦	مجالش	مجالس

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۳۰	۱۷	مشورت	مشورت
۱۵۸	۳	نرسیده ام لکن از	نرسیده ام لکن در
۱۶۰	۱۲	لین بایبان	لین بایبان
۱۶۱	۹	واز قراریکه	واز قراریکه
۱۶۲	۲	مجلسی	مجلسی
۱۶۷	۸	جعلی مذایره	جعلی مذایره
۱۷۵	۱۴	قراردادی	قراردادی
۱۷۶	۲۰	پای پیانه	پای پای پیانه
۱۷۸	۱	بهجری	بهجری
۱۷۹	۶	خداوند	خداوند
۱۸۰	۸	صحر	صحر
۱۸۱	۶	وسنا	وسنا
۱۸۲	۱	یکویند	یکویند
۱۸۷	۱۳	احبای آباده	احبای آباده
۱۹۶	۱۰	مناظره مزبور	مناظره مزبور
۱۹۶	۲۰	تخیر	تخیر
۱۹۸	۱۰	وند رلوح و فؤان	وند رلوح و فؤان

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۰۲	۵	مهرایخانه	مهرایخانه
۲۰۶	۱۹	تیریز	تیریز
۲۰۷	۱۹	اقتصاب	اقتصاب
۲۰۹	۹	ایشان راهم	ایشان راهم
۲۱۱	۱۰	تحسن اخلاق	تحسن اخلاق
۲۱۲	۶	اسفا	اسفا
۲۱۶	۳	يك اطاق بزرگی	يك اطاق بزرگی
۲۱۷	۱۸	عناد شیخیه	عناد شیخیه
۲۲۲	۱۳	سراغ اطافشان	سراغ اطافشان
۲۲۴	۶	گشت	گشت
۲۲۴	۱۷	بطیح سیده	بطیح رسیده
۲۲۶	۱۷	بوزیه	بوزیه
۲۲۷	۱۸	وکنایت	وکنایت
۲۳۳	۱۳	اول مرتبه	اول مرتبه
۲۴۲	۱۲	و فرار نمود	و فرار نمود
۲۴۳	۱۶	راین خود ظاهر	راین خود ظاهر
۲۵۴	۵	ومشعبه	ومشعبه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۵۴	۱۴	برفاتیونی	برفاتیونی
۲۵۷	۷	رضایک افیر	رضایک افسر
۲۶۳	۸	فروع نضرت	فروع نضرت
۲۶۴	۲	وانصاری	وانصاری
۲۶۴	۵	مخشور صاحب	مخشور صاحب
۲۶۵	۹	صورت خود را	صورت خود را
۲۶۷	۱۲	که از افغانه	که از افغانه
۲۶۸	۴	طبع نشر	طبع و نشر
۲۶۸	۱۳	در بخارا بدست آورده	در بخارا بدست آورده
۲۶۹	۱	روزگزارند	روزگزارند
۲۶۹	۶	یا ابا الفضل	یا ابا الفضل
۲۷۲	۸	والروح الیه	والروح والیه
۲۷۲	۹	استفحال	استعجال
۲۷۶	۲	معجزه	ومعجزه
۲۷۷	۱۱۰۷	حقیقت	حقیقت
۲۸۰	۱۳	پرستش	پرستش
۲۸۹	۱۹	حجج الیه	حجج الیه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۸۸	۴	متهلل الوجد	متهلل الوجه
۲۸۸	۱۱	و بعبارة اوضح	و بعبارة اوضح
۲۸۸	۱۴	یجمله عرش	یجمله عرش
۲۹۲	۱۳	قد درفت	قد درفت
۲۹۶	۴	اینکه نفوس	اینکه این نفوس
۲۹۸	۱	و معنائی جریان	و معنای جریان
۳۰۳	۹	بود در سنه	بود که در سنه
۳۰۴	۴	زندیه	زندیه
۳۰۴	۱۱	یحت ائمه	یحب ائمه
۳۰۶	۷	علائلات	عائلات
۳۰۹	۴	تفسر	تفسیر
۳۱۰	۶	تدیبه	تدیعه
۳۱۰	۱۲	وجهها و لیس	وجهها و لیس
۳۱۰	۲۰	فی عظیم	فی عظیم
۳۱۲	۱۰	سنی اثنی	سنی اثنی
۳۱۵	۱۶	میدام که	میدام که از
۳۱۶	۲	ارویه	ارویه

صفحه	سطر	فلسط	صحیح
۲۱۸	۱۰	تطبیح	و تصبیح
۳۱۸	۱۶	اطاعته	اطاعة
۳۲۰	۱۵	هذا الآیة	هذه الآیة
۳۲۲	۳	شلوار را	شلوار را
۳۲۲	۴	میزندند	میزده اند
۳۲۲	۲۰	مارگزه	مارگزره
۳۲۳	۱۷	ذوالفقار	ذوالفقار
۳۲۴	۲۰	مخاطب للمعموم	مخاطبا للمعموم
۳۲۸	۲۰	الیهوری زاده	الیهوردی زاده
۳۲۹	۵	ملاک	ملاکت
۳۳۰	۳	گشته	گشتند
۳۳۶	۱۷	در حقیقت	در گرانی
۳۴۸	۱۹	میگویند او محرمانه	میگویند محرمانه
۳۵۰	۹	سراب	سراب
۳۵۶	۱۱	خیره خلقه	خیره خلقه
۳۵۶	۱۵	جوانی نورانی	جوان نورانی
۳۵۸	۱۷	با و آغاز	با او آغاز

صفحه	سطر	فلسط	صحیح
۳۵۹	۱۰	اشاره کرد	اشاره کرد
۳۶۳	۱۸	محتاج	محتاج
۳۶۴	۹	گوشتخوار	گوشتخوار
۳۶۴	۱۰	گوشت بخورد	گوشت بخورد
۳۶۶	۲	اندازه مسافت	اندازه مسافت
۳۷۴	۲۰	تفسیر بایمان	تفسیر بایمان
۳۸۲	۱۴	تبیح	تبیح
۳۹۰	۴	کیلا	کیلا
۳۹۳	۱۱	عبادت	عبادت
۳۹۵	۱۷	معروف داشته اند	معروف داشته اند
۳۹۷	۶	وامثالها	وامثالها
۳۹۷	۱۶	دعا مستجاب	دعا مستجاب
۳۹۸	۷	منافی حکم	منافی حکم
۴۰۲	۱۱	وهن	وهن
۴۰۴	۲	مخبت	مخبت
۴۰۵	۷	ولا یخجبه	ولا یخجبه
۴۰۵	۱۴	ظهور	ظهور

صفحه	سطر	فلسط	صحیح
۴۷۳	۱۸	از ملعت	از طلعت

صفحه	سطر	فلسط	صحیح
۴۰۷	۵	عین بطا	عین بکا
۴۰۸	۴	میافت	میافت
۴۰۹	۱۲	ظهر و رقعه	ظهر و ورقه
۴۱۰	۶	جعفراو	جعفراو
۴۱۳	۹	روئیت خبری	روئیت چیزی
۴۱۴	۷	جزو سئوالات	جزوه سئوالات
۴۱۴	۱۶	غایب سرور	غایت سرور
۴۱۴	۱۸	مثل برقص	میل برقص
۴۲۷	۱۸	تدبیرکو	تدبیرکو (انتهی)
۴۳۴	۱۵	خلق اله	خلق الله
۴۳۹	۱۶	از او آخر	از او آخر
۴۵۴	۱۹	تظارهر	تظارهر
۴۵۴	۱۹	و مجالسی	و مجالس
۴۶۵	۱۱	فارغ التحصیل	فارغ التحصیلی
۴۶۷	۱۴	از طرف مشاق	از طرفی مشاق
۴۷۱	۴	سحت الضلال	سحب الضلال
۴۷۲	۳	من الهوی	من هوا

سوالاقت من الایہی

این جلد سیم است از کتاب مصابیح هدایت که بتأییدات خفیه من له الامر والاختیار والعظمة والاعتدال ولی امر حضرت ملیک مختار روحی لاحیائه القداء و دستور محفل مقدس روحانی ملی بهائیان ایران شید الله ارکانه و اهتمام لجنه مجلله نشر آثار امری تکبیر و بمرض مطالعه احبای الہی گذارده میشود - و لاجل حفظ تاریخ و استحضار یاران بعرض میرساند که شرح احوال نفوس مقدسه فی که بترتیب از اول تا ششم در این کتاب مندرج است از دو سال قبل نوشته و آماده شده و ترجمه احوال سه تن دیگر از رجال این امر عظیم که بعد از آن نشر نفرست ایضا بترتیب در سنه حاضر (۱۰۶۰ یدبع) در خلال سایر وظایف سیف مقدسه این عید تنظیم گردیده امید است که این هدیه ناقابل در آستان دوستان مقبول افتد و هنگام قرائت برای این ذرہ ایسی مقدار از حضرت احدیت طلب عون و عنایت فرمایند تا بخد متسی که لایق بساط عظمت است موفق گردند و نیز رجاء از مقدمه فی را که در آغاز جلد اول این کتاب نگارش یافته از نظر شریسیف بگذرانند تا بر مراد اصلی از این رشته تالیف واقف گردند تاکنون از حسن توفیقات الہیہ ترجمه احوال سه تن از بزرگان شریک نوشته شده که باز در نفر آن در جلد اول و در نفر دیگر

در جلد ثانی و نه نفر دیگر در این جلد درج گردیده
مستدعی است برای ملاحظه فهرست مندرجات باخر کتاب
مراجعه فرمایند .

تبریز سیزدهم شهر الکمال ۱۰۶۰ - موافق ۲۲ مرداد -
۱۳۲۸ هجری شمسی .

عزیز الله سلیمانی اردکانی

جناب آقا سید مهدی گلپایگانی

جناب آقا سید مهدی گلپایگانی از رجال مهم بهائی و از جمله نفوسی است که فضیلت علم و شرافت خدمت را با هم دارد این بنده از محضرایشان در عشق آباد استفادہ ها کرده و فیضها برده ام این مرد بزرگوار آیت انقطاع بود و شئون دنیا بقدریال مگسی نزدش ارزش نداشت و تمام معنی مردی و ارستیه بود قامتی متوسط و روشی مجتهد نداشت در معاشرت خوش صحبت و در نشست و برخاست سر مشق آدمیت و انسانیت بود یا هر کسی در خور فهم او تکلم مینمود و بیاناتش را با عضلهای شیرین میآمیخت و اگر لازم بود بمناسبت مقام از اشعار شعرا استشهدات میکرد و چنان مثلها و اشعار را در موقع خود ذکر مینمود که گوئی آن مثل یا آن شعر برای همین مطلب بخصوص گفته شده است .

در کوچه همیشه باعصاب دیده میشد اگر با کسی همسراه بود گرم صحبت میگشت و اگر تنها بود با فکر خود فرو میرفت و مثل کسیکه یا شخصی صحبت میدارد دست و سر و شانه هایش را حرکت میداد بارها از پشت سر و پیش رو دیده شد که در حالیکه تنها راه میرفت دفعه ایستاد و عمایش را بلند کسرد و بفاصله پنج یا نه ثانیه بهمین وضع توقف کرد و بعد بسراه

افتاد گاهی شانه ها را بلند مینمود و دود ستی بجیزی اشاره میکرد و گاهی يك قدم پیش و يك قدم پس گذاشته مکتی مینمود و گاهی مثل کسی که مطلبی را بطرف خود گفته و او آن مطلب را فهمیده باشد ابروهای را بالا میبرد و تبسم میکرد و گاهی مثل کسی که از شنیدن حرف نامناسب یا سخن بیجائی غضبناک شده باشد روی را درهم میکشید و گره در پیشانی میانداخت و با لجمه در تنهائی خواه نشسته و خواه ایستاده و خواه در قدم زدن آنی از این حرکات خالی نبود بهمین جهت اشخاص ناشناس تصور میکردند که این مرد تکرر معشوش است و لسی او خود متوجه کسی نبود و از قضاوتهای مردم در باره خون پروائی نداشت و از کمال و ارستگی بلباس خود هم اهمیتی نمیداد و چندان باین استحضام و نظافت هم نبود بهمین جهت لجنه خدمت عشق آباد همیشه یکی از اعضا را وادار میکرد که هفته ای یکبار ایشان را بحمام ببرد و ناخنهایش را بچیند .

در هیچ حالی صراحت لهجه را از دست نمیداد و لسی کلماتش جز برخی اوقات زمخت و زننده نبود هنگامی که در شهر مسراقات نداشت و در زمان رسد آنجا تند ریس مینمود احببای آن مدینه در نظر گرفته بودند که هفته ای يك شب نزد ایشان معلومات امری کسب نمایند در اولین جلسه عده بسیاری در آن مجمع گرد آمدند و جناب آقا سید مهدی هم بعد از نیم ساعت

تشریف آوردند و روبروی حضار که همه روی نیمکتها و صندلیها نشسته بودند ایستادند و بعد سیگاری بیچیده در تنی فرسوده بردند و آتش زدند و بعد در حالیکه تکیه بعضا کرده بودند چند دقیقه بحضار که در کدام کتابی در دست داشتند نگاه کردند فرمودند من در پیشانی شما نوری نمی بینم بی جهت بخود زحمت داده اید شما اهل علم در من نیستید احباب گفتند نه جناب آقا سید مهدی چنین نیست ما خیالی مشتاقیم که درس بخوانیم آقا سید مهدی فرمودند من شما را می شناسم و میدانم که این هفته فی العثل پنجاه نفر آمده اید هفته دیگر بیست نفر تباران خواهید آمد و هفته دیگر شصت به پنج نفر خواهد رسید و هفته چهارم فقط میز و صندلی حاضر خواهد بود پس بهتر این است که از زمین حالا متفرق شوید من هم امشب میرم و شرط میکنم که اگر شب جمعه آینده بقدر امشب باشید شما را در من بد هم این را گفت و رفت و معلوم است که هفته دیگر ثلث آن جماعت هم حاضر نشده اند.

باری آن وجود شریف در ششم جمادی الاولی سنه ۱۲۸۰ هجری قمری در تصیبه گلپایگان که از توابع سلطان آباد عراق (اراک) است در خانان اهل علم متولد شده بدین سید ابوالقاسم امام جمعه گلپایگان و محل توجه اهالی بوده اجداد او تا چند پشت که بیان داشته است همگی از اهل

دانش و فضل بوده اند مخصوصا جد بنجم او که نامش میرزا ابوالقاسم است از معارف علمای اعلام بشمار آمده و نسبت آقا سید مهدی پس از بیست و هفت پشت بحضرت امام موسی کاظم علیه السلام می پیوندد.

باری مقدمات علمییه را در گلپایگان و فقه و اصول را در اصفهان فرا گرفته و مدت سه سال نیز بخصوص برای تحصیل حکمت الهی بسلطان آباد رفته و در همه این علم تیجسری بسزا یافته زیرا شوقی بسیار و ذوقی سرشار و ذهنی و قیاسی و فکری نقاد داشته است و قبل از آنکه بفوز ایمان فائز گردد مفیم اصفهان و در میان اهل علم بوفور فضل مشار یا البنان بوده و باران آن مدینه با او طرح دوستی ریخته و با همکین از مبلغین که وارد آن شهر میشدند ملاقاتش میدادند و او هیچ وجه تصدیق نمیکرد حتی وقتی با جناب میرزا ابوالفضل گلپایگانی هم که بایکدیگر نسبت و قرابتی نزدیک داشته اند روبرو میشوند و در باره این امر اعظم گفتگو میان میآید تسلیم نمیکردن احبب از بسکه او را باین و آن ملاقات میدهند و نتیجه نمیگیرند عا یوس و در صحت بوده اند که او را بخود واگذارند لکن جناب میرزا ابوالفضل میفرمایند آقا سید مهدی جوانی است عالم و مستعد و چنانچه موفق بایمان شود مصدر خدایات بزرگی خواهد شد باید با او مدارا کرد و ضمنا با مبلغین ملاقاتش

داد شاید متنبه شود .

احبای بموجب سفارش جناب آقا میرزا ابوالفضل یا او قطع رابطه نکردند و باز یا سایر منادیان امرالله ملاقاتش میدادند تا وقتی که جناب حاجی میرزا حیدرعلی اصفهانی اعلی الله مقامه بآن شهرورود مینماید یاران شرح احوال جناب سید مهدی را بایشان میگویند حاجی میفرماید او را عند الاقتضا پیش من بیاورید احبای جناب سید مهدی را به حضر حاجی حاضر میکنند به اوریکه خود آقا سید مهدی میفرمود و تئیکه وارد مجلس میشود حاجی با کمال محبت و خوشروئی یا او برخورد و احوال پرس مینماید و بعد میگوید جناب آقا سید مهدی شما اهل علمید و من مردی عامی میباشم ولی یک سلسله مطالب دارم راجع بدیانت و غرض این است که آن مطالب را بر شما عرضه دارم و خواهش منمیکساعت گوئید فرما در ایند و بعد ریاض دل بندهمید و وقت کنید اگر درست بود بپذیرید و الا فلا و گمان نفرمائید که من مرد میباحنه و مجانله میباشم چه که من علمی ندارم تا آن را سرمایه بحث و جدل قرار ندهم و از ابتدا خوش را در این زمینه عاجز و زبون معرفی کرده و در ریبکار علمی خود را مغلوب بحساب میآورم حال اگر اجازه میفرمائید مطلب را شروع کنم .

جناب آقا سید مهدی از این بیان حاجی متأثر شده نزد خود عهد میکند که بفرمایشات حاجی گوئی فرما ندهد و بسر

خلاف سابق که سعی میکرد است بهرنحوی هست در مقابل گفتار مبلغین بهائی جوابی پیدا کند این دفعه دقیقانه و منصفانه مطلب را بسنجد لذا حاجی میگوید مطلب خود را بفرمائید حاجی هم بنای صحبت را گذاشته مفضلا و مشروحا بحقیقت این امر اعظم عقلا و نقلا استدلال مینماید آقا سید مهدی در این مجلس وجدانا خود را در مقابل افاضات حاجی مغلوب مشاهده کرده جدا درصدد تحقیق برآمده طالب کتاب میشود و احبای درجا کتاب استدلالیه را با او میدادند و پس میگرفته اند و او مطالب را صحیح و پراهمین را متین مییافته ولی قلبا قانع نمیشده و نمیتوانسته است از روی یقین امرالله را تصدیق نماید و در عین حال در امکان نبود که از مطلب باین مهمی صرف نظر کرده بحال بیطرفی بماند .

بالاخره با احبای میگوید من کتب استدلالیه شما را دیدم و دیگر باین چیزها احتیاجی ندارم حال از آثار صاحب ظهور یعنی بندهمید احبای خواهش او را پذیرفته و مقداری از الواح و آیات با او میدهند و بعد از زیارت آیات قلینش مطمئن شده در جرگه احباب داخل میشوند و در کمال انجذاب و سرور بعزم تشرف عازم ساحت اقدس شده در او اواخر سنه ۱۳۰۸ هجری قمری از اصفهان خارج شده و چون بهمدان میرسند باصرار احباب مدت ده ماه بملاقات دستار و نشسر

نفحات الله میبرد از د و بعد از آن بیخدا در رفته و در آنجا
 خبر صعود حضرت بهاء الله باو میرسد و پس از توقف شش ماه
 و چهارده روز در نهایت دلالتگی سفر را مداومت داده بارض
 اقدس واصل و باستان مقدس حضرت من طاف حوله الاسماء
 مشرف میشود و تا تیر این تشریف چنان عظیم و عمیق بوده است
 که قصیده ثی مشتمل بر ۹ بیت در شرح صعود حضرت بهاء الله
 و مناقب حضرت مولی الوری که در کمال فصاحت و بلاغت و دانند
 مضامینی بگردد و تشبیهات و استعاراتی لطیف است سروده در
 محضر مبارک برپای ایستاده آن را میخواند و نسخه اش را
 بحضور مبارک تقدیم مینماید و چندی در ارض اقدس متوقف و از
 محضر مبارک مرکز میثاق بهره و روبرو خوردار بوده است .
 در این میانه جناب میرزا ابوالفضل گلپایگانی که چندی در
 عشق آباد مقیم بوده احضار و باران عشق آباد هم بواسطه
 شهادت حاجی محمد رضای اصفهانی بطوریکه شرحش در تاریخ
 ثبت است نزد حکومت وقت عزیز و محترم شده و از طرفی هم شهر
 عشق آباد موقعیتش اقتضا مینمود که شخصی از اهل علم در آنجا
 باشد که از هر جهت جامعیت داشته و بتواند باطل و ایمان
 و شعب مختلفه روبرو شده جواب سئوالات آنها را از روی بصیرت
 بدهد پس حسب الامر غرض الله الاعظم جناب آقا سید
 مهدی ماهور بمسافرت و اقامت عشق آباد شده در سال ۱۳۱۱

قمری بآن مدینه وارد و پس از ورود مشغول کارهای امری میشود
 مدتی در مدینه بسر میبرد تا آنکه با قدام خود ایشان و سایر دوستان
 تا سیس شده بود بافاضه و پرورش نونهالان برداخته و پس
 از چندی متاهل میگردد و هنگام ازدواج جوانی سی و سه ساله
 بسوده .

آن متاهل الی الله میفرمود که یگانه سبب تاهل من آن
 بود که لا اقل در خانه خود وقت آزادی داشته باشم زیرا که در
 زمان تجرد هیچگاه مالک آزادی نبودم و چه بسا اتفاق میافتاد
 که او آخر شب لباس را از تن بیرون آورده می شستم یا وصله
 مینوشتم بختی یکی از احبای بدون سرو صدا وارد میشد و من از این
 قبیل امور هم باز میماندم بهر حال در اوایل ورود با افسران دولت
 تزاری روسیه که مقیم عشق آباد و بواسطه قرب جوار با ایران
 مایل بفرگرفتن زبان فارسی بوده اند آشنا میشد و با آنها زبان
 فارسی میآموزد و در این میانه خود زبان روس را فرا میگیرد و مدتی
 هم بگنبد قاپوس بازن و فرزند کوچکش چندی در آنجا اقامت
 داشت و بعد مراجعت بعشق آباد نمود و آن ایام حکومت وقت
 مصمم بنشر روزنامه ثی بزبان فارسی میشود آقا سید مهدی -
 بیست بره بیری آن روزنامه انتخاب و با حقوق کافی مشغول کار
 شده منزلی شخصی ایتباع و در آن ساکن میشود و در مجالس
 و محافل احباب را با سخنان عالمانه خویش بهره مند میسازد

وند ره موقع که بشخص ارجند ی یا برجال دانشمند ی از اغیار
روبرو میشند و حقیقت این امر اعظم را بر او متکلم میساخته و همچنین
ارباب عناد را که فرضشان توهین و مسخر بوده جوایبهای سی
در خورشان و فکرشان میدانند و یکایک را با پاسخهای دندان
شکن ملزم و مفهم میفرموده است .

از جمله حکایتهای این است که موقعی چند تن از آخوند های
شیعه که ظاهراً از قفقاز آمده بایکی از احباب که گویا مرحوم آقا
میرزا مهدی رشتی بوده مصافح و بمکالمات امریه میرد از سب
در اثنای صحبت مباحثه آنها منجر بآیات میشود مبلغ بهائی
برای نمونه این عبارت دعای سحر را تلاوت مینماید که (اللهم انی
اسئلك بشعراتك التي تتحرك على صفحات الوجه كما يتحرك
على صفحات اللوح قلمك الاعلى . . .) آخوند ها اعتراض میکنند
و بنهایت شدت صوت را بایراد بلند مینمایند که صاحب این
کلمات کفر گفته که خدا را دارند روی و موی شعرده احبابی
که در آن مجلس بوده اند میگویند مرد عالمی در اینجا هست که
میتواند جواب شمارا بدهد آنها میگویند محال است کسی بتواند
این مشکل را بطور موجه حل کند ولی ما حرفی نداریم بیایید ببینیم
چه میگوید لذا شخص مزبور میروند نزد آقا سید مهدی و کیفیت
را شرح میدهند آقا سید مهدی که مرد بسیار مزاج و شیرین
بیانی بود میگوید ای کج سلیقه مگر جمال مبارک آیات کم داشت

که توقف لوح دعای سحر را از میان آنها انتخاب کردی و علاوه
بر این مگر دعای سحر آیه کم داشت که توازیبانه آنها این آیه را
اختیار کردی و بعد باتفاق بدیدن آخوند ها میروند بعد از
تعارفات رسمیه آقا سید مهدی رو بمعرض کرده میگوید آقا شما
حضرت امیرالمؤمنین را قبول دارید یا نه آخوند بر آشفته میگویند
این چه حرفی است که میزنی البته آن بزرگوار را قبول دارم میگوید
بسیار خوب آیا القاب ایشان را میدانید آخوند میگوید بلی آقا
سید مهدی میگوید آیا یکی از القابش عین الله و دیگری يد اللسه
عست یانه آخوند میگوید آری چنین است آقا سید مهدی —

میگوید عین الله یعنی چشم خدا اوید الله یعنی دست خدا دست
است یانه میگوید آری آقا سید مهدی میگوید خدائی که دست
دارد و چشم دارد مگر نباید موی داشته باشد و شما میدانید که
اگر خدا با داشتن سایر اعضا سرش ریخو باشد البته کچل خواهد
بود و ما مبهائیهها بخدای کچل اعتقاد نداریم از این بیان ایشان
اهل مجلس بخنده میافتند و معرض هم بی اختیار میخندند و خوشتر
میآید و با نتیجه مجلس پر روحانیت و محبت خاتمه مینماید .

احیای عشق آباد حکایت میکردند که وقتی یکی از آخوند های
زند بفسق آباد آمده با آقا سید مهدی بوسیله بعضی از
احباب رو برو شد و در اول مجلس بالحن تحنیر با آقا سید مهدی
گفت من در ایران همه مبلغین بهائی را دیدم ام و کلیه

استدلالات آنها را شنیده ام و هیچکدام را نپسندیده ام و بعد لب و لوجه راجح و کوله کرده گفت برای من دلیل نقلی و برهان عقلی و خواندن قرآن و نقل حدیث نتیجه نمی‌دارد. اگر چیز تازه نمی‌دریساظ ندارید بفرمائید آقا سید مهدی در حالیکه دود سیگار را از دهان خارج می‌کرد گفت بسیار خوب برای شما دلیل شیخ چغندر را می‌آوردیم که تازگی داشته باشد. آخوند گفت دلیل شیخ چغندر کدام است آقا سید مهدی یا آب و تاب تمام قصه شیخ چغندر را که بفتح علی شاه چیز تازه نشان داده بود بیان کرد و بعد آخوند را که از شنیدن آن حکایت متحیر و میبهوت شده بود مخاطب ساخته گفت مرد حسابی ما بهائیان امر مقدس حضرت بهاء الله را با همسازان نقل یا ببران عقل ثابت میکنیم و شما که بقول خودتان از دلیل عقلی و نقلی و آیات قرآنی و احادیث نبویه و شراعت تاریخیه چیزی دستگیرتان نشده و چیز تازه تری میخواهید بیاورید بهمان دلیل شیخ چغندر رجوع کنید آخوند در آن مجلس چنان خجل و سرافکننده شد که دیگر نفسش بیرون نیامد. نفع دیگر یکی از آخوندها در حجره شرکت امید نشسته و با چند نفر احباب که از جمله آقا میرزا مهدی رشتی بود مباحثه میکرد و ایراد بر کتاب مستطاب اقدس میگرفت که چرا صاحب این کتاب حکم بطهارت ماء نطفه کرده است آقا میرزا مهدی و

سایرین حرف در خواستند و او را با دلایل و براین قانع کنند ممکن نشد در این میانه آقا سید مهدی را دیدند که تعلیمی در دست گرفته از جلو حجره عبور کرد و او را با حجره طلبیدند و مسئله را اظهار داشتند آقا سید مهدی نگاه بی‌قیافه عبوس و حیثیت فرعون مآبی آن آخوندها را اخته بعد رو با حجاب کرده گفت حق با آقا است شما بی جهت با ایشان جسارت کرده این احباب متحیر شده سبب پرسیدن آقا سید مهدی گفت جمال ائمه را بی‌همی فرموده اند که نطفه بهائی پاک است نه نطفه آخوند بعد رو با و کرده گفت آقا آسوده باشید که نطفه شما از نطفه سگ هم نجس تر است زیرا تم خدایهوت آخوند را خبیر و بصیر است و هم من که عمری در میان آنها بسر برده و میدانم که از چه نمانند سبب حرکت کرده بر او خود روانه شد.

عمچنین آن ایام در یاد کوبه آخوندی بود که هر روز بر سر منبر آیه مبارکه (انا نستحیی ان نذکرکم الغلمان) را مخرج نموده و با حدیث متم آیه بتمثال و قاحت اظهار میکرد که ابر فعل قبیح در بهائیت مباح شده احبای پاک کوبه و فضیله احباب در آن نقشه حرفه رکوشیدند که او را از این اخترا بازند دارند نشد بالاخره خبر بعشق آباد رسید آقا سید مهدی با قلم شیوا و اطلاعات وسیع و عمیق خود مقاله میسوطی در جواب این تهمت بار در آن شیخ نوشته و از روی قواعد اصولیه بخلاق احوال او را

بطورشایسته ثابت ومدلل کرد و در خاتمه، مثاله عباراتی قریب
 باین مضمون نوشت که از آنکه شخص عالم و فاضل و زبان فهم
 و اهل اصطلاحند بعید است که مطلب را نفهمیده باشند یا
 آنکه برخلاف حق و انصاف عدل این نسبت را بصاحب این
 ظهور اعظم بدهند این امر از ایشان از دل پری و ناشی از فلان
 قضیه است وگرنه حاشا که آن مرد محترم با اینکه مطالب
 واضح است بصرف تعصب چنین تهمت را جایز شمارند . وقتیکه
 آن مثاله بوسیله احیای در یاد کویه منتشر شد زمین العابدین
 تقی اف که از ثروتمندان درجه اول تقفاز بود یک نسخه از آن
 را نزد همان شیخ برده و خوانده و گفته بود خاک بر سرت در
 مزخرف گوئی بتندی اسرار و زبیدی که عاقبت چنین رسوا در
 مفتضح گردیدی شیخ مزبور بعد از آن در باره بهائیت هم
 فرودست و تا وقتیکه وفات کرد از این مقوله صحبتی میان نیاورد
 مرحوم آفاسید مهدی بعد از موتوف شدن روزنامه مزبور
 که نامش (مجموعه ماورا بحر خزر) بوده برای امرار معاشر
 در تجارخانه امید بنویسندگی مشغول شده و سر از چندی
 که آن تجارخانه برچیده شده با مور مختره پند اختسه و
 بواسطه تعدد اطفال و کثرت مخارج و قلت عواید بسختی
 گذران مینمود بقرسیکه بعد از فوت جناب ابوالفضایل هنگامی
 که حضرت عید البها برای تمام کردن کتاب کشف الغطاء

حسب الوصیه ابوالفضایل اورا بساحت اقد من اطلیند بعلت
 پریشانی او وضع زندگانی نتوانست سفر کنند لذا جناب آفاسید
 محمد علی قاضی احضار و ما مور شد که بعشق آباء مراجعت نموده
 باتفاق آفاسید مهدی بطهران رفته آن کتاب را با تمام برساند
 بعد از مراجعت جناب شیخ محمد علی بعشق آباء یا هم بطهران
 سفر کردند و مدت ده ماه در تهران در منزل جناب ارباب
 فرج کاشانی که یکی از احیای بسیار بافتوت و صاحب خلوص بود
 اقامت نمودند و مرحوم شیخ محمد علی و برخی دیگر از افاضلسل
 مواد لازم را تهیه و مرحوم سید مهدی بتحریر مشغول شده پس
 از انجام این کار بعشق آباء برگشتند و مرحوم آفاسید مهدی
 بعد از آن بنا بخوانش احیای شهر مرو از عشق آباء یا خانواده
 یا آنجا کوچیده مفیم شد و در زمانه آنجا بتدریس مشغول گردید
 تا زمانیکه انقلاب کبیر روسیه آغاز و سلطنت استبداد ی سرنگون
 و حکومت شوروی روی کار آمد و این حکومت چون زبان و قلم را آزاد
 کرد و بازار تبلیغ رواج یافت احیاء در عهد نشر مجله امسری
 برآمدند و نخستین نفسی که بفکر تاء سیس مجله افتاد جناب
 آفاسید مهدی از اهل گرمز بود آن را بیجان بود که با وصف کم
 سواد ی فکری روشن داشت و همواره در پیشرفت جامعه
 یاران و ترقی جوانان میکوشید این مرد یک روز در روی بلکان
 مشرق الانکار عشق آباء نشسته روزنامه (نوبهار) را که در

مشهد بعد تربیت شیخ احمد بهارنشر میشد مطالعه میکرد در
 اتنای مطالعه چشمش بمقاله فی افتاد که بر رت امر و دم بهائیت
 نوشته شده بود در همان بین آقا میرزا مهدی رشتی که از
 محترمین و متمولین احباب و پیوسته در فکر خدمت و توسعه
 نطاق امرالله بود بمحوظه مشرق الان کارونزد آقا حسین
 تمدنی آمده نشست آقا حسین روزنامه را پیش او انداخته گفت
 نگاه کنید چه مزخرفاتی نوشته اند چقدر رجای تاف است که
 ما روزنامه یا مجله نمی داریم تا جواب این ترحمات را بنویسیم
 آقا میرزا مهدی هم مطلب را تصدیق کرد و هر دو بفکر تاسیس
 مجله افتادند و چون این کار مستلزم مخارج است قرار گذاشتند
 که جمعی از معارف پروران احباب را دعوت و مطلب را عنوان نمایند
 و بعد از بیان مقصود ابتدا خود مبلغی بپردازند سپس از سایرین
 طلب مساعدت نمایند چون این تصمیم مابین آن دو نفر اتخاذ
 گردید بفکر مدبران وقتون دانشمندی افتادند که از عهده
 چنین کار مهمی برآید آقا میرزا مهدی رشتی گفت جز آقا سید
 مهدی کسی نزد این میدان نیست و خوب است که شما بروید
 او را از مراد بعشق آباء بیاورید آقا حسین گفت آقا سید مهدی
 بحرف من تنها گوشر نمیدهد مگر اینکه شما هم همراهی کنید
 و با اتفاق نزد ایشان برویم آقا میرزا مهدی قبول کرد و چون
 بحرکت ترن پیش از نیم ساعت نماده بود فوراً بد رشکه نشسته

بایستگاه رفتند و بلیط گرفته بمرو رهسپار گشتند و با جناب
 آقا سید مهدی ملاقات نمودند مطلب را در میان نهادند آقا سید
 مهدی فرمود من حاضر بعشق آباء بیایم لکن ملاقاتی است که
 در اینجا با طفلان احباب در سر عریض میشد هم وحیف است که
 دوره در سر رانان تمام بگذارم آقا حسین گفت آیا بعشق آباء
 کسی از احباب هست که بتواند بجای شما در سر کند آقا سید
 مهدی گفت فقط حاجی میرزا حسین یزدی از عهده برمیآید
 آقا حسین گفت من از او بیرو میآیم آقا سید مهدی گفت اگر چنین
 کاری نکنید من هم بعشق آباء خواهم آمده پس از انجام مذاکرات
 آقا حسین و آقا میرزا مهدی بعشق آباء باز گشتند در بین راه
 نقشه دعوت احباب را کشیدند اشخاصی را از متفکرین و منفقین
 در نظر گرفتند و روز پس از درود بعشق آباء آقا حسین تمدنی
 علاوه بر آقا میرزا مهدی رشتی آقا عبدالوهاب شیددی و آقا
 ضیاء الله اصغر زاده و آقا علی اکبر علی اف و آقا مشهدی علی
 علی اصغر اف و آقا احمد آقا حسین اف و آقا میر علی اصغر
 فریدی استخوانی و استاد عبد الکریم یاقراف یزدی را بمنزل خود
 دعوت نمود همگی مدعوین حضور یافتند جز جناب استاد
 عبد الکریم که بگوگ تپه سفر کرده بود حاصل آن مجلس جلوس
 مرافقت حضار برای تاسیس مجله بود اولاً و تعهد تاسیس بود چه
 آن بود ثانیاً بدین ترتیب که آقا حسین (بر طبق نقشه قبلی)

که با آنا میرزامهدی رشتی کشیده بودند) گفت من پنج هزار
منات خودم میدهم و پنج هزار منات هم از آنا میرزامهدی
میگیرم آنا میرزامهدی گفت من اینقدر پول ندارم آناحسین
گفت اگر نه منی بزور خواهم گرفت آنا میرزامهدی گفت حالا که
صحبت زور است ناچارم که بدهم بالجمله این دو نفر فی المجلس
وجه را برداختند آنا ضیاء الله امخرزاده هم دو هزار منات
داد و آنا علی اکبر میلانی یک هزار منات و آنا عبد الوهاب شهید
پانصد منات و بنیه حضرت حصار هر یک صد منات و بعد استاد عبد الکریم
هم پنجاه منات پرداخت مختصر آن مجلس پس از جمع آوری
اعانه اول قرار گذاشتند که نهم مجله (خورشید خاور) باشد
پس نامه ای ابتدائی آن را تقسیم کردند بدین نحو که آنا
ضیاء الله امخرزاده از حکومت اجازه نشر مجله را تحصیل کند
و آنا احمد آناحسین اف جانی را برای محل اداره اجاره کند
و آنا عبد الوهاب شهیدی کاغذ بخرد و آناحسین هم بسزود
آنا سید مهدی را باعائله از سر و بعشق آباد بیاورد فردای
آن روز جمعی بوقایف محوله پیام کرده هر یک ما سریت خود
را بنحو احسن انجام دادند و پس از ورود آنا سید مهدی
جلسه دوم از همان نفوس تشکیل و مدتی معاشر جناب آنا سید
مهدی تعیین گشت و نفوس مذکوره هم باعضای کمیته خورشید
خاور نامیده شدند و بفاصله یک هفته اولین شماره آن -

منتشر گردید آنا سید مهدی مجله هفتگی خورشید خاور را
بخوبی اداره کرد و آن مجله نامی و سودمند تا موقعیکه آن
بزرگوار حیات داشتند دایر بود و بعد از آن موقوف شد .
باری اگر چه مرحوم آنا سید مهدی از همان روز اول که
بعشق آباد وارد شد خواص احباب با عمیت مقام علمی ایشان
واقف بودند و وجودش را مافتن میسرند لکن از آنجائیکه
شخصا بسیار متواضع و بی اعتنا بشئون دنیوی بود و بهیچوجه
تظاهری نداشت اکثر احباب از مقامات علمی و ایمانی اثر بی
خیر بردند و او را در ردیف مبلغین عادی معدود میدانستند
ولی بعد از تحصیل آزادی قلم و زبان همه احباب بی بحقیقت
حال وی برده ارادت ورزیدند و قدرش را دانستند و احترامش
را بجا آوردند .
بهر حال در چند ساله اخیر اقامت در عشق آباد مصدق
خدمات مهمه گردید . از جمله خدمات او اداره کردن مجله
خورشید خاور بود که اغلب سرمقاله هایش بقلم جوانان اوست
و برخی اوقات هم مقالاتی بخوانند دیگران مینوشت و بنام آنها
درج میکرد و این از کمال وارستگی و بزرگواری او بود .
و از جمله خدماتش تربیت جوانان با استعداد آن شهر
بود که حقایق غالبه را از قبیل مبدع و معاد و لزوم مری در هر
عصر و زمان و وجوب اتصاف آنان بصفات ربانی را برای آنان

تبيين و تشریح میکرد و از مفاسد بی نیتی و لایابالگیری نجسات
میداد .
و از جمله خدمتاشرفتی و فتق امور اخیا در محفل روحانی
بود زیرا که چند سال اخیر در محفل روحانی عشق آباد سمست
ریاست داشت و تمام ساعات روز را در دفتر محفل می نشست و
جواب ارباب رجوع را میداد به همین جهت جناب میرزا محمد
ثابت که یکی از مبلغین بود داد و فریاد می همیشه بلند بود که
چرا وقت شخصی مثل جناب آقا سید مهتدی باید باین امور
بگذرد و میگفت شایسته است که ایشان روزها در خانه بنشینند
و اوقات خود را منحصر بتعلیم و تربیت اخیا فرمایند و شبها هم
در محافل و مجامع تبلیغی حاضر گردند و صحبت نمایند .
و از جمله آنکه امر الله را در مجالس مخصوص هفتگی بنام
(مجلس اروپائی) که میتدیان آن عبارت از افاضل روسها
بودند با دلایل علمی اثبات مینمود و از کمال سعه اطلاع
و جودت تریحه می که داشت فضلا را متحیر میساخت و هر کس
با او ملاقات مینمود و از بیاناتش مستفین میگشت یعنی مقام او
اقرار مینمود و در این مجالس عده می از حضرات روسها مؤمن
و بسیاری هم محب امر الله گردیدند . اما چگونگی تا سید
مجلس اروپائی و شمه می از نتایجش بشرحی است که جناب
آقا فضل الله شهیدی نگاشته اند و عین نوشته ایشان

این است : (پس از انقلاب روسیه و استقرار حکومت شوروی
لجنه تبلیغیهایان عشق آباد تسمیم گرفت که مجالسی برای
طالبین اروپائی تشکیل دهد و آنان را از امر الله مطلع و
مستحضر سازد ابتدا در منزل آقای حاجی حسین بناهی چند
جلسه می که مرکب از معدودی بودند تشکیل یافت بعدا چون
طالبان زیاد بودند این جلسات در منزل آقا ضیا الله امیر
زاده میلانی که محل و مکان وسیعی از برای پذیرائی داشت
منتقل شد و هفته می یک شب منعقد میگردد و خرج پذیرائی
را صاحب خانه بطوع و رغبت متقبل شدند و جسمی در حدود چهل
و گاهی پنجاه نفر از رجال و نساء دانشمند و با فضل اروپائی در آن
مجمع نورانی حاضر میشدند و جناب آقا سید مهتدی کلیایکانسی
بترجمی آقای دکتر امین الله احمد زاده مقدمه خطابه می
راجع بمراضع امریهائی دینی و فلسفی بیان مینمودند سپس
حاضرین بیبحث در مسائل مربوطه و سایر مسائل روحانی میپرداختند
و جناب کلیایکانسی مشکلات و ایرادات آنان را با بیان جامع
و موجز حل میفرمودند این جلسات مدت مدیدی ادامه داشت
تا اینکه آقا ضیا الله امیر زاده از راه بخارا و افغانستان و
هندوستان رهسپار لندن گردیدند و چون طالبان روز بروز
بر عده شان افزوده میشد لذا بمالون حظیره القدس که در
محوطه باغ مشرق الانکار بود انتقال یافت و همه هفته در حدود

بایستد ششصد نفر حاضر میشوند و آن محافل کم کم رونق یسزا
یافت و جمعی از اروپائیهائیکه اقبال و ایمان آورده در آن جلسات
در منطق و القاء خطابه اشتراک مینمودند و در این جلسات
باشکوه و برجستگی گاهی آقای دکتر عباس زین و زمانی آقای دکتر
امین الله احمدزاده مترجم بودند در این احیان بود که سه
مجالس مناظره دینی تشکیل گردید و از جمیع اهل انبیا برای
اشتراک رسماً دعوت نمودند و در جلسات اولیه آن که در تاریخ
۸ ژوئیه و ۹ ژوئیه و ۱۱ ژوئیه ۱۹۲۱ تشکیل شد جناب آقای آقا سید
مهدی مترجمی آقای دکتر عباس زین القاء خطابه و ایراد نطق
و جواب اعتراضات مادیون را که فی المجلس نموده بودند
میدادند و در جلسات بعدی که سه ساله متوالیاً تشکیل میشود
در ۱۰ سپتامبر ۱۹۲۴ و ۲۵ آوریل و ۲۶ آوریل ۱۹۲۵ و ۹ اوت ۲۰
اکتبر ۱۹۲۵ و سایر اوقات تشکیل مییافت بعضی اوقات آقای
دکتر عباس زین و زمانی آقای دکتر امین الله احمدزاده بیانات
و تقریرات حضرت گلپایگانی را ترجمه مینمودند و شرح بعضی از
این مناظرات بنحو اختصار در آن احیان در روزنامه سنای
محلی درج میگردد و امرالله اعمیتی شایان یافت و نفوس
هدیده از اروپائی که از عشق آباء بسایر نقاط روسیه عزیمت
نموده بودند رسائل امری و مشاهدات و مسموعات خود را در
این احتفالات عظیم برای دوستان و آشنایان خود بارضخان

میردند چنانچه در شهر آریول که در اروپای روسیه واقع
جمع کثیری بامر متدین بیانی اقبال نمودند و با محفل روحانی
بهبائیان عشق آباء مکاتبه مینمودند و تقاضای ارسال کتیب و
رسائل امری مینمودند لکنه تبلیغ بهبائیان عشق آباء جناب
آقا حسین بک کچرلینسکی را که از احبای تفتاز و از خاندان طالب
حضرت رحمن و مریدی بشیر و مطلع از امرالله و سایر ادیبان
بود (۱) و تتبع بجزئیات و رسائل دیانتی و فلسفی داشت برای
از دیان معلومات دوستان آن خطه و تشویق و تحریص آنست
و بعد ایت طالبان بصراط مستقیم بهبائیت بدان صوب گسیسل
داشت و ایشان پس از ورود به آریول احبای آنسان را ملاقات
و در باغ ملی آن مدینه احتفالی عظیم تشکیل داده و در حضور
جمعی کثیر راجع بامر متدین بهبائی ایراد نطق نموده بودند و

(۱) جناب حسین بک کچرلینسکی را بنده در عشق آباء زیارت
کرده ام آنچه جناب آقا فضل الله شهبیدی از کمالات و اوصاف
مکذوبه در باره اثر نوشته اند صحت دارد و چون در بیخ بود که
مصایب حد ایت از نام نامی این وجود گرامی خالی باشد لهذا
عین شرح موجزی را که جناب آقا سرور الله فوزی اخوانزوجه ایشان
بخواش بنده در سرگذشت آن بزرگوار نوشته اند در آخر همین
فصل یعنی بعد از خاتمه احوال حضرت گلپایگانی درج خواهد شد

اسباب تنبیه و پنداری جمع کثیری گردیدند و امرالله در اقطار
 شامسه روسیه بواسطه مجالس مناظرات دینی و سحافه سسل
 اروپائی شهرت یسزائی یافت و بگوشت قریب و سعید رسید و حامیان
 و طرفداران آئین بهائی در آن قطعه وسیعه زیاد شدند و
 انظار زمانداران و متصدیان امور را بجلال و عظمت و نفوذ
 کلمه الله متوجه ساخت و یکی از علمای مسیحی یوگنی گابرانوف
 در جلسات مناظره دینی که در تاریخ ۱۹ اوت ۱۲ اکتبر ۱۶۲۵
 تشکیل یافت و نقطه مقابل او شخصی بود آرخانگلسکی نام که سابقا
 در زمرة علماء روحانی عیسوی بوده و جمعی از مانیون در آن
 مناظره بمعیت آرخانگلسکی اشتراک نمودند و کسانی که براسه
 دیانت اشتراک نمودند عالم روحانی مذکور و آناسید مهدی
 گلیایگانی بود همچنین در تاریخ ۲۵ آوریل و ۲۶ آوریل ۱۶۲۵
 این جلسات تشکیل یافت و سجد یوگنی گابرانوف و آناسید
 مهدی در این دو جلسه اشتراک نمودند و کالینوفسکی که او هم
 وقتی عالمی دینی و از روحانیون معروف مسیحی بوده برعلیه
 دیانت ابراهیم سخن نمود در آن شب بلخه امریکائیه بهائیه
 فلورانس الومین شوب فلوکر که در تاریخ ۲۲ آوریل ۱۶۲۵ اوارد
 مدینه العشق شده بود حضور داشت و اجازه صحبت خواست
 یا اجازه اشتراک ندادند یوگنی گابرانوف باندازه فی در
 قدرت نطق و بیان وسعه علم و اطلاعات تبخیر داشت که کاملا

با اشتراک آنها سید مهدی در این مناظرات بشکست فاحش
 مادیون منجر شد این شخص شخصی با آقای گلیایگانی دوست
 و رفیق بود و بعد از این جلسات همواره با هم ملاقات مینمودند
 و بعضی آثار امری که بلسان روسی و انگلیسی ترجمه شده بود باو
 میدادند درالسنه مختلفه اروپائی و شرقی کاملا آشنا بود و بسی
 نهایت محب و خوشبین با امرالله بود در خط میخی و لسان قدیم
 مسریان و مخصوصا در فلسفه شرق متخصص بودند و علم متنوعه
 بهره فی یسزاداشت و مکرر از وزارت معارف از او تقاضا شده بود
 که از لباس کشیشی خارج و در یکی از دانشگاههای مسکو و لندن گرام
 سمت استادی در این رشته را قبول نماید ولی زیر بار نرفت و مقام
 و منزلت ظاهری را بچیزی نهمرد و در یکی از اطانیهای کلیسای
 قبرستان روسها که آخرین نقطه شهر بود منزل و ماوی داشت
 و اوقات بیکاری را بمطالعه و کسب معرفت و اخذ دانش میگذراند
 و در این اواخر کتابی راجع بتاریخ آنو و مسجد آن که در نزد یکی
 عشق آبان و اتح و خرابه فی از آن یانی مانده و مسجدی نیمه
 ویران پایرجاست که اخیرا از طرف اداره معارف تعمیراتی در
 آن بعمل آمده است تالیف نموده بود و تنبیهات تاریخی مفصلی
 راجع باین محل دارد که اداره نشریات دولتی این کتاب را
 بحلیه طبع آراسته است بالاخره از عشق آبان مجبور بمهاجرت
 بنقطه دیگر شد و در خاک قرغیزستان رحل اقامت افکند بعد

دیگر خبری از او شنیده نشد و کسی را که بنده در میان علمای مسیحی در عشق آباء نظیر او دیدم مشروطیت و دینسکی بود که در جمیع جهات تالی این شخص بود تفاوتی که در میان این دو نفر بود اولی از پیروان کلیسای قدیم و دومی از پیروان کلیسای جدید بود جناب آقا سید مهدی همیشه تعریف و تمجید زائد الوصف از یوگنی گابرانوف میفرمودند و او هم نهایت محبت و احترام را نسبت بایشان ابراز میداشت) انتهى .

باری سخن در خدمات جناب آقا سید مهدی بود از جمله اینکه در مجالس مناظرات دینی که از طرف حکومت دایر شده بود در اثبات الموحیّت و لزوم مربی و حقانیت انبیاء آن سخن داد و غلبه و قاضیّت امر الله را در آن مجامع عظیمه واضح و صریح ساخت و اما کیفیت انعقاد آن مجالس را بطوریکه ایضا جناب آقا فضل الله شهید ی سلیل جلیل جناب استاد علی اکبر شهید یزدی که خود در همه جلساتی حاضر و ناظر بوده (۱) و مختصراً برشته تحریر کشیده عیناً مینگاریم و آن این است :

(۱) اولین جلسه مناظره فی که در عشق آباء تشکیل شد بیستم

(۱) این بنده هم در مجالسیکه در سنه ۱۹۲۱ منعقد میشد

حضور داشتم و اگر بخوام شرح آنرا بطوریکه لازم است بنگارم باید که کتاب جداگانه ای لایف نمایم لذا این نوشته جناب آقا فضل الله اکتفا

چهارشنبه ۸ ژوئن ۱۹۲۱ میلادی در باغ پاشگاه (ستاره) بود و عده حاضرین زیاد از پنجاه هزار بودند جناب آقا سید مهدی از طرف بهائیان ابتدا انطقی مفصل راجع بتاریخ امیر بهائی و مزایای تعالیم امر جلیل بیان نمودند و نطق ایشان را - آقای دکتر عباس زین بروسی ترجمه مینمودند (۱) و اینست جلسات سه روز متوالی ادامه داشت و از غروب که شروع میشد تا نیمه شب طول میکشید و نفوسی که بر علیه بیانات ایراد نطق مینمودند عبارت بودند از آقایان گوسوف و باریسوف و سینیتسین و یگانه کسی که در آن مجلس مجلل و باشکوه حمایت و دفاع از ادیان مینمود شخص شخیص آقا سید مهدی بود و در جلسه اول که باریسوف در ضمن نطق خود بیبهاثیت امانتی کرد که ذکر آن در این مقاله خارج از نزاکت است آقا سید مهدی بایبانی بسیار متین و محکم و منطقی نسبت با امانت او بناظم مجلس کرده

(۱) جناب آقا سید مهدی خود زبان روسی میدانست اما لهجه اثر خوب نبود لذا در مجالس اروپائی بیانات ایشان را غالباً جناب دکتر امین الله احمد زاده که در لغت و لهجه روسی ما هرند ترجمه مینمودند اما هنگام انعقاد مجالس مناظره جناب دکتر امین الله برای تحمیل بیرلین مسافرت نموده بودند لهذا جناب دکتر عباس زین سمت مترجمی را بعهده گرفتند و بکمال خوبی از عهده این خدمت برآمدند .

سینیتسین بود اعتراض شدید نمود که چرا در موقع خود از او
 ممانعت بعمل نیارند و اجازه داده است که در چنین مجمع
 عظیمی که برای روشن شدن حقایقی که چندین هزار سال است
 مورد بحث و مناظره علماء و حکماست تشکیل یافته شخصی که خود
 را در صف دانشمندان جلیل می‌شمارد نسبت بعقیده وطنی
 برخلاف اهل علم و ادب کلماتی خارج از نزاکت بیان کند بنا بر این
 از طرف خود و جمعیت بهائی شدیدا با این روش اداره نمودن
 این مجلس را اعتراض مینمایم فی المحلیس رئیس مجلس بیایستاد
 و عذر خواهی نمود و قول داد که بعد از نظایر آن اتفاق نخواهند
 افتاد و در جلسات بعد دیگر باریسوف در صحنه عرض اندام ننمود
 و اظهار وجودی نکرد تفصیل این جلسات خیلی مفصل است
 باری بر کل حاضرین معلوم و مشهور گردید که دیانت مقدسه
 بهائی روح عسرو مطابق علم صحیح و عقل سلیم است و چون ادیان
 در اوایل خالی از هرگونه او علم و خرافات بوده آنچه امروز بنام
 دین معرفی میشود یافته و برداخته علمای دین و روحانیین
 بوده است در سنوات بعد هم جلسات متعددی در او قیامت
 مختلفه برای مناظره دینی تشکیل گردید و در تمام آنها سید
 مهدی گلیایگانی را رسماً دعوت مینمودند و در آن مجامع عظمی
 و محافل کبری القاء خطابات مهمه نموده و فی المجلس
 سئالات عدیده کتبا و شفاهاً میدانند و ایشان بالبداهه

جواب شافی کافی میفرمودند کسانی که در این مجالس مهمه
 حضور داشتند شهادت و شجاعت ادبی و سعه اطلاعات و زیرینتی
 و موقع شناسی و نکته دانی حضرت گلیایگانی را در آن مینمودند
 و چشم سرو سرتا بیانات متتابعه حق را مشاهده می نمودند
 زیرا موقع بی نهایت مهم و خطرناک بود و مشارالیه خوب از عهد
 بر می آمد و حق جل جلاله او را موفق میفرمود خلاصه فتح و ظفر
 آئین آسمانی بر سایر ادیان و مسالك كالشمس فی رابعة النهار
 مشهود میگردد و یفرح المؤمنون بنصر الله كاملا صد اقر
 عود ابود (انتهی)

جناب آقا سید مهدی چندی که از این وقایع گذشت
 سفری بمسکو نمود و درین راه در شهر تاشکند عامه ترکستان
 با افاضل علمای آن نقطه ملاقات و عظمت امر الله را گوشزد کرد
 و در شهر مسکو با برخی از نفوس مهمه مذاکرات دینی کرد و در
 ضمن آن مذاکرات رساله شی را که جناب کاظم کاظم زاده حفید
 مجید جناب حاجی محمد کاظم اصفهانی در تاریخ مختصر
 امر الله و اصول تعالیم بهائی (که انتخاب مواضع و مطالب
 بعشورت و تصویب آقا سید مهدی بوده است) بلسان روسی
 تالیف کرده بودند با ولیای امور تسلیم نمود و نیز در جماعت
 پیروان تولستوی نویسنده عظیم الشان روسی خطابیاتی راجع
 بدیانت مقدس بهائی داد نمود و پس از چندی بعشق آینه

مراجعت فرمود و بخدمت امریه مشغول گردید .
 این مرد جلیل که هنوز هم قد و منزلت علمی و اخلاقی او بر اکثر
 احیاب مجهول است منظور نظر حقیق و اولیای او بود از جمال قدیم
 جل جلاله لوحی نازک بسیار ملیح و شیرین و از قلم مرکز میثاق
 الواح متعدد و باعزازش نازل شده و از برعه حضرت غصن ممتاز
 عنایاتی شامل حالش گشته و نیز حضرت ورقه علیا عنایت خاصی
 در باره اش داشتند و مخصوصا توسط یکی از زائرین ارض اقدس
 یکصد ساعت طلای بغلی یا زنجیر طلا برای او فرستاده بودند
 جناب آقا سید مهدی چنانکه گفتیم بقدری خاضع و متواضع
 متواضع بود که اشخاصی که اورا ندیدند نمیتوانند باور کنند
 که شخصی با آن مقام شامخ علمی اینهمه فروتنی داشته باشد
 لکن کسانی که اخذ متشر رسیدند و اندامند که این مرد یا همه
 کس بطوری بایگانگی و رفاقت رفتار میکرد که مزیدی بر آن متصور
 نیست . در مجالس و محافل همیشه با حیاب کم سروا و جوانان
 میدان میداد و وقتی که بعضی از بزرگان و رجال اظهار لبتگی
 میکردند که با وجود حضور آقا سید مهدی چرا ما باید بسختن
 نایخته دیگران گوئیم میگفت همه علماء و دانشمندان در
 ابتدا اصامت و جاهل بوده اند و با تمرین و ززیده و ناطق شده اند
 و یکی از اخلاق دیگرش این بود که در مجالس هر کس ولو مرتقدار
 از حیث لفظ و عبارت ناقص حرف میزد چیزی نمیگفت و گویا

میداد اما اگر کسی بر خلاف واقع و حقیق سخنی از زیانش صاد میشد
 مهلت نمیداد و در میان جمع میگفت این مطلب چنین و چنان
 است و در این خصوص ایضا مدافعه میکرد و با کمال متانت حرف
 حق را میگفت ولو گویند از اشخاص نامی و محترم باشد .
 احیای عشق آیات در سنوات اخیره حیاتش بقدری دوستش
 میداشتند که از حد وصف خارج است و او هم الحق و الانصاف
 دوست داشتی بود و اغلب اوقات با شوخیهای ملیح اشتباهات
 بعضی را میفهمانید از جمله یکی از محترمین تجار عشق آیساک
 عریضه ثی بیحضر حضرت مولی الوری تشدیق داشته است دعای
 زیارتنامه ثی در ایام حیات خود کرده بود حضرت عید البهاة فضلا
 و عنایة حاجتش را روا کردند و او زیارتنامه خود را در مشرق الانکار
 بعد از رفتن احیاب میخواند آقا سید مهدی روزی یادگفت فلانی
 هر روز تود ریشر خود چه میخوانی جواب داد که زیارتنامه خودم
 را تلاوت میکنم آقا سید مهدی گفت میدانی معنای خواهش
 زیارتنامه در ایام زندگی چیست جواب داد آری برای این است
 که خاطر جمع باشم که بعد از مرگ لا اقل زیارتنامه خودم را که
 احیاب برام میخوانند آقا سید مهدی گفت نه اینطور نیست بلکه
 تو خیال کرده ثی که عمرت طولانی تر از عمر مرکز میثاق است و
 بموجب این فکر تصمیم گرفتی که تا صمود واقع نشده زیارتنامه
 بخوانی و این را هم بدان که حضرت مولی الوری خوب میدانند

که زیارتنامه را باید بعد از مرگ نازل فرمایند ولی چون بزرگواران حضرتشان پوشیده نیست که توفیق رزندی از اموات محسوب می‌گردد لذا اثر از مردگان شمرده این زیارتنامه را بنام صادق فرموده اند روزی مرحوم آنا سید مهدی در سالون محوطه زمین اعظم در عشق آباد پشت میز خطابه صحبت میکرد یکی از احیائیس که در آخرین ردیف منند لیها نشسته بود برخاسته بصوت بلند گفت جناب آنا سید مهدی بلند تر بفرمائید احیای اینجا حرفهای شما را نمی شنوند آنا سید مهدی با خنده گفت من صوم بلند تر از این نیست خوب است احیای آنجا گوشهای خود را دراز کنند از این شوخی همه احیاء بخنده افتادند

وقتیکه جلد اول کتاب ردیه آواره بعشق آباد رسید شبی آنجا سید مهدی در محفل احیاء در خصوص اشباه آواره که در هر دوره بی بعثت فساد اخلاق و استیلا کی پرو غرور بقیه قری رجوع کرده اند نطقی نموده و درباره ایمان مستقر و مستودع بیانی جامع کرد و بالاخره بر سیل مطایبه گفت بی معلوم میشود که رنگ بیداری این بد بخت در اسافل اعضایش تیار گرفته بوده است که وقتیکه با ارزنگی از جامعه ایستاد رانده شد بیدار گشت که بی دربی در کتابش مینویسد من بیدار شدم و گرنه چرا وقتیکه جوان و شیار بود بیدار نشدم و حال که پیرو خرف شده بیدار گشته

مختصر آن مرحوم از همه جهت بزرگوار بود علاوه بر مقامات علمیه و مهارت در فنون شتی و شاعری و بذله گوئی در ریازی نرد و شطرنج نیز ما هر بود بهر حال در سنه ۱۲۸۰ میلادی نفاذ حق عارضش گردیده بستری شد و معالجات اطباء سودی نیخشیدند در شب ۲ آفریبه در شصت و شش سالگی بحالم باقی شتافت و با تجلیل و احترامی که تا آن وقت در عشق آباد در باره هیچکس بعمل نیامده بود بخاک سپرده شد .

شرح احوال ایشان را این بنده در همان تاریخ بر حسب امر کمیته خورشید خاورنگاشته يك نسخه آن را بکمیته مذکوره و يك نسخه دیگر را بخانواده آن متساعد الی الله تسلیم نمودم هرگاه یکی از آن دو نسخه بدست بیاید شرح تشییع جنازه اوتا گلستان جاوید و نطقهای ناطقین از طرف مقامات رسیده دولتی و جنرال تونسول دولت ایران و همین نطقهای ناطقین احیای در آن مندرج است .

جناب آنا شیخ حیدر از افاضل احبای عشق آباد که شرح احوالش در جلد دوم این کتاب گذشت در بیت ذیل را در ماده تاریخ وفات ایشان انشاء نموده است :

زدشت خاوران مهربی منور

بمغرب شدن نهان از حکم داور

اثیل المجد مهدی المعالی

بماه دویس از خورشید خاور

یعنی دوماه بعد از سنه ۱۹۲۷ که باحساب ایجد مطابق
حروف خورشید خاور است آن مهر تایان از دشت خاوران بشهبان
گردید .

آثاری که از جناب آقا سید مهدی یاقی مانده بشرح ذیل است
۱- مقاله تیکه در مجله خورشید خاور یا مضای خود و دیگران

مرثیه داشته و از یکصد مقاله تجاوز میکند .

۲- کتاب کشف الخطا در جواب مستدبرین انگلیسی -

باستثنای ۲۲ صفحه اول آن کتاب که بقلم جناب ابوالفضل
گلپایگانی است این کتاب در تاشکند بطبع رسیده است .

۳- رساله بهائیت و سوسیالیزم که در عشق آباد بطبع

رسیده .

۴- دروس اخلاقیه که هنوز بطبع نرسیده .

۵- رساله استدلالیه که بصورت نامه ئی برای برادر روستا

یکی از اقربای خود نوشته و ناتمام است .

۶- چهارمقاله از کتاب " مطالب دینی از نظر عقل و علم "

که عمرثر برای تکمیل آن وفا نکرده .

۷- قواعد زبان فارسی که بطبع نرسیده .

۸- مقداری از قصائد و اشعار شیوا و استادانه که چند

تمییده اثر بدون تخلص و بعضی از آنها با تخلص (عراتی)

است و يك تمییده او که در صحنه جمال اقدس ابهی و محامد

و نعوت حضرت مولی الوری سروده این است :

هو الله

صبح که از ابرزاله ریخت بصحرا

دشت زانیسوه زاله شد چو شریبا

باک سیک سیروا بر تیره بر انگیخت

سپیل ز نامان کوه و صوح زد رسیبا

دفعه غیرا ز فیخر ابریهاری

عصو دل من شد از غبار میرا

سوخت بهامون ریح عود قماری

بیخت به حورانسیم عنبر سارا

شانه بکاگل کشید سنبل و ینهاک

وسه بر ابروی ناز نرگس شهلا

تا کشدش شاهد نظاره در آغوش

نامه آراست چهر لاله حشرا

زانیهی یا سمن و سوسن و سسین

بست یخیل نظاره راه تماشا

هاندل خون گنم ای زغم شده پر خون

ه پرگهی سوختی در آتش سودا

خلق بصرها شد ند عارف و عامی
 چند نشینی بجزره یگه و تنها
 خیمه گزار زن که افعی غم را
 چشم ز داشت زمره این شود افعی
 در دل دادند از خویش حکیمان
 از بند لاله کرده اند مدها
 اهل نظر غالب از تفریح گلشن
 شیشه اندوه را زینند بخارا
 بر دوش آرزو جا بحیل و افسون
 تا کنمش از فراق یار شکیبا
 صحرا دیدم بسان چهره و اسق
 هامسون دیدم بزرگ طسره عد را
 سوری بر پا ولسی نشسته بماتسم
 خیری بر جا ولی فسرده جو خارا
 بر سر سنبل نشسته گرد تحسیر
 بر جگر گل شکسته خار تقاضا
 گشته کیود از طیانچه چهره سوسن
 وزیرقان زرد گشته صورت مینا
 گونه بخون رنگ کرده لاله نعمان
 غنچه بتن پیرهن در سنده سراپا

توده نرگس چو چشم ابر گهر ریز
 نل شقایق چو کوه طور شسرورزا
 طره سنبل ز تاب مجر بریشسان
 دفتر نسین زیاد قهر مجزی
 بسته نفس در درون سینه قمری
 گشته گره در گلوی بلبل آوا
 فاخته چون گوی کرده چهره نیکو
 سرو چو جوگان نموده قامت رعنا
 بید زیاد تشا بلرزه چو مجنون
 کاج زموز درون بنا له جولیا
 سرزده خورشید محشر از افق داشت
 من متحیر ستاده خیره چو حریا
 قافیه رفت از کف چنانکه زحیرت
 باز ندانست طبع من الف از سیا
 یا خود گفتم چه روی داده بگیتسی
 وزجه بیا گشته این تیامت عظمی
 دایه ابر بهار داشت به پستان
 در عو غرشیر زهر قاتل گویا
 یا سپه قهر حمله کرده بگلشن
 برده زگلشن و شکوفه بیغمما

گرنه قیامت نیام کرده بعالم
صبح منیر از چه گشته چون شب دهما
گرنه چمن رادل از غمی شده پژمان
بهر چه از سر کشیده معجز دیبا
گرنه یکی شعر ازین جهان شده آفل
از چه سیه پوش گشته بقعه بیضا
برده من زار سر جیب تفکرت
کز که توان گشت ازین معامله جویا
ناگه از شاخ یلبلی بندا نضمان
بانگ بر آورد کای چومن شده شیدا
گوهر فرا دارو خون زد بیکه فروریز
گرمشت جام آگهی است تمنا
دست فضا زین چمن ربود یکی گل
کرخ اورنگ و بوگرفتی گلها
باناجل سنبلی نمود پریشان
کرخ موش گره فکند بدلهها
گشت خزان گلبنی که برگل رویش
محو بدی خند لیب و شیفته ورقها
گشت بمغرب نهان مهبی که ز چهرش
مشعله مهر بر فروخت ز جانتها

گم شد از این شهر یوسفی که فراقش
ریخت ز چشم سپهر اشک زلیخا
آنکه بیا کرد محشر از فد موزون
وانکه عیان ساخت جنت از رخ زیبا
خست دل دلبران بناوک میزگان
بست سر سروران بزل ف چلیپا
آتش موسی ز چهره کرد نمایان
آب خضر از عقیق ساخت مسودا
محوز گیسو نمود معجز تعبایان
نسخ زر خساره کرد آست بیضا
کرد پندید از کرشمه فتنه بایسل
برد ز لعل لب آب گوهر صنعا
برده نهاد ای که پاره برده گردون
چهره نهفت ای که تیره چهره دنیا
طبل یزیر گلیم کویم تاکسی
چند سرایم سخن بلحسن معما
اینکه جهانست پر ز ناله و آنسرب
واینکه زمین است پر ز شور و فوغنا
اینکه پراز درد گشته صفحه گیتی
واینکه پراز گرد گشته وجهه غیسرا

اینکه سیه گشته روز روشن بشرب
 و اینکه تبه کرده شام تیره بطحا
 گردش این چرخ و از گونه نهان کرد
 در افق غیب شمس طلعت ابھی
 رفت فرو چون شنیدم این سخن ازوی
 نیر هوش از سرم بمنسرب اغما
 یافت نشان مبین بیوش و سوزش
 دیده ز طوفان نوح و سینه زسینا
 دل شده بر آنکه شاید ارز نم اکتون
 چاک بدل یاکه سر بصخره صما
 کامد و آورد بوی یوسف جانم
 پیک نسیم صبا ز وادی خضرا
 گت بنوش و سرم نهاد در آغوش
 مژده رحمت بشیر روح که بشیری
 چند فشاری صد ف بلعل بدخشان
 چند نشانی ز دیده لوله لولا لا
 شکر که گرم کرده وجود خزان شد
 مانده از آن شاخه بی است خرم برجا
 حضرت سراللة آنکه چون بخرامد
 جلوه بیاموزد از کمال بطوسی

چون بگشاید دلب ز بهر تکلّم
 ریزد شر از لعل جمله گوهر یکتا
 آوردش گرنسیم بخت بیالین
 مرده صد ساله ازدمش شود احیا
 مشک خطایش کند ز سنبل پرچین
 رونق مینویرد ز بهجت سیمیا
 روح بقا غمن اعظم از لب جانبخش
 جان بغدادیش که جان دهد بمسیحا
 از رخ و مویش حکایتی است که گویند
 روشن صبح عید و ظلمت یلدا
 از اثر وجد این نوید فرحبخش
 خامه ز نو کرد مطالعی دگرانشا
 ای قلمت بر بیاض دفترانشا
 کرده محیط از سواد قطره هویدا
 ای یگهرا از نیاس خلق مقدس
 وی بحقیقت زد رک غیر میرا
 در دهن عاشقان دهد بحلاوت
 جوهر سم از کف تولدات حلوا
 تربیت ناب آفتاب جمالت
 صخره صما کند چو بیضه بیضا

خوانده ادیب خرد بدارم تقدیر
 از ورق حکمت تو درم الفبا
 دورکتی از جمال امر مقصدت من
 جذب نمائی بسوی منظر اعلی
 چشم بداندیش از سینت سرور
 گردن بدخواه از کند منارا
 جذبه حجب تو گرمزاج ندای
 حمل سوراخ چه مینمود عیولسی
 کرده مزین سواد مشک مدانت
 صفحه منشور لا بخاتم الآ
 هرکه یکوی توشد علم یگدائی
 سرشهد بر سر بر حشمیت دارا
 سینه که در اوست سرّ حجب تو مکنون
 گردن ف تیر تیز گشت چه پروا
 باز نگردد بسوی چشمه خورشید
 چشم که بر طلعت منیر توشد وا
 یافت چو از چهره تو رنگ بصورت
 برد چو از طره تو بوی بمعنسی
 دامن باغ است بزرگاله و ریحان
 جیب نسیم است بوز غنچه سارا

کس نشیند است جز نهان تو هرگز
 نهج بیک حقه روح هیکل انشا
 جز دل پاکت کس ندیده که پوشند
 پیرهن انداز بر محیط گهرزا
 غیر بنا گوش و زلف تو نتوان کرد
 سیم نهان در میان سنبل بوها
 نداند اگر حکمت رضای تو دستور
 حکم قضاکی رسد بمعرفه امضا
 گشت مطول عنان نطق فرو بنسد
 دست طلب سوی باب رحمت بگشا
 وصف قدم طی شود پخامه امکان
 پشه اگر پی برد بساحت عنقا
 و هم چه اندیشد ارتقا که زحیرت
 خیره در او مانده چشم عقل چو حریبا
 ای تو بهمین میوه درخت معالسی
 وی تو مهین شاخسار سدره البهی
 تاشده ام خوشه چین خرمن حسنت
 رفته زمن خرمن شکیب بیغمسا
 تاسیم اندر کند زلف تو افتساک
 نیست یقیر از تو یا کسم سر و سودا

تا که گشود ی بروی من در آمیخت
 بسته بروم در آمید زهرجا
 یافته ام تانسان آن خم آبرو
 رسته ام از بند دیر و قید کلیسا
 نیست بجز گوهر رضای توام هیچ
 در د و جهان ای محیط فضل تمنا
 در کف من نیست جز کلافه تسلیم
 بهر خریداری رضای تو کالا
 دست من و دامن نیول تو امروز
 در همه عالم وصول جنت فردا (١)
 اسمک وردی به اتم و امشسی
 حیک حسبی به اموت واجبسی
 انتہیسی

خاتمه شرح احوال آن مرد فرخنده مال را بدین تلگراف
 حضرت ولی امر الله ارواحنا فداه که در جواب عریضه تلگرافی
 محفل مقدس روحانی بهائیان عشق آباد راجع بصعود ایشان
 واصل شده موضح میداریم و صورت تلگراف مبارک این است :

(١) این اشعار از روی نسخه اصل نقل نشده و ممکن
 است اشتباهاتی داشته باشد .

(بمحفل عشق آباد حزن و الم مرا از صعود گلپایگانی ابلاغ
 دارند خدمت عظیمه او زینت بخیر تاریخ امر خواهد بستود
 برای دوستان تا بیدات الهی ما نلم شوئی) انتہی .
 اکنون که داستان حضرت گلپایگانی بیابان رسید حسب الوعدہ
 بدین احوال جناب حسین بك كوچرلینسکی میپردازیم :

شرح حال جناب حسین بك كوچرلینسکی
 بقلم جناب آقا سرور الله فوزی

هر چند از سنین طفولیت و دوران جوانی جناب حسین
 بك كوچرلینسکی اطلاعات دقیقی در دست نیست ولی قد رسلّم
 این است تولدش در شهر ریولاخ (قره باغ) و والدش از نیک ها
 محترم و مخصوصاً عم وی فریدون بك كوچرلینسکی شخصی با کمال
 و از معارف پروران مشهور قفقاز بوده است . شاید اولین کتاب
 مهمی که راجع بادیات و آثار شعرا و ادبای ترک زبان قفقاز
 تدوین گردیده همان کتاب قطوری باشد که فریدون بك
 كوچرلینسکی تا لیف نموده و بعد از بدلیح رسیده است .

استعداده فطری و محیط علم دوستی و معارف پروری
 خانوادگی و توجهات مخصوصی که فریدون بك نسبت

بیرا که رزانه اش میزدول میسداشته و همچنین روابط نزدیکی که بین خانواده ایشان و خانواده های اعیان و روشنفکران روسی مقیم قفقاز موجود بوده در تربیت و نشوونمای فکری و روحی حسین یک جوان تائیرات عمیقی داشته بطوری که عواطف و احساسات وی را بسیار لطیف و رفیق بار آورده تا بعد ها این عواطف بصورت یک حس بشردوستی عاری از هر گونه تعصبات مذهبی و ملی جلوه گر شود و همچنین او را از کوچکی یکسب علم و کمال بسیار راغب و شائق نموده تا در دوران قبل از تصدیق همواره بمطالعه کتب و غور و تحقیق در مسالساک و مذاهب و معتقدات طوائف و ملل مختلفه کتیره ای که در قفقاز سکونت دارند مشغول گردد .

تحصیلات ابتدائی و متوسطه جناب حسین یک در مدرسه ژیمنازیوم روسی شهر ولادیقفقاز بوده و پس از آن مدت دو سال در رشته طب در شهر ریتر و گراک تحصیلات عالی نموده ولی در اثر وقوع جنگ بین الملی اول مجبور بترک تحصیل شده است در این وقت که اغلب اوقات در شهرهای مختلف قفقاز جنوبی و شمالی مسافرت مینموده یا طایفه او و تئیستهای آشنائی بهم رسانیده و از عقاید ایشان که در انتظار رجعت قریب الوقوع حضرت مسیح میباشد و استدلالی که از روی کتب مقدسه تورات و انجیل مینمایند اطلاعات وسیعی بدست آورده و

بدین طریق قدم بقدم برای قبول امر مبارک جمال قدم آماده تر شده است . بالاخره حقیقتی را که سالهای مشادی در جستجوی آن بوده دریافت مقدسه بهائی یافته و قلسب مستعدش بدست مبلغی مانند جناب میرزا حسین زنجانی در شهر یاکوبه تغلیب و بشف ایمان فائز گردیده است . از این پس با چشمی بصیر و قلبی منیر روش تحقیق و تتبع را که برای فهم معانی و کشف رموز کتب آسمانی معمول میشداشته برای درالواح و آثار مبارکه حضرت بهاء الله و حضرت عبدالبهاء بکار می بندد و خود را بعد از ارجح عالیه ای از ایمان و عرفان میرساند . جناب حسین یک کوپرلینسکی پس از تصدیق مدتی در شهر یاکوبه با احبای الهی ماء لوف و محشورویا کمال انجذاب و اشتعال بخدمات امریه مشغول بوده و در سال ۱۹۲۵ میلادی بنیاد دعوت محفل مقدس روحانی عشق آیدک برای تعلیم و تدريس زبان روسی در مدرسه بهائی عازم آن شهر میگردد و در آنجا مدت دو سال در میان شاگردان و معلمین مدرسه و کلیه افسران جامعه عظیم بهائی آن مدینه محبوبیت خاصی بدست میآورد .

جناب حسین یک دارای ملکات و سجایای اخلاقی زیاده بود که در اولین برخورد با هر کس جلب توجه مینمود . شخصی بسیار حلیم و سلیم بود و قلبی پاک و بی ریا داشت . بیانش

بسیار ساده و ملایم بود و هرگز بخود عصیانیت راه نمیداد . از خود نمائی و تظاهر کاملاً بیزار بود و در هر جمعی که حاضر میشد بیش از معمولی ترین افراد آن جمع برای خود شخصیت و حیثیتی قائل نبود . در خضوع و فروتنی خویش فرقی بین عالی و ادنی نمیگذاشت . از بسیاری قیود متداوله فارغ بود و بشئون مادّی حتی لباس و غذا کوچکترین اعتنائی نداشت . از اعتیادات معموله منزّه و مبرا بود و حتی الامکان از تصرف گوشت و اغذیه حیوانی نیز پرهیز میکرد . با وجود آنکه این شخص جلیل‌بیار سنگین کفالت غیال و اطفال خرد سال خود را بر دوش نداشت و اغلب اوقات به تنگدستی و سختی معیشت دچار بود کسی چهره او را در حال گرفتگی ندیده و همیشه يك نوع یشاشست مخصوصی در وجه او نمایان بود که از حالت تسلیم و رضای باطنیش حکایت میکرد . است .

ساعات فراغت از مد ربه را بمطالعه و ترجمه و تالیف مصروف میداشت . در کار خود سلیقه مخصوصی نداشت مگر تمام آیات کتاب مستطاب اندلس را با ترجمه های فارسی و ترکی و روسی هر يك جدا جدا بطرز بدعی تقسیم بندی نموده بود و با وجودی که تحصیل زبان عربی نکرده بود تمام قرآن را آیه بآیه و کلمه بکلمه با ترجمه های معتبر روسی آن تطبیق نموده آیاتی را که برای استفادۀ تالیفات خود لازم میدید استخراچ

و طبقه بندی میکرد .

جناب حسین بك کوچرلینسکی در سال ١٢٢٧ ایام محفل مقدّس روحانی عشق آباد عازم سفر تبلیغی بداخل روسیه گردید . مقدمهٔ مسافرتش این بود که از چندی قبل عدهٔ نسی از روسهای مسیحی شهر اورپول (Oriol) که در نزدیکی ایالت مسکو واقع است راجع بدیانت بهائی کتابچه نسی بدست آورده و از روی نشانی که در آن کتابچه یافته بودند نسی مکتوبی بمحفل روحانی عشق آباد نوشته اطلاعات بیشتری خواسته بودند . محفل روحانی جواب ایشان را بجناب حسین بك محوّل نموده و مشارالیه مدتی با ایشان مشغول مکاتبه بود . تا اینکه این مکاتبات بالاخره منجر بمسافرتش بآنصفحات گردید . است . قبل از ورود جناب حسین بك بشهر اورپول عدهٔ نسی بامریهائی مؤمن گردیده بودند و عدهٔ دیگر نیز در آن نطقها و صحبتها که مشارالیه در مجامعشان نموده مقبل شده اند . در آن سالها از طرف حکومت شوروی برای تبلیغات دینی ممانعتی نمیشد و در عشق آباد تمام تشکیلات و مؤسّسات امری از قبیل مدارس ذکور و انات و مجمع جوانان و محفل نسوان و کتابخانه و قرائتخانه و مجلهٔ خورشید خاور و لجنه های متعدّد و محافل عمومی چندین هزار نفری احیاناً در طالار حظیره القدس و مناظرات دینی که جمع گیری از بارو اغیار در آن حاضر میشدند

واولین مشرق الاذکار بهائی که در راهش و مرکز تمام ایمن
 تشکیلات و نهائاً سیاست قرار گرفته بود در کمال آزادی و اثر بود
 در سال ۱۹۳۰ مناسبات جناب کوچرلینسکی یا علیا لشر که در
 اثر اختلافات التیام ناپذیری در ظرف دو سه سال اخیر منجر
 بطلاق گردیده بود کاملاً قطع و در همان سال با اجازه محفل
 روحانی عشق آبان یافتند سید خانم حفیده مرحوم حاجی میرزا
 حسین معلم یزدی که یکی از معلمات مدرسه بهائی بود و ملت
 نمود و از آن تاریخ ببعد که در محیط داخلی خانوادگی
 مجدداً آرامشی حاصل شده بود پیش از پیشریاخذ نتیجه از
 مطالعات و تحقیقات خود همت گماشت و قدسیه خانم را نیز
 که در علم و سواد فارسی و روسی بهره کافی داشت و قدری هم
 عربی میدانست در خدمات خود سهم و شریک ساخت
 یکسال بعد این زن و شوهر که حیات خود را برای خدمت
 امر اختصاص داده بودند باکستی کاملاً تهی از وسائل مادی
 ولی قلبی سرشار از سرمایه ایمان و ایقان و محبت و عهودت است
 آستان جمال مبارک عازم قفقاز گردیدند و مدت یکسال و نیم در
 شهرهای گنجه و نوخاساکن شدند . سپس اواخر سال ۱۹۳۲
 مجدداً بعشق آبان مراجعت نموده و در محیطی که از جامعه
 چندین هزار نفری بهائی متجاوز از نصف آن پراکنده شده و از
 مؤسسات و نهائراً امری پیش از مختصری بانی نمانده بود با دامه

خدمات خود پرداختند ولی چندی نگذشت که مدرسه بهائی
 یکی تعطیل گردید و هر دو نفر ایشان نظر با تنساب بدیانت
 بهائی از حق تعلیم و تدریس در سایر مدارس نیز محروم شدند
 اما آنکه در ماه فوریه ۱۹۳۸ جناب حسین بك کوچرلینسکی
 محبوس و برای مدت طولی و نامعلومی بدون حق مکاتبه بسا
 اشخاص سیبری تبعید گردیدند .
 در این واقعه تمام احبای عشق آبان و سایر شهرهای
 ترکستان و قفقاز و نقاط دیگر روسیه با استثنای عده انگشت
 شماری گرفتار و معدودی از ایشان بایران تبعید و مابقی بحبس
 ونفی بنقاط دور دست قزاقستان شمالی که از ولایات مجاور
 سیبری میباشد محکوم گردیدند .
 اهل و عیال تمامی ایشان نیز که اکثراً تبعه دولت ایران
 بودند از دامه اقامت در خاک روسیه ممنوع و بایران تبعید
 شدند و فقط از دامه الرحمن عده بسیار مختصری که شوهرانشان
 تبعه شوروی بودند و قدسیه خانم هم جزو آنها بودند در
 عشق آبان بانی ماندند .
 این زن با وفا بعد از تبعید جناب حسین بك و مخصوصاً
 در طای سخت ترین سالهای جنگ بین المللی تمام مصائب
 و محرومیت های غیر قابل وصفی را که از هر طرف بروی مستولسی
 رسیده بود با استقامت و ثباتی حیرت انگیز متحمل گردیدند تا در

مسئولیتی که مشیت الهی بر عهد وی سپرد و یون فوری حاصل نشود و یگانه دختر خرد سال خود و سه دختر دیگر را که یادگار نخستین وصلت حسین يك بودند بروج ایمان خود و شوهرش تربیت نماید و عمواره مقرر بود تا از جناب کوچر لینسکی که اخلاص و ارادت مخصوصی مافوق علائق ظاهری بوی داشت خیری بگیرد .

بالاخره دوائر مربوطه دولتی در سال ۱۹۴۴ میلادی خبروفات اورا که يك سال قبل از آن واقع شده بود رسانید . مشارالیه اعلام نمودند .

این یون مختصری از شرح حیات پرافتخار جناب حسین يك کوچر لینسکی که تقریباً در سن پنجاه سالگی در حالیکه يکه و تنها از جامعه ما نوس بهائی دور و از عینال و اولاد خویش مهجور گردیده بود روح پرفتوحش بملکوت الهی صعود فرمود .

قدسیه خانم و حافظه خانم صبیحه ارشد ۲۴ ساله مرحوم حسین يك نیز در واقعه زلزله سال ۱۹۴۸ که شهر عشق آباد را ویران و تمام عمارات آن مدینه را با استثنای بنای عظیمش مشرق الانکار و چند عمارت دیگر یا خاک یکسان نموده بود از محن و بلا یای این دنیای فانی رهائی یافتند و بعالم بالا شتافتند .

و اما تا لیفات و نوشتجات مرحوم حسین يك کوچر لینسکی

بطور کلی بزبان روسی بوده که مع الاسف بطبع نرسیده و نسخ خطی آن نیز باقی نمانده است .

فهرست این تا لیفات تاجائی که نگارنده اطلاع دارم بشرح ذیل است :

۱- کتاب تاریخ دیانت بهائی - در ملاقاتیکه برای نگارنده در سال ۱۹۴۷ ایاتد سیه خانم در مسکو اتفاق افتاد صحبت از این کتاب بیان آمد . ایشان می گفتند که مرحوم کوچر لینسکی پیش از يك روح این کتاب را بطور مفصّل به تاریخ ادیان قبل تخصیص داده و بترتیب برای هر يك فصلی جداگانه تعیین نموده بود و موارد ارتباط هر يك از این ادیان را با دیانت مقدسه بهائی مشروحاً ذکر نموده بود . نسخه خطی این کتاب در سال ۱۹۳۸ توقیف و دیگر مسترد نشد . است .

۲- شرح آیه کتاب مستطاب اقدس (تقد ظهیر ستر التنکیس لرمز الرئیس) - جناب کوچر لینسکی این شرح را بنا بر محفل روحانی عشق آباد نگاشته و نسخه ای از آن را بآن محفل مقدس تسلیم نموده است . این مقاله بزبان فارسی تا لیف گردیده و بهترین نمونه تعقیق در آیات و کلمات الهی وحدت فکر مرحوم کوچر لینسکی میباشد .

۳- مقاله راجع بمبشرین مسیحی دیانت بهائی - این مقاله را که اصل آن بزبان روسی است جناب فضل الله شهیدی

که از احیای صاحب تلم و مطلع عشق آباک و اکتون از اعضای محفل مقدّس روحانی مشهد میباشند بزبان فارسی ترجمه نموده اند و تسمی از آن در جلد دوم کتاب "رحیق مختوم" تالیف جناب اشراق خاوری در شرح کلمه "مبشّر روح گردیده" است . اصل نسخه خطی روسی آن نیز نزد جناب فضل الله شهیدی میباشند زیرا این مقاله بخوانش ایشان تالیف شده بوده است .

۴- کتاب استدلالیه - راجع باین کتاب جناب فضل الله شهیدی در مکتوب مورخه ۱۳۲۱ / ۲ / ۲۳ که بعنوان آنجای مسرور فوزی براء رفته سیّه خانم مرتقم فرموده اند شرحی نگاشته اند که عینا نقل میشود :

"ایشان (یعنی جناب حسین يك كوچرلینسکی) کتابی تالیف نموده بودند راجع بامر مقدّس بهائی که کتابی حجیم بود و شامل مطالب بسیار مهمّ که نظیرش کمتر در کتب امری دیده میشود اثری بود بی نهایت نفیس و زیاده از حدّ گرانبها در نتیجه تتبعات و تحقیقات و مطالعات زیادی که در ادیان نموده بودند چنین کتابی را تدوین نموده بودند گاهی اوقات برای حقیر میخواندند بسیار جالب بود اگر آن اثر نفیس روزی بدست آید بهترین و مفیدترین کتابی خواهد بود که در اشاعت بهائیت مقدّس جهانی بهائیت نگارش یافته است امیدواریم آثار بهمن

نفس مقدّس و منقطع و دانشمند و محقق از بین نرود و روزی از - برده خفا بیرون آید و دنیای افکار و عقول را روشن سازد .
 در پایان مقال تسمی از توئیع مبارک مورخه ۱۱ ماه صبی سنه ۱۹۳۰ را که در جواب عریضه جناب علی اکبر فروتن از - ساحت مقدّس مولای مهربان حضرت ولی امرالله ارواحنا فداه عزمند و ریافته و جناب حسین يك كوچرلینسکی را مشمول عنایات و الطاف بی پایان فرموده اند زینت بخش این سطور میسازد :

(. . . ذکر نفس مطمئنّه ثابتّه را سخه جناب حسین يك كوچرلینسکی ویلایای رارده ایرایشان و تمجید و ستایش محبت و استقامت و خدماتشان را نموده بودید فرمودند الحق چنین است و آن بنده آستان جمال مبین مستحقّ و سزاوار هرگونه فضل و الطای ربّ العالمین هستند نامه بی ایشان مرتقمم)
 شنید)
 انتهای .

جناب ملا عبد الغنی اردکانی

جناب ملا عبد الغنی اردکانی از اکابر مبلّغین یزد است
 مردی بسیار مزاج و شوخ و در عین حال خیلی متقی و پاکدامن
 بوده است شرح احوال ایشان از منابع مختلف اخذ گردیده
 بدین معنی که قدری از احوالات ایشان را جناب فیروز فیروزمند
 که بهدایت آن بزرگوار داخل در امر الله گردیده اند بیسان
 فرمودند و مختصری از اخلاق ایشان را هم جناب ارد شیرازی
 نگاشته و از قزوین برای فدوی فرستادند و نامه موجزی هم
 جناب دکتر عبد الخالق ملکوتیان فرزند ارجمند جناب ملا
 عبد الغنی در سرگذشت والد ماجد خود یعنی جناب فیروزمند
 نوشته اند که ایشان آن را ببینند و تسلیم فرمودند جناب قایم
 آباد هم فی نیز در تاریخ خود شرحی در خصوص حضرت ملا
 عبد الغنی مرقم فرموده اند و تلخیص مجموع آنچه ذکر شد باضافه
 شرحی که در این خصوص جناب حاج محمد طاهر المیری در
 تاریخ خود نوشته اند ترجمه احوال جناب ملا عبد الغنی را
 تشکیل میدهد اینک شرح احوال ایشان
 در نزد یکی اردکان یزدی است موسوم بترك آباد که قریب
 پانصد خانوار رعیت دارد جناب ملا عبد الغنی در آن قریه سا
 بعرضه وجود گذاشته اما سال تولدش معلوم نیست و همچنین

دانسته نشد که در کجا و نزد چه کسی تحصیل کرده همینقدر
 مسلم است که مردی دانشمند و خوش محضر و در میان اهل محل
 بحلم و حلم و برهیزگاری مشهور بوده در اوایل جوانی وقتی که
 پیشنهاد ترك آباد قوت کرد اهل محل او را با مامت جماعت بسر
 گزیدند و بچنانشرافتند نمودند ملا عبد الغنی بعد از چند
 هفته که در احوال خویش دقیق شد احساس کرد که در خود حال
 عجب و غروری می بیند و فهمید که حدوث این حالت بسبب
 توجهی است که مردم با او پیدا کرده اند چون این مرض اخلاقی
 را تشخیص داد مصمم شد که تا هنوز مزمن نشده خود را از جنگالش
 نجات دهد لذا پیش خود تصمیم گرفت که دیگر بمسجد نسرود
 و فردای آن روز در خانه نشست و بمسجد نرفت همانا در آن
 ایام در آن قریه رسم چنین بوده است که هرگاه پیشنهادی از کسی
 میرنجید از رفتن بمسجد و ادای نماز جماعت خودداری مینمود
 اهالی محل گمان کردند که ملا عبد الغنی هم خاطرش از کسی
 آزرده شده لذا نزد او رفته جویا شدند که از کدام کس رنجیده
 است و در صدق بوده اند که بهر که اشاره و از او اظهار گفتگی
 نمایند فوراً آن شخص را تنبیه نمایند یعنی چنان یزندان که
 دیگر برنجیزد ملا عبد الغنی گفت من از احدی رنجشی ندانم
 لکن عذری دارم که نمیتوانم پیشوائی شما را عهد دار شوم اهل
 ترك آباد سخن او را نپذیرفتند و با اصرار و الحاح تمام او را

بمسجد بردند و با سلام و صلوات دوباره یا ما جماعت بر قسزار
 کردند. جناب ملا چندی دیگر بهمان سمت در ترك آيات -
 گذرانید و همواره بانفس سرکش که او را بسبب آفائی و سروری بسو
 تکبر و انانیت رهنمون میگشت در کشمکش بود یا آخره در سبب
 اقامت در ترك آيات مستلزم پیشوائی و پیشوائی علت خود بینی
 و خود بینی باعث رانده شدن از بساط قرب الهی است لهذا
 از ترك آيات قطع علاقه نموده بارزگان رفت و در آنجا مقیم گردید
 و در آن نقطه هم چیزی نگذشت که مراتب دینداری و مقامات
 پرهیزگاری او براهالی معلوم شد و از طرف یکی از مجتهدین
 بزرگ برای واعظی و پیشتمازی از بندگان معین گردید و مسلماً از
 ناچاری باین امور نیام کرد و کم کم در آن قصبه بزرگ بحسن
 سیرت و سریرت مشهور شد و اراک تشریف در دلها جایگر گشت.
 در اثنای این وقایع روزی توفیقی از آثار مبارکه حضرت
 اعلی بوسیله یکی از احباب بدستش رسید و از زیارتش محبت و مرور
 بحضرت باب مؤمن گردید و پس از چندی که صحبت یحیای
 ازل که آن اوقات بحضرت مستور شهرت یافته بود بمیان آمده
 يك نسخه از کلمات مبارکه مکتوبه بدست ملا افتاد و چون در
 آن قید نشده بود که این کلمات از قلم که صادر شده است ملا
 بگمانش که آن بیانات از یحیای ازل است و پس از زیارت
 کلمات مکتوبه گفت که صاحب این کلمات عمره باشد و نامش

هر چه باشد حق است.

در خلال این احوال باملاً رجوعی نامی از فضلی اهل
 بها معاشره و مراد گشت و آثار قلم اعلی را که در آفاق منتشر شده
 بود زیارت کرد و در همین اوقات لوح مبارکی از قلم جمال ثنتم
 که بنامش نازل گردیده بود واصل شد که صورته این است:

ارک جناب عبد قیل غنی

بسمه المهیمن علی ماکان و میا کون

تبارک اللّٰی نزل الآيات كيف أراد و انطق الاشياء علی انسه
 لاله الا هو المهیمن القیوم قد سمعت الاشياء تداء مالک
 الاسماء ولكن الناس اکثرهم لا يشعرون قد تحركت الجبال
 من نفحات آیام الله ولكن القوم لا يفقهون قد اخذ الجسد
 والاشتیاق سكان مدائن الاسماء بما اتى مالک القدم باسمه الاعظم
 و تجلی علی من فی مالک الغیب والشهود طوبی لبعید تمسک
 بحبل القرب و لفقیر شرب من بحر العنا اللّٰی ظهر باسمه
 العزیز المحبوب انا نسق الموحدين خسر الیابان و العفرین -
 کوثر الحیوان طوبی لمن اتیل و فاز بما فاز به المخلصون انا
 نری اکثر الناس من عبدة الاصنام و یظنون انهم مهتدون
 قل لا ونفس الحق قد خسر الدین نفرو ايمطلع الآيات اذاتی
 بیئات عجزت عنها من فی السموات و الارض طوبی لقمیتفکرون
 لاعاصم الیم لاحد ولا مهرب لنفس الاله اللّٰی ظهر بسلطان

احاط ماکان وما یكون یا ایها العبد لاتحزن من شیئی توکل -
 علی الله فیما یرید علیک انه یفعل ما یشاء بقوله کن فیکون تثبیت
 بذیل عطا ربک وتمسک بهذ الحیل المعدود علی شاءن لاتمنعک
 زماجیر الرجال ولا تحجیک شیئات الذین غفلوا عن هذ الرموز
 المکنون . انتهى .

باری جناب ملا از جریان امرالله بخوبی و توف یافت و در
 سنه ۱۲۹۵ هجری قمری در سلك مؤمنین جمال قدم منسلك
 گردید و در نهایت انجذاب و کمال حکمت باعلای کلمة اللسه
 پرداخت اما باوصفیکه حکیمانه حرکت میکرد آخوند های محل
 پی بایمانشر بردند و نظر بحساباتی که با او میورزیدند و جنابش
 رامخل نفوذ خویش میدانستند عوام الناس را نسبت باو بدبین
 ساختند جناب ملا هم در نیال بهانه میگشت که از شغل آخوندی
 برکنار شود چه علاوه بر آنکه واعظی و پیشنمازی را نوعی از فرعون
 مآبی تشخیص داده بود آن را قسمی از ریاضیه میشمرد و همواره با
 خود میگفت با خدا نمیتوان دورویی کرد یا باید آخورگاه و جورا
 محافظت نمود یا منزل آخرت را آید و محمور ساخت و اغلب اوقات
 این مصراع قصیده قاتنی را میخواند که :

رسم عاشق نیست یا یک دل دود لیرد اشتن

بالاخره بهمان مجتهدی که او را با واعظی و امامت جماعت
 گماشته بود نامه ئی نوشت که مرا از این کار معاف فرمائید و دیگری

رایباین ما مورثت یگما یرید مجتهد که نامه ملا بدستش رسید چون
 از قبیل هم از طرف آخوند ها و متنفذین اردکان کاغذ هائی حاوی
 بدگویی از او دریافتند یون یک نفر آخوند متعصب را بجای او ما مورث
 اردکان کرد و اهالی از او استقبال شایانی بعمل آوردند جناب
 ملا هم بدید نشر رفت چون وارد منزلش گردید دید گروهی از عوام
 و دسته ئی از آخوند ها در محضرش نشسته اند و او خود بکمرسال
 کبریائی و جبروت در عهد و مجلس جالس است و چند ان اعتنائسی
 ندارد جناب ملا رویا و کرده گفت جناب آقا شما بجای من آمده اید؟
 آخوند تازه وارد گفت معلوم است که بجای شما آمده ام ملا گفت
 بسیار خوش آمدید مشرف فرمودید و بعد مزاحی کرد که بیشتر
 شباهت بلوده گی داشت تا شوخی بقسمی که همه اهل مجلس
 بخنده افتادند حتی خود آن آخوند نیز چهره عیوشن باز شد
 و خندید و جناب ملا خدا حافظی کرده بمنزل خود رفت و از آن
 بیعد بغراغ یا بل باحال انجذاب و اشتعال بترویج امراللسه
 و نشر تفحات الله مشغول گردید و همواره از قلم اعلی مورد عنایت
 و لطاف میشد .

دفعه ئی جناب حاجی ابوالحسن اردکانی که عالم تشرف
 بساحت اقدس بود بجناب ملا گفت بیایا هم بارض مقصود برویم
 آخوند ملا عید الغنی گفت من نیایم حاجی گفت چرا؟ گفت
 برای اینکه خدا از طایفه آخوند بدین میآید و من هم از او -

میرزا حاجی امین گفت پس اگر مطلبی داری بگو تا من در محضر
 مبارک بعرض برسانم ملاً چند مطلب مزاج آمیز بمحضرمبارک
 پیغام داد حاجی امین و تنبیه بشرف لقا فائز شد جمال اقدس
 ایمنی از احیای ایران احوالپرسی فرموده و مخصوصاً فرمودند
 آخوند حالش چطور بود عرض کرد بعنائیات مبارک مسرور است
 و خدمت امرا لکه موفّق میباشد ثانیاً فرمودند پیغامهای اوچه
 بود حاجی امین دید که ناچار باید مطالب آخوند را با حسان
 لحن مزاج بی زیاده و نقصان بعرض برساند و آنچه از ملاً
 عبد الغنی شنیده بود معروف داشت جمال مبارک با حال
 تبسم فرمودند جناب آخوند نزد ما بسیار عزیز است و از جواهر
 وجود محسوب الحمد لله بخدمت موفّق است در مراجعت
 یا و بگو من همیشه یا تو هستم پیوسته شاد و خوش باش
 جناب ملاً عبد الغنی تا سال ۱۲۰۶ قمری در اردکان -
 مقیم بود و در انجمن احیاء میاسو آرائی میکرد و باشوخیهای
 لطیف مطالب خود را چاشنی می بخشید و قلوب دوستان را
 شاد و خرم نگه میداشت و سر بزرگش آقا میرزاها دی طبابت
 میکرد تا آنکه صعود جمال قدم و اتسع در همان سال مرز و مسا
 در ایران شایع گردید و بیهمه بلاک سرایت کرد اطبای اردکان
 هم از ترس و با برخی فراری شدند و برخی دیگر از خوف اینکسبه
 میاداد این مرض از مبتلایان بآنها سرایت نماید از طبابت

خود داری نمودند لکن آقا میرزاها دی فرزند ارشد ملاً عبد الغنی
 که خدمت ابنای نوع را بر میان بست و ضرورتی را که برای -
 معالجه نزد ثرمیامت معاینه و مداوا میکرد لذا علاوه بر اهالی
 اردکان جماعت بسیاری از دهات اطراف بمنزلش هجوم آوردند
 و اکثر مراجعین از برکت مداوای او شفایافتند وصیت خدائست
 و طیب طینت او در میان سکنه اردکان و تمامی اطراف از مسلمین
 و زردشتیان پیچیده و این فقره سبب مزید حقد و حسد معاندین
 گردید و بنای دسیسه بازی و فتنه انگیزی را گذاشتند و بتحریر
 میغضین جمعی از اراذل و اوباش در خانه ملاً را با گچ سفید کردند
 و چند روز که گذشت شبانه حمامها و مسجدها را هم سفید نمودند
 و چنین وانمود کردند که حضرات بایته بحکم ملاً عبد الغنی
 یا سفید کاری نشانه گیری بمسلمانان زده اند و باعلامت سفید
 حمام و مسجد و منبر اهل اسلام را نجس شمرده اند و باین بهانه
 شیاطین بر پا کردند و دسته بزرگی از عوام الناس ابتدا بمنزل -
 علمای محل رفتند سپس نزد شیخ علی مجتهد اردکان شتافتند
 حکم قتل ملاً عبد الغنی را خواستار شدند مجتهد مذکور گفت
 او را بیشتر من بیارید هرگاه لعن کرد که بر اثبات ثابت میشود
 و اگر تبیی ننمود او را قصاص خواهم نمود و بالجمله چهار تن
 از گماشتگان مجتهد بسراغ ملاً رفتند تا او را بمنزل مجتهد ببرند
 از آن سوی این اخبار بگوهر جناب ملاً عبد الغنی رسید فوراً با

لباس زیر از خانه بیرون رفت تا خود را بمنزل همشیره اثر رساند
 در کسوجه بجهاز نفرگماشته مجتهد برخورد آنها از او پرسیدند
 که شما آخوند ملا عبد الغنی را میشناسید گفت بلی میشناسم
 و من خودم آخوند ملا عبد الغنی هستم حضرات دست او را گرفته
 روانه شدند و گفتند آقا شیخ علی یا شما کاردار ملا گفت پس
 بگذارید من بروم لباسم را بپوشم و پیام گفتند لازم نیست همینطور
 میروم و بدون اینکه ایشان را صدمهئی بزنند در کوجه میبردند
 در این اثنا حسین نامی از او یا اثر آنها رسید و گفت این چطور
 مقصّر برون است مگر عروس را بخانه نامان میبرید و بلافاصله
 زنجیر از جیب بیرون آورد بنای زدن را گذاشت و کم کم گروهی
 از مردم بازاری جمع شدند و هر کس با حربهئی از قبیل چوب
 و چاقو و سنگ بسرملای ریختند و حضرات زنجیر سازها که چنین
 دیدند هر چه زنجیر در دکان داشتند در اختیار مردم گذاشتند
 که هر کسی بتواند ملا را بزند و ثوابی ببرد ملا در جنگال مرد
 وزن و بجهت مسلمین بقدری صدمه دید و جراحت بر پیکر شوارک
 شد که تاب ایستادن نیاورد بر زمین افتاد و مدتها هوش نگریخت
 لذا رسعانی بیابش بسته کشان کشان بخانه مجتهد رساند
 رساندند شیخ که چنین دید فریاد بر آورد که ایها الناس
 چرا چنین کردید من که نگفتم او را باین طریق بیاورید خوب
 حالا که او را کشته اید لاشه اثر را ببرید در خندق بیندازید

باری حضرات علماء که اوضاع را چنین دیدند و ترسیدند که مورد
 بازخواست حکومت واقع شوند در جایی جمع شدند بر صفحه کاغذی
 فتوای قتل ملا را نوشتند تا وانمود کنند که این شخص کفسرش
 ثابت و قتلش واجب بوده ولی بعضی از آخوند ها صبر و اضا نکردند
 و این تدبیر نتیجه نرسید بهر حال عوام الناس که ملا را با همان
 حال از خانه مجتهد بیرون کشیدند باز مشت و لگد و سنگ و چوب
 بر بدن او میزدند و یکنفر آه آورد و بنای برون پای او را گذاشت
 چند نفر هم رفتند که نطفه و همین بخزند تا ملا را آتش بزنند و لسی
 در زمین میانه یکنفر اکتی در دست با آنجا رسید و گفت ای مردم
 شما خیلی نانجیب و بد کردارید که بدون حکم قتل یک نفر آخوند
 محترم را باین حال انداختید الساعة تلگرافی بمن رسید که
 قضایا را تحقیق کنم سپس زنجیری از جیب خود بیرون آورد و
 بدور خود چرخانید و همه را متفرق کرد و گفت باید این جسد را
 بمنزل ملا رساند اما کسی را نیافت تا او را بدوش بکشد و از آن
 معرکه بیرون ببرد

قیل از این وقایع نزدی بمنزل همشیره ملا رفته و مقداری
 جنس برد و بعد از طرف گماشتگان حکومت دستگیر شد و بسود
 حاکم وقت میخواست که او را برنج داغ و ضرب شکنجه یا تاراج بیاورد
 ولی ملا از این اقدامات مسامحت کرد و راضی نشد که این تیبیل
 صدمات بر او وارد گردد این هنگام همان نزد گذارش بانجا

افتاد و بیاد اثر نیکی آن ایام ملا را از زمین بلند کرد تا بر پشت بگیرد و بمنزل برساند در همان حین از ملا بصوت ضعیفی شنید که من در حال جان دادن هستم بگذار راحت باشم نزد آهسته بگوثر ملا گفت که حرف مزین والا ترا خواهند کشت خلاصه آنکه او را بدوثر کشید و در منزل نهاد و در زمین راه زنان از پشت بامها ی خانه هر کدام قطعه سنگی برای ثواب بر پیکر ملا نثار کردند و خرم و خندان یا طمینان دریافت اجرا خروى از بام باین رفتند و - دسته بی هم دنبال آن دو نفری که ملا را نجات داده بودند میآمدند تا بمنزل رسیدند آن موقع فقط عیال و يك دختر ملا در منزل بودند و سایر اهل خانه برای چاره جوئی از منزل خارج شده بودند باری و تنیکه بخانه رسیدند اشرار قصد هجوم داشتند ولی همان شخصیکه باعث خلاصی ایشان گشته بود کل را از منزل بیرون راند و در ریاست اشرار رکوعه ایستادند و بنای سنگ انداختن را گذاشتند لذا اجسد ملا را از حیاط با طاق انتقال دادند .

اول کسی که از اهل منزل بخانه برگشت همشیره ملا بود که طفل پنجساله برادر بزرگوار خود را از مکتب گریزانده و از پیرا حه بمنزل آورد كى المورود خواهر و پسر ملا را دیدند که جسد بیك قطعه گوشت بیشتر شیاخت دارد تا بيك نفر آدم زیر انتها جایی که از بدن سالم مانده بود بینی ملا بود و باقی انسد ام

بگلی در هم کوبیده و مجروح شده بقسمیکه يك چشمش از کاسه سر بیرون آمده و روی صورت افتاده و يك ساق پاتا نصفه بریده شده بود و خون از منافذ بدن ترشح میکرد باری پسر بزرگ ملا هم در اثنای این وقایع بمنزل رسید و چون دید که اشرار دست از شرارت بر نمیدارند و بی دردی از دیوار سنگ میاندازند او هم بالای بام رفت و بضرب سنگ آنان را برانگنده ساخت و آنها بیخین داشتند که ملا عبدالغنی فوت کرده بهر صورت بعد از متفرق شدن او با ثریع ال ملأ برای آوردن طبیب بیرون رفت ولی هیچيك از اطبایا از ترس مردم حاضر نشدند که بیالین او حاضر شوند حتی احدی از آنان بنوشتن نسخه نیز راضی نگردیدند و جمیعا گفتند که این مرد مردنی است و چاره پذیر نیست آمدن و نیامدن مایحال او تفاوتی نمیکند بدین جهت زوجه ملا یکمال یا من بمنزل برگشت و بكمك پسر بزرگتر همت بر معالجه او گذاشتند و بر اثر مواظبت و مداوای آنها در همانروز خون از مجرای جراحات باز ایستاد چون اشرار در صدد بودند که شب بمنزلشان ریخته پسر ملا را بکشند و جسد خود را هم بسوزانند لذا دو نفر از مسلمین نجیب و سلیم را بمنزل بردند تا اهل خانه را محافظت نمایند .

فردای آن روز زنی از اغیار بمنزل یکی از علمای اردکان رفته گفت آنما من در شب خوابی دیده ام گفت نقل کن ببینم چه

خوابی است انشاء الله خیر است زن گفت در خواب دیدم سه نفر آدم بزرگوار با عصا و لباس و عمامه سبز یکمال و تاراز دروازه وارد شده از من راه منزل ملاّ عبد الغنی را پرسیدند من گفتم او که بایی بود و شخص خوبی نبود آنها گفتند نه اشتباه میکنی او بسیار آدم خوبی بود و ما بملاقات ایشان میرویم من هم خانه ملاّ را نشان دادم و آنها وارد منزلش شدند مجتهد گفت این خواب را برای من که گفتم بس است حقیقتی در جای دیگر بگوئی اگر بشنوم که بکسی دیگر هم گفته ئی حکم میکنم زیانست را بپزند .

چند روز که گذشت خیر بزرگ رسید که در اردکان یک نفر را بقصد کشتن زده اند حاکم یزد شاهزاده جلال الدوله بیست نفر از سواران راکه از جمله آنها میرغضب خود شریک بود ما سواران اردکان نمود تا از ضوضاء جلوگیری نمایند سواران مزبور فتنه را خوابانند و اشرار را بر سر جای خود نشانند جنس اب ملاّ عبد الغنی هم روز بروز بهتر میشد اما هنوز ممکن نبود لباسهای تنش را که از ضرب زنجیر و چوب و چاقو باره پاره شده بود عوض کنند در همین اثنا روزی میرغضب جلال الدوله برای تماشا بمنزل ملاّ آمد و نشست و وقتیکه زخمهای بدن او را دید انگشت تحیر دندان گزید و اظهار داشت عجب است از شقاوت این مردم که اینطور قساوت بروز داده اند

من کام آدم کشی است و در عمر خود بسیاری را بقتل رسانده ام اما هرگز نشده که نفسی را اینطور آزار برسانم سپس گوشه تشك ملاّ را بلند کرد و چیزی زیر آن گذاشت و یکمال ادب خدا حافظی کرده بیرون رفت و قتیکه میرغضب از منزل خارج شد اهل خانه با ترس و وحشه از اینکه میان چیز خطرناکی زیر تشك گذاشته باشد بطرف رختخواب رفتند و گوشه اثر را بلند کرده دیدند يك تواره جلوار پیراهنی آویخته است .

باری جناب آخوند ملاّ عبد الغنی وقتی که خیر بیهوش در اردکان منتشر شد جمیع مردم بحیرت افتادند و همان اشرار که ایشان را بآن حال افکنده و تصور میکردند که مرده است دسته دسته بمنزلش میآمدند و هر کدام يك قطعه از پیراهن آلوده بخونش را بعنوان تبرک میگرفتند و میگفتند که این مرده بود و خدا او را زنده کرد مختصراً اینکه مدت شش ماه تمام جناب آخوند بستری بود و بعد بکلی شفا یافت حضرت صدراعظم شهبان اردکانی که در آن شهر ثروت و نفوذ فراوانی داشت به آخوند را بحمام برد و بعد از استحمام بخانه خود آورد و بشکرانه سلامتی ایشان قند و شیرینی زیادی گرفته چند روز آخوند و نفوس راکه بدیدنش میآمدند بگرمی و محبت پذیرایی کردند .

همانا آن اوقات پسر بزرگ جناب ملاّ عبد الغنی از اردکان

بیزد رفته مشغول طبابت بود جناب ملا هم در صد در آمد که
از دکان راترک گوید و بیزد بروند این خبر وقتی که بیزد رسید -
جناب حاجی محمد طاعر قند هاری یکی از منازل خود را برای
سکونت ایشان آماده کرد و موقعیکه آخوند با خانواده اش وارد
بیزد شد آنان را بمنزل خود برد جناب ملا در ابتدای ورود تنها
مدتی در خانه نشسته و با اولاد آقایان افغان - عربی تدبیر
مینمود و حضرات افغان هم از هر جهت کمال مرحمت و رعایت در
حقیقش میدول میفرمودند بخصوص حضرت حاجی محمد تقی و کیسل
الحق او را خیلی اعزاز و اکرام میفرمودند و جناب آخوند ضمناً
با حکمت بنشر نفعات الله میپرداخت بعد از چندی احبای بیزد
یک باب دکان سقط فروشی برایش گشودند و او در دکان نشست
و کم کم با مشتریان بنای صحبت امری گذاشت و کاریجائی رسید
که در میان خلق بیزد انگشت نما شد و جمیع طبقات اهل بیزد
دانستند که او مبلغ بهائیان است و بنفسی مشهور و معروف
شده بود که جوانان مسلمان بیزدی دسته دسته وقتیکه از جلو
دکانش میخواستند بگذرند میایستادند و میگفتند آخوند ما را
بایی نمیکنی آخوند هم با خنده میگفت چرا انشاء الله شما را
هم بایی میکنم .
در بیزد شیخ محمد جعفری بود سبزواری الاصل که یکی
از مسییین قتل شهیدای سبعة بیزد بشمار میآمد این شخص

از مجتهدین محل و فاسق و فجور و ارتکاب اعمال زشت مشهور
بود هنگامی که وصف ملا عبد الغنی را شنید شخصی را فرستاد
بایشان پیغام داد که بیائید پیش من که میخواهم شما را ببینم
و قدری با هم صحبت کنیم جناب آخوند در جواب پیغام او گفتند
که اگر سورت مرا میخواهی ببینی من یک آخوند بسیار زشتی -
هستم و اگر قصد بایی کنی داری شهر خودت بایی خیلی دارد
آنها را یکس چه که من ارد کانی هستم و کاین بتو مربوط نیست
شیخ مزبور چون این حرف آخوند بگوشش رسید خنده بسیار
کرد و دیگر مزاحم ایشان نشد .
بازی ایشان مدتی مشغول دکانداری بودند و در دکان
کارشان منحصر بتبلیغ و لایتنقطع برد دکان از دکان عام بود و
احوال و اخلاق مردم بیزد را همه میدانند که چند مرتعصب -
و سرسخت و قحاش میباشند بهر صورت روزی احباً او را بر این
روشی که پیش گرفته بود قدری ملامت کردند که جناب آخوند شما
آجراً اینقدر بی حکمتی میکنید و با جرنالایقی صحبت امری -
میدارید این نفوس اکثرشان بی قابلیت میباشند و فهم زیادت
حقیقت را ندارند شما با اشخاصی وارد مذاکره شوید که لا اقل
شعوری نداشته باشند و فرمایشات شما را بفهمند جهت -
ندارد که اینقدر در کار خود بی پروا باشید و اسرار الهی را
بهر بی سرو بایی بگوئید و از مال کار نیندیشید جناب آخوند

فرمود عیبی ندارند من با همه کس صحبت میکنم و جمیع مردم را
 بامر الله دعوت مینمایم شاید در میانشان شخص لایقی بیفتد
 شود که صاحب راییت و مستعد هدایت باشد .
 بهر صورت چون مدتی گذشت و سر آمد ای اغیار از جرئت
 و جسارت ملاً عبد الغنی بلند شد بملاحظه احبای الهی
 مغازه رایست و در خانه نشست و بتدریس جوانان و تبلیغ -
 مبتدیان پرداخت اما کیفیت برخورد ثریبانفوس این بوده که
 هر وقت یکنفر مبتدی برایش میآوردند بسیمایقیافه او نظری
 میان اخت و فراست ایمانی فوراً ملتفت میشد که از کدام راه باید
 داخل مذاکره شد و چه مباحثی رایابند پیش کشید و رسمش این
 بود که قبل از مذاکرات جدی یا مبتدیان شوخی میکرد و -
 لطیفه می علمی و ظریفه می ادبی و نکاحی میگفت و مبتدی را
 بخند میآورد سپس وارد صحبت امری میشد چنانکه نفعه می
 جناب ارد شیر هزاری يك جوان زر دشتی راییشش بردند آن
 جوان وقتی که ایشان را در لباس آخوندی دید مکتب رشد و -
 قیافه اش در هم رفت جناب ملاً فوراً در پیش پایشو برخاست و
 بکمال لطف و محبت او را نشان داد و از سماوریکه در اطاق میجوشید
 يك فنجان چای ریخت و جلوش گذاشت وقتی که آن جوان چای
 را خورد جناب ملاً بدون اینکه ته مانده آن را بیرون بریزد
 دوباره در همان فنجان چای ریخت و خود نوشید و فرمود

شنیده می که در ایام ظهور گرگ و میش با هم از يك چشمه آب
 میخورند و در يك مرتع چرا می نمایند آیا این عمل دلیل بر همان
 مطالب هست یا نه آن جوان عرض کرد بلی زیر اهنج مسلمانسی
 چنین کاری نمیکند باز فرمود این خلق نفاق و تعصب رایجائی
 رسانده اند که اگر یکنفر زر دشتی رایابیکنفر مسلمان در دیکگی
 بجوشانند از شدت نفرتیکه از هم دارند روغنشان بایکدیگر
 مخلوط نمیشود اما کلمه مبارکه حضرت بهاء الله چنان نفوس
 بیگانه رایابیکدیگر متحد فرموده و قلوب فارواح رایبطوری بیکدیگر
 ارتباط داده که هیچ قوه می نمیتواند ما بینشان جدائی
 بیندازد و بعد دنباله صحبت را گرفت و بکمال سادگی مطالب
 را تشریح نمود و همچنین روزی دیگر رایکنفر زر دشتی بسپاسار
 متعصبی وارد صحبت شد جناب ملاً اول از روی مزاح گفت این
 علمای دینی بقدری نفاق مابین بندگان خدا انداخته اند
 که اگر يك شپش از تن یکنفر مسلمان افتاده باشد با شپش
 دیگری که از لباس زر دشتی بیرون آمده باشد بهم برسند این
 دوشپش با هم میجنگند و هر کدام از آنها ب دیگری میگوید که
 من پاک و تونجسی و بالجمله بقدری از این تبیل حرفها زانها
 آن شخص بخنده افتاد و بعد بذکر حقایق امریه و مطالب سبب
 برهانیه پرداخت خلاصه احبائی که خدمت ایشان رسیده اند
 نقل میکنند که کمتر ندیده میشد نفس از اغیار خدمت جناب

آخوند برسد و از مشاهده نورانیت و روحانیت ایشان مؤمن
و متقلب نشود مخصوصاً از شوخی و خوشمزگی ایشان در نفسی
که شرف خدمت او را یافته خاترات شیرینی دارند چنانکه جناب
فاضل یزدی نقل میفرمودند که دفعه بی جناب حاجی واعظ
تزوینی که از فضلالی تزوین بود برای دیدن احوال و تبرکات
گذراش یزد افتاد و جناب آخوند بدیدن ایشان رفت و تکیه
وارد شد و نشست و از هم احوال پرسیدند جناب آخوند پی در
پی میگفت الحمد لله . خدا را شکر . خدا را شکر . و قدری -
این کلمات را تکرار کرد که حاجی واعظ خسته شد و گفت جناب
آخوند مگر چه شده که اینقدر از خدا راضی شده اید و متبذل -
شوکر او را بجا میآورید ملا عبد الغنی گفت تا این تاریخ
خیال میکردم که خدا در خلقت صورت من کم لطفی بخرج داده
و مرا خیلی زشت و کربه المنظر آفریده اما حالا که روی شما را
دیدم فهمیدم که من در حق خدا بدگمان بوده ام و اکنون صد
هزار مرتبه خدا را شکر میکنم که تبحر منظر شما را ندادم و الحمد لله
صاحب چشم هم هستم .
اتحادیت جناب ملا عبد الغنی در حدایت نفوس و -
حاصله اثر در مدت مذاکرات از عجایب امورات و جگونگی
آن از شرح تصدیق جناب فیروز فیروزمند بدست میآید و خلاصه
اظهارات ایشان در این موضوع این است که میگفتند من شخصی

زرد شتی و ناردین آباء و اجدادی خود خیلی محکم و متعصب
بودم و بتقلید آنان جمیع ادیان جز دین خود را باطل میشمردم
بخصوص رفتار و کردار اهل اسلام و گروه شیعه را که مشاهده
میکردم کثیر اسلام را از همه بدتر میشمردم زیرا بچشم خود می
دیدم که اگر یک نفر زرد شتی میوه از ده پشهر میآورد و میفروخت
در میان شهر حق نداشت که برالاغ خود سوار شود زیرا اولوسک
بچه شست شده ساله شیعه میدید که یک نفر کلی میآورد شتی
سوار الاغ شده با سنگ و چوب یا هر چه بدست میآید آن بد بخت
را میآورد و دفعه بی یکی از زرد شتیان بعرض رمانیسم مبتلا
گشت و برالاغ سوار شده بمنزل طیب میرفت در بین راه ببیش نماز
مخله خود شان برخورد و با کمال خضوع و خشوع سلام کرد -
بیش نماز بعوض سلام جلو الاغ را گرفت و او را پائین آورد و بسا
افسار همان الاغ تا جائیکه زور در بازو نداشت آن بیچاره رازد
شمچنین اگر یک نفر زرد شتی بر روی سگوشی نشسته بود و آخوند
از مقابلش عبور میکرد او از سگوشی پائین نیامد کتک میخورد و -
تا سزا می شنید و نیز هیچیک از زرد شتیان اجازه نداشتند
که ساختمان یلندی بنا کنند و بالجمله این سوء رفتار شیعیان
سبب شده بود که روز بروز بر نفرت نسبت بآنان میافزود و در این
آثناء کتاب (میزان الحق) که بزرگ اسلام نوشته شده بود
بدستم آمد و خیلی مسرور شدم و مکرر آن را میخواندم و از استدلالاتی

که بر پطالان اسلام و حضرت رسول کرده بودند محظوظ میگشتم
 ومطالبش را در قوه حافظه ام ضبط میکردم ولی جرئت آنکه
 یکی این مطالب را اظهار کنم نداشتم تا آنکه در سال ۱۳۲۱
 قمری ضوضای یزد برپا شد و من آن اوقات در رفسنجان تجارت
 میکردم و از یزد هر روز خطی بتجار رفسنجان که اغلیشان یزدی
 بودند میرسید که امام زمان حکم قتل بهائیان را صادر کرده و در
 یزد مسلمین چنین وچنان کردند تجاری یزدی رفسنجان هم
 ارادل و اوایل را تحریک میکردند تا آنکه روزی یک نفر کفایت بهائی
 را با سنگ و آجر و ساطور شرحه شرحه کردند و بعد شخص
 بنکداری نفت آورد و بریدند شریخت و آتش زد بطوریکه لباسش
 سوخت و بد نشعریان ماند و جماعت تماشاچی بالسن و ششم
 برجند او سنگ و کلوخ میانداختند تا آنکه از جانب حکومت
 ماء موری آمدند و مردم را متفرق ساختند و من چون این
 ظلم و قسوت را میدیدم متاثر میگشتم و گمان میکردم که
 بهائیان منکر دین اسلامند که اینطور مورد اذیت شیعیان
 میگردد و بهمین جهت باطنا بهائیان را دوست میداشتم
 تا آنکه وقتی از یزد در حجره تجاری خودم با آقا محمد حسن
 اخوان الصفا گفتم که راستی شما بهائیان خوب فهمیده اید
 که محمد پیغمبر خدا نبوده و شخصی العیاذ بالله کاذب بوده
 آقا محمد حسن از این حرف رنگش پرید و حالش در گریه شد

و بالحن ملایمی گفت حضرت رسول اکرم یکی از پیغمبران بزرگی
 است که خداوند بسبب بعثت او بر اهل عالم منت گذاشته است
 من گفتم او چه پیغمبری بوده که امتش را اینطور تربیت کرده
 آقا محمد حسن چون اشخاص گوناگون بحجره رفت و آمد میکردند
 صحبت را برید و گفت این مطلب طولانی است باید در جای خلوتی
 این موضوع را مطرح و گفت و شنید کنیم من که فهمیدم حضرات
 بهائی بحقیقت حضرت رسول معتقدند و او را پیغمبر خدا میدانند
 ما یوس و محزون شدیم و هر وقت که آقا محمد حسن بحجره ام
 میآمد یکی از اعتراضات کتاب میزان الحق را ذکر مینمودم و میگفتم
 این است احوال پیغمبری که شما او را بر حق میدانید و ایشان
 هر دو فتح میگفتند خوب است محلی را معین کنیم و در خلوت در
 این زمینه مذاکره نمایم و شما اگر مطلبی دارید که دلالت بر
 بطلان دین محمّی میکند بیان کنید و من با اعتماد اینکس
 از عهد اینکار برخوردارم و عده نادم که روز جمعه
 بمنزلشان بروم و در روز میعاد بخانه ایشان رفتم دیدم
 پیرمردی مؤثر باعامه شیرو شکر در گوشه ای نشسته بتحریر
 اشتغال دارد و بعد ها معلوم شد که ایشان جناب حاج محمد
 ظاهر مالیری هستند بهر حال نشستم و آقا محمد حسن
 اخوان الصفا رو برویم زانو زد و گفت اینجا امن است هر چه
 میخواهی بگو ما هم گوش میدهم و بنظر انصاف می سنجم

شما هم حرفهای ما را بشنوید و با نظر خالی از حجب و بغض قضاوت کنید من گفتم بسیار خوب و شروع بمطلب نموده گفتم من نسبه مسلمانم و نه بهائی اما متحیرم که شما یا اینکه این همه حرکات و حشیانه و اخلاق حیوانی را از مسلمین می بینید و بالاتر از همه این صناعات و بلیاتی را که بشما طایفه بهائی میرسانند - مشاهده میکنید معجزا میگوئید که محمد برحق است در این میان آن پیر مرد قلم و کاغذ را بر زمین گذاشت و خود را پیشتر کشیده گفت ای آقای محترم این روش و اخلاقی که امروز از مسلمانها سر میزند هیچک منطبق با تعلیمات حضرت رسول صلوات الله علیه نیست و بکلی برخلاف دستورات آن حضرت است من گفتم این فرمایش شما قابل تمسّدی نیست زیرا (خشت اول چون نهی معماری - تا ثریا میروند دیوار کج) اگر تعلیمات محمد خوب بود امتش اینقدر رندل و بی تربیت و خونخوار و سفاک بار نیامدند و مثل مار و کژدم مردم را نمیگزیدند و مانند گورگ و کفتار بندگان خدا را نمیچیدند ایشان گفتند شالوده دین مقدّس اسلام را روز اول خداوند ریخته و عمارت آن را هم راست و درست و محکم بالا برده الا اینکه بهرور زمان بسبب حوادث کون و فساد این عمارت خراب شده و بدین جهت مشیت فیّیه الهیه بر این قرار گرفته که معمار دیگری بفرستد و عمارتی از نو سازد تا در آن قصر مجلّل جمیع ملل و نحل بکمال آسایش

و یگانگی با هم بسر برند مختصر از صبح تا بعد از ظهر صحبت ادامه داشت و در ایرادی مینمودم جواب کافی میشنیدم تا بالاخره گفتم حال صحبت اسلام را بکنار میگذاریم شما از آیات و نوشتجات این ظهوریمن بدیدید تا بخوانم شاید مطلبی دستگیر شود ایشان کلمات مکتوبه فارسی را بمن دادند که با خود بردم و چند روز نزدم بود و از تلاوتش چنان لذت میبردیم که از خواندنش سیر نمیشدم و بعد آیات دیگر طلبیدم آنها هم الواح فارسی را بمن میدادند تا کم شیفته و مجذوب بیانات مبارک گشته و قریب بتصدیق بودم ناگهان در لوحی از الواح جمال قسم عیاراتی دیدم که نام مبارک حضرت رسول اکرم را با احترام تمام ذکر فرموده و ایشان را بوسیله رسالت موصوف داشته بودند - ملاحظه این کلمات سبب توقف من شد و گفتم کسیکه محمد را با داشتن چنین امّتی پیغمبر بداند من نمیتوانم امرش را تصدیق کنم وزیر بار او بروم این مطلب را با حیا اظهار داشتم و از آنها کناره کردم اما آنها مرا بحال خود رها نکردند و بهر نحوی بود این دفعه مرا خدمت جناب ملا عبد الغنی ^{از کانی} بردند چون بمحض آن پیر روشن ضمیر وارد شدم بنای اعتراض را بر حضرت رسول گذاشته گفتم من میخوام بحقانیت بهاء الله اذعان و اعتراف کنم زیرا بشخص ایشان و تعالیشان ایرادی ندارم اما افسوس میخورم که ایشان محمد را بنیوت میشناسند و پیغمبری او صّحه

میگذرازند جناب ملا عبد الغنی فرمودند انبیای الهی در مثل
مانند اطبای جسمانی میباشند و طیب حاذق ^{مرض} را تشخیص
میدهد و باقتضای کم و کیف مرض نسخه فی مینویسد که نافع
و جالب صحت باشد چه بسا اوقات که طیبی برای مریضی -
استرکنی که سعی کشنده است تجویز کرده اما بعد که بسا
همان دو مریض شفا یافت هرگاه در استعمال آن مداومت کند
میبرد لذا بعد از قلع ریشه مرض برای تنفیت او طیب فی المثل
شیرو شکر تجویز مینماید پس دواى حضرت رسول اکرم در دوره
خود شفا بخش اهل عالم بود اما حال که مقتضیات زمان
تغییر کرده طیب الهی یعنی حضرت بهاء الله درمانی تازه
آورده است که هیكل علیل عالم را علاج سریع مینماید من گفتم
این دلیل شما مرا ساکت میکند لکن قلب را آرام نینماید
و نمیتوانم بحقیقت باور کنم که نسخه محمد نسخه خدائسى
بوده اما ممکن است بحضرت بهاء الله ایمان بیاورم بدون
اینکه نبوت محمد را تصدیق نمایم ملا عبد الغنی فرمودند این
ممکن نیست زیرا (بیر ه لوق میشود) یعنی ردیف آجر بهم
میخورد و عمارت متزلزل و خراب میگردد گفتم اگر بمن مدلل
کنید که محمد از جانب خدا بوده دیگر کار تمام است زیرا
من امت محمد را که من بینم دلم از خود او عم زده میشوم ایشان
فرمودند اعمال و افعال خلق را نمیتوان میزان معرفت حق قرار

داد بلکه حق را باید بخرد و شناخت نه بغیر خود من گفتم
من حالا محمد را از کجا پیدا کنم تا او را بخرد من بشناسم گفتم
بکلماتش رجوع کن گفتم کلمات او همان است که در بین امتش
اجرا میگردد فرمود عین اشتباه است که شمار را از حقیق
باز داشته زیرا اگر مردم تعلیمات او را عمل میکردند دیگر
ظهوری نمیشد ولی امت از دستورات او منحرف شدند سپس -
مثلی آورده گفت شریعت الله مثل دریاچه آب صافی است
که نوشیدنش حیات منی باشد ولی بمرور زمان که جانوران -
گوناگون از قبیل تورباغه و کرم در آن پیدا شد همان آب گسوارا
که نوشیدنش لایم و نافع بود متعفن و مضر و استعمالش باعث
مرض گردید دیانت نیز همینطور است و همانگونه که آب دریاچه
را صاحب خانه عوض میکند خداوند هم دیانت را که آب حیات
و سرچشمه نجات است تجدید میفرماید بالاخره فرمود اگر
طالب حق هستی و میخواهی حضرت رسول را بدرستی
بشناسی بقرآن مجید که وحی الهی است ویران بزرگوار نازل
شده رجوع کن گفتم قرآن عربی است و من چیزی از آن نمیفهمم
ایشان فرمودند من حاضریم که آن کتاب مبارک را بتو درس بدهم
و معانی آن را بتو بفهمانم من هم چون ندیدم که تاحضرت
رسول را قبول نکند ایمان بحضرت بهاء الله مقبول نخواهد شد
حاضر شدم که نزد ایشان قرآن بخوانم و از آن بیعت هر روز سه

منزلشان میرغتم و آن کتاب مبارک را درین میگردفتم و
بعمانیشرین میبردم و مدت دو سال ایشان بمن قرآن تدریس
و معانی آن را تبیین فرمودند تا بالاخره قلبا بحضرت خاتم
انبیاء نیز ایمان پیدا کردم و بعظمت و جلالت قدر آن رسول
عظیم پی بردم .

باری بوسر مطلب رویم گفتیم که جناب ملا عبد الغنی بعد
از برجیدن دکان سقط فروشی در خانه نشست و احیای الهی
را تدریس و تربیت و طلاب هدی را تبلیغ و معایت میفرمود
تا اینکه در سنه ۱۳۳۱ هجری قمری در یزد ضوفا برپا شد
و برخی از مطلعین بر آنند که اشرار فکرو تصد اولشان ایمن
بوده که ملا عبد الغنی را دستگیر و شهید کنند لکن هر چه
کوشیدند میسر نشد و حق جلّ جلاله او را در آن واقعه حفظ
فرمود و تفصیل صدمات وارده بر ایشان را که روز اول ربیع
الثانی ۱۳۲۱ بوقوع پیوسته حضرت مالگیری در تاریخ شهدای
یزد مرتقم فرموده اند که بعین عبارت این است : (حالات ترب
بظهور است و در جمیع محلات نار حرب و فساد مشتمل است
و اشرار بقتل و نهب مشغول و روی میدان راه میر جمعساق
جای يك سوزن انداختن نیست و سربازها و غلامهاروی پام
مسجد و گنبد شیبستان مستعد زدن که اختیار میرسد جناب
آخوند ملا عبد الغنی را که از مقدّسین و مبلغین و درسلک

علماء هستند و از تنزیه و تقدیس و روحانیت و نورانیت ایشان
قلم و مداد این عبد عاجز گرفته بقلعه برده اند و آقای آتامیرزا
سید علی حایری حکم فرموده اند که تمام خلق با آلات و ادوات
حرب اطراف قلعه را بگیرند و حکومت را مجبور بر قتل آخوند
ملا عبد الغنی نمایند که بيك مرتبه جمعیت میدان میر جمعساق
تمام کشیدند و در قلعه و این خبر در تمام محلات شهر اعلان
گشت اشرار دست از قتل و غارت کشیدند و این امر را مقدم شمرده
و بفاصله يك ساعت پنج شش هزار خلق با آلات و ادوات جنگ
اطراف قلعه را گرفتند حالاً مانند سیخ و درنده نعره و امحمد
از جگر بر میکشند و زنهاى شریره که عده آنها را خدا میداند
بلندیهای اطراف قلعه را گرفته و باسهای عمارت حظیره و روی
طاق نماهای حسینیه شاهزاده که میدان جلو حظیره است
و باسهای غلامخانه که آن طرف قلعه و طرف جوب هر هر است
و آن درب دیگر قلعه تا در باغ جلو تلگرافخانه و با صداهای
مهیب روی و غریو مینمایند سبحان الله از یکطرف نعره مردها
و از يك طرف روی (۱) و غریو زنها یعنی آسمان میرسد چنان
هنگامه می بود که (مسلمان نشنود کافر نبیند) حال تمام احباب

(۱) دی یکسروار و سکون یا باصطلاح یزدیها یعنی

واما الرّحمن واطفال بهائی در خانه ها و جاهها و جویها
مخفی و از این صداهای عجیب بدنهاشان یلرزه در آمده که آیا
چه میشود و در نهایت خوف و اضطراب اطفال از شدت خوف
تربیب بهلاکت .

اما حضرت والا درهای قلعه را بسته و بعضی را حیوان منسوب
خدمت حضرت و الا عرض مینمایند که اذن بدیدید چند نفر را
با گلوله بزنیم تمام فرار خواهند کرد حضرت والا اذن ندادند
اما اندرون و اهل حرم حضرت و الایبی نهایت مضطرب و پریشان
صیبه کوچک حضرت و الا گریه و التماس مینمایند که ای آقایان
ماها از یک طرفی فرار کنیم مشیر الممالک و بعضی از اعیان شهر
در قلعه در حضور حضرت و الا هستند بمشیر الممالک میفرمایند
مشیر پرو این خلق را ساکن کن مشیر آمد بالای سردرب قلعه
محلّ تناره خانه مردم را نصیحت میکند و قسم یاد مینماید که
آخوند ملا عبد الغنی در قلعه نیست شماها بی جهت خود
را مقصّر دولت ننمائید بروید در شهر برقرار میخواهید بکنید
اما در قلعه حکومت آمدن و اینهمه ردالت کردن از سرای
شما بسیار مضراست .

در این بین خود حضرت و الا تشریف آوردند پشت در بقلعه
حال سید حیدر یار نویسنده شال سبزی مانند کفن برگردن -
انداخته و جلو جمعیت پشت در طرف بیرون ایستاده -

مشیر الممالک صدای بلند کرد و گفت آقا سید حیدر خود حضرت
و الا پشت در ب تشریف آوردند و میفرمایند بیایید سید حیدر
آمد نزدیک پشت در حضرت را الا فرمودند سید حیدر این چه
اوضاعی است درست کرده ای چه میخواهی عرض مینماید آخوند
ملا عبد الغنی را شما در قلعه حفظ کرده اید ایشان را بیجا
بدیدید بکشیم میفرمایند واللّه یا رواج ماندم که آخوند در قلعه
نیست و کسی او را اینجا نیارده سید حیدر بیحیا نامربوطی
نسبت بمسرحومه والده حضرت و الا میگوید حضرت و الا از -
بیحیائی این سید متغییر میشوند لکن ایدان دیگر سید متکلم
نشوند و تشریف ببردند و آدمی را فرستادند نزد آقا میرزا سید علی
حایری که این خلق را شما آرام کنید آقا میرزا سید علی بسینه
حسین ظهرائی روضه خردان میفرمایند برو بالای یلندی و بگو
ای مردم چه میخواهید در قلعه حکومت آخر کی دیده است
که آخوند ملا عبد الغنی را بقلعه برده اند هر کس دیده بیاید
خدمت حایری شهادت بدهد که من دیده ام آقای حایری
فورا میفرستند در قلعه آخوند را میآوردند و بقتل میرسانند احدی
جواب نداد مگر شخص الواطی گفت من شنیدم که فرآشی میگفت
سید حسین روضه خوان گفت کدام فرآش گفته است فرآشها که
همه بیرون قلعه هستند همان فرآش بیاید خدمت آقا بگویند
من دیدم آخوند را بقلعه بردند تا من بفرستم خدمت حضرت

والا ایشان را بیاورند آخر شما مگر دیوانه شده اید آخوند...
 ملا عبد الغنی شخص معروف اگر او را بقلعه حکومت ببرند قد افتد
 بازار کوچک میشود احدی از شماها که از صبح تا بحال در کوچه
 و بازار گردش مینمائید نبینید که گرفته بقلعه میرند این دروغ را
 کی گفته است چرا شماها اینقدر بی شعور و بی ادراکید اگر کنفرس
 از اهل این شهر دیده بیاید بگوید که من دیده ام این چه -
 جهالت و نادانی است که شما را گرفته است آخر بر خود رحم
 کنید نتیجه این خرنات بسیار بد است و عاقبت بخسبران
 عظیم خواهید افتاد عنتر پاره از طهران و اسفهان بجهت
 شما خواهد آمد طاعت تحمل آن راند آید پس است هر چه
 کردید بروید عقب کار خود شما را چکار باین امر باری تریب یک
 ساعت آقا سید حسین روضه خردان از جانب آقای حایری بسا
 خلق صحبت داشت و گفت حالا دیگر غروب هم نزدیک است
 بروید نماز کنید کم کم از این صحبتها خلق متفرق شدند آنروز
 هم بدین منوال گذشت اگر چه فانی عشر وقایع بلکه صدیک آنچه
 واقع شده نتوانستم ذکر تمام زیرا روز چهارم ساعت پنجگاه
 هزار خلق عریک بعملی مشغول و بایضا و اذیت اولیاء الهی
 بکمال جرئت و قدرت نیام کرده اند چگونه ممکن است تمام
 و نوعات آن روز نگاشته گند این یک مختصری از مفصل آن روز
 است و اندکی از آن بسیار والا تمام وقایع در صد کتاب

نگنجد باری آن روز از ظهر تا شب این خلق مشغول این امور
 بودند و فی الحقیقه از تفضلات الهیه بود که بخیال جناب آخوند
 افتادند و از قتل و غارت دست کشیدند والا اگر این اسباب پیش
 نیامد بود تا غروب آفتاب احتمال داشت پنجاه نفر از احتیای الهی
 را بقتل رسانند و اموال ایشان را غارت کنند و اما تفصیل
 حالات جناب آخوند ملا عبد الغنی منزلشان کنج در بند حاجی
 قنبر لاریها بود و آن روز شنبه یا نجل سعید شان جناب آقا
 عبد الخالق و داماد شان جناب آقا محمد حسین اخوان صفا
 در منزل حکیم صاحب کشیش که اول در بند حاجی قنبر لاریها
 منزل داشت تشریف داشتند و تنبیه اخبار رسید که تمام خلق در
 اطراف قلعه را گرفته آخوند ملا عبد الغنی را میخواستند کشیش
 بسیار خائف گشت و اصرار زیاد کرده بود بر بیرون رفتن ایشان
 از خانه او جناب آخوند میفرمایند صاحب شما اید در لخور
 نشوید من میروم پشت در ب خانه هر وقت آمدند پشت در ب خانه
 من خودم در را گشوده میروم بیرون نزد ایشان تا مرا بکشند شما
 ایند اخوف نداشته باشید ب خانه شما کسی نمیرزد بهتر قسم
 بوده حکیم صاحب و خانم او را قدری آسوده مینمایند طولی
 نمیکشد صدای بلوا و ضوضاء و هیاهوی شنید نزدیک میگردد
 جناب آخوند یا اهل بیت و صبا یای محترمه و داع کرده و جناب
 آقا عبد الخالق نجل عزیز خود را نیز و داع فرموده بکمال سرعت

خود را پشت در ب خانه رسانیدند و منتظر که بمجرّد رسیدن دست بدرب خانه گذاشتن همینقدر که مصیبت شود کشته باران قتل ایشان میخواهند بخانه کشیش بریزند ایشان در را گشوده از خانه بیرون روند بعد ملتفت شدند که جمعیت از درب در بند رفته اند و داخل در بند نشدند طولی نکشیدند که يك دسته دیگر که بسیار جمعیت سنگینی بود و صدای هیاهوی آن دسته باندازه ئی بود که زمین بلرزه درآمده بود حالا جناب آخوند این دفعه یقین قطعی دارند که این جمعیت بقصد ایشان میآید چون بدربند داخل شدند دیگر جناب آخوند بفرزند عزیز خود جناب آقا عبد الخالق و جناب آقا محمد حسین اخوان صفا فرمودند شماها از خانه بیرون نیائید من میرم شاید بکشتن من یکی قناعت کنند و بیرون بروند لهذا چنین کردند.

این جمعیت باز از درب خانه کشیش رد شدند و رفتند بخانه جناب آقا کاظم تاجر لاری که از احباب بسیار با محبت بودند و خانه ایشان نیز داخل در بند بود چون بخانه جناب آقا کاظم مرتضی رسیدند درب خانه را بچند لگد خورد کردند جناب آقا کاظم را در خانه نیافتند آنچه در خانه بود غارت کردند و از همین درب خانه باز آمدند رفتند و رفتند معلوم شد که اینها هم بقصد جناب آخوند نیامده بودند زیرا تمام

اهل یزد یقین داشتند که حضرت والا جناب آخوند را در قلعه حفظ کرده اند والا خاک این محله را بیاد میدادند .
الحاصل کم کم آفتاب غروب کرد حضرات فرنگی گفتند حالا دیگر هوا تاریک است الان از خانه بیرون روید چون زیاد اصرار کردند جناب آخوند و جناب آقا محمد حسین با عمال و اطفال وداع کردند و خود را مصمّم همه نوع یلائی نمودند .
میجان الله چه حالی بود که زنهای فرنگی در آن حین بر آن مظلومین توجه میکردند تا چه رسد به عمال و اطفال خودشان .
باری هر يك عباى نازکی برداشته از خانه بیرون آمدند جناب آخوند پیره مرد هفتاد ساله باضعف و نفاقت شدیدی روی صحرای سلسیل نهادند ولی متحیر و سرگردان که بکجا روند شیهای تابستان کوتاه و صبح آیا بچنگال کدام گسری خواهند افتاد .

الحاصل از پشت شهر افتان و خیزان بی راه روی صحرای نهاده تا اول طلوع صبح چهار فرسخ راه رفته بودند و قریب بمزرعه آله آباد رسیدند جناب آقا محمد حسین میفرمایند بايك نفر زرد شقی در آله آباد آشنائی دارم من جلو میروم بخانه شاید امروزه را يك محلی بماید هد تا شب و شما از عقب تشریف بیاورید و بسرعت جلو میروند حالا هوا روشن شده است جناب آقا محمد حسین میفرمایند درب خانه آن شخص زرد شقی

آشنا (۱) در میزنند فوراً بیرون میآید و از امر مطلع میشود
تواری میگذارند امروز را که ریاضی بسر ببرند تا شب را بهتر جا میسازند
دارند بیرون فوراً کلید باغی را برده آشته میآید در باب رایاز کردن
حضرات وارد باغ میشوند لکن اید اسر سایه و عمارتی نداشته
تا شب در آن باغ میمانند لکن قوت و غذائی همراه نداشتند و آن
صاحب باغ هم از خوف تا شب اید ایزد ایشان نیامده در ریاض
هم اید هیچ خوراکی نبوده روز چهارم ساعت در آفتاب گرما
بدون آب و غذا بسر ببرند شب دور فر آمده بودند که صاحب
باغ گفته است هر کجا میل دارید بروید حضرات سر بریزانند
سکوت مینمایند و جوابی نمیدهند تا اینکه آخر الامر توار میباشود

(۱) نام این زرد شتی چنانچه عنقریب در نوشته جناب قاضی
خواهد آمد رستم مهربان بوده است حضرت مولی الوری در یکی
از الواح جناب ملا عبد الغنی چنین میفرماید: (ای بنده الهی
هنگام ضوضا فی الحقیقه یا صهر عزیز آقا حسین اخوان الصفا
بسیار مبتلا شدیدی تا آنکه نزد رستم یعنی تهمین ربانی آمدید و آن
شخص محترم با زوجه مکرّمه فی الحقیقه خدمت نمودند و من را راضی
کردند و این عید بد رگام احدیت تضرع و زاری نمایند و بجهت
جناب لاری طلب استغفار کنند و طلب عفو و آمرزش نمایند (۱۰۰۰) ^{نهی}

که امشب دیگر راحتم که ریاض همانند و فردا شب بیرون و قوتی هم
بایشان میدهند و این دور نفر مراجعت مینمایند این باغ تقریباً
یک میدان از آله آب که دور بوده است و کنار جاده عبور خلایق
و سامنی طول میکشد آن دور نفر بیاض مراجعت نموده از فسول
صاحب باغ میگویند که اهالی آله آب که مطلع شده اند که دور نفر
داخل آله آب شده اند و میترسیم از برای من و شما هر دو -
گرفتاری پیش آید بهترین است که تا شب است بروید آنچه
او اصرار مینماید ایشان میفرمایند رفتن ما از امشب گذشته است
آن دور نفر بازگشت بمرعه مینمایند و حضرات شب را روی کلوخهای
زمین باغ که کنده بودند میخوانند فردا هم میگذرد باز شب
صاحب باغ بسر کشی ایشان میآید .

الحاصل یا امشب و فردا شب میگذرانند تا آنکه سی و نه روز
در آن باغ بسر ببرند و جناب آقا عبد الخالق نجل سعید حضر
آخوند ملا عبد الغنی که سن ایشان تقریباً آن روز پانزده
شانزده سال بود از خانه کشیش ایشان را میبرند بخانه حکیم
صاحب یکروز هم در خانه حکیم صاحب در مرضخانه بودند
شب حکم صاحب دو تومان پول میدهد به جناب آقا عبد الخالق
و ایشان را بدون نان و آب از خانه بیرون مینماید ایشان اید
هیچ جای بلد نبودند که بیرون و بی نهایت خائف لاید و ناچار
رو بصحرا میگذارند که یکی نمیدانند بکجا میروند تقریباً یک

فوسخی میروند پای ایشان میخورند بسیم تلگراف زیرا همان ایام
حضرات فرنگی مشغول سیم کشیدن بودند شخصی که مستحفظ
اسباهای سیم کشی بوده همان حوالی خوابیده بوده است از
صدای پای ایشان که بسیم خوردن پیدا میشود میگوید کیستی
میگویند من از شهر فرار نموده و جایی بلك نیستم بروم اذن
میدهید امشب رانند شما ایمانم آن شخص مستحفظ اسبابهای
سیم قبول میکند که سر منزل او بمانند آن شب را تا صبح آنجا
می نشینند صبح میشود می بینند اینجا اراضی سلسبیل است
محل عبور و مرور خلق و دسته دسته جهت تماشای سیم می آیند
و همگی بسوی جناب آقا عبد الخالق نگران جناب آقا عبد الخالق
تن بکشته شدن میدهند دست در جیب کرده دو تومان پول
بیرون آورده میدهند بآن شخص مستحفظ سیم و میفرمایند
اینها که اینجا بجهت تماشا آمده اند و پیوسته مردم می آیند
و میروند عاقبت مرا همینجا میکشند این دو تومان هم میبرند حال
شما ببینید آن شخص هم وجه را گرفته پس از ساعتی میگوید مانند
شما اینجا صورتی ندارم بهتر آن است که از اینجا بروید زیرا
آنچه من میفهم خیال کشتن شما را دارند ایشان میفرمایند
حالا که صلاح میدانید پس پول دو تومان را مرحمت نمائید زیرا
هر کجا بروم خرجی لازم است ام آن شخص شتر قران آن وجه را
برداشته و چهارده قران بایشان میدهند لهذا ایشان چهارده

قران را برداشته رو بصحرا و بیابان میگذارند مفذاری از راه
که میروند همان شخص ایرانی مستحفظ سیم از عقب ایشان
میروند و میگویند من کار شما را پیشتر رئیس سیم کثرت دست میگویم
شما چند تعارف بمن میدهید که بیرون شما را آنجا حفظ نماید
میفرمایند من دو تومان داشتم شتر قران آن را که برداشتی
يك تومان دیگر هم بشما میدهم يك تومان را از ایشان میگیرم
و میگوید شما همینجا باشید من میروم رئیس را می بینم و آنوقت
برمیگردم شما را میبرم و میروند ایشان همانجا میان آفتاب می
نشینند تا بعد از ظهری نیاید حال میان آفتاب تیرماه روزی
ریگهای داغ نشسته متحیر و متفکر که کجا بروم چکنم حال هوا
در شدت گرما نزدیک بهلاکت رسیده از آمدن آن شخص
مأیوس شده ملتفت میشوند که مقصود شتر گرفتن این پول بود
ناچار برخاسته سر بیابان گذاشته میروند قدری راه میروند
بشخص زرگشتی میرسند آن شخص زرگشتی میگوید ای جوان
میان آفتاب گرما اینطرف کجا میروی ایشان میفرمایند من از
شهر فرار کرده ام و جایی هم بلك نیستم شما جایی بلك هستی که
بمن نشان دهی بروم میگوید برو بتفت میگویند تفت که بدتر
از شهر است میگوید برو باین کوه دوازده فرسخ و میروند ایشان
همینطور مجنون وار قدری راه میروند پیره مردی بایشان
برخورد میکند از حال ایشان جويا میشود تفصیل را میگویند

و اظہار عظمیٰ مینمایند پیرہ مرد چند دانه خیار یا لنگه بایشان میدهند فی الحقیقه این نبود مگر صرف حفظ و حمایت الهی والا اگر هر کس دیگر بود ایشانرا قطعه قطعه مینمود که توحکماً بهائی هستی که از شهر فرار نموده بی حال من ترامیکشم بازی آن پیرہ مرد یکمال مهربانی با ایشان سؤال و جواب میکند و ایشان را میرک در صوم آباء که حومه و قریب بشهر است و آن شب را در خانه خود یکمال مهربانی نگاهداری مینمایند صبح آن پیرہ مرد را خوف شدیدی عارض میشود که میان اخلق صوم آباء مطلع شوند و خانه او را خراب کنند بلکه او را بقتل رسانند لهذا صبح زود خرابه بی را در میان صحرا بایشان نشان میدهند که بروید در آنجا تا شب بمانید و آنوقت هر کجا میل دارید بیرون بعد ایشان چهار قران که داشته بآن پیرہ مرد میدهند و لابد میروند در آن خرابه یکوقتی تشنگی و گرسنگی و گرما چنان زور آور میشود که ناچار راضی بکشته شدن میشوند و از خرابه بیرون آمده روی شهر میآیند در بین راه هر کس عبور بایشان میرسد نگاه غضبانه بایشان میکند ولی احدی چیزی نمیگوید تا اینکه خود را بر میخاند میرسانند حکیم صاحب را بسیار خوف میگیرند که لابد کسانی که او را دیده اند داخل مرخصخانه شده و گروهی از مرضی و اعتبار که الآن اینجا حاضرند و بیرون میروند خبر میدهند طولی نمیکند که خلق در مرخصخانه میریزند حکیم صاحب چون از بیرون کردن

جناب آقا عبد الخالق از والده ایشان خیلی ملامت شنیده بود و از این کاری نهایت خجل و شرمسار بود و از گریه و ناله و بیقراری والده ایشان دلش سوخته بود از مراجعت جناب آقا عبد الخالق صحیح و سالم بسیار خوشوقت شده بود چون وقتی که جناب والده ایشان مطلع شدند که حکیم صاحب دو تومان پول بایشان داده و از خانه بیرون کرده بسیار گریسه وزاری و ناله و بیقراری فرموده بودند و بعضی خطا بهای جانگداز بحضرات فرنگی فرموده بودند که شما محبت ندارید غیرت ندارید طفلی شما پناه آورده بود او را از خانه بیرون کنید و سر بصرها بدیدید آیا در کدام بیابان از تشنگی و گرسنگی هلاک شده باشد و یا بچنگال گرگهای خونخوار گرفتار او را باره باره کرده باشند لا اقل میخواستید همینجا او را بدست اشرار بدیدید تا پیش روی مادر او را قطعه قطعه کنند که بداند او را چه قسم کشتند حال من هر ساعتی هزار جور فکر و مصیبت دارم زیرا که یقین دارم که دیگر فرزندانم راضی بینم بلکه جسد او را هم نخواهم یافت اگر او را در شهر میکشند لا اقل جسد باره باره او را یک جایی دفن میکنند بر سر خاکش میرفتم و مانند ابر آن مخدوره گریه میکرد لهذا بعد از دوشبانه روز که جناب آقا عبد الخالق از قدرت کامله الهیه صحیحاً

مالا برگشت بعرضخانه حکیم صاحب بسیار خوشحال گشت
 و فوراً بجناب والده ایشان اطلاع داد تا لحاصل حکیم صاحب
 خواست ایشان را بزند داشته برود نزد آقای اردکانی که یکی از
 علماء معروف است و نوشته فی از آقای جهت آقا عبد الخالق
 بگیرد که او بهائی نیست جناب عبد الخالق راضی برفتن ^{آقا} خانه
 آقای اردکانی نمیشوند لهذا حکیم صاحب مجبور برحفظ ایشان
 میشود چون پس از حرکت جناب آخوند و جناب آقا محمد حسین
 ز منزل خانمهای فرنگی که آن منزل هم متعلق بعرضخانه
 و دعیال و صبیای جناب آخوند که ضلع جناب آقا محمد حسین
 ضلع جناب حاجی شعبان باشند اطفال کوچک داشتند
 صدای گریه اطفال بجهت صاحبخانه احتمال خطر داشت
 لهذا ایشان را بمنزلی دیگر که آن هم متعلق بحضرات فرنگی
 عرضخانه بود برده بودند و نه روز در آن منزل بودند که
 بنا از حال جناب آخوند و جناب آقا محمد حسین اطلاع
 داشتند که کجا رفتند و چطور گشته شدند و متصل هم اخبار
 نته شدن ایشان را می شنیدند لکن حقیقت آن معلوم نبود
 لهذا متصل در سوز و گداز بودند پس از نه روز شخص دوستی
 طایفه زرتشتی از آله آیات خیر سلامتی جناب آخوند و جناب
 محمد حسین را به هزار رحمت و حکمت و تدبیر باهالی بیست
 ضرت آخوند رساند (انتهی)

این بود شرحی که جناب مال میری در مصائب وارده بر سر
 جناب آخوند ملا عبد الغنی و اهل بیت ایشان در سال ضوضا
 مرفسوم داشته اند و از مندرجات کتاب ایشان معلوم شد که
 جناب آخوند در آن سنه مردی هفتاد ساله بوده است اکنون
 شرحی را که جناب قابل آباءه فی نیز در این خصوص نوشته اند
 ذیلا برای مزید اطلاع مطالعه کنندگان درج مینمائیم و آن این
 است :

(جلال الدوله از شدت وحشت و دهشت و اضطراب بواسطه
 کشیش صاحب (ملک) پیغام بحکیم صاحب داد که اگر چنانچه
 نفوس از بهائیان رامحض حفظ و صیانت در منزل خود راه
 داده فی البتّه بیرون کن که خطر عظیم است و یلوا و انقلاط
 قوم میترسم این جماعت اسلامیان در منزل شما بزند و بدست
 آورند از بهائیان اجانتی بر شما وارد آورند لذا صاحب ^{حکیم} بسنی
 نهایت از این پیغام مضطرب و متزلزل گردید و بحضورت ملا
 عبد الغنی گفت که شما بهائیان در خطر شدیدید و جان و مالتان
 در معرض تلفا عظیم و بسیار افسوس میخورم که نمیتوانیم شما
 را نگاهداری و پرستاری کنیم لهذا لایذ و لاعلاج معذرت
 میخواهیم که شما امشب حرکت نمائید و بیک سمتی مسافرت
 نمائید زیرا که بسیار خائفم از اینکه بجهت گرفتن شما مسلمانیان
 بخانه ما بزنند و ما را اجانت کنند و خفیف و ذلیل نمایند و اموال

ما را بغارت برند حضرت ملاّ عبد الغنی فرمود که من میروم در -
 دهلیز خانه شمامی نشینم و تا کسی آمد و مرا خواست فوراً خود را
 تسلیم مینمایم که دیگر نفسی بمنزل وارد نگردد و اسباب خفت
 شما فراهم نیاید اید قبول نشد و فرمود امکان ندارد صلاح در این
 است که امشب حرکت نمائید کنییش صاحب گفت من فکر خوبی
 کرده ام که شما سالم بمانید تیغ میآورم و ریش ملاّ عبد الغنی را -
 میتراشیم که دیگر کسی او را نشناسد و جانی سالم نماید حضرت ملاّ
 عبد الغنی تیسری نمود و فرمود جناب کشیش من میخواهم مسألاً
 عبد الغنی باشم و کشته شوم نه درون او و این تدبیر شما مخالف
 تقدیر است خانم صاحب پیش آمد و مذکور داشت این چه دین
 است که شما اختیار کرده اید که بابت بواسطه این دین اینقدر
 ذلیل و خفیف و حقیر شوید که جان و مالتان در خطر عظیم و بلا
 شدید باشد حضرت ملاّ عبد الغنی فرمودند که ای خانم محترمه
 گویا شما حکایت پولس قدیس و بطرس رسول و سایر جواریون -
 حضرت مسیح صبیح ملیح را فراموش نموده اید که همواره در تحت
 شکنجه و عذاب و آزاریه بودند عیناً مبتلا بودند و در ایام
 حیات مبارکشان نفسی براحتم نکشیدند و کام آسایشی نچشیدند
 و در قیامت ذلت و حقارت بهر سوی و کوی دیدند تا امر مبارک
 حضرت مسیح را اعلان بخام فرمودند خانم مذکور داشت
 حال شما پولس قدیس حضرت ملاّ عبد الغنی بلکه هزار رجسه

یالا تر خانم گفت بسیار خوب ولی من بسیار افسوس میخورم کسه
 دیگر نمیتوانم شمارا نگاهداری نمایم و لا یدنا معذرت میخواستیم
 لذا چون شب شد حضرت ملاّ عبد الغنی انگشتر را از دست خود
 در آورد و بسلیل جلیل خرد آقا عبد الخالق داد و صبح صبر
 خویش آقا حسین اخوان از آن منزل بیرون آمدند و سر بیابان
 نهادند و آن شب تیره در تاریک مشقت و زحمت بسیاری کشیدند
 تا خود را بقبره آله آباء رسانیدند و در منزل جناب مهتر
 رستم مهربان وارد گردیدند و لکن جناب آقا عبد الخالق
 را خانم صاحب و حکیم مانع از حرکت گردیدند که این شب نورانی
 معصوم است و بی گناه حیف است که بدست اشرار افتد و قطعه
 قطعه و باره باره شود تا آنکه در صبح آن شب حضرت حکیم
 صاحب دکتر رویت (هنری) جناب آقا عبد الخالق را از منزل
 حکیم خانم برداشت و بمنزل خویش برد تا بتواند او را کاملاً
 نگاهداری و پرستاری نماید زیرا که آقا عبد الخالق را بسیار
 دوست میداشت تا آنکه بعد از ظهر کشیش صاحب (ملکم)
 آمد در منزل دکتر رویت و مذکور داشت که شاهزاده جلال الدوله
 فرموده است که شما انگلیس ها آنچه بهائیان را در منازل
 خود راه داده اید کل را بیرون کنید حتی اگر میدانید نوکر شما
 بهائی است البته او را اخراج نمائید زیرا که بهائیان کلاً در
 خطر عظیمند و میترسم بواسطه آنان مسلمانان آسیبی بر شما

وارد آورند و در انظار دول خارجه باعث خجلت و خفت و ذلت
من گردد حضرت حکیم صاحب دکترویت از این بیخامی نهایت
متفکر شد و چون شب شد بجناب آقا عبد الخالق گفت که من
بسیار مایل بودم که محبتی بشما کرده باشم زیرا که خیم میآید
جوانی مثل شما کشته شود و لکن چکم میترسم آبروی خودم از
میان برود و حفظ مراتب و مقامات هم بسیار لازم است (۱)
لذا شما باید امشب بروید در ریانگ جناب حاجی شعیبان
و جناب آقا سید ذخرالدین در ریانگند و میخواهند امشب حرکت
بشیراز نمایند و شما با اتفاق ایشان بروید بشیراز یکی از نوکرها
پیش آمد گفت که اگر آقا عبد الخالق بد یا صریحی بگوید و تبری
بجوید هیچ کاری باوندارند و در همینجا بماند کشیش صاحب
گفت آقا عبد الخالق بد میگوئی گفت خیر این بد در حق کسی
نمیگویم اگر کشته شوم بهتر از این است که بد در حق کسی بگویم
لذا حضرت حکیم صاحب مبلغ دوتومان وجه نقد بجناب آقا
عبد الخالق داد و عذرا و را خواسته جناب آقا عبد الخالق

(۱) حکیم مزبور از جمله کلماتی که بجناب آقا عبد الخالق اظهار
داشته این بوده است که مسلمانها میریزند باینجا و شما را سقط
میکند مکن است در این میان ما را هم سقط کنند . سقط کردن
باصطلاح یزیدیهها یعنی کسی را بذلت کشتن .

شبانه از منزل حکیم صاحب حرکت نمود و روبراه نهاد که خود را
بیانک رساند و باجنابان حاجی شعبان و آقا سید فخرالدین
ملحق شود چون قدری راه رفت در بیان افتاد و بعمله های
سیم کش رسید عمله ها فریاد برآوردند کیستی و بکجا میروی جناب
آقا عبد الخالق فرمود گماشته حکیم صاحب میباشم و در بیانک میروم
مذکور داشتند روع میگوید این بهائی است و فرار کرده است
جناب آقا عبد الخالق فرمود حال چنین تصور نمایند و در نهایت
تعجیل از ایشان در گذشت تا آنکه خود را بدرب بانگ رسانید
سربازهای قواول مانع شدند و نگذارند که او داخل بیانک شود
هرچه آقا عبد الخالق اصرار نمود که نوکر حکیم صاحب میباشم و از
طرف او آمده ام و در بیانک کار نام نپذیرفتند و مذکور داشتند
که نصف شب است و ما اجازه نداریم کسی را راه بیانک بد هم
جناب آقا عبد الخالق چون مأیوس شد در نهایت تم و غم
مراجعت در نزد عمله های سیم کش کرد و مذکور داشت فراولها
مانع شدند که من داخل بیانک شوم لذا مراجعت نمودم و امشب
را در همینجا نزد شما میخوام تاصبح شود مذکور داشتند ثابت
شد که حمله بهائی هستی آقا عبد الخالق فرمود بلی هرچه بگوئید
هستم یکفر از آنها دست در جیب جناب آقا عبد الخالق کرد
وانگشتر جناب ملا عبد الغنی را بیرون آورد و جناب آقا عبد الخالق
وجه دوتومان خرجی را هم بیرون آورد و تسلیم ایشان کرد که این

وجه نزد شما باشد اگر من کشته شدم بر شما حلال باد و اگر کشته
 نشدم بدیدید تا خود را بجائی رسانم و در همانجا خوابیدم و
 استراحت نمودم چون صبح شد برخاستم که بروم مطالبه وجه را
 نمودم باو دادند مبلغ شش هزار دینار از آن وجه را جناب آقا
 عبد الخالق بایشان مرحمت فرمودند و حرکت کردند ولی انگشتر
 را ندانند چون قدری راه رفت دیدیم کتفراز آن رفقای شب
 بسرعت در عقب سراو میآید چون باو رسید مذکور داشت قدری
 وجه بمن بده تا من ترا برسانم بدست شخصی که ترا محافظت
 نماید و جانت سالم بماند و کشته نگردی جناب آقا عبد الخالق
 مبلغ نه هزار دینار وجه باو دادند آن شخص گرفت و گفت در
 همینجا بنشین تا من مراجعت نمایم و با اتفاق هم بروم جناب
 آقا عبد الخالق تا زوال ظهر نشست و هرچه انتظار کشید کسی
 نیامد تشنگی غلبه نمود برخاست و رو بر راه نهاد تا داخل صحرای
 زراعتی مریم آباد گردید شخص دهقانی را ملاقات نمود و فرمود
 ای شخص من از تشنگی قریب به هلاکتم قدری آب بمن برسان
 آن شخص دهقان مذکور داشت که آب در این نزدیکیها
 نیست و لکن چند دانه خیار سبز باوند جناب آقا عبد الخالق
 رفع عطش نمود و مذکور داشت ای شخص اگر مرا ببری در
 منزل خود و چند روزی منزل دهمی از بعد مورد اکرام تمام خواهی
 شد شخصی دهقان مذکور داشت که در این ایام بهائی بخانه

راه دادن قدری مشکل است و لکن من شمارا میبیم منزل هرچه
 یاد آباد باری آقا عبد الخالق را برداشته و در خانه برد و آب
 و نانی بجهت او حاضر نمودم و خون شرعاً شکر گردید چون دهقان
 در چهار سوق پنجه علی رسید دید که جارچی میزند و ندانم
 که حکم علماى اعلام است چه در شهر و چه در قراى در هر
 خانه و منزلی که بهائی یافت شد آن خانه را خراب کنند و اموال
 او را غارت نمایند چون این ندا بشنود دهقان بینوا رسید فوراً
 عازم مریم آباد گردید و یک ساعت از شب گذشته وارد خانه خود
 شد و مذکور داشت ای جوان بهائی من امروز در سر پنجه علی
 چنین نداى هولناکی را شنیدم و بی نهایت مضطربم لذا معذرت
 میخواهم بفرمایید و از منزل من بیرون رو دراضی باین میباشم که من
 بجهت تو خانه خراب شدم جناب آقا عبد الخالق فرمود من
 شیئی بکجا بروم بهیر نما تصحیح بشود آخر یک ستمی میروم باری
 دهقان به هزار خوف و اضطراب تا مل نمود چون طلوع شفق
 شد برخاست و جناب آقا عبد الخالق را برداشت آورد در
 بالاخانه یک ویرانهئی که در وسط باغی بود منزل داد و مذکور
 داشت که اینجا امن است و کسی عبور و مرور نمینماید و من ششم
 باز سر وقت تو میآیم و مراجعت نمود جناب آقا عبد الخالق فرید
 و حیدر در آن ویرانه کاشانه نمودند نانی و نه آبی و نه در قلیب
 قمراری و نانی مینالید و میزارید و از دیده اشک حسرت میبارید

و مناجات مینمود . . . یاری جناب آقاعبد الخالق تازوال ظهر
 در آن ویرانه بسربرد و کسی بسروقت او نیامد تشنگی بر او غالب شد
 برخاست و از ویرانه بیرون آمد و یخانه دهقان مذکور شتافت
 و قدری آب گرفت و میل نمود و مراجعت یخرا به کرد باز عطر غلیبه
 کرد برخاست سر بر صحرانها نهاد در صحرای آب یافت قدری آب نوشید
 و مراجعت یخرا به کرد یغته بی صبر و تاب شد و با خون گفت فسی
 الحقیقه کشته شدن بهتر از این ذلت و خفت و حقارت است کشته
 شدن یکساعت کاش شهادت چشیدن است و این در بندری و
 خون جگری ساعتی هزار مرتبه جام شهادت نوشیدن لذا ایرخواست
 و عام شهر گردید و در هر قدمی مهبیای شهادت بود تا آنکه خود را
 بمرضخانه انگلسیها رسانید و والد محترمه خون را در آنجا
 ملاقات نمود حکیم خانم چون آقاعبد الخالق را بیان حالت
 مشاهده نمود گفت الان این جوان از گرسنگی و صدمه تلف میشود
 و فوراً غذائی حاضر نمود و چائى و شربتى مهیا کرد تا آنکه کم کم
 عبد الخالق بحال طبیعى رجوع نمود حضرت حکیم صاحب آمدند
 در مرضخانه و مذکور داشت چون اینجائزانه است من عبد الخالق
 را میبیم در منزل خودم و والد آقاعبد الخالق مذکور داشت شما یک
 مرتبه او را بر دید کفایت است لازم نیست او را ببرید حکم خانم
 صاحب مذکور داشت خیر بیاید عبد الخالق در همینجا در نزد
 والد اش باشد من خودم او را پرستاری و محافظت مینمایم
 خلاصه قریب دو ماه در منزل خانم بسربرد و آن محترمه هم

نهایت محبت و مهربانی را در باره او مجری داشت) انتهى .
 این بود عین عبارات جناب قایل
 یاری از آن بیعد نیز جناب ملا عبد الغنی پیوسته با حیای
 نفوس و نشر نفحات مشغول بود و همواره با وجد و طرب از احیای
 رفع ملالت و تعب میفرمود و در نشر لولای میثاق و جلوگیری از فتنسه
 ارباب نفوس و شفاق همت میگماشت چنانکه سید مهدی دهجی -
 و تنبیه از ظل معذوم و عیب و پیمان خارج شده بود اوراق شبها تسی
 بنام (نیده) نگاشته و برای جناب حاجی سید مهدی افغان -
 شیوازی فرستاده بود حضرت افغان هم آن نوشته را بجناب ملا
 عبد الغنی تسلیم نمودند و ایشان جوابی بر آن نگاشته بارش مقبول
 بحضور حضرت مولی الرری فرستادند چون آن رساله از لحاظ -
 مبارک گذشت لوحی مشحون بعنایت در حق جناب آخوند نازل
 گردید و در ضمن فرمودند که آنچه مرتب داشته آید صرف الیهاماً
 غیبیه الهیه است و صورت لوح مبارک این است : (عوالله -
 ای سرور حزب ابرار فی الحقیقه ثابتی و برقرار و جانفشانی و سر حلقه
 احرار مدتی از روزگار میگذرد که مورد تعرض اشتراری و معرض
 دست تطاول فجار دمی نیاسائی و نفسی براحث نکشی همواره
 در سبیل حضرت احدیت در کمال محنت ایام بسربری و هدامن
 فضل ربك الرحمن الرحيم آنچه در مقابل اوراق دهجی صادر
 از اثر نفحات روح القدس است و الیهامات غیبی برورد کار طویسی

نقش

لك ثم طوبى بشرى ثم بشرى على هذا التاء بيد العظام . . . (۰۰)

مختصر جناب آخوند در اواخر ایام خود عریضه فی مزاج
 آمیز بساحت اندلس حضرت عید البهاء نوشت که خداوند گارا
 من میخواهم در دنیا حسابم را با تو صاف کنم و مفاصلا بگیرم تا در
 آخرت مرابدها و آن حسابات نفرستی و بیای حساب نکشی و -
 صورت حسابی که من تنظیم کرده ام این است که تو هر دستور
 العملی که ندانی من بکار نیستم و من هر حاجتی که داشتم تو
 روا نکردی پس از این بابت حساب ما تفریح شد دیگر اینکه
 در فردای قیامت بر من منت نگذاری که بگوئی ترا روزی ندادم
 و حق را زینت برگردن تو دادم زیرا من تا حالا دیناری از مال تو
 خرج نکردم ام و هر چه خورده ام مال احبب و بندگانت بوده پس
 از این جهت هم دینی بتو ندادم . و از قرار مسموع این لوح
 مبارک در جواب همان عریضه اش نازل گردید :

سوالله

بنده ثابت و صادق جمال ذوالجلال اگر بدانی که
 در بساط میثاق چند رعزیزی البتة از شدت فرح پر بیرون آری
 و پرواز نمائی و نغمه و آواز آغا ز کنی و بر از و نیاز پر آزی و
 نریاک در شهنواز طوبی ثم طوبی لی یگوثر جهانیاں رسانی

عع

بهر صورت حضرت ملا عبد الغنی ازید و تصدیق تا پایان عمر

بدون تصور و فتور با مرالله خدمت کرد و نفوس بسیاری را از شیعه
 و زردشتی عدایت نمود تا آنکه در روز بیست و چهارم ماه رمضان
 هزار و سیصد و سی و پنج نفری روح مقدسش از قفس تن بیزید
 و در اعلی افق علیین مأوی گردید و جسد شریفش در حظیره
 حضرات افغان که برخی از شهدای فی سبیل الله نیز در آن مدفونند
 بخاک سپرده شد .

*

جناب نعیم

جناب نعیم در بین تمام بهائیان ایران مشهورند و کمتر کسی است در این مملکت که نام ایشان را شنیده باشد. سبب این شهرت همانا اشعار شیوای ایشان است که در میان یاران از زمان خودشان انتشار یافته و از ضایعیت وقت و لطافت با آنکه ذوق ادبی در این سنوات اخیر روی بانحطاط گذارد، هنوز مورد اقبال نفوس است. نونهالان بهائی آن را فرامیگیرند و جوانان و پیران از خواندنش لذت میبرند زیرا حقیقه اشعاری است که پذیر و قطع نظر از اینکه مجموعه بی استدلالی و حاوی دلایل نقلی و عقلی و بسیار هنر میخواید که این قبیل مطالب در اشعار گنجانده شود، معینا حلاوتی دارد که انسان از استماعش بوجد و طرب میآید علاوه بر این جنبه استدلالی آن منظومه نیز قوی است و تا آنجائی که پرینده معلوم شده اشعار ایشان سبب هدایت چند نفر گردیده است.

جناب آقا سید حسین مقدس ساروی رحمه الله علیه میفرمود آقا شیخ علی اصغر هزار جریبی که یکی از فضلا و فقههای نامی مازندران بود وقتی طالب تحقیق از چگونگی امر مبارک گردید و بعد از چند دفعه مذاکره طالب آثارش از قضا در آن

مجلس کتاب امری وجودنداشت فقط جلد اول و دوم استدلالیه^{منظم} نعیم داشتیم تسلیم کردیم در مجلس دیگر که یکم هفته بعد منعقد گردید جناب شیخ آمد و استدلالیه را با خود آورده گفت از محتویات این کتاب مطلب معلوم شد و بقدری مجذوب آن اشعار شده بود که تقریبا دوثلث آن را از بر کرده بود.

اشعار نعیم در میان مسلمین نیز بخوبی و شیوایی شناخته شده و بارها مشاهده گشته که بعضی از وقایع ایبات آن را بدون اسم میخوانند. این پنده در زمستان ۱۳۰۲ شمسی عجری که در سلطان آباد عراق بودم روزی در کویچه بودم دروش جوان را دیدم که آواز با آواز داده این اشعار نعیم را:

گل حمرا شکفت در گلشن

بلبلان دیده شمس روشن

تا آخر پند خواندند و معجزین در سنه گذشته (۱۳۲۴) کمالی سیزواری در مقاله‌ای که راجع بصاحب روزنامه ستاره نوشته بسود پند بیت از اشعار نعیم را بمناسبتی در آن درج نموده بود و پسر کلیه استدلالیه منظم ایشان جناب آقای اشراق خاوری شرح مفصّلی نوشته چند سال قبل آن را بمحضر مبارک حضرت ولی امر الله ارواحنا فداه تقدیم داشته اند.

اما مخمس عیّیه ایشان که بمحامد و نعوت حضرت

عصن الله الاعظم منتهی میشود بقدری ملیح و بدیع است که

بنده از توصیفش عاجزم و انشاء الله آن را در آخر این فصل
 زینت تاریخ و زینت اوراق قرار میدهم و آن قصیده بروزن و سبک
 قصیده بهاریه قائمی شیرازی میباشد که مطبوع طبع سخن
 سنجان است . از جناب دبیر موفید شنیدم که روزی جناب نعیم
 در شیران گذارش بدسته ناشناسی افتاده بود که زیر رختی
 نشسته شعر میخواندند جناب نعیم نزدیکتر رفت و دید اینها
 جمعی سخن شناسند که ضیفیه ایشان را میخوانند و بدون اینکه
 صاحبش را بشناسند تحسین میکنند و میگویند از عهد حضرت
 آدم تا بحال کسی اشعاری بدین نغزی نسروده و تشبیهات
 و استعاراتی بدین خوبی بکار نبرده است . X
 جناب آقا نعمت الله ورتا که یکی از دشمنان احبب
 میباشد راجع یا شعار نعیم عبارات ذیل را مرقوم داشته اند :
 (از جهات خاصه ادبی و موارد متنازه شعری مرحوم آقا میرزا نعیم
 اصفهانی یکی سلاست و روانی و انسجام کلام اوست مرحوم نعیم
 چنانکه مشهور است در استخدام الفاظ و اساقفه آن بوجهه
 مقصود توانائی مخصوصی داشته و از این حیث امتیازی با زور
 محسوس بیند کرده و اگر بخوایم در مقام تشبیل و تشبیه بر آئیم باید
 حکیم قائمی را که حقا از جهت مزبور در تمام متقدمین و متأخرین
 شعرای فارسی زبان منحصر بفرد بوده است بنظر آورده مرحوم
 نعیم را با تشبیه کنیم ولی در مقام مقایسه و تشخیص مبین

ناچاریم از یک سو معلومات عالیه و تفوق کمالات و فضائل ادبیه
 قائمی را و از طرف دیگر اطلاعات وافی مرحوم نعیم را از معارف
 بهائی و دریای بی پایان الواح و آیات و همچنین احاطه و بسرا
 بر قرآن و حدیث و کتب مقدسه قبل بکناری گذارده و آنگاه این
 دو مرد سخنگوی را فقط از لحاظ مشارکت در افتداری ادبی و
 مشابهت آنان در سرعت نبعان ذهن و تسلط بر الفاظ بایکدیگر
 مقایسه کرد و این تفاوت را قائل بشویم که حکیم قائمی بسبب
 ترکستانی مائل و متوجه بوده است و نعیم مرحوم بسبب عراقی و
 آنچه تا این موضع بعرض رسید نتیجه مطالعه و تتبع در ترکیب
 بند بسیار مفصل مرحوم نعیم است که معروف با استدلالیه و
 مشتمل بر مجلدات عدیده است و نیز در فقره مخمس اوست و اگر
 آن مرحوم آثار دیگری هم داشته و دارد نگارنده ندیده است .
 توضیح : جلد اول استدلالیه نعیم بر سایر مجلدات ترجیح
 دارد و بحث در آن باب از موضوع سخن ما خارج است .
 دیگر از جهات متنازه نعیم قدرت و توانائی در صنعت حسن
 الترجمه است چنانکه در اکثر قطعات استدلالیه های خود آیات
 و احادیث یا الواحی را در نهایت سادگی و وضوح وختی غالباً
 تحت اللفظ (و گاهی با این حال متضمن اشاره بنوعی از تفسیر)
 ترجمه بفارسی نموده است بدون اینکه از دقائق مرعبه در نظم
 و مزایای آن (در همان سطح وحتی که دارد) اندکی بکاهد

وما احیاناً بگذارد خللی در میانی و ارکان شعر راه یابد و ما —
 میدانیم که بسیاری از مترجمین در ضمن نشر و مقالات غیر منظم
 هم از عهدۀ این کار صحیحاً نمیتوانند برآیند تا چه رسد
 بشعر و التزامات خاصه آن .
 نیز از جمله لطائف امتیازات مرحوم نعیم این است که
 اشعار او با تمام راجح است بمسائل دینی و میاخذ مذهبی
 و با این حال بقسمی دارای ظرافت و ظراوت شعریه و حاوی
 نقائق و نکات ذریعۀ است که خواننده را بهمان نحو مجذوب
 و سرگرم میکند که اشعار ذریعی و فی المثل غزلهای متضمن غرام
 و هیام و متبعین درک و اوین ادب بخوبی میدانند که اکثر
 شعراء همینکه در مقولات دینی و مذهبی سخنی زانده اند
 کلام آنها سرد و بی مزه گردیده و سیاق نظم بایک کیفیت —
 تدرک و لا توصف در مقابل ادواق لطیفه و قرائح صافی بصورت
 زشت و مکروه جلوه گر شده و من بنده از آثار شعراء سابق
 و لاحق اثری ازین قبیل و یا این خصوصیت که مطبوع طباع هم
 بوده و جهت شعری آن محفوظ باشد خیلی معدود و —
 انگشت شمار بخاطر نام و بجزرت میتوانم بگویم که مرحوم
 نعیم درین باب کمتر نظیر داشته است .
 یکی دیگر هم از مزایای مرحوم آقا میرزا نعیم هنرنمایی
 اوست در ایجاز و صرف معانی نسبتاً زیاد در الفاظی بالنسبه

کم و این جهت را بیشتر در همان مورد ترجمه مطالب از عربی
 بفارسی میتوان جستجو و ملاحظه نمود که چگونه يك عده از —
 الفاظ عربیه را با منتهای قابلیت ایجازی که خاص لغت
 مزبوره است بعدۀ مساوی آن از فارسی میبدل ساخته و گاهی
 طریق ایجاز را بنحوی پیموده که عده الفاظ فارسی کمتر از
 کلمات عربی شده و چون این مطلب فی حد ذاته مقتضی دقت
 و بذل توجه است اختصاصاً برای آن یکی دو مثال از باب نمونه
 ذکر میکنم و راجع بسائر قسمت‌های معروض مطالعه آثار مرحوم
 نعیم و مقایسه آن را با سایرین کافی دانسته از ذکر شواهد
 که ملازم طول کلام خواهند بود امساک میکنم . یکی از شعراء
 عرب میگوید :

خفف السیر و ابتدء باحادی

انما انت سائق بقوادی

و شیخ اجل سعدی شیرازی که خداوندان شعر فارسی بشمار
 است میگوید :

ای بیاریان آهسته زان کارم جانم میرود

و اندل که یا خود داشتند یا دستانم میرود

ملاحظه میکنیم که معانی مندرجه در اقصای بحر را بطولانی
 ترین اوزان منتقل نموده و هنوز تقریباً معادل يك چهارم
 شعر اصلی یعنی دستور شروع خوانندگی بحادی را نتوانسته

است در بیت خود بگنجاند و این فقره نظراً غیر بسیار آثار
شعرا ندارد که از تفسیر آن صرف نظر میشود. از این سوی
در آثار نعیم مشاهده میکنیم در يك جا میگوید :

حقّ بود حقّ اگر نداند کس

روز روز است اگر نبیند کور
و این بعینه ترجمه کلامی است از حضرت امیر علیه السلام :

الحقّ حقّ وان جهله السوری

والنهار نهار وان لم يره الاعی

همچنین از آثار قلم اعلی است که : (ان يملك باريس -
نبی القیس بیان لایذی النوائس تالله الحق قد ظهـ
النّا قوس الافخم تدقه اصابع ربك الاعظم بین الام) و نعیم
گفته است :

گو بتیس ای شه پاریس

زنت در کلیسیا ناقوس

یا ننگ ناقوس اعظم است بلند

زیر مضراب پنجه قدوس

مقایسه عده کلمات در هیچیک از دو مثال محتاج بتوضیح
نیست. بالجمله مرحوم نعیم را از حیث مقام فصاحت و بلاغت
یا بعبارة اخری از لحاظ تمکن و سرمایه و بضاعت ادبی هر چند
نمی توان در عداد اساطین ادب و اساتید شعر فارسی محسوب

داشت ولی از جهاتی که ذکر شد مخصوصاً در قسمت اول میتوان
گفت نعیم شاعری است بعد از قائمی منحصر بفرد و در سائس
قسمتهای معروض کم نظیر و البته غیر از آنچه مذکور شد مرحوم
نعیم مزایای دیگری هم دارد از قبیل حسن تمثّل یا آثار رعایت
در جات مقتضی حال. استعمال صنایع شعری با وجود محظوراتی
که از جهت مطالب نداشته و غیر ذلک که چون منظور نگارنده -
فقط بیان جهات خاصه و بارزه آن مرحوم بوده است از تفسیر
مراتب مزبوره و تشریح آن خود داری نمود. انتهای X

بازی جناب نعیم یا همه کمالات و مزایای که داشته مردی
بی هیاهو بوده و تظاهری نداشته چنانکه این بند از جناب
حاجی ابوالحسن امین شنیدم روزی در طهران مجلسی منعقد
شده بود که یک نفر مبتدی یا ذوق و دانشمند و چند تن از احیاء
در آن حاضر بودند و مرحوم میرزا علی اکبر رفسنجانی صحبت
میداشت آن مبتدی حالش منقلب گشته بدت گویا میگفت و مرحوم
رفسنجانی در آخر مجلس يك دویند از اشعار نعیم را با صوت
در لریای خود خواند مبتدی مذکور بسیار خوشش آمد و پرسید
این اشعار از کیست گفتند از جناب نعیم است سؤال نمود که
جناب نعیم زنده است یا فوت کرده اگر زنده باشد من میخواهم
او را ببینم گفتند ایشان بحد الله زنده اند و در همین مجلس
حضور دارند و بعد جناب نعیم را بمبتدی نشان دادند آن -

شخص که بایشان نگاه کرد باورنداشت و گفت چطور میشود
 که چنین شخص بی سروصدائی صاحب چنین اشعار و آرای
 اینگونه ذوق سرشار باشد .
 جناب اشرافی خاوری از قول جناب میرزا تقیخان بهمن
 آئین نقل میفرمایند که جناب نعیم هنگامی که از صفهان به
 طهران وارد شد معیشتش از ممر استنساخ الواح برای احباب
 میگذشت و اجرتی که از این کار بدست میآمد بقدری ناچیز بود
 که قابل ذکر نیست و بهمین جهت بنهایت سختی بسر میبرد
 یعنی در اطاق محقری که میزیست فرش نبود و برای تهیه
 سوخت صبحهای زود یکوجه میرفت و بهین اسب و الاغ جمع
 میکرد و با آن سماور کوچک حلبی خود را آتش میداد اخیست
 و در ایام زمستان در سه کجی اطاق می نشست و سماور را
 زیر عبای خود میبرد و سرب و کمر آن را از عبای بیرون میآورد و
 دستهایش را با آتش سماور در زیر عبای گرم مینمود و چون روزهای
 جمعه تعطیل داشت از عوایدش روز دیگر شش شاهی پس
 اند از مینمود و باین مبلغ قند و چای و ذغال و چوب سفید
 میخرید و احبای همسایه را بجای ضیافت میکرد و مجالس
 آیات خوانی و ایراد مینمود باری بعد از چنانکه در طبعی
 سرگذشتش خواهد آمد کارش بالا گرفت و صاحب سرمایه و اناث
 و خانه شد گویند روزی تنی از احباب بمنزل ایشان رفته دید

که در ^{ظرفی} عمله خشت میزد و در طرف دیگرش مشغول ساختن
 اطاق است بر سنبل مزاج عرض کرد جناب نعیم شما در کتابتان
 فرموده این .

گل و خشت سرای فانی را

صرف سرمسزل بفاکریم

اگر چنان است که مدعی شده این پس این عمله و بنا در اینجا
 چکار دارند آن بزرگوار جواب داد که این منزل هم بنیست
 آباد شدین در اراقی است زیرا احباً الله در آن مجتمع خواهند
 شد و بذكر محبوب و حمد و ثنای الهی مشغول خواهند گشت .

جناب نعیم علاوه بر صفات مذکور موهبی کامل

عیار و در امانت در دیانت سر مشق ایثار و عبرت اغیار بوده از جناب
 سید حسن هاشمی زاده (متوجه) و همچنین از جناب بیروموند
 مسموع شد که روزی صبح زود جناب نعیم از منزل بیرون آمد همینکه
 قدم یکوجه نهاد دید کیفی روی زمین افتاده آن را برداشت و
 دید سنگین و پراز پول نقره و طلاست در همانجا ایستاد
 و دستی را که کیف در آن بود پیشتر کمر زد بعد از چند دقیقه
 مشاهده کرد که شخصی سراسان و عرق ریزان در حالیکه
 چشمانش را بزمین دوخته آمد که از آنجا بگذرد جناب نعیم
 گفت شما را چه میشوند آن شخص گفت کیف پر از راکم کرده ام -
 جناب نعیم فوراً کیف را بدستش داد آن مرد بی اندازه مسرور

شده گفت راستی که تو مسلمان بونه ئی و برگشت که بیرون جناب
 نعیم گفت بر شما مشتبه نشود من بهائیم اگر مسلمان بودم کیف
 را پنهان میکردم و آن را مفت خود میدانستم بهر حال جناب
 نعیم بشهادت کسانی که او را دیده و بیرون و سلوکش آشنا
 گشته اند - اشعارش نمایندند رفتار و کردارش میباشد . اکنون
 ترجمه احوال جناب نعیم را که بقلم داماد ایشان جناب
 محسن نعیمی (دبیر موقت) نگارش یافته ذیلا ملاحظه -
 خواهید فرمود :

ترجمه حال حضرت نعیم علیه ثنا الله الملك الکریم
 حضرت نعیم سلیل جلیل حاجی عبد الکریم که امم شریفش محمد
 بوده و کلمه نعیم را بعنوان تخلص اختیار نموده در تریسه
 فروشان از قراء ثلاثه شده ماربین اصفهان تولد یافته و سال
 ولادتش چنانکه خود در شعر خویش تصریح فرموده و عینانگار
 مییابد در نیمه شعبان ۱۲۷۲ و اواسط بهار بود .

شرح دهم ساد و بی ساخته
 حشو و زواید همه انداخته
 محترم نام و تخلص نعیم
 نام پدر حاجی عبد الکریم
 باصفهان در سده ماربین
 در ده فرخنده فروشان زمین

دو صد و هفتاد و دو رفت از هزار

نیمه شعبان شد و نیم از بهار

..... متولد شدم

رسم زمان را متولد شدم

و چون والدش را خلف ذکوری جز او نبود در حفظ و تربیتش
 بر حسب اقتضا زمان و مکان سعی و مراقبت مینمود . علیهمذا
 پس از طی مراحل اولیه طفولیت فرزند نالیند خود را بفرار گرفتن
 قرائت و کتابت فارسی واداشت . و در این خصوص از شرایط توجه
 و رعایت چیزی فرو نگذاشت . و همینکه به رلزوم در تحصیل فارسی
 تقدم یافت ویرا بخواندن مقدمات عربیه گناشت اما هنوز از
 تحصیل عوامل و تشریح قدم فراتر ننشاند بود که او را متاهل
 ساخت و قبل از تکمیل معارف و معلومات ویرا بانجام امور مادی
 و شئون ملکی مشغول داشت . در آن موقع حضرت نعیم در مرحله
 شانزدهم از مراحل زندگی بود بنا بر این امر ازدواج و تاهل او در
 سده مجاعه ۱۲۸۸ رخ نمود پس از همان تاریخ ترک تحصیل گفته
 خود را برای اشتغال بامر رعیتی حاضر و مهیا ساخت و مانند پدر
 بشغل کشاورزی و زراعت پرداخت و از آنجائیکه شخصی متدبیرین
 و در دستکار بود حاجی ملا حسن خاله زاده اثر که از تجار مهم
 و معتبر اصفهان بشمار میرفت رسیدگی بامور زراعی و حسابی و
 تجاری خود را در سده و اطراف آن بحضرتش مفوض و واگذار نمود

چون حضرت نعیم در فن شعر و شاعری طبعی کریم و ذوقی سلیم داشت از بدایت عیادت و آغاز شیباب بسرودن اشعار پرداخت . و در جمیع بحور و فنون شعریه چکامه های نغز و شیوا ساخت ولی بیشتر هم خویش را بگفتن تمیذه و غزل معطوف میداشت . و از این دو فن یقین غزل زیاد اهمیت میداد و آن را بهتر و خوشتر میپنداشت چنانچه خود فرماید

از همه فن فن غزل خوشتر است

چون نظر طبع سوی دلبر است
و نظریا اینکه تمسک شدید بدیانت اسلامیّه از طریقّه اثنبیاء
عشریه مشرعه داشت غالباً بساختن قصاید در نعت و محامد
حضرت رسول مختار و ائمه اطهار همت میگماشت . اتفاقاً در
همان عصر او ان در تریه فروشان دو برادر شاعر که یکی
بسینا و دیگری به نیر متخلص بود بوجود آمدند و آن هر دو در
سرودن اشعار نغز و چکامه های پرمخزیدی طوائفی داشتند
و بهمین مناسبت میان حضرت نعیم و ایشان یاب حسرت و معاشرت
مفتوح شد و طریق ذهاب و ایاب گشوده گشت و این جمله که
مذکور آمد بنحو اجمال از مسوده اشعار نعیم که بخط خود
موجود و اینک نگارش مییابد در کمال وضوح برمیآید .

بودم تا طفل و صبّی نیز شیباب

یافتم از پرورش خورد و حساب

چون عربی خواندم از صرف میسر
یافتم انتم بضریتم ضمیر
بعد بتصرف و عوامل ششم
ناشده کامل متاهل شدم
بودم را شغل زراعت چو بیاب
هم بتجارت بحساب و کتاب
در فن اشعار چو بودم رفیق
گشتم یانیر و سینا رفیق
این دو برادر که دو شاعر بودند
که بوطن گاه مسافری بودند
من هم با هر دو شدم همزبان
هم سخن و هم نظرو هم بیان
گاه ز جز گفتم و گاه سی رمل
گاهی ترجیع و مدیح و غزل
وصف نبی گفتیم و مدح علی
که بخفا گفتم و گاه سی جلی
باری این سه شاعر قادر و سخن سرایان ماهر در مواقع فرصت
و فراغت مجتمع شده نتایج افکار خود را بیکدیگر عرضه میداشتند
و بعضی اوقات چنانچه میان شعراء معمول و متداول است یکی
از ایشان موضوعی طرح نموده یا مطلبی ساخته و عنوان کرده

دیگران را بساختن و اتمام آن دعوت میکرد بعبارة آخری در آن محقق تریه مجمعی ادبی تشکیل دادند و قدم در روانی نقد و انتقاد و جرح و تعدیل گفته های هم نهادند .

حضرتین نیز و سینا غالب اوقات در سیرو سفیرونند و از آن طریق مسائل معاش و ارتزاق را فراهم مینمودند حضرت سینا در موفت مراجعت از یکی از اسفار خویش که سفرتیروز بود و من حیث التاریخ بابیستم ذی القعدة ۱۲۹۷ مطابق مینمود . کیفیت ملاقات خود را با حضرت میرزا عنایت علی آبادی که از معارف متدینین بدیانت بهائیه و مردی مزاج و خوش ذوق و سلیقه بود در شهر تبریز برای حضرت نعیم شرح ذیل بیان نموده .

در حالیکه در حجره سرای تبریز نشسته بودیم میرزا عنایت سواره وارد سرا شد و جلو حجره ما از اسب پیاده گشت و پس از ادای سلام و استماع جواب داخل حجره شد جلوس نمود و یکی از حضار دستور آوردن قلیان داد و دیگری رامه مورگرد اندن و تیمار اسب کرد و چون مجلس را از آن دو نفر تا قابل و غیر مستعد خالی نمود و مختصر استراحتی فرمود ما را مخاطب ساخته گفت همان ای ذریه های رسول اینک شمارا بطلوع نور نیر اعظم در سما عالم انسانی بشارت میدهم که اولی بنسبم نائیت در سنه ۱۲۶۰ اشراق نمود و دوّمی نه سال بعد از آن

باسم ظهور حسینی آفاق را منور و روشن فرمود . سپس با نامه اناله و برائعین بزداخت و سفند فصاحت و بلاغت را در این میدان بنهایت قدرت و شهامت بتاخت آنگاه فرمود گوش فسرا دهید و حاضر استماع یاشید تا از الواح و آیات و آثار و مناجات جمال مبارک حسینی از برای شما بیخوانیم و فوراً دست در بغل برده لوحی که ببلج ناقوس موسم است بیرون آورد و با لحنی بگنج و جدید و در عین حال عجیب و مهیب شروع بتلاوت نمود راستی که عقل و عوشر همه را از آن زنه ملکوتی و نغمه لاهوتی بربود و بعد از ختم آن نمایون نامه آیه کریمه یا قوم فاتبعوا المرسلین را از سوره یس بر ما فرو خواند و آن مبارک خطاب یعنی لسبح مقدّس ناقوس را بوسید و بوسر نهاده و پماده نهد تا در سپس سوار بر اسب شده بجانب مقصد خویش رواند و حضرت نعیم شرح مزبور را بلسان شعری میفرماید .

از مه ذی قعدة چون بگذشت بیست

در زود و هفت و هزار و دو بیست

حضرت سینا ز سفر باز گشت

باز بمن همدم و همراز گشت

کاین بضم فرخ و میمون شمشاد

سایه فکن مرغ نمایون شد

منزل ما ساحت تبریز شد
 ساحت تبریز تب انگیزده
 ما همه سادات زك سلطنه
 ما همه بودیم بیک قافلنه
 ناگه از راه عنایت رسید
 آیت تا بیاید و هدایت رسید
 مستمع قول عنایت شدیم
 مستحق فضل و هدایت شدیم
 و چه عنایت بسندی سوار
 با فرو یا شوکت و با اقتدار
 تا بد رحجره ما ایستاد
 راند سمند اشهب خود را چو یاد
 کرد سلامتی و علیکی شنید
 آمدند و در حجره ما آریند
 پس بیکی گفت که اسیم پخسار
 باد گسری گفت که قلیان یار
 کاین دوازمره کولان بدنند
 بلکه ظلومان و جهولان بدنند
 بنم چو از بیخردن پاک شد
 هر یک ما قابل ادارک شد

گفت که ای زمره آل رسول
 نام قولی و سبزیای قبول
 نام قولی بیری از نص و عیب
 از خالی از شائبه شک و ریب
 حضرت قائم قمر خافیه کن
 همه سلطنت شمع حقیقت حسین
 هر دو نمودند بعالم ظهور
 سریر آفاق بسود پرز نور
 این دو ظهور است یقین بی فضول
 غیسی و مهدی است که گوید رسول
 اونه امام ونه نیی قائم است
 بتجدید شنن حاکم است
 بدت نوبت سال ز قائم گذشت
 جهان فشانگ حسینی بجهان فاش گشت
 خوانم اینک بتو آیات او
 هم زالواج و مناجات او
 خوانم قدری خوانم از ایشان بیان
 این خبر من شود اینجایان
 پس لوحی ز قلمل بازر کرد
 بهر قرائت سخن آغاز کرد

نامه او شهپر طاوس بسوزد
 لوح وی از سوره ناقوس بود
 نعره سبحانک یا هو گرفت
 کوه در دشت هیا هو گرفت
 الغرض آن مرد بلحنی مهیب
 صیحه حق میزد بنحوی عجیب
 مانده فقط گشته از آن منصعق
 بلکه در رؤیایم بما متفق
 خواند و پیا خاست و بمر برنهاد
 لوح بیوسید و بما تحفه داد
 رفت برون از دروازه سینین
 خواند بما اشعوا المرسلین

چونکه میرزا عنایت از درب حجره خارج شد میان مایاب
 مجادله و گفت و شنید و رد و اثبات مفتوح گشت و سید میرزا
 که یکی از همراهان بود برای تحریر حقیقت از همانجا بعبکا
 عزیمت نمود . بالجمله حضرت سینا همانقدر از مطالب امریه
 که از میرزا عنایت مسموع داشته بود برای حضرت نعیم بیسان
 و حکایت نمود و پس از چند ی بطرف رشت مسافرت فرمود
 و حضرت نعیم خود در این خصوص فرماید .

رفت چو او از روتنها شدیم
 در چنل و شورش و غوغاشدیم
 اگر ظهور است علامات کسو
 معجز و آثار کرامات کسو
 گزته ظهور است پس آیات چیست
 اینهمه الواح و مناجات چیست
 عاقبت الامر بر آن شد قرار
 جهت نمائیم در این کار و بار
 سید میرزا که هنرمند بود
 عاشق دیدار خداوند بود
 سرسوی عکایتفحص نهاد
 یا بیره دوست یان سوگشاد
 آنقدر راز امر که دانست گفت
 در معانی نتوانست سفست
 از پس چندی بسوی رشت رفت
 از بی کسب و هنر و گشت رفت

خلاصه آن مقدار از اطلاعات اگرچه از برای تصدیق و ایمان حضرت
 نعیم کفایت ننمود ولی محرك حس تحریر و تفحص او گردید لهذا
 در رصد تکمیل اطلاعات و بدست آوردن آثار امریه برآمد و بطریق
 مقتضیه و وسائل ممکنه بتحقیق حقیقت قضیه قیام کرد و بر حسب

تصادف شخص ازل صباغی را در تسفاوران که یکی از قرا مجاور
 فروشان بود یافت و با او با کمال حکمت طریق آمد و شد را
 مفتوح ساخت و پوشیده نیست که در آن اوقات متتسین بامر
 بدیع مورد انواع شکنجه و عذاب اعداء و محفل هزاران -
 حرارت و عقاب الداء بودند و هر جا نفسی از آنان را سراغ
 مینمودند باشد عقوبت شهید میکردند و بهمین علت سبب
 غالباً هنگامی که ظلمت شب عالم را احاطه مینمود و نفسی قادر
 بشناسائی احدی نبود بمنزل او میرفت و در مسائل امریه
 و مطالب روحانیّه با وی گفتگو و مذاکره میکرد و در موقع
 مراجعت مقداری از آیات و آثار میگرفت و در منزل خود آنها
 موعیه که تمام اهل خانه میخوانیدند بتلاوت واستنساخ
 میپرداخت چندی حال بر این منوال گذشت و رفته رفته
 گنجینه سینه را از همان طریق و طرق اخری از لئالی
 مطالب امریه در راهی مسائل روحانیّه مشحون و مملو ساخت
 و رایت و لوا ایقان را بر اعلی قلل اطمینان برافراخت
 از دانستنیها آنکه در همان اوانیکه حضرت نعیم با صباغ
 مذکور ابواب مراد و مفتوح داشت و بتلاوت آثار حضرت -
 باب عموماً و کتاب مستطاب بیان خصوصاً همت میگذاشت
 اتفاقاً روزی ازل مزبور لسان بیان مقام وصایت ازل گشوده
 اظهار نمود که ازل نیز دارای کتاب و آیات است و صاحب

توفیع و مناجات حضرت نعیم در پاسخ فرمود مطابق نص صریح
 کتاب مستطاب بیان در کور بیان ذکر وصایت نشده و این مرتبه
 و مقام بکلی منسوخ گشته و آیات حجت من یظهره الله است
 و دیگر عقاب این رتبه و جایگاه محذک اوراقی چند از نوشتجات
 ازل گرفته بجماعت منزل رفت و با کمال بی سبوری منتظرین بود
 که شب فرا رسد و سروصداها بخوابد تا با فراغت بال و بدون
 سرگشته قلیل و قال بقرائت آثار ازل واستنساخ آن ببرد از دور -
 همینکه موکب لیل نزول نمود و صرف شام فرمود و تمام اهل خانه
 خوابیدند برخاست و وسائل تحریر آماده و مهیا ساخت و نامه
 موسم بجدیّه ازل را از بنخل بیرون آورد و چون بدقت -
 ملاحظه کرد مشاهده نمود که محتویات آن صحیفه جز مکررات
 سخیفه چیز نیست و بقیّه اوراق را هم مرور فرموده کل را بیهان
 سیک و اسلوب یافت و براتلاف وقت خود بجهت خواندن آنها
 متأسف شد آنگاه در سه ساعت در بحر فکر فرو رفت و در اثنای
 آن تفکر عمیق یسه نکته مهم متوجه گشت .
 نخست آنکه کتاب مستطاب بیان بدون شك و تردید حق
 و من عند الله است و آن مبارک کتاب نام را بظهور جسدی
 رهبری و هدایت مینماید و خلق را مستعد اصغای ندای بندگی
 میفرماید و همانا مقصود نقطه بیان متوجه ساختن مردم با طاعت
 از اوست و فی الحقیقه جمیع آیات منزله بمنزله تشویر است و مغز

اوست . سوّم آنکه حضرت باب ابواب بیان را بنور زده
 واحد که عدد کلّ شیء (۳۶۱) باشد مرتّب و معین فرموده
 در سورتیکه بیشتر از نه واحد و ده باب نازل و مدوّن ننموده
 و نفس این امر بر قرب ظهور مکمل بیان دلیل است چنانچه
 تصوّر تشریح شریعت ناقص از شارع الهی متمتع و مستحیل
 سوّم آنکه احکام منزله در بیان بتدریج صحباً الاجراء -
 میباشد که دلالت تامّه بر لزوم تجدید سزج فوری مینماید
 این تفکرات من حیث المجموع حضرتش را از شمال شمس
 در خصوص ظهور من یظهره الله بيمين یتین منتقل ساخت
 و دیگر بهیچوجه تزلزل و تردیدی در مدق و صحت امر
 مبارک حضرت بهاء الله برای او بانی نگذاشت در حقیقت
 حضرت نعیم از بدو استماع ندای جانفزای طلوع نوین اعظم
 در آسمان انسانیت تا بلوغ برتبه ایقان و رسوخ که چند
 ماهی طول کشید ، اما اوقات خویش را بتحرّی و تحقیق
 مصروف میداشت و شیئی را بدون آن فکر و خیال سزور بالین
 آسایش و استراحت نمیکرد ، داشت مجمل اندک اندک صیفت
 و صوت باییت (در آن زمان عامه نام بیهائی را بنام بانی
 میخواندند) اعضا انجمن شعرا که عبارت بودند از حضرت
 نعیم و حضرات نیرو سینا و میرزا منظر و محمد تقی و آقا
 سید محمد در رسیده اشتها ریافت و موجب اشتعال آتش

بغض و عناد گشت چندانکه برای ایشان عبور و مرور در کویچه ها
 و معابر فرروشان مشکل شد و از ناچاری واضطرار زندگانی آنان
 محصور و محدود در چهار دیواری منزل گشت زیرا در خارج -
 عمم مردم نسبت بآن نفوس زکیّه هتاک و فحاشی میکردند و -
 قلوبشان را بعبارات نالایقه و کلمات تا شایسته میآزردند -
 و چنانکه سابقاً اشاره شد حضرتین نیرو سینا غالباً در سفر
 بودند و از این رو کمتر مورد تعرض و اذیت مردمان فرومایه واقع
 میشدند یا چون آن محض رفع مزاحمت از خود یا بفهمان
 رفته حکمی از ظلّ السلطان حاکم وقت آوردند که کسی متعرض
 نیرو سینا نشود و نفسی نسبت بآنها از طریق خصومت و لجاج
 نرود و حضرت نعیم برای نجات و استخلاص از سب و لعن نام
 بر حسب اشاره و امر والدش مسافرتی بکربلای محلاً نمود باشد
 که چند صباحی از شریان هموطنان بیاساید و از جدّت شعله
 نار عداوت و بغضای آنان بکاهد و پس از چند ماه اقامت در
 کربلا بامید انطفاء یا اقلّا تخفیف آتش ضغینه و بنضاً مراجعت
 فرمود ولی باز همان آتش و همان کاسه بود یعنی در دشمنی
 و عداوت مردم تفاوتی مشاهده ننمود بلکه لکّی الورد بر شدت
 اشتعال آتش حقیق و حسد ارادن و اشرار افزود اما آن -
 مشتعل بنار محبت الله بزمزه و عریده جهال اعتنائی نمیکرد
 بنحویکه هرگاه سمعی مییافت در القاء کلمه الهیه معنی یلیغ

میدول میداشت و در نشر نفعات ربانیّه کوشش بسزای فرمود
 بعبارة آخری پیوسته قائم بر خدمت بود و مقدم در اعلاى
 امر حضرت احدیت اما با ملاحظه و رعایت حکمت و همان -
 پیام و اقدام سبب شد که در یومی از ایام مجلس از اعلاى ^{مرکز}
 علمای محل بعنوان تحقیق از عقاید بهائیه در منزل حاجی
 ملا کاظم که عالمی مقبول القول و مجتهدی مسوع الکله
 بود تشکیل یافت و حاجی شیخ محمد تقی مشهور بآقا
نجفی هم که از لسان عظمت بابن الذریب ملقب گشته
 بموجب دعوتیکه قبلاً از او شده بود از استغابان پسنده
 آمده در آن مجلس حاضر شد و حضرت نعیم نیز حضور -
 یافت و رعایت للحکمه بطور نقل اقوال بهائیان و ذکیر
 اظهارات ایشان یا حاجی ملا کاظم مذکور و سایرین بنای
 مناظره و استدلال گذاشت و بنائیدات متتابعه الهیه
 بدان اجوبه سئوالات و اعتراضات کل بدلائل حلیه
 و نقضیه و براهین عقلیه و نقلیه پرداخت و جمیع حضار را
 از قوت و قدرت بیان و حسن تقریر و تبیان خود مبهور
 و مند هوش ساخت و مخصوصاً حاجی ملا کاظم که خود را
 یکه تاز آن میدان و شهسوار آن مضملمیانگاشت -
 بدرجه شی از مقام و در مقابل حجج متقنه و ادله محکمه
 حضرت نعیم عاجز و زبون گشت و بنحوی در تحت فشار

براهین رصین و مینش منکوب و منفعل شد که سه مرتبه از مجلس
 برخاسته بان روون رفت و قمیص غریق عرق انفعال خون را تبذیر
 نمود و مراجعت کرد و تند ریجا یقذری کتب احادیث و اخبار برای
 استفاده از مندرجات آنها بر زد دلائل قویه حضرتش در اطر
 خود چید که حصنی منیع و حصاری رفیع از کتب تشکیل شد چندانکه
 فقط نصف اعلاى صورت و عمامه کبیره اثر از میان آن قلعه کتب
 نمودار و نمایان بود ولی نه تنها احادیث و اخبار مندرجه در
 آن کتب موجب شکست و مغلوبیت حضرت نعیم نشد بلکه موافق
 گفته حضرتش همان احادیث و اخبار را شمشیر نموده بفرقش
 مینواخت و ساکت و سامتش میساخت باری بالاخره مجلس بخلبه
 و فیروزی معنوی حضرت نعیم و شکست مخالفین امر جمال گشت
 اختتام پذیرفت و حاجی شیخ محمد تقی فوق الذکر که از الداعیه
 امر مبارک محسوب و معدود است در همان مجلس اظهار داشت
 که این جوان یعنی حضرت نعیم تمام شما ملاها را مجاب و ملزم
 ساخت و کل را از حلیه شرافت و حیثیت علمیه انداخت هر چند
 مکالمه و محاوره در مجلس متشکل در بیت حاجی ملا کاظم موجب
 اشتداد و از نیاید در شعنی و عناد معاندین گشت اما خود او منبعض
 سرا اظهار تصدیق نمود و عدم قیام خویش را در اعلاى امر بدیع
 بکیر سن و فقدان وسائل معاشر و علل آخری معلل فرمود حضرت
 نعیم پس از خروج از آن مجلس زاید اعلی ماکان منجذب و مشتعل

گشت و پیش از پیش بر قدرت و عظمت ظهور و ضعف و عجز -
 معرضین و مخالفین مطلع و واقف شد نخستین شعری که
 حضرت نعیم در مدح و ستایش جمال اتدس امینی انشاء فرمود
 ترکیب بند (عاهله بشری بقاء بها) بود و همان ترکیب بند
 بدست معاندین افتاده آنها را مستعد عیاهو و ضوضا
 و عریده و فوغا کرد و رجوع حضرتین نیرو سینا هم در آن ضمن
 از مسافرت اسباب شورش و هیجان معرضین را بشرحی که
 خود حضرت نعیم در نهایت اختصار نثر انگاشته و بدون -
 زیاده و نقصان ذیلا تحریر میشود فراهم آورد .

در سنه ۱۲۱۸ تصدیق نمودم و از قیل گاهی منزل مسلا
 اسمعیل میرقم و مردم بعضی بد گمان شده ندو سینا بامیرزا
 جعفر شرح سفر تیریز خود گفته بود و من بامیرزا جعفر شرط
 کردم بخانه سینا نروم لکن من اطلاع داشتم که او میرزد
 تا آنکه شب با علی ابول در خانه سینا بودیم و سینا شرح
 شهادت حضرت اعلی را گفت و او گفت شخصی که سوار الاغ
 شود و با صفهان بیاید قائم نیست من جواب دادم بیخبر
 هم سوار الاغ میشد بعد از آن علی مرا نزد امام جمعه بسرد
 و شهادت خواست گفتم نقل قول کرد علی گفت پس تو هم
 در عقیده شریک او هستی و در سده یاسم بایی مشهور شد
 و شروع با هانت نمودند و کم کم از خانه بیرون نمیتوانستیم

بیائیم چونکه فحاشی و بی شرمی میکردند و در آن ایام مساجد
 و محافل از این گفتگو پیرشد و دلها بر جوش و مانم قتل و دفسح
 بودند ولی یکسال با کمال خفت و خواری بسر بردیم و زحمات
 لاتعد و لاتحصی متحمل شدیم تا اینکه سادات از سفر آمدند
 و تفی ابول بخانه ایشان دیدن رفت و بحر العلم در مسجد
 از او پرسید چرا بخانه سادات میروی و اسباب فتنه میشوی -
 تفی بسختی جواب داد که غل السلطان کاغذ با آنها داده که
 کسی متعرض آنها نشود من هم يك مدعی مثل شما می خواهم
 بحر العلم بر آشفته بالای گلکسته مسجد ندیده فریاد -
 مات الدین مات الدین ایها المسلمین بلند کرد و مردم اجتماع
 نمودند دور تفی را گرفته بعد افراط او را زدند و خواستند او را
 بکشند حاجی امین خان یاور خود را بر روی او انداخته
 مانع قتل او شد کاغذی از علمای فروشان میرسید علی و امام
 جمعه و بحر العلم نزد شیخ محمد باقر نرئب رفته و او بنایسب
 الحکومه رکن الملک گفته دو فرأثر روانه سده نمودند که تفی
 را بشهر حاضر کنند و قتیکه خیر رسید که فرأثر میاید قیل از
 وقت فرستادند مرا بخانه بحر العلم حاضر نمودند در صورتیکه
 تفی آنجا حاضر و بسته بود و گفتند تفی میگوید که نعیم مرا
 اضلال کرده گفتم او در حالت زجر و جبر چنین گفته گفتند -
 کاغذی از جیب او درآمده میرزا اسد الله صفهانی بتونوشته

گفتم اگر کاغذ برای من بوده چرا نزد اوست در این گفتگو
 بودیم که فرآشها وارد شدند گفتند این را باقی و چند
 نفر دیگر باید حاضر شهر نمائید اینها هستند مدعیان
 شما فرآش برخاسته با کمال شدت کتف مرا بسته باقی بسز
 داشته بخانه خود مان که خیلی دور است با جماعتی
 تماشاچی آوردند و از آن طرف بخانه جناب نیر و جناب
 سینا و آقا سید محمد رفته آنها را هم گرفته بسته بخانه
 وارد نمودند و از طرف دیگر ابوی مرحوم را پیدا نموده ریش
 او را گرفته بدکان قصابی برده گوشت خریده او را بخانه
 آوردند و از طرف حاجی میرزا است الله که خدا شخصی
 آمد که قُلُق فرآشها را حاضر کنید و آلا ن روانه شهر
 شوید بحر العلم فی الفور شخصی را بخانه ما فرستادند
 که حضرات را از آن محل حرکت بدهید و اسباب حرکت
 را حاضر نموده بودند بقدر صد نفر خوب و ترکه بدست از
 جلو ما بیرون بروید میگفتند و ما پنج نفر را چنان کتف نزدیک
 یکدیگر بسته بودند که کتف ^{کف} واحد باید قدم برداریم آن
 روز جمعه بازار بود رسماً جمعیت فراهم میآمد و آن روز
 مخصوصاً جماعت تماشاچی از تمام دهات اطراف جمع
 شده بودند ما را با این هیئت عجیب سرو پای برهنه
 میبردند تمام کوجه ها و بامها از تماشاچی پر شده که

ابتدا و انتهای آن دیده نمیشد ما را هم دور نایره قریه
 گردانیده در میدان گاهی سر چهار راه که مکان وسیعی بود
 ما را در بالا خانه برده بستونهای اُرسی که مشرف بمیدانگاه
 بود بسته فرآشها پیوب برداشته بقدری که لازم استند
 دو ساعت تمام چوب زدند بعد از آن این نیم مردگان را اول
 غروب بخانه آقا محمد تقی وارد نمودند و آن شب تا صبح
 فرآشها علی الدوام چوب زدند و در مدت چهارده ساعت
 شب وقت راحت هر شخص آنقدر بود که چهار نفر دیگر چوب
 میخوردند و اول صبح ما را یکبار دیگر با پای برهنه روی برف
 آورده در مسجد پیوب بستند و برکف پاها چوب میزدند
 بعد از آن ما را آورده در خانه خود مان و تفنگ بدست گرفته
 پنج مرغ که در خانه میچریدند بتیر زده از یک طرف کباب
 می پختند و از طرف دیگر چوب و فلکه برای بنده در کار بود و
 دیگران را کنار داشتند چونکه امید هلق در آنها نبود باری
 بعد از ظهر خیراز رکن الملك حاکم رسید که مفسرین را بشهر
 بیاورسد . انتهى .
 و حضرت نعیم بمناسبتی در کتاب جواب ایرادات غیر وارد
 که پرفسراد وارد بزاون در مقدمه کتاب نقطه الکاف نوشتند
 شمه ای از وقوعات آن موقع را نگاشته و هی هدیه : در ایامی
 که این فانی و چهار نفر دیگر را بیک رسن بسته و بلکه بهم

پیوسته بودند و البته زیاده از پنج شش هزار نفر تماشاچی
اطراف ما حاضر بودند سنگ میانداختند و فحش میدادند
و لعن مینمودند و خاشاک از سرها بر سر ما میریختند و ما
بایکدیگر صحبت کنان و خنده زنان از میان آن جماعت —
میگذشتیم رفیق من میگفت خدایست ما را بسته و در میان
این جماعت آورده است که حجّت بر خلق تمام شود بعد
از چند قدم دیگری میگفت المؤمن نفس واحد شده ایم
باز میگفت این سلطنت و شوکت برای شما فراهم شده باز میگفت
خدا این آب دهان انداختن و لعنت کردن و اذیت کردن
را جز برای دوستان خود نمیفرستد .

شکاری بر قوی بنیاد یابید

که بر روی شیر سیلی آزماید

و ما میخندیدیم و ساعات هدیده زیر چوب قرآنی معذب بودیم
تا بیرون محبس زیر زنجیر آسوده و منتظر شمشیر شدیم .

انتهی .

اگر چه از این دو قسمت که در نهایت اجمال مرتوم داشته
تفصیل و قایع هشتتاک آن ایام را مستفاد توان داشت و شرح
حوادث و حشمتبار آن اوقات را استنباط توان نمود معذرت
نکرد بعضی وقوعات و اتعه از نقله نظر تاریخ لازم است
برای مشعر بر مقدار عداوت و ضغینه عوام شرور و بخر و کینه

اصل کبر و غرور است و علاوه لاحقین در یابند که سابقین در
ایام ظهور مکتّم ظهور یا مؤمنین بآیات الله چه نحو سلسوک
نموده اند و اخلاف بدانند که اسلاف در اوان اشراف نیر آفاق
یا مؤمنین بکلمات الله چگونه رفتار کرده اند خود حضرت نعیم
میفرمود در سوره نوح که فرّاشان او را بچوب میزدند خراهرش بسا
آنکه مسلمان بود چندان از مشاهده آن منظره رقت آورسی
تاب و بیقرار شد که بی اختیار دست برده گوشواره را بقوتی از
گوش خویش کشید که گوشش دریده شد و گوشواره را پیش فرّاشها
انداخت که شاید بوسیله آن عطیه تخفیفی در آزار و شکنجه
براندیش قائل شوند و از طرف دیگر پدر پیرش دست زیر ریش
خویش برده در نهایت عجز و الحاح استرحام مینمود که از ضرب
و ایذا پسر وحیدش دست بردارند اما هیبت که در قلوب
قاسیه آن سنگدلان اندک تا نیری بنماید و یا مختصر مستی
و کهاونی در افعال ظالمانه آنها ظاهر آید بلکه محض اکمال
درجه شقاوت و مساوت خود ایدان آن مظلومان را برهنه
و عریان نموده در آن هوای سرد زمستان پالوان مختلفه سخ
و سفید و سیاه ملون و منقش ساختند و تماشاچیان از دیدن
آن وضع و حال بعضی غریب خزن و ملال و برخی خیم و —
شادمان و جمعی مبهوت و سرگردان بودند نیز میفرمود بقدری
چوب و سنگ و مشت و لگد بریدن من زدند که تمام بدنم مجروح

ومتوّم گردید چند آنکه وقتی خواستند لباسهای آغشته بخونم
را عوضی کنند مجبور شدند که بوسیله چاقو آستینها را چاک
زده لباس را از تن بیرون بیاورند باری بروم بر سر مطالب
فرّاشان بر حسب حکم رکن الملك نایب الحکومه آصفهان
آن پنج نفر را با سرو پای برهنه با صفتیان بردند و مدّتی
در محبس حکومتی محبوس داشتند و پس از چندی حضرت
نیر بر حسب اذن و اجازه مسعود میرزای ظلّ السلطان از
محبس آزاد شد آنگاه روزی رکن الملك حضرات را از محبس
بمحضر خواسته اجازه جلوس بهمه عنایت نمود و فرمود
مدّعیان شما را احضار کردم که موجبات استخلاص و نجات
شما را مهیاسانم بعد از آن که مدّعیان حاضر شدند رکن
الملك آنان را مخاطب ساخته گفت حضرات میگویند ما پاپسی
نیستیم گفتند اگر این طور است باید از باب تبرّی جویند
و لعن نمایند رکن الملك گفت اینها اورانعی شناسند و
شرعاً نباید بکس که نمی شناسند لعن نمایند مدّعیان اظهار
داشتند که از منازل ایشان کتب و نوشتجات بیرون آمده و
موجود است رکن الملك فی الحین کلیدی از حبیب خود بیرون
آورده بگماشته خویش داد و او را با آوردن جعبه مخصوصی
که محتوی کتب متعدّد از ادیان مختلفه بود ما مورّد داشت
و چون جعبه را حاضر کرد رکن الملك باز نمود و کتبی چند

راجع بمذاهب و ادیان متنوّعه بیرون آورد و بعضی از آنها داده
سئوال کرد شما مرا متدّین بکنام يك از این ادیان میدانید
و صاحب چه مذاهب از این مذاهب مدّعیان ساکت و صامت
ماندند پس رکن الملك گفت انشاء الله این نسبتها زور و
کذب است و این گفته شاه تهمت و افترای صرف و زنجیر از گردن
محبوسین برداشت و مدّعیان در نهایت دل تنگی و عدم رضایت
از مجلس خارج شدند و رکن الملك با آزاد شدگان گفت مانند
شما در این شهر مقرون بصلاح نیست و مصلحت آن است که
همین امشب از شهر خارج شوید سپس همه را مرخص کرد در
نتیجه جنود حوادث مسطوره بحکم حاجی میرزا سید علی
بحر العلوم فروشانی که از مجتهدین مسلم و صاحب رای و
فتوی بشمار میرفت زوجه حضرت نعیم را بدون طلاق بعقد
ازدواج دیگری در آوردند زیرا که علماء سوّمونین بحضرت
بها الله را محرم از حقوق مدنی و اجتماعی میدانستند و عجب
در این است که همان زوجه نیز با داشتن يك دختر مسماة
بصغری و دو سر یکی حسینعلی و دیگری رحیمعلی نام داشت
از حضرت نعیم بواسطه شدت تعصّب تشییع نهایت رضایت
و مسرت از ورود در حباله زوج جدید اظهار نمود و چندان
تعصّب دیده احساسات او را کور و نابینا نمود بحدی که ابتدا
ملتفت شناعت و قیاحت آن عمل نبود مرحوم نعیم قبل از حرکت

از اصفهان شخصی را نزد زوجه اش فرستاد و مبلغی خسری خواست اما آن زن بی وفا با وجود استحضار از مکفرت و وجوب قتل حضرت نعیم بحکم و فتوای حاجی شیخ محمد تقی این کذب و امرایکدن رکن الملك بخریج او از اصفهان دیناری نداد و با کمال خشونت و درشتی آن شخص را پس فرستاد و خود تمام ضیاع و عقار و املاک و اموال را تمام صاحب نمود و حضرت نعیم بدون دیناری مخارج از اصفهان با پای پیاده با اتفاق سینا و میرزا منظر و محمد تقی متوجه طهران شد و در هر نقطه که احباب بودند چند روزی توقف نموده رفیع خستگی میکردند باری با کمال روح و ریحان صدقات و متاعب این مسافرت را در سبیل محبوب امکان متحمل شدند و در نهایت مسرت جان و وجدان مشقات و مصائب آن مهاجرت را در راه دلیر آفاق حمل کردند در موقعیکه در علی آباد بین قم و طهران بودند از شدت استیصال يك قرآن از آب درویشی استقراض نمودند و آن مهاجرین اَللّٰهُ هَمَّان مبلخ لیل راقوت لایموت تهیه کرده خود را بطهران رسانیدند و پس از ورود با رحمت زیادی درویش را یافته قرض خویش را ادا نمودند و ضمناً او را بشریعت الهیه دعوت و دلالت کردند درویش بعد از مدتی میباحته و مذاکره موثق با ایمان گردید و از او تمام و خرافات عالم درویشی پرچید حضرت نعیم

میفرمود که موقع طلی یکی از منازل عرض راه قم تشنگی شدیدی بر همه غلبه نمود بطوریکه توده مشق و حرکت در هیچکدام باقی نمانده بود تماماً مسافری عبور کرد از او پرسیدیم که این نزدیکی چشمه آبی سراغ ندارید یا سخ داد چراویا دست محلی را نشان داد من که نسبت بسایر همراهان فویتر بودم ظرف آب را بسر داشته بجانب آن محل روانه شدم و پس از برگردن ظرف از آب و مراجعت همینکه بهمراهان نزدیک شدم آنها ایستادند و بلحن التماس گفتند که ما دیگر قوه اینکه یک قدم پیش میائیم نداریم تو پیش ما من گفتم شما ناچارید که پیش بیایید زیرا خط سیر کل این سمت است بعلاوه من هم قوه جلوتر آمدن ندارم باری بهرحمتی بود من خود و آب را بایشان رسانیدم زیرا هر چه اصرار کردم قادر بر جلوتر آمدن نبودند مقصود از این اذکار آنکه تا این درجه از زحمت و صراحت در طریق حق پرستی وارد طهران شدند و در حیاط باغ واقع در آخر کوچه شی کسه هم اکنون یکوجه بایبها اشتها دارد در قسمت جنوبی تبرستان سر قبر آقا که حالیه بیباغ فردوس تبدیل یافته وارد گشتند و در همان حیاط باغ که آنوقت محل اجتماع احباب بود منزل گرفتند مرحوم نعیم از یک ورود بارضطاء بتحریر آیات مبارکه و استنساخ الواح مقدسه مشغول گردید و از جزئی اجرتی که میگرفت اصرار معاش مینمود و بعدها بتدریس اطفال احباب پرداخت و بیاموسی

بنازده قرآن که از آن بابت دریافت میداشت میساخت
 و در کمال سرور و حبور بانجام وظیفه و خدمات امریه مشغول
 بود و معلوم است که با آن مبلغ جزئی تهیه جمیع وسائل -
 زندگانی همه میسر نمیشد از این رو مجبور بودند که شپهسا
 شاخه های درخت را بسوزانند که هم گرم شوند و هم بجای
 چراغ از روشنائی آن استفاده کنند و در ضمن بساط چسبای
 فراهم میساختند و در نهایت صرفه جوئی پُشرب آن میبردند
 و در آن حال که دور آتش حلقه زده بودند هر يك بنوبه خود
 تلاوت آیات مینمود و سایرین یا خضوع و خشوع تمام استماع
 میکردند و یسا اتفاق میافتاد که بهمان وضع و کیفیت از شدت
 اشتعال و انجذاب بدون احساس کسالت خواب تاطلوع
 آفتاب بیدار بودند پس از آنکه مهاجرین مختصر آسایش
 یافتند هر يك جداگانه عرضه بساحت اقدس نگاشتند و بنه
 حضرت نعیم نیز تکلیف نمودند که چیزی عرض کن و هر چه
 میخواهی بخواه گفت نگاشتن بحضور من لا یُعزب عن علمه
 من شیء احتیاجی نیست رفقا اصرار کردند پس حضرت
 نعیم چون در مقابل اصرار آنها خود را ناچار دید قلم
 برداشته این قره را نوشت :

من ندانم مراچه میباید

یارب آن ده مرا که میشاید

باری مدتی بطریق مذکور اعاشه مینمود و در نهایت شورو شوق
 بأعلاء کلمة الله و تبلیغ امر الله مشغول بود و بشبان و اطفال
 احیاب طریقه اثبات امر مبارک میآموخت و شعله محبت ربانیه
 در قلوب آنان میافروخت اولین لوحی که از سما فضل و عطیاء
 سالک اَسما و صفات بعد از مهاجرت یافتند و نازل شد ایسن
 لوح مبارک است :

یا محمد (نعیم) اذا اخذك رحيق بياني و وجدت نفحات وحيي
 قل الهی الهی لك الحمد بما ذكرتني في سجنك اذ كنت بين
 ايدي اعدائك اسئلك بحروفات كلمتك الجامعة و بآياتك المنزلة
 و بحركة قلبك الاعلى و ظهورات قدرتك في ناسوت الانشاء بان
 تجعلني ثابتا على حبك و راسخا على امرك انت الذي لما
 خوفتك جنود العالم و ما اضعفتك قوة الامم تاخذ و تعطى ايتك
 انت القوى القدير

در نوزدهم شهر شوال سنه ۱۳۰۴ این لوح اعزاز اسمان -
 رحمت و احسان جمال رحمن عز نزول یافت .

بعد از چندی وسیله فراهم شد که مرحوم نعیم بسمت تعلیم
 زبان فارسی در سفارت انگلیس منصوب گشت و امور ملکی حضرتش
 رو ببهبودی و خوبی گذاشت و وعده الهیه در باره او کسبه
 اذعان آنچه را اعداء اخذ کرده اند عطا خواهد گشت تحقق
 یافت اما تمکن و وسعت نه فقط موجب مستی و رخاوت او در

خدمت امرالله نگشت بلکه موجب مزید اشتعال و خدمتگذار شدن گردید چنانکه دائماً در فکرا انتشار کلمه الله و بیعت تعالیسم مبارکه بود و غالباً بیعت خویش را بتشکیل محفل ضیافت و مجمع دعوت آراسته و مزین مینمود پس از صعود حضرت صدیق را صدق و لوحی از قلم مبارک مرکز میثاق نیر آفاق یافت خدای حضرت نعیم صادق و نازل عین آن همایون خطاب بمناسبت مقام تسکانش مینماید .

سوالله

یا نعیم عبد البهاء همواره در قلب حاضری و در خاطر طبری از زیادت فراغتی نه و از ذکرت فراموشی نیست زیرا مؤمنی و سالک موقنی و سهریان ثابتی و نایت مطیع و منقاد است . منجذب جمال ابنهائی و متوجه بطولعت اعلی ناطقی بنشأ و مبلغی بین الوری حضرت صدیق را صدق و روحی فرمسه القدا تا سیس در رس تبلیغ نمودند و بنهایت همت سعی بلیغ فرمودند و در این گلشن الهی نهالهای تازه پرورش دادند و لطافت و طراوت بی اندازه بخشیدند عرفان صامت را ناطق کردند و طفلان بی خبر را میسر بی جمال جلیل اکبر فرمودند این تا سیس تسلسل یابد و این انوار بر قرون و اعصار بتابد حال آن روح پاک بملکوت ابهی عروج نمود و آن ورقه بایکه بقا طیران کرد و آن پروانه بحول سراج ملا اعلی

پرواز نمود لهذا محلش را ملاء ادنی خالی ماند عبد البهاء را آرزو و مقصد چنان که این تاج را بر سر تو گذارد تا در محفل آن بزرگوار توجوانان را در رس تبلیغ دهنی و حجت و برهان بیاموزی و دلیل و آیات و اخبار بنسائی نورسیدگان ملکوت ابهی را تربیت کنی و فیض ملاء اعلی نشو و نما بخشی تا این تعزیت منتهی شود و تهنیت جدید جلوه نماید و سبب تسلی قلب عبد البهاء گردد زیرا از مصیبت حضرت صدیق را صدق و در بعد از مصیبت کبری بسیار متأثر شدم و این درد را در روانی و این زخم را در مرضی جز آن نه که ملاحظه شود که جای آن بزرگوار شخصی استوار یافته و منفحه مشکبار مشامها را معطر مینماید و این را بد آن که هر نفسی پس آن روح مجرد گیرد و بتعلیم و تدبیر رس پردازد تا ببیند ات متابعیا و متوالیا در رسد حتی خود او حیران ماند و عليك البهاء الایهی

ع ع

حضرت نعیم پس از نزول این لوح منیع اطاعة لامره المطاع پیام بتقدیرش در محفل در رس تبلیغ نمود و شصت نفر از جوانان مستعد احیاب را مجتمع نمود در منزل خویش طریقه استدلال در اثبات امر مبارک آموزش و آنان را از بشارات نازله در کتب مقدسه تورات و انجیل و قرآن و غیرها در خصوص ظهور کلیسه الهی مجهز و مسلح فرمود و از احادیث و اخبار وارده از طریق تسنن و تشیع راجع بطولع کوکب دری حضرت باب و اشراق نیر

اعظم حضرت بهاء الله عز اسمها الاعلی مطلع و آگاه نمود
 نیز برای نسوان و دوشیزگان بهائی محفل درس تبلیغ
 بیاراست و ایشان راهم از این معین عذب فرات سقایه و مشروب
 ساخت حضرت نعیم ازید و تصدیق بامر مبارک الی یم سعید
 خود پیوسته در جریان امور امریه بود و همواره سعی در
 نشر نجات الهیه و تشویق احبای در اجرای تعالیم و احکام
 ربانیه مینمود .

مصنقات و مؤلفات و آثار نعیم

مهمترین مصنقات حضرت نعیم عمین کتاب منظم که باحسن
 التقویم یا جنة النعیم موسوم است میباشد و این کتاب حاوی
 دلائل نقلیه و عقلیه و دارای مسائل عالیه اخلاقیه و
 اجتماعیه و شامل حقایق سامیه روحانیه و فلسفیه است .
 دیگر استدلالیه مختصر و جامع است که در سنه ۱۳۱۴ در
 رد بر اعتراضات غیر وارده حاجی میرزا حسن صفی علیشاه
 نگاشت و چون آن استدلالیه از لحاظ انور مرکز میثاق
 گذشت بشرف قبول فائز گشت و در لوح مبارکی که ذکر رد نوشتن
 نسیم بر اسلام در زمان تعریف سلطان محمد فاتح عثمانی
 قسطنطنیه را در آن است اظهار رضایت از آن ردیه فرمود .
 دیگر ردیه مفصلی بر مقدمه ناشر کتاب نقطة الکاف است
 که بسیاری از نکات مهمه و دقیق نافع در آن مندرج شده

و کثیری از حقایق مفیده تاریخیه در آن مسطور گشته .
 یکی از مؤلفات او مجموعه نثی است بنام نتیجه الیاب که آیات
 راجعه و مبشره بظهور حضرت بهاء الله جل ذکره الاعلی را از
 کتاب مستطاب بیان استخراج و در آن جمع نمود و بآذن و
 اجازه محفل مقدس روحانی طهران طبع و منتشر فرمود .
 دیگر استدلالیه نثی است که در موقع تدریس در درس تبلیغ بسسه
 حضرات اماء الرحمان بغرا خور قوه و استعداد آنها مآذن
 داشته و بطبع ژلاتینی مطبوع گشته .
 دیگر جزوه نثی است یا التسیه مفصل که آن هم در موقع تعلیم
 در درس تبلیغ نگاشته و آن را مشحون از دلائل و برامین مثبتیه
 امر اعظم داشته .
 دیگر از آثار گرانبها و نفیس حضرت نعیم اشعار صغیریه نثی است
 که بنام بهاریه اشتهار یافته در عالم شعریت بتصدیق ارباب
 بصر و سخن سنجان بصیرین نظیر است و بشهادت انسان
 ایادی انکار شعرای متقدمین و متأخرین از وصول بنذیل
 کالج رفیع حلاوت و لطافت آن نصیر .
 دیگر از آثار او قصیده نثریه است که آن نیز مشتمل است
 بر بسیاری از مطالب عالیه و مزایای شعریه و این دو اثر اخیر
 در جزوه عمین کتاب بزبور طبع مزین گشته آنچه مذکور گشت از
 امهات مصنقات و مؤلفات و آثار او محسوب است و الا راجع

بمواضع امریه و مسائل دینیّه بسی چیزهای سودمند
نوشته که هنوز مضبوط مجتمع نگشته و البته بعد ها جمع
و ضبط و نشر خواهد شد

اخلاق و صفات و کمالات نعیم

حضرت نعیم فوق العاده بزرگوار و سلیم بود و باکمال تواضع
و مهربانی بایار و اغیار سلوک میفرمود بحال و ثروت و قسب
و عظمتی نمیگذاشت و در سبیل الهی از بذل و ایثار بگذر
وسع و استطاعت خویش خود داری نداشت در تمسک بدیانت
بپائیّه آیت عظمی بود و در عمل بفرائض دینیّه و اجسرای
اوامر الهیّه مسامحه و ممانعت نداشت و پیوسته در استان
را بر تشیث بحیل امر جمال قدم و توجه بفرغ منسحب از -
اصل قدیم دلالت و تشویق میکرد و شواره احبّارا بسلوک
در منتهج قوم تحریر و ترغیب میفرمود حضرت عبد الجبّار
ارواحنا لرمسه الا طهر الفداء در یکی از الواحیکه یافتخار
نعیم عنایت فرموده ببلوغ و رشد او در امر مبارک شهادت
داده و هذا عین بیانیه الاحلی در ظلّ کلمه الهیه ببلوغ
رسیدی و بر سریر رشد استقرار یافتی .

حضرت نعیم در مسائل امریه حاضر جواب بود و مطلب را
در نهایت سادگی بیان مینمود . میفرمود روزی در راه با
دکتر سعید خان کردستانی که از متعصبین متصنّفین است

اتفاق ملاقات افتاد بعد از ادای مراسم معموله با او گفتیم
جناب دکتر سعید خان آیا هیچ گمان میکنید که حضرت مسیح
آمده باشد فی الفور گفت ابداً گفتم پس بدانید که مسیح فرموده
وقتی خواهم آمد که شما ایند گمان نمیکنید و حال چندی است که
آمده است دکتر سعید خان از استماع این بیان میبهوت و منده
و پریشان و متحیر شد و پس از اندکی تا اتمل و سکوت خود احافظ
کرد و رفت .

مرحوم نعیم در مقابل خشونت و تعرض اعدا بر عکس معامله مینمود
و نثاره خشم و غضب آنها را از این راه خاموش و منطقی میساخت
میفرمود یومی از ایام حسب العاده از طریق نیرستان سرقیر آقا
عبور میکردم یکی از جمالیهای سلطنتی که مرا ببیهائیت میشناخت
و زاید الوصف در مذهب ^{تشیع} متعصب بود یا حال سیحیت و شر است
شدید گفت میخواهی بدرت رایسوزانم من در کمال خونسردی
و متیسمانه گفتم نه واللّه این جواب سبب شد که آتش غضب
و غضب جمال بکلی فرونشست و راه خود را پیش گرفته رفت .
اگر چه دائره تحصیلات حضرت نعیم چنانچه سابقاً گفته شد
چند آن وسیع نبود ولی از کثرت مداومت در تلاوت آیات الهیه و
کتب و اخبار و احادیث و ممارست در قرائت نوشتجات حکما و
فلاسفه و مطالعه کتب ادبیّه و تاریخیّه حکیمی دانشمند و عالمی
ارجمند گشت و آثارش شاهد صدق این گفتار است جمیع خطوط

مختلفه فارسی را خوب مینوشت مخصوصاً خط نسخ را که
 در آن صنعت از اساتید بشمار میرفت .
 اولاد نعیم
 پس از ورود حضرت نعیم یطهران وزیست چند سال در
 حال تجرد و انفراد در ربیع الثانی ۳۰۹ رقیه سلطان
 نامی از اهالی اصفهان را بحیاله نکاح خویش در آورد
 و این محترمه چون در عقل و درایت و شوهر و ذکاوت
 امتیازی بسزا داشت رفته رفته در مراتب ایمان و ایقان
 ترقیات شایان حاصل نمود و بهترین کمک و غمخیز
 حضرت نعیم در خدمت باسرحی قدیر گردید و در راه امور
 زندگانی زوج خویش صمیمانه کوشش کرد . مرحوم نعیم از
 این قبیله عاقله و فرزند پیا در گذاشت یکی ذکور موسوم
 باقامیرزا عبدالحسین خان که جوانی عالم و فاضل است و در
 زبان انگلیسی و فرانسه متبحر و کامل در صنعت انشاء
 و ترسیل قلیل التظیر است و در فن الفاء نطق و خطابه
 جالب توجه صغیر و کبیر در تصک بدیانت بهائیه خلسف
 صدق پذیر است و در خدمات روحانی و انجام وظائف وجدانه
 دارای جدی بیحد و مر (اینگ چند سال است که در
 سفارت انگلیس طهران بسمت منشی اول منتخب و منصوب
 است و در نظر اولیاء معظم آن سفارتخانه محترم و محبوب)

و دیگری اثاث مسماة بمحبوبه خانم که او نیز در نتیجه مساعی جمیله
 پدر و مادر از معلومات متعارفه خطی و افر دارد و از معارف
 روحانیه نصیبی متکثر در پیشرفت کلیه امور امریه سعی بلیغ
 مینماید و در انتشار آئین بهائی و ترقی و تعالی نسوان بذل جهت
 میکند و چنانچه در موقع خود اشاره شد حضرت نعیم از زوجسه
 فروشانی خویش یک دختر و دوسر داشت و آنها چون در حجر
 مادر مغرض خود نشو و نما یافتند بکلی از عالم بهائیت بیخبر
 ماندند حالیه یکی از آن دوسر وفات یافته و با آنکه تمام هستی
 و دارائی مرحوم نعیم را در فروشان متصرف شدند بالاخره
 مصداق من اعرض عن ذکری فان له معیسه ضنکا واقع گشتند .
 صعود نعیم

حضرت نعیم پس از سی و شش سال استظلال در ظل شجره
 مبارکه ربانیه و اجتناء اثمار جنیه بدیعه صدانیه هنگام طلوع
 فجر یوم سه شنبه نهم جمادی الاولی ۱۳۳۴ در حالیکه از مراحل
 حیات شصت و یک سال و هشت ماه و بیست و چهار روز از سنین
 حجریه قمریه گذشته بود بجهان بالا و عالم اعلی صعود نمود سه
 سال و کسری بعد از قلم مبارک مرکز عهد و میثاق الهی حضرت
 عبدالبها رجح الوجود لتراب رسه الاطهر الفداء مناجات طلب
 مغفرت در حق او صادق گشت و عینا یاقتضای محل تحریر میشود :
 مناجات طلب مغفرت بجهت من استغرق فی بحر الغفران فی

عالم الانوار في ملكوت الرحمن آقا ميرزا نعيم عليه اليها
والرضوان .

هو الله

اللهم يا من سبقت رحمته كل شيء و كملت نعمته على كل
شئ وتنت حجته على عباده وشاعت و ذاعت آياته بين عباده
واختص بفضله من شاء و كلل راسه باكليل الساطع الجوا^{هر}
على الارجا و اضاء وجهه بنور اشرفت به الارض والسما يوتى
من يشاء ما يشاء انه لهو اللطيف الودود رب رب ان عيدك
نعيم من آمن بالنور المبين وهدى الى الصراط المستقيم
ونادى باسمك بين العالمين رتل آياتك وبين بيناتك واظهر
حجتك وبرهانك ونطق باسمائك وصفاتك وزين المحافل
بذكرك والثناء عليك وانشاء قصائد في محامدك كاللؤلؤ
والنظيم والدر اليتيم وانشده في المحافل الكبرى ميتهلا
الى ملكوتك الابهى وكم من اسم اسمعت به النداء وكس
من ايكم انطقت بالثناء وكم من اكمة ارتت بصيرا بما عديته
الى طريقتك المشلى وكم من اموات احببهم بنفسه الطاهر
بيذل الروح لاهل الاصغاء ثم سمع نداء الرجوع الى
ملكوتك الابهى فرجع اليك ميتهلا اليك رب انه كان صبيح
الوجه فصيح النطق بليغ المعاني سريع الفهم لطيف القلب
قوى الحجة شديد القوى في اعلاء كلمتك بين الورى ولا زال

يتلاطم امواج البيان من فمه الطاهر كالبحر الزاخر وبيت الاسرار
على مسامع الابرار ويتلو آياته في الليل والنهار ويناجيك بقلب
منجذب الى ملكوت الانوار رب انه كان له ورد واحد وشفل
شاغل بذكرك عن كل الاشياء يهتدى الناس الى سبيل الرشاد
ويذعوهم الى جمالك الموعود في كل الزمر والالواح فياتى ببرايمين
ساطعة ودلائل بالغة وحجة دامغة يفهم كل مجادل ويصمت
كل معاند ويعهد السبيل ويوضح الدليل لكل ذى قلب سليم
وقضى ايامه في القيام على عبوديتك وانتهت انفاسه وهو منشرج
يعبوق انفاس طيب رحمانيتك واشتاق الى لقاءك وتمنى الصعود
الى جوارك والوفود عليك والورود لك فيك فطار روحه بجناح الفلاح
الى الرفوف الاعلى ونفذ السدرة المنتهى حتى يتخذ وكرافسى
شجرة طوبى ويترنم بفنون الالمان على افنان دوحه البقاء و
يستغرق في بحار الانوار ومشاهدة العزيز الجبار ومكاشفة
الاسرار رب ادم عليه فيض اللثام واسمع له باموهبة الكبرى
والنعمة العظمى انتك انت المعطى الترم العفو الغفور الوهاب
٥ رجب ١٢٢٧ عبد البهاء عياش

اين مناجات كه بصرف اراده از سما مكرمت وعطاء حضرت من
طاف حوله الاسماء نازل گشته شاهدى است متين وكواهى است
مبين كه جميع مطالبى كه راجع بخلوص نيت و صفا طينت وصدق
طوبت و جان فشانى و خدمتگذارى مرحوم نعيم در سبيل امر

رَبِّ رَحِيمِ نگاشته شده نگارنده از طریق مبالغه و اغراق -
نرفته بلکه گفتنیها را کمتر از آنچه بوده گفته .

تاریخ حیات مرحوم نعیم علیه بهاء الله من ربه الکریم
در بیست و نهم مهر سنه ۱۳۱۲ بقلم فانی اختتام پذیرفت
(محسن نعیمی)

این بود شرح احوال حضرت نعیم بقلم داماد محترمشان
جناب دبیر مؤید (محسن نعیمی) اکنون حسب الوعدہ به
درج اشعار صیفیه ایشان مبادرت میگردد :

هو

فر جوانی گرفت طفل رضیع بهار
لب زلیخ شست باز شکوفه شیرخوار
جمله درختان شدند بارور باردار
سرتنهان سرجه داشت کرد عیان روزگار
چنانکه امروز گشت سرخدا آشکار
فصل بهاری گذشت باد ایاری وزید
فواکه رنگ رنگ زمرشجر شد پدید
بنفش وزرد و کیوک سیاه و سرخ و سفید
ز حسرت بی بری خاک بسر ریخت بید
زه اغ دست تهی نار بخود زد چنار

باز شده بوستان رشک بهشت برین

صورت هستی گرفت لطیفه ماء و طیبین

بصورت گونه گون آمده ماء معینین

فستق و بادام و جوز فنک و هزتون و تین

ترنج و نارنج و به آبی و سیب و انار

چو دید درختان که تیر تیغ بر آفاق زد

نار بشرکاخ ریخت شعله بنه طاق زد

خانه زفتلاق کند خیمه بیسلا ق زد

سخره بکتاب گفت طعنه باوراق زد -

ز شهر بر بست رخت بیاغ افکند بار

بیاغ توانگر نگر شکر او تنگ تنگ

سیم وزر شر گونه گون لعل و درش رنگ رنگ

ز برج شکر کیل کیا زمره شکر سنگ سنگ

لنالیشر مشت مشت در زار شر چنگ چنگ

خزائنش کوه کوه جواهر شر بار بار

بیاغ پس فرودین بار دی اولاد داد

پس آنکه اردی بیشتر بدست خرد اند داد

پس مه خرد اند شان بتیر و مرد اند داد

گاه بدایه سپرد گاه باستساد داد

تا همه اطفال بیاغ شدند کامل عیار

شکوفه ی زنبوها رگ رید ر آورد شاخ
کنون شکوفه بریخت چون ثمر آورد شاخ
بر اثر یکد گر بار بر آورد شاخ
دانه بر آورد بیخ بیخ بر آورد شاخ
شاخ بر آورد برگ برگ بر آورد بار
طام بیجان تا ک سپهر آئین بسود
خوشه انگور او سهیل و پروین بسود
بشاخ نیلوفری دسته نسرین بسود
یا یکف شیخ شهر سیحہ سیمین بسود
یا بگلوی عجز عقد در شاهوار
طبیعت لعل ساز لعل تراشیده باز
لعل تراشیده راه بلوی هم چیده باز
پهلوی هم چیده رابنقره پیچیده باز
نقره پیچیده رابحقه پوشیده باز
حقه پوشیده رابنم نامید نثار
درخت نارنج بود یا کمره کامله
ز نفع یا کبهار بیباغ شد حامله
طفل سمینی بزاد بی مند قایله
طافل سمینش شده بدن پراز آبله
بچهر گلگونش ماند آبله آیدار

بر زبر شاخ بین سبک سیمین دامن
نیمه رخ سرخ دوست نیمه رخ زرک من
عاشق و معشوق کی بود بیک پیرهن
نی غلظ عاشقی است کشته و خونین کفن
بجرم دلدادگی زدند او را بندار
درخت امروک بین حکمتی انگیخته
صراحی بی ساخته در او شکر ریخته
مشک و گل وزعفران بهم بر آمیخته
برابر آفتاب بشاخ آویخته
کر پس شرمه شود دوا ی بیمارزار
مهند من طبع ساخت زهند و انسه کمره
علوم جغرافیا درج در او یک سره
جزیره و بر و بحر چشمه و کوه و دره
بعرض چون باید مرزدن دگر دائره
بزن خط استوا در خط نصف النهار
روی دل آرای به از چه سبب زرد شد
چهره صفای او از چه پراز گسرد شد
گمان بیم همچو من جفت غم و درد شد
چنین شود هر که او زد لبرش فرود شد
چنانکه من گشته ام ز هجر زار و فگار

بجان رسنم ز درک ساقی کاخیز خیز

از آن بظ درک سوز ساغرم ریز ریز

زمی بچشم خرد خاک سیه بیسیز

نامه کم لخت لخت خامه کم ریز ریز

جامه کم چاک چاک جامه کم پار پار

آتش عشق و جنون شعله زند گاه گاه

گاه کم وای وای گاه کشم آه آه

ناله کتان سال سال مویه زنان ماه ماه

صبح جو کیک دری خنده ز نسیم تاه تاه

شام چو مرغ سحر گریه کم زار زار

ازغم یاری عزیز ز جورش خصی شریف

چهره او بس منیر بیکراو بس من لطف

خنده او بس ملیح کلام او بس ظریف

رتبه او بس منیع درگه او بس منیسف

بازوی او بس قوی هیکل او بس نزار

فرقت او دلگداز دوری او جان فکن

نرگس او فتنه جو سنیل او خانه کن

ایروی او تیغ کشر مژه او تیغ رزن

آهوی او شیرگیر غمزه او صف شکن

هندوی او دلریا طره او جان شکار

سیرت او نازنین حالت او مهر بیان

حضرت او مستطاب رحمت او مستعان

صحت او دل فریب سطوت او جانستان

طلعت او آفتاب رفعت او آسمان

رثبت او مشتری قدرت او روزگار

آدم نوح اهتمام نوح خلیل اعتدال

خلیل یوسف غلام یوسف موسی کمال

موسی عیسی مقام عیسی احمد خصال

احمد قائم قیام قائم ابهت جمال

بها عباس نام سخن خداوندگار

باز درآمد ز در جلوه کتان دوست دوست

دیده غلط میکند نیست غلط اوست اوست

چه جای پیرا هن است بتن بدر پوست پوست

ساتی مجلس بگو بار دیگر دوست دوست

مطرب محفل بخوان بار دیگر پار پار

جلوه می از روی او گلشن گلشن سمن

نگهتی از خوی او عالم عالم چمن

نکته می از لعل او دنیا دنیا سمن

شمعی از بوی او کشور کشور ختن

نسیعی از موی او گیتی گیتی تار

ای سراهل وفا در خم جوگان تو
 غلطان از هر طرف چو گویمینان تو
 خوش آن سرو جان که رفت بر سر پیمان تو
 هر سرو جان کی شود قابل ترسان تو
 گرینمائی قبول زهی از این افتخار
 عقلی و عقل نخست روحی و روح روان
 مهری و مهر شیر جانی و جان جهان
 ماحی و ماه زمین شاهی و شاه زمان
 فلکی و فلک نجات حصنی و حصن امان
 خلدی و خذک برین باغی و باغ بهار
 تاریخ زیبای تو بحسن دعوی گرفت
 عاشق و معشوق و عشق صورت و معنی گرفت
 لفظ بمعنی شنافت اسم مستعی گرفت
 در خور خود هر کسی مسکن و مأوی گرفت
 عشق بحجز و نیاز حسن بجز و وقار
 شاهی و اما چه شاه شاه ملایک خدیم
 ماهی و اما چه ماه ماه کواکب چشم
 خضری و اما چه خضر خضر مبارک قدم
 میری و اما چه میر میر معالی شیم
 قطبی و اما چه قطب قطب مظاهر مدار

شمس جمالت چو گشت بعالم افروخته
 بهر کسی عاشقی بنوعی آموخته
 یکی چو حریاک و چشم بهمهربان و خسته
 یکی سراپا چو شمع ساختند و سوزنده
 یکی بی سوختن بر زنده پروانه وار
 تویی تو فرخ تویم تویی تو اصل قدیم
 تویی تو برب کریم تویی تو خلق علیهم
 تویی تو حق قدیم تویی تو عرش عظیم
 مهر تو خلد نعیم مهر تو نار حیمیم
 حب تو نعم القربین بغض تو یس القرار
 حقی و حق جدید رکنی و رکن شدیم
 صرحی و صرح مشید فردی و فرد وحید
 تویی کتاب مجید تویی ولی حمید
 تو یفعل مایشاء تو یحکم مایسری
 تو مالک یم دین تو صاحب اختیار
 حضرت مندری مطهر و طاهر
 غالی و قاهر مقتدری قاهر
 نصیری و ناصر کاشفی و ساتسری
 میشری مندری اولی و آخری
 باطنی و ظاهری نهانی و آشکار

اگر نماز آوریم توئی تو مسجد ما
 اگر نیاز آوریم توئی تو معبود ما
 یحییٰ چو راز آوریم توئی تو مقصود ما
 رویکه یاز آوریم توئی تو معبود ما
 شهود ما رایس است یغیب دیگر چه کار
 اصلی واصل الاصول ذاتی و ذات العلی
 صد ری و صد الصد و روحی و وجه الهی
 بد ری و بد رالید و رشمسی و شمس الضحی
 غیبی و غیب الغیوب ربی و رب الوری
 سرّی و سر الوجود نوری و نور النهار
 سر مکرم توئی رمز منمن توئی
 غصن معظم توئی اکبر و اعظم توئی
 اصل مقدم توئی اسبق و اقدم توئی
 والی اکبر توئی عالی و اعلم توئی
 این تو و آن هم توئی توئی خداوندگار
 دیده چکار آیدم اگر نجوید لقا
 لب بچه کار آیدم اگر نگویید ثنا
 تن بچه کار آیدم اگر نگردید فنا
 سر بچه کار آیدم اگر نباشد فنا
 جان بچه کار آیدم اگر نگردید نثار

آنکه نجوید لغات دیده او کوریه
 لب که نگویید ثنات لانه زنیور بسه
 تن که نگردید فئات بخاک مستوریه
 سر که نباشد فئات زمک تن دوریه
 جان که نگردید نثار یاد زغم خواروزار
 ای که ز چشم تو برک تابش خورشید تاب
 کتاب داری بدست برآید ام الکتاب
 ز فلک نوح نجی بکوه داری شتاب
 کوری و یاندره بین میطلبی آفتاب
 دورینه دور بین دیده بنزدیک آر
 بیاز ابهی افق شمس را شراق بیسن
 تابش خورشید عشق جوشش عشاق بین
 شور درانفس نگرفته در آفاق بیسن
 کتاب اقدس بخوان بعهد و میثاق بین
 گوش سوی عهد کن چشم میثاق دار
 از ره رب کریم دگر مرو برخلاف
 از این ره مستقیم دگر مجسوانحراف
 یامر شاه علیم دگر مخواه اختلاف
 بشرع فرع قوم دگر مکن اعتساف
 بعهد اصل قدیم بمان بمان استوار

طلعت شمس الشموس طلعت عبد الیهماست
 قدرت رب النفوس قدرت عبد الیهما^{ست}
 رحمت رب الربوب رحمت عبد الیهماست
 حضرت غیب الغیوب حضرت عبد الیهماست
 ذات اله الالوه ذات همین شهریار
 حامل اسرار حق جزاویگو کیست کیست
 بحمل این یار سخت طاقت کس چیست
 بجای حق غیر حق چساون کند زیست زیست
 بحق یکتائیش جزاوکسی نیست نیست
 در همه ارض و سما در همه لیل و نهار
 نعیم وصف حبیب برای احباب گفت
 چو بین احباب بود تمسقط الآداب گفت
 لیک بتوصیف حق هر چه زحریاب گفت
 بعجزما للتراب و رب الارباب گفت
 بنده کجایی بره بذات پروردگار

 *

جناب آقامیرزا محمد ثابت مراغه‌ئی

جناب میرزا محمد ثابت تاریخ حیات خود را بر حسب خواهش
 مرحوم استاد عبد الکریم یزدی که از مبلغین و خدمتگزاران احببا
 بود با قلم مداد در ۳۷۹ صفحه نوشته و آن نسخه منحصرا بفسرد
 رابنده از فریفته محترمه ایشان گوهر تاج خانم بامانت گرفتند
 و خلاصه آن را در اینجا مینگام و از قراریکه در همین کتاب قید
 کرده احوالات مفصل ایام اقامت خود را در عشق آباء در کتاب
 دیگری مرقم و خلاصه اش را در این کتاب آورده لکن آن کتاب را
 بنده ندیده ام اما این کتابی که فعلا بعنوان امانت نزد بنده
 است کتابی است شیرین و خواندنی و بقرار مسموع مرحوم میرزا رحیم
 کاظم زاده تبریزی که از تبلیغ شدگان جناب ثابت بود و در نظر
 داشته است که آن را طبع و نشر کند لکن عمر شریفی نمانده است
 تا آن نیت را بمرحله عمل برساند . بهر حال در موقع لزوم این
 کتاب را باید از گوهر تاج خانم یا یکی از صبا پایی ایشان طلبید
 و چون با قلم مداد نوشته شده و احتمال چند سال دیگر که بگذرد
 خطوطش که هم اکنون رو به محو شدن است بکلی از حیز استفاده
 ساقط گردد و بدین ملاحظه بنده رؤس کلیه وقایع را در این
 جزوه درج مینمایم .

باری جناب میرزا محمد ثابت که بنده او را ملاقات کرده بودم بدو زبان ترکی و فارسی مسلط و مردی ناطق و لایق بود وجودش در بین احباب اثر و ثمر داشت و در لهجه اثر - صراحتی بود که غالباً او را بیزحمت میانداخت و مورد ملامت میساخت لکن سخنانش حق و بجای بود آرزویش ترقی جامعه یاران و در این حالت شبیه جناب آقا سید مهدی گلپایگانی بود که همواره جوانان را در نطق و بیان در مجالس تشویق میکرد و از مشاهدت پیشرفت نونهالان سرور میگشت از ابتدای تصدیق امر مبارک تا انتهای زندگی پرمیراثش بخدمت امرالله مشغول بود اینک خلاصه سرگذشت عجیب و سزوشست غریب او را بدیلا ملاحظه خواهید فرمود .

هجری قمری

آقامیرزا محمد ثابت در پنجم جمادی الاولی سال ۱۲۶۲ در دهی موسوم به (زوازق) متولد شده این ده در سمت جنوب غریبی مراغه که از شهرهای خاک آذر بایجان است در دامنه کوهی موسوم به (قره قوشون) واقع شده پدرش عید الصمد معروف حاجی آخوند در موقعیکه میرزا محمد صد پفل شش ماهه بوده بواسطه فتنه شیخ عید الله کسری از محل خود بقریه (دائر اتان) که در مشرق شهر مراغه واقع است کوچیده و پس از هفت سال از آنجا مراغه رفته و مسکن نموده است حاجی آخوند مزبور مرد عابد و متقی

و خدا پرستی بوده که تمام مردم مراغه با و ارادت میورزیده اند و اخلاق ستوده و عدالت و انصاف او مسلم کل اهالی بوده و احدی از او رنجشی نداشته است و بظاهر در سلك مسلمین ولی در حقیقت بامر مبارک مؤمن بوده زیرا قدمای احبای مراغه گفته بودند که او بیکبار خدمت حضرت فاضل قاضی ملقب بنبیل اکبر رسیده و دو دفعه هم از محضر حضرت ورقای شهید استفاده نموده و در سنه ۱۲۱۵ هجری قمری در حالی که یک زن و پنج فرزند از خود بیادگار گذاشته و احدی از ایمان ساری او جز آقامیرفتاح نامی خیرنداشته برفیق اعلی شتافته است .

میرزا محمد ثابت در هفت سالگی بکتبی از مکاتب مراغه رفته سواد فارسی و کتب ابتدائی آن زمان را در شش سال آموخت سپس در مدرسه شیخ الاسلام حجره ثنی با و اختصاص داده شد و در آنجا شروع بتحصیل مقدمات عربیه و علم اسلامیّه نموده پس از یکسال بواسطه حسن قریحه و حاضر جوابی در میان طلاب بلقب محاذات شهرت یافت و بالجمله در آن مدرسه امثله و صرف میرو عوامل و انموذج و سندیه و سیوطی و شرایح و شرح لمعه و ایساغوجی و متلول را فرا گرفته ضمناً بعلم غریبه از قبیل رمل و جفر و منافی (کیمیاگری) اشتیاقی پیدا کرده حجره اثر محصل رفت و آمد سیاحان و قلمدان شد و در بالاخانه منزل خود اطاعتی برای منافی اختصاص داده لوازم این کار را فراهم کرده تسعی

از عمر خود را باین اعمال میگذرانید
 چهار سال که بدین کیفیت گذشت بدین شرح مرحوم شد اهل محله
 و علمای شهر او را بجای بدین نشانند یعنی اداره مسجد و
 وعظ بر منبر بدین شرح را با او واگذار نمودند میرزا محمد تادوسال
 باین امور اشتغال داشت و در ضمن براحوال درونی و عاقل
 و تدابیر آنان مطلع شده دید که یا باید دست از این -
 ریاست بکشد و یا از طرق غیر مشروع روز بروز سرمایه و جاه
 و جلال بیفزاید تا مقامش محفوظ بماند و او چون در محکمه
 وجدان قضاوت نمود ترک منبر و محراب را راجع یافت
 لذا در اثبات خود را بجهت خواهر و بیک برادر بخشید و نامزد -
 خود را جواب گفت و در روایت نامه خود قید کرد که قصد
 زیارت مشهد مقدس و سپس نیت سیاحت را دارد و دیگر
 هرگز بمرافقه مراجعت نخواهد نمود بعد کتب و اسباب و -
 الیه شخصی را بمبلغ چهار صد تومان فروخته آن وجه را
 تبدیل بطلای روسی نموده با لوازم مختصر سفر با اهل خود
 وداع نموده بمرکبی مصری سوار شده روانه شد و چون
 گاهی شعری میسرود لفظ (ثابت) را تخلص خویش قرار
 داد .
 و بالجمله در بهار سال ۱۳۱۷ هجری قمری موافق سنه
 ۱۹۰۰ میلادی از مرافقه خارج شده روی براه نهاد -

بصحرای ارجمن رسید این نقطه باصفا مرتع و مرغزاری است
 خوش آب و هوا و از زمین محل است که راه طهران و تبریز و -
 اردبیل از هم جدا میشود ثابت در آن چمنزار فرو آمده قالیچه
 رایهن کرد و سوار را آتش انداخته وضو گرفت و فریضه را بجای
 آورد و قرآن را برای استخاره برداشت اول بنیت طهران ^{فشر} او را
 را از هم گشود خوب نیامد دفعه دوم بنیت روسیه وارد بیل
 یاز کرد خیلی خوب آمد لهذا روی بآن جانب نهاده در طس
 طریق بدیره می رسید و بجهت نفرزند بر خورد که یکی از آنها
 بالای تپه اطراف و جوانب رامی پائید و دو نفر دیگر جلو او گرفته
 لختی کردند و قصد داشتند او را بکشند تا از شکایتش آسوده
 گردند .

در همین حین سه نفر سوار مسلح که مدتی بود از طرف
 دولت در تعقیب دزدان بودند بآن نزدیکی رسیدند همینکه
 دزدی که بر سر تپه دیده بانی میکرد چشمش بآنها افتاد بجا
 سفیری علامت خطر را اعلام کرد و خود غایب شد آن دزد که
 وقت را برای قتل ثابت تنگ دیدند اشیا را بر نهشته بای برکاب
 نهادند تاراه فرار پیش گیرند لکن وقت گذشته بود و سواران -
 دولتی در بالای تپه نمودار شده فوراً با تیر اسب یکی را زدند
 و مرد و را با فحاشیهای بسیار زشت امر کردند که اسلحه را -
 بیندازند و دزد مزبور از ناچاری اسلحه را بزمین انداخته

تسلیم شدند .

یکی از سواران از تپه فرود آمده دست هر دو را محکم بست و سلاحشان را برداشت سپس آن دو نیز پائین آمده اسباب و پول ثابت را تماماً با و پس داده یکی از آن دو دزد را برای نشان دادن رفتار و نگاه داشته خواستند آن دزد دیگر را حسب الامر حکومت سر بیزند ثابت استدعا کرد که در مقابل او این کار را انجام ندهند لذا سواران او را بکناری کشیده بعد از لحظهئی سرش را آوردند .

و بالجمله ثابت بسلامت روانه شده از راه اردبیل بکنسار در پای خزر آمده بعزم یاد کوبه داخل کشتی شد آن ایام چنانکه دانستیم فصل بهار بود و در شب یازان باریدن گرفت و یاد کوبه بوزیدن آمد و کشتی بسختی طوفانی شد بقسمیکه بیم غرق آن میرفت سر نشینان کشتی مضطرب و پریشان بودند ولی صبح دریا آرام و کشتی سیر خود را ادامه داده در کنار شهر یاد کوبه لنگر انداخت و اهل کشتی پیاده شدند ثابت نیز خود را بکاروانسرائی رسانیده بواسطهٔ سرما خوردگی سختی که در کشتی در شب بارانی با و عارض شده بود مریض و بستری شده از هوش رفت .

وقتیکه بهبودی آمد دید چند نفر از هموطنانش گرد او جمعند و برایش طبیب آوردند اند طبیب مرض او را ذات الجنب

تشخیص داده گفت احتمال خطر دارد هموطنان شخصی را گذاشتند تا او را پرستاری نماید و مبلغی اجرت برایش قرار دادند بعد از چند روز پرستار بحضرات گفته بود که موجب مرادند زیرا قصد وطن دایم آنها هم طبق قرار داد پولش را داده بودند و او آنچه نقد و جنس نفیس که در اطاق ثابت بود برداشته بغارت برد .

بالاخره ثابت صحت یافت لکن بواسطهٔ این پیش آمد از یاد کوبه دل تنگ گردیده اما سخت بی خرجی شده بود ناچار چند روزی در میدان قیهٔ یاد کوبه بکاغذ نویسی مشغول شده اندک ناخیرهئی بدست آورد بعد ا بر اثر تشویق میرزا عبد الله نامی از اهل مراغه که پیشه اثر قویب دادن تازه وارد های ایرانی بود با هم بایستگاه راه آهن رفتند که بگفتهٔ خدعه آمیز او از راهی نزدیکتر و ارزان تر بگجه رهسپار شوند در ایستگاه بعنوان مختلف چند بار از ثابت اخاذی کرده بالاخره گفت بهترین است که با و اگر دولت بیروم و گرنه درین راه قریب خواهیم خورد لذا بلیط گرفته با نظار حرکت کردند در بین راه ثابت خواش ریوده دراز کشید وقتیکه بیدار شد دید کیسه پول و غیا و ساعتش بتاراج رفته و رفیقش هم بیدار نیست در اولیسن ایستگاه پیاده شده چند تن از همشهریان خود را یافته ماوقع را بآنها نقل کرد حضرات فوراً شکایت نزد رئیس ایستگاه بردند

و او بوسیله تلگراف نام و نشان میرزا عبداللہ را بایستگاہها خبر داده و تقاضای توقیف نمود نزدیک غروب نزد رامان مورین نزد ثابت و دمشهریانشر آورده اسبابها را گرفته با و پس داده خواستند او را حبس کنند لکن بشفاعت ثابت از تعقیب خلاص و آزاد گردید و خود ثابت آخر ماه ذیحجه همان سال که مسافرت با او آخر بهار بود وارد گنجه گردید و در اوایل ورود روزی قصد مسجد شاه داشت و از جوانی گنجوی راه مسجد را جویا شد جوان با اصطلاح ترکی گنجوی عبارتی گفت که معنایش این بود که از این راه دور بزن و برو بمسجد میرسی ثابت بجای حرف (ر) که در یکی از کلماتش بود حرف (ل) بگوشش رسیده و معنایش این میشد که از اینجا با ناز و کوشش برو بمقصد میرسی و چون ثابت هنوز جوانی نوزده ساله و زیبا بود عصیان شده سیلی سختی بر آن جوان نواخته بنای تغییر و تشدد را گذاشت که چرا حرف خود را نمیفهمی آن جوان تنومند که بابت مشت میتواند ثابت را از پای در آورده متحیر شده و نفر از مصایگان را آواز داده گفت از این شخص بپرسید که چرا چرازه است آن دو نفر علت را از ثابت جویا شدند و بالنتیجه ملتفت شدند که این گستاخی بواسطه سوء تفاهم بوده و بنیان جوان گنجوی تفاوت بین الاصطلاحین را بیان کردند

ثابت خیلی شرمگین شده بکمال خجلت عذر خواهی کرد آن جوان که نجیب و اصیل بود دست ثابت را گرفته با خود بسنه قهوه خانه بزرگ و سفارش داد جای آورند و در بین صحبت فهمید که ثابت صاحب کمالاتی است و طبع شعر ندارد زیرا در همان قهوه خانه شخصی شعری سروده بود و ثابت در ایاتش اشعار نظر کرد و خود چند بیت بترکی انشاء کرد اهل قهوه خانه پرسیدند که جناب میرزا شما چه شعری دارید و حرفه شما چیست ثابت بدون اینکه متوجه عاقبت کار باشد گفت من طیبم آن جوان گنجوی چون این حرف را شنید مسرور شده گفت خدا بدت را بیامرزد که مرا راحت کردی زیرا زن من بیمار است و دنبال طبیب خوب میگردم باشو بروم منزل ثابت از این حرف و ادعای خود پشیمان شده در کمال یخزدانانید که این نفعه رسوا و شرمسار نشود و بالجمله ناچار با آن جوان یا اضطراب درونی بمنزلش رفت ثابت فقط یک نسخه حساب بواسیز از بدتر داشت و جز آن هیچ دوائی را نمی شناخت چون بر سر مورخین رفت بتقلید اطباء نیز او را گرفت و زیانشر را دید و همان نسخه را برای او نوشته دستور داد که روزی نه عدد از آن نارسه موقع بخورد و برای غذا هم آثر عدس و جوجه معین کرد از قضا این دوا مفید افتاد و آن زن صحت یافت و بدین سبب مورد اکرام آن جوان و عیالش شد بطوریکه

اثاثیه اثر را از مسجد شاه بمنزل آوردند و مردم که ایسن
حداقت را دیدند یاو هجوم آوردند لکن او بیپناهه اینکه
تا این مریض بکلی خوب نشود دیگری را معالجه نمیکند موقتاً
از دست آنها خلاص شده با خود تفرار گذاشت که بزودی از
آن شهر بیرون بیرون لکن خود مریض و چند روزی در منزل آن
جوان بستری شده بعد از عود صحت روانه تفریس شد .
روزی در یکی از کاروانسراهای تفریس در حجره خود
نشسته بود که ناگهان میرزا غلامحسین نامی از اهل مراغه یا
از اهل بناب که با هم سابقه آشنائی داشتند با عمامه و عبا
وارد ثابت از ملاقات او سرور و احوال کسان خود را پرسیدند
بعد از آن تفرار گذاشتند که بایکدیگر هم منزل باشند و مدتی
بایکدیگر بودند و بعد پیش آمد های روزگار آن دورا از
یکدیگر جدا کرد یعنی ثابت بدی از نواحی بادکوبه رفته
مکتبدار شد و میرزا غلامحسین در شهر بادکوبه مقیم گردید
با میرزا محمدحسن نامی رفیق و مأنوس شد و با هم در یک
حجره جای گرفتند و آن حجره در مد رسه حاجی امامعلی
واقع بود .

میرزا محمدحسن مذکور شخصی بود از اهل خوی -
مؤمن یا مرالله ولی برادر مجالست با جلیل خوئی مشهور
از تاضین عهد و پیمان بشمار میآید لکن نقض خود را پنهان

میداشت و بطوری در کتمان اسرار درونی استاد بود که در مدت
سه سال هیچیک از احبای بادکوبه بی ینفاق او نبوده بودند
و همچنین میرزا غلامحسین در طول مدت یک سال و نیم ملتفت
نشده بود که او مسلمان نیست و میرزا غلامحسین در اواخر سفری
بفصد زیارت از راه عشق آباء بمشهد رفته و باز از همان طریق
مراجعت بیادکوبه کرده و در آن حجره شد .

میرزا محمدحسن بعد از احوال پرسی و خیر مقدم از عشق آباء
صحبت بمیان آورد و ضمناً تحقیق میکنند که این طایفه کی که در
عشق آباء بنام بایی و بهائی مشهورند چه میگویند میرزا غلامحسین
جوابهایی میدهد و میرزا محمدحسن هم حکیمانانه و ماهرانه بسا
او بطور نقل قول از عقاید بهائیان بادکوبه صحبت کرده با حکمت
و مدارا او را بتحقیق بر میانگیزاند عاقبت با زیارت لوح حکمت -
مؤمن و متجذب شده بمیرزا محمدحسن میگوید من یقین کردم
که این دین بر حق است و متأسفم که چرا زودتر تحقیق نکرده ایم
میرزا محمدحسن بنای نصیحت رامیگذارد که انسان نباید باین
زودی دین خود را از دست بدهد میرزا غلامحسین بجد میآیستد
که من مطلب را فهمیدم تو اختیار خود را داری و این میسر
غلامحسین از شدت اشتعال لاینقطع قرآن تلاوت میکرد و -
میگریسته که مطلب باین واضحی بوده و من تا بحال نفهمیده
بودم میرزا محمدحسن چون با یمان او اطمینان پیدا میکند خود

را باو شناسانیده میگوید میرزا غلامرضای خیاط را هم من تبلیغ کرده ام .

میرزا غلامحسین بعد از حصول یقین بفکر میافتد که رفیق و همشهری خود ثابت را نیز هدایت نماید و باین قصد با میرزا محمد باقر نامی صبح زود از بانکوه حرکت کرده در موعنی بده رسیدند که ثابت مشغول چای خوردن بسود از ملاقات آن دو نفر استبشار کرده پذیرائی گرمی بعمل آورده . روی میرزا غلامحسین کرده بطور شوخی پرسید چه عجب کسبه شما صبح باین زودی باینجا رسیده اید مگر شما خروسیسند میرزا غلامحسین گفت دیروز عصری از شهر بیرون آمده شب را برای ملاقات یکی از همشهریها ببالاخانی رفتیم از قضا جوانی از اهل بالاخانی مهمانش بود و گفت در این ده ما طایفه ئی هستند که آنها را بایی میگویند .

ثابت تا اسم بایی را شنید چهره را درهم کشیده اظهار نفرت و کراهت کرد . میرزا غلامحسین گفت مگر شما نمیخواهید که بشریعت خدمت کنید ثابت گفت شنیدن حرفهای مزخرف باییها چه ربطی بشریعت دارد میرزا غلامحسین گفت آری قبول کرده و اگر حق نباشد باین اگر حرفشان حق باشد باین بخوبی گوش نده و جوابش را معقولانه و عالمانه آماده کرد که دیگر کسی را نتوانند یغریزند و همینطور صحبت را دنبال و ثابت را ملزم باستماع و جواب

دادن نمود ولی ثابت در ابتدا خیلی طغیان میکرد و بهیچوجه احتمال آن که در میان این طایفه حرف حق باشد نمیداد زیرا قیل از این وقایع یکی از اهالی همین ده پیش ثابت آمده گفته بود در نزدیکی آبادی مادی است بنام بالاخانی و یک طایفه تازه در آنجا پیدا شده که آنها را بایی میگویند و بطوری در صحبت کردن استاندند که بچه های آنها آخر ند های ما را مغلوب میکنند ثابت طبق عقیده راسخ قلبی خود بآن شخص گفته بود میدانی چرا آنها اینطور بار آمده اند گفته بودند ثابت گفته بود چون ما مسلمین یقین داریم که دینمان بر حق است احتیاج بدلیل و برهان نداریم مثل کسیکه بداند که درونجره خانه اثر محکم است بخاطر جمعی میخوابد اما آنها چون میدانند که دینشان بی اساس است دنبال دلیل و برهان میدوند و کتابها را ورق میزنند تا باین وسیله دین خود را بر حق جلوه بدهند بدین جهت آنها در نایل و برهان چایند و ماهرند عاقبت این کارها در قیامت دانسته میشوند سعادت و شقاوت در وقت عبور از روی پل صراط معلوم خواهد شد کسیکه علی دارد و کسیکه مثل امام حسین شفیعی دارد . دیگر چه میخواهد

باری صحبت میان میرزا غلامحسین و ثابت گرم شد ظهر کباب ششلیک پختند و خوردند و مذاکرات را دنبال کرده ثابت هر نامربوطی که میگفت بعلایمت جواب می شنید و هر جمله ئی کسه

میاورد دفع میشد و در میان صحبت بی دربی میرزا -
 غلامحسین او را با انصاف دعوت مینمود و لفظ انصاف در ثابت
 اثر خاصی بخشیده از لجاجت در قول با اثر میداشت
 بالاخره عذر شد و رفقا ثابت را حاضر کردند که با آنها
 بشهر بروند و گفتند که چون طرف عصر هوا ملایم و صحرای سبز
 و خرم است و تا شهریش از سه ساعت راه نیست بیاید برویم
 و قصدشان این بود که در پیاده روی فراغت و فرصت
 بیشتری برای مذاکره داشته باشند .
 مختصر آنکه براه افتادند و میرزا غلامحسین که تازه

تصدیق و تحصیل کرده مشتعل بود بنهایت شوق و ذوق
 صحبت میکرد و ایرادات ثابت را بنهایت خوبی جواب
 میداد و مشکلات را عالمانه تحقیق و تحلیل میکرد بقسمیکه
 رفته رفته لرزه برارگان ثابت افتاد و تا وقتیکه بشهر رسیده
 بودند دیگر تیری در ترکش ثابت نمانده بود و چون آن دو
 نفر بعنوان نقل قول با او محاجه میکردند میرزا غلامحسین
 گفت من رفیقی نام که خیاط است و برای بعضی از -
 بایبها لباس میدوزد و معبد آنها را بلد است از او میپرسم
 لذا هر سه بطرف دکان خیاطی میرزا غلامرضا رفتند
 و میرزا غلامحسین در دکان با میرزا غلامرضا نجوایی گسره
 آمدند گفت نشانی گرفتیم از فلان خیابان باید رفت

و شب هر سه بمسافرخانه با کوبه رفقه وارد شدند .
 آن موقع جناب میرزا اسمعیل مشکوه در مسافرخانه منزل داشت
 و مبلغ متیم با کوبه ثابت از هیئت او خوشنویامه صحبتش
 را هم نپسندید ولی ملا محمد علی با کوبه شی وقتی که چنین دید
 در مناظره مداخله کرده کم کم حرف را از جناب مشکوه گرفته با ثابت
 طرف شده آن شب و شب بعدش برای او اقامه نایل و پورهان
 نموده شب دوم ثابت طالب آثار و نوشتجات شد ملا محمد علی
 با صوت ملیح خود سوره مبارکه هیکل را تلاوت کرد آیات آن
 سوره مبارکه در وجود ثابت اثر خود را بخشید و مجد و پیش
 نمود و بتسبیح ماضین و مشتعل شد که نزدیک بود از شدت وجد
 و طرب دیوانه شود و سر بصحرا بگذارد .
 رفقا با وصفیکه این حالت را از او دیدند باو اعتماد نکردند و
 همانگونه بطریق نقل قول صحبت مینمودند لکن ثابت از همان شب
 نزد آنها خود را علناً بیعتی معرفی کرد و نماز اسلامی را
 ترک نموده گفت در ضمن احادیثی که برای خواندنک معلوم
 شد که ادعای حضرت بهاء الله با الاصله است و ظهورشان ظهور
 مستقل است لذا تا بر من مدلل نگردند که ایشان بخوانند این
 نماز راضی هستند آن را نخوانم خواند یا وصف همه اینها
 رفقا نیز نمیتوانستند باور کنند که او یا چنان تملمب و تعصبی
 باین زودی ایمان آورده تسلیم شده و نزدش بیبهایت اصرار

نگرند .

بهر حال بعد از سه روز باز رفتا و دع کرده بده بازگشت و در
بین راه از فرط شوق و شغف رقص میکرد و گویا بگوش خود
می شنید که حمیع ذرات زمین و آسمان بر حقیقت حضرت
بهاء الله شهادت میدهند و با او در این ترانه هم آهنگ
میباشند وقتی متوجه شد دید که راه غلطی آمده و آبسادی
دیگر رسیده لذا مراجعت کرده و از راه همیشگی خود را -
بده رسانید و این واقعه در ماه شعبان ۱۳۲۰ هجری قمری
بود .

در مراجعت بده چون شنیده بود که در این امر مبارک
ارتقاء بر منابر نهی شده با اهل نه گفت حضرات من خوابی
دیدم و در عالم رؤیا فهمیدم که علمای این عصر لایسق
نشستن بر عرشه منبر نیستند هر گاه راضی میشوید من شبها
در همین اطاق موعظه میکنم و اگر راضی نیستید دیگری را -
بیاورید اهل نه از این کار ثابت متحیر و مکدر شدند
الحاح و اصرار نمودند که برخلاف مرسوم عمل نکنند و چون
فایدهئی نیخشید ملاً مسلم نامی از اهالی اردبیل را بسرای
موعظه در ماه رمضان بده دعوت کردند و ثابت هم گاهی -
برایشان صحبت میکرد لکن لحنش یگلی تفاوت کرده بود
و بهر زحمتی بود ماه رمضان را حکمت کرد .

بعد از ماه رمضان همان شخصی که سابقاً نزدش آمده و گفته بود
که بچه های بایبها در بالا خانی آخوند های ما را مغلوب میکنند
روزی پیش او آمده دو باره صحبت از بالا خانی بعین آورد و ثابت
علنا با او صحبت کرد و یک ساعت تمام با حرارت زیاد اقامه دلیل
نمود آن شخص حیران شده گفت پس شما چرا آن روز برای من
مثل در رو پنجره رازدین ثابت گفت آن روز من تحقیق نکردم بونم
و از روی بی خبری آن حرف رازدم آن شخص بنای فحاشی را -
گذاشته با اهل نه گفت که این معلم بایی شده است .

اهل نه و پیش سفیدان که از تغییر ناگهانی او شکر افتاده
بودند جمع شده تکلیف بلعن و سب نمودند و هیچ عذر و بهانه
از او نپذیرفتند ثابت وقتی چنین دید ایمان خود را اعلان کرد -
اهل نه به حرم آوردند و کتک زیاد ی با او زدند خواستند او را بکشند
ولی کدخدای مانع شده گفت این مرد رعیت خارجه است و رفقای
زیاد ی دارند و میدانند که در این نه میزیسته هر گاه کشته و -
مفقود الاثر شود از ما باز خواست خواهند کرد بهترین است
که از نه بیرونش کنیم سپس اثابیه ثابت را آورده در عرابه گذاشته
خودش را هم که از ضرب مشت و لگنه بکلی از حال رفته بود بیرونی
اشیا انداخته و کدخدا او را بشهر یعنی یان کوبه رسانده
از کاروانسرائی که در کنار شهر واقع شده بود گذاشته خود برگشت
ثابت قریباً صبح قدری بحال آمد و اشیا ی خود را برداشته بنسب

در رشک بمنزل رفقای خویش رفته با آنها هم منزل شد و شرح حال خود را مفصلاً بیان کرد رفقا که دیدند ثابت در راه دیانست بصدقه و امتحان افتاده از او اطمینان حاصل کرده با هم بنای تبلیغ را گذاشتند و موفق به هدایت چند تن از کارگران معدن نفت باد کوبه شدند .

این چهار رفیق هم منزل عبارت بودند از میرزا محمد حسن ، میرزا غلامحسین ، میرزا محمد باقر ^{میرزا محمد باقر} که هر چهار نفر با سوک و در لباس اهل علم بودند لکن سه نفر آخری تازه تصدیق و معلومات امریشان کم بود میرزا محمد حسن که گفتیم دست پروردگار جلیل خوئی و از ناقضین بود از قلت معلومات امری حضرات استفاده نمود آنها را نسبت یا حیای باد کوبه بدین کرد و بجانب نقض کشانید و رفته رفته آنها را مانند خود ناقض بار آورد لذا آن هرسه بیاران آن نقطه بنظر بغض مینگریستند و احیاء هم متحیر بودند که چرا این نفوس تازه تصدیق چنین باشتند بالاخره معلومشان شد که از اینها بوی نقض میآید لذا ترك سراوده کردند و هنگامی که جناب حاجی میرزا احمد رعلی اصفهانی اعلی الله مقامه بیاد کوبه آمدند ثابت و رفقا بدیدن او رفتند و جناب مشکوة این سه رفیق را معرفی کرد حاجی قبلاً شنیده بود که اینها در چه عوالمی سیر میکنند و خود او از دست ناقضان و عنادشان مدمات بسیار دیده لذا ابلا مقدمه

گفت من میگویم میرزا محمد علی شیطان است میرزا غلامحسین که این سخن را از حاجی شنید فوراً برخاسته گفت کفایت است ما برای تحقیق اینجا آمدیم و شما یا هانت برن اختیارید .
خلاصه حضرات رفتند و پیش خود قرار گذاشتند که دیگر نزد احیای نروند و تبلیغ اغیار اقدام نمایند و در خصوص ولی امر تحقیقاتی بنمایند و در وقت فرصت و اقتضا بارش مقصود رفته حق را از باطل تمیز بدهند لذا عریضه ای بحضرت عبدالیهبا نوشتند اذن حضور خواستند که مشکل را حل نمایند و نامه ای هم بمیرزا محمد علی ناقض اکبر نگاشتند و ضمناً یا جلیل خوئی نیز مکاتبه داشتند سپس ثابت باتفاق میرزا غلامحسین بعزم تبلیغ بگرددش افتاد در جهل و در پارچه دهی که در اطراف باد کوبه است سیر نمود و هر جا گوش شنوائی یافتند امرالله را ابلاغ نمودند و هر جا که اظهار علی مقتضی نبود در رفع خرافات و او حرام میکوشیدند و در این مسافرت چند مرتبه بخطر افتاد از دهی پسا پای پیاده در میان برف و یخ فرار کردند و امور زندگانی خود را از روضه خوانی و کاغذ نویسی میگذراندند و هر چه داشتند هر چهار قلندر وار در میان مینهادند .
در ناحیه قسبه که از مضافات باد کوبه میباشد دهی است بنام تارک اران در سنه ۱۳۲۱ هجری قمری که خدای آن توبه عسکریک نامی بود بی سوک لکن باقمه و فراست گذار ثابت در

آن سال بناحیهٔ قبهٔ و این ده افتاد و او را برای یکماههٔ
 رمضان بمبلغ دویست و نه منات که مبلغ مهمی بود اجیر
 کردند تا روزه بخرانند و موعظه نمایند و او در این موقع از
 صعود بمنبر تحاشی نداشت زیرا فهمیده بود که درعالم
 بهائیت ارتقای بمنبر ممنوع است و در وقتیکه لاجل حکمت
 تظاهر باسلامیت جایز باشد صعود بمنبر نیز مانعی ندارد
 بهر صورت در ضمن یکماه رمضان بعسکر بیک فهماند کسه
 معراج رسول الله جسمانی نبود است .
 در اواخر ماه رمضان در یکی از دهات همجواری شخص
 شاخصی وفات یافت و برای تسلیت و تعزیت هر چه که خدای
 وقاضی و ملا در آن حد و بود در آن ده جمع شدند که از جمله
 عسکر بیک بود و او در آن مجمع مسئلهٔ معراج را مطرح نموده
 علما از جواب عاجز ماندند بعد سؤال کردند که این مطالب
 را از که تعلیم گرفته ای عسکر بیک گفت مادر نه خود مسلای
 جوانی دارم که این بیانات از اوست آنها فوراً گفتند از
 او دست بردار که عقیده اش خراب است و گرنه تو را هم گمراه
 میکند عسکر بیک گفت اگر او گمراه باشد من هم گمراه زیرا
 خلاق شرع و عرف چیزی از او مشاهده نشده جز اینکه
 در سحرها بقدری دعا میخواند که تمام ده پراز دعا میشود
 علمای آنجا همه طالب ملاقات شدند عسکر بیک گفت وقتیکه

ماه رمضان تمام شد چند روز او را نگاه میدادم و شما ببینید
 ملاقاتش کنید درگاه عقیده اش خراب باشد بخونش بفهمانید
 عسکر بیک در مراجعت سرگذشت را بثبت نقلی نمود و ثابت
 خود را برای مقابله با علما آماده ساخت .
 روز سیم عید در وقتیکه عسکر بیک برای انجام کاری بیرون
 رفته و ثابت در منزل تنها نشسته از پنجرهٔ اطاق بیخار
 علم و دهات اطراف نگاه میکرد ناگهان گردی برخاست و از
 دور چند تن سوار محکم نمودار شدند ثابت فهمید کسه
 حضرات علما برای مباحثه میآیند بالاخره رسیدند و بمنزل
 ورود کردند ثابت از بالاخانه پائین آمده بکمال ادب و خضوع
 سلام کرده آقایان را ببالاخانه رهنمائی نمود و نوکر عسکر بیک
 را طلبیده سفارش نمود تا چای و ناهار تدارک نماید بعد دست
 و رورا نشسته بالا رفت و از نو سلام کرده در صف تعال جالس
 شد حضرات اعتنائی بثبت نکردند زیرا در آن وقت جوانی
 نازک اندام و ریشش هم کم پشت بود و کلاه بر سر داشت .
 علما راجع بتقسیم ارضی مابین وراثت مینی صحبت میکردند
 که در این بین عسکر بیک وارد شده چون چشمش بر ثابتست
 افتاد گفت جناب میرزا چرا اینجا نشسته اید و او را باصرار
 بالاتر نشانند علما متعجبانه گفتند یقین کسی را که تعریف
 میکردی همین جوان است در صورتیکه ما گمان بر ندیم او شاگرد

آن مرد است و با جمله آخوند ها چای و شیرینی میل کردند
 بعد قاضی دست بریش کشیده بعد از تنحیح یا لحنی آمیخته
 بتکبیر گفت جناب شما گفته اید که معراج رسول الله جسمانی
 نیست ثابت گفت بلی قاضی گفت این برخلاف عقیده اسلامی
 است ثابت گفت این مسئله برخلاف عقیده اسلام نیست
 بلکه برخلاف عقیده جناب عالی است قاضی برآشفته گفست
 مگر عقیده ما عقیده اسلامی نیست ثابت گفت اگر معراج
 را جسمانی فرض کنید نه - شما مسلمانید لکن در عقیده خود
 اشتباه کرده اید زیرا اساس اسلام قرآن است و در قرآن -
 قرینه نمی نیست که معراج پیغمبر جسمانی بوده ولی قرائنی
 در قرآن بروحانی بودن معراج است اولاً در قرآن عروج عبده
 نیست و اسری است این عروج را شما درست کرده اید و برضد
 قرآن است در قرآن میفرماید خدا سیر داد و سیر در لفظ
 عرب هرگز بمعنی صعود و عروج نیامده بلکه سیر یا قدم است
 چنانکه در کتب نحویه مثال سرت من البصره الى الکوفه
 معروف است و ثانیاً سیر یا فکر و ذوق هم میشود چنانکه
 میگویند من در فلانجا عوالی سیر کردم و در قرآن نفرموده
 است سیر دادیم بنده خود را تا عرض یا آسمان تا اشاره
 قرینه نمی باشد برای عروج بلکه میفرماید عبید خود را از بیست
 الحرام تا مسجد اقصی سیر دادیم و این دو مکان مقدس در

زمین میباشند و مادام که چنین است باید دید که آیا از لحاظ
 بشریت میتوان در يك شب پیاده یا سواره از مکه تا بیت المقدس
 سیر کرد یا نه پس است که نه پس عقل حاکم است که این سیر پیغمبر
 روحانی بوده است نه جسمانی .

و بالجمله در این زمینه که نمونه اثر ذکر شد یا یکدیگر مناظره
 نمودند تا وقتی که قاضی بکلی مجاب و ساکت شد و در این بین
 ناچار مجلس آوردند و ثابت بمسکریك گفت از علما خواهش کنید
 که دیگر در این باب صحبتی نکنند زیرا منجر بیکدورت خواهد شد
 مسکریك این خواهش را کرد و حضرات راضی شده بمذاکرات -
 گوناگون پرداختند و طرف عصر قاضی با چشمهای شریب -
 و دل مملو از بغض و دیگران یا روی خندان و قلب شادان خدا
 حافظی کرده براه خود روانه شدند ثابت هم بملاحظه عواقب
 کار فردای آن روز قصد یاد کوبه نمود مسکریك و ریش سفیدان
 ده تا ایستگاه او را مشایعت نموده و با حرمت و عزت سوار
 قطار شدند مراجعت کردند .

ثابت از آن ده یکسربیان کوبه رفت چون رسید دید که در نفر
 از رفقای سفر کرده هنوز نیامده اند لذا از پولهائی که همراه
 آورده بود مقداری برای خرجی برداشت و بقیه اثر را برای رفقا
 گذاشت سپس بطرف (پطرو و سکی) حرکت کرد و در روز توقّف
 و محمد علی نامی از اهل تبریز را هدایت نمود و از آنجا بشهر

(گرزنی) سفرکرد .

در ورود بشهر گرزنی بایکی از اهل مراغه که يك سال قبیل
از آن یقفتاز آمده بود مصاف شد و آن شخص که ثابت را شناخت
از ملاقاتش مسرور شد و او را بنهایت خرمی و انبساط بمنزل برود
بعد غلامحسین نامی از متمولین و محترمین که بزرگ اهل مراغه
در آن شهر بود و نسبت بحاجی آخوند یعنی پدر ثابت اراک
داشت بدیدن ثابت آمده اناثیه اش را بمنزل خود انتقال داد
چند روزی در پی در منازل همشهریان خود دعوت گردید .
بعد از چندی غلامحسین مزبور پرسید که شما بچه سبب
ترك وطن گردید و بولایت غربت آمدید ثابت گفت چون من اصلا
از ملائی و آخوندی یدم میآمد و میخواهم یکسب و کاری مشغول
شم و این عمل در وطن امکان نداشت بدین جهت غربت اختیار
نمودم غلامحسین فکر ثابت را تحسین کرده گفت خوب بموقع
اینجا رسیدید زیرا در اینجا يك باب بوتکه (دکان چوبی) -
موجود است که صاحبش میخواهد آن را بفروشد و بمراغه مراجعت
کند آن را میخریم و شما تاچندی با برادر من علی آن را بگردانید
و بعد که بکار آشنا شدید مستقلا کار کنید ثابت از این سخن
پیشنهاد خوشوقت شده قبول کرد و بیاد کوبه نوشت که در -
(گرزنی) چنین کاری پیش آمده هر وقت میرزا غلامحسین
مراجعت کرد فوراً بگرزنی بیاید تا با هم یکسب مشغول شویم

ثابت در این میانه با حکمت مطالب الهی را باین و آن القا میکرد
و این دو برادر که قبلا بایکی از احبای تغلیس روابط تجاری داشتند
و از صحبتهای او پی ببعضی اصطلاحات اهل بهارند و از -
سخنان ثابت نیز همان رایحه را استشمام کرده بودند روزی علمی
ببرادرش میگوید گمان میکنم ثابت از مسلمانی خارج شده زیرا
کلماتش شبیه بگفتار بهائیان است غلامحسین جواب میدهد که
نه بعید است که پسر حاجی آخوند بهائی شده باشد تو حال تاءمل
کن تا من امتحانش کنم .

شبی غلامحسین بعد از صرف شام بنایت گفت فلانی تو
خودمانی هستی من مدتی است که بطریقه بهائیان متمایل
شده ام ولی در يك مسئله متوقفم و آن مسئله نفس اعظم و نفس
اکبر است ثابت در اینجا بواسطه استماع چند اصطلاح کاملاً
گول خورده شروع بصحبت کرد و چون مبلغش میرزا محمد حسن
ناقص بود و خودش هم با ارباب نقض سروکار داشت حق را بطور
معکوس بیان نمود و درین صحبت از وجنات غلامحسین ملتفت
شد که قافیه را باخته و از فردا صبح دید که میزبان در احوال
تغییر کلی راه یافته و عنقریب عذرش را خواهد خواست لذا بدون
خبر اشیای خود را برداشته تغییر منزل داد و سرمایه موجودش
آن هنگام منحصر بسه منات پول روسی بود پس برای سد احتیاج
و تحصیل خرجی يك عدد ترازوی حلبی و يك سبد دسته دار برد

درین و مقداری آلبو و گیلان اشیاع نمودند و رکوبه ها
 راه افتاد و با آواز بلند بزبان روسی جار میکشید که
 لبو بالوو گیلان نام و با این کیفیت کالای خود را میفروخت
 سود میبرد بطوریکه علاوه بر تحصیل مخارج روزانه مقدار
 سرمایه افزوده لیمو هم برمال التجاره خود علاوه نمود و ضمناً
 در روزه برای خواندن نماز مسجد میرفت .
 در اوایل کار غلامحسین و علی خیال داشتند که بزعم خود
 و راه هدایت کنند و بطریقه اسلامیت برگردانند لذا
 پیغامها فرستادند و نویدها دادند لکن تمام آنها بیسی
 عتنائی گذشت بنا بر این بملای مسجد متوسل شدند که ثابت
 انصیحت نماید و این ملای پیشتر از آخوندی بود لکن آنس
 بسیار کزیه المنظر قدش بلند دادند آنها را رشت عمده
 و نازده یقه اش چرکین شلوارش گشاد و سفید و کیف لب
 جورایش از قوزک یا سرازیر و غالباً ^{روزی} سنگوی مسجد که می نشست
 بند کلفت شلوارش از میان دو یا آویزان بود و در موقع صحبت
 نردن آب دهانش با طرف پاشیده میشد و بعضی اوقات
 بزاق دهنش از موهای ریشش بسینه اش میریخت .
 این آخوند بر حسب سفارش آن دو برادر متصد وقت بود
 ثابت را بگمان خود براه بیاورد روزی هنگامی که ثابت
 رای ادای صلوة بجمعه رفت آخوند او را یاسم ^{پیش} خود

خوانده گفت جناب آقا میرزا محمد بفرمائید چای حاضر است
 میل کنید ثابت فهمید که این تعارف بدستور آن دو برادر راست
 زیرا او خود یا آخوند سرور کاری نداشته لذا عذرخواست آخوند
 اصرار کرد عاقبت گفت بسیار خوب بعد از ادای فریضه خدمت
 میرسم و بعد رفته نماز خود را خواند و نزد آخوند آمده سلام
 کرد و او جانانشان داده ثابت نشست و بعد در استکانی که از
 شدت کتافت زرد شده بود چای ریخته نزد ثابت گذاشت ثابت
 با کراهت تمام چای را نوشید و این اثناً غلامحسین و علی نیز وارد
 شدند .

آخوند که او را مقدّمس لنگرانی میگفتند ابتدا بصحبت نمودند
 اظهار داشت که چندی قبل یک نفر کلاه دوز وارد اینجا شد من
 از اوّل دیدم که نور محمدی ندارد واقعا اشخاصی که عقیده
 حقه خود را عوض میکنند نور محمدی از روی آنها منپسرد
 و يعرف المجرمون بسیمای هم میشوند بعد از مدتی معلوم شد که
 آن ملعون بابی است و . . . ثابت فهمید که آخوند در صد
 گفتن مزخرف و نامربوط است فوراً حرفش را بریده سؤال کرد که
 جناب نور محمدی چه چیز است و چگونه باید آن را شناخت
 آخوند گفت نور محمدی در روی هر که باشد در سیمای او آثار
 بهشت دیده میشود و در انظار خوش آیند میگردد ثابت
 رو بغلامحسین کرده گفت از قرار بیانات آقای مقدّمس طراوت

و مضاربت یعنی ترو تازگی و بعبارت دیگر تشنگی عبارت از سوز
 محمدی است بعد رو باخوند کرده گفت جناب مقدس —
 اینطور نیست ؟ آخوند گفت بلی همین طور است زوی مؤمن
 سرور و فرج میآورد ثابت روی غلامحسین عملی کرده گفت شما
 را بآنکه می پرسید قسم میدهم گوش بدید و با انصاف قضاوت
 کنید هرگاه عمامه آقا را بشرطی که چرکش را پاک کنند و تمام
 لباسهای او را پاک و پاکیزه بشویند و او طو کشیده بخاک گرجی
 شهر شما بپوشانند که امیک از این دو نفر نور محمدی خواهش
 داشت ؟ آن دو نفر خود داری نتوانستند و خندیدند و لسی
 آخوند مکدر شده گفت ساکت فضول ملعون ثابت گفت آقای
 مقدس شما را باینجا طلبیدید که فحش بدید و توهین کنید
 خیلی متشکرم مرحمت شما زیاد آخوند گفت آری باشد خاص کافر
 و مرتد اصلا نیاید رحم کسرت ثابت گفت از شریعت مذاری و
 عدالت مآبی شما ممنونم که قبل از بیعت کفر و ارتداد حکمش
 را جاری نفرمائید و بفرمائید حضرت رسول عمل نمیکند کسی
 فرموده مهمان را اکرام کنید ولو کافر باشد در صورتیکه علامت
 و امارتی از کفر من در دست شما نیست غلامحسین گفت مگر
 خودت بیبهای بودنت اقرار نکردی ثابت گفت جناب شما
 پیش از من اقرار فرمودید غلامحسین گفت اقرار من بخرای
 امتحان شما بود ثابت گفت از کجا معلوم شد که اقرار حسین

برای این کار نبود غلامحسین گفت اگر چنین بود چرا فوراً از منزل
 من بیرون رفتید ثابت جواب داد که چون اخلاق شما تغییر نکرد
 و رفتارتان دلیل بر این بود که راضی نیستید من در خانه شما بمانم
 من هم از منزلتان خارج شدم و شما با اخلاق خانوانه ما آشنا
 هستید که زیر بار منت احدی نرفته ایم و خصوصاً در وجود من
 تعلق وجود ندارد آخوند گفت همین فقره شاهد بزرگی است که شما
 یابی شده اید ثابت گفت من نیز بریایی بودن آقا غلامحسین بنا
 با اقرار خودشان شهادت میدهم آخوند گفت شما مقدس نیستید
 ثابت گفت تا از من عملی که دلالت بر عدم تقدیس نماید ندیده اید
 بموجب شرع انور اسلام حق ندارید نسبت غیر تقدیس بدید آیا
 تاکنون برخلاف شرع و عرف چیزی از من ندیده اید آخوند گفت
 ندیده ایم اما عقیده شما خراب است ثابت گفت من تا بحال
 کلمهئی که مخالف عقیده شما باشد بر زبان نیاورده ام آخوند
 گفت شهادت آتای غلامحسین کافی است او مردی صادق القول
 است ثابت گفت او بر فرضیکه عادل هم باشد شاهد واحد است
 و انگهی من اقرار یکفر نکرده ام بل بطریق روایت صحبت داشته ام
 و جمله (ناقل الکفر لیس یکافر) قانون اسلام است این را که گفت
 از جای برخاست و حرجه اصرار کردند که بنشیند گوش نداد —
 خارج شد —
 در همان ایام میرزا غلامحسین رفیق ثابت نیز از یاد کوبه وارد —

گزرنی شد و هر دو در خانه همشهری اولی منزل کردند میرزا
 غلامحسین نیز یکبار از جانب آخوند دعوت شد و او در حضور
 جمعی از مسلمانان نامسلمانی آخوند را ثابت کرد و مذاکرات
 این دو نفر با آخوند در میان اهل شهر منتشر شد و بعضی
 بر له این دو نفر صحبت میکردند ولی اغلب بر علیه آنها
 بودند و در کوجه و بازار آنچه لازمه عدله و آزار بود بر
 ایشان وارد میآوردند تا آنکه آخوند مزبور حکم نفر آن دو را
 داده فتوی برقتلشان نوشت و چند نفر از مسلمین متعصب
 در صد درآمدند که بقتلشان برسانند و این خیر را میرزا
 عبدالله نامی از مسلمین که از صحبت ثابت و میرزا غلامحسین
 خشنود و متمایل بامر گشته بود بآنها رسانید و گفت مواظب
 خود باشید که حضرات دو نفر از الواط را برانگیخته اند
 تا شمارا گشته نعشتان را بروی خانه گزرنی بیندازند .
 لذا آن دو نفر فوراً سنگ و ترازو را فروخته معجلاً بمنزل
 آمدند تا اشیائشان را جمع کرده از شهر بیرون روند و تنگی
 بخانه رسیدند دیدند صاحب منزل اناثیه آنها را در کوجه
 ریخته و میگوید من با مردمان یابی نمیخواهم زندگی کنم آنها
 فی الفور اشیاء را برداشته در درشکه گذاشته در مقابل
 صاحبخانه بد رشکه چسبید پس یکی از محلات شهر را گفته
 سوار شدند و در بین راه باو گفتند درشکه را بطرف

ایستگاه براند یکی از مسلمانان در بین راه بثابت برخورد و گفت
 قصد کجا داری ثابت جواب داد که رفیقم را براه میاندازم .
 و بالجمله بایستگاه رسیده با قطار راه آهن به (ولادی -
 تفقاز) رسیدند و از آنجا بادیجان یعنی گاری از راه کودستان
 بشهر تفلیس رفته در قهوه خانه سید حسن خوئی منزل کردند
 لکن از حیث خرجی در مضیقه بودند و بعضی از لباسهای خود را
 فروخته بکمال فزاعت خرج میکردند تا گشایش پیدا شود .
 میرزا غلامحسین در چمدان خود مقداری کتب استدلالیه
 والواح امریه داشت و بودن آن آثار در قهوه خانه صلاح نبود
 و بفکر افتادند که آنها را در جای امنی بشخص امینی بپارند
 یاغیار که مطلقاً نمیتوانستند بسیارند و باحیای ثابتین هم سرکاری
 نداشتند بلکه تاحدی کینه میورزیدند و طرفین از یکدیگر
 ناخشنودند ولی باز چاره منحصر باین شد که نوشتجات امریه
 را باحیاء بدادند و آن هنگام حضرات احمد اف های میلانی در
 تفلیس تجارتخانه داشتند مدتی باهم مذاکره کردند که کدامیک
 از آنها کتب را بآنجا ببرند میرزا غلامحسین گفت من که بسا
 حضرات روبرو نمیشم چرا که حاضر بشنیدن کنایه نمیباشم بالاخره
 ثابت چفتان را برداشته روانه شد و سراغ حجره احمد اف میلانی
 را گرفته وارد تجارتخانه ایشان شد .
 مدتی تجارتخانه احمد اف ها در تفلیس آقا است الله ولد

ارشد حاجی محمد باقر بود که جوانی محترم و متمول و گشاده
 رو بود ثابت پرسید که حجره احمد اف ها اینجا است آنجا
 است الله گفت در این شهر احمد اف در و تاست شما که امیک
 رامیخواهید ثابت گفت احمد اف میلانی رامیخواهم ضمناً فکر
 افتاد که با این آثار والو اخی که در دست نام اگر بگویم
 احمد اف بهائی را میخواهم و این شخص مسلمان باشد آیا
 چه باید کرد آنجا است الله باخنده گفت شما احمد اف بهائی
 رامیخواهید یا مسلمان را ثابت گفت شما که امش هستید آنجا
 است الله گفت احمد اف بهائی هستم و خندید ثابت گفت
 پس این امانت نزد شما باشد و فوراً براه افتاد آنجا است الله
 گفت براه ریاست بیستم کیستی و چه کاره می ثابت گفت شب
 ملاقات خواهم کرد سپس بقمه خانه بازگشته احوالات را
 بمیرزا غلامحسین نقل کرده گفت شب وعده ملاقات نام
 میرزا غلامحسین از رفتن امتناع کرد لکن ثابت از برخورد
 آنجا است الله بدش نیامده تصمیم گرفت که بوعده وفا کند
 چون این ملاقات ثمره و نتیجه اش این شد که ثابت
 و رفیقش از خارستان نقض بیوستان میثاق قدم گذاردند
 لهذا عین عبارات ثابت در اینجا نقل میشود و آن ایسن
 است : (باری شب رفتن چون احمد اف ها سالیان دراز
 دست پرورد امر و بمواتع و حکم او خوب مطلع و حواصت

و فتن عنیده مشاهده نموده و میوه پخته است مستمربودند
 باینده مثل یاد کوبه می ها طرف نشدند آنوقت حاجی محمد
 صادق آقا آنجا تشریف داشتند یا کمال تعارف و انسانیت رفتار
 نموده بعد از معرفی گفت چرا احوالات شما را جناب مشکسوة
 نوشته است در این باب صحبت زیاد شد و لوح جمال خواننده
 شد و از کتاب مستطاب افندس تلاوت گشت از لوح جمال که
 تا آنوقت بنده زیارت نکرده بودم بوضوح معلوم میشد که ایشان
 دارای نخوت و تکبر و انانیت بوده اند و در لوح افندس بعد از آیه
 " از اغیض بحر الوصال " که امر بتوجه بمن اراده الله فرموده اند
 میفرمایند : " انانیری بعض الناس ارادوا الحرّیه " اینها قدری
 در بنده شبهه تولید نمود زیرا که اصلاً جمال که یکی از معتمدین
 و ارکان نائضین است اینقدر مغرور و یا نخوت بوده و از طرف
 دیگران آیه بعد از چه در حوز طرفداران حرّیت مطلقه است
 اما باین حضرات هم علاقه داراست زیرا که آنها نیز از زیر امر
 " توجهوا " حرّیت میطلبند . اگر چه باز در آخر مجلس قدری
 خشونت بمیان آمد بنده پا شده بمنزل آمدم ولی شب راهم در
 فکر بودم اصلاً نتوانستم که بخواهم بی اطلاعی از الواح و آیات
 صاحب ظنهور بنده را بفکر انداخته بود که میاد با اینقدر
 زحمات دست از ملت آباء و اجداد و عنیده آنها بخاطر حُسن
 کشیده باز در راه ضلالت قدم زیم از طرفی وضع اقتضای و

و از طرف دیگر فشار معنوی و فیزیکی و بیکیس مراجعان بحالت
 یأس و فم نشانه بفکر غوطه ور شده بودند که میرزا
 غلامحسین هر چه میگوئید نمیتوانست مرا از جنگال حزن و غم
 که مقدمه نجات بود خلاص نماید صبح وضو گرفته نماز -
 خوانده بعد مناجات خوانده گریه زیادی کردم از حقیق
 جلّ جلاله معاونت خواستم بعد از چائی آقا میرزا غلامحسین
 برای اینکه خاطر مرا مشغول کند فرمودند بیرون بیایم
 قدری بگردیم یا هم روانه شدیم در بین راه عرض کردم جناب
 آقا میرزا غلامحسین چه طور شد که ما این امر را قبول کردیم
 و دیگران نه ؟ فرمودند چون ما غرض و مرض را زمین گذاشته
 بمطالب بهائیان یا انصاف نگاه کردیم بیطرفانه محاکمه
 نمودیم بنده عرض کردم آیا مطالب مجرد و طرف را دانستیم
 محاکمه کردیم یا نه ؟ گفت البته اگر خورد و طرف را ندانستیم
 درست محاکمه کنیم .

بنده - برادر ما تازه داخل این دین شد ما هم بقدر مقدور
 از مطالب طرفداران غصن اکبر مطلع شده ایم لکن بنده
 يك كلمه هم باشد از مطالب طرفداران غصن اعظم درست
 نمیدانم خیلی خوب است که ما از مطالب و استدلالات -
 آنطرف نیز مطلع شده بعد محاکمه نمائیم و طرفداری
 از حق کنیم .

میرزا غلامحسین - واقعا خیلی خوب گفتید بنده هم در رایسن
 خیال بودم من خودم یکی از استدلالیه های آنها را در این ولی
 مجال نشده که با وقت بخوانم .
 هرک و عمق قول شده بر این قرار گذاشتیم که فردا به هم
 باغ آمده آن استدلالیه را بیاریم بیطرفانه بخوانیم و تمعن
 نمائیم و مذاکره و محاکمه کنیم . صبح فردا بعد از چائوسی
 یا شده روانه باغ مجتهد شدیم یک گوشه خلوتی پیدا کرده -
 نشستیم این استدلالیه جناب سمن را بود بعد از آنکه از
 مطالب آن استدلالیه مطلع شدیم فهمیدیم که يك سال پسند ام
 اخر من افتاد و قریب آن نایک را خورد و عمر خود را بیهوده
 تلف نمودیم و چندین نفس را بضلالت انداختیم و خود را بد بخت
 نمودیم آن شب دلوائنکه هیچ از مال دنیا حیه نمی بودیم
 و بفقر و فاقه مبتلا بودیم از این سبب که راه هدایت را یافتیم سرور
 فوق العاده رخ داد و شب را با کمال روحانیت گذراندیم
 و با هم همچو مصلحت دانستیم که اصلا و قطعا با زبعضرات
 احبائزن يك نشده فقط بتبلیغ پردازیم ز سر که آنان باین زودی
 باور نخواهند کرد و این را قریب حساب خواهند کرد ما که بایشان
 مؤمن نیستیم ما را حق قبول کند از قبول و رد آنها باکی نیست
 و قرار کردیم که بزودی یاد کوبه رفته اشخاصی را که ما مسموم
 کردیم مداوا نمائیم و جلوگیری از نفس خبیث میرزا محمد حسن

کنیم و با بلکه اورانیز متنبه کنیم بعضی از اشیاء بسیار لازمه خود را فروخته از جناب احمد اف ها خدا حافظ کرده بدون اظهار کلمه فی بابلیط درجه سه عازم بک کویه شدیم همینکه رسیدیم دیدیم که میرزا محمد حسن تازه از مسافرت فارص آمده است با کمال خضوع و خشوع پیش آمده ما را بوسید همراه رفتیم با شیزخانه که نهار بخوریم آقای میرزا غلامحسین عنوانی برداشت بنا کرد صحبت کردن ایشان از آمدن عنوان فهمید که مسئله چیست باری یواش یواش صحبت غلظت یافت و روی مسئله باز شد مدتی با این بی انصاف مبارزه نمودیم و براه راست دلالت ابد اثری نپخشید از او تا اندازه فی بریتیم رفتنای دیگرمان میرزا محمد باقر و ملا محمد رضا که مسافرت پرشت نمودند بودند ولی کاغذی ننوشته بودند آن رس ایشان معین نبود و از حضرات ثابتین هم کناره جوئی میکردیم از مسلمین که خیلی وقت انفصال حاصل شده بود فقط ما و نفریکه و تنها مانده بی یار و معین متوکلین علی الله رب العالمین بودیم روزی یکی از احبای بک کویه از دور که مرادید صد کرده گفت جناب آقای میرزا اسمعیل میفرمودند که شما از حضرت من اراده الله لوحی دارید بیائید بیرون در همچو زمانیکه علایق از هر طرف گسسته و بیچارگی و بی یاری ناراحاطه کرده شنیدن همچو بشارتی چه قدر مایه سعادت و فسخ

و ذوق بود نه قلم تحریر یارای او و نه بیان الفاظی رامیتوانند پیدا کند که قالب آن حقیقت گردن باری بایک حالتی رو بمنزل میآیدم که سرازمانی شناختم بمنزل رسیده دیدم جناب آقای میرزا غلامحسین رو بارض مقصود مشغول مناجات است تمام کرده گفتم بشارت بسیار بزرگی دارم مژده یانه ام را (۱) بده گفت هر چه بخواهی میدهم این جور که حالت شما رامی بینم حکمایسک بشارت بسیار بزرگی است مسئله را عرض کردم ایشان فوراً پاشند در منزل یک رقص کاملی کرد از رقص او آنقدر خندیدم که بی حس شدم باری هر دو رفتیم مسافرخانه جناب آقای میرزا اسمعیل مشکوه از آنجائیکه از ما هیچ او خورشش نیامد و ما را دشمن عقیده خود میدانست و برعکس خیالات در لوح حضرت عبد البهاروح ما سواه فداه خیلی در حق اینجانبان عنایت فرمودند بودند میخواست این مسئله را نوعی یا فلسفه بشری خود درست کند قدری نصیحت فرمود بعد فرمودند اگر چه در این لوح خیلی عنایت در حق شما هست ولی لوح مانند خلعت است هر که لیامت او را داشته باشد مال اوست بنده عرض کردم جناب میرزا تا امروز شما باید ما را خوب شناخته باشید که ما نه اهل تدریس و نه تعلق و مداعنه بودیم هر چه فهم و عقیده ما بوده واضح و آشکار باشد ما صحبت کردیم و این راعم برای آن عرض نمیکنم که شما قبول کنید و یا تصدیق نمائید فقط برای اینکه بدانید بطلان عقیده اولیه ما که از عدم

اطلاع و سادگی بود برمائیت و الآن از آن عقیده یسارو
 کترین بنده عتبه مبارکه من اراده الله عبد الیه حضرت
 نحن اعظم پروردگاریم متا سفانه نسخه آن لوح پیش بنده
 نیست ولی پیش جناب آقا میرزا غلامحسین است که الآن -
 یکی از اطبای مراغه است خلاصه مضمون لوح تقریباً این است
 که میفرمایند شما از برای تحقیق اجازه حضور خواسته بودید
 این ایام مقتضی نیست ولی عبد الیه موی و روی خود را -
 بتراب عتبه آستان جمال مبارک میساید و آثار دعای
 عبد الیه در جان و دل شما ظاهر گردد . چون نوشته
 شدن ایام لوح و چند روزه آمدن او را با پست ملاحظه نمودیم
 که تقریباً این لوح دوسه روز قبل از متنبه شدن ماست آن
 تنبه بدون سبب نبوده مگر از آثار دعای آن مولای جنون
 و مربی معنوی شرف . بعد از چند روز یک پاکت بزرگی از
 میرزا جلیل خوئی رسید یک مبلغی از اوراق شیهات و خزعبلا
 ایشان و باسم هر یک از ماها مکتوبی از میرزا محمد علی نصیر
 اکبر و ما همه اینها را به پیش میرزا اسمعیل مشکوه برده -
 تکلیف خواستیم که اینها را همینگونه بحضور بیاید فرستاد
 یا بصاحبش برگرداند ؟ ایشان فرمودند اینها باسم میرزا
 محمد حسن آمده یا باسم شما عرض کردم باسم اوست فرمودند
 بپیردیده هید بخود میرزا محمد حسین مال بد پیش صاحبش

و از او بکلی قطع علاقه نمائید ما هم همین جور کردیم بعد از آن از
 دور نزدیک برای احبای از رویه ما اطمینانی حاصل شد .
 با احبای رفت و آمد نمودیم . در مجالس و محافل اشتراک کردیم
 و میرزا محمد حسن دیگر بکلی طمع دوستی را بعد از دادن -
 این مکاتیب باو برد ولی این مسئله خیلی برا او مؤثر شد زیرا که
 او برای ما خیلی زحمت کشیده بود و امید و آرزوهای بزرگی داشت
 که ما علم غصن اکبر را بلند خواهیم نمود و از این تاثیر مدتی ناخوش
 شد دیگر نتوانست آن جور که لازم بود زندگانی کند زیرا که ما از
 هر طرف عرصه را براو تنگ گرفتیم عاقبت الامر رفت در فابریک
 (کارخانه) حاجی زین العابدین داخل کار یافتگی شد برای
 محافظه احبای عوام وضعیف از طرف محفل روحانی بنده و آقا
 میرزا غلامحسین ما مور شدیم که باسم کار داخل فابریک شده
 کارکنیم و بدین طریق جلوگیری از مکاره و انقاس مسموم او نمائیم
 و چند ماهی بنده در شعبه شستن و آهار و رنگ زدن و اوطس
 کشیدن و جناب میرزا غلامحسین در یافتگی کار کرده موجب
 گرفته و در آنجا نیز عرصه براو تنگ شده و پای کیمش لنگ شد
 با وجود اینکه مسئله از طرف ^{شهر} براو واضح و آشکار شد التار و لا
 العار گفته از کارخانه دست کشیده بکلی ترک یاد کوبه نموده
 در یکی از شهرهای روسیه بیچاره تک و تنها یا حسرت و افسوس
 خسر الدنیا و الآخرة جانداه خداوند از تقصیرات او بگذرد

زیرا که اوسیب هدایت جمعی شده بود اگر چه این مسئله
 عفو او خیلی مشکل بنظر میآید دیگر آنکه یفعل مایشاء
 ولایستل عمّا شاء است و بعد از این مسئله نفوس را که
 در بان کوبه القاء شبیهات شده بود اصلاح نمودیم ولی ملا محمد
 باقر و ملا محمد رضا چون در رشت بودند امکان پذیر نشدند
 بود این است خود را حاضر نمودیم که جبران این مسئله کنیم
 زیرا که در این باب مسئولیم لذا ایام بهار ۱۳۲۲ از بی اعتبار
 و تهی بودن کیسه پای پیاده از کنار دریا بولیکه از فابریک
 اضافه کردیم بودیم خرج آذوقه نمودیم عازم رشت شدیم
 قلندرانه راه رفته بعد از پانزده روز وارد انزلی شدیم مشغول
 جستجوی رفقا گشتیم از قضا در یکی از دکانهای انزلی (بندر
 پهلوی حالیه) که چاپخانه بود عبا و خورجین ملا محمد باقر
 را دیده شناختیم نزدیک رفته دیدیم که سید جوانی دم در
 دکان در رسو نشسته انجیل میخواند فهمیدیم که این شخص
 یا بهائی شده یا تازه برای او صحبت میکنند والا شخص
 مسلمان آن هم سید خواندن انجیل منافات کلتی ندارد سلام
 دادیم پرسیدم جناب آنا چه میخوانید ایشان جواب دادند
 که انجیل میخوانم آقا میرزا غلامحسین فرمودند انجیل
 باسماں پریده است انجیل کجا بوده که تو بخوانی؟ سید
 بروی آنا میرزا غلامحسین بکمال تعجب نگاه کرده گفت

جناب تو هنوز بالغ نشده ئی زیرا که شخص بالغ این حرف را -
 تمیزت کتاب مگر بردارد اگر پریدنی بود از اول او را خدا پسر
 میداد هر دو خندیدیم سید فوراً فهمید که عم اهل تارو بودیم
 باشد تعارف کرده چائی تازه دم کرده آورد صاحب عبا و خورجین
 را پرسیدیم فرمودند حالا میآید و بعد گفت اگر غلط نکرده باشم
 شما آقا میرزا غلامحسین و ثابت هستید که در بان کوبه سبب
 شد ایت میرزا باقر شده اید جواب دادیم که مرحبا ذره ئی خطا
 نکرده ئی دوباره پاشنده دست بگردن ما انداخته مضافه
 و رویوسی نمود و گفت چند ربموقع تشریف آوردند اید خدا شما را
 رسانده زیرا در میان من و میرزا محمد باقر مسئله مختلف فیه
 است این است که دیشب بعد از میاحته و مذاکره زیاد از خدا
 حکم خواسته ایم و خدا شما را رسانده حکمی که هم من قبول
 دارم و هم او هم خدا شما را پرسیدیم چه مسئله بوده گفت
 میرزا باقر و صحبت نمودند مرا تا جمال مبارک تبلیغ کرده ولسی
 حالا میگویند جمال مبارک غصن اعظم را وصی خود نمود و او خیانت
 کرد حالا برای او غصن اکبر است بنده این را با عقل ناقص خود
 می منجم هیچ درست نمیآید ظهر الله و موعود کل ملل کسی
 را من اراده الله سر الله غصن الله الاعظم نامند و وصی خود
 نماید او هم خیانت نماید چونکه شخص خائن را خدا اراده -
 نمیکند و سر الله میگوید از کیاست و فطانت و پاکی فطرت

او هرگز و تعجب و حیرت نموده او را تحسین کرده آفرین گفتیم . در این اثنا میرزا محمد باقر آمدند تا ما را دیدند مانند اینکه تمام عالم را باور آید رو بسید کرده گفت بیسین که دعای مؤمنین چطور مستجاب میشود نیشب دعا کردیم حکم خواستیم امروز خدا برای ما بجای یکی دو تا حکم آنها چه حکمهای خوبی فرستاده سید گفت آری خدا خوب حکمها فرستاده . خوانندگان بخوبی حس میتوانند بکنند که هیچ وقت هرگز ممکن نبود که بخاطر او خطور نماید که مایطسرف سید حکم خواهیم کرد ما حکم خویم اما نه برای او باینجهت اوتین کامل داشت که مائا بید فکر او را خواهیم کرد جناب آقامیرزا غلامحسین عنوانی برداشت از عنوان میرزا باقر فهمید که مسئله برعکس است این مسئله چنان بر او سنگین آمد که حالت احتضار بر او رخ نمود بعد از آنکه حسهای او برگشت و حالتش مستقیم شد قهر کرده رفت بازار سید رفته یا هزار لیت و لعل آوردند قدری جناب آقا میرزا غلامحسین نصیحت و ملامت کرد که تو هم مثل علمای اسلام بدون دلیل و برهان اوقات تلخ میشود آیا تو و ظاهر دوشهرم یا نه ممکن است سهو کرده باشم یا نه میرزا محمد باقر آهسته آهسته بحال خود آمده رنگ عصبانیت از نصیرت او پاک با کمال ملایمت و ادب بنای صحبت را گذاشتند

شب بود که چایخانه را قدری زود تر بسته صحبت خود را تعقیب و تابعی نخواییده صحبت کردیم دمنده صبح جناب آقا میرزا باقر مسئله را فهمید . همه خوانندگان این تاریخ اگر بهائی باشند میدانند که در میان صحبت ماکله سخن اعظم و سخن اکبر زیاد رد و بدل میشد این است که چون صبح زود بیرون آمدم که دست و روی خود را شسته نماز بخوانم دیدم که شخص در دروغه در میان دو بوتکه ایستاده مرا صدا کرده گفت ایسن بندر موخته بایی چه میگفت (بند در خیال خود گفتم و او سلا خر بیارو محرکه بارکن بنای خواندن قل اعوذ برب الناس را گذاشتم) بندر گفتم چیزی نمیگفت صحبت میکردیم پرسید چه صحبت بود که اینقدر غسل اعظم و غسل اکبر میگفتید تا لفظ غسل را شنیدم این کلمه برای من نجات شد فوراً جواب دادم لایق شما بهتر از بندر میداند که در شریعت اسلام ما دو غسل موجود است یکی غسل ترتیبی که او را غسل اعظم نامند و یکی غسل ارتماسی که او را غسل اکبر گویند من میگفتم باوجود غسل اعظم ما احتیاجی بوجود غسل اکبر نداریم در دروغه خندیده گفت این که از واضحات است تمام واعظین مادر - بالای منبر میگویند غسل ارتماسی کفایت از غسل ترتیبی نکند ولی غسل ترتیبی کفایت از ارتماسی نماید بعد پرسید آخر چطور شد تسلیم شد و از عقیده خود برگشت گفتم بلی دست

از این عقیده بیجا کشید بعد از سه روز توقف که حال میرزا محمد باقر بکلی منقلب و اصلاح شد برای ملاقات میرزا محمد رضا بر پشت رفتنی شدیم زیرا که او در رشت بود سید و میرزا محمد باقر از رفاتت مانثوانستند دست بکشند و کان و مایلیم را فروخته همراه ما شده و عازم رشت شدیم و در رشت در مدرسه حاجی صبیح منزل کردیم و با ملا محمد رضا ملاقات کردیم چون ملا محمد حسن زیاده مواظبش او را از نقض بیرون آورد و بکلی داخل یک لامذهبی جنگی کرده بود اصلاحی پذیر نشد و ما هم از او چشم پوشیدیم) انشاهی .

این بود عین عبارات کتاب ثابت که راجع بنقض و ثبوت خود و رفقای خویش نوشته بعد از این قضایا ثابت و میرزا غلامحسین چندی در رشت توقف نموده با مرحوم سید اسد الله تعس و مرحوم ابتهاج الملك که از اقربای اعیان جانفشان است ملاقات نمودند و اعیان رشت پذیرائی بسیار خوبی از آنها بعمل آوردند و چون دو ماه از مسافرت آن دو بایران گذشت بیانه کوبه مراجعت کردند در ورود یاد کوبه ثابت بخیاال تبلیغ حاجی ملا علی مراغه ای عالم بزرگ بالاخانی و سید عبد الحمید ارومی مکتب دار همان نقطه افتاد زیرا در زمان قبل از تصدیقش با هر دو آشنائی داشت و هنوز

هیچیک بر ایمان او مطلع نبودند لذا بیالاخانی رفته با سید ملاقات و باب صحبت را باز نمود بالاخره سید پرسید که شما خود باین دیانت معتقدید یا نه گفت مشغول مجاهدت ام سید ثابت را بر رسول الله قسم داد که گفت اگر شما اهل این دینن هستید با هم جدا مذاکره کنیم زیرا من در این ده مکتب دار هستم و قریب هفتاد شاگرد دارم و امر معاشم از این ممر میگذرد هرگاه من یا یکی از افراد این طایفه رو برو شوم مردم میفهمند و فوراً بیرون میکنند ثابت گفت عند التتحقیق نزد تو مراجعت مینمایم . مذاکرات چنان در رسید اثر بخشید که بعد از رفتن ثابت بی ملاحظه با برخی صحبت کرد و مردم باو هجوم آورده بفساد عقیده متهمش کردند سید طاقت مزاحمت مردم را نیاورد و گفت این صحبتها نقل از اقوال ثابت است و باین ترتیب خود را از آنها خلاص کرده وعده داد که وقتی که آمد بشما اطلاع خواهم داد از آن طرف ثابت بیانه کوبه رفته وقایع را بمیرزا غلامحسین گفته اظهار داشت که یکبار دیگر بیالاخانی میروم شاید سبب نجات این سید بشم .

چند روز که گذشت طرف صبح میرزا غلامحسین از خواب بستر خاسته پاخنه گفت خواب عجیبی دیدم ثابت گفت خیر باشد چه دیدید گفت در خواب دیدم محفل بزرگی از اعیان تشکیل شده و جمال قدم جل جلاله باکمال جلال و اجلال در صدر

جالس و مشغول بیاناتند از جمله فرمودند از دیوانه
 حدی نمائید زیرا تا شما بخواهید مطلب خود را باو بقیمائید
 او کار شما را ساخته در این بین من بد هلیزخانه آمدم از در
 تماشا کردم دیدم از دور بشکه های نفت نمایان است
 (و بشکه ساختمانی است مخروطی شکل از تخته که بر سر
 چاههای نفت میسازند و ارتفاعش تقریباً پنجاه متر است (۱)
 و از طرف و بشکه های دیوانه ناتراشیده و ناخراشیده می‌کشد
 از سرتایا عربان است می‌آید فوراً برگشته بجمال مبارک عرض
 کردم که یا مولائی دیوانه می‌آید جمال مبارک برخاسته در
 اطلاق رایستند و من در هلیزخانه دیدم که دیوانه نزدیک
 شد فوراً در آن رایستم و دیوانه رسید بنا کرد بزور کردن من
 پشتم را بدردانده با هلم رایند یوار گذاشته در راه حکم
 نگاه داشتم این هنگام دیدم جمال مبارک فرمودند بگذار
 بیاید بگذار بیاید من می‌خواستم ببینم تو میتوانی جالس
 دیوانه بایستی یانه در این اثنا از خواب بیدار شدم
 دیدم صبح است .

ثابت این خواب را بنحوی تعبیر کرد و بعد از چند روز
 بمیرزا غلامحسین گفت فردا ایلاقات سید عبد الحمید میروم
 میرزا غلامحسین گفت مرا با خود بیرویا او طرف کن بگو
 او بهائی است ثابت گفت این کار برای تو خطر دارد گفت

برای تو هم خطر دارد چرا تو بر راه خود ای خطر بیفتی و من بی
 نصیب باشم ؟

و بالجمله صبح روز جمعه سوار واگون شده ساعت سه صبح وارد
 منزل سید عبد الحمید شد و بعد از نیم ساعت قریب بیست و پنج
 نفر از پیرو و جوان آنجا جمع شدند و باب صحبت مفتوح گشت
 در حالتیکه حضار همگی در صحبت دخالت مینمودند میرزا
 غلامحسین آهسته بنایت گفت که این محل خالی از خطر نیست
 ناگهان از طرفی که و بشکه های نفت دیده میشد حاجی ملا علی
 آخوند که نمودار گردید ثابت بیا خواب میرزا غلامحسین
 افتاده گفت بطرف راست نگاه کن آن صاحب عمامه گویا
 دیوانه می‌است که در خواب دیده می‌میرزا غلامحسین نظریان
 جانب انداخته گفت آفرین درست فهمیدی خلاصه آخوند
 وارد و بمجادله پرداخته بالاخره مغلوب و حضار مبهوت بودند
 که این دو رفیق از فرصت استفاده کرده برخاسته براه افتاده
 بیرون آمدند در کوچه صدای آخوند را شنیدند که باصوت بلند
 میگوید اینها کجا رفتند آیا شخص صاحب غیرتی نیست که این
 دو گمراه را از میان بزدارد آنها هم بر سرعت افزوده خود را
 بمحله می‌که اکثریت با احباء بود رسانیده بمنزله کربلائسی
 عمران رفتند صاحبخانه آنها را شب نگاه داشت و نگذاشت
 که همان روز بیاد کوبه مراجعت کنند یاری صحبت این دو نفر

در آن جمع سبب تنبیه بعضی گردیده یا لاخره بهت ایت همان حاجی ملا علی منجر گردید که عائله خود را تبلیغ کرد .
چندی که گذشت ثابت سفری بسالیان نموده یکی از احباب را یافته قصد خود را که تبلیغ امرالله است یا اظهار کرد آن شخص صلاح ندید و ثابت بی اخذ نتیجه بیاد کوبه بازگشت .
در خطبه قفقاز در آن زمان یکی از مبلغین بزرگوار میزیست که نامش مشهدی عبدالقره باغی بود و انشاءالله شرح احوال او جداگانه مرقوم خواهد شد احبابی یاد کوبه چندی بود که از او بی خبر بودند زیرا از موقعی که شهر یاد کوبه را ترک نموده بوطن خود که در اطراف بردع است رفته بود از احوالش بی اطلاع بوده ثابت هم نام او را شنیده لکن خود شمران دیده و خیلی بملاقات او مشتاق بود لذا روزی که در مسافر خانه ذکر مشهدی عبدالیمین آمد ثابت بمیل و رغبت حاضر شد که بآن حد و دونه رفته خیر او را برای باران بیاورد احباب گفتند در آنجا مردمان وحشی و بدینده - بسیار است و رفتن شما بآنجا خطرناک میباشد ثابت گفت عیبی ندارد و عصر همان روز با راه آهن طی مسافت نموده یا لاخره در ره مشهدی عبدال را با وضع غریبی پیدا کرده با هم ملاقات کردند و پس از احوالپرسی و گفتگو مشهدی عبدال گفت من بتازگی موفق به هدایت دونه فراز اهالی بردع

شده ام که یکفر از آنها از متنفذین بردع و دیگری از اطبای ایرانی است و بآنها وعده داده ام که کتاب فرائد بسرای ایشان بفرستم و شخص مطمئنی نمی یانتم حال خوب است شعنا این زحمت را قبول نمائید .
ثابت تا صبح در خدمت مشهدی عبدال بسر برده علی الصباح کتاب را لای عبا پیچیده براه افتاد و پس از وصول ببردع وارد قهوه خانه می شده جای خواست و ضمنا بفکر فرو رفت که این کتاب را چگونه بصاحبش برساند و چگونه از نشانی آن دونه من جويا گردد یا لاخره تدبیری بخاطرش رسیده بصاحب قهوه خا گفت من از رنج راه سرد روی عارض شده آیا در این محل دوائی دارید گفت نه ثابت گفت در این نزدیکی طبیبی میتوان یافت اهل قهوه خانه جواب دادند که آری در اینجا یک نفر طبیب همشهری (کلمه حقارت آمیزی است که اهل قفقاز در باره ایرانیها استعمال مینمایند) هست ثابت فهمید که او همان طبیب مطلوب است و فوراً گفت شمارا بخدمت من بیاور او را بمن نشان بدهند شاید از در سر خلاص شوم آنها دکان شیرین نامی را که در همان نزدیکی بود نشان دادند و ثابت بدانجا رفته بعد از اندکی مذاکره فهمید که آن دونه فری کیه مشهدی عبدال میگفته همین شیرین و همین طبیب است کتاب را تسلیم نموده و برای مراعات حکمت قدری حب گلغند گرفته

گفت من میخواهم که در اینجا چند روز توقف کرده اگر گوش شنوایی یافتم کلمه الله را القا نمایم و میل ندارم که شما را علنا بامن رفت و آمد کنید آنها این فکر را پسندیده گفتند که در همان محلی که منزل کرده بی بیان که نقطه خوبی است ثابت بقیه خانه برگشته چون ماه رمضان رسید عصرها پنهان مسجد میرفت و شبها تا وقت سحر قرآن تلاوت میکرد و بموقع خود سحری تناول کرده بعد از نماز و دعا تا ظهر میخوابید و در قهوه خانه گوش بحرفهای مردم میداد تا میزان افکار و استعدادشان را بسنجد .

در شبی از شبها جمعی از ملاکانها (شعبه بی از شعبه مسیحیه) که قصد گنجینه داشتند باگاری های باری خود وارد شده در قهوه خانه منزل نمودند یکی از آنان کسبه جسته جسته یا مسلمانها صحبت ناپنی میکرد و در مذاکره خود را غالب میدید از ثابت که مشغول مطالعه قرآن بود پرسید که چه میخوانید؟ ثابت گفت قرآن . آن شخص گفت از همان جایی که میخوانید چند کلمه برای ما ترجمه نماید ثابت همین کار را کرده و باب صحبت باز شده تا نصف شب بطول انجامید و صحبت حضرت رسول اکرم را برای ملاکانها بتأییدات البیبه مثبت رسانید .

ملاکان که شخص منصفی بود قدری بخشیشها فخر دادند

که چرا این مطالب را بیانگفته و امروز اینطور مشتبه نموده اند بالاخره ثابت را بوسید و گفت چون ما یاروینه همراه نداریم نمیتوانیم در اینجا بمانیم ثابت پرسید اجل کجائید ملاکان گفت در اطراف گنجه ساکنیم ثابت گفت شاید من هم بدان حدود سفر کنم بعد با هم وداع کرده ملاکانها روانه شدند و ثابت عیار را بر سر کشید و خوابید و در زیر عیار گوش بسخنان مسلمانهایی که در قهوه خانه نشسته بودند فراداشته دید خیلی از مظفریت او مسرورند و او را در پای علم و اقیانوس معرفت نامیده بر همه علما مقامش را برتر میشهند وقت سحر برخاست دید صاحب قهوه خانه برایش چائی سفید دم کرده و یکی از حضار گفت جناب میرزا سحرها مهمان من است و دیگران هم باواظهار ارادت کردند و حاضر اینک در آن محل مرید بسیاری پیدا کرد و چند روز بانهایت عزت در آنجا بسربرد .

شبی از شبها در قهوه خانه مشغول صحبت بود که بغتة طفل دوازده ساله بی نزدش آمده گفت شیرین همین حالا باشما کاردارد ثابت حرکت کرده روانه شد و برآهنگائی بچیه وارد اطاعتی گردید دید جمعی از پیرو جوان در آن جمع شده و در هد از مجلس آخوندی جالس است لک ی الورد شیرین رو باخوند کرده گفت هرچه از من می پرسیدی از این شخص بیبر که بیفائی کامل عیار این است آخوند حمله بتایب آورده

وارد مذاکراتی شد که خلاصه اثر اثبات در کتاب خوب
 درج کرده است و بالجمله چون مذاکره طولانی شد بفرمان
 محول گردید و ثابت بقبوه خانه بازگشته آخرین سحری
 را با احترام تناول کرده خوابید عصری که بر حسب عادت
 بمسجد رفته در گوشه ای نشسته قرآن را باز کرد که بخواند
 فوراً شخصی نزدش آمده آهسته گفت جناب میرزا از شما
 خواهش میکنم که نه دست بقرآن بزنید و نه در مسجد
 بنشینید یا شوید بروید ثابت فهمید که این اهانت برائش
 مذاکرات دیشب است لذا از مسجد بیرون آمده دید
 برادر شیرین بر در مسجد انتظار او را میکشد و با هم بدکان
 شیرین رفتند و با عمیق شخص که نطق و بیان و اطلاعاتش
 خوب بود بقره و ساعت صحبت دینی کردند جمعی از ارامنه
 و مسلمین هم در اطرافشان گونش میدادند و نتیجه مجلس
 شب گذشته و امروز این شد که ثابت در میان اهل شهر
 بی‌هائیت شهرت یافت و عصر که بقبوه خانه بازگشت بجای
 جواب سلام فحش بسیار زکیکی از صاحب قهوه خانه
 شنید و اهل قهوه خانه بنای هرزگی گذاشتند موقع انتظار
 غذا طلبید گفتند نه جدای بشوید همی و نه غذا باید زهر
 مار بخوری و همین امشب از اینجا بروی ساعتی نگذشته
 بود که برادر شیرین وارد شد که صحبت را ادامه دهند

و چون فصل پائیز و هوا سرد بود آتش طلبیدند و اندک نایبست
 گفت در اینجا نمیتوان مذاکره کرد زیرا توهین میکنند علاوه بر این
 من هنوز افطار نکرده‌ام
 برادر شیرین که از قضیه مطلع شد چند فحش آید از
 بقبوه چنانکه امر کرد تا جای غذا برایش آورد و او خورد
 با عم مشغول صحبت شدند و در نصفه های شب برادر شیرین
 در محاوره ملزم گردید اهل قهوه خانه که مغلوبیت او را دیدند
 باز بنای فحاشی گذاشتند لکن برادر شیرین جلوگیری و سفارش
 کرد که آزاری یار نرسانند و بخود او گفت که مردم اینجا خیلی
 وحشی هستند بهترین است که شما از اینجا همین فردا بروید
 ثابت بکمال تشویق و اضطراب بقیه شب را خوابیده صبح
 ساعت نه اتاتیه اثر را برداشته بیرون رفت و در کوچه دچار
 فحش و عتاب شد مردم برایش کف میزدند و سنگ و کلخ از هر
 طرف بجانش میبارید ماء مورین حکومتی جلوگیری کردند اتفاقاً
 یکی از همان ملاکانهای آشنا برخورد که بارگیری کرده عازم
 بردع بود از ثابت پرسید که این چه میاهاست او واقعه را بیان
 کرد ملاکان او را مخفیانه در گاری نشاند و بتندی روانه شد در
 بین راه دید که دو سوار از پشت سر میآیند ملاکان ثابت را
 در وسط بارها پنهان کردند و سوار که رسیدند از ملاکان
 پرسیدند که چنان شخصی را با فلان علامت و نشان ندیدند

مالاکان گفت نه بعد از رفتن آنها راه راج کرده از میان دهات دیگر او را بایستگاه راه آهن رساند و او با قطار بگنجه رفته وارد منزل مشهدی ابراهیم مرتضی شهید گردید. با اعیان ملاقات نمود. آنها را بر اثر صدمات و زخم زبان اهل شهر آفسرده و محزون یافت پیشنهاد کرد که اعیان باریش سفیدان محل قرار انعقاد مجلسی برای مذاکره و رفع سوء تفاهم بدینند احیای ملاح دانسته بحضرات مطلب را اظهار داشته آنها نیز برای این کار حاضر شده روزاول شعبان رامیعاد قرار دادند.

تایید این موضوع را بتفلیس برای رفیقش میرزاغلامحسین که اعیان نقطه مزبوره او را برای نشر نجات اللیسه طلبیده بودند نوشت از تفلیس عم میرزاغلامحسین باتفاق سیدمهدی قره باغی که یکی از اعیان معتبر و مطلع آنجا بشود برای حضور در آن مجلس بگنجه آمدند و روز معین مجلس مزبور آراسته شد و با آنکه قرار بود که از هر طرفی سی نفر حاضر گردند قریب شصت نفر از مسلمین که اغلب خنجر و طپانچه در کمر داشتند با ملای خود حضور یافتند باری قرار شد که سئوالها و جوابها نوشته شود چون مذاکره شروع شد مسلمین همگی دخالت میکردند لذا قرار دادند که از هر طرف یک نفر برای گفتگو انتخاب

گردند تا منحصرأ صحبت کنند و بنتیجه منجر گردند مسلمین همان ملاً حسن را نمایندگی دادند و اعیان میرزاغلامحسین را برگزیدند و شروع بصحبت و نگاشتن مطالب نمودند سئوال حضرات ابتدا از وجود شیطان و بعد از حکایت خضر و موسی بود و میرزاغلامحسین جوابهای دندان شکن دادند حصار تعجبانه و ملاً حسن متغییرانه بیرون رفتند و آخوند مزبور با چند نفر از مبغضین محل همدست شده ذهن حاکم را مغشوش و ورود ثابت واجتماع اعیان را برای امر سیاسی قلمداد کرده بودند.

لذا حاکم در شبی سه نفر ماء مور مسلح بمنزلی که ثابت در آنجا توقف داشت فرستاد و آن سه نفر در حالی وارد منزل شدند که اعیان مجلس داشتند و چند نفر از اغیار نیز حاضر بودند بعد از ورود جیب و بغل همه را تفتیش کرده هر چه در آن بود ثبت و ضبط و بعد ثابت را استنطاق نموده اسباب و اشیاء را برهنه صبح مشهدی ابراهیم صاحبخانه را طلبیدند و او رفت و بساز نگشت و بعد اعیان مشهورو معتبر را يك بيك احضار و توقیف نمودند بعد از سه روز همه را آزاد نمودند یا استثنای میرزا غلامحسین که در آن شب میداندار بود که او را تحت الحفظ بتفلیس فرستادند و در آنجا با اقدام اعیان آزاد شد ولی چون ثابت فاطمی مجالس بود اعیان صلاح دیدند که تغییر منزل بدهند و چند روز در خانه ملاً اسد الله شهید باشد.

فرد اصبح که روانه شد در کوجه يك بزرگی از طرفی
 بسرش خورده بصورت غبار درآمد و پشت سرش صوت نهنگه
 و خنده جمعی از اذل و او بایش بتوش رسید ثابت از صدمه
 کلوخ سرش بدوران آمده خود را بیخانه ملا اسد الله
 رسانیده میخواست واقعه کلوخ را پنهان کند غافل از اینکه
 صورت و گردنش گرد آلوده شده و خون از سرش آمده خلاصه
 دوشبانه روز تب کرده خوابید و بامداد ای طیب رومی
 علاج شد .

بعد از ده روز توقف شبی قرار شد که ثابت بمنزل
 مشهدی ابراهیم بیرون غروب بایکی از احباب براه افتاده
 عبورش بر سرلی افتاد که جمعی از اراذل و او بایش در آنجا
 بودند خواست برگردد رفیقش گفت اینها ارضی هستند و بما
 کاری ندارند چون نزدیک شدند دیدند بعضی از آنها
 ارضی و بقیه مسلمانند و مشغول نماز بازی هستند آنها قدم
 راتند کردند ولی دوسه نفر از اراذل آنها را دیده رفقا را
 خبر کردند رفیق ثابت با بفرار گذاشت و خودش در آن میانه
 گیر کرده دیدست آنها کتک زبانی خورد کلاه و لباسش
 پاره شد و کار بجائی رسید که از حیات مایوس و آماده برای
 مردن شد که در این میانه شخص متشخصی از ارامنه رسیده
 او بایش را متفرق کرد و او را نجات داد چون اراذل در گوشه

و کنار برای هجوم دفعه ثانی ایستاده بودند بنوکر خود گفت
 برو بتناجالتیک (حاکم شهر) تلفن کن او بایش که این حرف را
 شنیدند با بفرار گذاشته غایب شدند و ثابت مراجعت بمنزلی
 کرد که از آن بیرون آمده بود و در همان نصفه شب که وقت
 حرکت قطار بود بایستگاه رفته بتفلیس سفر کردند آنجا بسا
 احباب و همچنین با حاجی ابوالحسن امین که آن وقت در
 تفلیس بود ملاقات نموده از آنجا عریضه منظومی دال بر استدعای
 اذن حضور بمحضر مبارک عرض و تقدیم کرد که در جوابش این لوح
 مبارک نازل شد :

تفلیس جناب آقا محمد ابن حاجی عبد الصمد مراغه علیه بهاء
 هو الله

ای ناظم در معانی غزل در نهایت فصاحت و بلاغت بود و
 مضامین شیرین پر خلایق خوانندیم و از برای شما طلب موهبت
 نمودیم در این اثنا بخاطر خطور نمود که آن حبیب غیور با این
 فصاحت بیان و بلاغت تبیان باید مدتی در آن صفحات نشر
 نفعات رحمن نماید و درین این مدت در سخن تسختی حاصل
 گردد و شد ممانعت خلل پذیرد پس آهنگ کوی دوست نماید
 این خوشتر و دلکشتر است و عليك التحية والثناء ع
 بعد از زیارت لوح مبارک سفری به (گری) و یک سفر بایرران
 نموده سپس برای ملاقات ملا عبد الکریم نامی که طالب مذاکرات

امریه بود مسافرتی بدی که در دامنه کوه آرا را طاعت نمودند در خلوت مدت یکماه میاجته کرده او را هدایت نمود احمد نامی نیز در آنجا بشرف ایمان مشرف گردید و بعد مراجعت بتفلیس نموده از آن نقطه بیاد کوبه آمد و از یادگور با تفاق جناب آنامیرزا حسین زنجانی که شرح حال ایشان در فصلی علیحدہ نوشته شده و آن وقت عازم تبریز بود همراه شده بتبریز و سیستان رفته بتفلیس و از آنجا بیاد کوبه مراجعت نمود .

آن ایام میرزا غلامحسین رفیق ثابت عازم ایران بود ثابت هم هوای وطن بسرش افتاده بود زیرا عموی اندرش افتخارالذاکرین بارها او را کتیا طلبیده بودند تا از احوال و عقایدش کماهی مطلع شود ثابت هم جوابی مشتعل بر دلایل و براهین نوشته و فرستاده بود که آن نامه در محضر علمای مراغه خوانده شده بود و نیز سایر اقربا اظهار اشتیاق کرده بودند .

لذا از یاد کوبه حرکت کرده پس از طی طریق بسسه (یناب) دو فرسخی مراغه رسید و خطی مشعر بر ورود خویش یافتخارالذاکرین نگاشت که چون من در مراغه هرچینه نداشته ام بخوانم و برادرانم هم حال بهر جا که صلاح میدانید وارد شوم بعد از سه روز مکتوبی بمصوب ملا یوسف

نامی از طلاب در جواب نامه اش رسید که شما سه روز دیگر تا مهلت کنید تا روز اربعین بگذرد میخواهم بمردم بگویم که شما از مشهد میآئید تا اهل شهر استقبال کنند و محترمانه بمنزل من ورود فرمائید .

ثابت دید این نقشه شی است که با فکر و نیت او سازگار نیست لذا مصمم شد که بی خبری در عین تعزیه داری بمراغه وارد شود پس بملا یوسف گفت فردا حرکت میکنیم او گفت اگر چنین کنید افتخارالذاکرین پند مرا میسوزاند ثابت گفت جواب او باین است ملا یوسف با صراحت و الحاح تمام عمامه شی بر سر ثابت گذاشته و او با میرزا غلامحسین وداع کرده دو ساعت قبل از ظهر وارد منزل عمشیره اش که در گذشته بود گردید از خواهران یکی باقی مانده بود که با برادرش آنجا بودند و با هم مصافحه و معانقه کردند این خبر که یافتخارالذاکرین رسید خیلی متأسف شد و بعد محترمین از علما و تجار و طلاب بدیدن آمدند و ثابت از همسان روز اول با حکمت بنای صحبت امری را گذاشت شب افتخارالذاکرین در خلوت با او گفت فلانی هر عقیده شی که داری داشته باش و من بزبان میآورم و ما را رسوا مکن ثابت گفت من عقیده شی جز این ندارم که باید در همه جا راست گفت بعد از سه روز تفرار یازده نوبت ابتدا بمنزل حجة الاسلام و امین الاسلام و شیخ الاسلام و بعد بمنزل طلاب سپس بیازدید تجار و دیگران -

رفت و در هر جا صحبت از حدیث و اخبار و آیات قرآن
بمیان میآورد .

در مراغه شخصی بود از مدرّسین که او را مقدّس میگویند
و ثابت در ایام تحصیل نزد او نحو آموخته بود ثابت با او
ملاقات نکرده بود تا اینکه روزی در صفا حتماً بهم رسیدند
و ثابت بیاس حقّ معلّمی احترام شایانی از او بعمل
آورد و مقدّس هم احوالپرسی کرده گله نمود که چرا از او دوری
میکند و ضمناً بگوشه و کتابخانه اظهار داشت که میگویند تواز
دین خارج شده ئی ثابت قدری با او میباحثه کرده بمنزل
رفت و فرندای آن روز بجائی میرفت که گذارش بر در حجره
مقدّس افتاد در حالیکه با آخوند دیگری مشغول چسای
خوردن بودند ثابت را که دیدند بجزیره طلبیدند و -

صحبتهای متفرقه بمیان آورد که کم کم بعضی طلاب هم
آمدند بالاخره محاوره بمباحث دینیّه منجر شد ولی ثابت
بطریق نقل قول حرف میزد مقدّس در ایام صحبت گفت بر
من واضح شد که تو از این طایفه هستی والا باشخاصی
که نوزده روز روزه میگیرند لعنت کن ثابت گفت اگر این طور
است بکسانی که روزه باطل میگیرند لعنت باد مقدّس
گفت ساکت شو فضول بر من لعنت میکنی ؟ اطرافیان
گفتند آقای مقدّس او بشما لعنت نکرد مقدّس متغیّر

شده گفت شما نمیفهمید مقصودش من هستم این را گفت و روزی
برگرداند در این اثنا شیخ احد نامی از طلاب آمده بثابت
گفت که یکنفر ضعیفه شمارا میطلبد ثابت برخاست و روانه
شد شیخ احد گفت فلانی زود بمنزل برو که این مقدّس حکم
کفرتورامیده ثابت فهمید که طلبیدن شیخ احد بنام
ضعیفه برای تندییور بوده است .

همچنین روزی با شیخ عبدالحسین نامی که تازه از عتبات
برگشته و ادعای اجتهاد داشت و با حضور برخی طلاب از
همین مذاکرات پیش آمد میرزا حسین نامی از سخنوران -
صحبت از قرّة العین میان آورد ابتدا از فصاحت و بلاغت
و بعد از جاهت و صباحت او توصیف نموده گفت معلوم
است خانمی یا این کمال و جمال و تنیکه در دست دشمن اسیر
گردیده چه بر سرش میآید ثابت تن باین اهانت ندانده در حالی
که از چنین تهمت ناروا و بیعتان عظیم و نابجائی که بر آن -
بانوی سرباز و عصمت و عفاف وارد گشته بود از غضب برخورد
میپوچید - جوایی چنان سخت و دندان شکن بمیرزا حسین
داد که لرزه بر اندامش افتاده بشدت آشفته و خشمناک
گردید و نزدیک بود که فتنه پراشود ولی ملاعلی نامی از نجبا که
در بین صحبت چند دفعه بمیرزا حسین اشاره
کرده بود که حرف گوشه دار

مزن و همچنین شیخ عبدالحسین میرزا حسین را از این سخن
گستاخی ملامت کرده گفتند باید از زاهش با اینها صحبت
کرد بعد گفت جناب میرزا محمد حضرات حقیقت سید یاب
را از روی چه مآخذ اثبات میکنند ثابت گفت با همسان
مآخذیکه شما حقیقت رسول اکرم را اثبات میکنید و همین
گونه سؤال و جواب تا نزدیک ظهر ادامه یافت بالاخره
شیخ گفت خیلی خوب من راجع باین مطالب و در جواب
مزخرفات بایه کتابی مینویسم که عوام الناس فریب این
لاطایلات را نخورند و بیساعت نگاه کرده گفت من ظهیر
دعوت دارم و براه خود روانه شده

باری این مذاکرات پی در پی نتیجه اش این شد که
اهل شهر نسبت بثابت ظنین و بدبین شدند حتی در منزل
خودش ظروف غذای او را تطهیر میکردند. افتخارالذاکرین
که قبلاً ذکرش گذشت شیخی بیخام فرستاد که من میخواهم
در ختربکی از محترمین شهر را برای شما بگیرم و قصد من
این بود که ثابت بواسطه وصلت با آن شخص متمسک
فریفته اموال دنیا گردد و تسلیم حضرات شود لذا از قبول
امتناع نمود و بعد شیخی ثابت با او روبرو شده گفت چون من
در این شهر دشمن زیاد دارم و توقف من در خانه
خواهر و برادر بیم خطر برای آنها دارد میخواهم تغییر

منزل داده در یکی از اطافهای کاروانسرا منزل کنم
افتخارالذاکرین که با ثابت بارها میاحه کرده و صحبتهای
او را حق یافته و از بیم رسوائی اذعان لسانی نمیکرد و نیز ثابت
را دوست میداشت و ذلت اورانمی پسندید از این حرف تعجب
کرده بالاخره ثابت را از زعم خود راسخ ندیده از شدت تأثر
بگریه افتاد بطوریکه ثابت هم گریست و آخر کار گفت حال که
قصد جدائی داری امانتی از تو نزد من موجود است که باید
بتو بدهم ثابت گفت چه امانتی است گفت خواهی بزرگ مرخومه
دوست تو مان از ماترک تو که تاو تعلق داشت قبول نکرد و گفت
شاید براندم از ولایت غربت روزی یوطن بیاید این مبلغ مال
خودش باشد ثابت آن پول را گرفت و با افتخارالذاکرین و داع
ابدی کرد و بکاروانسرای ناظم الشریعه کوچید و چند ماه
در آنجا بسر برده ضمناً با ارامنه مراغه رفیق شده با آنها
مذاکرات امریه مینمود و بمجالس احیای بندرت حاضر میشد
زیرا اقلیشان دارند و بودند و بحکمت حرکت مینمودند ولی
احیای گاهی شیانه بمنزلش میرفتند و از حالش خبر میگرفتند
و در ضمن مسافرتی برای تشویق احیای باغچه دیزج و
دمیرچی و میان آب و ساوجیلاق نمود
ثابت در کتاب شرح مسافرت را اینطور نوشته است: (در
ساوجیلاق اهالی تماماً کرد و شیعه خیلی کم بود چون بنده

زبان کردی خوب نمدانستم غیر از ملاقات آقا فضل الله
 و آقا نعمت الله برادر کوچک ایشان و مصاحبت آنان و -
 سیاحت ساوجبلاق نتیجه نمی نداد الا اینکه در این سفر
 چند واقعه مهم رخ داد یکی در همین ساوجبلاق و دیگری
 در میرچی و دیگری در میان دو آب اینک بذكر آنها
 میپردازم بعد از آنکه از مراغه دوسه فرسخ بجنوب حرکت
 کنی بده ملك كندی میرسی که در جوار خیلی نزدیک او ده -
 آقجه دیزج است در آن زمان در آن ده قریب پانزده نفر
 احباب بود بعد از دوسه روز توقف در نفر دیگر تصدیق
 و با همراهی آخوند ملا حسین ملك كندی که آن وقت مردی
 بود شصت ساله ولی مشتعل تراز جوانان این زمان کسه
 متصل کارش تبلیغ و زمزمه بود بایک حالت خوشر و جذبه -
 سرشاری اشعار میخواند که مرده را ب حرکت میآورد بطرف
 شرق ملك كندی حرکت کرده بعد از يك فرسخ طی راه -
 بالای تپه برآمده ده میرچی دیده شد ملا حسین با
 صدای شهنواز بنای خواندن " ساقی از غیب بقای قرع برافکن
 از عذار " را گذاشت چون اهل ده شنیده بودند که ثابت
 میآید سواره پیاده جمعی از احباب پیشواز آمدند واقعا
 شور و شعفی عجیب داشتند چنانکه بالا خانی و برده زننده
 شده مشهدی عیدال فطره یاغی بود میرچی نیز زننده

شده این آخوند ملا حسین پیرو مرد نورانی بودند این ده -
 تقریباً پنجاه شصت خانوار است تقریباً نصفش بهائی است
 و خودشان از مایه (چاردهلی) هستند آن وقت -
 کار آن و بزرگ ایشان یحیی بیگ و نورالله برادر نوریه مشهور
 عیان و رفا بود چند روزی که در آن ده ماندیم اشتعالی
 فوق العاده در احیاء پیدا جمعی اظهار تصدیق نمودند و
 در يك فرسخی آن ده ده کوچکی بود میستی به (اینیمیش)
 و شخص رستم نامی در آنجا يك سال بود تصدیق نموده بود -
 اسم زنش جواهر بود این زن عداوت فوق العاده با احیاء
 داشت مدام شوهر خود را آزار میداد و آن بیچاره ناچار
 بمحض اطاعت پروردگار این مصیبت ناگوار را تحمل مینمود
 روزی از روزها مشهدی رستم با عزار التماس و خواهش زن خود
 را راضی میکند که مهربان تازه وارک راضی بنده را با چند نفر
 دیگر از احباب میرچی مهربان کند او هم راضی میشود
 بنده را با چند نفریان ده دعوت نمود عصر پنجشنبه یا پنج
 نفر روانه آن ده شدیم رسیدیم تعارف کردند نشستیم جای
 خوردیم منزل اینها عبارت بود از يك خانه زمستانی در وسط
 آن خانه تنور است و محاذی تنور از بالا روزنه دار همه
 ما بحتاج و زندگانی این خانواده مع سه نفر بچه در همین
 يك خانه است خانه دارای يك در و دو پنجره های کوچک

يك چشمه است كه بي چهار چوبه يك دانه شيشه با گل بان
 پنجره وصل نموده اند و لباس زن و اطفال همه از كرم
 رنگ شده از اوضاع معلوم بود كه خيلى بيچاره اند فصل
 پائيز بود قدرى هوا سرد تنور آتش شده همه دور تنور
 نشسته چنانكه عادت دهاتيان است وزن يا بچگان خود
 دريكى از كنجهاى خانه با اطفال خود خزيده و نشسته
 و با كمال دقت متوجه حرركات و سكنات و گفتار ما است . پند
 از مشهدين رستم پرسيدم كه عيال شما باشما چگونه رفتار
 ميكند در كمال حزن و ياس آهي كشيده گفت خوب است ولي
 يحيى بيك حقيقت واقع را بيان كرد بنده بمشهدى رستم
 نصيحت كرده او را دعوت به مهربانى با آن ضعيفه نمودم -
 گفتم هر كس با مايدى كند ما او را بخدا واگذار ميكنيم ولى
 تكليف ما جز از محبت و مهربانى نيست زيرا ما يـسـراى
 محبت خلق و براى صلح باين جهان آمده ايم و بعد الواح
 و مناجات و صحبتهاى گوناگون در آن محفل از هر قل و غنى
 آزاده و از هر آلودگى پاك و ميرا و از هر فرور و كير مستثنى
 و از هر نمايش و خود نمائى و زينت و ثروت مقدس مينموديم
 آن زن لحاف روى بچگان و خود كشيده در آن كنج يـسـراى
 شيردان طفل صغيرش را راز كشيده و خوابش را بود ما يـسـر
 مشغول صحبتهاى امرى بوديم گاهى اشعار و گاهى الواح

و گاهى صحبت از اوضاع دوره اوليه مينموديم در اين بين
 نديديم با كمال گرفتگى واضطراب صداى زنكه بلند شده و اين
 عبارات را بوضوح و عيان ميگفت : اى حق من نفهميدم از -
 گناهان من بگذر آيا توبه مرا قبول ميكنى ؟ مشهدين رستم
 قدرى جلو رفته برگشت و آمد كه در خواب است و بسيار پریشان
 و غرق عرق است . بغتة از خواب در كمال وحشت واضطراب
 بيدار شده مانند ديوانگان دويد اول از روى يحيى بيك و -
 ساير دوستان بوسيد و بعد خود را بروى پاى بنده انداخت
 و هاى هاى بقدر يك ساعت گريه نمود ما گمان كرديم كه مجنون
 شده و عقل خود را باخته و كم كم بخود آمده گفت حالا
 فهميدم كه شما همه برادران ما هستيد من تا حال نفهميده ام
 در حضور شماها در بيلاق بسيارى اذيت كردم و جسارتها
 نموده و قحشها داده ام شما را قسم بآنكه من پرستيد از -
 گناهان من بگذريد و من از اين شب توبه نموده و يكي از -
 خواهران شما و كثيران حضرت بهاء الله هستم شوهر من بسيار
 تعجب نموده كه او تا حال اصلا و قطعا اسم مبارك حضرت
 بهاء الله را نشنيده فقط اسم حضرت باب را ميداند بعد
 خودش حكايه نمود و تتيكه شما مناجات خواندند بلكلى قلب
 مرا مجذوب نمود و از بس براى من خوش آيند بود بخواب رفتم
 و در خواب نيدم بايى است بسيار بزرگ و درختان سبز و خرم

و درهای بزرگ از آهن دارد و آهنها شبکه شبکه است که اندر رن باغ دیده میشوند و گلهای بسیار قشنگ مشاهده مینمومد ترسان ترسان داخل باغ شدم قدری جلو رفتم بودم دیدم که سید بزرگواری با خدنازک و روئی پس زیبا و عباى سیاه بردوش و دست از آستین عبا در آورده با عمامه سبز خیلی قشنگ تشريف میآوردند من سلام دادم او تیس فرموده در جواب الله ایبهی فرمودند و بعد فرمودند جواهر تو اینجا چکار میکنی مگر نعیانی که این باغ مسال من است؟ عرض کردم آقا قربان جدت بیرون شما که باشید؟ فرمودند من آن بام که تو همیشه مرا فحش میدهی و لسی من میدانم که تو نمیفهمی تورا بخشیدم اما این را بدان که اگر من نبودم این شریعت از دست رفته بود. عرض کردم آقا ببخشید دیگر فحش نمیدهم و از باغ برگشتم که بیرون رفتم ایشان فرمودند کجا میروی برو باغ را گردش کن. عرض کردم آقا بلکه شما راضی نیاشید فرمودند نه. نه. این باغ برای گردش و سیر و صفای عموم است ایشان تشريف بردند قدری جلو تر رفتم یک دفعه دیدم که از گوشه باغ خورشیدی درخشید بعد دیدم که خورشید نیست يك جمال بسیار زیباست مرد بزرگواری زلفهای سفید بردوش و فینه در سر و از روی او عمامه کوچکی نازکی و ریش سفید بایسك

صدای باهمینه می فرمودند؛ جواهر تو چرا اینقدر ببندگان من اذیت میکنی؟ این صدا چنان نفوذ و همینه داشت که تا مخز استخوانها هم نفوذ کرده تمام اعضايم مهلرزید بسیار صدای لرزان عرض کردم آقا شما که باشید فرمودند منم بها الله صاحب تمام عالم و چنان این صدا نفاذ بود که روح من بسك اعضائی نبود که بعد اوقت این کلمات تسلیم نشود. سجده افتاد و عجز و لابه نمودم که از گناهان من بگذرد فرمودند اگر بآنها که آزار دادید تورا نبخشند من ترا نخواهم بخشید با این وحشت از خواب بیدار شدم.

بازی این زن حالت پیدا نموده بود که تمامی ما را آن شب چندین دفعه گریاند و میگفت گناهان من بخشیدنی نیست خصوصا نسبت بشوهرم چندین دفعه آن شب بخون را بیای شوهرش انداخت توبه و انابه مینمود و مانند دیوانه شده بود تا نهمده صبح نخوابیدیم و ایشان بعد از قدری تلاوت الموح و آیات و نصیحت آرام شده مانیز قدری بخواب رفتم. بعد از آنکه صدای غوغائی بلند شده بیدار شدم دیدم صدای جواهر است میگوید پدر سوخته تو یما گاه فروختی یا مذهب؟ بیرون آمدم دیدم یا آن چوبیکه تنور را با او اینطرف و آنطرف میکنند يك مرد سواره می رامیزند و هرچه این میخواهد از دست این خلاص شود ممکن نمیشود

بنده جلو رفتیم که جواهرچکار میکنی گفت آقا این بند رسوخته
 گاه فروخته حالا آمده پی بولش بنده مثل آدم بایشان گفتم
 حالنا اریم و در خانه مهمان است بعد بیا میدیم هیچگونه
 عذر قبول ننموده عاقبت فحش بزند هب شوهرم داده نسبتها
 بد بیا بیها میدهد یا هزار زحمت او را بخانه فرستاده از آن
 شخص پرسیدم چند مقروضند گفت پنجاه هزار من دادم و بعد
 شوهر او بعد از دو روز آورده بنده داد خلاصه این زن یکی
 از بهائیان خاص و خالص شده که بعد ها شنیدم همیشه
 در زمستان یا برف و بوران برای زیارت محفل احیای آن
 ده هر هفته بمحفل میآمد و تمام زنان احیاء را مشتعل نموده
 بود و بعد از چند روز اقامت و تصدیق چند نفری خواستیم
 عازم میان دو آب شویم اسب حاضر نمودند بنده دادند
 يك خواستم گفتند يك لازم نیست این راه راست بمیان
 دو آب میروند و بی خوف و خطر است و شما آنجا بخانه
 حاج میرزا حسین برادر حضرت ورقای شهید خواهید رفت
 چونکه مسافر خانه بهائیان خانه اوست و برای خانه او
 همیشه يك معینی هست گفتم کیست گفتند يك سنگ بزرگ
 و همه خندیدند بنده نیز خندیده گفتم بلکه مزاح میکنند
 بعد معلم شده که دارند راستی میگویند در داخل مهمان
 دو آب بشهر نرسیده جوی بزرگی است در آنجا گشتنی

مانندی از نخته ساخته اند که حیوان و انسان را روی او
 میگذارند بآن طرف جوی میبرند همینکه از جوی گذشتند
 راه وسیعی است که داخل میاند و آب میشود و ولرديك كوچه
 وسیعی میشود از طرف دست راست هر دو سه قدمی يك
 كوچه كوچکی منشعب میشود چون از سن كوچه اما دو و سه
 كوچه میگذرید بيك كوچه تنگی میرسید که در دم آن كوچه
 يك سنگ بسیار بزرگی مشاهده خواهید نمود که چشمهای او
 مانند کاسه خون و چشمش زرد تند که پسرخی مایل است
 تا شما را دید مدتی چشمهای خود را بشما میدوزد و می
 شناسد که شما بهائی هستید پامیشود دم خود را حرکت
 داده راه میافتد شما از پی او روانه شوید بهر دری که داخل
 شد همان در را بکوبید اگر چه کوبیدن هم لازم نیست یا هسل
 خانه او یا اشاراتی خبر میدهد و کسی از اهل خانه بیرون میاید
 باری بنده قبول نکردم و آنها گفتند این که حقیقت است ولی
 دوسه نفر باشما همراه خواهند آمد بهمراهی و نفر از احیای
 دمیچی وارد میان و آب شدیم این مسئله را نقطه بنقطه
 مشاهده نمودم و راست بود و همینکه بآن كوچه نزدیک شدیم
 عمرا همان ما از دور نشان داده گفتند آن كوچه است و آن
 هم سنگ است که در آنجا خوابیده ما بعد میآئیم که میان ابگوئی
 باشما آشنا بوده همینکه رسیدم چشمهای خود را بعسن

دروخته مثل يك انسانى كه بدعت تفتيش از وجهه انسان
 ميكند بعد از آن باشده دم خود را حرکت داده راه انشاء
 جلوتر از بنده وارد خانه (شد) بعد از يك دقيقه آقای میرزا
 ولی الله پسر حضرت ورقای شهید براء عزیزالله خان ورقا
 كه حالا بعین زاولی الله خان ورقا مشهور و رئیس محفل
 روحانی طهران است بیرون آمد و برای بنده خیلی تعجب
 رخ داد از کیاست و فراست این سگ و بلادت و بلاهت
 بعضی نفوس (۰۰۰۰) انتهى

ثابت چند روز در میان آب توقف و در نفر را تبلیغ نموده
 بساوجبلاق (مهلبان) رفت در آنجا نقاهتی بر او طاری
 شده بدکتری از ارامنه مراجعه کرده کم کم باهم رفیق
 شدند و گفتگوی دینی بعین آمده آن دکتر ارمی ایرانی
 برتر آن مجید وارث کرد و ثابت آن ایرادات بوجهی و جیس
 جواب داد و دکتر نسبت بحضرت ختمی مرتبت خوشبین
 و با مرالله متعایل گشت و ثابت وقتی که بمراغه مراجعت
 نمود ملاحظه کرد که در میان مردم شهرت یافته که ثابت
 در میان آب بیکصد و پنجاه نفر را باقی کرده و در نقطه های
 دیگر جمع کثیری را از دین خارج نموده و علمای مراغه که
 قبلا یا ثابت رو برو و در گفتگو مغلوب شده بودند کینه
 شدیدی از او در دل گرفتند و ثابت هم بنا بر خود یعنی

اعلاى كلمة الله والنای حجج و براعین مشغول بود تا یکماه
 گذشت .

روزی از کاروانسرای بیرون آمد دید روی کاروانسرا -
 ناظم الشریعه روی تخت چوبی نشسته قلیان میکشد تا
 چشمش بنیابت افتاد از جای برخاسته تعارف کرد و با صرار
 او را بهلوی خود نشاند قلیان را تقدیم کرده صحبت از سفر
 بعین آورد به پرسید که در این سفر چند نفر را ارشاد کردید
 ثابت گفت این مسافرت برای تنفس و استراحت بود ناظم الشریعه
 در بیان حرف خود را گرفته و با ثابت باطعن و کنایه مذاکرات
 مفصلی نموده بالاخره کار غلظت پیکر کرد بطوریکه ناظم الشریعه
 بنوکرهاش گفت بزنید این بد رسوخته را که از دین خارج شده
 نوکرها قدری تعلل کردند لذا خود شريك سیلی محکم بر
 دهان ثابت زدند گفت بد رسوخته ها از چه چیز ملاحظه میکنید
 بزنید من جواب خواهم داد متعاقب این حرف باعصای خود
 بر ثابت زد و نوکرهاش هم رسیدند و شروع بضرب نمودند
 ثابت خود را بعین کاروانسرا انداخت که این وقایع از انظار
 مردم پنهان باشد یکی از نوکرها ساعت را از بغل ثابت
 بیرون آورد گفت بد رسوخته دین تازه آوردی ثابت گفت بر
 توجه ضرری نداشت لا اقل صاحب یکصد ساعت شدی دیگران
 خندیدند و معلوم بود که میل بزدن ندارند ثابت هم بطرف

حوض رفت تا دهن و بینی خون آلودش را بشوید ناظم
 الشریعه فریاد کشید که مگذارید این سنگ دست یاب بزند
 و نجس کند او را بنزید تا بمیرد نوکرها که نه بانزده نفر بودند
 هجوم آورده کتک زیادی زدند و هرچه در حجره داشت
 بخارت بردند ناظم ^{بعث} الشریعه گفت این ملعون را بسجده
 شیخ الاسلام ببرید تا من برسم و چنان تنبیهش کنم که دیگران
 عبرت گیرند ثابت گفت آقای ناظم ناصرالدین شاه و علمای
 ایران نتوانستند جلوی این امر را بگیرند و ... ناظم الشریعه
 حکم کرد که مگذارید حرف بزند و بعد ثابت را در میان گرفته
 از بازار عبور دادند در بین راه هرکسی حرفی میزد و اظهار
 رائی مینمود و ثابت مرگ را معاینه میدید تا بمدرسه رسیدند
 در بین راه ثابت قلباً مضطرب بود که آیا طلاب بی رحم
 بحکم آخوند های قسی القلب و شقی چه بسرش خواهند کرد
 آوردن لکن بورود آمد در سه حالت اطمینانی یا دست داده
 بهیچوجه تشویش نداشت یاری چند بغل چوب حاضر
 کردند و زیر درخت توت کهنسالی ریختند و ثابت را بخجره
 سید فرج الله نامی بردند تا ناظم بیاید بعد طلاب در ورش را
 گرفته مشغول میا حته شدند و ثابت با کمال قوت تلبس
 جواب آنها را داد و رفته رفته جماعت بازاری هم مانند مور
 و ملخ بمدرسه ریخته گوش بان مباحثات میدادند تا اینکه

ناظم الشریعه سوار بر اسب سیاه با عیای سیاه در حالیکه
 عده ای از نوکر عایش بر زمین و ساروش بودند وارد شدند ثابت تا
 او را دید بصوت بلند خندید طلباً بگفتند چرا میخندی گفت
 حقیقت واقع این است که من امروز رایوم ظهور و رایوم رجعت
 میدانم و رجعت سعادت و اشقیاء را با چشم ظاهر می بینم زیرا
 در تاریخ شهدای کربلا نوشته اند که وقتیکه عمر سعد برای
 تکلیف بیعت یملانات سید الشهدا آمد عیای سیاه برتن و ...
 اسب سیاه زیر ران داشت دستهای هم از سواران در اطرافش
 بودند شما را بخدا نگاه کنید و ببینید که این زمین شیبسه
 بهمان زمین و این مردم شیبیه بانصار یزند نیستند و ناظم
 الشریعه همان عمر سعد نیست ؟ تماشا چیان از این تشیبسه
 بی اختیار بخنده افتادند و طلباً از پیشتر ثابت نزد ناظم
 الشریعه رفتند و منتظر دستور شدند ثابت هم با دهن خون
 آلود و عیای پاره پاره نشسته بترکه های زیر درخت توت نگاه
 میکرد ناگهان صوت خنده طلباً بلند شد و ناظم بیانگ بلند
 میگفت نگاه کنید که این چه ملعون منحوس است آیا قتل چنین
 کائری جایز نیست ؟ یکی از متنفذین طلباً گفت آقا ما راضی
 نیستیم که شما او را در اینجا بچوب بیندید ناظم الشریعه
 با خشونت گفت چرا گفت برای اینکه مامید انیم در این شهر
 بایی زیاد است و بی پروائی او میفهماند که خود یا بیها او را -

تحريك کرده اند تا اینکه او بصدقه می بیفتد و بلافاصله بهانه بدست آنها آمده چوب و چماق و ششلول بروی ما بکشند و جمعی را تلف کنند و بعد هم ما را پیش حکومت مقصر بتلیم دهند ما از راه دور برای تحصیل علم باینجا آمده ایم کفر این شخص هم هنوز بر ما ثابت نشده اگر شما میخواهید تنبیهش کنید او را بمنزل بیرت و چوپکاری کنید .

ناظم الشریعه از این اعتراض سخت آن مرد برعب و هراس افتاده گفت اورانگاه دارند تا من آمدم و نبالش بفرستم و بسا خوف سوا رفته بیرون رفت طلاب و دیاره و در ثابت جمع شده بنای شوخی و خوشمزگی گذاشتند و چون از ناظم الشریعه دل خوشی نداشتند قدری از او بدگویی نمودند و ترکه ها را از زیر رخت توت جمع کرده باضمان چوپها - تماشاچیان را متفرق ساختند ثابت هم یاخنده گفت آقای عمر سعد کجا تشریف بردند طلاب قدری اورا نصیحت کردند که بیا توبه کن و احترام خود را داشته باش ما میدانیم تو باین نیستی و فقط طرفداری از این طایفه غاله مضلّه میکنی ثابت از ملاحظت آنها تشکر کرده گفت اما شما بییقین بدانید که من بهائی هستم طلاب گفتند نه تو از لاج ناظم الشریعه این حرفها را میزنی .

خلاصه حضرات در این گفتگو بودند که دوازده نفر فرستادند

آمده بنایت گفتند که حکومت شما را طلبیده ثابت با آنها همراه شد ولی از احوال طلاب پیدا بود که از این واقعه متاثر سفید و اگر میتوانستند در نجات او میکوشیدند باری ثابت را فرستادند حکومتی با احتیاط تمام (که میان اباییان دیگر او را برپایند) بدارالحکومه رساندند .

آن موقع شجاع الدوله حاکم مراغه در شکارگاه بود کریمخان نایب الحکومه با ثابت بنای مکالمه را گذاشته تا غذا ناظم الشریعه را نشان داد که نوشته است ثابت مردم را گمراه میکند ثابت در آنجا جسورانه وعده فانه مطالبی اظهار داشت که نایب الحکومه متاثر شده گفت من میدانم شما بیگناهیید لکن چون علماء شما را متهم کرده اند و شخص حاکم غایب است ناچارم که بزند ان بفرستمان و خیلی عذر میخواهم ثابت از انسانیت او اظهار امتنان کرده روانه زندان شد و فوراً زنجیری آورد و برگردنش نهادند و پاهایش را هم در کند گذاشتند ثابت تا چند روز در محبس بسختی گذرانید اما بعد بواسطه رفاقت باطهماسب خان نامی از بزرگان ایلات که در آنجا بود از زخم زبان محبوسین و زندانبان آسوده شد و ضمناً میرزا عبدالمجید یکی از اعیان محترم و بزرگوار مراغه و قایم رابه (گوگان) برای میرزا علیخان تلگرافچی نوشت و او بلافاصله حادثه را بمحمد علی میرزای ولیعهد مخایره کرد محمد علی میرزا که قبلاً از غوغا و -

ضوضای علما بنام بابی بگیر ی برای آشوب و مفاخذت نیاستن
 آزرده شده بود بحاکم مراغه تلگراف کرد که با آخوند های گنو
 راحت بنشینند و الا آنها را هم مانند علمای شیرزنی بکشت
 خواهیم کرد قبل از این قضایا علما هر روز نقشه می برای اعدایم
 ثابت طرح کرده و در رصد نوشتن فتوای قتل او بودند و هر روز
 روزه در در الحکومه جمع شده در این زمینه هیاهو میکردند
 تا تلگراف ولیعهد بحاکم رسید و پیش از آنکه آن را بعلما
 نشان بدهد از آنها برگزیند برهان طلبید و هر د لیلی که
 آوردند از روی گفته های خود شان بر روی منابر آن را زود
 کرده سپر گفت آقایان بر من معلوم شده که شما قصد فساد
 دارید و میخواهید در ولایت آشوب بیندازید و بخلعت
 تلگراف را بیرون آورده گفت این حکم ولیعهد است و بموجب
 این فرمان شما هیچیک حق ندارید از اینجا خارج شوید
 و رو بنایب الحکومه کرده گفت بولیعهد تلگراف کن که علما سر
 مخالفت دارند و نیز تلگراف کن که چهار صد سواره از چهار
 د هلال حاضر شود و بتوچی ها دستور بدهد تو بهار از روی کوه
 نزل از سلاخ سوار کنند
 علما از این واقعه خود را باخته حاضر به الحاحه و مسالمت
 شده یا لاخره قرار میگذاردند که ثابت را با گرفتن التزامی کنه
 پیش از ده روز در مراغه نماند آزاد کند و باین ترتیب حاکم

غرامت اشیای غارت شده را از ناظم الشریعه گرفته بنا بست
 داد و او از زندان بیرون آمده اسباب سفر بسته بعد از ده
 روز روانه بناب شد و بعد از یک هفته بجانب شیشوان و
 گرگان و ممقان و ایلخچی و میلان رفته در هر جا چند روز ماند
 با احبام ملاقات کرده بعد وارد تبریز شد که تبریز جناب آقا میرزا
 حیدر علی اسکونی که از کیا رمز بلغین این امر است و انشاء الله
 شرح احوال و خدمتاتش در این کتاب ثبت خواهد شد بنا بست
 گفت شما قدری در اینجا بمانید تا ببینیم صلاح در چیست
 ثابت بعد از چندی دید که بولش نزدیک بتمام شدن است
 لذا فوراً عاظمه را بکلاه تبدیل کرده مقداری نگین عتیق و انگشتر
 و تنبیح از صرافان خرید و فروخت و از سود آن خرج کرد
 و مدتی از این مرمعیشست کرد و ضمناً با اعیان صحبت و با احباب
 معاشرت مینمود در خلال این احوال بد ریافت لوح مبارکی
 از حضرت مولی الوری سرفراز گردید که میفرمایند :
 مراغه بواسطه جناب میرزا عبد العجید علیه بها الله الایهی
 جناب آقا میرزا محمد علیه بها الله الایهی

هو الله

ای بنده حق جفتان سیه دل بر یازان سفید ستم نمایند
 و دست تطاول گشایند که چرا اوج عزت ابدیه طلبی و ساغند
 شهریار جوئی مرغ و پیا نه با شو و در این خرابه لانه و آشیانه
 کن

باز بلند پرواز گوید هر چند پروبال شکسته است ولی من
جز رگلشن الهی مقرنیام و غیر چمنستان حقیقت ملجاء و بناه
نجوم ظلم و ستم جفدان بی پایان رسد ولی آشیانه لامکان
ابدیست و نعمت سرمدی بجهت این وفا و فاقنا تحمل آن
جفا و بلا جایز و علیک التحیة و الثناء ع ع
وجه نزول این لوح این است که میرزا عبدالمجید از
مراغه و قایم آنجا را بحضرمبارک معروض داشته و لوح مبارک
فوق بنام ثابت عنایت شده باری ثابت مدتی در تبریز ماند
و در اول بهار باز سفری بایلخچی و مقان و شیشوان و بناپ
نمود و چند روز هم مخفیانه در مراغه ماند و نصف ایام
تابستان را در میان آب و دیرچی و ملک کنده و آنچه در پنج
گذرانده در اواسط تابستان وارد بناپ شده در کاروانسرائی
منزل نمود بعد از چندی سکنه کاروانسرای یعقیده اش -
برده بنای اذیت را گذارند لذا تغییر منزل داد و آخر
تابستان بجانب شیشوان و بعد باریومیه (رضائیه) رفته به
صلاح حدیده احیا قرار شد چندی در آنجا بماند لذا برای اینکه
کل بر احباء نباشد یکباب در کان کوچک گلابفروشی باز کرده -
شبهه بتبلیخ و روزها یکسب مشغول بود و اغلب از ملاقات آقا
میرزا یوسف خان لسان حضور (وحید کشفی) که شرح احوال
خود نمود
جداگانه وارد محظوظ و سپهره و همیشه بعد سفری بسلامت و

و بنا بخواهش فتحعلیخان از سرتیپ های آن زمان چندی
بند ریس و تربیت و دسرش مشغول شد و ستراد رخوی یا احبباء
آمیزش مینمود تا وقتیکه دسته بی از زائرین ارض اقدس از آنجا
عبور کردند و ثابت از مشاهده آنان شوق لقا برداشته -
جایگیر شد و گوهر بخواهش و التماس سرتیپ و اطفال و زرش
نداده تصمیم بر مسافرت گرفت و سرتیپ هم شش لیره عثمانی
اجرت داده با احترام زیاد او را براه انداخت -
ثابت در آن وقت سرمایه اش منحصر بده لیره عثمانی بود
و کفالت کرایه راه را تا ارض مقصود نمینمود لذا قصد کرد که
پسند این راه را ببیماید احبباء علت را جویا شدند گفت اینطور
خوشر نام هر چه اصرار کردند که باز اترین همراه شود -
تبدیرت اتفاقا حاجی سید محمود برقانی که سا بقا از در اویش
و اخیرا مؤمن شده بود بانایت رفیق راه شده با هم در تاریخ
هفتم و بیع الاول ۱۳۲۴ هجری قمری موافق ۲۹ آپریل
۱۹۰۵ از خوی حرکت کرده بعد از طی طریق بموجب -
حد ولی که در کتاب ثابت نوشته شده در تاریخ ۲۵ ایون همان
سال یعنی بعد از پنجاه و هفت روز در اواخر فصل بهار بمشیدینه
منوره عکا وارد عصر همان روز بشرف مشول فائز شد و مورد
عنایت و مکرمت مرکز میثاق گردید مدت بیست و نه روز ایام
تشریف طول کشید و خاطرات آن ایام و مشاهدات خود را -

ثابت در کتاب خود درج کرده که برای اطلاع باید بآنجا رجوع نمود ولی کیفیت مرقم‌های او با عباراتی که خود نوشته است ذیلا نگاشته میشود و آن این است :

(خلاصه ایام وصال سرآمد نه‌های عراق حلول نمود هیچ یانم نیرود آن دیکه از دل و لب مبارک شنیدم که فرمودند جناب ثابت ما می‌خواهیم شمارا بفرستیم بققاز زیرا که مادر قفقاز کسی را ندارد جز جناب آقا میرزا اسمعیل مشکوه آنها . . . دیگر شست سرش چیزی نفرمودند فوراً چشم‌های بنده پر از اشک شد و فوق العاده عالم متقلب گشت و رنگ پرید تا این را مشاهده فرمودند دست بنده را گرفته بی‌عان اطاعتی که الواح اصلاح (۱) می‌فرمودند برده و فرمودند بنشین و نشستم از خاک مین یکی را صد کرده فرمودند یک استکان قهوه یا شیر بیاورید آوردند و با دست مبارک عنایت کردند فرمودند بخورید چون قدری صحبت فرمودند بنسبده

(۱) مقصود اصلاح الواحی است که حضرت مولی‌الوری بمنشی دیکته می‌فرموده اند در این قبیل الواح باره فی اوقات اشتباهاتی از جانب منشی خصوصاً هنگام پاکتوسرخ میداده که چون از لحاظ مبارک میگذشته است اصلاح می‌فرموده اند

یواش یواش بحال خود آمدم فرمودند بنایبوند شما این جور کنید خوب بفرمائید چند روز است اینجا هستید عرض کردم - نوزده روز فرمودند خیلی است شخص خادم نباید جائسی بنشینند و باید بخدمت پردازد امروز روز خدمت و قیام است عرض کردم حکم اختیار قلب در دست من نیست بعد زسان مرحمت فرمودند و فرمودند میل ما این است که شمارفته خدمت نمائید خدمتی را که دیگران نتوانند بنده سرفروید آورده عرض کردم بنده هم با وجود اینکه زیاد متاضم راضی برضای مبارکم و تسلیم بامر من له الامر فرمودند ها . . . مرحباً این است خیر و سعادت زیرا که خدمت بشارت شرف - اشرفتر است بعد فرمودند امید وارم مؤید و موفق باشی من همیشه در حق تو دعا خواهم کرد آنچه را فهمیدی بر او قیام کن و او را تبلیغ کن مدائمه و تعلق مکن زبان را بر راستی سعادت بنده بفهمیدن حقایق کلمات الهیه بکوش از مصیبت و بیلا مترس زیرا که بلاتناج موصع اولیا است در راه امر هرذلتی عزت است و هر فلاکتی سعادت هر جا که در ماندی بی‌جمال مبارک از روی صمیمیت متمایل شو او بار شماست . جز از خدا اورضای او از اجندی ملاحظه مکن نفع امر را منظور از نه نفع شخص خویشتن را مال و ثروت را طالب مباش خوارین مسیح را در نظر آر فرق میان مؤمنین مگذار مگر بخدمت و تقوی و قیام

و دانش آنها سرمایه ات توکل و آذوقه ات توکل بجمال
 مبارک باشد باری بعد از د و روز ما را از بهشت برین بیرون
 و بزم حشمت عالم دون انداختند و از عالم سادگی که ایستاد
 غل و غشی با آنجا راه نداشت خارج و داخل عالم کون و فساد
 و رنگ و غشا نمودند بعد از د و ساعت طی راه وارد شهر
 حیف شدیم (انتهی) .

ثابت در کتاب تاریخ خود نتیجه بی راهه از تشرف خویش
 گرفته در چند سطر بدین شرح نوشته است : (خلاصه در
 مدت بیست و د و روز از اثرات بیانات مولای بزرگوار چنان
 انقلاب حال و افکاری در من رخ نمود که ایداشباهت بقبل
 از تشرف نداشت و ترقی و تقدم امر بهائیت را در سه چیز
 فهمیدم : اول تبلیغ در تمام ترقی و تکامل زنان و بقدر مردان
 آزاد بودن ایشان و تساوی حقوق آنان سوم تعمیم معارف
 امریه در میان عموم بهائیان در روی یک اساسی متین و
 بر من چنان مفهوم میشد که گویا سرکار آقا میخواهند بنده
 را برای ترقی نسوان و خدمت بمعارف آنان میحوث فرمایند
 چنانکه روزی فرمودند کسی بجز از حق نیست که بحسب
 این زنان ترحم نماید زنهای شرق خیلی عقینند در داخل
 این امر هم تا حال مردان ترقی میکنند هنوز هم بسیاری
 فهمیده اند که بشر در وبال دارد و تا در وبال مساوی نشود

پروا از ممکن نیست این است که بعد از مراجعت از ارض مقصود
 خود را برای اجرای این مقصد هدف هزارگونه ملامت و سهام
 نمودم و بر این امر خطیر اقدام کردم (انتهی) .

باری پس از مرخصی از راه بیروت و اسلامبول و طبرایسزورن
 و یاطوم بعد از عینجه روز بیاد کوبه وارد شد و این در تاریخ
 پنجم آگوست ۱۹۰۵ میلادی و مصادف با اواخر جنگ روسیه
 و ژاپن و ایام انقلاب کوچک روسیه بود و ناامنی و دزدی در
 آن نقطه زواج نداشت لکن احیای الهی مجالس گرمی داشتند
 زیرا دسته بی از مبلغین محترم از قبیل جناب آقامیرزا طراز الله
 سندری و آقا میرزا علی اکبر رفسنجانی و آقامیرزا علی اکبر
 نخجوانی و آقامیرزا عبد الخالق متخلص بیوسف و حاجی
 قلندر در آنجا بودند و ثابت لازم نمیشد که با بودن آن نفوس
 در مجالس صحبت کند .

بعد از چند روز سندری و رفسنجانی و نخجوانی رفتند و حاجی
 قلندر و میرزا عبد الخالق ماندند و مجالس را ادامه مینمودند
 تا آنکه شبی در منزل یکی از احیا محفل تبلیغی در آیریسود
 و حاجی قلندر و میرزا عبد الخالق و ثابت در آن حاضر شدند
 مبتدی سئوالاتی کرد و حضار جوابهایی دادند ولی اجوبه
 آنها با افق فهم مبتدی موافق نبود ثابت از آقایان اجازه
 خواسته وارد صحبت شد و حرفهایش با ذوق مبتدی موافق

افتاد احبای هم ملتفت شدند که ثابت مردم میدان است و
 شرب اوراد مجالس و انارینطق مینمودند و رفته رفته
 در میان یار و اغیار شهرت و اعتبار یافت از جمله کسانی که
 طالب ملاقات شدند میرزا هادی عبد السلام زاده از شعرا
 معروف قفقاز بود که چند مجلس حاضر شده بامریارک تمایل
 یافت لکن بواسطه اینکه یشراب مسکرات معتاد بود موقوف
 بایمان نشد و بالجمله ثابت مدت پنج سال در یاد کوبه
 اقامت نمود و از مقرر تدوین بنواده های آقاموسی
 نقی اف و شمسی اسد الله اف که هر دو از متمولین بزرگ بودند
 تحصیل معاش میکرد و یاتی اوقات خود را صرف تشویق احبای
 و تبلیغ مبتدیان مینمود و جمعی را هدایت نمود که از جمله
 جناب میرزا رحیم کاظم زاده تبریزی است که بعد از ایمان
 بامر الله خدماتی نمایان کرد .

از جمله وقایعی که در آن مدت برای او پیش آمد این بود
 که در سنه ۱۹۰۸ میلادی جمعیت علمیه یاد کوبه کلاسی
 یکساله بنام دارالمعلمین مفتوح شد و جمعی از دانش
 پژوهان و طلاب یاد کوبه برای پیعودن آن کلاس اسم خود
 را جزو تلامذه نوشتند که از جمله آنها ثابت بود مدیر این
 مؤسسه جودت نامی بود از اهل اسلامبول که برای اداره
 همین کلاس احضار شده بود و در روش عبارت بود از املا

و انشاء و علم الاشیا و جغرافیا و اصول تدوین و همه این
 در روز بی زبان ترکی تدوین میگردد .

در روز بی سال کلاس بی پایان رسید و شهادتنامه یعنی تصدیق
 بشاگردان تسلیم گردید و ثابت در آخرین مجلس روی معلمین
 کرده گفت آقایان برای بنده بعد از خواندن جغرافیای
 شبیه بی دست داده خواهشمندم برای من آن راحل کنید
 گفتند بگوئید که چه شبیه بی است گفت ما جمیع خیال و انهار
 و بلاد معروف دنیا را در جغرافیا خواندیم بفرمائید اینکه
 خداوند در قرآن میفرماید که ذوالقرنین گفت آهن بیارید
 تا برای شما سد بی بسازم و برایش آورند و ساخت آن سد
 آهنین در کجاست .

معلمین نقشه مفصل عالم را در پیش نهاده و در چه جستجو
 کردند نیافتند بالاخره بعضی از آنها گفتند حضرت محمد
 چیزی بزرگتر از آن آمده و گفته است ثابت دید که حضرات با اینکه
 مسلمانند نزدیک است که نعوذ بالله نسبت چهل یحضرت
 رسول اکرم بدهند و بقرآن مجید توهین نمایند لذا گفت روز
 جمعه شبها همگی بینده منزل شریف بیاورید تا بنده از استاد
 که نام این مسئله را پرسیده جوایش راعرض کنم روز جمعه
 آقایان آمدند ثابت گفت من از استادم پرسیدم جواب داد
 که در قرآن فرموده اند (یم یا ائی تا و یله) و (لا یعلم تا و یله)

(اللا اله الا الله) و (فالتبع قرآنه ثم ان علينا بيانه) از این قبیل آیات معلوم میشود که قرآن غیر از معانی ظاهره معانی دیگر هم دارد و از اینجا دنباله صحبت را گرفت و مطالبی اظهار داشت که یکی از معلمین بنام میرزا مسیحا چند بار دیگر نیز ثابت رفته عاقبت ایمان آورد و بعد از چند سال بحسن خاتمه از دنیا رفت .
 ثابت در ایام اقامت یاد کوبه سفری هم بگوگچای و سنسار دیگری ببرد نمود و در هر دو نقطه موفقیت‌هایی پیدا کرد و مخصوصاً در بردن و وفات تصدیق کردند و آن شخص قهوه‌چی هم که در سفر قبلی بنیابت هتاکتی و فحاشی میکرد این سفر بنای رفت و آمد را گذاشت و بعد از رفتن ثابت تصدیق کرد و این سه نفر با چند نفر احبابی که از قبل بوسیله جناب مشهدی عبدالقهره باغی مؤمن شده بودند متفقاً قیام بخدمت کرده علم امر الله را در آن محل بلند نمودند .
 مختصر چون پنج سال گذشت شوق و ذوق زیارت مشرق الاذکار و ملاقات احباب عشق آباد محرک ثابت شده بار سفر بست و در ماه ایون سال ۱۹۰۹ میلادی بمدینه - عشق آباد ورود کرده در مجالس و محافل بنای تشویق را گذاشت و محفل بنام محفل تقدیس برای جوانان ترتیب داد و تقویمی بدست یاری آقا ضیاء الله عارف زاده

تنظیم کرد و دو نفر از امام زحماتی را تدریس نمود و میتوان گفت اول کسی که اقدام باین کار در آن نقطه نمود ثابت بود لکن این خدمت مشکلاتی برایش ایجاد کرد و در اطرافش حرفهای ناشایسته زدند اما در مقابل موانع استقامت کرد و بهمین جهت بیشتر هدف تیر ملامت گشت .
 و نیز در همین سال عهده دار نظامت مدرسه بهائیان عشق آباد گردید و در تابستان بواسطه زحماتی که متوجهش شد از شغل استعفا نمود و در بهار سال ۱۹۱۰ بنا بدعوت احبابی سمرقند بآنجا رفت و در زمستان همان سال در سمرقند مشاغل شد و بخدمت امر قائم بود و همان اوقات لوحی از حضرت میرزا علی الوری باعزازش نازل شد که توقف در یک محل را مذمت فرموده بودند و او امتثالاً للامر کتب و نوشتجات خطی خود را برای مصارف راه فروخته سفری بمرور و یولتان و تخته بازار که نزدیک بمرکز افغانستان است نموده احبار تشویق و در تخته بازار با ملا عباس نامی طرف شده مقاله‌ای مشتمل بر چند سؤال دینی نوشته نزدش فرستاد و بعد بعشق آباد آمده چندی توقف کرده ب سمرقند مراجعت نمود .
 در سال ۱۹۱۱ بنا بدعوت مرحوم استاد عبدالکریم باقراف بسا یکدیگر بچارجوی رفتند آن موقع در چارجوی احدی از احباب وجود نداشت و اهالی آنجا مردمانی وحشی و بی سرو پا و -

منهمك در روز اائل بودند ثابت و استاد عبد الكريم در محلی
 موسم بدیوان باغ منزل کردند و پس از توقف مدتی طولانی
 موفق بهک ایت جمعی شده از اهل محل محفل روحانی —
 تشکیل دادند و این خود خدمتی عظیم بود سپس استاد
 عبد الكريم بعشق آباد رفت و ثابت بسمرقند مراجعت
 نموده بخدمات سابق پرداخت و در سال بعد یعنی سنه
 ۱۹۱۲ میلادی با اهل و عیال بعشق آباد کوچیده به
 خدمات امریه مشغول شد و برای امر معاشره در یکی از
 مغازه های احیاب د خک ار شد و در سال بعد احیای سمرقند
 او را طلبیدند لذا در فصل زمستان یا زوجه اش بان شهر
 رفت و ساکن شد و از راه دلالتی بفتاعت امر معیشت راتاً مین
 مینمود و پیوسته بخدمات امریه اشتغال داشت و در سال
 ۱۹۱۶ با عیالش بقصد تبلیغ و تشویق سفری بتاشکند کرده
 و احیای راگم نمود و رابطه دوستانه اش را با اصغر خان
 پهلوان که شخصی با کفایت و زورمند و اول کسی بود از طایفه
 ازیک که بامر الله اقبال نمود محکم کرده بسمرقند بازگشت
 و در تابستان سال ۱۹۱۷ بایکی از تبلیغ شدگان خویش
 سفری بییلاقات نموده بسمرقند مراجعت نمود و در سال —
 ۱۹۱۸ بعشق آباد کوچید و عیالش بمرض سل درگذشت
 و دختری سه ساله بنام نزهیا برایش یاتی گذاشت و برای

نگاهداری و پرستاری آن طفل بی مادر برنج و تعجب افتاد
 و چند ماهی این زحمت را تحمل کرده بعد ابا گوهر تساج
 خانم صییه آقا کریمانی یوسف رفسنجانی که شوهرش از پیشتر
 فوت نموده بود ازدواج کرد ثابت با این زن که دارای —
 معلومات امری و از مبلغات بود افشگر گرفت و در کمال روحانیت
 بایکدیگر بسمیرندند چندی که از این ازدواج ثانوی گذشت
 حرکت و برای انتقال اثاثیه بسمرقند رفتند و در روز که از ورود
 بانجا گذشت از محفل روحانی عشق آباد امریه کتبی رسید
 که برای ملاقات احیای بتاشکند برونند لذا زن و شوهر^{شان} اثاثیه را
 در همان جا گذاشته روانه تاشکند شدند و بر حسب استدعا
 احیای مدت یکسال در آنجا اقامت کردند و در سال ۱۹۲۱
 از عشق آباد ثابت برای مدیریت مدرسه عشق آباد احضار
 گردید ثابت که سلیقه اش با سلیقه بسیاری از زمانداران آن
 وقت سازش نداشت میخواست از قبول این مسئولیت خودداری
 کند لکن سزاوارند است مدرسه را که سرپرستی نداشت
 بحال خود بگذارند لذا بعشق آباد آمده تمام کار را بدست
 گرفت و بعد از هفت ماه مستعفی شد و بنابعد عوت احیای —
 تاشکند سفری بان حد و کرده بعد از سه ماه بعشق آباد
 برگشته در یکی از مدارس حکومتی معلمی مشغول و از حیث
 امر معاشره که قبلاً در زحمت بود راحت شد و در تابستان سال

۱۹۲۳ بهمراهی زوجه اثر گوهر تاج خانم از لیلیط مجانسی راه آهن که بکارکنان دولتی میدادند استفاده کرده از راه مسکو عازم تفتاز شد و در بین راه يك هفته در تاشکند و يك هفته در مسکو توقف کرده بعد بیاد کوبه آمده عیال خود را در باغ مرحوم میرزا رحیم کاظم زاده گذاشته مسافرتی بیرجند و شیشوان نموده باموفقیت بگنجه رفت احیای گنجه از محفل روحانی بیاد کوبه اجازه خواستند که ثابت یکسال در گنجه بماند و با این درخواست موافقت شد لذا بیاد کوبه آمده عیال خود را برده‌اشته بگنجه رفت و پس از یکسال بیاد کوبه برگشته دو ماهی در پیلاقات آنجا بتبلیغ و تبشیر پرداخت و در نایب سال ۱۹۲۴ ایاتفاق زوجه اثر بعشق آباد مراجعت نموده بر حسب خواش کمیته مدرسه مسئول مدیریت شد و هنوز سال مدرسه باآخر نرسیده بود که بععل سابق الذکر مستعفی شده در یکی از مدارس دولتی بشغول معلمی مشغول شد و ایام تعطیل تابستان برای داخل کردن ریبیه اثر اشراقیه خانم ید از المعلمات یا مشاور الیهما بیاد کوبه رفته یکسال تمام در آنجا برای سرپرستی او اقامت کرد و پس از اتمام درس با هم بعشق آباد بازگشتند و ثابت بخدمات روحانی و دولتی مشغول گردیدند و در زمستان دو سال بعد از ایام تعطیل زمستانی مدارس استفاده نموده سفری

کوتاه بمرور و سفر رفت نمود و در سفر رفتند با احیای جدید الایمان تاجیک ملاقات نمود سپس مراجعت و بشغل خود مشغول شد و ضمنا تاریخ حیات خود را در ترکمنستان جنگاشت در سال بعد یعنی در سنه ۱۹۲۸ بععلت بیهائیت از مدرسه دولتی معاف شد و خواست که بایران سفر کند لکن محفل روحانی اجازه نداد و آناره کون کستانهای بیهائی را باو گماشت که حقا خود و خانم شرحیدت شایانی در این خدمت بروز دادند و در سنه ۱۹۲۹ برای اولین بار بسمت عضویت محفل روحانی عشق آباد دعوت شد و ایضا در اوایل همین سنه کتاب تاریخ حیات خود را در ۲۷۹ صفحه نوشته بیادگار گذاشت و در او آخر آن کتاب من باب اعتذار این عبارات مسطور است: (از خوانندگان این تاریخ بستیار معذرت میطلبم که مقصودم بیان مطلب بوده نه ترتیب و تنظیم الفاظ و عبارات و در کمال عجله مینوشتم زیرا که میترسیدم قضایائی رخ دهد که دیگر نتوانم سرگذشت خود را بقلم آرم و یا خود بنجه اجل مهلت ندم زیرا که زمان و محیط مناسب برای حوادث عجیب و غریب است ۰۰۰۰) انتهى

ثابت حق داشت که باعجله کتاب خود را مرقوم دارد زیرا چیزی از نگارش آن کتاب نگذشت که از طرف دولت وقت چهارده نفر از خدمتگذاران بهائی دستگیر شدند و بزند ان

اقتادند که از جمله ثابت بود مدت هفت ماه این حبس
حضرات طول کشید و امید نجات نبود لکن بواسطه جدیت
فوق العاده احبباً و مذابرات عرایض تلگرافی برضاشاه بهلولی
و دخالت دولت ایران از محبس خلاص شدند بشرطی که در
ظرف ده روز از عشق آباد بایران بروند ثابت هم که از محبوسین
بود در ردیف سایرین از محبس بمنزل آمده و سایل سفر را
فراهم آورده صبح بیستم یا نوار ۱۹۳ مطابق سیم دیماه
۱۳۰۸ خود را یاداره سیاسی معرفی کرده بارفقایشر که
آنها هم در آنجا حضور داشتند در اتوموبیل دولتی نشسته
بایران تبعید و بیاجیران وارد و از طریق قوچان بمشهد
آمده با احبباً ملاقات نموده بعد از چندی در بیرون دروازه
سراب اطاعتی گرفته در حواله چند نفر از احببای مهاجره بگر
ساکن شد در روز بروز بمشهد والی خراسان محمود جم و سرلشکر
امان الله خان جهانپانی که میخواستند بداند حضرات
چرا در عشق آباد محبوس و بچه جهت بایران تبعید گردیده
اند ملاقاتشان را طالب شدند و بعد که پی به بیگانهی آنها
بردند بپهر کسی فراخور هنر و صنعتش کاری رجوع کردند و
بثابت نیز پیشنهاد قبول شغلی نمودند ثابت اظهار تشکر
کرد و از دخول بخدمت دولتی امتناع نمود زیرا میگفت بیشتر
از سالی چند از عمر من باقی نمانده و حیفاست عصری که

صرف خدمت امرالله شده بایانش بخدمات دولتی و ایام معدود
زندگی بامور دنیوی بگذرد
باری مدت شش ماه در مشهد مقیم بودند ربیت التلیخ ما بسا
مبتدیان صحبت میکرد در تاریخ هفتم خرداد ماه ۳۰۹ شمسی
از مشهد حرکت نمود از طریق طهران و اصفهان ویزه بسه
رفسنجان رفته مشغول نشر نفحات گردید بعد از دو ماه و نیم
سفری شش روزه بحسن آباد سه فرسخی رفسنجان نموده باز
گشت و در آخر شهریور ماه با اتفاق گوهرنجاج خانم بکرمان رفته
مدت نه ماه در کرمان و اطرافش باعلائی کلمه الله پرده اخته و بعد
از راه رفسنجان ویزه و اصفهان بشیراز وارد و در مسافر خانه
منزل نموده بنشر نفحات الله پرده اخته در شیراز چون اوضاع
را مشاهده کرد عریضه بی بساحت اقداس تقدیم داشت و پس
از چندی جوابش در طهران باو رسید که صورتش این است
طهران جناب آقا میرزا محمد ثابت مراغه علیه بها الله
ملاحظه فرمایند
عریضه تقدیمی از شیراز در این اوان بلحاظ اقداس محسوب
مهربان حضرت ولی امرالله ارواحنا لوجوده القدا فائز
و مشروحات مرقومه کاملاً از نظر انور گذشت فرمودند بنویس
اعتنا یا قوال و اوهمات سست عنصران ننمایند و رتومعه
واستحکام تاء سیاسات امریه بیشتر از پیش همت بگمارند و نفوس

ضعیفه، سلیمه را از این وسوسه شیطانیه محافظه نمایند. —
 محافل محلیه باید مروج و منقاد تعلیمات مرکز یعنی طهران
 باشند و تجماوز ننمایند و رویه حکمت را ترک نمایند هر مرتد،
 و متعردی خارج از جامعه، امر است مداخله و تنقیه در این
 موارد مضر و مخالف سنجیه، اهل بهاست مخصوصاً اظهاسار
 عنایت و مکرمت نسبت به خدمات امریه آنحضرت بیان فرمودند
 حسب الامر مبارک مرقوم گردید نورالدین زین ۲۹ اکتوبر ۱۹۳۱
 ایها الرجل الرشید اعتنا بارجیف مبطلین و مکذبین —
 نمائید و اما الزید فیدهب جفا، بلکه بر استقامت و منانیت و
 یسالت بیفزائید بر حفظ و حمایت حصن حصین یتام نسوی
 نیام نمائید و در سبیل خدمت مداومت نمائید خدا ما ینفعک
 فی الدنیا و الآخرة انه یمیک و یندک یتاءیداته و یحقق
 آمالک بفضلہ و منہ و عطائہ بنده آستان شرفی

پاری بعد از سه ماه یعنی در قوم مهرماه ۱۳۱۰ از شیراز
 حرکت کرده از راه اصفهان و نجف آباد بظهران آمده
 و پس از بیست روز دوباره سفری باصفهان و نجف آباد
 کرده پس از چندی مراجعت نمود و بعد از چندی از جانب
 محفل مقدس روحانی با زیاصفهان رهسپار و در بین اقامت
 ما موریت سلطان آباد عراق یافته بانجا روانه گردید و سا
 خان خود مدت ده ماه در آنجا مقیم و بیشتر نفحات اللسه

مشغول بود بعد از ده ماه بغتة بر عاف مبتلا شد و مدت
 یکم هفته خون از دماغش میچکید اطباء تشخیص دادند که
 هرنه و کلیه معیوب و مرض علاج ناپذیر است ثابت بملاحظه —
 اینکه در سلطان آباد گلستان جاوید نیست بار سفر بسته
 با عیالش بظهران آمد و با طبای نامی احیاء مراجعه نمود
 ولی معالجه نگردید و در یکی از بیمارستانها بستری گردید
 پس از سه روز بملکوت ایبی صعود کرد و بهمت مردانسه
 جناب حسن آقا نادری در گلستان جاوید قدیم دفن گردید
 تاریخ وفات آن خدمتگذار امزالله بیست و هفتم اردیبهشت
 سنه ۱۳۱۲ هجری شمسی بود .

آثاریکه از جناب ثابت باقی مانده و اغلب در عشق آباد می
 باشد بشرح ذیل است :

۱- ایکی نفرتازه بهائی (د و نفر بهائی جدید الورد)

۲- د و غروب و قویا خود جهانگ گله جکی (روایای صادقانه

یا خود آینه جهان)

۳- بهائیت مقصد لری (مقاصد بهائیت) این مقاله

بزیان روسی و ارمنی ترجمه و دوبار بزیان روسی و یکبار بزیان

ارمنی طبع و نشر گردیده است .

۴- مختلف مقاله لم (مقالات مختلف من)

۵- ترجمه ایقان بترکی

- ۶- ترجمه فرائد بترکی
 ۷- ترجمه خطایات حضرت عبدالبهاء بترکی
 ۸- ترجمه لوح عالم و لوح د خان و لوح شرق و غرب ترکی
 ۹- ترجمه کتاب نوزده نطق بترکی
 ۱۰- ترجمه دو جلد اشعار نعیم بنظم ترکی
 ۱۱- تالیف د روس دیانتی
 ۱۲- صورت مباحثات د رنگجه
 ۱۳- شرح احوال خود د رنگ و جلد
 ۱۴- گرد آوری مجموعه مقالات علمای عصر ریاب
 بهائیت .
 ۱۵- دیوان اشعار فارسی و ترکی
 اینک يك ففره از اشعار ترکی او برای نمونه ذیلک ریج میشود
 ساقیا و بر شراب روحانسی
 رفیع اولا تاخمار جسمانسی
 بلکه آزاد ایده منی مشیدن
 قور تارا روحی قالب بتندن
 فکر می صاف و هوشمنسی آزاد
 ایلیه ملک عقلی آبیاد
 عشق دن یا شفا سین فنا ایلیه
 چاره سزد رنگ لره دوا ایلیه

- اولیه مست ایلیه که هوشه گلیم
 نشته سندن همیشه جوشه گلیم
 پاک اولام جمله علایق سندن
 هیچ کنار اولمیا حقایق سندن
 بلکه طی اولسون عالم اسباب
 د ورامت نظر ده لب لیباب
 محوایده قشری گوستره جانسی
 بوگوزیله گویم او جانانسی
 گتو (ر) تارو ریاب لاهوتسی
 جنت عدن ایله ناسوتسی
 اوقی شهناز وصف یاری منسه
 گلشن ایله بوتون دیاری منسه
 عید رضوانگ آخرنجی گونسسی
 ایله سرور و پاکباز منسی

* * *

* * *

*

جناب آقا سید محمد ناظم الحکماء

جناب آقا سید محمد ناظم الحکماء یکی از رجال مهم این امر مبارک است این عبد قبل از اقدام بنگارش این جزوه گمان میبرد که جنابش فقط در رشته طب قدیم تخصصی داشته منتهی در اعلائی کلمه الله نیز میکوشیده است و لکن اخیراً که در تفحص احوال ایشان برآمدم جناب آقا شعاع الله علایی (سرلشگر) فرزند ارجمند جناب ناظم الحکماء کتابی بخط آن بزرگوار که در سرگذشت خویش نوشته بیننده تسلیم فرمودند و چون در متذرات آن کتاب نظر انداختم معلوم شد که این مرد جلیل در تحصیل انواع علم قدیمه و جدیده زحمت کشیده بوده است زیرا در خلال نگارش سرگذشت اشعار علمی و عرفانی دارد که انشاء الله در طی این جزوه هر جا که مقتضی باشد عین عباراتش درج خواهند گردید .

جناب ناظم الحکماء از سلسله سادات حسینی است . در سنه هزار و نوبست و شصت و نه هجری قمری در قریه کورا - بجوار که از توابع لاهیجان گیلان است متولد شده نام پدرش سید رضا و اسم مادرش فروغیه بیگم است این زن و شوهر بایکدیگر دختر عمه و پسر دایی بودند و در همان قریه که مسکن آباء واجدان شان بوده بسر میبردند .

ناظم الحکماء از هفت سالگی در مسقط الراس خویش قدم بمکتب گذاشت و تا سه سال سواد فارسی و فرائد قرآن آموخت و از کثرت هوش و ذکاوت و قوت حافظه از جمیع همدرسان پیشی گرفت و اصول و فروع دین را بقدری که در کتاب خوانده بود بخوبی تقریر میکرد بدین جهت محبوب اقربا و محسود شاگردان گردید . در ده سالگی عمویش آقا سید احمد که جدینا از اعتبار عالیات برگشته بود و یکی از علمای اسلام بشمار میآمد چون وک و خلفی نداشت بپیران رخون آقا سید رضا که پدر ناظم الحکماء باشد پیشنهاد کرد که آن طفل را بعنوان فرزند ی باو بسپارند تا بتعلیم و تربیتش همت گمارد آقا سید رضا قبول کرد و آقا سید احمد برادرزاده را از قریه کورا بجوار یاخون لاهیجان برد و در آنجا خود بشخصه بتعلیم او قیام نمود ناظم الحکماء صرف و نحو و منطق و معانی و بیان و لغت را نزد عم خود و مدرس دانشمند دیگری موسوم باقا میرزا حسین تحصیل کرد و بسرعت از طبقات طلاب قبل از خود پیش افتاد و در رشته های مذکور تسلط پیدا کرد بطوریکه بر بعضی از نسخه های کتب نحو سه حاشیه عائی مرقوم داشت و در شانزده سالگی رساله مستقلی در قواعد اعراب تدوین کرد و شرحی هم بر منظومه منطق آخوند ملا مهدی که یکی از طلاب میرزا آن نقطه بوده است بنگاشت و بالجمله کتب ادبیه و فقهیه را هم در من گرفت

وهم مباحثه نمود چون در هیفده سالگی خود زاد آن قصیه
برتر از دیگران میدید گرفتار عجب و غرور گردید بطوریکه در
کوچه و بازار بکسی تواضع نمینمود بلکه توقع سلام و احترام
از دیگران داشت درین این احوال روزی یکی از دوستانش
کتاب نان حلوی شیخ بهائی را باو داده گفت خوب است
که این کتاب را هم بخوانی و معالیش را بدانی ناظم الحکماء
آن رساله را باز کرد و این اشعار را خواند که :

ایها السلاهی عن العهد القديم

ایها الساهی عن التهج النومی

و فوراً باصل معنای آن پی برد و قدری از مستمن غفلت
وسر غرور بهبود آمد و قرائت اشعار را ادامه داد تا
بآنجا رسید که میفرماید :

قد صرفت العمر فی قیل و قال

یاندیمی قم فقد ضاق العجال

بعد از جای برخاست و با خود گفت این رساله را از جانب
خدایمن داده اند تا بیدار و هوشیار شوم و چون آن کتاب
را بپایان رسانید بیخین دانست که حق جل جلاله انسان
را تنها برای تعلم صرف و نحو و سایر علوم ظاهره نیافریده و
آدمی برای خوردن و نوشیدن و پوشیدن و خود فروشی
بدنی نیامده لذا تمیم گرفت که وارد در علوم شود کسبه

بجانب معنی نزدیکتر باشد تا بجنبه لفظ پس بنا را بر تنگتر
در آیات قرآنی گذارد و در معانی احادیث غوص و غور نمود و -
شروع بتحصیل علم کلام کرد تا احوال مبدی و معاد و اصول -
معتقدات را با براهین عقلیه تطبیق نماید و ضمناً در سرگذشت
انبیای عظام و احوال ملل و اقوام سیر میکرد تا از جرگه مقلدین
که خداوند از قولشان در قرآن مجید فرموده (انا وجدنا آباءنا
علیٰ منک و انا علیٰ آئارهم لمعتدون) خارج و در زمره -
محققین که در حقشان آیه مبارکه (اَبَّ الذین جاہدوا فینا
لمهدینهم سبیلنا) نازل شده داخل گشته باشد بهر حال پیش
خود قرار گذاشت که علت اختلاف مذاهب را بخصوص سبب
اینکه چرا مذهب شیعه بفرق مختلف منشعب گشته بدانند
اما عموش آقا سید احمد و سایر دوستان و ارادتمندان او را -
نصیحت میکردند که از مراده باچند طایفه بپرهیزد یکی
از حضرات حکما زیرا آنها از زنادقه اند و ضال و مضل میباشند
و دیگر از شیخیه چرا که آنها جزو غلاتند و برخی از اصول دین
را قائل نمیباشند و دیگر از صوفیه چه آنان قومی هستند نساً
پرهیزگار که نه نماز میخوانند و نه روزه میگیرند و بنام اینکه ما
اهل طریقتیم خود را از عراط شریعت برکنار کرده اند و از -
شرب خمر و استعمال بنگ و چرس پروائی ندارند و مخصوصاً
از باییه که پناه ببردند از معتقدات آنها چه اینها طایفه ثنی

هستند که از شیخه جدا شده اند و از انهماک بزرگ فساد از هیچ منکری باک ندارند و دشمن نوع بشرند بطوریکه آدم میکشند و مال مردم میخورند و بناموس نفوس و عرض یکدیگر تجاوز مینمایند و یک زن را ینه شوهر جایز می شمارند و سلطان مملکت دشمن و با علمای ملت معاندند خدا او پیغمبر را قبول ندارند و توبه آنها هم نزد خدا قبول نیست مختصر آنچه نسبت نالایق بودن بپایه داده گفتند اگر حکمی و صوفی و شیخی بشوی بهتر است که بایی شوی .

ناظم الحکماء از استماع گفتار آنها کینه شدیدی از بایسه در دل گرفت بقسمی که از دست هر کس که احتمال بایی بودن باو میداد چیزی نمیگرفت و چنان شد که روزی یکی از تجار نسبت بایوبی احترامی نمود و او برای اینکه بدترین فحشها را بآوید هد گفت ای بایی .

باری ناظم الحکماء در ضمن سیرد آیات قرآنیه دید که در آن سفر مجید از حکمت و حکماء تعجید شده چه خدا بصریح بیان فرموده : (و آتینا لقمان الحكمة و من یوتی الحكمة فقد اوتی خیرا کثیرا) و نیز باین نکته برخورد که خداوند در مواضع متعدده قرآن خود را بنام حکیم یاد کرده لهذا بعلم حکمت راغب شد و کتب این فن را فراهم کرده نزد اهلش بتحصیل پرداخت و درید و کار از تعریفاتی که درباره حکمت

کرده اند دریافت که این علم گذشته از اینکه انسان را از راه بیرون نمیرد شخص را در توحید و دیانت محکمتر مینماید لذا بحیرت افتاد که چرا او را از خواندن آن منع میکردند و روزی بآنها گفت شما که مرا خیلی دوست میداشتید پس چرا مرا از آموختن این علم شریف باز میداشتید یکی از آنها گفت ما نظیر باینکه ترا دوست میداشتیم از این کار منع نمودیم گفت آخر چه جهت داشت که مرا از خیر کثیر بازداردند جواب او از هر سری صدائی بیرون آمد از جمله یکی گفت از او بگذرید که ضایع شده دیگری گفت حکماء بمعاد اعتقاد ندارند دیگری گفت نه بمعاد روحانی قائلند دیگری گفت خدا را موثر نمیدانند و دیگری گفت پیغمبر را قبول ندارند دیگری گفت بمعراج قائل نیستند دیگری گفت معتقد بشوای و عقاب نمیباشند مختصر هر کس اظهار نمود که از همه مضحکتر این بود که شخصی برسبیل اعتراض گفت این حکماء بوحدت واجب الوجود قائلند . ناظم الحکماء از این حرفهای نامربوط فهمید که بیچاره ها از این رود دشمن حکمت میباشند که جاهل بآنند لذا آنان را بهمان عنوانی که داشتند واگذار است و دیگر از این مقوله سخنی بمیان نیاورد و در رشته حکمت وارد شد و بقدری مطالبش بمذاق شیرین آمد که تا آخر عمر از تحصیل و مباحثه و مطالعه آن دست نکشید .

باری چون منع حضرات راناشی از جهل دانست بفرافتاد که

از عقاید عرفا و صوفیه و شیخیه هم مطلع شود لذا اکتساب همه آنها را بدست آورد و بایزندگانشان محشور و مأثوم گردید و از هر جمعی کلی از معارف چید و از مطالب حکماء و عرفا نیز تا حدی آگاه شد و گفتارشان را پسندید اما بحضور شیخیه بیشتر نزدیک شده چه که آنها مطالب حکماء و مسائل عرفا را با آیات قرآن و احادیث آمیخته و جلوه می نازد بآن بخشیده بودند لذا با آثار حضرت شیخ احمد احسائی و جناب سید کاظم رشتی خیلی انس گرفت و استفاده برد و بسا افراد طایفه شیخیه آموزش پیدا کرد که از جمله آنها جناب میرزا علی اشرف متخلص بعند لیب بود که هم ذوقی سلیم و هم طبعی روان و هم علم و اطلاعی کافی داشت و از حیث سن و سال هم قدری از ناظم الحکماء بزرگتر بود و بسائقه منخبت این دو جوان بایکدیگر رفیق و انیس شدند و بالجمله ناظم الحکماء با جمیع فرق رفت و آمد پیدا کرد مگر با طایفه بایه که همچنان آنان را دشمن میدانست .

روزی در جمعی حاضر بود و در آنجا نامی از عند لیب برده شد حضار بکمال وقاحت بان حضرت لعن کردند و ناسزاها گفتند و اظهار داشتند که این فلان فلان شده بای است ناظم الحکماء که عند لیب را از دل و جان دوست میداشت بسیار متاثر و پریشان شد که چرا این جوان با اینهمه -

کمالات صوری و معنوی و مقام اخلاقی از صراط مستقیم و منهج تویم خارج شود و تصمیم گرفت که بیرون آید و نصیحت کند و بالدله فاطمه و حجج ساطعه بطریقه تشییح که تا آن تاریخ ^{حقی} جز همان مذهب قائل نبود برگرداند لذا در شب همان روز که مصادف با ماه رمضان المبارک بود روی بدنزل عند لیب نهاد و ثقی الیاب کرد و والده عند لیب از اطاق بیرون آمد و پرسید کیست گفت بمیرزا (یعنی بعند لیب) بفرمائید که سید محمد است و کار لازم باشما دارد والده عند لیب رفت و خود او - آمد در را گشود و پس از دخول بعند لیب گفت سفارش کنید که اگر کسی بمنزل شما آمد باین اطاق نیاید که من باشما کار محرمانه دارم عند لیب گفت بسیار خوب و سپرده که کسی را بآن اطاق را عنمائی نکنند و هر دو نشستند پس از مختصر تعارفی ناظم الحکماء گفت من در باره شما چیزهایی شنیده ام و نزدیک است که باور نمایم آخرین چه خیالی است که بر سر ت آمده مگر مذهب در عالم قحط بود که بروی مذ ^{هیسی} اختیار کنی که دولت و ملت با آن بد باشند و در عین حال نه دنیا داشته باشی و نه آخرت و چنان این کلمات را حدت و شدت اد اکره که عند لیب فهمید از روی کمال دلسوزی و شدت حقی است که با او دارد چه میدانست که ناظم الحکماء از طایفه بایه خیلی بدتر می آید و بهیچوجه بآنها نزدیک

نمیشود زیرا گذشته از اینکه آنها را دشمن خدا و رسول
 می‌شمارد می‌ترسد که او را بکشند یا زهری بخورانند با این حال
 چون از این مهالك نیندیشیده و شبانه بتمنهائی آمده بضر
 محبت و نلسوزی بوده است لهذا صبر کرد تا هر چه خواست
 گفت بعد روی او کرده اظهار داشت که الحق والانصاف شما
 شرط رفاقت و مؤنت را بجا آوردید و من اکنون یقین کردم
 که در لایحجان جز شما کسی را ندارم که تا این درجه
 نسبت بمن مهربان و خیرخواه باشد در این صورت شرط
 انصاف نیست که من هم در باره شما حقوق دوستی را بجا
 نیآورم امشب معلوم شد که ما و نفر بایکدیگر هم مذهب
 نیستیم و هر یک عقیده‌ئی جداگانه داریم و نیز واضح شد که
 تو می‌خواهی مرا نجات بدی و بهمین سبب از منزل خود
 یکه و تنها باینجا آمده‌ئی تا نگذاری که من ضایع و هلاک
 شوم من هم نجات تو را در مذمت خود میدانم و راضی نیستم
 که در حجاب یمانی و با آنکه شمس حقیقت ظالم شده و
 عالم را بظلمت خود منور کرده تو در اطراف تاریک بنشینستی
 و بجراغ بی‌روغن کم نور قناعت کنی و سزاوار نیست که من
 در گلشن سیرو سیاحت کم و تودر گلخن باخاز و خشم
 بگذرانی پس بهترین است که هر دو حجب و بغض را بکنار
 گذاریم و برای یکدیگر اقامه حجّت و برهان نمائیم

و بعد دل و انصاف قضاوت کنیم تا مطلب معلوم گردد تا ناظم الحکما
 دید که این حرف درست است و بخیال خود مطمئن بود که
 عندلیب را نجات خواهند داد پس صحبت از همانجا شروع شد
 ناظم الحکما از علائم ظهور و ضروریات مذهب سؤال مینمود
 و عندلیب جواب میداد و مطالب را عالمانه موشکافی میکرد
 و جمیع آن اسئله و اجوبه‌ئی را که مابین آن دو نفر طرح شده
 ناظم الحکما در کتاب سرگذشت خود در صد صفحه نوشته
 است باری مدت سه ماه گفتگو مابین طرفین دوام یافت و در
 مجلسهای اول ناظم الحکما از استماع بیانات عندلیب مات
 و میموت شد و قلبش بطیبر افتاد چون پیش خود درست از
 عهد خَل مطلب بر نیامد نزدیک بود از صراط حق که از
 موی باریکتر است بلغزد و بالمره در گفته‌های انبیا و اولیا
 بشک و تردید افتد لذا بعد از سه ماه مفاوضه و مناقشه
 با خود گفت اینکه مردم میگویند نشست و برخاست با ایسن
 ظایفه و شنیدن حرفهای آنها جایز نیست راست بوده زیرا
 که با این صحبتها انسان را در دین خود متزلزل میکنند
 و اعتقاداتی را که در باره پیغمبران سابق داشته زایل
 میسازند آنوقت باید انسان یکتا لامذهب گردد یا آنکه
 بدین اینها نرآید و بتعبیرات و تاویلاتی که میکنند تسلیم
 گردد و تاویلاتشان هم که جمیعا برخلاف آنچه که مادر است

داریم میباشد پس مصمم شدیم که دیگر با این طایفه روی سرواژه
 نشود و غرضی هم نوزدهم در هیچ مجلس و محفلی ذکر سوری
 از آنها بعین نیارند لهذا مراوده را با عند لیب بریند و خون
 را بخواندن مغنی و مطول و شرح لعه و معالم مشغول کردند
 پس از يك ماه ملاحظه کردند که باطنا خیلی مضطرب و اندیشه
 ناک است و زمام حرکات و سکناتش از دست رفته و مانند
 کسی که شی بسیار نفیسی گم کرده باشد نه تاب نشستنی
 دارد و نه حالت ایستادن و نه میل توقف نمودن و نسیب
 حوصله جانی رفتن این حالات اورا بر آن داشت که برای
 انصراف از خیالات گوناگون خود را بچیزی سرگرم سازد
 که شاید از رنج درونی بکاهد لذا با بعضی از هم مسلکان
 مجالسی برای تفریحات مشروع و تفریجات معقول ترتیب
 داد یعنی گاهی با هم بچنگل و گاهی بکنار دریا و گاهی
 بر سر کوهها میرفتند و اشعار عارفانه میخواندند و گاهی
 مجلس آجیل خوری میآراستند و نرد و شطرنج بازی میکردند
 چون يك ماه هم باین کیفیت گذشت ناظم الحکماء دیدند
 که احوالش از سابق بدتر و اضطرار او بیشتر شد بطوریکه
 رفقایش بعضی گمان میکردند که او با کسی برافعه ملکینی
 دارد و برخی تصور نمودند که در قید عشق مجازی افتاده
 است ولی هیچکس خبر نداشت که میان او و عند لیب

چه گذشته است تا اینکه روزی از طرف منظره لاهیجان
 میآمدند و او پشت سر رفقا غرق در تریای افکار راه می پیمود
 ناگهان در کنار استخر مصالی یعنی لیب برخورد که سلام نمود
 و گفت فلانی شما متاثر که نمودید ما ترارمان اینطور نبود بلکه
 بنا بود با هم گفتگو نمائیم تا از روی عدل و انصاف قضاوت کنیم
 و هر کدام که بر حق بودیم رفیق خود را نجات دهیم ولی شما
 رفتید و نیامدید ناظم الحکماء گفت انشاء الله خدمت میرسم
 اما پیدا بود که خیالش غیر آنست که بزیان میآورد عند لیب
 گفت شاید همین امشب مریم و رخت بسرای دیگر بریم
 آنوقت در محضر الهی چه خواهیم گفت بعد از هم چه شدند
 ناظم الحکماء از دیدار او گفتار عند لیب بر پریشانیش افزود
 و آنشب و فردا را بکمال بیقراری گذراند گاهی با خود می
 گفت بایک رفت و مطلب را تحقیق کند شاید این طایفه
 راست بگویند و گاهی میگفت نه هرگز چنین چیزی نخواهد
 شد و محال است که حق با طایفه بایبه باشد و بعد از
 آنکه در عالم خیال با خود کشمکشها داشت بالاخره خویش
 را ملزم بانامه تحقیق دید و شب دیگر را نزد عند لیب رفت
 و بعد از طی تعارفات عند لیب گفت فلانی در اینمات کجا
 بودی گفت راستش این است که ترسیدم گفت از که ترسیدی
 در صورتی که

بذل مال و جاه و ترك نام و نشی

در طریق عشق اول منزل است
گفت من از مردم نترسیدم بلکه از خود و خدا ترسیدم کس
میان اعاقت من هم مثل شما بشوم عند لیب فرمود از گفتارت
معلوم میشود که احتمال حقیقت هم باین طایفه نمیدهد
گفت راه احتمال که مسدود نیست گفت اگر چنین است پس
چرا مطلب را بطور شایسته تحقیق نمیکنی جواب داد کس
اصول مطالب شما با ظواهر احادیث و اخبار ما درست
نمیآید و در قرآن هم آیاتی در این باب نیست مگر یک دو آیه
که بحسب تائویل قدری نزدیک است و بقیه آیات بس
تائولات بعیده درست است ولی بحسب ظاهر چیزی
نیست عند لیب گفت احکام صوم و صلوة و حج و زکوة و امثالها
آیا از اصول دین است یا از فروع دین گفت از فروع دین
گفت مسئله قائم باعتقاد شما از اصول دین است یا از فروع
فروع دین گفت از اصول دین یعنی از اصول مذهب است
گفت چگونه ممکن است که درباره فروع دین آیات محکمت
در کتاب نازل شوند و درباره اصول دین نشود این البته
محال است بلکه من میگویم تمام قرآن بعد از احکام راجع
بقائم است حتی ذکر قصص انبیاء از قبیل حکایت آدم و حوا
و نوح و شیت و حام و سام و ابراهیم و اسحق و اسماعیل و لوط

و هود و عا و ثمود و اصحاب کهنه و خضرو موسی و عیسی
و طبرس و یعقوب و یوسف و امثالها از سرگذشت سعدا و سر
نوشت اشقیاء که در قرآن عز نزول یافته من باب افسانه
سرائی نبوده بلکه جمیعا عبارت از تذکاراتی است که بندگان
خدا از قصه های گذشتگان عبرت گیرند و از آنچه که موجب
هلاک و دمار و محو و اضمحلال اسلاف بوده است اجتناب
نمایند و مانند مکذبین سلف بقتل و تکذیب حق و اولیای او
برنجیزند تا مستحق خلود در آتش و وزخ که صد هزار بار از
نار عنصری سوزنده تراست نگردند و مانند ابلیس از سجود
در پیشگاه مظهر امرالله که آدم کامل است ایاء ننمایند و در
محضر خدا استکبار نورزند و باین بدانی که آیات خدا اوند
رحمن که در قرآن نازل شده دو معنی دارند یکی معنای
ظاهری و دیگر معنای حقیقی و انسان اگر ببرد و قسم از
معانی آیات اقرار و اعتراف نداشته باشد آنوقت میتوان او را
صاحب دل و چشم روشن شمرد والا اگر بیظا هر تنها اکتفا نماید و از
باطن چشم ببوشد یا بیباطن تنها اقرار داشته باشد و ظاهر
را انکار نماید هر آینه واحد العین خواهد بود بلکه باید هم
ظاهر را قبول داشته باشد و هم باطن را و در عین حال یقین
بباید که مقصود با لذات معنای باطنی است ولی ظاهر
مطلب هم در صورتیکه عقلا متمنع نباشد دروغ نیست و بالجمله

جناب عند لیب در این زمینه صحبت‌های زیادی کرد و قصه یوسف را مثال آورد که ظاهرش درست است بدین معنی که یوسفی بود و سرگذشتی داشته و معنای حقیقی آنرا هم بتقریری عارفانه بیان نمود و بعد از تفصیل و مکالمات بسیاری که ناظم الحکما همه را برشته تحریر کشیده است بالاخره صحبت باینجا منجر شد که اعظم دلیل و اقوی برهان بر حقیقت صاحب ظهور همان آیات اوست که در دل و جان طالبان حقیقت نافذ میشود و آنان را حیات تازه می‌بخشد ناظم الحکما گفت آن کلمات که چنین اثراتی دارند کجاست جناب عند لیب فی الحین جعبه نبی را گشود و مقداری از آثار والواح الهی را بدستش داده گفت اینها را خودت بدقت بخوان که من باید بخوانم.

ناظم الحکما بمطالعه مشغول شد تا وقتیکه صبح طالع گشت آنگاه عند لیب بیازار رفت و ناظم الحکما بسوی مدرسه شتافت اما حواش چنان پریشان بود که این بیانات استاد را نمی‌فهمید تا آنکه شب پرده ظلمت برانق کشید و ناظم الحکما بجانب منزل عند لیب دوید و باز بمطالعه آیات مشغول شد و گاهی جناب عند لیب تلاوت می‌فرمودند تا آنکه میزبان در ستر خواب آرید و میهمان بپنجهائی بمطالعه پرداخت و چون در علم ادبیه خود رامسلط

میشمرن چند موضع از مواضع آیات را مخالف قواعد مقرره عنک الفهم یافت و بنای اعتراض را گذاشت و جوابیهائی شنید کسه همه را در کتاب خود نوشته و این بنده هم برای مزه فایده عین آنها را تا جائیکه مطلب یا بیان ایشان میانجامد در این اوراق نقل مینمایم و عبارات کتاب این است :

(فانی در آیات و آثار ملاحظه مینمودم کم کم بقواعد علوم ظاهره چند موضع از آن آیات برخلاف قواعد یافته خیلی اسباب فرج شده که باینها خواهم جناب میرزا را مجاب داشت در ایله بعد از آن ایرادات و اعتراضات وارد آورده جناب ایشان تبسم فرمودند و فرمودند گویا شما نحو را هم درست نفهمیده اید و برفانی این مطلب بسیار سخت و گران آمد عرض کردم چه چیز از نحو است که شما اطلاع دارید و من نمیدانم در جواب فرمودند که نحو کی وضع شده در جواب گفتم ابتدای وضع آن از مولی العوالی است روحی له الفداء فرمودند بسرای چه وضع کرده اند عرض کردم برای اینکه حفظ لسان نمائیم در مقال و غلط نگوئیم و غلط نخوانیم فرمودند که نحو را از روی الفاظ عرب و کلام الله استخراج کرده اند یا کلام الله و الفاظ عرب را از روی نحو تکلم نموده اند گفتم که نحو را از کلام الله و الفاظ عرب یعنی الفاظ عرب بوده است و کلام الله هم بر طبق الفاظ عرب است و قواعد نحو بعد از آن از الفاظ

عرب استنباط و استخراج شده فرمودند در تعریف معسرب
 بقسم مشهور در شرح آن در شرح جامی يك (اعلم) دارد و در
 آنجا بیان مینماید که تدوین علم نحو بر این چيست و کی تدوین
 شده است در جواب گفتم همه اینها را مینماید اما قواعد
 مشهوره را که استعمال عرب است نتوان متروک داشت
 در الفاظ اگر شما عربی تکلم مینمائید و کلمات و آیات شما
 عربی است باید مثل اعراب تکلم فرمائید یعنی اعراب قاع
 را مرفوع و مفعول را منصوب و مضاف الیه را مجرور و اسم آن را
 منصوب و خبر آن را مرفوع و اسم کان را مرفوع و خبر آن را
 منصوب و تشبیه و جمع را در حالت رفعی یا الف و در حالت
 نصبی و جرّی بیا اگر شما برخلاف آن بخوانید و یا استعمال
 نمائید برخلاف لفظ عرب تکلم فرموده اید پس بگوئید که من
 عربی تکلم نمی نمایم و اگر بگوئید که الفاظ را ما از قید سلاسل
 اعراب و مجبوریت آزاد داشته ایم چنانچه این حرف را از
 رؤسای شما در قبیل نقل میکنند از شما مسموع نیست زیرا
 که ما هنوز ندانسته ایم که شما کیستید آیا خود آزاد
 هستید که چیز دیگر و یا کسی دیگر آزاد نمائید بلکه شما
 اثبات شخصیت و حجیت خودتان را باین الفاظ و کلمات
 خیال دارید بنمائید پس در این صورت باید این کلمات شما
 مطابق الفاظ و قواعد و استعمال قوم عرب بوده باشند

همچنین فارسیهای شما باید مثل فارسی فصیح صحیح
 بوده باشد و ملاحظت و فصاحت نداشته و بهتر از کلمات و الفاظ
 مستعمله قوم بوده باشد تا اینکه حجّت و برهان شود فرمودند
 اولاً خوب است شما قدری در الواح سلاطین مخصوصاً لوح
 سلطان ایران را بخوانید و در آنجا مذکور است که این
 شخص میگوید که من در مدرسه داخل نشده ام و تعلیم علم
 قواعد و غیرها نگرفته ام سؤال کن از شهری که در آن بوده ام
 که نیستم از دروغ گوین و در اینکه شخص فارسی زبان بدون
 درس و تعلیم تکلم نماید بعربی باین ملاحظت و اینقدر زیاد
 و اینقدر از آثار و معارف و توحید و اظهارات عبودیت نماید
 و تو که قواعد را هم ندیده ای و خوانده ای تو بیا يك صفحه
 عبارت عربی باین طرز و اسلوب بنویس و اگر میگوئی اینها اقتباس
 است تو هم اقتباس نما اگر میگوئی اساطیر و کلمات اولین است
 تو هم بیاور و بیاتمام علماء صرف و نحو و معانی و بیان و لغت
 را جمع نما که بیاورند و یا از معارف و حکمت که در این کلمات
 است از قبیل همین لوح سلطان ایران و الواح حکما و شرح
 قضایه و بیانات احوالات ملائکه و اقسام آن و توحید مذکوره
 در لوح سلمان که عبارت از توحید ذات و صفات و اسما و
 افعال توهم بنما پس بدان کسی که اینها را میدانند و مینماید
 و بیان میکند دیگری است که در هیکل امی که در ظاهر بیسواد

واهل علم و درین خواننده نیست میآورند و بیان مینمایند لایق
 برطبق استعمال الفاظ عرب است منتهی این است که
 قواعد چهار لفظ و ده موقع استعمال رامیدانی و بقیه
 را اطلاع نداری و کسی که ناطق است در هیچکدامی لایق
 روح الامین و روح القدس است و او نفس علم و ملک علم است
 و او محیط بر قواعد قوم است و الفاظ و بیانات و استعارات و
 تشبیهات و مقامات تحویل اسناد و اضافات و منصوبات و
 مرفوعات و مجرورات و اعمال عوامل و الغاء آن را از شما خیلی
 بهتر میداند چنانکه عین ایرادات شما اقوامی قبل از شما
 بنقطه ظهور فرقان در فرقان گرفته اند و هنوز بعضی از آنها
 را تا حال جواب نگفته اند و اطلاع بهم نرسانده اند خوب
 است قدری در کلمات و عبارات قبل ملاحظه فرمائید و لوح
 اثیم را بخوانید و ببینید قریب سیصد موضع از فرقان را بر
 خلاف قواعد قوم یافتند و اعتراض کرده اند آیا اعتراض آن
 معرضین صحیح بوده و یا عدم علم و اطلاع و جهالت و
 عصبیت و عداوت و بغض آنها را و انداز نموده بود بر ایراد و
 بیین که حال آنها الان را چه طور است و از روان آنها
 الآن را در نشئات دیگر فریاد چه بلند است و ندای بسیار
 حسرت علی ما فرطانی جنب الله بشنوی نه اینکه خسودت
 مرتکب شوی افعالی را که مردم این نثار از روان شما در

این نشئه در نشئات دیگر بشنوند باری قواعد منحصر نیست
 بآنها ای که شما یاد گرفته اید بلکه قبائل اعراب راهبرینک
 قواعدی است بسیار مختلف قدری در الفاظ پارسی خودتان
 تصور نمائید که در هر شهری و هر مملکتی قواعد مخصوصه
 دارند یعنی خودشان اینداعالم بقواعد نیستند بلکه مواقع
 استعمال الفاظ ایشان بوضعی است که اگر غیر آن وضع
 تکلم نمایند اهل آن شهر آن را برخلاف بلاغت و فصاحت
 دانند مباحث الفاظ امری نیست که محد و بقواعد بوده باشد
 بلکه غیر محد و است خوب است که قدری سیر در الفاظ هر
 قومی و گروهی نمائید از ترکی و فارسی و عربی و فرانسه و
 روسی و آلمانی و اطریشی و یونگی و نیائی و چینی و هندی و
 ژاپونی که هر یک از قواعد تابع آن الفاظ است و ضبط قواعد
 برای یاد گرفتن آن زمان است و اینهم تقریبی است نه تحقیقی
 زیرا که فطرت و جبلت را در الفاظ مدخلیت است و اهل هر
 زبان اید قواعد آن زبان را نداند بلکه بالفطره و بالطبع
 تکلم مینمایند و قواعد را باید خارج اهل آن زبان بدانند
 باری قدری در گفتار ایشان تأمل نمودم و چند روزی در لوح
 اثیم و سایر الواح تفکر کردم و قدری چند روز قرآن خواندم
 و برخود لازم کردم که حب و بغض را از خود دور نمایم اما
 این امر اختیاری نبود و از آن طرف هم ندیدم که واقعاً

هرگاه خاضع و ساجد نشم و گوش ند هم ندای از قلنا -
 للملائکه اسجدوا للادام بفانی متوجه است و اگر استکیار
 نمایم در ظل فاخریح فانک رحیم شد چنانچه کرورها از -
 اولین و آخرین در تحت ظل آن که ظل حروراست و ظل
 ناری است ۰۰۰۰ و ظل شجره زقم است آرمیده اند
 باری بنا را گذاشتم برگوش دادن بکمال خضوع و آیات
 و کلمات و در احادیث قبل و آیات فرقانی در دست تفکیر
 نمودن دیدم که همین حرفها همیشه بوده است و این
 اعتراضات و گفتگوها را نموده اند و از آن طرف کرور کسور
 آیات و کلمات از این شخص مدعی بنظر میرسد احسالات
 مرا منقلب نمود واقعا مثل حالت مجانین بهم رساندم و هر
 چه داشتم از او هام و ظنون و عقاید و اعتقادات صحیحه
 فانی و خود را بآن اعتقادات اهل سعادت میدانستم
 از دستم گرفته شد و مضطر شدم و خیالات متشتته مختلفه
 برای فانی دست داد دیدم باید ایدا خبری نباشد
 در ملک و یا باید همه راست باشد تمیز فانی که با اعتقاد
 خود داشتم از میانه رفت فریاد واعدلا و واعلما و واقدرتاه
 و اناظرا بر آوردم و سر بیابان نهادم و از آن طرف هم
 میخواهم که این راز پنهان آشکارا نشود باری روزها
 و ماهها در اطراف لاهیجان از سبزه میدان و کسنوه

شاهنشین و جنگل و خارستان ۰۰۰ الی یکساعت و دو -
 ساعت از شب گذشته فریاد و اقائما و واعدلا و اموئسرا
 و واعالما و واحاضرا و اناظرا و واقاد را بر می آوردم و خیف
 بر من بعد از التفات که اینجا جای جانوراست و توتنهائی
 فرید و وحید و شب است غلبه میکرد لاید از کثرت خوف -
 مراجعت بشهر لاهیجان بمنزل مینومدم و کسان فانی از حالت
 فانی مطلع شدند که حالت فانی خراب است بعضی حمل
 بر عشق ظاهری و رخساره انسانی که عشقهای رنگ و بوست
 حمل نمودند بعضی گفتند از کثرت هوش و سعی در علم
 تخفیف دماغ بهم رسانده است و دیوانه شده است و بعضی
 گفتند که عداوت کرده اند و فانی همه را می شنید و اسرار
 خود را فاش نمینمود و عشق و دیوانگی پنهانی که معشوق
 معلم بود یعنی خود را ندانست و اغلب خود را ملامت
 مینمودم و مصرفات بعمل می آوردم و با خوانندگان محشور -
 میشدم و ببعضی از ملاعب مشغول میشدم دیدم که چاره
 نیست دل از دست رفته است باری مدتی بین سه الی شش
 ماه حال بدینمنشوال بود گاهی در صحرا و گاهی در منزل
 و گاهی بملاحظه کلمات حضرات و گاهی در تفکر کارهای
 الهی دیدم که اگر بمنزل جناب میرزا هم بروم دیگر کار از -
 دست خواهد رفت و خواهم بایی شد و خواهم از آنها شک

دیگر چاره نیست و مقرر هم ندایم و برخود لازم دانستم که آنجا را متارکه نمایم و مصرفات معمول دایم و خود را بلبه و لعب و درین اشتغال وادایم تا اینکه خود را حفظ نمایم قریباً و ماهی متارکه داشتم تا اینکه يك روزی در صحرائی جناب میرزافانی را ملاقات فرمودند - فرمودند چطور شده معاهده ما و شما چرا از مجاهده و استدلال دست کشید و بی آخر بنایید که من و شما مجاهده نمائیم و استدلال کنیم و خدا بی عالم و ناظر و حاضر را عادل بداند بین من و شما حکم باشد و از او استعدان بجوئیم هر يك که حق شدید تصدیق دیگری را نمائیم اگر شما بر خلاف معاهده خودتان رفتار نمائید چه ضرر دارند اما اگر امشب را مردی و وقعه يوم الحشر یا اعتقاد خودت واقع و در محضر الهی وارد شدی و از شما پرسیدند که این مطلب را آخر فهمیدی که یا اطل است از آن اعراض و اعتراض نمودی و یا ترسیدی اعتراض کردی و نفهمیده مثل دیگران انکار کردی و در این مطلب هم حق بود آیا احتمال دارد یا نه در صورت حقیقت چه جواب خواهی داد چونکه این حرف شد خیلی مرا منقلب کرد مثل اینکه تمام این صحرا و کوه را بر سر من زدند و از حالت طبیعی بیرون رفتند و لکن از غیرت عصیبت بروی خود نیاوردند و گفتیم میترسم یا شما مرا و ده نمایم و از شما بشم و از دین خدا و رسول بیرون رفته

باشم و بجهنم بروم در جواب فرمودند خوب است کارها بخدای عادل و حاضر و ناظر یا زگذاری بلکه فیاض و ذوالفضل و مجاهده کنی و هر چه فهمیدی همان را اطاعت کنی اگر فردای محشر در حساب عدل مواخذه کند حجت داشته باشی که من لله و فی الله ترا خواستم و ترا طالب بودم تو میبایست اقلای بمن که غرض و مرض نداشته ام بطلان اینها را بفهمانی که گمراه نشم باری فانی را از اینگونه انقلاب کلی دست نداده یا حالت گریبان بمنزل آمدنم دیگر باره جنسون طلوع کرد و خواب و آرام رفت و آتش طلب فروزانتر شد دست زدم با حادثات و علامات از کتب مجلسی عربیه و فارسیه و کتاب نور الانوار ملاعلی اصغر بروجردی مختصر شصت و یک علامت در آن کتاب و بقدری این دفعه گفتگو کردم که جناب میرزا را خسته کردم و از تزوین و جای دیگر استعانت جستند و - جوابها گفتند و خودم هم بینی و بین الله دیگر صحبت میداشتم و از خداوند متعال میخواستم و امر بر من خیلی مشکل شد و بصرها را رفتم و امن یحییب المضارها گفتم و صد صومها نذر کردم و گرفتم و بقیام لیل و تهجد اقدام نمودم در بیابانها و صحراها . . . راضی بمرگ شدم و مرگ از خدا خواستم بلکه مکرراً بقصد هلاک خویش و شرح حال رابا ملاحظه حکمت از بعضی از علماء نمودم و بعضی ایرادات

را از آنها سؤال نموده و جوابهای مغرضانه از روی عدم علم و اطلاع از آنها شنیدم و تمام خلق را عاری از کار و غافل از خدا و رسول و مشیت باو هام و ظنون یافتیم و دیدیم که اینها افتراء و کذب بر این طایفه را واجب میدانند یا زیبایان رفتیم و از خدا خواستیم و خود را از انکار و اقوال و افعال — شهره شهره شهر لا حیجان بلکه تمام گیلان نمودیم ناصحین و واعظین که همه در ظاهر با اعتقاد خودشان در کمال محبت نصیحت نمودند و همه غیبار و اشک از صورت ظاهره ام پاک مینمودند و لکن علاج دردم را کسی نتوانست نمود چه که اطباء حاذق نبودند و بکرات در صدد هلاکت خود شدیم و خود را ملامت نمودیم و بسیار در حال خود تفکر مینمودیم که چرا اینقدر رخیث باید باشم که یک مطلب حق را از خدا بخواهم و خدا اجابت نفرماید در آن احیان ید عنایت مرا اخذ فرمود و تیرا دعه بیهدف اجابت رسید و فتوحات بنای دست دادن را گذاشت رویا های مختلفه دیدیم که گاهی در آیههای بسیار صاف عذب شیرین شنایم و گاهی دیدیم که دستهایم پراز لجن است در آب صاف میشود گاهی دیدیم که لباس کتیف از بیم کنند و لباس سفید تازه پوشانند گاه دیدیم که طیران با آسمان مینمایم و گاهی بر بالای درختان آزاد بسیار یلند بر میآیم و آب از آن درختان

و شاخهای او جاری است از شاخه یساختی عرضانه ارتفاعا و وصفهایی که خیلی اسباب تعجب بود و در این بینها هم اغلب شبها را بمنزل جناب میرزا میروم و ملا حظه آیات و آثار مینمایم و مطالب عالییه را این دفعه و این کوه در نظر میفهمم و اسراری بر من منکشف میشود مثل اینکه بر من تلقین میکنند و القا میشود و گاهی حالت ارتعاش و اهتزاز در بدن و انساج و ذرات من پیدا میشود و بعد از این حالت ابواب علم برفانی منکشف میشود که ایدان در کتب نم ندیده ام یا هیچ نیست یا هست و من چند سال دیگر بر آن اطلاع یافتیم که این مطلب مکشوفه بر من در این کتاب است و دانستم که این مطلب که در این کتاب است صواب است چه که کشف آن بر من در قبیل شده بود باری در خواب و بیداری بقدری فتوحات شد از برای فانی که حالت تحریر همه آنها را ندادم بلکه بعضی از آنها را لزوما در طی سرگذشت نوشته ام یا خواهم نوشت و بعضی دیگر را نباید نوشت چه که شبیه باو هام و ظنون است و حق جل ذکره الیم عباد رامتغ از آنها فرموده است باری گاهی در اعتراض و گاهی در ریاضات و گاهی در مجاهدات دیدم از هیچ جای عالم صدائی یلند نیست جز در همین جا و بطی الا رض تمام عالم را از اول و آخر سیر نمودم و حقی جز در اینجا ندیدم بالاخره بعد از —

یکسال جان کندن زنده شده و سراز قیر بر آوردم و عا لیسیم
 جدیدی مشاهده نمودم و روان میرزا از دست پنده در دست
 عذاب بود و شش ماه رمضان است بکمال تغییر بیند و فرمودند
 آخر الامر تو مرا خسته کردی بروجه میخواهی از من این
 حالت تو با اینهمه ادله دیگر چه میخواهی برواز ایمان تصور کن
 گذشتیم فانی در جواب گفت اظهار ایمان شما را کافی است
 و مرا؟ یا ایمان حقیقی اگر کسی واقع در ایمان بوده باشد اما
 اظهار نکند آیا ضرری بشما و آن شخص ندارد یا نه از این
 تقریر جناب میرزا دانستند که امر فانی گذشت و یحییات
 جاودانی بعد از جان کندن يك سال رسیده ام) انتهى
 باری جناب ناظم الحکما بعد از اقبال یا مبارک نیز
 همچنان یک روزه میرفت و بدریس و بحث مشغول بود و ضمناً
 برای القای کلمه الله بدیگران نقشه ها میکشید اما ایمان
 خود را مستور میداشت و با جناب عند لیب از پیش آمیزش
 مینمود تا اینکه در همان ایام اول تصدیق که هنوز ماه
 رمضان پایان نرسیده بود روزی در حجره میرزا احمد
 نامی یا جمعی از اعیان نشسته بود که عند لیب وارد شد و روی
 صفحه کاغذی عبری نوشت که سفند آمده است برخیز
 تا پندیدن او بروم ناظم الحکما برای اینکه کسی ملتفت
 نشود و فساد ی بریانگردد بعد از مطالعه آن عبارت کاغذ

را لیسید و فوراً برخاسته از حجره بیرون رفت و در صحن
 مرسه قدری منتظر شد تا آنکه عند لیب هم آمد و باتفاق
 هم بمنزل آقا محمد صادق ارباب که جناب سفند ریانجا وارد
 شده بود رفتند ناظم الحکما از ملاقات سفند بسیار مجذوب
 و مشعوف شد بعد از چند دقیقه حضرت سفند ريك لوح بخط
 نزولی که باسم ناظم الحکما از سما مشیت جمال قدم نازل
 گشته وجدیدا خود از ارض اقدس آورده بود بدست ناظم الحکما
 داد و زیارت این لوح مبارک چنان در او تاثیر کرد که
 وصفش امکان ندارد و صورت لوح مبارک این است :
 جناب آقا میرزا سید محمد الاقدس الاعظم الاعلم
 ان یا ایها المذکور لکی المسجون ان استمع ندا اسم
 المکون الذی ظهر بالحق وینطق باعلی النداء فی ملکوت
 الانشاء انه لا اله الا هو المهیمن القیم لا تلتفت الی القوم
 و قواعدهم فانظر الی ما اتی به القیم بسطان احاط ماکان
 و ما یکون لا ینبغی لعلک ان تلتفت الی الاشارات بل الی الله
 منزل الآیات انه یدعوك الی الافق الاعلی ان ریک لهم العزیز
 الودود فاسئل الذین حضروا لکی العرش عند تموجات بحر
 الآیات لعمری انها تنزل علی شان یعجز عن تحریرها من
 فی الملك و لكن اکثر الناس لا یعلمون دع کل ما عند القم و تم
 علی خدمه مولیک قل یا قم تالله قد ظهر ما لا ظهر فی الابداع

واتی الرحمن بملکوت البرهان توجهوا الیه ولا تتبعوا کل دین
 عالم محبوب هذا لمبدأ الذی منه ظهرت العلم وکل
 امر محتوم ایام ان یشعکم الهوی عن الأفق الاعلیس
 او یحجبکم ما عند الناس عن الله مالک الوجود ان اعرف
 قدر هذه الایام ثم ابتغ فضل ربک المهیمن علی من فی
 الغیب والشهود ینبغی لک ان یظهر منک ما ینبغی
 ذکرك فی لوحنا المحفوظ لا تحزن عن الخلق وضوائهم
 ان افصح بذكر الحق والذی یدکرك عن هذا المقام
 المحمود . انتهى

ناظم الحکماء از تلاوت لوح وتمعن در آیاتش بسیار مشتعل
 شد و کمر را بر خدمت محکم بست و با هر کس که گمان قابلیتی
 در او میبرد وارد مذاکره گشت و با امر الله دعوت کرد چیزی
 نگذشت که چند نفر اقبال کردند و جمعی بنای نصیحت
 گذاشتند و اظهار تأسف نمودند که چرا این جوان تیزهوش
 سالف فهمیده تحصیل کرده از شریعت جد خود حضرت
 احمد مختار بیرون رود و کم کم از مقام نصیحت و خیر سر
 خواهی فرود آمده کار را بغلظت رساندند و بنای اعراض
 و اعتراض گذاشتند و مجادله و محاجه بمیان آوردند
 ناظم الحکماء بعد از وقوع تفصیل بسیار مفهاری از آیات
 الهی را بانها داد تا حاجت حق را ببینند گفتند این

کلمات غاری از فصاحت و بلاغت است او برای اینکه بانها
 بفهماند که بر اشتیاقند و از روی بی شعوری قضاوت میکنند
 چند آیه قرآن از سوره مبارکه برآید و چند آیه هم از سوره
 بنی اسرائیل در صفحه بی نوشته در صد ز آنها مرقم داشت
 که : (هو الرفع الاقدس الامنع الایده الایهی) و در ذیل
 آیات قرآنی هم نگاشت که : (انما الروح والتکبیر والبهاء علیکم
 یا اهل البهء الذین وفوا بعهده الله فی یوم الدین) بعد آن
 صفحه را نزد آنان برد و گفت شما چرا انصاف نمیدهید آیا
 این آیات حجت هست یا نیست و آیا سزاوار است که یا بنسب
 آیات کافر شده و صاحب آن را تکفیر کرد بعضی از آنها بسا
 تشده را اظهار داشتند که کافر است کسی که این کلمات را
 آیات بشمارد و نام این عبارات را آیات بگذارد ناظم الحکما
 گفت آقایان آخر وقت کنید و یا چشم انصاف بنگرید این
 بیانات چه عیبی دارد که سبب تحاشی شما گردیده حضرات
 ثانیاً در آن صفحه نگرستند و بعد از تأمل بسیار بچند
 موضع اعتراض کرده گفتند اینجاها ای کلمات یا فصاحت
 و بلاغت منافات دارد ناظم الحکماء هر قدر خواست بانها
 بفهماند که چنین نیست نپذیرفتند و در قول خود اصرار
 ورزیدند لذا گفت قرآن بیاورید و قتیکه آوردند عین آیات را در
 سوره های مزبور یافته بانها نمود و گفت ببینید که شما

بچه مقامی اعتراض کردند حضرت بجای اینکه خجل شوند برتشدند افزودند که یکی از علامات کفر باینیه این است که آیات قرآن را با کلمات خون ترکیب مینمایند و مسلمین را امتحان میکنند .

باری این کار سبب شد که همه طلاب مدرسه جامع لاهیجان با ناظم الحکما که در همان مدرسه حجره داشت دشمن شدند و او را در میان آشنایان خود مشهور کردند و علت قطع رابطه دیگران از او شدند فقط چند نفر از احبابی کاشانی و تبریزی و خونساری و آقامیرزا احمد و یکتفراز طلبیه لاهیجانی که نزد ناظم الحکما درس میخواند با او آمد و شد داشتند جناب عندلیب هم اغلب اوقات نزد ایشان میرفت و بعضی از شبها هم در مدرسه میماند چند ماه که گذشت میرزا حسن همدانی که شخصی فاضل و عارف و جهانگرد و از شیون دنیویّه منقطع بود بلاهیجان آمد و در اثنای اقامت روزی بمسجد جامع رفت و در صف نعال جالس شد ناظم الحکما چون بقیافه او نگریست دانست که مردی است سیاح و با اطلاع و بی اعتنا بدنیا و ماقبها پیشرفت و سلام کرد و یگره جواب شنید و با هم نشستند و مذاکرات عارفانه بمیان آوردند میرزا حسن ملتفت شد که ناظم الحکما با اصطلاحات عرفا و شیخیه آشناست

و چند بیت از مثنوی ملا می روم را خوانده من باب امتحان سؤال از معانی آنها کرد و ناظم الحکما برایش مطلب و مقصود مولوی را شرح داد و بعد او را بحجره خود دعوت کرد و قدری هم در آنجا با هم نشستند و قلبیان کشیدند و صحبت داشتند و چون در محلی موسم چهارماد شاه کبه یکی از اماکن متبرکه لاهیجان است قرار بود که فردا مجلس روضه خوانی منعقد شود و میبایست ناظم الحکما ترتیب مجلس را بدهد با هم بآنجا رفتند و پس از انجام کارها نزدیک غروب آفتاب بایکدیگر برگردن رفتند این موقع ناظم الحکما ب فکر افتاد که با این مرد وارد صحبت امری شود یا امید اینکه صاحب درد باشد و هدایت گردد لذا رویا کرده گفت : خواهشمندم معنای این بیت را برای بنده شرح بدید :

یدریای شهادت چون نهنگ لا یرآرد هو

تیم فرض گردد نوح را در عین طوفانی

میرزا حسن بیت مزبور را طبق اصطلاح عرفا تفسیر کرد و شرح مبسوطی در این زمینه بیان نمود و قتیکه تمام شد ناظم الحکما از بیانات او اظهار خوشنودی کرد و خود نیز از راه دیگر آن را شرح داد و چون میرزا حسن مردی منصف بود مطلب را پسندید و دنیاله آن را جواب داد و چند روز مباحثه بطول انجامید و جناب عندلیب هم مطلع شده خود را در -

صحیت داخل کرد و بالاخره آن مرد ایمان آورد .
 بعد از چند ماه محرم پیش آمد و شیخعلی نامی
 روضه خوان بلاهیجان وارد گشت و در همان مدرسه بی که
 ناظم الحکما منزل داشت ورود نمود و با آقا میرزا احمد
 که از احباب و یکی از رفقای ناظم الحکما بود هم منزل شد
 و این دو نفر کم کم با او گم گرفتند و صحیت امری نداشتند
 تا وقتی که منقلب و مؤمن گردید و تمام فصل زمستان را در
 آنجا ماند و با ناظم الحکما و آقا میرزا احمد و جناب
 عندلیب محسور شد و شبها دوره داشتند و شیخعلی
 مزبور در آن مجالس اشعار جناب نبیل را با الحن خوان
 میخواند و رفقا را بطرب میآورد و چون زمستان بسر آمد
 شیخعلی برشت برگشت .

مدتی که از مراجعت شیخعلی گذشت روزی ناظم
 الحکما بطلب حوض مدرسه جامع ایستاده بود که مسافری
 رشتی وارد شده بحجره سید محمد علی نامی رفته اظهار
 ارادت نمود که من نام شما را از شیخعلی روضه خوان
 شنیده ام و غایبانه اشتیاق پیدا کرده ام و حالا محض ملاقات
 شما باینجا آمده ام سید محمد علی از تر این ملتفت شده
 بمسافر گفت آن کسی که شما وصفش را شنیده اید همان
 است که بطلب حوض ایستاده و من هضم او میباشم همه

خود او مسافرت از راه وارد که نامش مهدی و در مسلك عرفان
 سالک بود این حرف را که شنید سکوت کرد و تا مهل نمود تا
 وقتی که ناظم الحکما از صحن مدرسه بحجره خود داخل
 شد پس برخاست و بر او وارد شده سلام کرد و گفت من چنین
 اشتیاهی کردم و دیگری را بجای شما گرفتم باری نشستند
 و جای خوردند و قلیان کشیدند و ناظم الحکما قدری
 صحیتهای عرفانی داشت ولی مهدی گفت من از رشت باینجا
 بصرای این قبیل حرفها نیامده ام بلکه مطلب دیگری داشتم
 ناظم الحکما گفت مطلب خود را بفرمائید گفت شیخعلی
 روضه خوان صحیت از امر جدیدی میان آورد و بعد از گفتگو
 مابین من و او شما را معرفی کرد و گفت اگر طالب صادق
 هستی اصل مطلب را از آقا سید محمد که در لاهیجان
 است سؤال کن و کلمات و آیات این طایفه هم نزد او موجود
 است لهذا من برای این کار و بجهت تحقیق مطلب از
 رشت باینجا سفر کرده ام ناظم الحکما که قبلا در صدد
 کتمان عقیده خود بود دید که پند پوشی جایز نیست
 لذا بعد از قدری اظهار شکسته نفسی صحیت را شروع
 کرد و شب از منزل شام بعد رسیده با مهمان خوردند
 و بیسوال و جواب بسیار نمودند خوابیدند فردا هم بمذاکره
 ادامه دادند و شب دوم ناظم الحکما عندلیب را خریدار

که چنین مهمان عزیزی داریم لذا آن شب عند لیسب
بعد رسیده آمد و برای مهدی اقامه حجّت و برهان مینمود
ناظم الحکماء هم چای میداد و قلیان چاق میکرد و شام
میکشید یعنی او بخند متگذاری مشغول بود و عند لیسب صحبت
مینمود و آیات و الواح تلاوت میکرد نزد یک صبح مهدی —
گفت گویا کار من تمام شد سپس شکر الهی را بجا آوردم و بر
احوال مردم متأسف شد که اصل مطلب چیست و آنها
بچه صورت جلوه میدهند بعد بناظم الحکماء گفت بر شماست
که مردم بیچاره را بیدار و خیردار کنید زیرا که صاحبان
غرض بقدری از این طایفه بد گوئی کرده اند و تهمت و افتراء
وارن ساخته اند که خلق جرئت نمیکند گوئی بحرفهای شما
بدهند ناظم الحکماء گفت هر که طالب حقیقی باشد اعتنا
بحرف مردم ندارد بلکه مثل شما از مسافتهای دور رود راز
برای تحقیق میآید و آنکه طالب نیست ولو شب و روز بساز
کلمه الهی ابلاغ گردد شعری نخواهد داشت
باری آن مرد چند روز دیگر در لاهیجان ماند و معلوم
امری کسب و تکمال اشتغال برشت مراجعت کرد و بعد از
و مادر و خواهر خود را تبلیغ نمود و بعد این خانواده —
تماماً بطرف ارض مقصود حرکت کردند و در بین راه اذن
حضور خواستند و از جمال قدم جلت عظمه اجازه شرف

مرحمت شد و یسرف لقا فائز گردید و بوطن باز گشتند و تسای
آنجائیکه قوه داشتند در ترویج امر الله کوشیدند .
آن ایام در لاهیجان آخوندی زندگی میکرد بنام میرزا
محمود شریعت که ناظم الحکماء نزد او تحصیل مینمود این —
آخوند از ایمان ناظم الحکماء مطلع و از جریان تبلیغات او
خبردار شده بود لکن بروی خود نمیآورد اما نسبت بعند لیسب
بد گوئی مینمود و ایشان را تکفیر میکرد عند لیسب ترجیح بنسب
مفصلی در هجو او ساخت که بند گردان آن ترجیحات ایسن
است :

تأشریعت مندا ارشد محمود

مصطفی و اشریعتا فرمود

کم کم این اشعار در شهر رایج گشت و هیاهوی مردم بلند شد
و عند لیسب لاجل مصلحت از لاهیجان خارج شده بحدود —
زانکو و تنکابین رفت و مشغول تبلیغ گردید اما ناظم الحکماء
در لاهیجان ماند و هر روز طلاب از او سئوالاتی مینمودند
او هم با ملاحظه حکمت جوابهایی میداد تا آنکه در تفرار —
همد رسهایش ملا مهدی و میرزا عبدالکریم قاضی جدا وارد
مذاکره شدند و کشف مطلب و حل مسئله را مسئلت نمودند
و پس از گفتگوهای بسیار آیات و آثار طلبیدند و قرار گذاشتند
که در منزل میرزا عبدالکریم قاضی جمع شوند و آیات امریدیع

را در آنجا ببینند و قضاوت نمایند ناظم الحکماء بلحاظ احتیاط نخواست که الواحی بخط خود بآنها نشان دهد لهذا از جناب مشهدی محمد زحیم عمو کسبند رسوخ سلطان ایران را گرفت و لوح خود را هم که بخط نزولی حضرت سمند در برایش آورده بود برداشت و بمحل معهود رفت و در حضور آن دو نفر لوح مبارک را تلاوت نمود و مواضع استدلالی آن را تشریح کرد و در آخر کار خط نزولی را هم بآنان ارائه داشت و آنها هم اظهار تعجب نمودند و لب بامتنان و تشکر گشودند یا لاخره عرسه نفرشب را در آنجا خوابیدند و صبح هریک بتمنائی از آن منزل خارج گشتند و روز که از این قضیه گذشت ناظم الحکماء دید که در مدرسه همهمه زیاد تر شد و هر کدام بلحن خاص و لهجه مخصوصی با او طعنه میزدند مثلا یکی میگوید آری مردم از راه دور بار سفر می بندند و برای ملاقات یا اینجا می آیند . دیگری میگوید بلی حضرات شبها برای گول زدن مردم مناجات میخوانند و گریه میکنند . یکی دیگر میگوید گریه را فریاد خواهند کرد . و بالجمله ناظم الحکماء دید که اگر یک کلمه حرف بزند کار خراب خواهد شد لذا یکی سکوت کرده بجزیره رفت و هرچه آیات و الواح در جعبه داشت بیرون آورده بسرای حاجی مجتهد برده شرح احوال

را باقا حسینعلی تاجر تبریزی که از احباب بود بیان نموده آیات و الواح را باو سپرد مشارالیه که ناظم الحکماء را مضطرب یافت گفت اگر مایل باشید من الساعه میفرستم برای شما بلیط تفلیس میگیرم و بشریک خودم سفارش شما را مینویسم تا دست احدی بشما نرسد ناظم الحکماء گفت نه اگر من باین ترتیب از اینجا خارج بشم اولافعه میگویند ترسید و فرار کرد ثانیاً بکلی بزد . من پاره میشوم در صورتیکه من میخواهم حتی الامکان با حکمت حرکت نمایم تا بتوانم امرالله را بقدر قوه ترویج و کسان خود را تبلیغ کنم باری ناظم الحکماء از آنجا یکسر بمنزل رفت و فراموش نشده که در خانه عمویش آقا سید احمد که از اباعنوان فرزندی نگاه میداشت بسر میبرد .

وقتیکه بمنزل رسید عمویش در خانه نبود و چون تا پاس از شب گذشته بمنزل نیامد از اهل خانه پرسید که عموم کجا تشریف برد . اند گفتند آقا میرزا حسن امام جمعه ایشان را برای کار لازمی خواسته است و فعلا آنجا هستند ناظم الحکماء دانست که این احضار عمو برای خاطر اوست و لسی اظهاری نکرد . شام تناول نمود و خوابید صبح بعد از صرف چای و لقمه الصبح همینکه خواست بمدرسه برود عمویش گفت دیگر لازم نیست بمدرسه بروی هرچه در من خواندی بسراست و برای جمیع طایفه ما تحصیل کنی که تو کرده ای کفایت میکند

ناظم الحکماء گفت مگر چه شده آقا سید احمد گفت تنبلی
خودت از همه کس بهتر میدانی که چه شده ناظم الحکماء
گفت این نفوس ابدا لایق اعتناء نیستند آقا سید احمد
گفت اشتباه میکنی همین مردم هستند که هر یلاعی پزیرند
آدم میآورند ناظم الحکماء گفت حافظ دیگری است آقا
سید احمد گفت صحیح است اما توحالا از حافظ نیست
کشیده بی ناظم الحکماء گفت من بتازگی دستم بدامن
حافظ رسیده آقا سید احمد گفت همین حرفهای احمقانه
را زده بی که جان خود را در خطر انداخته بی و نام یک
خانواده را بشنگ آلوده بی ناظم الحکماء گفت در اینصورت
نسبت مرا از خود سلب فرمائید آقا سید احمد گفت تو که
سلب نسبت کرده بی کافی است حالا ما هر قدر بخواهیم
سلب نسبت کنیم یاور نمیکنند ناظم الحکماء گفت بهر صورت
من باید برم وگرنه از دو جهت بحال من مضراست یکی
اینکه هرگاه نرم حمل برخوف خواهند کرد و این لطمه ایست
حیثیت من وارد میآورد و دیگری آنکه من هنوز مجاهدتم و
گرگ دهن آلوده یوسف ندیده میباشم آقا سید احمد
گفت امام جمعه که امروز بنده میروند توهم میخواهی بسته
بروی گفت پیش آقا میرزا محمود شریعتی امیرم آقا سید
احمد گفت لازم نیست نزد او بروی ناظم الحکماء گفت

استخاره میبایم و فوراً قرآن برداشت و بنیت استخاره
اورا قشر را از هم گشود و خوب آمد لذا از منزل بیرون رفته
بشوی خانه امام جمعه شتافت و قتیکه وارد شد دید کسه
امام جمعه در صحن حیاط بیرونی با سید محمد علی و هیبت
ابوالقاسم که از طلاب و با ناظم الحکماء هم رس بودند
نشسته است لدی الورود سلام کرد و امام جمعه با قرائت
و مراعات حفظ مخارج حروف جواب داد ناظم الحکماء
نشست و دید که در نظر رفیقش که همیشه احترام او را بجای
میآوردند امروز تواضعی نکردند بلکه چهره ها را در هم
کشیدند یا روی عیوس نشسته اند

اما امام جمعه لباس سواری پوشیده بخند می ایش
گفت یک قلبیان بنده یکشیم و برویم بعد رویناظم الحکماء
گفت شما تا من از ده مراجعت نکم بعد رسه نروید
گفت چرا جواب داد برای اینکه بعضی از گفتگوها در باره
شما شایع است و طلاب اجماع کرده اند که این حرفها
اسباب بدنامی باشد و آقا سید محمد دیگر نباید بعد رسه
بیاید و یا ما هم قضا باشد من در نظر داشتم که مطلب را
تحقیق کنم و شما را از اتهام بیرون بیاورم تا طلاب ساکت
شوند اما از ده خود مان خبر آوردند که میان اقوام نزاعی
بخ داد و قتل و قوی یافته لذا ناچارم که برای جلوگیری
از فساد اینجا برم و فتنه را بخوابانم شما چند روز رسه

را ترك كنيه كه آسيبی بشما برسد من در شب بجموستان هم
 سفارش كردم كه نگذارد از منزل بیرون بیاید نمیدانم چرا
 شما احتیاط را از دست داده اید ناظم الحکما گفت
 فرمایشات جناب عالی را اطاعت میکنم لکن نگذاریند
 خدای غالب و قاهر است در این بین قلیان آوردند اول
 امام جمعه کشید و بعد داد بسید محمد علی بعد از کشیدن
 بسید ابوالقاسم داد و او بعد از کشیدن خواست بناظم
 الحکما بداد امام جمعه با اشاره مانع شد ناظم الحکما
 از این کم لطفی دانست که کفرش نزد امام جمعه ثابت شده
 یاری امام جمعه سوار شد و رفت در این سه نفر از منزل
 او بیرون آمده بطرف خانه شریعتمدار روانه شدند ناظم
 الحکما رو برفقا کرده گفت آتایان گویا کفر من بر شما
 واضح شده باشد گفتند چکنیم ما هر قدر کوشیدیم که برده
 پوشی کنیم شاید که این بدنامی سبب رسوائی صنف طلاب
 نشود نشد والا مدتهاست که این مطلب بر ما واضح گشته
 این را گفتند و از او پیش افتادند تا اینکه مقداری مسافت
 مابینشان پیدا شد سپس فاصله چند دقیقه هر سه بمنزل
 شریعتمدار رسیدند و نشستند شریعتمدار امروز بیشتر
 از سایر روزها بناظم الحکما گرفت و احوالپرسی کرد و بعد
 بنای تدریس را از کتاب معالم الاسول گذاشت میرزا

عبدالکریم قاضی و ملا مهدی هم که سه شب پیش بناظم الحکما
 صحبت کرده و الواح خوانده اند حضور داشتند و چون موضوع
 درس اخبار متواتره و کیفیت حجیت آن بود و این مسئله هم
 مطرح گشت که یهود و نصاری مدعی آنند که موسی و عیسی گفته اند
 بعد از ما پیغمبری که ناسخ شریعت باشد نخواهد آمد و هر
 دو امت در این مطلب سخت با فشاری میکنند طلاب طعنه ها
 زدند و کنایه ها شنیدند و باطنا خیلی متغیر بودند که چرا
 ناظم الحکما تغییری در خود نداده آنها را یکسوی گفتارشان
 را بجیزی نمی شمارد بلکه در ضمن درس هم مقصود خود را میرساند
 و مقصد خویش را تعقیب مینماید .
 شریعتمدار بعد از درس ناظم الحکما را پهلوی خود
 نشاند و اول دست در بغل او برد و بعد عمامه اش را تفتیش
 کرد و چون چیزی در جوف این و میان آن ندید رو بعبدالکریم
 قاضی و ملا مهدی آورد و گفت پس کجا است . اما علت این حرکت
 آن بود که در نفر مذکور شریعتمدار گفته بودند که سید محمد
 خط نزولی را که مانند موهای پریشان بر صفحه کاغذ ریخته
 شده است لای عمامه گذاشته و جزوه نوشتجات با بیان را در
 جیب بغل دارد و غافل از این بودند که او آنها را فقط همان
 شب با خود داشته و بعد حتی از حجره بیرون برده بهر صورت
 وقتی که شریعتمدار از آن در نفر پرسید که آن نوشتجات چرا

همراهش نیست گفتند قطعا در حجره اش میباشد. ناظم
الحکما مثل اشخاصیکه از جانی خیرند ارند و باین رفتار
از روی تعجب مینگرند از شریعتمدار پرسید که چه واقع
شده شریعتمدار گفت این دو نفر یعنی میرزا عبدالکریم
قاضی و ملا مهدی دو روز پیش نزد من آمدند و شهادت
دادند که شما از دین رسول الله خارج و در دین یابیه
داخل شده اید لیل اینکه نوشتجات آنها را همیشه
در بغل دارید و مردم را دعوت بدین باب میکنید و بر حقیقت
او استدلال مینمائید و چنین وانمود کردند که اگر
جلوگیری از شما بعمل نیاید عنقریب نصف اهل
لاهیجان را بای خود اعید کرد و بمن گفتند که شما حافظ
و مروج شریعتید باید مانع شوید و نگذارید دین از دست
برود من گفتم آقا سید محمد طلبه چیز فهمی است محال
است که با این هوش و ذکاوت فریب یابیه را بخورد پس
جهت مزاحم او مشوید و سبب ریختن خون سید جوانی
مگردید و او را بین مردم مفتضح مسازید نشینند و فریاد
واشربعتا برآوردند و گفتند مردم از اطراف واکاف به
حجره اش میآیند و بای میشوند و بر میگرددند مختصر هر چه
کردم ساکت نشدند این بود که من دست در بغل و
عمامه ات بردم و چیزی نبود و روسیاهی برای اینها یاقی

مانند معینها میگویند آن نوشتجات در حجره شما میان جمعیه
است خوب است حال شما کلیه حجره و کلیه جمعیه را بدید
تا بایک آدم امینی بروند ببینند. ناظم الحکما کلیه جمعیه
را دید و گفت حجره باز است و شاگرد هایم در آنجا هستند.
اما شاگرد های ناظم الحکما دو طفل ده و نوزده ساله بهائی
بودند که نزدش مقدمات تحصیل میکردند و میدانستند که
آیات والواح در جمعیه بوده لکن خیرنداشتند که استادشان
آنها را بیرون برده است لذا وقتی که ما مور شریعتمدار رو آن
دو نفر دیگر خواستند جمعیه را باز کنند خون را بر روی جمعیه
انداختند و حضرات یکی را که دور میکردند دیگری خود را جمعیه
میجسیانید باز این را که بر کنار میزدند آن یکی خود را بر روی
جمعیه میانداخت بالاخره آنها را دور کرده در جمعیه را گشودند
اطفال و قتیکه دیدند چیزی میان جمعیه نیست از کمال
فرح و انبساط بقمقه خندیدند و طلاب از کمال تغیر اسباب
و اثاث حجره را غارت کردند غیر از کتاب هر چه بود بردند.
شریعتمدار طلاب را در غیابشان تویخ نمود و خیال خود
خواست ناظم الحکما را از اتهام بکلی بیرون بیاورد و کلماتی
میگفت و القا آتی مینمود که هر چه بگوید اطاعت نماید بعضی
از ناظم الحکما پرسید که اینها یعنی طلاب چه میگویند
جواب داد که از خودشان پرسید گفت اینها میگویند که تو

گفته می‌توانم موعود ظاهر شده و رجعت حسینی بوقوع پیوسته
گفت ماهمه منتظر چنین ظهوری هستیم و جمعی هستند که
میگویند این امر واقع شده لایق یا راست است یا دروغ البته
بعجز شنیدن نباید تکذیب کرد زیرا اسم ما طلبه است یعنی
باید هر مطلبی را تحقیق کنیم سپس از روی علم و اطلاع
اقبال یا اعراض نمائیم ولی بر من هنوز چیزی معلوم نشده
و نمیدانم که اینها بر حقیقت یا بر باطلند شریعتمدار
گفت بطلان اینها بر من معلوم شده گفت پس بر من هم
معلم نمائید . شریعتمدار گفت عجاله برای رفع اتهام
بمن تقلید کنید در جواب گفت اگر این مسئله از فروع دین
بود از سر کار تقلید مینمودم چرا که جناب عالی را در فروع
دین مجتهد میدانم نه در اصول دین پس بهترین است
که مرا بحال خود گذارید تا پس از رفع شبهات از روی
بصیرت رد کنم . شریعتمدار گفت من در همین محضر
میخواهم شما را از این تهمت بری کنم گفت مجاهده در
دین خدا را نمیتوان تهمت نامید این تهمت برای من
تنگ نیست زیرا فسفی نکرده ام بل بآیه مبارکه (والذین
جاهدوا فینا) عمل میکنم .
شریعتمدار گفت حضرات میگویند شما باین هستید
گفت مکتوبات قلب را تنها زبان اظهار مینماید و از طریق

دیگر اعراب عما فی الضمیر ممکن نیست و زبان من میگوید که
مجاهدم نه و اصل . شریعتمدار گفت پرسشها این سه نفر را
لعن کنید پرسید کدام سه نفر گفت سید علی محمد یاب و
میرزا حسینعلی بهاء و میرزا یحیی صبح ازل جواب داد که
من یا حوال این سه نفر معصرتی ندادم و نمیدانم که چه
میگویند چه طور اشخاصی را که نمی‌شناسم لعن کنم . شریعت
مدار گفت اینها مخرب شریعتند گفت من میتوانم بگویم بر هر
که مخرب شریعت است لعنت آما اینها را درست نمیشناسم
شریعتمدار گفت اینها بر باطلند باید لعن کرد گفت فرمایش
شما را اطاعت کنم یا فرموده خدا را . شریعتمدار گفت مگر
من برخلاف خدا حرفی زده ام گفت آری گفت چه گفته ام ناظم
الحکما گفت شما میفرمائید که اینها باطلند و باید لعن شوند
و حال آنکه خدا میفرماید (ولا تسبوا الذین یدعون من دون
الله) . شریعتمدار که تا بحال مدارا میکرد ازین جواب
بسیار متخیر شده و سخت بر آشفت و صوت را بلند کرد و گفت ای
تنگ ناظم الحکما گفت بسید اولاد رسول سگ میگویند گفت
از سگ هم بدتری که اینقدر با من بحاجه میکنی در میان اهل
مجلس شخصی بود بنام کریلائی یا بای وکیل این شخص بناظم
الحکما گفت هر چه آقا میفرمایند بشنوی اطاعت کن . ناظم
الحکما باتشدد گفت شما وکیل مرافعه هستید نه وکیل من

پس بدانید که وکیل و کفیل و قیم لازم ندانیم . شریعتمدار
گفت خوب حالا لعن میکنی یا نه گفت میترسم شریعتمدار
گفت از که میترسی اگر کسی اینجا هست بگو . ناظم الحکماء
گفت من از اهل مجلس نمیترسم گفت پس از که میترسی گفت
از خدا شریعتمدار گفت اگر از خدا میترسیدی حرف مرا
گوثر میکردی گفت اگر از خلق میترسیدم حرف شما را -
اطاعت میکردم طلایی که آنجا بودند گفتند آقا اینکسبه
میگویند من مخرب شریعت رالعن میکنم مقصودش شماست
چه که شما را مخرب شریعت می شمارد .

در این بین ما مور و طلاب از مدرسه برگشته گفتند
ما در جمعیه چیزی جز این کاغذ نیافتیم ناظم الحکماء دید
سواد عریضه شی است که بحضور جمال قدم عرض کرد . است
شریعتمدار آن ورقه را بدستمال گرفت و شروع بخواندن
نمود ولی چون درست نمیتوانست بخواند آن را بسید محمد
علی داد تا قرائت کند سید محمد علی هم با اغلاط زیاده
خواند ناظم الحکماء گفت این مناجاتی است که خودم نوشته ام
در خلی بحضورات ندارد به هید تا خودم بخوانم سید محمد
علی آن ورقه را پیش ناظم الحکماء انداخت ولی شریعتمدار
نگذاشت که بردارد و گفت بر من واضح شد که تواز ندین
جنت بیرون رفته شی بعد بنوکر خود حسن گفت بیا این را

از لباس محمدی خلع کن یعنی عبا و عمامه او را برنار او وقتیکه
پیش می آمد ناظم الحکماء گفت کربلائی حسن سر جای خود بایست
والآ حقت را یکف دست میگذارم از این حرف فوراً شریعتمدار
بهراس افتاد تصور کرد که ناظم الحکماء مسلح میباشد لهذا
با حال وحشت گفت حسن پیش مرو بایست مباد افساد بر ما
شود بعد رو بناظم الحکماء کرده گفت شما که از دین جدتان
بیرون رفته ایند پس لباس او را هم از تن بیرون کنید جواب داد
که اگر کسی پیدا شود که بفرمایشات جدم عامل باشد باز خودم
هستم دین جدم یلباس نیست من خیال میکردم که شما مرا
میخواهید عمامه که اهمیتی ندارد بعد عمامه را با عبا از سر
و تن خود برداشت و روی زانوی شریعتمدار گذاشت و چون
هنوز از آیه کتاب اقدس اطلاع نداشت و گیسو می گذاشت -
موهای بلندش بر اطراف شانه اثر ریخت پس از جابرخاست
و گفت این عبا و عمامه اما بدانید که پیش از یک روز مهمان -
شما نیست و بعد البته از شما خواهم گرفت مردم شیوخ بسرزنش
نمودند و او اعتنائی نکرد . ایات حضرت سید الساجدین را که
در مجلس یزید انشاء فرموده بود بصوت بلند و لحن دلکش
خواند بطوریکه بعضی از حضار گریستند و برخی بر ملامت
افزودند شریعتمدار خواست او را از آنجا براند ناظم الحکماء
گفت من خود میروم و از منزل او خارج شد در بین راه بعموی

خود آقا سید احمد برخوردار و او که چنین دید برسیسل
تعریف گفت استخاره خیلی خوب بود جواب داد که از این
چه بهتر گفت خاندان مرا بر باد ندهی گفت دیگر تمام شد
آقا سید احمد گفت حالا اول کشمکش است باری از هم جدا
شدند آقا سید احمد بطرف منزل شریعتمدار روانه شدند
وناظم الحکماء بجانب آستانه چهارپادشاه رفت و در آنجا
نشست و قصدش این بود که دیگر بمنزل عمورود تا بسبب
او عیش در انظار خفیف و بیفقدار نگرند ولی اقوام و خویشان
با اصرار تمام او را بمنزل بردند و کلاه بوسرش گذاشتند
و او خود از این پیش آمد خیلی شاد و مشغوف بود بطوریکه
گویا روحی است بی جسم و از وجد و سروری در پی مناجات
تلاوت میکرد.

پس از ساعتی آقا سید احمد بیخانه آمد آقا سید ابوتراب
تراب هم وارد گشت و از قرائن احوال معلم بود که قصه
مذاکرات محرمانه دارند لذا ناظم الحکماء با طاق دیگری
رفت و پس از ساعتی ابوی ناظم الحکماء نیز از خانه
بیانجا آمد و از آقا سید احمد کیفیت احوال را شنید و بسیار
مکدر شد و ناظم الحکماء از او خیلی میترسید زیرا مردی
بود عامی و ساده و خشن و فوق العاده متعصب بهر جهت
ظهر شد و برای صرف غذا او را با طاق طلبیدند و بعد از

ناهار ناظم الحکماء قلبانی چاق کرده نزد پدر برد و اما آقا
سید احمد امروز صبح که بمنزل شریعتمدار رفته بود خیلی
از رفتار او نسبت بپدر رزاده اش پر خاشن نموده بود و شریعت
مدار گفته بود که من قصد خدمت بشما و دین جد شما -
داشته ام حال باید خودتان هم بامن در این زمینه همراهی
کنید و این جوان را که باعث بدنامی خاندان شما گشته از
میان بردارید آقا سید احمد در جوابش گفته بود که اولاً او اقرار
نکرده و ثانیاً اصرار شما او را بر سر لج آوردن است و خواسته
بود عبا و عمامه را بگیرد شریعتمدار گفته بود که اینها فعلاً
اینجا باشد زیرا سید محمد یکمال غرور در حضور جمع بمن گفت
که اینها فقط یک روز در اینجا خواهد بود حال اگر بپرسید
سبب توهین من و امانت شریعتمدار خواهد بود لذا
آقا سید احمد با برادر آقا سید ابوتراب در خلوت با هم
قرار گذاشتند کاملاً تحقیق نمایند که آیا ناظم الحکماء واقعاً
بایی است یا نه و برای این کار تکبیراتی کودک فریب اندیشیده
بودند و وقتی که او را نزد خود طلبیدند یکمال ملاطفت و -
مهربانی با او برخوردار نمودند بعد خودشان بایکدیگر شروع
بصحبت کردند سید ابوتراب گفت واقعاً سید محمد جوان بسیار
باهوشی است و همین زیاد ی هوش و شعور بعضی اوقات
او را بکارهایی که مقتضی سنش نیست و امیدارد حالا هم این

اتهام در باره اش مورد ندارد منتهی اسمی از این طایفه شنید خواست بداند که چه میگویند چندی با آنها ملاقات مراد کرده و از فرط غرور که لازمه جوانی است مراعات احتیاط نکرد و کلمه (اتقوا من مواضع التهم) را از یاد برد اما وقتیکه دید پیروی از دین بایسته بضرر دنیا و آخرتش تمام میشود دیگر پیران بایمان و پیرامون حرفهایشان نمیگردد چراکه عاقل و باهوش است و علاوه بر اینها بچشم خود دید که هر که اظهار تمایل بدین بایی کند در دنیا فحش و کتک و تف و لعنت بر او میبارد و عاقبت بقتل میرسد و اگر هم قتل در میان نباشد در هیچ جا راه ندارد زیرا مردمان دیدند او را نجس می شمارند و در اجتماعات راه نمیدهند حتی من که سید ابوتراب و از خویشانش هستم با و اعتنا نخواهم کرد و اگر از گرسنگی بمیرد ابتدا دلم برحمت نمیآید این است دنیای کسی که بایی بشود اما آخرت بایی هم معلوم است که چگونه است زیرا کسی که از دین خاتم انبیا بیرون رود و تمام علماء او را مرتد بدانند لابد اهل جهنم خواهند بود بعد رویناظم الحکما کرده گفت چنین نیست ؟ ناظم الحکما گفت در اینکه دنیای شخص بایی خراب است که حرفی ندانم اما آخرت او معلوم نیست چرا که اگر واقعا کسی از فرمایشات حضرت خاتم

انبیا بیرون رفته باشد شکی نیست که در دوزخ جای دارد اما بنده عرض میکنم که اساس فرمایش سید انبیا همان است که من عمل میکنم زیرا خود را از قلابه تقلید نجات میدهم و در اصول دین تحقیق مینمایم تا از توییح (انا وجدنا آباؤنا علی امة وانا علی آثارهم مقتدون) رسته باشم و چون قدری در این موضوع صحبت داشت گفتند عرفان بایی بس است - حالا باید چارهئی اندیشید که این همه تمام شود و در ضمن آقا سید احمد که در شیر برادر زاده که فرزند خوانده آن بشمار میآید میسوخت و متأسف بود که بسبب این بدنامی آن جوان از حیثیت و آبرو خواهد افتاد گریستن آغاز کرد و گفت افسوس که من در باره این پسر چقدر رزحمت کشیدم و او را تربیت کردم تا بمنزله فرزندم باشد و بعد از مرگم سبب روشنائی خاندان من گردد و حالا اینطور شده . آقا سید ابوتراب گفت حالا هم طوری نشده الان او از دین بایمان تبری میجوید و بعد هم مراد را با آنها ترک می نماید و مثل روز اول نزد همه ما عزیز و محترم میشود و بدنامی و روسیاهی را برای دشمنان خود بانی میگذارد ناظم الحکما در یافت که حضرات در صدند ابتدا او را در همین محل بلعن و تبری مجبور سازند و بعد او را هر روزی بحضور آخوندی بکشند و بسبب و لعن وادارند لهذا تصمیم

بر عملی گرفت که بکلی از این خیالات منصرف شوند و صبر کرد تا وقتیکه آقا سید ابوتراب گفت آقا سید محمد بیابرای اطمینان خاطر ما که قصد داریم پدر دشمنان تشراف یسوزانیم باین طایفه لعن کن حال در این مجلس پدر و عموی ناظم الحکما نشسته اند و زنان خانه هم از اطاق دیگر در پشت پرده گوش بگریان مذاکرات میدهند و وقتیکه آقا سید ابوتراب حرفش تمام شد ناظم الحکما قلمدان از جیب در آورد و قلمتراش را از میانش بیرون کشید و زبان را از دهان بیرون آورد و چاقو را بطرف زبان برد که فوراً بدو و عمود ستر را گرفتند و چاقو را کفش خارج کردند سید ابوتراب گفت میخواستی چکنی؟ گفت میخواستم زبانم را قطع کنم گفت بچه جهت گفت بجهت اینکه ترسیدم شما در حرف خود اصرار بورزید و من نتوانم امر شما را تمرکزم و مجبور بلعن شوم در آن صورت دیدم زبان بریده بهتر از زبانی است که بلعن و طعمش آلوده شود آقا سید ابوتراب با تعجب گفت میخواستی زبان خود را ببری کنه بظایفه یابیه و رو سای آنها لعن نکرده باشی گفت قسم یحقی که مرا آفریده زبان را قطع میکنم ولی آن را بسب و لعن احدی نمیلانم این را گفت و از اطاق بیرون رفته در ایوان خانه نشست .

آقا سید احمد وقتیکه از اطاق بیرون آمد زن و مادر زشش او را بیاد ملامت گرفته گفتند برای این بچه اندیست مردمان کوچه برس نیست که شما هم سر بسراو میگذارید و نمک بر جراحاتش میباشید او را بحال خود رها کنید شاید او را چیز خور کرده باشند بد رو عمو و سایرین وقتیکه دیدند نمیتوان او را یقیری وادار کرد برای اینکه بهاته بی پیدا کنند از گفته زنان خانه استفاده کرده در میان مردم شهرت دادند که سید محمد را دشمنان چیز خور و دیوانه کرده اند بعد عیا و عمامه اش را از شریعتدار گرفته باو پوشاندند و بده خودشان یعنی کورا بجوار روانه اش کردند ناظم الحکما قریب سه ماه در آن قریه بسر برد و لسی این مدت خیلی براو سخت گذشت زیرا او را از مطالعه کتب علمی منع میکردند و کسی از اشخاص هم فکر هم که افشریا و نزدیک باشد در آنجا نبود لذا اغلب اوقات در میان باغستان میگشت و یا گلها و درختها بفارسی و عربی تکلم میکرد .

روزی حسن نامی از اهل محل که حواسی مختل و دماغی معتدل داشت از گرد نگاه ناظم الحکما عبور نمود و احوال او را که دید بخانه کد خدا رفته بزن او گفت که سید محمد دیوانه شده و از فرط جنون یاد درختها حرف میزند و

برای گل و گیاه صحرا قرآن میخوانند این مطلب که بگوش
 که خدا رسید فوراً موضوع را بیدرناظم الحکما^۱ اطلاع داد
 و بوالده اثر هم سفارش کرد که سرسرایین جوان مگذارید
 والدۀ ناظم الحکما^۱ از این وقایع دل‌تنگ شده گریه میکرد
 و بزیان گیلکی میگفت که من اولادم نیماند و ترا باندعا و مناجا
 نگاه داشتم و وقف سیدالشهدا کردم و از درخواست نمودم
 که حفظت کند تا همچنانکه از اولاد آن سید مظلوم هستی
 خادم او هم باشی و حالا چنین شده ناظم الحکما^۱ از
 حرفهای مادر بیخنده افتاد مادر گفت چرا میخندی گفت
 برای اینکه من بینم همه^۲ تقصیرها از خود شما بوده زیرا
 وقتی و نداری سیدالشهدا باید مثل خود او در دست
 اعداء^۳ قطعه قطعه شود و حالا دعای شما نزدیک بمستجاب
 شدن است و این خنده دارد نه گریه بهر حال ناظم
 الحکما^۱ در آن ده بواسطه^۴ دوری از لقای دوستان خیلی
 محزون بود فقط یک بار نامه^۵ی از جناب عندلیب دریافت
 داشت که قرائت^۶ش او را مسرور کرد و چون عموها و پسر
 خواستند آن نامه را بخوانند کاغذ را ریز ریز کردند و آب
 جاری ریخت عاقبت اقارب و خویشان برای اینکه بخیال
 خون نریزد او را علاج کرده باشند دختر عمه اش را برایش
 عقد بستند و او را داماد کردند .

ناظم الحکما^۱ در توبه^۲ کور ابجوار گاهگاهی باعموی
 کوچکش آقا سید معصوم صحبت امری میداشت و از قبل یعنی
 در موقعی که در لاهیجان بودند مذاکراتی با او کرده بود
 باری وقتی که ناظم الحکما^۱ هنوز زنده بود آقا سید معصوم
 برای انجام کاری یلاهیجان رفت آقا سید احمد از او پرسید
 که سید محمد چه میکند او گفت سید محمد یا قرآن میخواند
 یا صحبت علمی میدارد آقا سید احمد پرسید که صحبتهای
 علمی او از چه نوع است سید معصوم گفت حرفهای خویشی
 میزند و بعید نیست که درست باشد زیرا میگوید ما منتظر
 قائم موعود هستیم و ظاهر شدن او بسته بظهور علامات^۳ است
 که بعضی از آنها بحسب ظاهر وقوع یافته و بعضی هم معنی
 ندارد چرا که وقوع^۴ش بظاهر مشتبح است و بالجمله شطری از
 مطالبی را که شنیده بود تکرار کرد آقا سید احمد از این حرفها
 متعجب^۵ شده گفت بجای اینکه هر وقت از این حرفها میزند چنان
 بدهنش بزنی که دندانهایش بریزد گوش هم بخرافاتش
 میدهی و بعد پیش من تمجیدش میکنی؟ آقا سید معصوم
 سکوت کرد و در مراجعت بناظم الحکما^۱ تفصیل را گفت و اظهار
 داشت که من ترانه^۶خواهم زد اما توهم دیگر از این حرفها من
 چون تقریباً سه ماه از اقامت ناظم الحکما^۱ در آن توبه
 گذشت آقا سید احمد نامه^۷ی نصیحت آمیز با نوشتن و در آن

نامه ابتدا اورا تجید کرد و نوید داد که ماشاء الله خدا تورا
از چشم بد نگهدارد و چهار سال دیگر انشاء الله مجتهد
میشوی و مانند شیخ مرتضی مرجع تقلید میگردی حیف است
که در اول جوانی داغ یا طله بخوری حال اگر خدای نخواست
در ریاطن از این طایفه هم هستی باش اما کاری بکن کسی
کسی نفهمد و تکلیف مازیا نشود اکنون یک ورقه مشتمل
بر اعتقادات باسلام با آقایان علماء بنویس و بخواهر از بدین
بایی تیری کن تا من از آنها کاغذی برای تو بگیرم و بعد بیسیا
بلاهیجان در فکر رس و تحصیل باش ناظم الحکماء برای اینکه
بصوفیها ندانند صد ماتی را که متحمل است من باب دیداری
است نه بجهت لامذهبی نامه بی نوشتت صد ریاضین
کلمات (هو الحاکم علی ما یرید) بعد شطری از توحید خدا
و حقانیت رسل و اولیاء و تصدیق بنبوت حضرت خاتم النبیین
و اقرار بعظمت شاهان ائمه هدی در آن گنجانید و در پایان
هر مطلبی مناجاتی از خود بمناسبت مقام شرح کرد و در آخر
آن مرقم داشت که من از هر کس که یا این نفوس بزرگوار مخالف
و معاند باشد بیزارم و از او تیری میکنم و بعد آن را نزد آقا سید
احمد فرستاد و او بچند نفر از دوستان خود ارائه داشت
آنها گفتند میا ا این ورقه را یکی نشان بدی که نگارش
باین سبک و اسلوب بایی بودن او را ثابت میکند زیرا

هیچکس غیر از این طایفه نمیتواند چنین مطالبی بنویسد و
چنین مناجاتهای انشاء کند
بلاخره آقا میرزا حسن امام جمعه و آقا سید احمد پیش نماز
صلاح بر آن دیدند که ناظم الحکما را تشویق و تحییب کنند لهذا
هر کدام نامه بی جداگانه یا نوشتند که ما میدانیم شما جوانی
پاک و ظاهر هستید و دانستن هرگز بلوث مناهی آلوده نشده
تا چه رسد نعود یا لله یا رتداد و این وقایع همه ناشی از غرضی
است که طلاب یا شما داشته اند حالا هم مکدر نباشید و بآنها
اعتنائی نکنید و بیائید بتحصیل مشغول شوید لذا ناظم الحکماء
از بلاهیجان آمده در مدرسه شعریافان یا آقا سید احمد
پیش نماز که مرتضی فاضل و عاقل و برک بار و مردم داریون هم
منزل شد و این مردم که مسلمانی مصلح و پاک طینت بود هرگز
کلمه بی در این موضوعها از زبانش بیرون نیامد بلکه روزی در
مجلسی میرزا محمود شریعتمدار را با و گفته بود که شنیده ام سید
محمد خدمت شما توبه کرده و از بدین بایی برگشته است توبه
او که قبول نیست آقا سید احمد برآشفته و گفته بود اید ابدا
آقا سید محمد چیزی نبوده است که برگشته باشد شریعتمدار
گفته بود اگر چه خودش اقرار نکرد اما کفرش بر ما ثابت شد آقا
سید احمد گفته بود آقا شما چرا اینقدر نادان هستید
بیغمیر و اولیای او اینقدر رحمت کشیدند تا یکفر را و ایدار

بگفتن لا اله الا الله و محمد رسول الله و علی ولی الله نمایند
 ولو بظاهر باشد و شما میخوانید بحرف مزخرف و نقر آخوند
 احمق که معلوم نیست چه غرض دارند يك جوان از اولاد -
 فاطمه را که هیچ شائبه فی الاعتقاد اثر نیست بهیچ وجه
 از بین رسول الله خارج نمائید در صورتیکه شما باید او را -
 تحییب کنید و مثل من از روی جده اش فاطمه زهرا خجالت
 بکشید و برویش نیارید که چنین حرفهایی در باره ات زده اند
 باری ناظم الحکماء شب و روز در مد رسه و حجره آتیا
 سید احمد پیش نماز بسرمیرک و نزدش تحصیل میکرد تا آنکسه
 یکی از علمای اصفهان وفات یافت و بمناسبت فوت او در مسجد
 جامع ختم گذاشتند روز اول که ناظم الحکماء بمجلس ختم رفت
 دید که قلیان باوند اند و وقتیکه قهوه بمجلس آوردند -
 باو هم دادند اما فنجانش را تطهیر کردند و در موقع دادن
 گلاب یاو گلاب ندادند سهل است که در مقابلش این مسئله
 را طرح نمودند که اگر بخارج مذهب گلاب داده شود و بسو
 مابین گلاب باشد و دست آن شخص فاصله دارند معذک
 گلاب و گلاب باشد حرج و نجس میشود زیرا گلاب عبارت از آب
 مضاف است و بمحض اتصال نجس میشود ناظم الحکماء در آن
 روز قدری محزون شد اما خود را تسلی داد تا آنکه ماه محرم
 و صفر رسید و بساط تعزیه داری و مجالس روضه خوانسی

گسترده شد در آن ایام میرزا محمود شریعتمد ارباطنا بتحریرك
 طلاب و اغوای مردم قیام کرد و ناظم الحکماء بهم مجلسی که میرفت
 باوقلیان نمیدادند و جای که میخورد استکانش را آب میکشیدند
 و در کوجه هم مردمان بازاری یا وفحاشی و عزرگی میکردند
 شریعتمد ارباطنا اکتفا نمود به مکتوب مشحون از مزخرفات
 یوالی رشت نوشت و نیز بنایب الحکومه لا هیجان شکایت کرد
 که سید محمد بای است وقتش واجب است اما این مکاتیب
 اثری نکرد و ثمری نبخشید زیرا بنایب الحکومه با شریعتمد ارباطنا
 نداشت و در جواب نامه اش باو پیغام داد که سرکار فسرنا
 بدار الحکومه شریف بیارید آقا سید محمد راهم احضار میکنم
 تا با یکدیگر سؤال و جواب نمائید و حضورا بر من مطلب معلوم
 شود شریعتمد ارباطنا گفت شد که قصه حاکم تضحیح اوست و باره
 نوشت که آخر من یا که سؤال و جواب نمایم او بایی بودنش مسلم
 است من میخواهم باقتل او خدمت بدولت و ملت و شریعت
 کرده باشم این دفعه در جوابش نوشتند که آقا سید محمد هم
 از شما متظلم است و میگوید آقا مرا بغرض تکفیر کرده و از آب و
 نان و آبرو انداخته است لذا یا باید شما بدار الحکومه حاضر
 شده یا سید محمد روبرو شوید و یا المواجهه مکالمه کنید و یا باید
 علمای اعلام جزای شما را بدهند اما این رفتار بنایب الحکومه
 با شریعتمد ارباطنا گستاخیش با او به پشت گرمی چند نفر

از علمای محل بود که با شریعت ما خصومت داشتند و عین همین حرفها را با حاکم زده بودند حاصل آنکه شریعت ما را در ریاستن موضوع شکست خورد .

در آن سنه ایام صیام بهائی مضاد فیا روزهای شده که مجلس روضه خوانی در چهار یاد شاه منعقد گردیده بود و اینان این روضه خوانی که گویا نه روز یا بیشتر دوام داشت خانواده ناظم الحکما بودند که همه ساله تجدید میکردند باری مجالس روضه خوانی در آنجا منعقد شد و ناظم الحکما خدمت میکرد و مردم قلیان میداد و خود یکم هفته بود که صائم بود طلاب پرسیدند که چرا روز گرفته ای گفت برای من واجب شده گفتند بچه مناسب است گفت نذر کرده ام که نوازده روز روزه متصل بهم بگیرم و این مطلب بگوش شریعت ما رسید و آنجا سید ابوتراب را احضار کرده گفت شما چرا باعث نجس شدن خلق میشوید گفت چطور شریعت ما را گفت آخرین سید محمد نجس است و در مجلس روضه جای و قلیان میدهد آقا سید ابوتراب گفت ای آقا شما که باز هم این فرمایشات را میفرمائید در صورتیکه امر بر شما مشتبه شده شریعت ما را گفت الآن ماه صیام حضرات است و او هم روزه دارد آقا سید ابوتراب یا آنکه میباید ناظم الحکما روزه دارد معذرتا متکرر شده گفت نه روزه ندارد اما دیگر نمیگذارم قلیان بدهد بازی

آقا سید ابوتراب نزد ناظم الحکما آمده گفت این روزها چرا روزه میگیری گفت نذر کرده ام که باید بطور اتصال نوازده روز بگیرم گفت فردا روزه نگاه مدار گفت در این صورت باید از سر بگیرم گفت و لولانم باشد که از یگیری فردا روزه بگیرم میگویند حالا روزه با بیهاست و شما بهمین جهت روزه نمستید ناظم الحکما سکوت کرد و شب بمنزل عند لیب رفت و از ایشان و آقا محمد صادق قزوینی که در آنجا بود تفصیل را گفت و کسب تکلیف کرد آن دو گفتند لاجل حکمت بر شما واجب است که فردا روزه نگیرید لهذا فردا روزه را خورد اما هر چه کردید که قلیان بمجلس نبرد قبول نکرد و علی رغم شریعت ما را پس از اینکه برایش قلیان بپزند برای شمس العلماء که یکی از علمای لاهیجان بود قلیان بزد و این حرکت بر شریعت ما را خیلی گران آمده در انقضای مجلس با آقا سید ابوتراب گفت خانه آباء ان خوب امروز ما را مفتضح کردید آقا سید ابوتراب قدری معذرت خواهی کرد و بناظم الحکما برخاست نمود مختصر دو ماه محرم و صفر گذشت اما طلاب نزد آقا میرزا حسین مدرس خیلی بدگوشی کردند این مرد هم که یکی از مسلمانین سلیم النفس بود بران جلوگیری از مفسده آنها ناظم الحکما را وادار نمود که طلاب را بنان ماست و شیرینی بشمک مهمان کند تا در آن مجلس با هم صلح نمایند این عمل انجام

گرفت و حضرات آشتی کردند ولی چنان مواظب او بودند که دیگر نمیتوانست نزد احبای بیرون و معاشرتش بالمسره بان وستان بریده شد و کم از عدم معاشرت روحش افسرد و کسل گردید و ملاحظه کرد که زفته زفته از روحانیتش میکاهد و در مجاورت محرومان از فیض پروردگار نور جانش بنار حسیان مبدل میگردد تا اینکه شیی باتدایر بسیار خون را بمنزل عند لیب رسانید و تفصیل جمودت و خمودت خویش را ابراز کرد همان ایام آقا علی قزوینی از لاهیجان قصد مسافرت بساحت اقدس داشت و ناظم الحکماء موقع رامغتنم شمرده و عریضه فی بعریسی نوشته تسلیم ایشان کرد که صورت آن عریضه این است :

(یا بهی الایهی انت محیوبی و محیوب کل من فی الغیب والشهود سبحانک اللهم یا الهی ترا فی مشتاقا یلقانک و آملأ فضلك و کرمک و راجیا عفوک و غفرانک فقد توجهت الیک بوجه قد سودته الذنوب و العصیان و اتیلت الی مطلع شمس جمالك بالشوق و الذوق و الامتنان فلك الحمد یا الهی بما افزنتنی بهذا الفوز الذی ما فایزه احد من العالمین الامانیا ربی العلیم الخبیر ثم استلک یا سمک الفتح یا ان لاتسد عنی باب اللقاء بجدک و کرمک ثم اشیرنی یا الهی من کوثر العرفان ماء حیوان حتی اکون بکلی منقطعاً عن سواک و متوجهاً الی باب لقاک اذ بیدک ملکوت القدره

والاتقار لاله الا انت العلیم الحکیم) انتهى .
 چون این عریضه تلقا حضور قرائت گردید لوح مبارکی نازل شد که کاتب بیانات مبارک را در صدر همان نامه مرتقم داشت و آقا علی قزوینی در مراجعت پلاهیجان آورد و بناظم الحکماء تسلیم کرد و صورت لوح مبارک این است :

(آقا میرزا سید محمد علیه ۶۶۹ - بنام مرید عالم - شنیدیم نک آیت را واصغاه نمودیم حنین قلبت را در فراق محبوب - آفاق جمیع عالم مخصوص عرفان مالک تقدم خلق شده انصبت ظویبی از برای نفوس که باین مقام اعلی فائز گشتند ای طالب وصال محبوب بی مثال میفرماید اهل ضلال مابین حق و خلق حائل شده اند تعدیات معتدین و ظلمهای ظالمین عباد را از مالک معاد منع نموده انک لاتحزن بذلک انه یقدر لمن اراد ما یشاء فضلا عن عنده انه لهو الغفور الکریم و یکتب للمخلصین اجر من فاز یلقائه انه لهو المعطى الی اذل الخبیر یتبعی لكل نفس ان تعترف بما اعترفت فی کتابک یا ناغفرناک و نجینناک و جعلناک من الذکرین ان افرح بما نزل لک من قلمی الاعلی و کن من الشاکرین) انتهى .

یاری ناظم الحکماء چنانکه مذکور شد در مد رسه از دست - طلاب در فشار بود زیرا بسبب مراقبت آنان از ملاقات دوستان برخوردار نمیگردید و اگر گاهی میخواست از اخبار روحانیه

مطلع گردند مجبور بود که در نهایت حکمت بمنزل احیای غیر معروف بروند یا بامکاتیه کسب اطلاع نماید خوشبختانه بعد از چندی مدرسه‌ئی که در آن منزل داشت حجره هایش - بسبب کهنگی بنا ویران گشت و سه حجره از آنها هم منهدماند لذا طلاب از آن مدرسه خارج گشتند و ناظم الحکما یا آقا میرزا احمد نامی از احیاء که پیش از این هم نامی از او برده شد در یک حجره باقی ماندند و در حجره دیگری هم اطفال آقا سید احمد منزل داشتند که روزها تحصیل میکردند و شبها بمنزل میرفتند و در حجره سیمی هم درویش طیبعلی مسلکی که نامش چراغعلی شاه بود مسکن داشت و بدین - سبب ناظم الحکما پروپالاش گشودند که چه مدرسه خلوت گردید و بعضی از شبها عند لیب یا آنجا میرفت و میماند. مختصر چندی بحال حیور و سرور بسر بردند و این میانها در رویشی بلاهیجان آمد و بهمان مدرسه وارد گشت و معلم گردید که این درویش از مؤمنین است و این سبب مزید مسرت گشت تا آنکه پس از چندی درویش مسافرت کرد و عند لیب هم بقصد قزوین و طهران حرکت نمود و ناظم الحکما تنها ماند و کمال دلتنگی باور داشت که در اینطوریکه از شدت کدورت اغلب اوقات راز میکشید و میخواست تا آنکه آقا سید عبد الکرم نامی وارد لاهیجان شده حوزه درس حکمت

منعقد کرد و بتدریس شرح هدایه فاضل میبندی پرداخت ناظم الحکما چندی بمجلس درس او رفت ولی دید که در لاهیجان کدورت خاطرش به هیچوجه زایل نمیکردند لذا با آقا میرزا احمد قرار گذاشتند که از لاهیجان بشهر دیگری بروند و بزودی با سفر بسته از راه قزوین بطهران رفتند و چون در این سفر شیخ عبد الکرم روضه خوان نیز همراهشان بود بملاحظه او در قزوین نتوانستند با احیای الهی ملاقات نمایند.

وقتیکه بطهران رسیدند بمنرسه سپهسالار رفتیم رفتند و بزیمید ابوالقاسم روضه خوان و میرزا عبد الکرم قاضی که هر دو لاهیجانی بودند ورود کردند تا بعد برای خود منزل پیدا کنند و البته در نظر داشتند که میرزا عبد الکرم قاضی همان کسی است که باتفاق ملامک ی در لاهیجان معیبت فساد گشته بودند مختصر شب اول رامانندند فردای آن شب دیدند که صاحبان منزل میگویند که بعضی از مفسدین احوالات شما را بنظر ابامین دیوان لاهیجانی گفته اند و ایشان یعنی امین دیوان حکم کرده اند که بزودی از طهران خارج شوید و پوشیده نیست که مفسدین عبارت از خود آنها بوده اند یعنی خودشان قبلا حکایت ناظم الحکما را برای امین دیوان یا آب و تاب تمام نقل کرده بودند و حال -

میدیدند که ناظم الحکماء بر آنها وارد شده میترسیدند که سبب بدنامی خودشان گردد بهر حال این دو مسافر در جستجوی منزل افتاده یا لاخره در جاله میدان نشان بیک مدرسه مخروبه که بانی آن امین الدوله کاشانی بوده گرفتند و وقت غروب اسباب و اثاث خود را باحمال بآنجا انتقال دادند در همان موقع شیخ موسی که مدرس و امام جماعت آن مدرسه بود برای ادای صلوة بد آنجا آمد و حضرات یاو گفتند ما دونفر از طلاب فریب لاهیجانیم که بتازگی بطهران آمده ایم و منزل نداریم شیخ موسی بخادم مدرسه گفت اینها را امشب در اطاق خودت منزل بده تا فردا فکری برایشان بگردانم حضرت آن شب را در اطاق خادم بسربردند صبح فردی باطلاب صحبت کردند و آنها دانستند که این دو مسافر اهل علم و اصطلاحند و قریب ظهر که شیخ محمد براء رشید مدرس برای نماز بعد از مدرسه آمد طلاب هر دو را معرفی کردند و در خواست منزل نمودند شیخ محمد گفت آقا یعنی آقا شیخ موسی که برای مباحثه میآیند مراتب را بایشان بگوئید چنانچه ساعت گذشت شیخ موسی آمد و درس را که در یکی از مواضع کتاب شرح لعمه بود شروع کرد و مسافران ماهم در بحث شرکت کردند و خود بخود مصرفی شدند شیخ موسی از فهم آنها خوشتر آمد طلاب هم تحسین کردند و شیخ موسی بر سر لطفی

آمد و یک حجره در همان مدرسه بآنها اختصاص دادند فردا صبح زود گماشته امین دیوان از جانب او پیغام آورد که باید حتما از طهران بیرون روید زیرا شما بدنامید و ممکن است بسبب شما من متهم ولکه در او خانه خسراب شم آقا میرزا احمد بناظم الحکماء گفت خوب است یا صافهان برویم ناظم الحکماء گفت من با رفتن یا صافهان مخالف نیستم اما حرف اینجا است که ما اگر باین پیغام ترتیب اثر بدهیم و از طهران حرکت کنیم دشمنان میگویند که اینها را از گیلان رانند و بطهران هم که آمدند یا آنکه شهری است آزاد از آنجا هم بیرونشان کردند اگر در اینجا استقامت نکنیم بهرجائی که برویم همین بلا را بر سرمان میآورند آنوقت بایست بمناره های کوه پناه ببریم دراستش این است که موت برجین حیاتی ترجیح ندارد بعد بگماشته امین دیوان گفت از طرف من در جواب پیغام ایشان بگو که خارج شدن من از این شهر یا بیرون رفتن روح از بدن توام است یعنی تا زنده هستم پبای خود از طهران بیرون نمیروم مگر اینکه نعلش مرا از دروازه بیرون برند شما هرکاری از دستتان برمیآید بکنید گماشته رفتند و دیگر باز نگشت و از اربابش هم دیگر اقدامی بعمل نیامد جز اینکه بعد از چند روز شخصی آمد و گفت امین دیوان فرموده اند که شما در کوچه و بازار بمن سلام نکنید و بمنزل

من هم قدم مگذارید تا تکلیف شما معین شود و این بی‌بغیام
متضمن تحذیر بود .
باری روز دوشنبه یا سه‌شنبه و روز شانزدهم رسیده و نفر از تجار
بزرگ لا هیجانی بدید نشان آمد . بنای نصیحت و ملامت
و تهدید گذاشتند و صحبت‌های مفصلی نمودند که شایسته
اینها را بخيال خود رام کنند و براه آرند ولی در آخر کار
ماه یوم شدند و رفتند روز بعد خیر آوردند که ماه مورده و نشست
بسراغ شما خواهد آمد آن در جوان غریب بهرام افتادند
و قدری بر غریب و کربت خود گریستند و ضمنا اگر کسی از جلو
حجره عبور میکرد خود را خندان نشان میدادند تا کسی
پس بچگونگی احوالشان نبرد و پیوسته مترصد نزول پست
و حلول مصیبت بودند و بد بختانه یا هیچیک از احوال
هم معاشر نبودند زیرا کسی آنها را نمی شناخت مختصر
باطنا هرکس و نهایت حزن را داشتند اما در ظاهر با طلاب
محبور و بتحصیل شرح لعمه و قوانین مشغول بودند
و گاهی با طلاب بعنوان تفریح و صید گنجشک بدولاب
میرفتند و از حسن اخلاق و جودت ادب و تربیت همواره
طلاب دوستشان میداشتند ولی هیچکس مطلع نبود که بزرگوار
این در جوان غریب از کور و ولایت چه میگذرد .
در روز سه‌شنبه و روز چهارم طلبه ترك زبان مشتعل

داشتند یکی تزوینی و دیگری زنجانی و هر روز شخصی بنام
شیخ عباس میآمد و رساله (بسیطة الحقیقه كل الاشياء) را
بآنها تدریس مینمود روزی ناظم الحکما گوش داد دید که
مدرس در ضمن تدریس عین بیانات جمال قدم را که در این
خصوص در لوحی مخصوص نازل شده بیان میکند و ملتفت شد
که این شیخ اگر بیبائی نباشد لا اقل از امر مطلع است تا
آنکه روزی ناظم الحکما در کنار حوض ایستاد بود دید آن
شیخ وارد شد و چشمش که بناظم الحکما افتاد بملاقاتش
مایل گشت و نزد او رفته نشست و باهم صحبت داشتند تا آنکه
باین مبحث رسیدند که آیا در زمان حضرت رسول اکرم ملتقی
بوده است که آن حضرت مبعوث بر آنها نبود یا شد ناظم
الحکما گفت نه زیرا که او خود میفرماید بعثت علی الحرب
والعجم لهذا بایستی کل من علی الارض بایشان ناظر
و متوجه باشند و در این زمینه تحقیقات عمیقی نمود بطوریکه
شیخ عباس در شگفت شده گفت شما اهل کجائید جواب داد
که لا هیجانی هستیم بعد پرسید که میرزا مهدی لنگرودی را
میشناسید جواب داد که اسمش را شنیده ام باز پرسید میرزا
یوسف شاعر لا هیجانی را می شناسید جواب داد که سالها
با او محشور بوده ام لکن رائحه عشق و صفائی از او مشام
نرسید گفت چنین است لکن مردی با کمال و خوش ذوق و

با سلیقه است و بعد دست ناظم الحکما را گرفته بجزیره برد
چون آنجا خلوت بود از حال یکدیگر مطلع شدند و بر هر
دو معلم گردید که طرفین بهائی میباشند و بعد اغلب روزها
یکدیگر را ملاقات مینمودند در این میانه خیر رسید که امین
دیوان از طهران فرار کرده و در جوار بقعه مطهر حضرت
عبدالعظیم علیه السلام متحصن شده و علت التجای او این
بوده است که میرزا حسینخان پسر امین دیوان بابت مالیات
بائی دار شده و بقایای سنواتی امین دیوان را هم بر عهد
گرفته و سنگ سپرده و چون نتوانسته است دین خود را بده
دولت ببرد از آن طریق مازندران بطهران فرار کرده و اولیای
امروز دولت در نظر داشته اند که امین دیوان را دستگیر
و طلب دولت را وصول نمایند ولی او بزودی از این جریان
مطلع شده و در حضرت عبدالعظیم متحصن گردیده است
همانا خیرتهدیدات امین دیوان و اتیشه های
شوی که در باره ناظم الحکما داشته قبلاً بلاعیجان رفته
و بگوشت اهالی آن نقطه رسیده بوده است زیرا وقتیکه خیر
تحصن او نیز بآنجا رسید آقا سید احمد پیشنماز و دیگر
عموی ناظم الحکما و اخوان آقا میرزا احمد مکاتیبی بامین
دیوان نوشتند که این گرفتاری و بدبختی برای شما فقط باین
جهت دست داده که میخواستید شریک خون این سید

بیگناه و آن جوان بی پناه بشوید و آن مکاتیب را توسط پسر
آقا سید احمد پیشنماز بطهران فرستادند او هم باتفاق
شیخ عبدالکریم که در طهران بود آنها را با خود بحضرت
عبدالعظیم برد و بامین دیوان تسلیم کرد و او که بر مضامین
آنها مطلع شد گفت این مطلب درست بوده و خدا بمن رحم
کرد که بحرف این مردم خبیث در خون این بیچاره تاسعی
نکردم بشیخ عبدالکریم گفت آقا سید محمد و آقا میرزا احمد را
باینجا بیاورید تا من از آنها معذرت بخواهم و تنبیه این خیر
بآن دو رفیق رسید آقا میرزا احمد بناظم الحکما گفت بیائید
بروم ناظم الحکما گفت من نمیرم شما بایشان بگوئید که نه
من بشما کاری دارم و نه شما بمن و ملاقات من با سرکار حاصلی
ندارد آقا میرزا احمد رفت و امین دیوان را ملاقات کرد و او از حال
ناظم الحکما مستفسر شد در جواب اظهار داشت که آقا سید
محمد انزوا اختیار کرده و جز بمجلس درس جایی نمیرود ماهر
چه اصرار کنیم گفت من با سرکار امین دیوان کاری ندارم
ایشان هم بامن کاری نداشته باشند فقط بدانند که مفید
و ضرور چه نفوسی هستند و دست از گریبان من غریب بردارند
و بگذارند مشغول تحصیل باشم

امین دیوان از شیخ عبدالکریم مزبور که یکی از علمای
اسلام و بزرگواران و انصاف آراسته بود پرسید که آقا سید محمد

هم مثل سایر طلاب مدرسه اهل فسق و فجور هست یا نه
 شیخ مذکور گفت آقا سید محمد دانش از لوث هر تهمت یاک
 است و خیلی یا هوش و فطن و صادق و خوش تقریر است و هرگز
 زیانش نیست گوئی و غیبت آلوده نشده تنها عیش این است کیه
 باین اسم شهرت یافته امین دیوان از این تعجیبات شوقش
 بدیدار ناظم الحکما افزون شد و بشیخ عبد الکریم گفت
 البته روز پنجشنبه دیگر او را یا خود یا اورید تالا اقل یکبار
 من او را بیستم شیخ عبد الکریم هفته دیگر روز پنجشنبه یا صبرار
 زیاد ناظم الحکما را حضرت عبد العظیم بر آن ابتدا هرک و بمنزل
 آقا میرزا علی عموی امین دیوان وارد شدند شیخ عبد الکریم
 از آنجا نزد امین دیوان رفت تا ورود خودشان را خبر دهند
 و ناظم الحکما بعد از صرف قلیان برخاسته بحرم مشرف شد
 و چنانکه عادت همیشگی او بود چشمها را بر هم گذاشته
 مشغول تلاوت دعا و زیارتنامه گردید در اثنای تلاوت
 مناجات کسی دست بگردنش زد چشم را که باز کرد دید امین
 دیوان است که آهسته گفت سید زود بیا که منتظم و رفت
 بعد شیخ عبد الکریم بحرم آمده اظهار داشت که زیارت
 پس است زود بیا که این مرد محترم یعنی امین دیوان در
 بیرون منتظر شماست لذا هرک و از حرم بیرون آمدند و در
 ایوان بامین دیوان رسیدند ناظم الحکما سلام کینزد

و جواب محبت آمیز شنید و هر سه با هم بمنزلش وارد شدند
 میرزا حسینخان و میرزا جعفرخان پسران امین دیوان هم
 که هر دو از سوابق احوال ناظم الحکما و مذاکرات او بسیار
 شریعتمدار خبردار بودند حضور داشتند باری نشستند و
 قدری صحبت کردند و ناهار خوردند و بعد از صرف قلیان
 ناظم الحکما از جای برخاست امین دیوان گفت کجا میروید
 جواب داد برای ادای نماز بحرم و از آنجا بمنزل آقا میرزا علی
 میرم گفت امشب که شب جمعه است و ششهر نمیروید جواب
 داد نه امشب خیال مراجعت ندارم گفت نروید و شش
 باینجا بیائید تا با شما صحبت بداریم مختصر ناظم الحکما و
 شیخ عبد الکریم بحرم رفتند و نماز خواندند و بعد بمنزل آقا
 میرزا علی وارد شده نشستند و جای خوردند و مشغول قلیان
 کشیدن بودند که گماشته امین دیوان آمده گفت برخیزید
 بمنزل خان برویم پس هر دو حرکت کردند و بمنزل امین دیوان
 ورود نمودند خان ایشان را احترام کرد و بعد از جای و
 قلیان بیکی از خدمه اش گفت برای آقا سید محمد قدری از
 یا تلوی گیلان که آقا آورده اند بیاورید بعد که نزدیک
 مغروب شد همگی بحرم مشرف شدند و پس از خواندن نماز
 مغرب و عشاء کلا بمنزل مراجعت نمودند و بعد از قدری
 مذاکرات متفرقه سؤال و جواب مابین امین دیوان و ناظم الحکما

شروع شد که شرحش در کتاب جناب ناظم الحکما^۱ نوشته شده است .
 صحبت ناظم الحکما^۲ که تمام شد امین دیوان بفکر
 فرو رفت و بدو پسرش میرزا حسینخان و میرزا جعفرخان گفت
 واقعا آقا سید محمد اهل علم و اطلاع است عجب مسرتیم
 اشتباه کاری میکنند و بچنین شخصی نسبت کفر و ارتداد
 میدهند و بعد از رقیاب ناظم الحکما^۳ گفته بود که این سید
 ساده و راستگوست که چنین یا صراحت صحبت داشت و گرنه
 یکی مطلب را منکر میشد و چون چنین است و در امر دین است
 بقدم ثابت مجاهده میکند البته جدش او را راهنمایی خواهد
 فرمود .

مختصر آن شب را در همانجا خوابیدند و صبح همگی
 بحرم مشرف شدند و عصر ناظم الحکما^۴ و شیخ عبدالکریم
 بشهر مراجعت نمودند ناظم الحکما^۵ بر رفیق خود آقا میرزا احمد
 پیوست و با هم در یک حجره بسر میبردند و سرگرم تحصیل
 فقه و اصول بودند و رفت و آمدشان فقط با همان آقا شیخ
 عباس طهرانی بود تا اینکه روزی صبح خیلی زود که هنوز
 ناظم الحکما^۶ خوابیده بود در حجره اش را کوبیدند چون در
 را گشود دید شخصی است قزونی و پرسید که آقا سید محمد
 لاهیجانی اینجا منزل دارند جواب داد که بلی بفرمائید

چکاره آرید گفت عند لیب رامیشنا سید گفت آری ما بهسوی
 ایشان بطهران آمدیم ولی ایشان از اینجا رفته بودند و بالجمله
 آن شخص یا کسی از عند لیب تسلیم نمود که قرائتش سبب مسرت
 شد زیرا مدتی بود که از او خبری نداشت و جز با شیخ عباس
 طهرانی یا کسی دیگر از احباب آشنا نبودند این جهت آنمکتوب
 برایشان ذیقمت بود لکن رفیقش آقا میرزا احمد خیلی حکمت مینمود
 و رایش بر این بود که انسان باید در باطن مؤمن باشد و در
 ظاهر شرط احتیاط را مراعات کند و با احباب که نزد دولست
 و ملت مطرود و مردودند رابطه نمی نداشتند یا شد و این درست
 برخلاف میل قلبی ناظم الحکما^۷ بود زیرا که او کمال اشتیاق را
 بملاقات دوستان نداشت و چنانچه در روز میگذشت و خبر
 و اطلاعی از امر بدست نمیآورد کانه روح از بدش مفارقت
 کرده باری روزی آقا میرزا احمد یا کسی بدست ناظم الحکما^۸
 داده گفت این را بخوانید و تنبیه کاغذ را از جوفش بیرون آورد
 و خواند دید میرزا بابا براء در میرزا احمد نوشته و با معنی بعیرزا
 احمد خطاب کرده که تو از این سید چه دیدی؟ می که اعتبار
 و آبروی خود را در راه او بیاک داده می و ما را هم در لاهیجان
 رسوای خاص و عام کرده می حال اگر دوستی را با او ترک
 کردی که براءری ما برقرار خواهد بود و گرنه دیگر منتظر
 خرجی و مساعدت میاش ناظم الحکما^۹ بعد از خواندن کاغذ

گفت راست گفته اند و من راضی نیستم که شما بسبب من بزرگت
افتید و بهترین است که بظاهر از هم جدا شویم میرزا احمد
گفت مقصودم فقط اطلاع شما بر قضیه بود نه افتراق وجدانی
ناظم الحکما گفت اگر بحسب ظاهر از یکدیگر مفارقت ننمائیم
ممکن است بدخواهان فتنه می برانگیزند که هر یک بدیاری
بیفتیم پس بهترین است که بحسب ظاهر منزل زاجد اکتیم
ولی در خراج از حالات یکدیگر مطلع باشیم آقا میرزا احمد
گفت آخر حجره دیگر نداریم و کار فرمای ما هم منحصر بیک
دست است و من هم آدمی نیستم که از عهد تهیه کردن
این چیزها بپرآیم ناظم الحکما گفت حجره در تصرف شما باشد
و اناثیه اش را قیمت میکنیم آن راهم شما بپردازید من بمرور
برای خود اسباب و اناث آمانه میکنم باری همان روزی که
مدرسه دار الشفا متولی مدرسه را راضی کرد که در حجره
شیخی لاریجانی که چند ایمازندران رفته بود منزل کنند
بهر حال یا آنجا منتقل و ساکن شد ولی گاهی از شبها با آقا
میرزا احمد ملاقات میکرد و بعضی از اوقات هم شب را در یکی
از آن حجره با هم صبح میکردند
بعد از سه ماه شیخ لاریجانی از مازندران مراجعت
کرد و اتفاقاً مردی خوش طینت و سلیم النفس بود ناظم الحکما
هم در آن روز با او کمک میکرد و مدت یکسال با هم بسربردند و

بهر گرام روزانه ناظم الحکما این بود که از صبح تا یکساعت
از آفتاب برآمده بدسته می از طلاب مطول و معالم تدريس
میکرد و بعد بحوزه درس آقا میرزا محمد رضا فتنه می
حاضر میشد و الهیات اسفار و شرح قصص میخواند
و بعد نزد آقا میرزا حسن آشتیانی میرفت و رسائل و
مکاسب آقا شیخ مرتضی را در دست میگرفت و ظهر بمنزل باز
میکشید بعد از ناها رب بعضی از طلاب مدرسه صدرو در
الشفا کتاب معنی اللیب و شرح هدایه میدی تدريس
میکرد و دو ساعت بغروب مانده بدرس آقا میرزا احسن جلوه
حاضر میشد و شرح اشارات و امور عامه و طبیعیات اسفار
را گوش میداد و چند ساعت از شب راهم صرف مطالعه
و مباحثه میکرد و چون در مدرسه احترام و اعتباری پیدا
کرد از ملا عبد الرسول فیروز کوهی که ریاست هر دو مدرسه
دار الشفا و صدرا داشت خواهش کرد که در مدرسه صدرا
یک حجره یا آقا میرزا احمد واگذار کند او هم وعده داد که
در اول تابستان یکی از غرفه ها خالی و واگذار خواهد
کرد و در موعد مقرر بوعده خود وفا کرد و آقا میرزا احمد
یا آنجا منتقل گشت و راه این دو رفیق بیکدیگر نرسید
ناظم الحکما در خلال این احوال اگرچه در
انظار معزز و محترم بود و لکن از حیث امر معاش بعسرت

و تنگی افتاده بود زیرا از گیلان باو کمکی نمیشد و برای مخارج ضروری اسباب و اشیای خود را میفرودخت و در منتهی درجه فناخت زندگی میکرد چه آرزوهایش منحصر بیک بار بزرگ بود که قبلا از لاهیجان برایش فرستاده بودند و آمدن عبارت بود از ماهی پنج قران پولی که درونفرشاگرد بعیل خود باو میدادند لذا روزها بیک شاهی نان اکتفا میکرد و شبها از برنجی که داشت چند سیرمی پخت و بدون روغن و خورش میخورد روزهای جمعه هم برسییل استمرار در منزل میرزاعلی نامی از اهل ملایر که شغلش روضه خوانی بود مهمان میشد و در عوض برای میرزاعلی مذکور که مردی کم سواد و سرمایه اش حسن صوتش بود مجالس روضه مینوشت یعنی هر هفته یک مجلس روضه مشتمل بر شبها رات و اندازات و مواعظ و نصایح در اختتام عمر و فرصت و ترک هوی و عوس و موشح یاخبار و آیات و امثالها و گریز بصحرا ی کربلا مینگاشت و میرزاعلی آنها را حفظ میکرد و در مجالس میخواند و مطالبش جلوه میکرد کم کسب قریب چهل مجلس روضه نوشته شده که کتابی بزرگ و نفیس گردید و بسیاری از روضه خوانها از رویش سواد برداشتند و سرمایه کسب خود قرار دادند و جز عده معدودی نفهمیدند که این کتاب را کدام کس تنظیم کرده است .

میرزاعلی مذکور که خود شخص کم سواد و کند ذهن

ولکن بسیار متدین و خدا پرست بود همیشه بی داشت که او هم در مجالس زنانه روضه خوانی میکرد و فهم و سوادش از برادرش میرزاعلی بیشتر و مانند برادرش در رو یا حیا و عفت بود و روزهای جمعه در اطاق دیگر پشت پرده می نشست و از ناظم الحکما کسب معلومات مینمود و در عوض همیشه لباسهایش را می شست و وصله میکرد اخلاق و روحانیت این برادر - خواهر ناظم الحکما را ی فکر انداخت که آنها را با مرالسه هدایت کند ولی در این مدت بهیچوجه فرصت مناسبی برای القای کلمة الله نیافت بهر حال آن زن که در جوانی بیسوه شده بود و دختر داشت که بزرگتر آنها نامش گوهر بود و چون آن خانم هم از تقوی و پرهیزکاری ناظم الحکما خوشش آمده بود میگفت گوهر مال شماست ولی این وصلت برای ناظم الحکما بد وجهت مقدور نبود یکی اینکه در گیلان زن داشت که دختری هم برایش آورده بود و دیگر آنکه وصلت با غیر بهائی را صلاح نمیدانست علی ای حال مقصود از ذکر این جزئیات آن بود که مراتب فقر و تنگدستی او در آن ایام معلوم شوند زیرا میتوان گفت که فقط هفته بی یکبار غذای مطبوع و مطبوخ میخورد و پاتی روزها و شبها را در عسرت بسر میبرد ولی برای حفظ آبرو همیشه مقداری چای و قند و تنباکو و ذغال - آماه داشت که اگر کسی وارد شود بتواند پذیرائی نماید رفته

رفته برعسرتش افزوده شد تا اینکه يك روز ملا محمد نامی
از طلاب نزدش آمده گفت امشب حاجی سقا یاشی ده نفر
از طلبه این مدرسه را بشام دعوت کرده شما یکی از آن
ده نفر باشید و شب برویم یا آنجا ناظم الحکماء در باطن
از این پیش آمد مشعوف شد و با خود گفت الحمد لله خدا
اسیایی فراهم کرده که امشب از خجالت شکم بیرون بیایم
باری وقت غروب بارفقا بیرون رفت و چون بد منزل
میزبان رسید دید شخصی آنجا ایستاده و واردیسن
رامیشمارد چون بشفرقیل از ناظم الحکماء رسید گفت این
ده نفر و چون نوبت بشخص او رسید مانع از دخول بمنزل
شده گفت آقا شما چه میفرمائید ناظم الحکماء گفت من
هم از طلاب مدرسه دارالشفاء هستم گفت از مدرسه
دارالشفاء ده نفر وعده گرفته بودیم و کل داخل شدند شما
زیادی هستید و آن شخص راست میگفت زیرا يك نفر
آخوند دیگر که اطلاع از چنین ضیافتی پیدا کرده بود
بدون دعوت خود را در میان سایرین انداخته داخل
شده بود و چون مهمانان بحسب تعداد بودند اندک
بحسب نام و نشان ناظم الحکماء راه ندانند ولی او از
این کیفیت غافل بود لذا بکمال ملایمت بدربان گفت من
که بی وعده نیامده ام منتهی یک نفر زیاد آمده اینک

ضروری ندارد در بان بنهایت تغییر گفت بلوها زانوزهرمارکتی
بعد فحشها را من بشنم برو برو زود از اینجا ران شو ناظم
الحکماء از این رفتار خیلی ملول شده سر با آسمان بلند کرد و
گفت : (گیرم که نعمت نیست غم ماهم نیست) و از آنجا بساز
گشت و چون تامدرسه مسافتی دراز در پیش داشت متصل
بخود ناسزا میگفت و این اشعار کتاب نان حلوائی شیخ بهائی
را میخواند که :

ای سگ نفس بهائی یا نگیسر

این طبیعت از سگ آن گیر بپسر

مختصر وارد مدرسه شده با معده خالی و شکم گرسنه خوا
و صبح انگشتر خود را بزرگ در دکان نانوائی گرو گذاشت و
نان گرفته سد جوع نمود و بعد از زمان اسباب والمیسه را فروخت
و گاهی هم بمنزل احباب از قبیل آقامیرزا علینقی اصفهانی
و آقامیرزا اسد الله و برسییل ندرت بمنزل مرحوم آقاملا علی
اکبر میرفت تا از جریان امر الله مطلع شوند کم کم دید که
احباب از او احتیاط میکنند و بعضی وقایع را از او مخفی
میکارند و احساس کردند که وجودش در مجالس ابرار باعث
سوء ظن و مخل امنیت خاطر آنان است و این بدگمانی
احباب چند جهت داشت اول آنکه او غریب بود و معرفی
نداشت تا از ایمانش مطمئن باشند دوم آنکه در لباس آخوند

و ساکن مدرسه بود و هر فتنه و فساد و کینه و عناد ی از این سن
 طبقه سرچشمه میگرفت سیم آنکه بسیار قتیرو پزیشان و ...
 مند رسینظر میآمد و احتمال میدادند که برای سورچرانسلی
 بر آنها وارد میشود و محتمل از آنجا که بیرون میروند فتنه ی
 بر ما سازد بهر صورت ناظم الحکما خود متوجه این مسائل
 گردید و از احیاء رابطه را ببرد و لکن باطنا بقدری از این سن
 یاب محزون بود که بتحریر رنمیآید و ضمنا حرفهای عمومی
 خود را بیاد میآورد که بارها با او گفته بود من بینم که گریسته
 در کنج مدرسه خرابه ی افتاده ی و شپش مثل مورچه در زیر
 لباس است لانه کرده و بیفلاکت مرده ی و چون از دین اجتناب
 خارج شده ی مسلمین نعره ترا بر نمیدارند و این طایفه
 هم بتواعنائی نمیکند اینها که بیادش میآید و علامات کار را
 آشکار میدید بر خود میلرزید . . .
 بعد از چند ی ملا ابراهیم در ماوند ی شریک حجره این
 مقداری قرمه و گرد و و برگه ولو اشک گوجه و آنچه از ماوند
 آورد و روزها هر دو از تورمه ولو اشک و پیاز اشک در دست
 میکردند و میخورند و شبها هم برنج آب بزمیکردند و همان
 لو اشک را خورش قرار میدادند این غذاها بمزاج ناظم
 الحکما سازگار نشد و بمرض اسهال مبتلا گشت و هر قدر در
 مداوای آن کوشید مفید نیفتاد تا آنکه وقتی شنید که جناب

سند زینظهران تشریف آوردند اندو در سرای امیر فرود آمدند
 اند لذا بدیدن ایشان شتافت حضرت سند بر رسیدند که
 آقا سید محمد چه میکنید و روزگارتان چه طور است ناظم الحکماء
 تمام سرگذشت خود را بایشان گفت جناب سند فرمودند شما
 هر قدر در برفقه و اصول زحمت بکشید و فرضا افقه الفقهاء بشوید
 نمیتوانید مثل آخوند ها اوقاف و اثلاث را متصرف شوید و
 دستگاری برای خود درست کنید زیرا شما عرضه این کارها
 را ندارید ناظم الحکما گفت پس شما مرا در حجره کسی
 بشاگردی بقبولانید یا سرمایه ی مرحمت کنید که بکسب و
 تجارت مشغول شوم تا امر معیشتم زویراه شود جناب سند در
 گفتند برای من اشکالی ندارد که از خود سرمایه ی بشما بدهم
 یا برای شما بول بقرض بگیرم و جنس نسیسه کم اما چون هیچوقت
 داخل در معاملات نبودم اید نمیتوانید در تجارت پیشرفت کنید
 بلکه مان مردم تلف میشود و خجالتش برای شما میماند ناظم
 الحکما گفت پس چه کنم فرمودند در طلب بخوانید ناظم الحکما
 گفت بفرضیکه طیب شدم چه کسی بمن مراجعه میکند در
 صورتیکه من بهائی هستم فرمودند طیب ولو از یهود و نصاری
 باشد مردم از او اجتناب نمیکند .
 باری ناظم الحکما از آنجا مراجعت کرد و محتمل بسر
 تحفیل علم طب گردید در همان روزها میزرا حسینخان پسر

امین دیوان که بعداً بمنظم السلطنه ملقب گشت از لاهیجان
 بپهران آمد و ناظم الحکما بدین نش رفت و او بفرستاد تا
 دریافت که اوضاع مادی ناظم الحکما آشفته است از قصاص
 او هم گفت برای شما ملائی یا این حجب و خیابان رنمیخورند
 خوب است در رس طب بیخوانید گفت تحصیل طب هم کتاب
 و اسباب لازم دارد میرزا حسینخان گفت فراهم میشود یعنی
 ناهار آورند و خوردند و ناظم الحکما بیرون رفت چند تنظم
 که دور شد میرزا حسینخان او را طلبید و با نذر قران تسلیمش
 کرد و گفت این را کتاب بخرد ناظم الحکما باک و ازده قران
 و در جلد کتاب طب خرید و نزد آقا میرزا عبدالمطلب اندیست
 بتحصیل طب اشتغال ورزید و سایر رسهارات ترک نمود زیرا
 هر روز صبح بمحکمه آقا میرزا ابوالقاسم سلطان الحکما
 میرفت و عصرها در رس طب میخواند ولی روزگارش از جهت
 امر معاش خراب و مرض اسهال هم بی اندازه غذایش میدادند
 تا اینکه میرزا حسینخان برادر میرزا حسینخان منظم السلطنه
 از حکومت لاهیجان معزول شد و فراراً بپهران آمد و میرزا
 جعفرخان کلانتر برادر دیگر او هم که بمشهد گریخته بودند
 بپهران وارد شد و این درایامی بود که مرض سوءالتیسه
 و ضعف معده و بعضی امراض دیگر بر بیماری اسهال مزمن
 شده بود و معالجه هر یک سبب شدت مرض دیگر میگردد

بدین جهت احوال ناظم الحکما در نهایت درجه خرابی
 بود تا اینکه روزی حاج میرزا سرهنگ و میرزا جعفرخان
 لاهیجانی کلانتر سابق الذکر در مدرسه بدین نش آمدند و چون
 هر دو قدری مشربشان بمشرب عرفا نزدیک بود چند آن بحرف
 مردم در باره عقیده ناظم الحکما اهمیت میدادند بهر حال
 از وجنات احوالش مطلع شدند که اوضاعش خوب نیست اما ناظم
 الحکما برای عز امر و عزت نفس چیزی اظهار نمیکرد و وقتی که
 احوالش را پرسیدند گفت الحمد لله هر طور که خدا خواسته باشد
 همان خوب است گفتند از گیلان برای شما چیزی نیاید گفت
 از گیلان و گیلانی چیزی نخواسته و نمیخواهم خدا خود کفیل
 من است اما گیلانیها مدتی است که از نوشتن کاغذ هم مضایقه
 دارند و بخیال خود مرا تا دیب مینمایند حضرات گفتند
 شما چرا خود را معالجه نمیکید گفت دوائی را که اطباء تجویز
 کرده اند استیاضش فراهم نیست گفتند چه دوائی است گفت یا
 باید شراب یا پوست گه گه باشد یا خلال نارنج و عرق و من
 بهنجیک در ستر من دارم و اگر هم فراهم بشود در مدرسه
 استعمالش ممکن نیست میرزا جعفرخان گفت اما یک بطری شراب
 و یک بطری عرق را با ادویه اثر من حاضر میکنم و میفرستم
 اما در مدرسه هم بعد از آنکه دوا با اجازه طبیب بده آخوند ها
 غلط میکنند که ممانعت کنند چه که حفظ سلامتی از واجبات

است .
 بالاخره حضرات رفتند و آن ایام مصادف با اواخر
 بهار یا اوایل تابستان بود و سلطان الحکما صاحب محکمه
 هم ملتفت شد . بود که ناظم الحکما سخت در مضيقه است
 لذا گاهی او را بعضی از مرضی میفرستاد و گاه از کینه
 قنوت چند قرآن بعنوان انعام میداد و چنان شده بود که
 اگر بر عاید آتش هفته بی سه چهار قرآن افزوده میشد از حیث
 خرجی چیزی کسرنداشت بهر حال روزی نزدیک ظهر بنا
 نقاحت و کسالت از محکمه بعد رسه میرفت در بین عبور از جلو
 مسجد شاه در یک دکان یقالی خیابان سبز و ماست چکیده
 دید و چون بسیار تشنه بود با خود گفت خوب است امروز
 قدری خیابان ماست بگیرم و نان آید و غ خیابان بخورم اما فوراً
 متذکر شد که اطبا همگی او را از خوردن چیزهای یار منع
 کرده اند و امثال اینها را برای این مرض از سم کشند
 بدتر شمرده اند و خواست از آنجا بگذرد لکن دید که
 بایش پیش نمیرود و خیلی مایل بهمان خیابان ماست است
 بالاخره چهارده عدد خیابان تازه و پنج سیر ماست چکیده
 گرفته بمنزل برد و از ماست قدری دوغ درست کرد و خیابانها
 را پوست کند و در میانش ریز کرد و نان هم در میان آن ترید
 کرد و یا قاشق خورد و قتیکه تمام شد بدنش سرد گشت و آب

اندامش بلرزه آمد با خود گفت تب ولرز آمد باید در رختخواب
 خوابید بعد از آن تیارفت زیرا که پرستاری نیست و قتیکه بستری
 شدم زود یادیر باید از عالم برون مختصر در حجره را بست
 و رختخواب را پهن کرد و لباس خود را کند و بر روی لحاف
 افکند و در بستر دراز کشید قدری لوزید تا خوابش بیبرد
 هنگامی که بیدار شد خود را غرق در عرق یافت و چون سر را از
 زیر لحاف بیرون کرد دید همه جا تاریک است و در بعضی
 از حجره های مدرسه چراغ میسوزند ملتفت شد که شب است و در
 عجب شد که چقدر خوابش طولانی گشته بهر جهت در زیر
 لحاف خود را خشکانید و لباس را عوض کرد و دید که حالش
 بهتر است و احساس گرسنگی مینماید شبانه جلویخت و باز زده
 تخم مرغ تناول کرده قلیانی کشید و خوابید صبح که سر از خواب
 برداشت دید حالش خیلی بهتر شده لذا از فکر شراب و عرقی
 که برایش تجویز کرده بودند بیرون رفته بکلانتر پیغام داد که
 دواي مرض من پیدا شد شما دیگر زحمت مکشید سپس مدت
 بیست روز بهمان غذا مداومت کرد و هر روز مرض سبکتر شد
 تا یکی اسهال و عوارضش برطرف گشت .
 از آن بیعد پرگرام روزانه کارش تغییر کرد و این طور
 شد در بین الطلوعین شرح اسباب و شرح نفیس (دو کتاب
 در علم طب) را که روز قبل در رس گرفته بود در رس مینمود و صبح

از آقا میرزا عبدالعظیم ادیب از همان کتابها درس میگرفت و بعد بمحکمه سلطان الحکماء میرفت و از آنجا بعد رسیده دارالفنون رفته تا چهار ساعت بغروب مانده تشریح و فیزیک و فیزیولوژی میخواند و بعد از ظهر در مطبخخانه دولتی در زیر دست میرزا محمد که کتر کرمانشاهی بتجربه میرزا اخت و عصر نزد آقا میرزا حسن جلوه اسفار میخواند و غروب تا یک ساعت از شب گذشته پیش حاجی میرزا عبدالباقی کلیات فانون میآموخت از آن بیست روزگار روی بخوبی گذاشت چه از طرفی اقوامش بزرگتر محبت آمده سالی پنج شش تومان برایش میفرستادند و از طرف دیگر در نفر شاگرد داشت که سالی پنج شش تومان هم آنها میدادند و سالی هم ده - - - - -
 و از ده تومان از راه طبابت عایدش میشد و با خود میگفت هرگاه عایدی من بیروزی يك قران برسد دیگر کارم خوب است باری روزگاری که بر این سوال گذشت در علم طبابت ترقیاتی نصیبش گردید و موقعیکه در مدرسه دارالفنون شاگردان را امتحان میکردند او هم حاضر شد و اعضای هیئت متحنه سئوالاتی که کردند بخوبی از عهده جواب برآمد بلکه فرصتی بدست آورد که قدری از معارف حکماء و اشراقیون را هم در باره خلا و بعد محرک و امثال ذلك ضمن امتحان در رس فیزیک اظهار داشت بقسمیکه سبب شگفتی همه گردید

و گفتند شما هم در همینجا بنشینید و جزو متحنین باشید ناظم الحکماء نشست تا شاگردان امتحان دادند و روزی که شاه آمد بر اثر تمجیدات اساتید بد ریافت خلعت و نشان مطلا مفتخر گردید و میرزا حسینخان سرتیپ پسر امین دیوان لاهیجانی و حاجی امیرخان اورا طبیب خانوادگی خود قرار دادند تا آنکه میزان عایدی او بیروزی يك قران بالغ شد ولی هنوز لیاس درستی برتن نداشت بهمین جهت در رفتن عید الله کرد با آنکه افواج دولتی بطیب محتاج بودند راضی بمسافرت نشد لذا او را ماء مور طبابت نفقات افسواج سرآب سرد از نمودند و ماهی بیست و چهار قران جیره بدو نعلیق برایش مقرر داشتند و تا آخر سال بگمانش که اجرتش منحصر بهمین مبلغ است تا اینکه روزی میرزا سید رضی که یکی از اطبای نامی و سرشناس بود بناظم الحکماء گفت بیروید پیش آقا جان تا حسابتان را برسند و پولتان را بگیرند و برای شب عید تدارک ببینید و این آقا جان پسر میرزا سید رضی بود مختصر ناظم الحکماء نزد آقا جان رفت دید صورت حسابی نوشته اند باین مضمون که حقوق سالیانه یکمتر طبیب یکصد و چهل تومان از بابت حقوق حکیمباشی و - - - - -
 حقوق لشکر نویس و حقوق نایب حکیمباشی و سر رشته دارو تحویلکار کسر میشود تومانی یکقران الباقی یکصد و بیست

و شش تومان بابت چهارماه که طیب دیگر خدمت میکرد، کسر میشود چهل و نه تومان الباقی هشتاد و چهار تومان باری این مبلغ را حواله دادند ناظم الحکماء هشتاد و چهار تومان را گرفت و قرضهای خود را پرداخت و لباسی برای خود آماده ساخت و بمرور زمان عوایدش از روزی يك قران بدو قران و پنج قران تجاوز کرده پس از چند سال بیروزی سه تومان رسید و از حیث آبرو و اعتبار و عزت و اقتد از هم عاقبت بمقامات عالیہ نایل گردید چنانکه نزد امنای دولت و امرای مملکت معزز و محترم حتی نزد نمایندگان دول خارجه معروف و مشهور شد و بسمت حکمیاشی افواج قزاق اول موسم و رکسی از ارکان مجلس حفظ الصحه دولتی محسوب گشت و از کثرت مرادیه نفوس و جنجال ارباب رجوع که در حقیقت نوعی از ناراحتی و تکلف است کار بجائی رسید که آرزوی ایام فقصر و گمنامی رامیکرد و همی این را داشت که برای خلاصی از هیاهو و غوغای عزت و شهرت سر در بیابان گذارد و همواره پیش خود این شعر رامیخواند که :

دلم از قیسل و قال گشته ملول

ای خوشا خرتبه و خوشا کشکول

رجوع بمطلب کیم اوقاتیکه ناظم الحکماء هنوز محکمه سلطان الحکماء میرفت آقا سید جوان قزوینی از راهیجان بطهران وارد و روزی بفته

بحجره ناظم الحکماء ورود کرد و شروع بتغییر نمود که آن اشتعال لاهیجان و شوق وانجذایی که داشتی چه شده چرا نه ز مدرسه هستی و با اعدای خدا آمیزش داری مگر نمیدانی که معاشرت این گروه انسان را آب میکند یا هنوز نمانده استی که اگر با اولیاء الله معاشرت نمائی یا لاخره نور ایمان در وجودت خاموش میشود مختصر آقا سید جوان ایستاده بود و با تشدد از این قبیل سخنان میگفت ناظم الحکماء گفت اول بفرمائید بنشینید بعد بتغییر کنید آقا سید جوان نشست و قلیان کشید بعد از سبب دور افتادگی پرسید و او چگونگی را برایش نقل کرد آقا سید جوان گفت خوب حالا برخیزید بروم ناظم الحکماء گفت شما ظهر را اینجا تشریف داشته باشید تا آقا میرزا احمد را هم خبر کنم بعد از ظهر باتفاق میروم و فوراً بمدرسه صدر رفته آقا میرزا احمد را مطلع و بناهار دعوت نمود و خود غذائی پخته همزه میل کردند و باتفاق از مدرسه خارج شدند و بمنزل جناب حاجی محمد اسمعیل ذبیح کاشانی رفتند آقا سید جوان با جناب ذبیح بخشونت صحبت کرد و ایشان را ملامت نمود که چرا بایسته نظر شما کیمیا نباشد و چنین شخصی را که در لاهیجان در مقابل همج رعاع مانند کوه استقامت کرده نشناسید جناب ذبیح فرمودند من تا بحال خدمت ایشان نرسیده بودم

خوب بود یا خودشان یا اینجا تشریف می‌آوردند و با اطلاع میدادند بهر حال آقا سید جوان ناظم الحکماء و آقامیرزا احمد را با حیا معرفی نمود و باب معاشرت باز شد و احباب هم برای ملاقات او بمدرسه میرفتند و بهر روز زمان دوری ترفیاش چنانکه قبلا مذکور گردید شروع و جزو اطیبای نظام در سرآب سرد ارگردیده بود این هنگام عریضه نسی بمحضر مبارک توسط میرزا آقا جان خادم معروض و بعضی سئوالات در آن مندرج داشت و آن عریضه مانند سایر عریضش مصدّر بمناجاتی عربی بود تا خادم الله بنیابت او در حضور بخواند و متن عریضه خطاب بخادم الله بزبان فارسی انشاء شده بود که صورتش این است : (عریضه چندی -
 قیل را یعنی تخمینا هفت شهر هلالی بتوسط حبیب قیل لایزالی جناب فخرت مآب شیخ سلمان علیه ۶۶۹ ارسال خدمت شد و مناجاتی که حسب الائتماس این عبد و سرکار عالی بمحضر مبارک مذکور در آن مندرج بود انشاء الله تعالی آن عریضه چون خودم محرم نشده بلکه سعادت مساعدت نموده بتقییل تراب قدم فائز آمده کنون رایجهت بعضی از مطالب لازم شده که عریضه جدید بحضور عرض شود بجهت استیذان بعضی از مطالب که در پیشگاه حضور عرض شود که تا عنایت و تجلیات مالیک اسماء و صفات

در باب مطالب مذکوره چه فرمان براین پست ترین پندگان -
 دهند اولاً چونکه بعد از فراغت ویا مر از علم ظاهره واستغناء از علم بجهت وصول وتوجه نمودن عین با علم الذی ظهر منه العلم وکل امر محتم و بعد از عرفان معلوم شغل عملی و حرفه شخصی را بر حسب ظاهر در علم ایدان مصروف داشته و چندی در کلمات متقدمین از اطباء ایران و یونان و شمه از طب جدید افزونیه بر آن آخته کنون را چندی است با مر معالجه مشغول چون توجهات محبوب آفاق را از اشراق کلمات و بیانات و معانی در الواح نسبت بعلم ایدان از سایر علوم بیشتر ندیده شده و جهت رضائیت باین علم و اهل آن از فم مشیت رینما الرحمن جاری بود و لذا آن را طلیا المرصاته العزیزا الحکیم و نظر الامر المعاشر پسندید لان مراد بنیغی ان یکون مراد العالمین چونکه بعضی از جوهریات الکلیه و مواد سکریه خمیره یا بانفراک یا بانضمام در او به جات داخل و مسواک افیوتیه و مایزیل العقل در معاجین و حبوبات مذکوره مخلوط و از آن طرف اشتداد او امر و نواهی مذکوره در کتاب انس من منظور لذا اسباب تحیر شده که اگر استعمال مسکرات در امراض شود بشرط ان لایخرج عن حد الانب و لاینجرالی الخطا بل ابتغاء و رجاء للشفا چه نحو خواهد بود اکت ماذ و نافی استعمالها ام لافاسئل الله بما یبیین لنا هذا الامر لئلا نکون

من الخاسرين و دیگر میرزا حسین نامی است از اهل ارض
 صان و الآن را بحسب ظاهر از اثیمیه مذکور و یا او بر حسب
 استعداد و قابلیت او بعضی از تکلمات شده و بعضی از
 کلمات و آیات هم بایشان نموده شده و احتجاجات او را بر
 نحو ظنون و اوهام که در دست داشت بر قواعد خودشان
 بعضی را و بعضی را بر قواعد الهی و میزان عرضند انسی
 جواب گفته شده و اظهار عرض عریضه و سؤال از مطالب
 نموده جواب او را نیز نداده شد و لکن کلمه از اوصاف شده
 که این عید از عیده جواب آن بر نیامده و لذا عریضه او را
 ارسال نداشته و آن کلمه که گفت بعد از بیان نمودن از
 بنسرای ایشان که اگر جواب بر طبق سؤال شما شد و سلطان
 یفعل مایشا تابع شما نگردد زیرا که او سلطان یفعل مایشا
 است و هرگز تابع خلق نبوده و نخواهد بود و لو تابع الحق
 انوائهم لفسدت السموات و الارض هوای نفسانی شما را جواب
 نفرموده آیا حجت تمام است این بوده که شاید در جواب
 سئوالات من بیانی شود و کلماتی مذکور آید که از اثر آن
 کلمات من مجذوب شدم زیرا که کلمات حق رانائثیری است
 این کلمه را نتوانستم جواب دهم زیرا که اثر کلمات الهی اظهار
 من الشمس و ابین من الامر است لذا عریضه او را قبول
 نموده در خوف پاکت ارسال شد و بعد الامریه الله المعتقد

العظیم كما كان قبل القيل ويكون يمثل ما قد كان في ازل الآزال
 الى ابد الآبدین و دیگر مناجاتی است که بمحضر شریف بلسانی
 که سریع الاجابه است مذکور آید که تا از برکات لسان ظاهر
 اظهار مضامین مناجات بجز اجابت مقرون و این عید در تلقی
 تراب اقدام احباب رب الارباب مذکور باشیم انما التکبیر و الروح و
 الیهام من اهل الیهام الی من توجه الی مالک القدر الایهی
 و فاز بروج الایمان و ورد فی سلك الایقان و تمسک بیده -
 الاغصان المنشعبه عن الشجرة الحمراء و استظل بظل
 غنایتها الی سبقت العالمین عرض نیستی و فنا بخدمت
 همه آتایان خاصه نعمات شجره الیهیه و زهرات سد ره -
 ربانیه مذکور دارید) انتهى .
 ناظم الحکما این عریضه را که ارسال داشت پس از -
 چندی در لاج جناب حاجی ملا علی اکبر بیاناتی از لسان
 خادم الله راجع یاو فرموده بودند که صورتش این است :
 (و اینکه در باره آتایان جناب آقا سید محمد و جناب آقا
 میرزا احمد علیهما ۶۶۹ مرقوم داشتید فی الحقیقه الامر کما
 ذکر حضرتک الحمد لله بغایت قصوی و اتفق اعلی فائز شدند
 در ایلمی که فرائض وجود از ظلم معتدین و ظالمین مرتعین
 مشاهده میشود انشاء الله از استقامتشان کل با استقامت کبری
 فائز شوند و آن جناب باید نفوس را باین مقام تربیت نمایند

تا بمقامی قائل شوند که من علی الارض را تلقا کلمه از کلمات الله
معدوم صرف مشاهده نمایند عرایض ایشان بساحت اقدس من
فائز و مناجاتشان تلقا وجه عرض شد شمس عنایت از افسق
فضل مشرق و دولج اضع اقد من از سما مشیت نازل و ارسال
شد انشاء الله در کل احیان از آیات رحمن رحیق حیوان
بیا شامند و بتبلیغ امر بحکمت مشغول باشند این عید در حد
آن بود که خدمت جناب آقا سید محمد علیه بها الله
چیزی عرض نمایم و لکن چون از قلم اعلی آیات کبری نازل دیگر
زحمت نداد و لکن ذکرشان انشاء الله از قلب محو نمیشود و
مطالبی هم که مرقم داشته بودند در ساحت اقدس عرض
شد از جمله سئوال از استعمال بعضی مشروبات و جوهریات
بوده هذا ما نطق به لسان العظمة فی هذا المقام احل له
استعمال ما اراده للمرضی انتهى از قبل هم در این موقع
از لسان قدم این کلمه اصغاء شد قوله عز کبریائه طیب
حاذق آنچه را امر نماید در اجرای آن با سی نبوده و نیست
طوبی له بما تمسک بعلم شرفه الله و فضله الله علی سائر
العلم انشاء الله موفق از دریاق اسم اعظم امراض مزمنه
ام را معالجه نمایند تا کل بطراز صحت مزین شوند و مقام
تقدیس و تنزه اقیال نمایند (انتهى)

اما اینکه در بیانات فوق اشاره بارسال دولج اضع

اقدس گردیده یکی یافتار آقا میرزا احمد بود و دیگری باعزاز
ناظم الحکما و صورت لوح مبارکی که بنام ناظم الحکما شرف
نزول یافته این است :

جناب آقا میرزا سید محمد علیه بها الله .

هو الاقدس الاعظم

قد اشتعل العالم من النار التي ظهرت من سدرة الله رب
العالمین لعمر الله ان الکلم سمع منها انه لا اله الا انسا
العزیز الحکیم والخلیل سرع بقلبه اليها وقال یلی یلی یا
محبوب العارفين والحبيب صعد و طار يتوأم العرفسان
الی ملکوت الرحمن المقام الذي راه فی آياتی الكبرى و -
سمع ندائی الاحلی ان ربك لهو الغفور العليم قد کان کل
امیر ينتظر ايام الله وکل عالم ینوح و یبکی و یسئل الله ظهورها
و بروزها فلما اتار افاق العالم یسمن اسمی الاعظم اعرضوا و
انکروا الا من شاء الله رب العالمین قل هذا یم فیهم یسند
الصور لمکلم الطور و ینادی الناقد المک لله الفرد الخیر
هذا یم فیهم طاب کل علیل و نطق کل کلیل و ظهر ما هو المستور
فی کتف علم ربک و ما هو المسطور فی کتب الله العليم الحکیم
یا ایها المذکور لندی الوجه ان اشهد بما شهد الله قبل خلق
السموات والارض انه لا اله الا انا العزیز الحمید قد حضر العبد
الحاضر بکتابک و قرأ کدی المظلوم ماناجیت به الله مقصود

العالمین طوبی لعینک بما رأت ولا ذکک بما سمعت
 وللسانک بما نطق بذكر ریک اذا فتى علیه علماء الارض یظلم
 مبین قل هتعو اکتیکم واقلا مکم ثم استمعوا حقیف سذرة
 المنتهی الذی ارتفع بین الارض والسما ولا تكونوا من المن
 الغافلین تالله لا ینفعکم الیوم ما عندکم یشهد بذلك لسان
 العظمة وعن ورائه کل منصف بصیر ان افرح بما وجد تشا
 کتابک مقدما عن ذکره ونی یشهد بذلك یراعی ولسانسی
 فی هذا اللوح البدیع ان اشکر الله بما فزت بما یبقی به ذکک
 واقبالک واعترافک بام ملکوتہ الممتنع المشیع لوعرف الناس
 لتیذ واما عندهم و سرعوا الی البحر الاعظم الذی عاج
 بهذا الاسم المہیمن علی من فی السموات والارضین لعمر الله
 قد توضع عرف الیابان فی الامکان والقوم فی حجاب غلیظ ومن
 الناس بالاستقامة علی هذا الامر الذی به زلت الاقدام وحسب
 نسف کل جیل رفیع ان اطلع من افق الیابان بالحکمة والتیابان
 بلغ امریک البرحمن علی شأن تطیریه افئدة العار فیستق
 قل هذا یم القیام لو انتم من العالمین وهذا یم الذکر
 والثناء لو انتم من الذکرین قل ایاکم ان یمتعکم الهوی عن
 الا فقی الاعلی دعوا ما عندکم وخذوا ما عند الله کذلک یا مکرک
 ریک المشفق الکریم قد نصبت رایات الیابان علی الافئسان
 طوبی لنفس رأت ویل للغافلین قل یاقم دعوا الموهوم

تالله قد ظهر القیوم یسلطان لا تخو فیه الجنود ولا تمنعسه
 احزاب العالمین ینطق فی کل الاحیان ویدع العباد الی المقام
 الایسی والجنة العلیا ولكن الناس اکثرهم من المعرضین
 قل یاقم ایاخذکم النهم بعد ما ترون عین الله ناظرة الیکم
 اتقعدون والمحبوب کان قائما امام وجوهکم اتقوا الله ولا تتبعوا
 کل مشرک بعید ایاکم ان تحرموا انفسکم عما اتاکم ان اقبلوا
 الی کوثر الحیوان ثم اشربوا منه مرة باسمه الاعظم و طورا یدکره
 الخلیل یامحمد قد سمعنا ندائک واجبتناک بلوح یشهد لک
 فی کل عالم من عوالم ریک ان احب وقل لک الحمد یا یمها
 من فی السموات والارضین الیها علیک وعلى الذین اوفسوا
 بعین الله وميثاقه وعملوا بما امروا به فی کتاب المبین . انتهى
 باری در خلال همین احوال که لوح مبارک بشما نظم
 الحکما رسید ورسید کی یفوج عرب و عجم وشاهرودی و
 بسطامی بر سر آب سرد از بر عهد ه اشربود حاجی میرزا ایرو
 طالب نامی از احبیا از مشهد بظهران آمنه با حال نقاهت
 در کاروانسرائی منزل نمود ناظم الحکما بدید تشرفت و برایش
 خانه بی اجازه کرد و او را بانجا انتقال داد و بمعالجه اش
 پرداخت و شئی یاهم یا جناب حاجی ملا علی اکبر شه میرزادی
 ملاقاتش داد و بعد از جهل روز حاجی مشار الیه عسنازم
 لاهیجان شد و سواد لوح ناظم الحکما را هم یا خود برسد

در اثنای همین وقایع ماه موریت رسیدگی بفتح ششم شقائقی
 بناظم الحکما واکذار گردید زیرا افواج سرآب سرد از مرخص
 شده بودند و او هنوز در مدرسه دارالشفای منزل داشت
 کم کم موسم تابستان رسید و اردوی دولتی در شاقصرت فجر
 مستقر گردید و سه روز بعد ناظم الحکما یازده و رفت
 و مشغول رسیدگی بفتح محمدیه شد اتفاقا چند روز بود
 که مرض اسهال در فوج شیوع یافته و بسیاری از نفرات را
 مبتلا کرده بود تا آنکه روزی نایب السلطنه که سمت وزارت
 جنگ داشت برای سرکشی بفتح محمدیه آمد در حالیکه
 میرزا سید رضی رئیس الاطبا و میرزا سید حسین ناظم
 الاطبا و جمعی از ارباب مناصب هم با او همراه بودند
 ناظم الحکما زود بسرکشی مرضی رفته نسخه نوشت و بمحل
 خود بازگشت و منتظر شد که برای دریافت دوا باو مراجعه
 نمایند اما دید کسی بسرانش نمیآید در این بین شخصی
 باو خبر داد که مریضا میخواهند از شما نایب السلطنه
 شکایت کنند و در همین اثنا بانگ طبل و بالابان بلند شد و
 معلوم گشت که نایب السلطنه وارد شده لذا او هم باستقبال
 شتافت و دید که از جانب حضرت والا او را طلبیده اند پیش
 رفت و تعظیم کرد نایب السلطنه شروع بتغییر نمود و پس
 از تنه بسیار گفت حکم میکم سرت را ببرند ناظم الحکما

عرض کرد که حضرت اجل والا در صورتی امر ببریدن سرینده
 میفرمایند که مقصر باشم اما در صورتیکه قبوری در کار نبوده -
 باشد شایسته است که با امتیازی سرفراز فرمایند بنده بهمه
 اینها رسیدگی کرده و دستور العمل داده ام نایب السلطنه
 گفت شاید طبابت بلد نباشی رئیس الاطبا عرض کرد کنه
 آقا میرزا سید محمد طیب با سواد خوبی است حتی کسب
 قانون را در رس میدهند نایب السلطنه گفت شاید راه معالجه
 را ندانند یا از عرض کرد معالج خوش سلیقه بی است نایب السلطنه
 از ناظم الحکما پرسید که پس چرا اینقدر مریض داری عرض کرد
 هوای طهران با مزاج آنها سازگار نیست و خودشان هم -
 پرهیز نمیکنند در این بین دید کسی دامن عیاش را کشید
 برگشت دید ناظم الاطباست که گفت میدانی یا چه کسی حرف
 میزنی این پسر باد شاه است سکوت کن ناظم الحکما ساکت
 شد بعد حضرت والا بدکتر میرزا علی که حکیمباشی خود شربود
 گفت ببینید اینها چه مرض دارند و حکیم چه دستور العملی
 داده حکیمباشی بدقت مریضا و نسخه ها را رسیدگی کرده
 بعرض رساند که هیچ گمان نمیرفت فلانی در معالجه چنین
 بصیر باشد اگر من خودم معالج اینها بودم همین نسخه ها
 را مینوشتم رئیس الاطبا هم عرض کرد تا طیب را خودم امتحان
 نکم بر سرفوج نمیگذارم بازی حضرت والا بر سر لطف آمد و -

سخنان محبت آمیز گفت و رفت .
 بعد از چند روز دیگر در تمام ارد و مریض اسپهسال
 شدت کرد و عند مرضی زیاد شد نایب السلطنه روزی در
 سراپرده خود جمیع اطبا را احضار نموده اول روی بناظم
 الحکما آورد و پرسید که چرا مریض اینقدر زیاد است جواب
 داد چند علت دارد اول آنکه اینها اهل بیلاقتند و هوای
 اینجا نسبت بولایتشان گرم است . دوم اینکه خودشان
 پرهیز نمیکند و دستور العمل طبیب را درست بکار نمی
 بندند . سیم اینکه قصابهای ارد و فقط بز میکشند و گوشت
 بز برای این مرض مضراست نصیر الملک نامی گفت خیر
 ابدان دارد و بزکشته نمیشود چرا خلاف عرض میکنی ناظم
 الحکما سکوت نمود بعد نایب السلطنه بمیرزا مرتضای
 طبیب گفت فوج تو که فوج طهران است تو چرا مریضی
 زیاد داری میرزا سید محمد میگوید نفرات فوج او غریب
 هستند توجه مگر می میرزا مرتضی بلهجه عوام طهران
 گفت پهریز نمیکند نایب السلطنه باتغییر و تشبیه گفت
 که گفته است تو طبیبی و چند بار انتقالی او گفت پهریز
 پهریز پهریز . ناظم الحکما عرض کرد قربان ایمن
 نوع تکلم بلهجه طهرانیه است ادای این کلمه باطبابت
 و سواد منافات ندارد نایب السلطنه گفت نه طبیب

حسابی پهریز نمیگوید عرض کرد بد ایشانهم طیبند و طبیب
 خوبی هم هستند و جمله (ابن الطیب نصف الطیب) مشهور است
 در این اثنا میرزا مرتضی که نزدیک صندلی
 حضرت والا بود فریاد می کشید و بر زمین افتاد نایب السلطنه
 بفریاد او از جای جست که چه شد ناظم الحکما در حالیکه
 میرزا مرتضی را در بغل گرفته بود گفت ایشان از سطوت
 حضرت والا غش کردند گفت بپرید بهوشش بیاورید ناظم
 الحکما او را بیرون برد و بهوش آورد بعد از ساعتی نایب
 السلطنه اطبا را مرخص کرد و ناظم الحکما را طلبید و گفت
 مریض غشی شما چگونه است عرض کرد خوب شد بدین
 بین حمینخان احتشام الاطبا یک سر بریده بزد در حالیکه
 دارای شاخهای بلند بود سرا بریده آورد نایب السلطنه
 وقتی که چشمش بآن سر و آن شاخها افتاد بنصیر الملک گفت
 دیدی که حکیم راست میگفت این قصابها هم بمن و هم
 بوزیر نظام دروغ میگویند بعد بناظم الحکما گفت حکیم
 حکیمها را مواظبت کن که در دست بغریضها رسیدگی کنند
 عرض کرد که جناب رئیس و پسرشان همه روزه یارک و میآیند
 و مواظب هستند گفت خیلی خوب شبها که نمیآیند تو باید
 شخصا بسایر افواج رسیدگی کنی بعد ناظم الحکما مرخص
 شد و بجا که ر خود رفت همانوقت میرزا سید رضی هم آمد

که بچاند ر میرزا سید علی بروند اما ناظم الحکما را که دیدند
 بر او وارد شد و او قلیان برایش آورد در همین اثنا شخصی
 از طرف میرزا سید علی آمد و بمیرزا سید رضی گفت شما را
 خواسته اند گفت شما بیرون ما قلیان میکشیم و هر که بخواهد
 چادر ایشان میآیم آن شخص مراجعت کرد و این دو بعد از
 کشیدن قلیان بآنجا رفتند میرزا سید رضی و میرزا سید علی
 هر دو از کفایت و لیاقت ناظم الحکما تمجید نمودند گفتند بایست
 برای ایشان فکر مواعینی کرد آن شب گذشت و بعد از چند روز
 میرزا سید رضی بچاند ناظم الحکما آمد و گفت میرزا سید
 محمد تنکابنی در شیراز مرحوم شده و میرزا مهدی در
 گیلان فوت کرده بهریک از این دو نقطه که میل دارید حقوق
 طیب آنجا بشما تعلق خواهد داشت ناظم الحکما گفت
 بگیلان که اید تا میرم بشیراز هم میلی ندارم زیرا اگر بجایی
 حرکت کنم دیگر ترفنی نخواهم کرد در صورتیکه من مایلیم
 بمقامات بلندتری بروم و این در طهران میسر است میرزا
 سید رضی گفت چون شما مواعینی نداشته باشید باین سبب
 گفتم و گرنه وجود شما در طهران بدرد من هم میخورد
 بعد از چندی خطی از گیلان رسید مشعر بر اینکه
 دو عمویش آقا سید احمد و آقا سید معصوم بطهران خواهند
 آمد که او را برگرفته بزیارت مشهد مقدس بروند تا اینکه

روزی ناظم الحکما بقصد استحمام بشهر رفت بعد از ورود
 بمن رسیده در الشفا سید محمد علی لاهیجانی که یکی از طلاب
 بود خیرین داد که عموهای شما آمده اند و بحمام رفته اند
 ناظم الحکما نیز بحمام رفت و لدی الوردی آقا سید احمد
 نزدیک شد تا دستش را ببوسد او در حالیکه نمی شناخت
 کیست صورتش را بوسید و از آقا سید معصوم پرسید که ایشان
 کیستند او معرفی کرد و از نو مصافحه و معانقه بعمل آمدند
 ناظم الحکما دستور داد رنگ و حنا آورده اند و با هم صحبت
 کردند بعد از حمام بمن رسیده رفتند و ناهار میل نمودند
 عصر ناظم الحکما گفت چون من نوکر دولت هستم ناچار باید
 بآرد و بروم فردا مال میفرستم شما هم بآنجا تشریف بیاورید
 تا اینکه چند شب با هم باشیم و خدا حافظی کرده بآرد و
 رفت و فردا صبح مال فرستاد و هر دو را پیش خود آورد عموها
 از مشاهده اوضاع او متعجب شدند زیرا بارها با او گفته
 بودند که تو عنقریب از گزستگی خواهی مرد و حال میدیدند
 که در اردوی دولتی خیلی مجتهد و معزز و آمد و رفتش با امرا
 و صاحب منصبان و بساطش آبرومند و آشپزخانه و آیدار
 خانه اش مرتب و قلیانهای سرنقره متعدد در جاکش در
 گوشه است و دسته ای از قراولها بیرون خیمه اش چاتمه
 زده اند و سوارش متصل میجو شد و بزرگان نشون بمناسبت

ورود عموهاش بیاس احترام خود او دیدن میآیند بعد از
 دو روز شاه بارک و آمد و برای تشریفات او شب را چراغانی
 و افواج نظامی صف آرائی نمودند و سواره و پیاده در قیله
 دادند و آن روز چادر ناظم الحکماء مملو از جمعیت شد
 و عموها باین اوضاع تماشا میکردند .
 نزدیک غروب آقا سید معصم با ناظم الحکماء قدم
 میزد درین گردش گفت من از آقا (یعنی آقا سید احمد)
 بیخامی دارم اما خجالت میکشم که اظهار کنم ناظم الحکماء
 گفت من بیخام عمر را میدانم که چیست و جوابش را هم
 میگویم گفت چه چیز است گفت آقا سید احمد میخواهد بمن
 بگوید که اگر این پولهایی که خرج میکنی از خودتست
 اسراف و تبذیر است و اگر بقرض میگیری و خرج میکنی که ما
 مثل آخوند ملا عبد الجلیل املاک فراوان نداریم که قرض ترا
 ببرد ازیم و حال آنکه او باین دارای از ادای دیون پسران
 خود بجز آمده است این بیخام ایشان اما جوابش
 این است که این مخارج بمنزله بزرگی است که زارعین بر
 زمین میافشانند و حاصلش را بعد بر میدارند اگر اینکن
 مصارف نباشد این اعتبارات بهم نمیرسد و من در این امور
 بمیرتم از ایشان بیشتر است بعد ناظم الحکماء عیسی
 این مطلب را با آقا سید احمد گفت و بر اظهارات خود این را

هم اضافه کرد که آسوده باشید من شما را مقروض نخواهم
 کرد بلکه غایبات شیخین را بمصرف میرسانم بعد از چند
 روز عموها باو گفتند که هوا کم کم سرد میشود و ما بایستد
 برویم شما هم میآئید یا نه ناظم الحکماء گفت اگر مقدّر باشد
 بعد خواهم رفت ولی حال نمیتوانم فردای آن روز
 هر دو عمو بطرف مشهد رفتند و ناظم الحکماء کماکان در
 اردو ماند و در همان اوقات باصرار جناب ملا علی اکبر
 یا همشیره آقا میرزا سید حسین ناظم الاطباء وصلت
 کرد و این زوجه دومی او بود و پوشیده نیست که این
 سرگذشت راجع بایام جمال قدم است و آن موقع بالصراحه
 منع از اختیار نمودن زوجه نشده بوده است یاری ناظم الحکماء
 چنانکه در اوایل این تاریخچه مرقوم شد از روزیکه داخل
 در رشته حکمت الهی شد و حلاوتش را چشید تا باینسان
 عمر از درس و بحث آن دست نکشید لذا همین ایام هم
 بمجلس دوتن از اساتید بزرگ میرفت یکی آقا محمد رضا
 قمشه ای که شرح فصوص ریس مینمود و دیگری آقا میرزا
 ابوالحسن جلوه که اسفار ملا صدرا را درین میدان و این
 دو حکیم در باره ترقی روح بعد از خلع جمده عنصری
 اختلاف داشتند آقا محمد رضا بترقی ارواح بعد از نشئه
 طبیعی قائل بود و لکن آقا میرزا ابوالحسن جلوه میگفت

برای روح بعد از مفارقت از بدن دیگر ترقی امکان ندارد
و هر یک برگشته خود دلایلی اقامه مینمودند که ناظم الحکما
خلاصه آن را در تاریخ خود نوشته است باری این مناقشه
مابین آن دو استاد طولانی شد و واسطه مابین آن دو نفر
هم ناظم الحکما بود و چون بالاخره هیچیک تسلیم نشدند
ناظم الحکما برای اینکه خود اطمینان بیک طرف پیدا کند
ضمن عریضهئی از ساحت اقدس من مطلب را سؤال کرد (۱).
مختصر ناظم الحکما بعد از دامادی در ضمن ترقی و تعالی
بنظم و تمشیت امور خانوادگی پرداخت و چون کارهای خود
را سامانی داد خیر رسید که پدرش آقا سید رضا فوت کرده
است لذا سفری بپلاهیجان نموده بعد از تقسیم ارث آنچه
از املاک که بهره او شد باختیار برادر وسطی که از او
کوچکتر بود گذاشت بعد از زوجه اولی و دختر و برادر کوچک

(۱) جناب ناظم الحکما سرگذشت خود را تا همینجا نوشته است
حتی سواد عریضهئی که در این خصوص بساحت اقدس من معروض
داشته اند تا تمام است و بقیه احوال ایشان از جناب سرلشکر
علائی تحقیق و تحریر شد و چون الواح متعدد به ایشان مابین
اولادشان قسمت شده است صورت لوح مبارکی که در جواب
عریضه ایشان نازل گردیده بدست نیامد.

خود را بطهران انتقال داد و در این میانه ناظم الاطیفا
برادر زوجه ثانی و شایسته مرحوم و لقب ناظم الاطیفا از طرف
دولت وقت باو داده شد و این دوازه سال بعد از اختیار
زوجه دومین بود.
همانا قریه کورایجوار در حاشیه سفیدرود واقع شده
و پس از چند سال رودخانه مذکور بسبب جریان سیل
طغیان و بسیاری از آبادیهای خواش رودخانه را خراب
کرد و بقریه کورایجوار نیز آسیب زیاد رسانید و بقسمتی
سیل آن را در میان گرفته بود که اهلس مجبور بودند با قایق
میخانه های یکدیگر بزنند. خبر این خرابی نیز کتبا بناظم
الحکما از طرف برادرش که در آن ده متصدی املاک بود
رسید لذا برای دفعه دوم سفری بانجا کرده آن بزرگوار
با پسرش و همچنین یکی از دو خواهر خود را که کوچکتر بود
با خود بطهران آورد و سرپرستی املاک را بشوهر خواهر
دیگر خود واگذار نمود و در همین اوقات از جانب دولت
ملقب بناظم الحکما گردید و روز بروز بر عزت و شهرت و مقام
و منزلتش افزود و علاوه بر اینکه طیب افواج دولتی بود امیر
نظام هم که یکی از ارکان مهم دولت بشمار میآمد او را
طیب خانوادگی خویش قرار داد و همین باعث شد که ایشان
بیشتر از مسافرت نمودند تفصیلات این است که امیر نظام مذکور

سعت پیشکاری ولیعهد وقت محمد علی میرزا را یافت و برای
رتق و فتق امور مخوله عازم آذربایجان گردید تاظم الحکما
را هم برای رسیدگی بمرضای افواج آذربایجان و خانواد
خود بآنجا برک و او برادر خود سرهنگ مهدیخان و پسرش
را با خود همراه کرد و در تبریز رحل اقامت افکند و بامور مخوله
قیام و اقدام نمود و ضمنا با احیای آن نقطه مخصوصا بسا
مبلغ بزرگوار امر الله جناب آقا میرزا حیدر علی اسکویی کنه
هنوز در قید حیات و چون در تیمم در گوشه ای از شهر
تبریز مفیم است آمیزش یافت و بخد مت ابراهیم پرن اخت و مورد
عنایت و محل اشراق الطاف شمس میثاق گشت چنانکه
از مفاد این لوح مبارک بخوبی معلوم میگردد . قوله الاحلی
تبریز جناب میرزا سید محمد ناظم الحسینی لاهیجانی
علیه بها الله الایهی
هو الله

ای یار مهربان من لوح مسطور رقی منشور گشت و چون
گشودم و در دید ایع معانی نظر نمودم مضمون مشحون بپروح
محبت نیر آفاق بود و الفاظ اعتداف دراری عرفان الله
اگر در جواب از پیش فتوری رفت و یا قصوری واقع این تفصیر
بی وفایان است که از شدت جفا فرصت و مجالی ندهند
و شب و روز متنادیا مرا مشغول بدفع فساد کنند و اطفاء

نارغناخ حال که بتبریز رسیدید جام لیریز گردید و اوله
انگیز و مشک نیز اگر بدانی در این بساط چقدر عزیز
الیه از شدت سرور پرواز نمائی و بانغمه و آواز در مساز
گردی الحمد لله نسیم آذربایجان معطر است و تفحات
ریاض قلوب احبائه الله جانپروز شمس حقیقت را عنقریب در
آن کشور پرتو جهان افروزی ساطع گردد که عقول حیران
ماند پس تو بجان و دل بکوش که آئینه صافی گردی
و پرتوی کافی واقعی گیری شمع شعله جهانسوز
گردد و سراجت لمعه عالم افروز ریحانت شجر بارور گردد
و حیوت دریای برد رو گهر بفضل جمال ایهی امیده وار
باش که نظره را دریا نماید و دخمه را صحرا کند خارزار را
گلزار نماید و خزان را نوبهار جهان آرا فرماید و نرید آن
نمن علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمه
و نجعلهم الوارثین ع ع

یاری در زمستان سال اول ورود بتبریز روزی تاظم
الحکما در حالیکه سواره از خیابان میگذشت در اثنای
عبور یکفرگدا که در کوچه نشسته بود یغته از جا برخاست
و طلب چیزی کرد از حرکت ناگهانی او اسبم کرد و
دست و پایش بر روی یخهای خیابان لغزید و ناظم الحکما
بوزمین افتاده استخوان مچ دستش شکست و استخوان

رانش از بند خراج گردید و بستری شد همان ایام عیال
امیرنظام که دختر میرزا علی اصغر خان اتایک بود بینه
ایشان پیغام فرستاد که شما با این حال البته یکفر پرستار
در خانه لازم دارید که محرم شما باشد و بهترین است
که برای حفظ راحتی و عود سلامتی زن بگیریید و یا الجملة
محتلم خانم ناصی را که صبیبه شخص روضه خوانی بود ب عقد
ازدواج ایشان در آورد تا اینکه شکستگیهای بدن بهتر شد
و دوباره خدمات امری دولتی را از سر گرفت و پس از یک -
سال که خانم امیرنظام عازم طهران شد ناظم الحکما هم
با زوجه جدیدش بطهران آمد و پسر بزرگ خود دکتر
ضیاء الله را ناماد کرد و آن جوان بعد از اینکه دارای
سه پسر و دو دختر گردید هنگامی که هنوز ناظم الحکما
زنده بود در سی و پنج سالگی بدرون حیات گفت .
باری بعد از چند ماه ناظم الحکما بتبریز مراجعت
نمود و در این سفر بوسیله سید رضا خان خواجه که سمت
کتابداری ولیعهد را داشت و محب امر و احبب الله بود
با ولیعهد مربوط گردید و چون چهار سال از اول ورودش
بآذربایجان گذشت بطهران مراجعت کرده بهمان قرار
سابق بمشاغل دولتی و خدمات روحانی اشتغال داشت
و در تمام مدارس تربیت نیز اهتمام فراوان نمود تا

اینکه در ششم ذی القعدة سنه ۱۳۳۸ هجری قمری
بخته سکه کرد و در حالیکه شصت و هفت سال از عمرش
گذشته بود بجهان جاویدان و غرفات جنان شتافت و بسک
عائله بزرگ و معتبر که جمیعا صاحب خلوص و ایمان و -
روحانیت و امانتند از خون باقی گذاشت که بخانواده علائی
مشهور میباشند و این نام خانوادگی را هم جناب ناظم
الحکما خود برای فامیل انتخاب کرده و وجه مناسبتش
این است که نسب ایشان بعمیر علاء الدین نامی میرسیده
که در دوره سلاطین صفوی در پایتخت آنوقت ایران یعنی
شهر اصفهان میزیسته و پسران متعددی داشته که دو
نفر آنها معلوم نیست بچه سبب از اصفهان تبعید گشته اند
و از آن دو برادر یکی تبعید گاهش خراسان و دیگری گیلان
بوده و همین برادر است که نسب ناظم الحکما باو میرسد
و رسم این خانواد از روزگار پیشین چنین بوده است که
همیشه یکفر را برای تحصیل علم دینی و اجتهاد در فقه
و اصول از بین خود انتخاب میکرد و پرورش میدادند آنست
و بقیه بامر فلاحیت و زراعت میپرداخته اند و آخرین عالم
دینی آن خاندان آقا سید احمد عموی ناظم الحکما بوده
است چنانکه از قبیل در طی این جزوه مذکور گردید .
ناظم الحکما در طی عمر سه عیان اختیار نموده بود

منتهی در موقع اختیار عیال سیعی زوجه اولی او متروک گشته بود بهر صورت از این سه زن فرزندان چندی از سبز و دختر آورده که چند نفر از آنها در حیات خود او در گذشته اند که از جمله آنها دکتر ضیاء اللہ پسر بزرگ او از زوجه دومین است . اما بازماندگان ایشان عبارتند : از زوجه اولی دو دختر که یک والدہ جناب سرہنگ بہاء الدین خان علائی است و دیگری کہ بعقد ازدواج ادیب عالی مقام جناب عزیز اللہ مصباح علیہ الرحمۃ و الرضوان در آمدہ است .

از زوجه دومی اول جناب شعاع اللہ علائی است کہ بر اثر کفایت ^{ولیائت} پرور در اشغال دولتی ترقی کردہ و در دوران اعلی حضرت فقید رضاشاہ پہلوی بمقام امارت لشکر رسیدہ و هموارہ از جنبہ کاردانی و متانت و امانت مورد لطف شاہانہ قرار داشتہ بطوریکہ بکرات در حضور ارکان دولت ستایش از حسن خدمت ایشان نمودہ حتی شیبسی در جشن رسمی دست ولیعهد یعنی اعلی حضرت کنونی را گرفتہ نزد ایشان خرامیدہ و بوالا حضرت ہمایون گفتہ ہمین است علائی کہ بارہا صحبت او را یافتہ اشمہ ام . قدرش را بدان . اما خدمت روحانیہ ایشان ہم معلم و آشکار و مستغنی از ذکر و بیان است . دویم جناب

نعمت اللہ علائی است کہ ایشان ہم هموارہ در خدمت دولت احراز مقامات عالیہ کردہ و اخیرا با عائلہ سفر بیکی از مالک مجاورہ بقصد مہاجرت و اقامت نمودہ اند ولی بیش از چند ماہ در آنجا نتوانستند بمانند . سیم جناب رحمت اللہ علائی کہ چند سہ قبل بمرض سرطان وفات نمود .

اما از زوجه سیعی ہم سه دختر و سه پسر باقی ماند کہ ہمگی خود و اولادشان اہل ایمان و ایقانند . اینک یاد برج لوحی از الواح حضرت عین البہاء سرگذشت ناظم الحکما را بیابان میبریم قولہ عز بیانہ بواسطہ جناب امین علیہ بہا اللہ - طلب مغفرت بجهت مظهر عبودیت جناب میرزا سید محمد ناظم علیہ بہا اللہ الایہی

سوال اللہ

الہی الہی قد طفعت القلوب بالاحزان وسالت الدعویع اسفا من الحرمان لما سمعت الآذان من آتئاعی یعنی عبدک محمد الناظم قد ترک حسیف التراب و طار روحہ الی اعلی الجنان فاضطرب القلوب و انسجم الدعویع من هذا المصیبة التي اقامت قیامة الاماق و اشتدت الغم علی عبادک المخلصین باشدہ الآلام رب انہ کان عبدا

صاحبا لعنتيك العليا ونجما يازغا في افق الهدى و —
 سراجا يارقا بين الاحياء اقبل اليك بصدور منشوح بموهبتك
 الكبرى وروح مستيشر فيوضات الملاء الاعلى وتحمل كل
 مشقة وعناء ولم تءخذ له لوم ولا لائم من الاعداء . بل نسبت
 على حيك ثبوت الروايع الجبال وقام على خدمتك بقلب
 فارغ من الاماني والآمال واشتهريين خلقك باسمك لثبوت
 الايمان رب انه رجع اليك بقلب خاضع وروح خاشع وافنا
 عليك بغير زاد الا التوكل عليك والتضرع بين يديك يتمنى
 عسفوك و مغفرتك ويتترنم بعظيم الطافك وتطمئن نفسه
 بجليل اعطافك رب صدق اعتمادك عليك بفضلك وموهبتك
 واعتقادك بعفوك ومغفرتك انك لا تخيب آمليك ولا تمنع
 قاصدك فارفع له الدرجات ومكته من جنات عاليات
 وادخله في حديقة اللقا واجلسه على سرير اليتا ورنحه
 بصهيا الوفاء ويسرله ماتمى ^{حتى} يحمدك في عالم الغيب و —
 يتترنم يذكرك كالطيور على شجرة طوبى انك انت الغفور
 انك انت الرحمن الرحيم ٥ محرم ٣٩٩ عيد البها عياض

جناب آقا ميرزا محمد ناطق اردستاني

جناب آقا ميرزا محمد ناطق عليه الرحمة والرضوان را اين
 بنده در اوایل سنه ۱۳۰۳ هجری شمسی در سلطان
 آباد عراق (اراک) زیارت کرده ام ایشان آن موقع بامر
 محفل مقدس روحانی مرکزی بهمان میرفتند . اتفاقا
 ناشر نفعات الله جناب آقا میرزا حسن نوش آبادی نیز
 همان اوقات از طهران بعراق آمدند و قصد تشرف بساحت
 اقدس داشتند و در یازدهم عید نوروز سنه مذکوره
 حضرت آقا سید عیاض علوی دامت افاضاته و د و نفس مقدس
 مذکور و این عید حفیز دریک کالسکه نشسته باتفاق
 رهسپر همدان شدیم .
 در طی طریق هر سه بزرگوار از همه نوع مذاکرات
 پیش میکشیدند و از بیانات خویش سایرین را مستفید مینمودند
 اغلب صحبتهاشان راجع بسرگذشت خودشان بود اما
 سرگذشتهای امری نه در نیوی و چون آن موقع بند مسرگم
 تحصیل بودم و از هر خرمی خوشه ئی از کمال میچیدم و از
 هر گوشه ئی توشه ئی از معرفت برمیداشتم از جناب —
 ناطق نیز چند مطالب آموختم و این شعرا هم پاراول از

ایشان شنیدم :

در رنگای عکس نقیض خیال تو

ترسم که صورتم ز هیولی جدا شود

باری جناب ناطق کمالات خوبی داشتند چه علاوه بر رشته ادبیات و فقه و اصول که قبل از تصدیق امر مبارک تحصیل و تدریس فرموده بودند هنگام توقف در کاشان در خلال اوقات تدریس و اداره مدرسه و تبلیغ امرالله با معارف جدید و نیز آشنا شده مقداری از علم طبیعی پیش خود آموخته بودند آن بزرگوار علاوه بر فضائل اکتسابی کمالی موهوبی داشت و آن عبارت از طبع سیال و قریحه سیار در شاعری بود چه بسبب سبب اشعار شمسوا میسرود و در غزلسرائی مضامین لطیف بکار میبرد و در قصیده سرائی مهارت داشت و در نظم رباعی و سایر فنون شعری نیز توانا بود و در مسابقه های ادبی نیز شرکت میجست از جمله دفعه بی در یکی از مجلات ادبی از غزلی ایسن مطلع را :

زلف است بر خسار تو یا ماه گرفته

یا اهرمنی بر ملکی راه گرفته

بعسابقه گذارده بودند که جناب ناطق نیز در آن شرکت نمود و غزلی بر همان وزن و قافیه سرود که یکی از

ایشان این است :

تا کوتهی زلف تو بر حسن تو افزود

شام غم ما سلسله کوتاه گرفته

اما صحبتش در موقع القای خطایات رسمی مرتب و مشطی و هنگام محاوره و مناظره متین و قانع کننده و در محاضرات خصوصی گم و شیرین بود ولی چهره چسبن خورده رنگ پریده و جبین در هم کشیده و قامت نیمه خمیده آن مرد در چهل و پنج سالگی نشان میداد که از روزگار ملایمت ندیده و در رسترا سودگی نغزیده بعد از آن هم تا پایان عمر آرامشی نیافت و آسایش ندیده معینا پیوسته صبور و شکور بود و در ایفای وظیفه محول و غیره

شرح احوال آن متضامن الی الله را که یکبار تکثیر و منتشر شده است امه الله بنیه خانم دختر بلند اخترش که نطق و بیان و ادب و ایمان را از پدر بزرگوار خویش بارت برده بودند تسلیم نمود و آن مشتمل بر دو قسم است است قسمت اول را جناب ناطق بقلم خود نگاشته و قسمت دوم را اخوی حضرت ناطق مرتوم داشته و این عین عین آن سرگذشت را تماما در این کتاب مندرج میدارم و بعد پنج لوح از الواح مبارکه صادره از کلک میثاق یا عزیز او را زین تاریخچه اثر مینمایم سپس از اشعارش يك غزل و يك

بحرطویل مضمون شریفند درج میکنم . اینک شرح احوال ایشان :

شرح تصدیق و زندگانی حضرت آقا محمد ناطق

اصفهان

قسمت اول شرح تصدیق که بقلم خود

متصاعد الی الله تحریر شده

اسم این حنفی محمد و تخلص و هم سجل امضاء ناطق است ابتدا اسم شیخ محمد بود مولد شهر صفر ۱۲۱۸ قمری مطابق ۱۸۸۰ میلادی در قریه نی سیان از توابع اردستان اصفهان است در هفت سالگی شروع تحصیل ابتدائی کرده و در ده سالگی اشعار موزون گفته و در چهارده سالگی غزلیات چند بیتی حاوی قواعد عروض بلکه محسنات بدیعیه داشته ولی تحصیل عروض نکرده بلکه طبیعی و ذوقی بوده سنواتی در اصفهان مشغول تحصیل علوم عربیه و فقه و اصول و منطق بوده بمحدثی و وعظ مشغول و از مشاغل روحانیه امرار معاش مینمود و در اصفهان غالباً در مدرسه میرزا حسین و مدرسه حاجی و مدرسه نیم آورد و غیره در ضمن تحصیل سکتی داشتیم چون واک مرحوم از روحانیین و اهل محراب و منبر بودند اسعشان آخوند ملا رضائعلی و تخلصشان کوچکعلی بود ولی یا تبال امر اعظم قاضی

نشده در باره امر اقدس و ظهور اعظم هیچ اطلاع مستقیم نداشتیم مگر باره بی افتراها و بهتانهای بی اساس ما آنکه در مکتب السادات زواره که ماه مجیم و عفر برای شغل منبر و حدیث یافتیم میرفتم در سال دوم در زواره یکی از جوانهای سادات پیش من خلاصه الحساب میخواند روزی دعوت کردم من همراه خود کتاب شرح توحید مفضل و کتاب جواهر السنیه شیخ حسرهاملی را ببردیم برای مطالعه یکی از همسایگانش که ملا علی نام داشت و سرا از احوال بود دیدن آمد از کتابها سؤال کرد جواب شنید گفت آیا حدیث لوح فاطمه را دارد گفتم باین اسم حدیثی ندیده ام قدری تفحص کرد و حدیث را از کتاب جواهر السنیه که یا خود بوده بوند پیدا کرد و معنی آن را از بنده خواست باتفاق زیاد از توضیح و اتماع او عاجز ماندم و بعضی وقایع را گفتم ولی جواب حدیث نشد و قس بمنزل مراجعت کردیم در منزل در کتاب جامع الاخبار وقت همان حدیث شریف را یافتیم و یک مرتبه تکانی بگردانیده یا خود گفتم ماهمیشه منتظر سلطنت و قدرت حضرت و تابعان او بودیم حال باین ذلت و مسکنت نشان میدهند مثلا میفرماید سیدنا اولیائمه فی زمانه و تنهائی رؤسهم کما تنهائی رؤس التک و الذلیل تصبیح الارض بک مائهم الی آخر یعنی بیزودی ذلیل میشوند

اولیای او (مراد اصحاب قائم موعود است) در زمانش و بیهوده
فرستاده میشوند سرهای آنها مثل اینکه سرهای ترك و دیلم
را بیهوده فرستادند زمین بخون آنها رنگین خواهد شد . تا
آخر حدیث . ولی از شدت تعصب خود را بآن راه نگرفتم
و ماه محرم و صفر سیری شد و کمافی السابق یا صفهان مراجعت
کرده و بتحصیل پرداختم و در اصفهان با این طایفه شناسا
و معروف نبودم روزی در اصفهان در خواب دیدم همه جای
بازار ذکر بیهواست و کسی گفت اسم اعظم اسم بیهواست
خواب را برای کسی که استاد سابق من بود نقل کردم گفت
خواب شیطان است سال بعد که بزواره رفتیم سال وضوای
یزد بود و من هم بمتابعت یکنفر محدث حاجی میرزا محمد
نام برعلیه حضرات گاهی خواهی نخواهی چیزی میگفتم
ایواب تحقیق بکلی مسدود بود و بهمین منوال در اصفهان
گذشت تا محرم سوم که رفتیم بزواره حاجی میرزا محمد گفت
یک بشارت دارم و آن رتبه بی است که آقا ضیاء عراقی
برعلیه حضرات نوشته و من آن را در همانجا خواندم دیدم
تمام طفره زده است و جواب صحیح نداده بلکه بعضی
جاها بعموض رفت چیزی که بکار بیاید نوشته من جمله این
مطلب بود : (نقل بمعنی) یکی از چیزهایی که حضرات
استدلال کرده اند شعر سید حسین اخلاطی است .

يحيى ربّكم فى النشأه تين
ليحيى الدين بعد الراء و غين
فان زدت عليها لها فاعلم
يا ترى ما كنت سر عيين
فاضرب نفس هوفى عدّ نفسه
فهذا اسم قطب العالمين
خذنا لمح بعد ضمّ قبل مسد
وا درجه بتحت الك درجيين
و طریقه استدلال آنکه بیاید برای شما پروردگار درک و
عالم تا اینکه زنده کند دین را بعد از راوغین که ۱۲۶۰
است و هرگاه افزوده شد بر آن عدد (پنج) پس بد آنکه
من از مطلب دور نیفتاده ام بگیر نفس (هو) را که سازده
است و ضرب کن در عدد کس که باشد (زیرا بعضی از اهل
حساب قدیم واحد را جزو عدد ندانستند) پس این اسم
قطب د عالم است و چون یازده در ده ضرب شود صد و ده
میشود که مطابق با اسم علی میشود و کلمه (مح) را بعد از
ضمّه و قبل از مدّه که اسم محمد میشود که مجددا در ذیل
اسم علی درج کنیم علی محمد میشود . آن شخص بعد از
تقریر استدلال مینویسد :
اما الجواب . اولاً ما یا گوینده این شعر معاشرت

نکرده ایم تا بدانیم عادل است یا فاسق و بقولش اعتسار
 هست یا نه ثانیاً راوغین ۱۲۶۱ میشود ثالثاً ما بقول کبابی
 میگوئیم که واحد را جزو عدد میدانند ۱۲۱ میشود (در هر
 صورتیکه باین حساب هم یا علی محمّد میشود) رایجا وقتی
 تاریخ معلوم شد و اسم هم معین شد اثبات خصوصیت نمیکند
 یعنی نمیرسانند که این سیدعلی محمد باشد زیرا علی محمد نام
 بسیار است .
 من وقتی این جواب را دیدم فهمیدم که مقصود جواب
 است هرچه باشد و غرض رسیدگی حق و باطل نیست و در
 همان شب تا آن درجه عقیده تغییر کرد که در آن جزوه
 کلماتی را که از این طایفه نقل کرده بود که بعد در کند من
 با احتمال اینکه میان اکلام آسمانی باشد احترام میکردم تا آنکه
 باخبر و آثار پیرد ا ختم بینم چه خبر داده دیدم اخبار مشهور
 است و خیلی اخبار که دلالت بر مدعیای حضرات دارد پیدا
 میشود و عند اشکال من در چیزی بود یکی اینکه قائم را از اولاد
 امام حسن عسکری معین کرده اند و دیگر اینکه نبوت ختم
 شده بخاتم انبیا دیگر نیاید شریعتی نازل شود اما شبیهه
 اول که قائم از نسل امام عسکری باشد باین اخبار رفع شد
 که ائمه را ازده نفر اولاد امام و علی و فاطمه فرموده بودند
 و بعد از ایمان معلوم شد آن اخبار هم اساس نداشته ولی

قائم در اصل غیر از پسر امام عسکری بوده و اما شبیهه ثانی
 باقی بودند تا روزی در ضمن تحقیقات مراجعه بقرآن مجید
 و باین آیه شریفه تصادف کردم ولو شئنا لیعنتنا مع کل قریبه
 من تذر فلا تطع الکافرین فجاهد هم به جهاد اکبر (یعنی
 اگر بخواهیم هر آینه مبعوث میکنیم از هر قریبه از انداز
 کنندگان پس پیروی نکنید کافران را و مجاهده کنید با آنها
 با جهاد بزرگ) تا آنکه در همان سال ۱۳۲۴ هجری قمری
 مطابق ۱۲۸۴ شمسی مطابق ۱۹۰۶ میلادی که متدرجا
 و مجتلا بتحقیق ظهور موعود و صدق این ندای جانفزا
 علم حاصل شده بود و همواره مترصد پیدا کردن شخصی
 از مؤمنین و حل بعضی مشکلات از او بودم تا بملا علی میرزا
 نامی کتابفروش برخوردیم بعضی کتب برای فروش ارائه داد یکی
 از آنها اصول کافی خطی قدیم و دیگری کتاب مفتاح جفر
 جامع بانظام ابوسالم کمال الدین شافعی خط بسیار
 قدیم تحریر سنه ۷۶۶ هجری قمری مطابق ۱۳۱۴ میلادی
 بود هنگام مطالعه اصول کافی باین خبر شریف رسیدیم :
 عن الرضا ولكن الله منذ قبض رسول الله و علم جرایم من
 بهتانا الدین علی اولاد الاعاجم و بصرقه عن قریبه النبی
 فیسعطی هؤلاء و یشع هؤلاء . این صراحت از روی
 بناهت تعیین قطعی بتجدید شریعت و انتقال امر

الهی بعجم شده و در ضمن مطالعه در المنظم قدیم نیز عباراتی از روی مکاشفه یا استخراجات جفری یا غیره که منشأ آن را نمیدانم چه بوده مندرج بود که صریح در وقایع امیر اعظم بود من جمله و یصیر العیاش امام الثانی . من جمله : و یشهد الملحمة العظمی ما ید الله بحرج عکا . من جمله : و یفتح باب العکا و لده الیکا . من جمله : و قیل یوک نفسی الفارس وهو خماسی القد و اکثر ائمه العلماء . و هكذا . عبارات متعدده متنوعه دیگر که هر یک صریحاً بروقایع و سیر گذشت این ظهور اعظم دلالت داشتند بالجمله بطسور قطع مسجل شده که این ندای عظیم همان ظهور موعود است ولی از حقیقت اوضاع داخله بکلی بی خبر و فوق العاده شایق کسب اطلاع بودم تا آنکه تصادفاً بملاقات حضرت آقای میرزا علی اکبر کاتب (مسی پرست) فائز شدم و از خدمت ایشان اندکی کسب اطلاع کرده بنزدیکی حضرت آقای میرزا طراز الله سعندی و مرجع متساعد الی الله میرزا علی اکبر رفسنجانی علیهما بیها الله الاهی تشریف فرمای اصفهان شدند و تا آن روز نمیدانستم استقلال و اصالت ندای جمال مبارک و افکار میرزا یحیی ازل بدست آویز و وصایت بلکه پیش خود تصور میکردم که هر دو در مقام خلافت اختلا دارند ولی این اشتباه من عندی از تقریر حضرت آقا میرزا

علی اکبر رفسنجانی رفع شد و بعین الیقین یحقیقیتست ظهور اعظم فائز شدم و حسن اخلاق روحانی حضرت سمندر و تقریر و لحن تلاوت آقای رفسنجانی هر یک حجت کافیه بود علی الخصوص که بزیارت الواح و آیات فائز و مقام شهید اعرفوا الله بالله دست داد . در همان سال نصیده مخمسی که مطلع آن این است : لا یعیشر بیاساکه شام غم بسر آمد جمال شاه نقیب از نقاب جلوه گر آمد عرض و بتوسط حضرتین مبلغین تقدیم حضور مبارک طلعت میثاق ارواح العالمین لرمسه الاظهر الفداء شد و لوح مبارکی بتوسط حضرت میرزا اسد الله خان وزیر روحمسی لرمسه الفداء نازل (ای ناطق فائق) دیگر بعد از چندی لوح دیگر توسط حضرتین مبلغین روحی فداها نازل (رب رب اشکرک یلسان ناطق یدکرک) بعد از دو سال اسباب مهاجرت از وطن و تغریق از اهل و خانمان و اصفهان بجه واسطه تصدیق امر مبارک پیش آمد و بعنم طهران حرکت کردم ولی در کاشان برای خدمت مدرسه وحدت بشر متوقف و ثانیاً متاهل شدم نسبی حضرت آقا میرزا روح الله طهرانی که آن روز مدبر مدرسه بودند خدمت حضرت ایادی این ابهر روحی لترتبه الفداء غریبه می عرض کردند

بنده در گوشه آن چند کلمه عرض کردم و شرح حال خود را نوشتم و این بیت غزل دهقان سامانی را درج کردم و در غایت رهگذر کوی می کشان شدم آخر در آنجا ایستادم و بیافتم ز خدا من هر آنچه میطلبیدم بیاورد گویا همان عریضه تقدیم ساحت قدس شده بود که لوح مبارک ثالثی نازل شد (ایها الناطق الصادق) دیگر سرگذشت بعد از آن تا بحال از موضوع علت تصدیق خارج است این جمله برای اطاعت در خواست جناب مستطاب آقای صدری دام تاهینده نوشته شد و اعتذار اول اینکه با وجود این تعالیم مبارکه و آیات با حره چه شد که موجب تصدیق فانی از قبیل امور مسطوره باشند یا اینکه قارئین معذور فرمایند که بنده یکی از امراض اجتماعیه و علاجهای آن و تعالیم مقدسه و الواج مبارکه و براهین فلسفی بی خبر و معتکف گرد حجره های مدارس مندرسه و ما نوس یافته و اصول و احکام و ظنون بودم لذا بد فضل از آن راه دستگیری کرد ثانیاً علت اطناب در نگارش آن اینست شد که نسبت ببعض نفوس و بعضی عقاید و افکار رسی نتیجه نیست و العذر عند کرام الناس مقبول است

قسمت دوم

آنچه از زمان بعد از تصدیق ایشان بامر مبارک بخاطر

هست و نیز از نوشتن جانشان مستفاد میشود بطور اجمال و تقریب
 آقای میرزا محمد ناطق که شرح تصدیقشان که اصل آن بقلم خودشان است مذکور شد پس از تصدیقشان در حدود بنه ۱۳۲۵ قمری هجری ۱۲۸۵ شمسی مطابق ۱۹۰۷ میلادی مسافرتی بوطن خود نموده و یاد خیر عمه خود از تواج نموده و در ربهار سال ۱۳۲۶ هجری قمری ۱۲۸۶ شمسی مطابق ۱۹۰۸ میلادی عیال خویش را در ولایت گذاشته و بایراد رایسویفی خود محمد علی که پسر نوازنده سالکی بود با خود بعنوان تحصیل او و تکمیل تحصیل خود یا صفهان برفتند و در اصفهان اخوی کوچک ایشان هم بشارت ایمان فائز شده و از برکت انعام ایشان اول نفسی بود از اهل وطن ایشان که مؤمن شدند و ظاهر در جلسات در من مجتهدین گاهی حاضر میشدند و روزها چند ساعتی هم در مدرسه ایمانیه که تازه بوسیله حاجی محمد حسین گازرونی معروض و حاجی آقا نورالله بزاد رایسن در شب تاهینس یافته بودند رایس مینمودند ولی در امر تبلیغ بیقرار بودند و هر وقت فرصت می یافتند بطلاب و علماء القاء کلمه و امر الهی مینمودند و شیها را مخفیانه بمحافل و مجالس ملاقاتی و تبلیغی تشریف میبردند تا اینکه در

بائیز همان سال بمعیت برادر مراجعت بوطن نمودند
 سفری هم بعنوان سابق بزواره تشریف برد و مراجعت
 (نی سیان) کردند و با اخوی بزرگ خود ملا محمد حسین
 متخلص بفائق که سنا بزرگتر از ایشان و او هم اهل محراب
 و منبر بود و بدرخودینای صحبت تبلیغی گذاشتند و کم
 در زواره و اطراف هم اشخاص از تصدیق ایشان بامر
 مبارک مخیر شده بودند صحبت ایشان در زبانها میگفت
 هزارجهت بگردم که سرعشق بیوشم

نیود بر سر آتش میسوم که نجوشم

بالاخره پدرشان بنوشتجات والواحق که همراه داشتند
 و جزوه های استدلال خود ایشان دست یافته و آنها را
 ازین بردند و مصمم شدند ایشان را نگذارند دیگر باصفهان
 بروند تا اینکه این صحبتها را فراموش کنند دیگرانیت زبانی
 و غنه و جوش و خروش اقوام و پدر متعصب ناگفتنی است.

ولی متعوض برادر کوچک ایشان بواسطه صغر سن
 نشد و گمان ایمن نبردند و هرچه بیشتر از وی پرسیدند
 کمتر مطلبی دریافت میکردند تا بالاخره بیبانه اینکسبه
 اثابیه ایشان در اصفهان معرض فناست (چون مصادف
 بود آن تاریخ با ورود رؤسای بختیاری بعنوان مشروطه
 طلبی باصفهان و فرار اقبال الدوله حکومت از طرف

محمد علی شاه) در حدود سال ۱۳۲۷ هجری مطابق
 ۱۴۰۴ میلادی باصفهان رفتند پدر برادر بزرگ ایشان
 راهمراه کرد که هرطور شده بولایت مراجعتشان دهند
 ولی ایشان در اصفهان مانده شیخ محمد حسین فایقی
 تنها مراجعت کردند سپس مرحوم ناطق عیال خویش را
 باصفهان خواسته و ایامی چند در حدود ششماه یا بیشتر
 در اصفهان مانند پدر از آن بواسطه شهرتی که در بین
 علما و اهالی اصفهان راجع بتصدیق ایشان افتاد عیال
 خویش را بولایت فرستاد بمشورت مخفل مقدم روحانی به
 سمت طهران حرکت نمودند در کاشان احیاء ایشان را
 جهت مدیونیت مدرسه و وحدت پشروا مور تبلیغی نگاه
 داشتند چنانچه خود اشاره کرده اند و این قضیه در
 حدود اوایل ۱۳۲۷ هجری مطابق ۱۲۷۸ شمسی بود و
 در آنجا ابتدا سیم و تکمیل مدرسه و وحدت پشروا خدمات
 اهریه مشغول میشوند و عیال خود را مخیرند و آمدن بکاشان
 یا گرفتن طلاق و در مهریه مینمایند و چون اقوام راضی برفتن
 کاشان نمیشوند طلاقنامه ایشان را میفرستند ضمنا مکاتبات
 مفصلی با ابوی متضمن استدلال مینمایند و پدر فائز ایمان
 نمیشوند و چون طریق هم برای ملاقات و هدایت ایشان
 نبود مؤمن نمیشوند و فرزند خود را نیز از ارث محروم مینمایند

سپس در اواخر سال ۱۳۲۸ قمری ۱۲۸۸ شمسی ۱۹۱۰ میلادی یا اوایل ۱۳۲۹ قمری ۱۲۸۹ شمسی برادرشان محمد علی فوق الذکر نیز که متخلص بشائق و اخیرا ساجل ناطق را گرفتند در سن چهارده سالگی از وطن هجرت اختیار کرد و بجهت حفظ ایمان در کاشان بایشان ملحق میشوند و الله شان قاصد و کاغذهای متعددی برای او میفرستند و بوطن دعوت میکنند ولی ثمری نمیبخشد و بوم بقصر المیزان ایبه تحقق می یابد و برادرشان پس از توقف و تحصیل و تکمیل رسد در رسد رسد و حدیث بشر مسافرتهایی بعنوان معلمی اطفال احیاء بنجف آباد اصفهان وارد ستان و سفری هم بر پشت رفته و بعنوان تدریس در رسد رسد تا اینکه همدان سالها آنجا بوده فعلا در طهران است .

باری مرحوم متصاعد الی الله ناطق در تاریخ دوم -

شوال ۱۳۳۰ هجری قمری مطابق ۱۲۶۰ شمسی مطابق

یا ۱۹۱۱ میلادی در کاشان ثانیاً با فاطمه خانم ضمیمه

مرحوم میرزا عنایت الله کاشانی از احیای ثابت ازدواج

مینماید مشارالیهما اخیراً از طرف حضرت ورقه مبارکه

علیا در رسال تشرف مرحوم ناطق که بعداً ذکر خواهد شد

بشیریا خانم مسمی و مفتخر شده اند .

مرحوم ناطق تقریباً مدت یازده سال در کاشان بمدرست

مدرسه شش کلاسه که از حسن اداره ایشان اول مدرسه کاشان بود و تهذیب جوانان و اطفال و تبلیغ امر الله اشتغال داشتند و بعد بنا بر پیشنهاد خودشان کسبه فوق العاده بمسافرت تبلیغی و ملاقات احیای سلیس نقاط مایل بودند در سنه ۱۳۳۸ مطابق ۱۲۹۸ مطابق ۱۹۱۹ میلادی بمسافرت تبلیغی بطرف اصفهان و آباد و تبریز و شیراز و قرا اطراف آنها مسافرت فرمودند و این مسافرت پانزده ماه طول کشید که از طرف محفل تهذیب همدان اداره میشد و ضمناً نظریاتی که قبلاً از حضور مبارک مرکز عهد حضرت عبدالیه ارواحنا لرمسه الاظهره اجازه تشرف داشتند بآن صوب حرکت فرمودند که از راه دریا بتشرف نیز نائل شوند ولی بواسطه موانعی که در راهها بود بکاشان مراجعت نمودند مراجعت ایشان در ۱۲۹۹ اواخر سنه ۱۳۳۹ قمری شمسی مطابق ۱۹۲۰ میلادی بوده و دوباره باصرار احیاء امر مبارک حضرت عبدالیه بتدریس و مدیریت وحدت بشر مشغول میشوند و مدت سه سال مشغول بودند بعد از آن دوباره در سنه ۱۳۴۳ قمری ۱۳۰۳ شمسی مطابق ۱۹۲۳ میلادی در مرتبه از طرف محفل روحانی مرکز ما مور مسافرت تبلیغی بسمت همدان میشوند و سپس عائله خود زانیز از کاشان پس از سه ماه

میطلبند و از این تاریخ ببعد در تمام مسافرتهاى خبسون
عائله را نیز همراه میبردند و در همدان چهار سال متوقف
بودند و علاوه بر خدمات تبلیغیه بنای تقاضای محفل روحانی
همدان تدریس علم الهیه در رسد تا بیست و هفت سال را نیز
عهد در این بود و اند پس از در سال توقف در همدان بعزم
تشریف باستان اند در سال ۱۳۰۵ هجرى شمسی
مطابق ۱۹۲۵ میلادى حرکت فرمودند و شرح مسافرت
و تشریف خویش را در دفترى علیحدہ ناموقع مرخصى بطور
تفصیل نوشته و بخطشان موجود است پس از سه ماه مدت
مسافرت تشریف بهمندان مراجعت نمودند مسافرتهاى
نیز در این مدت با طرف همدان از قبیل ملایر و اعزاجرد
و بهار و غیره جهت تبلیغ و ملاقات احیاء نمودند و در
تابستان سنه ۱۳۰۷ هجرى شمسی مطابق ۱۹۲۷ میلادى
بامر محفل مقدس ملی طهران بسمت تبریز ما موریت یافته
حرکت فرمودند و یازده ماه هم در آنجا مشغول خدمات
بوده مجدداً در سنه ۱۳۰۸ هجرى قمرى مطابق ۱۹۲۸
میلادى اوایل تابستان بهمندان مراجعت فرمودند و
پس از شش ماه توقف در همدان اول زمستان همان سنه
مطابق اوائل ۱۹۲۹ میلادى یکاشان عزیمت نمودند
و شش ماه نیز در کاشان متوقف و بخدمات تبلیغیه

اشتغال داشتند و در اوائل تابستان و اوایل بهار ۱۳۰۹
شمسی و ۱۹۲۹ میلادى از طرف محفل ملی ما مور مسافرت
تبلیغی بسمت کرمانشاه میشوند و مدت توقف با آنجا
مسافرتهاى هم بگذرد و قصر نمودند مراجعت بکرمانشاه
مینمایند و موقع تشکیل و انتخاب نمایندگان پنجمین
کانونشن کرمانشاهان حضور داشته و شرکت مینمایند پس
از یکسال توقف در سنه ۱۳۱۰ شمسی مطابق میلادى
پسوى اصفهان در اوایل بهار حرکت کرده يك سال هم
در آن شهر توقف مینمایند در ایام توقف اصفهان برادر
کوچک دیگر ایشان که از والده دیگرند بعزم میسند
ایشان از وطن با اصفهان آمدند پس ۱۶ سالگی بتصدیق
امر مبارک مفتخر و نامراجعته بطهران در خدمت ایشان
بوده و فعلاً نیز ثابت بر امر میباشد و این دو مین برادرشان
بوده که بوسیله ایشان بشفایمان فائز شد و بعد از آنجا
در اوایل بهار ۱۳۱۱ هجرى شمسی مطابق ۱۹۳۱
میلادى بسمت کرمان حرکت نموده مدت سه ماه در رفسنجان
بتبلیغ و خدمات امریه اشتغال داشته از آنجا بکرمان
عزیمت مینمایند و در ایام توقف در کرمان مسافرتی بسمت
پندر عیام و هم و اطراف نموده بکرمان مراجعت مینمایند
و این مسافرت کرمان و توابع نیز یکسال بطول میانجامد

ود را واسطه بهار ۱۳۱۲ شمسی مطابق ۱۹۳۲ میلادی
 بسمت کاشان عزیمت نموده یک سال هم در کاشان بخدمت
 اشتغال داشتند و در سنه ۱۳۱۳ مطابق میلادی ۱۹۳۳
 بواسطه تحولاتی که در اوضاع اقتصادیه مملکت پیش آمده
 بود از نقطه نظر ضیق بودجه چند نفر از نفوس مبلغین
 من جمله ایشان از مسافرت‌های تبلیغی تحت نظر محفل
 معاف شده و بجهت جستجوی اشتغالاتی که امور
 مادی ایشان نیز اداره شود بپهران حرکت کرده و در
 آنجا سکونت اختیار کردند و مدت دو ماه در مدرسسه
 تربیت طهران بشغل معلمی اشتغال داشتند ولی
 بواسطه ضعف مزاج که اخیراً عارض ایشان شده بود از
 ایسن کار دست کشیدند و اوقات فراغت خود را کافی السابق
 بخدمت امریه و تبلیغیه و تألیف کتب و رسائل و انشاء
 و اشعار و قصائد امریه میگذراندند و تا آخر حیات در
 طهران سکونت داشتند و اگر چه اواخر ایام در مسافرت
 نبودند ولی بطور کلی از اوائل تصدیق تا آخر ایام مقصدی
 جز خدمات آستان الهی نداشتند و هیچ پیش آمدی
 ایشان را از جدیت و کوشش از خدمات یازمینه اشست
 خلاصه تقریباً شش ماه قبل از صعود دیگر بواسطه
 ضعف مزاج فقط بیشتر ایام در منزل بسر میبردند و ضعف

وضیق النفس ایشان را ازیت میکرد و سابقه روماتیسم هم
 داشتند که اخیراً بقلب ایشان سرایت نموده بود و کسری
 معالج ایشان توصیه مینمود که از سرما خوردگی جدا خود را
 حفظ نمایند معذک در شیبی از شبهای زمستان بجلسه
 تشریف برده بودند سرما خورده و ذات الریه سختی عارض
 ایشان شده و پس از سیزده روز بعد از این مقدمه یسوم
 چهارشنبه ۱۶ دیماه کسالتشان شدت نموده و ساعت ۹
 بعد از ظهر شب پنجشنبه ۱۷ دیماه ۱۳۱۵ شمسی
 مطابق ۲۰ شوال ۱۳۵۵ قمری هجری مطابق ۷ ژانویه
 ۱۹۳۶ در نهایت اطمینان قلب و حالت انبساط جهان
 را بدرود گفته بمالکوت ابهی شتافتند - ایشان مثل اینکه
 نزدیک بودن صعود خود را پیش بینی نموده بودند زیرا
 کتابچه های تألیفاتشان را که هنوز بطبیع نرسیده پاکتوس
 و مرتب نموده بودند وصیت نامه خود را طبق امر کتاب
 مستطاب اقدس نوشته و حسابهای خود را با اشخاص کاملاً
 روشن و تصفیه نموده بودند حتی سه روز قبل از صعود
 مجدداً تجدید نظر در تصفیه حسابهای خود با اشخاص
 نمودند که از صعود خویش را گوشزد مینموده اند چنانچه
 پنجماه قبل برادر خویش محمد علی شائق ناطق که از
 همدان بعزم دیدن ایشان آمده بود نزدیک بودن صعود

خود را در صورتیکه بستری هم نبودند صریحا گفته بودند
 من جمله دو ماه قبل از صعود شیخ خواب دیدند که
 جمال مبارک در اطاقی تشریف داشتند ایشان را احضار
 فرمودند و حین ورود هیکل مبارک روی تخت خواب استراحت
 فرموده ملاقه سفیدی روی هیکل مبارک کشیدند و ایشان
 فرمودند و ارد شو اینجا محفل است و تو میزبان هستی
 و نسبت بایشان اظهار عنایت میفرمودند و ایشان
 چنانچه علامت مؤمنین است از مرگ استیحاثرند داشتند
 چقدر مناسب است این رباعی ایشان که بخط خودشان
 در کتاب دیوان اشعارشان درج است .

امروز ز زبیده ها نهان خواهم شد

روک رو وطن قدس روان خواهم شد

هر جا که نگار برنده برداشت ز رخ

اند رصف عاشقان عیان خواهم شد

تا لیفات آن متصاعد الی الله

با وجود اینکه اغلب اوقات ایشان مصروف مدرسه و تبلیغ
 میشد و فرصتی کمتر داشتند ایشان را تا لیفات و رسائل
 است که آنچه فعلا در دست و موجود است ذکر میشود .
 ۱- کتاب استدلالیه موسوم بمنظرات دینی که تقریبا
 در سنوات ۲۹-۱۳۲۸ هجری قمری در کاشان اتمام

یافته و در سنه ۱۳۴۲ هجری قمری در مصر بطبع رسیده
 است .

۲- کتاب موسم بنجم حقیقت در امتیازات این ظهور -
 اعظم و دلایل عقلیه در اثبات مظاهر الهیه خاصه ایسن
 ظهور مبارک که در ۷ آذرماه ۱۳۰۹ شمسی در کرمانشاه
 با تمام رسیدند و بخط ایشان موجود هنوز چاپ نشده است
 ۳- کتاب نوب حقیقت که قبلا موسوم بخرم نامه بوده که
 تمام آن را بیک وزن سروده اند حاوی اثبات قوای قدسیه
 مظاهر حق و ظهورات الهیه مخصوصا ظهور اعظم ایسی
 است در سنه ۱۳۱۰ شمسی در اصفهان اتمام یافته و بخط
 خودشان موجود است .

۴- مجموعه احکام که متضمن خلاصه احکام و عبارات و -
 تکالیف مخصوصه این شریعت مقدسه میباشد و در ۷ خرداد
 ۱۳۱۲ شمسی مطابق ۱۲ شهر العظمه سنه ۹۰ یدیع
 اتمام یافته بخط خودشان موجود است .

۵- کتاب دیوان اشعار که از قصائد شروع و بغزلیات
 و رباعیات ختم میشود و در آرای اشعار بسیاری است که
 برخی از آنها در نزد احبا موجود و مشهور و تمام صرفا
 امری است که از بند و تدبیر چنانچه خود ایشان بیان
 نموده اند شروع و تا اواخر من سروده اند و در سالهای

قبل از صعودشان بیخط خودشان جمع آوری نموده است .

٦- کتابچه ' سفرنامه ' خط خودشان که از بیم حرکت بسمت ارض اقدس تاحین مرخصی بتفصیل نوشته اند .
 ٧- رساله فی است در جواب یکی از علما که بر عیاراتی از کتاب مستطاب بیان ایراداتی داشته که جواب نوشته اند و بیخط خودشان موجود است .

جزوات استدلالیه و اشعار استدلالی در جواب اشخاص مخصوص و سرود های امریه نیز دارند که از ذکر آنها صرف نظر شد و البته ایشان را نوشتجات دیگری نیز هست و لسی فعلا آنچه موجود است کتب سابق الذکر است .

تیسره - حضرت ایشان قبل از تصدیقشان بامر مبارک قصائد و غزلیاتی داشته اند ولی بواسطه مهاجرت در دست اقوامشان مانده و فعلا در دست موجود نیست و بعلاوه از موضوع این امر مبارک خارج است .

خاتمه - این جزوه چنانکه قبلا اشاره شد ابتدا بیخط خودشان میباشد و بقیه که شرح مجمل و فهرست مانند ای از مسافرت های ایشان با طرف است بوسیله عائله ایشان و با مساعدت برادر ایشان محمد علی شائق ناطق تحریر یافته و مجال تهیه مدارک دقیق تر و شرح بهتری فعلا

نیوده امید است در آتی بتوانند شرح کاملتری تهیه نمایند . در خاتمه مستدعی است در نقائص آن بنظر ر اغماض نگریسته نواقص آن را تصحیح فرمایند . انتہی
 این بود تاریخچه زندگانی حضرت ناطق بقلم خسرو واخوی ایشان اکنون الواح مقدسه نازله یافتند جناب ناطق را ذیلا زیارت سپس اشعارشان را ملاحظه خواهید فرمود .

لوح اول - صفهان بواسطه حضرت خان جناب ناطق

علیه بیاه الله الابهی

هو الله

لك الحمد يا الهی بما اوقدت فی زجاج القلوب سراج الهدی و نورت الابصار بسطوع الانوار و مشاهدة الاثار و احييت الافئدة و الارواح بنفحات حديقة الاسرار و

اخترت الابرار لاعلاء كلمتك فی الاقطار و اتمت نفوسنا مقدسة الضمائر طيبة السرائر حديقة البصائر و عديمسة النظائر لعبوق انعام القدر و ظهور آثار الانسرين

بريتك و منهم عيدك هذا الذي نورت له البصيرة و طيبت له السريرة و اسلت له القريحة و هديته الي معيستن هدايتك بين البريه و فاض له كوشر المعاني ثنا عليك و نعمتا لجمالك و ذكرالك بين خلقك رب انطق لسانه

بالبيان وزين جنانه. آیات التبیان واجعل انفاسه
 مؤیدا بنفس الرحمن حتی یطلق اللسان فی مضماری
 العرفان وینثر الدر المنظم وینظم اللؤلؤ المنثور
 یالقصاد والمحامد والنعموت ثناء علیک فی کل عشی ویکور
 انک انت المویذ لمن تشاء علی ماتشاء فی عالم الابداع
 علی کل امر مشکور لاله الا انت الرب الکریم العزیز
 الغفور . ای ناطق فائق حمد خدا را که حد یقه عرفان
 را نخل یاسقی وافق تبیان را نجمی یازغ در سینا ظهور
 ربّ ارضی گفتی و سطوع نور و شعله طور مشاهده نمودی
 و از واک ای ایمن ندای مجلی طور شنیدی پس زیان یگشا
 و قوت جنان بنما و در جنان عرفان تدوالعصف والریحان
 گرد و مانند طیور قدس پر شاخسار شجره طوبی یابندع
 الحان باوصاف و نعمت حضرت رحمن پرده از ذکر جمال
 قدم کن و نعت اسم اعظم نما ستایش حضرت احدیت
 فرما که جهان را خلعت جدید بخشید و امکان را آرایش
 لا مکان میزدول داشت و چون سدره منتها را بستایی
 ما نیز در سایه آئیم و مشمول الطاف بی پایان و علیک
 الیهابی الیهی ع

لح دوم - هو الله . بواسطه جناب آواره جناب
 آقای شیخ محمد علیهما بهاء الله الیهی

ای منادی بملکوت الله ملا میگوید

دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر

گردید و در دلمو لم وانسانم آرزوست

حال تو الحمد لله آرزوی آن داری که نفوس بی راه آری

تا از هر کنجی گنجی یابی امیدم چنان است که موفیق

گردی مختصر مرقوم شد مجال مفقود معذوره آری

و علیک الیهابی الیهی عبد الیهابی عیاس ۱۶ جمادی ۱

۳۳۸ حیفا .

لح سیم - کاشان جناب ناطق علیه بهاء الله الیهی

هو الله

ایها الناطق البلیغ اشعار شما فی الحقیقه از جهت

اوزان و بلاغت و سهل المتنعی و فصاحت نهایت ستایش

را سزاوار ولی همانست که سال گذشته نوشته بودم اگر

محصور در ستایش جمال مبارک باشد صله خلی چرب

و شیرین دارد ولی امسال یاز بر منوال سابق آهنگ

بلند پرواز بود عبد الیهابی را نهایت ستایش عینودیت و -

خاکساری آستان مقدس است این است صهبای سرور من

این است آهنگ طیور من این است مشکوة زجاده نور من

اگر سرور قلب من خواهی این آهنگ را بلند کن بجان

عزیزت که صله بسینار چرب و شیرین است لذیذ و نمکین است

مانند نقل مشکین رشت و باقلوای قزوین است دیگر
خود میدانی باری اذن طواف مطاف ملا' اعلی راداری
تربص نسا' بعد از طلاق مطلق است خواه سبب وقوع
عادیه یا وقوعات مؤله باشد ولی بعد از ثبوت امر تالیق
از زوجه رضایت او حکمی ندارد و اما اختیار تعیین منزل
و سکنا هر چند راجع بزوجه است ولی اگر تعیین سکنا
بر رضایت طرفین گردد این تمام است و سبب روح و روحان
اما تعیین مهریسته بزوجه است اگر از اهل مدینه ذهب
است و اگر از اهل قری فضة و عليك اليها' الایهی
عبد الیها' عیاس

لوح چهارم . هو الله - طهران بواسطه جناب امین
جناب ناطق اردستانی علیه بها' الله الایهی
یا حضرت ناطق الحمد لله ناطقی نه صامت و موفق بسه
خدمت دبستان وحدت بشر باید شکر کنی که بجنین
خدمتی سرفراز شدی ولو آنکه مشقت پیشمار مطمئن
باش که هیچ بیماری و دشواری پیش نیاید الحمد لله
نعم الخلقی پیدا شد و شما مسافرت باصفهان و شیراز
نمودید و این نیز خدمت مسافرت مختصر مفصل گردید
از اتحاد و اتفاق احبای اصفهان مؤده داده بودی که
انجمن درس تبلیغ روشن و آقامیرزا عنایت الله گل گلشن

و انجمن خواتین بهمت حضرت رهبر منور و رکاشانه' میرزا
نصرالله و آشیانه' جناب اسفندیار انجمن تبلیغ مؤسس
جمیع اینها خیرهای مسره بود و العاقبة للمتین حدیثی
که سؤال نموده بودید تعلق بکوز فرقان داشت تا تکلیف
نام معلوم گردد درین کور اعظم بیت العدل مرجع آنچه
را که بیت العدل حکم فرماید تکلیف نام همان است اما
لوح مبارک هیکل که بخط جناب زین است آن محفوظ و
مضون و قدیم است از نفوس مبارکه اشخاص خسته سؤال
نموده بودی یکی از آنها حضرت متصاعد الی الله حاجسی
میرزا محمد تقی افغان است و چهاردیگر بعد بیان خواهد
شد جناب اسفندیار خان اذن حضور دارند بامه الله
قرینه و امة الله صیبه' رضیعه و بهیه را تحیت ابدع ایهی
برسانید عبد الیها' عیاس ۱۵ ذی القعدة ۱۳۳۸

لوح پنجم - بواسطه حضرت ابن ابهر شهاب ثاقب جناب
ناطق علیه بها' الله الایهی
هو الله

ایها الناطق الصادق عليك یان تیسط اکل الشکر و التنا
الی حضرة الکیریا' و تقول لك الحمد یا محیی الترم و مویس
الام و المتجلی' یا لاسم الاعظم علی آفاق العالم یماهدیتنی
الی المنهج المیضا' و الطریقة السخة المثلی لاعوج فیها

ولامتی وانطقنتی بذکرک بین الوری حتی انادی باعلی
 النداء سبح قدوس رب السموات العلی سبحان ربی
 الایهی لعمرک ینادیک الملاء الاعلی طویب لک ثم طویب
 من هذه الهدایة الکبری والموهبة التي تتلثلا استوارها
 علی کل الارحاء فعلیک بالاستقامة والثبات علی امر رب
 الایات الخائف الرایات ومحیی الاموات وکاشف الحجیات
 حتی یتهلل وجهک ایها الناطق کالصبح الصادق بنور
 البشارات وعلیک البها الایهی ع

غزل

یار این مرتبه ترک روش دیرین کرد
 آنچه گفتیم یکام دل ماتمکین کرد
 گوئیا سرزده خورشید ز مغرب کامشب
 از فروغ رخ خود کلیه ماترین کرد
 گفتم آخردل من درین رکوی توست
 گوشه چشمی زد و سر منزل دل تعیین کرد
 گفتمش جان مرا نزد تو بقدری هست
 یا شکر خند کمی قیمت جان تخمین کرد
 هر چه گفتیم ز خوبی تو وزشتی شیخ
 هر که بشنید چه از خوب وجه بد تحسین کرد
 بسکه ازین مزگی کرد ترش روزا هست

تلخی یاد همه یکام همه کس شیرین کرد
 خود توجان و دل و دینی چه که هر عاشق زار
 در هوای تووداع دل و جان و دین کرد
 آتش عشق که یک عمر دل و جانم سوخت
 طرف چشم تو بیک چشم زدن تسکین کرد
 بهر تشبیه تو ناطق بزمین هیچ نیافت
 نا امیدانه نگاهی همه و بیرون کرد

بحر تطویل برای عید رضوان در همدان در سال ۱۳۰۷ شمسی

بند اول

مژده کماند بسوی بارگه باغ مهین باد شه گل بد صد شوکت
 و اجلال زهی عزت و اقبال نخستین پی تنظیف صبار وقت
 ره گلشن و پس ایر بهاری همه جا آب بپاشید و هوا عطرد
 فشائید و طبیعت پی تشریف زالوان و گل و سبزه بگسترده
 بهرک شیت و در رویم و بیروجوی همه دایه زنگاری و قالیچه
 الموان و بیابویخت بهر شاخ ز اشجار یکی پرده ایوشم
 بیغش همه رنگین و منقش همه چون لعبت دلکش سپس آماده
 بهر سمت خیابان صفی از تازه نهالان زمینی سرور و ز
 شمشاد و صنوبر بنظامات تمامی چو صف جیش نظامی
 سلام آمده حاضر بسوی گل شده ناظر پس از آن بر زیر
 تا رون دکاج صف ضلصل و دراج بنغماتیم وزیر نوازنده

موزيك و زهرسوی درختی شده مرغان خوش آواز بلحسن
طرب و ساز به نت قافیه پر از چمن مجمره بردست و
ریاحین همه سرمست و فرو کوفت در هل رعد و درخشید همی
برق و فشانید گهر ابرو چنار از شعف و شوق بهم دست
زنان بلبل شیدا بشارت زده هورا و خلائق بتماشاکه
بینید چنین وجد و صفارا .

بند نهم

مژده ای فرقه عشاق که هنگام وصال است نه ایام سلال
است زانده بر آئید و سوی عیش گرائید که آن در لیر و لجوی
دلارا که نهان بود زانظار و خفی بود زانفکار بسی در طلبش
جامه دریدند و سحر آه کشیدند و از اوتام و نشان هیچ
ندیدند و بخت مهر و وفا از کم و لطف و صفا پرده بستر
انداخته از عارض و در آید جمع شده شمع و بصد جلوه
عیان است و معاشق نگران است و هزاران زحمجان و فاندان
سوی رخ کشیدند و دل از خویش بریدند و بمقصود
رسیدند و کتون مرحله ماست که از جان بشتاییم و ره
دوست بیاییم و گل وصل بچینیم و رخ یار ببینیم و در آن بزم
نشینیم و زمیخانه وحدت زکفش جام بنوشیم و در آن روضه
وصل ابدی راه بیوئیم و بهم راز بگوئیم و از آن نغمه
جانبخش و زالمان روان بخشد لی تازه نمائیم و ز کمال

زنگ و ویت بزدانیم و در صلح و محبت بگشائیم که خون داد
صلا شاه و گدا را .

بند سزوم

آمد از غیب بقا شمس جمال احدی طلعت وجه صدی
مخزن فیض ابدی حضرت موعود ام مشرق اسرار قدم منزل
آیات هدی مطلع انوار خدا بیهوه صبا یوت همان جلوه گر
طور همان بارقه نورو شده ارض و سما تازه و عالم پراز
آوازه و هم زینت کرمل شد و هم شوکت لبنان شد و هم ارض
مقدس بصفای آمد و صهیون بانشاط آمد و آداب جاوید همان
صاحب باغی که در انجیل بیان کرده بتمثیل که باغش
بگرفتند و رسولانش برانند و یگانه پسرش را بسردار کشیدند
کنون مالک باغ آمده خود بهر تصرف که زیگانه بدست آرد و
آن باغ بیاراید و اشجار بیبار آرد و امروز همان است و همان
وعدۀ عیان است که مخصوص بتورات و بیانجیل و بقرآن فصیح
است همان نور مسیح است همان صاحب تان است همان
گوهر پاک است همان مالک دین است همان حق میسن
است که آورده سر وعده و وفاراه

بند چهارم

حضرت روح پسر از قائم موعود عیان گشت و نداده باقوام
و ملل انبیا و مذاهب که بشارت کتب راشدۀ انجیل

و رسیده است با تمام و همان جلوه که بی که گهی نور
 برهشاند و گه جلوه بود او گهی طلعت از منور و گهی آتش
 سینا و گهی روح مسیحا و گهی عقل اول نور محمد شد و
 هرک و ربیک طور عیان گشت و در الواح و صحائف خبیر
 از باز پسین بوم لقا داد کون آمده ز اشراق بهاء فاش
 و عیان با همه آثار و بیان و از قلمش گشته روان چشمه حیوان
 و ز لطف سخنش کوشش فیض آید بی ساری و جاری ز مناجات
 و علم و حکم و حل رموز کتب و شرح خفیات صحف بسط تعالیم
 و قوانین و وصایا و نصایح همگی حاوی اصلاح و ترقی و تعالی
 میمه دانی و عالی و از آن روح بسی مرده شده زنده و بس
 جاهل نادان شده دانا و مریضان بشقای آید ی گشته
 توانا و ز حسنش شرف عشق بجانبها زد و بر کند نعل خلشق
 جهانی ز حیات وزن و فرزند و بسی خلق آزاد بیان و از اقوام
 بیخون تشنه هم راز مسیحی و مسلمان و یهود و دیگر اقوام
 سر سفره یکرنگی و الفت بنشانید و ز سر چشمه وحدت
 بچشانید که دیدند عیان نور خدای ارا

بند پنجم

ز دند انوع بشر را که شمار ای قدرت زهی کسب کمال و ادب
 و نادرستی آورده شما آینه غیب نمائید و همه زنده مخلوق
 خدائید زهم از چه جدائید چرا جمله گرفتار هوائید بنهم

در صد جور و جفائید و با هم وطن و مذهب و آئین و نژاد و
 بعناوین دیگر یکدگر از پای در آرید و ز سر نیزه و تیرو سرور
 و توپ و د نامیت بهم حمله نمائید و پسر بی بد رو عاقله بسی
 صاحب و سالار و جوانان بیضف معرکه در خون یکشانید و
 بیجهل و غضب و شهوت و کین عمر سیارید و خود از اهل تمدن
 بشمارید شما زنده یک آدم هم ساکن یک عالم و مخلوق یکی
 خالق پاکید بهم الفت و وحدت بنمائید و ره جنگ بیندید و
 در صلح گشائید و بیک مسلک و مذهب بگرائید و بهر روز
 بعرفان و فضائل بفزائید و تحری حقیقت بنمائید و تمام بسرو
 دختر خود را یکمالات و عنایع برسانید و حقوق ضعفا حفظ
 نمائید و بجز عدل مگوئید و ره جور میوئید و بجز موجب خوشنودی
 حق راه مگوئید و زن و مرد مساوی بره علم و عمل جمله بکوشید و
 ز آنها ر حیات آید ی شهت بنوشید که این ارض شود جنتست
 ای بی و شونند اهل زمین دست در آغوش و بکوشند با آسادی
 و آزادی و عیش و خوشی و کسب نجات آید ی زانکه خداوند
 بی دوستی و راستی و معرفت و عشق ز کم عدم آورده شمارا

بند ششم

زیر ظل علم غصن همایون الهی ولی امر محیط شرف نامتناهی
 گل باغ احدیت شجره یار کرامت قمر اوج ولایت شه اقلیم هد
 شارح آیات خدا آینه ذات بها آنکه سپهدار صف جنسد

حیات است و مهین ناک گشتی نجات است و در السواخ
و وصایا قلم مرکز میثاق گرفته و همه اهل بیها تا باید عهدت
که او رایستایند و اطاعت بنمایند و بشویش بگریند و همسان
قطب مدارات جهان شاخه ممتاز مهین سدره حق سخن
ندم حصن ام مظهر سرتا قدم عید بهاء کاشف اسرار لغت
مطلع انوار بقا حضرت شوقی فیح و جشن خوش عید سعید
برکت آور رضوان بخلوص قلم ناطق سرگشته همی باد مبارک
همه اهل بهار را . . .

جناب آقا میرزا محمود فروغی

جناب آقا میرزا محمود اهل قریه دوغ آباد از محال تبریز است
حیدریه است و نام امری این قریه فروغ است که احبای آن
نقطه راهنگام انتساب یا آنجا فروغی گویند باری جناب میرزا
محمود فروغی فرزند ملا میرزا محمد بقیه السیف طبرستانی
مازندران است که در حاضر صفحه ۱۵۵ بخش سیم کتاب
ظهور الحق تألیف حضرت فاضل مازندرانی است اما فاضله
شرح ذیل راجع بایشان نوشته شده : (ملا میرزا محمد بن
ملا عبد الحسن بن حاجی محمد علی اصفهانی از علمای
معروف و بفضل و تقوی موصوف بود اکثر اهالی اطراف تابع
ایشان و او معزز و محترم نزد سلطان بود و از هر طرف
هدایا برایشان میآوردند و هرگاه از حکام و ضیاط اطراف
تعهدی بر عایا میشد اهالی بایشان عارض میشدند و ایشان
پس از تحقیق ظالمین را گرفته حبس و تنبیه مینمودند و اگر
زیاده از منال عمومی گرفته بودند از آنان باز پس گرفته
مسترد مینمودند و بدین طریق بعلاوه مستند شریعت قسوه
تتفید در سیاست نیز داشتند و هنگامی که ذکر ظهور باب
شهرت یافت و رایات سود در خراسان مرتفع گشت و اهل تبریز

از نفخه صور بفاک آیه الی ربهم ینسلون قیام از اجداد
 نموده بسوی حق شتافتند جمعی از اهل محل و از اطراف
 نزد ایشان مجتمع شدند که بر سه حال بودند بعضی فسی
 الحقیقه حالت طلب و تجسس از حق داشتند و برخی از
 علمای حسود و گروهی از حکام و ظالم تصور نمودند که ویرا
 بدین بهانه از میان برده آزادانه بیسوی نفس خود عامل
 شوند و همه اظهار داشتند که تحقیق از چنین امر مهمی
 را احدی جز ایشان عهد نتوانند نمود و برایشان اسباب
 سواری و مصاریف سفر حاضر کردند و چند نفری هم عازم همراهی
 با ایشان شدند پس ملا میرزا محمد متوکلا علی الله حرکت
 کرد و چون جناب باب الباب و اصحاب رهسپار سمت
 مازندران شده بودند ایشان هم بدان سو روانه گشتند و از
 آن عده که با وی همراه شدند برخی در نیمه راه پیشیمان
 گشته مراجعت نمودند و چند نفر با وی تا قلعه طبرسی
 رسیدند و اسامی آنان چنین است آقا شیخ علی اهل
 قریه فیض آباد ملا محمد اهل مهنه آقا احمد و میرزا
 حسنخان از عبد الله آباد و ملا عبد الله از دوغ آباد و قبل
 از شروع غزوات در قلعه وارد شدند و بشرف ملاقات حضرت
 قدوس و جناب باب الباب و اصحاب رسیده بمقام یقین
 وارد شدند و رحل اقامت افکند تن بقضا و رضای الهی

در دادند و یکی از نفوس که جان بد برد جناب ملا میرزا
 محمد بود و سلامت مراجعت بوطن نمود ایشان حکایت
 میکردند که هر وقت جناب باب الباب نفوس را برای حمله
 بر اعدا معین مینمود چند بار نوبت یمن رسید و خدمت
 حضرت قدوس عرض کردم که من میل بشهادت ندارم و
 میخواهم محفوظ مانم آن حضرت بیاناتی در وصف شهادت
 نموده میفرمود چون تو میل بشهادت نداری محفوظ
 خواهی ماند مطمئن باش لذا باطمینان بیرون رفته جهاد
 و دفاع نمودم و با وجود پنج زخم منکر که یکره از گلوله
 و شمشیر بریدن یافته و در آن همه بلا یای متواتره و مهاجمه
 اعدا و شبیخونها محفوظ مانده مراجعت بوطن نمودم
 تا نفوس که موجب حرکت و مسافرت شده لاجل تحقیق
 این امر مرا روانه نمودند و من بواسطه سعی ایشان با علی
 مراتب ایقان و اطمینان رسیدم بحقایق مطالب آگاه
 نموده آنچه را برای العین دیدم شهادت دهم شاید
 بشرف ایمان امر حضرت سبحان مشرف گردند ولی جمعی
 را بشریعه یاقیه الهیه رهنما شد و آنان بمقام ایمان و
 اطمینان فائزند و گروهی از مدعیان محبت بعد اوت
 قیام نموده بصدد قلع و قمع ایشان برآمدند تا آنکه
 اسباب فراهم آورده ایشان را بطهران احضار نمودند

ومذلك ايشان مظفر و منصور شده باز بسوطن مراجعت
 كردند و اهل عنان پس از چند سنه ديگر باز اسبابی
 فراهم آوردند و ملا میرزا محمد را بذلت و مشقت اخذ نموده
 كند بر پا گذاشته غل و زنجیر بگردن انداخته دستها
 بعقب بستند و هكذا آقا میرزا احمد از غندی رامانند
 ايشان در غل و زنجیر و كند نموده با اسرای از غندی بست
 و در نفرینوند بمشهد كشیدند درارك حكومت محبوس نمودند
 و مدتی در حبس بداشتند تا آنكه یسعی جناب ملا احمد
 فیض آبادی و صرف مبلغ صد تومان همه ايشان را از حبس
 خلاص كردند و ملا میرزا محمد آخر الحیات در سال ۱۲۹۰
 هجری قمری از زندان خلاص شده و بغضای قدسی و روضه
 رضوان شتافت) انتهى .
 اما جناب میرزا محمود فروغی را آخرین دفعه بی كس
 برای تشرف بحضور حضرت عبدالیها بساحت ائمه من
 میرفت این عید هنگام طفولیت در عشق آباد زیارت کرده
 بودم قامتی متوسط و مؤقر و سیمائی گیرا و جمیل و محاسنی
 انبوه و خضاب کرده و صوتی جمهوری داشت و ملیس پلیس
 اهل علم و در گفتار و اطوارش حالت جذبه نمودار بود
 و از امتیازاتش اینكه هرگز بغیبت کسی نمیرد اخت و كسبی
 هم نزد او ناه با غیبت احدی نمینمود و اگر هم نفسی قصد

چنین کاری نداشت فرصت نمی یافت زیرا در هر مجلسی كس
 ايشان حضور داشتند از ابتدا تا انتها حصار را بتلاوت
 كلمات الهی و ذكر خدمات و خدمات قدماي امر و بیان
 سرگذشت خویش سرگرم مینمودند .

یکی از احبای عشق آباد در کیفیت استعمال و درجه
 شور و انجذاب ايشان نقل میکرده که در یکی از عصرهای روز
 جمعه که احباب در طبقه در وقت مشرق الاذکار مجلس
 ملاقاتی داشتند - کتابچه بی از احبای امریک محتوی -

بشارت امری آن خطبه بتازگی رسیده بود و تنی از جوانان
 با اجازه جناب فروغی شروع بخواندن کرد وقتی آن جوان
 در آن جزوه نوشته شده بود تکبیر الله ایهی را خواند و -
 خواست دنباله آن را بگوید جناب فروغی فرمود پسر صیر
 کن بعد باحالی ملو از نشاط یا احباً خطاب کرده گفت
 احبای امریک بشما الله ایهی گفته اند برخیزید جواب -
 آنها را بدهیم احباب همگی از روی صندلیها و نیمکتها
 حرکت کرده راست ایستادند و باصوت خیلی رسا یا هم تکبیر
 الله ایهی گفتند که تا چند كوجه شنید شده بود و باین
 ترتیب جواب تکبیر دوستان امریکا از مدینه عشق آباد
 داده شد .

ایضا مشهور است که در یکی از الواح مبارکه صادره

از كلك مظهر مركز ميثاق جناب فروغی بقلب قائد جیشش
 عرمم و سرد اعظم لقب گردیده اند گویا اوایی که آن
 لوح مبارک بدست ایشان رسیده از زیارتش مرصبت شده
 بودند و در شبی در مسافرخانه ارض اقدس یاد در نقطه
 دیگری ایشان با عدهئی از احباب در اطاقی استراحت
 کرده بودند نیمه های شب یکنفر بیدار شده می بیند که
 جناب فروغی بالیاس خواب و سرو پای برهنه با حالت وجد
 رقص میکند و در میان اطاق که در همه جایش بستر خواب
 گسترده شده با احتیاط از میان رختخوابها خود را بایسن
 طرف و آن طرف میاندازد و پیوسته با خود آهسته میخواند
 که (قائد جیش عرمم سرد اعظم)

در نظراست که شبی در منزل یکی از احبای کم بضاعت
 مجلس ملاقاتی بود که جمعی از احباب در آن حاضر و جناب
 فروغی در صد ربر روی تشکچه باوقار تمام چارزانو جالسین
 و پشت بر رختخواب داده بیانات میفرمودند و احبای هم
 یکایک وارد شده می نشستند در میان صحبت یکی از جوانها
 روی کرده فرمودند جوان تو نگاه بمن مکن که مربع نشسته ام
 من پاهایم درد میکند و معذوم و گرنه البته من هم در
 حضور احباب دوزانو می نشستم زیرا که ادب چنین اقتضای
 میکند آن جوان از هیبت این ملامت رنگ خود را باخت

و فوراً خود را جمع کرده دوزانو نشست و دیگران هم مواظب
 خود شدند بعد از چند دقیقه پسر جناب فروغی که آن
 اوقات در مسافرتها یا ایشان همراه بود رو پید کرده گفت
 ایشان (و یکنفر از حضار را نشان داد) خیلی بزحمت
 نشسته اند آن شخص مردی بود بنام آقا میرزا حسن صادق
 اف و معروف با آقا میرزا حسن خاله که هیكلی درشت و
 اعضای فریه داشت و از خوف جناب فروغی دوزانو نشسته
 بود و مغلوب بود که تنه و زینش بر روی پاها خیلی سنگینی
 میکند چه که از ثقل و زحمت آن گونه جلوس هرک و چشمش
 سخ شده و عرق بر پیشانی و گونه هایش نشسته بود و جرئت
 اینکه در شمال از جیب بیرون بیارد و عرق چهره را پاک کند
 نداشت جناب فروغی که متوجه شد او را با آن حال دید گفت
 شما راحت بنشینید من مقصوم تربیت و تاه دیب اطفال
 نورسته و جوانان نورسیده است غرض امثال شما نیست لکن
 او بتکلف اظهار کرد که راحت و تاختم مجلس دوزانو نشست
 و خدا میداند که بر آن بیچاره چه گذشت زیرا در آخر کار
 چند دقیقه طول کشید تا خود را از زمین بلند کرد مختصر در
 همان مجلس عدهئی از اطفال تقریباً ده پانزده نفر حاضر
 بودند که ماء مور شدند هر یک مناجاتی بخوانند چون نوبت
 بیننده رسید چند مناجات که از برداشتم اطفال تیل از بند

خواننده بودند خوشبختانه این لوح مبارک (ای ناظر
منظر اکبر حکایت کنند که اسکنند رومی جهانگشا بود و -
کشورستان) را از برداشتم و تلاوت کردم ایشان آفرین
گفتند و ضمنا فهمانند که این لوح بوده مناجات و بجه
بهائی باید لوح را از مناجات تمیز بدهد خلاصه نوبت به
دیگری رسید و در آن مجلس دو طفل پهلوی هم نشسته
بودند یکی بنام ذکرا لله و دیگری عبید الخالق که هر دو یک
مناجات از برداشتن و عین آن را هر دو جایز نبود بخوانند
و هیچیک هم زهره اینکه از جای تکان بخورند و از مجلس
بیرون روند نداشتند ذکرا لله که میدانست اول نوبت
عبید الخالق است و او آن مناجات را خواهد خواند آهسته
التماس میکرد که تو آن را بخوان او هم جواب میداد که چیز
دیگر نمیدانم و چاره ندانم بالاخره چون نوبت به عبید الخالق
رسید همان را شروع بخواندن کرد و مخفیانه چند مشت
از ذکرا لله که میخواست مانع او بشود درابتدای تلاوت
خورک ولی هر طوری بود آن را پایان رساند و نوبت به
ذکرا لله رسید و او که مناجات دیگری نمیدانست از کمال
خشیت و خجلت بجای اینکه بگوید من نیز همین مناجات
را میدانم گفت مناجات از برند ام و ملامتها شنیدند
بالاخره مجلس منقضی گردید و بعد از آن خیلی کم بودند

اطفالی که بمجلس که جناب فروغی تشریف دارند حاضر
شوند ۷۰
ایضا مرحوم میرزا رحیم کاظم زاده حکایت میکردند
که در یاد کوبه با مردی چندی صحبتهای امری داشته و
انواع آله و براهین برایش آورده بودیم و او در موضوع -
معجزه گیر داشت بدین معنی که میگفت همه حرفهای شما
صحیح است ولی من تا یک معجزه بچشم خود نبینم تعس
نوانم باین امر ایمان بیاورم این گفتگو با او در میان بسود
تا اینکه جناب فروغی بیاد کوبه وارد شدند و ماحکایت او را
بایشان گفتیم فرمودند او را با من ملاقات بدهید و همان
روزها برای دیدن اخیا بیلاخانی تشریف بردند و ما آن
شخص مبتدی را نزد ایشان بردیم و موقعی وارد منزلشان
شدیم که سجاده گسترده و یادای صلوة کبیرا اشتغال
داشتند و در بین صلوة گاهی سرسجده گذاشته میگریستند
و گاهی دست نیاز برافراشته بحال خضوع دعای قنوت
را میخواندند و گاهی با حالت تذلل برکوع میرفتند و سا
تضرع و تبتل آیات صلوة را تلاوت میکردند و بهمین ترتیب
نماز را تمام کرده روی بآن مبتدی نموده یا هیبت و مکینه
فرمودند خوب جوان حالا تو معجزه میخواهی آن مبتدی
بشیوه ادب و فروتنی جواب دادند آقا بنده معجزه

نمیخواهم گفتند پس چه میخواهی گفت هیچ چیز نمیخواهم
 و بایسن امر مبارک ایمان دارم گفتند بسیار خوب مبارک است
 و بعد از قدری توقف با اتفاق آن مرد مراجعت کردم پس از
 خروج بآن مبتدی گفتم تو که اینقدر اصرار برای معجزه
 داشتی چرا در حضور ایشان انکار کردی گفت فلانی من اول
 که وارد شدم و چشم بر آن هیکل موقر و سیما ی جذاب
 افتاد خصوصا که آن نماز طولانی و گریه وزاری را دیدم
 منقلب شدم و بعد که با آن صوت جدی از من سؤال کرد
 که معجزه میخواهی ترسیدم که اگر بگویم آری معجزه
 میخواهم بلافاصله مرا بصورت سنگ یا میمون یا شغال درآرد
 بدین جهت معجزه نخواستم و حال هم نمیخواهم و همان
 دلایلی که آورده اید و ملاقات این مرد و خضوع و خشوعش
 هنگام ادای صلوة مرا کفایت کرد.

باری اکنون بذكر سرگذشت ایشان پرداخته وقیلا
 بعرض میرساند که تاریخ جناب فروغی از دو ماه گذشته یکی
 شرحی است که معصومه خانم صیبه ایشان تنظیم کرده اند
 و دیگر نوشته بی است مفضلتر و جامعتر که بهمت جناب
 قدرت الله مهر آئین بوسیله جناب محمد مخلص تهیه
 گردیده و حاصل هر دو بطوری است که ذیلا نگاشته
 میشود.

جناب ملا میرزا محمد واک جناب فروغی چهار سیر
 و چهار ختر از د و زوجه آورده اند از چهار فرزند انث
 کوچکترین آنها مسماة بخدیجه بگم از اهل لیمان بوده و
 بعقد ازدواج جناب ملا علی واک شهید مجید جناب
 صدیق العلماء (که انشاء الله شرح احوال شر جداگانه
 نوشته خواهند شد) در آمده و بعد از وفات در قصبه
 شفیح آباد مدفون شده اما پسران جناب ملا میرزا محمد
 جمعا مؤمن و پایمی آنها این است ۱- ملا عبد المحسن
 ۲- میرزا محمد علی ۳- میرزا عبد الحسین ۴- میرزا محمود
 و همین پسر چهارم که من حیث السن اصغر و من حیث
 المقام اکبر از برادران است جناب میرزا محمود است کسیه
 من بعد رعایة للاختصار بکلمه فروغی تنه ایاد خواهند شد
 باری جناب فروغی هر چند تاریخ تولد و درجه
 تحصیلاتش معلوم نیست ولی معلوم است که بی اثیزانده بوده
 زیرا پدر بزرگوارش بعد از مراجعت از قلیعه شیخ طبرسی
 تا سنه ۱۲۹۵ هجری حیات داشته و بشرف اصغای ندای
 جان افزای جمال اقدس ابی فائز گردیده حتی نامش
 در الواح صادره از قلم اعلی نازل گشته چنانکه در لوحی
 فرموده اند (تداظهرنا الاحمد الا زغتی و بعثنا المحمد
 الفروغی لبشر اهل الارض والسما) و نیز

والده اش يا سماع تغردات حمامه وفا وتغنيات ورقاي
بقا فائز بوده ودر سلك مؤمنات موفقات درآمده و شاهد
مطلب همانا اين مناجات صادره از كلك ميثاق است كه
زيب اين تاريخچه ميگردد . قوله جل ثناؤه
هو الله - مناجات در ذكر مرغ حديثه ملكوت ابهسي
وحمامه رياض ملا اعلى والدمحتم ووالده محترمه -
حضرت فروغى عليه بها الله الايهي
هو الله

الهي الهي اذ ركس في عمان يحار الليلا يا وانقذني من
غمرات ظمطام الرزايا ونجني من هذه الظلمات الدهما
وعرجني الى اوج ذروة التقديس في عوالمك النورا -
فوعزتك قد اشتدت لواجم الحرمان بين الضلوع والاحشاء
وعظمت الياسا والضراء المهاجمة من كل الانحاء فالدمع
منسجم والقلب مضطرب والصير منضم وذايت الافئدة
وتفتت الاكباد الى متى يا الهي تتركسني في وهدة
الحرمان يتلاعب في ايدي الصبيان ويعد بني اهل
الطغيان ويرمونني بينال الظنون والاهام ايرب انسى
فورك فانصرني بجنودك وحينئذ تجدي بفرق من ملئكتك
وقبيل من الملا اعلى كما وعدت به عبادك الحنفاء
انت نصيري يا الهي وانت مجيري يا محبوبي وانت

سعيري يا مقصودي ليس لي الا انت ولا ارجو الا انت ولا اتوكل
الا عليك ولا اتوجه الا اليك ولا اتمنى الا الوفود لديك اعشى
يا الهي وانلني كما من رحمتك الطافحة بصهباء اللقاء عند
رفرفك الا على في ملكوتك الا يهي وايدني على ذكر عبيدك
الذي عند انجم الهندي وسراج التقوى وسيد الابرار وقذوة
الاحرار يرحم اشرفت الانوار من مطلع الاسرار وانتشرت
بارقة الصياح من الافق الاعلى قد آمن بعيش جمالك ومهيبط
الهامك ومظهر عظمتك ومطلع تقديسك وجوهر تنزيهك
روحى له الفداء وهو منقطع عن النفس والهوى وينجذب
بشفحات قدسك المنتشرة من رياض الملا اعلى وقام علس
هداية الورى و ابراه الاصم والايكم والاعمى واحياء الموتى
برج الهدي وخدم عشيتك العليا بتايب من شديد القوى
ونطق بالثناء ودعا الى ملكوتك الاعلى فوقع في مخمصة
كبرى ممن طغى وبغى واحتمل كل مضيبة عظمى وبليبة
دهما في سبيك حبا بالطريقة المثلى واولئذ نار محبتك
في القلب والاحشاء وثانى باسمك على الملا ونطق بالبرهان
جهرا من دون خفا الى ان طافحت له كما من الوفا بصهباء
موهبتك التي شاعت وذاعت في الارجا وترك الدنيا وطار
الى رياض رحمتك الخدائق العليا واتخذ كرا فى شجرة
طوبى وترنم بنغمات الشكر بفنون الالحان في جننتك

الماوی ایرب زینحه بسلاف اللقا و رحيق العطاء فی
 عالم البقاء انک انت الکریم الرحیم الرؤوف الغافر العفو
 التواب ثم ابتهل الیک ابتهاج العانی الی الباب الرحما
 ولا دعوک بلسانی و جناتی ان تدرک امتک الطیبیة
 الطاهرة التی صعدت یا جنحة الايقان الی سماء المشاهدة
 والعیان ورجعت الیک خاضعة خاشعة راضیة مرضیة
 مطمئنة بفضلک وجودک واحسانک یا ربی الرحمن کرامة
 لقرینها الجلیل وفضلا علیها فی بابک الرحیب وانلهنسا
 اقداح الافراح فی محفل اللقا حتی تنال المرتبة
 العلیانی ملکوت الاسماء انک انت الجواد الجزیل العطاء
 وانک انت الکریم العظیم المواجه علی الولا^{اهل} وانک انت
 الحنان علی الاماء یا ربی المستعان ع
 گویند اولین اقدامی که جناب فروغی در راه اعلاى کلمة
 الله کرده مسافرتی بوده که در عنقوان شیباب باتفاق ملا
 محمد علی نامی از هموطنان نموده در این سفر ایستاد
 گذارشان بقریه^ه بندخت افتاد و آنجا محل توجه حضرات
 در اویش گنایادی است و مرشد های این طایفه که بترتیب
 عبارتند از مرحوم حاجی ملا سلطانعلی مؤسس سلسله
 که خون مرید و سر سپرده^ه مرحوم معاهد تعالی شاه اصفهانی
 بوده و فرزند مرحومش نورعلی شاه و نوه اش صالح علی شاه

که فعلا در قید حیات است . جناب فروغی لدی الوردینا
 مرحوم حاجی ملا سلطانعلی ملاقات و از معنی حدیث قدسی
 (کنت کتزا مخریا) سؤال کرد آن مرحوم گفت فعلا وقت ندادم
 این حدیث مطالبی دارد که باید در خلوت از سینه بسینیه
 سپرده شود لذا روز دیگر دیدار حاصل و سؤال مذکور
 تکرار و مجددا بدفع الوقت گذرانده شد سپس آن دو رفیق
 راه جذباء (طیس) را پیش گرفتند و از آن نقطه بفازان
 (تون - فردوس) گذر کردند و از آن محل ببشرویه تشریف
 فرما شدند و در هر نقطه احباب را دیدن نمودند و در
 افتداه آنها نارحب و شعله شوق افروخته موقفا و مؤیدا
 مراجعت بفروغ نمودند و جناب فروغی شرح این سفر را از
 بشرویه بمحضر جمال قدم جل کبریائه عریضه کرد و در جواب
 مورد عنایت گردید و خدماتش مقبول افتاد چنانکه در ضمن
 آن لوح مبارک این عبارات متعالیات مذکور است : (قد کما معک
 اذ هاجرت و مسافت الی الدیار لتبلیغ امر ربک مالک الملک
 و الملکوت سمعنا ذکرک فی هذا النبا الاعظم و بیانک فی
 هذا الغریب المظلم)

از آن پس جناب فروغی مدتی مدید در مسقط الرأس خود
 فروغ اقامت داشت و با جوش جوانی و خروش ایمانی در مجامع
 و مجالس داد فضاحت و بلاغت میداد و بدرجه ثی مسوره

وجه اهالی شد که علمای محل را عرق حسد بحرکت آمد و نزد شاهزاده حاجی محمد میرزانه فتحعلیشاه که حاکم تربت حیدریه بود شکایتها کردند و عاقبة الامر مقارن سنه ۱۳۰۸ قمری بامر حاکم او راتحت الحفظ از فروغ بترت بردند شاهزاده مجلسی تشکیل داد که علمای شهر و فقهای اطراف تربت در آن حاضر بودند و حضرات علما رایسا او بمنظره واداشت وبعد یفتوای آخوندان ایشان رایسا سواران خود بمشهد فرستاده بوالی وقت تسلیم کرد والی مدتی او رازندانی کرده و چون قلمدان و سایر اشیاء را از ایشان گرفته بودند جناب فروغی از فی حصیر و ریزه های ذغال عریضه فی بناصرالدین شاه نوشته باتداییری از زندان مشهد بطهران ارسال داشت نامه اثر در شاه مؤثر افتاد و حکم آزادی او صادر و اجازه داده شد بپسرجامیل است برود و چون این خیر بین علما منتشر شد از نو بجنبش آمده والی را وادار کردند که ایشان را بکلات باسیستان بفرستد تا ناسازگاری آب و هوا سبب هلاکت ایشان بشود بالاخره والی رای علمای را اجراء کرده جناب فروغی را بکلات تبعید و بحاکم آنجا سفارش نمود که او را حت بظرف فرار نهد در زمان اقامت آنجا حرکات و سکنات جناب فروغی شخص حاکم را شیفته و مجذوب ساخت و در

خلال این احوال روزی حاکم خبر صعود جمال مبارک رایه فروغی داد و از غروب شمس حقیقت چنان بی تاب و تشوان شد که مزیدی بر آن متصور نیست و سه روز صائم و شبانگهان بشهجه قائم بود و موقع افطار بآب تنها اکتفا میفرمود شب جهنم جمال قیّم را در عالم رؤیا زیارت کرد که ایشان را مورد عنایت و الطاف قرار داد لهذا تسلیت یافت باری حاکم کلات خواهش کرد که روزها در منبر روضه بخوانند و مردم را موعظه و نصیحت نماید چون امر حاکم را امثال نمود و چند روز بموعظه و خواندن روضه پرداخت و ذکر بزرگواریش در میان اهالی پیچید آخوندان محل را داعی رشک و عنیبت بر آن داشت که بمشهد نوشتند این مرد حاکم را فریفته و باخود همراه کرده و نصف بیشتر سکنه کلات را از راه بند برنده و بضلالت انداخته والی نامه فی مشهد بد آمیز بحکومت کلات نوشته امر کرد جناب فروغی را بجانب باجگیران که نقطه سرحدی است حرکت دهد حاکم نامه والی را بجناب فروغی ارائه داشت او اظهار اطاعت و انقیاد نموده فرمود ما در هر حال راضی بقضای الهی هستیم و توکل و اعتماد مان باوست و هممان ایام بیاجگیران رفته از آنجا چگونگی احوال را بعشق آباد مرتوم داشت یاران مدینه عشق جناب فروغی را بااکرام

واحترام تمام بعشق آید بردند و این اولین سفر حضرت
 فروغی بعشق آید است که پس از ملاقات احباب روانه —
 ساخت آمدن شد و بشرف مشول فائز گردید و دیده سر
 و سر را بدیدار حضرت من اراده الله روشنی بخشید .
 X اولین دفعه بی که مشرف شد حضرت مولی الوری —
 فرمودند باید در حق حاجی محمد میرزا و علمای مشبهند
 دعا کنی چه اگر آنها تفتین نمیکردند تو باینجا نمی آمدی
 و زیارت عتاب مقدسه نایل نمیگردیدی سپس در خدمت
 حضرت عبدالیهیاء زیارت روضه مبارکه رفت آن اوقات
 جمسته بسته اموری از ناقضین دیده میشد که دلیل بر
 انحراف آنان از ظل عهد و میثاق بود و برخی از مؤمنین
 هوشیار پی بنوای آن گروه برده بودند از جمله جناب
 فروغی بود که مطلب را دریافت زیرا روزی پسر میرزا محمد
 علی طشتی مملو از میوه معروف بیوسف افتد ی نزد جناب
 فروغی آورد و گفت سرکار آنا اینها را فرستاده و فرموده اند
 که شما بین احباب قسمت کنید جناب فروغی پرسید سرکار آنا
 کیست جواب داد آقای غصن الله الاکبر جناب فروغی گفت
 سرکار آنا یکی است و آن حضرت غصن اعظم است بلسی
 در غصنیّت غصن اکبر سخنی نداشتیم ولی هنگامی این اسم
 بر او میزیید که از ظل غصن اعظم منحرف نشده باشند

و حال که از فرمان ایشان خارج شده حکم شاخه خشک
 را دارند و شاخه خشک لایق نار است بعد گفت همیشه
 در مقابل نور ظلمتی بوده چنانکه در مورد هاییل و قایینسل
 و ابراهیم و نمرود و موسی و فرعون و ثیافا و رسول الله
 و ابوجهل و حضرت اعلی و محمد کریمخان و جمال مبارک
 و یحیی مشاهده گشته حال هم در برابر حضرت عبدالیهیاء
 میرزا محمد علی پیدا شده و این تازگی ندارد چه محال است
 است که نور باشد و ظلمت نباشد بعد گفت این یوسف
 افتدی ها را بپیر که نه من آنها را میخورم و نه احباب باری
 چون هنوز نقض حضرات علیش نشده بوده است جناب
 فروغی از این پرده نری خائف و مضطرب شد و میترسیدند
 سخنانش موافق اراده حضرت من اراده الله نباشد اما
 هنگامی که بحضور مبارک تشرف حاصل کرد آثار شاشت را از
 سیمای مبارک هبوط دید در همان مجلس بالای میز طبقی
 از یوسف افتدی بود که حضرت عبدالیهیاء یاد بیت مبارک
 یکی از آنها را از پوست جدا کرده بود و برش آن را بجناب
 فروغی مرحمت نمودند و فرمودند شما اهل حدیث و خیرید
 آیا حدیثی که نصفش عربی و نصف دیگرش فارسی است
 میدانید؟ سپس ادامه دادند که روزی رسول الله و حضرت
 امیر المؤمنین با هم انگور میل میکردند حضرت رسول یعلی

فرمود کل العنب دوتا دوتا حال من هم بشما میگویم کل —
 الیوسف افندی دوتا دوتا جناب فروغی چون این لطف و
 عنایت را مشاهده کرد فهمید که آنچه پسر میرزا محمد علی
 گفته بجا بوده است .
 چندی بعد یامرمبارک ابتدا بیروت سعید سپس
 یاسکندریه رفت هنگام توقف در اسکندریه نامهئی از حاجی
 میرزا حسن خراسانی رسید که ما و جمیع احباب منتظر قدم
 شما هستیم جناب فروغی در جواب نوشت که من توکم ویدون
 اذن مولایم کاری انجام نمیدهم وقتی که این جواب بمصر
 رسید حاجی میرزا حسن مذکور عریضهئی بمحضرمبارک
 نوشته است دعا نمود اجازه فرمایند جناب فروغی بمصر بیایند
 و چندی در آنجا توقف کند بر اثر آن عریضه حضرت عید البها
 لوحی یافتند فروغی نازل و مرثم فرمودند (دیدنی از
 کعبانیان مصر بفرمائید) لذا جناب فروغی از اسکندریه
 بمصر شتافت و احباب را زیارت نمود و اولین مجلس باشکوه
 و جلالی که در منزل حاجی میرزا حسن منعقد و بوجبه
 احباب و حضرت ابوالفضائل آراسته شد جناب فروغی رشته
 سخن را بدست گرفت و بیاناتش در زمینه اثبات مرکزیت
 و ابطال ناقصان پیمان بود و چون خیلی بی پروا صحبت
 میکرد حضرت ابوالفضائل در صد در برآمدند یا و یفهمانند

که برده در روز از روش حکمت است ولی جناب فروغی
 از این تذکر برآشت و گفت هنوز در میدان سخن سرائی
 اسب من از جولان باز نمانده که یگویم یا ابوالفضل اندر کسی
 گذشته از این مگر نمیتانید که حضرت عید البها در لاج من
 فرموده اند (کن قائد هذا الجيش العرم) حضرت —
 ابوالفضائل چون نام لوح و عبارت آن را شنید بکمال خلوص
 از جای برخاست و بجناب فروغی نزدیک شده گفت اول
 کمینکه را نوی این سردار را ببوسد منم جناب فروغی هم
 پهای خاست و آن را نشمنند ار چند را در آغوش کشید و هر دو
 بکمال محبت روی یکدیگر را بوسیدند باری جناب فروغی
 با رضایت روانه شد و پس از انقضای ایام وصال بسوی
 ایران رهسپار گردیده پس از طی منازل بطهران ورود کرد
 مقدم ایشان در آن مدینه گرامی گردید و در مجالس پر جمعیت
 حاضر میشد و مانند غضنفر پیشه محبت الله نعره دلآوران
 میکشید و یانطق بلیغ محافل را گم و یاران را مشتعل میساخت
 همانا ورود جناب فروغی را بنایب السلطنه کامران میرزا خیر
 دادند و اظهار داشتند که جدیداً شخصی از این طایفه
 از عکا آمده و هر روز در چند محل که حضرات اجتماع دارند
 سخنرانی میکند بنایب السلطنه بتشویش افتاده عدهئی از
 خدمه خود را مأموریت داد که از چگونگی اجتماعات احباب

اورا مطلع سازند ما مورین بتکاپو افتاده روزی خبر یافتند
 که احیاب دریای محفل دارند لذا سراغ باغ را گرفته به
 آنجا شتافتند و کفشهای اهل مجلس را شعره و قریب نهصد
 زوج کفش شماره آوردند و بلا فاصله نایب السلطنه را مطلع
 کردند و او فرمان داد که هر جا این مسافرت از راه را بیابند
 بحضورش بیارند ما مورین بزودی منزل جناب فروغی را پیدا
 کرده بدرون رفتند و چون خود او از منزل بیرون رفته بود
 خادمش آقا سید علی را با چند جلد کتاب امری برداشته
 نزد نایب السلطنه بردند کامران میرزا شروع با استتطاق نمود
 و او بدون پروا بایمان خود اقرار و بزبان عامیانه برد رستی
 عقیده خویش حجت و بینه میآورد بالاخره نایب السلطنه
 اظهار داشت مرا یا تو رجوعی نیست برو با قنایت یگو اینجا
 بیاید که من با او کار دارم و میخواهم مطالبی از او سؤال
 کنم آقا سید علی بمنزل بازگشته و جناب فروغی را از جریان
 کار آگاه ساخت جناب فروغی همان ساعت خطی بنایب
 السلطنه نوشت که پیغام حضرت والا رسید و فردا بخد مت
 خواهم آمد احیای الهی که از قضیه مستحضر شد نسبت
 بیعناک گشته مایل نبودند که جناب فروغی نزد نایب السلطنه
 برود و عاقبت این احضار را وخیم میسرند ولی جناب
 فروغی متوکلا علی الله تصمیم گرفت که بوعده وفا کند

آن ایام ابوالقاسم نامی مشهور بخمار که از پنهان ران شهر
 و بشرب خمر و سایر افعال ناپسندیده آلوده بوده جدیدت
 یا مرالله ایمان آورده بر اثر زیارت نصایح قلم اعلی از اعمال
 مذمومه خود تیزی جسته میخوارگی و قمار بازی را ترک گفته
 ولی بر مردمانگی و دلیری او افزوده بود و در سیل حق و
 دوستانشند اکاری مینمود جناب فروغی او را طلبیده گفت
 من میخواهم بمنزل نایب السلطنه بروم آیا میتوانی جلیسو
 اسب مرا بگیری و تا آنجا برسانی ابوالقاسم گفت البته میتوانم
 و همان ساعت زنجیر دهنه اسب فروغی را گرفته بکاخ کامران
 میرزا برد درین راه یکی از احیاب که دانست جناب فروغی
 یکجا و نزدن که میروند گفت
 صیاد بی صید و دیدن عجیبی نیست
 صید از بی صیاد در دیدن مزه دارد
 باری چون بد رسرای نایب السلطنه وارد شدند و آمدن
 خود را خبر دادند نایب السلطنه پیغام داد که من امروز
 کام زیاد است و از پذیرفتن شما معذوم فردا تشریف بیارند
 حضرات فردای آن روز بهمان هیئت بمنزل او رفتند آن روز
 هم پیغام داد گرفتارم بسیار است فردا بیائید روز ششم نیز
 شرف و نفر یکفیت سابق روان گشتند و جناب فروغی بحضور
 پذیرفته شد نایب السلطنه وقتی که چشمش بجناب فروغی

افتاد گفت عجب آدم بیباک و نترس هستی جناب فروغی چند
بیت شعر بمناسبت کلام او و احوال خون خوانده جالس شدند
در این میانه طفل نایب السلطنه را که بسیار وقیح و لوس و یا
پسند در خیلی ما نوس بود بمجلس آوردند کامران میرزا
رو بطفل کرده گفت حالا من با این جناب (یعنی فروغی)
کار دارم جناب فروغی فوراً اظهار داشت که این جناب هم
(یعنی بچه) یا شما کاردارت بهرحال کامران میرزا فرمان
داد نالیچه در محل خلوت پهن کردند و باتفاق جناب -
فروغی با آنجا رفته نشستند و با امر کامران میرزا مقداری کاهو
و سکنجبین با یک تیغه کاره برای بریدن کاهو آوردند
نایب السلطنه اولین سئوالش این بود که واقعات و بانی هستی
جناب فروغی گفت حضرت والا من بهائی هستم نه بابی
بدرومان هم بهائی بوده اند چون صحبت گم شدند در
انتهای گفتگو کامران میرزا جمال قدم جل کیربائه زایاسم
میرزا حسینعلی نام بزرگ و این بر فروغی گران آمد و چندان
متأثر گشت که سر رشته تن بیرون مدارا از دستش خارج شده
گفت کامران میرزا حیا نعلیکی کسی را که من مکورا کوارو -
مدوراد وارو مرسل رسل و منزل کتب میدانم اینطور اسم
میری بده این کار را بیینم نایب السلطنه گفت با کاره -
چکار داری گفت میخواهم گلوی خود را ببیم تا خون مرا شما

بخورید معلم میشود که از خون ما طایفه بهائی هنوز سینه
نشده است شاید خون من شما را سیراب کند نایب السلطنه
که جناب فروغی را اینگونه آشفته و خشمگین دید گفت شما
ایشان یعنی حضرت بهاء الله را چه میدانید جناب فروغی
گفت ایشان در مقام دارند یکی مقام بشری و در آن با دیگران
شریکند چنانکه حضرت رسول نیز در این مقام فرمود (انا بشر
مثلکم) و دیگر مقام روحانی و آن مقام ربوبیت و خارج از -
ان را که است چنانکه پیغمبر هم اشاره باین مقام فرموده
(لی مع الله حالات انا هو و هو انا) خلاصه در این زمین
مطالبی بیان کرد سپس کامران میرزا گفت شنیده ام اجتماعات
بسیار مهم تشکیل میدهند شاید خیال افساد دارند جناب
فروغی گفت کتابهای ما الآن نزد شما موجود و تکلیف بهائیان
در آن معین است بهتر آنکه ملاحظه فرمائید و نیز شایسته
است متوجه باشید که جامعه بهائی ملتی مستقل است و میان
عمر ملتی اشخاص صالح و طالح هر دو پیدا میشوند و مجالس ما
برای این است که مردم را نصیحت و تربیت کنیم تا اشخاص
لاابالی و بد کرداری اگر میانمان باشند متنبه گردند و متقی
و پسر هیزگار شوند و این خیرش بشما هم میرسد اگر این مجالس
و محافل منعقد نشود و بهائیان از نصایح حضرت بهاء الله
بیخبر بمانند ضررش منکن است بشما برسد چنانکه در اول این

امریکی از افراد این طایفه بعثت بی خبری از تعالیسم حضرت یاب اعظم با علی حضرت شاه بابا جسارت کرد و گلوله بسجانب او انداخت ولی بعد این حادثه تکرار نشد زیرا مادر مجالس خود بیہائیان تذکرات سود مند میدنم نایب السلطنه از این تقریر اظهار سرور کرده گفت من از شما خاطر جمع شدم حالا مرخصید بیروید و هر قدر میتوانید مجلس درست کنید جناب فروغی چون از باغ بیرون رفت دید ابوالقاسم هم از پشت درختی بیرون آمد گفت آنجا چه میکردی جواب داد که من بموقعیت خطرناک اینجا واقف و قبلا باخسود اسلحه برداشته بودم و در باغ خود را در محل تیررس پشت درخت پنهان کردم که اگر شاهزادہ بشما ضرری برساند اورا بسزای خود برسانم این را گفت و پرسید که در این صورت آیا خدا مرا میآمرزد یا نه منی بیرونم افزونہ میشد جناب فروغی فرمود در جواب این سؤال حیرانم ولی بتو قول میدم از محضر مبارک جواب صحیح برایت بیارم این واقعہ گذشت تا اینکه روزی در محفل جمال بیروجری که هنوز پرنہ از روی نقاشی برداشته نشدہ بود مطلبی عنوان کردہ گفت حضرت عبدالیہا در این خصوص چنین فرمودہ اند اما من بگمانم کہ فلانطور گفته شود بہتر است جناب فروغی از این حرف شدت در غضب شدہ بلا اختیار برخاست و بی

تا عمل تشکی را کہ در زیر او بود بیرون کشیدہ بجائی انداخت و گفت کارتو بجائی رسیده کہ در مقابل نص حق اجتناب میکنی ؟ و چون حضار همه از این گفته جمال رنجیدہ بودند فروغی را حمایت نمودند جمال ہم کہ دید حرفش خیلسی نامربوط از کار آمد از در عذرخواهی داخل شد ولی در اینجا ہم فروغی برخود لرزید کہ میان این حرکت مرضی حق نبودہ باشد و بالجملة در آن ایام بعضی از احباب طہران میخواستند بجای تکبیر اللہ ایہی اللہ اعظم را در بین احباب رواج بدہند و میگفتند چون اکنون دورہ حضرت اعظم است ما ہم سزاوار است کہ کلمہ اللہ اعظم را تکبیر خود فرارید ہم و از جملة طرفداران این مطلب زنی بود مبلغہ بنام فائزہ خانم ولی حضرت عبدالیہا بہیچوجه با تغییر تکبیر رضایت نداشتند و بفروغی دستور دادند کہ در طہران باحیاء بفہماند کہ این عمل موافق رضای الہی نیست و باید البتہ احیاء از این اختلاف قول احتراز کنند و جمیعاً بتکبیر اللہ ایہی ناطق گردند جناب فروغی در طہران برای انجام این مأموریت مانند پارہئی از نفوس محترمہ دیگر در رفع اختلاف خیلی کوشید تا بالاخرہ لوح مبارک حضرت عبدالیہا سبب گشت کہ این بدعت یکی از میان دوستان برداشتن شد و بعد از طہران بعشق آبد رفت در آنجا جوانسی از

خاندان محترمین احباب مرتکب کارنامشروعی شده بسود
 حباب قضیه را بفروغی نقل کرده گفتند خوب است شما او را
 نیبه کنید همان اوقات روزی آن جوان در انقضای مجلسی
 زد فروغی آمد که احوالپرسی و اظهار ارادت نماید بمحض
 اینکه نزدیک رسید جناب فروغی سیلی آبداری بر صورتش
 واخت که صوتش راهمه شنیدند آن جوان که نه است بچه
 جهت این سیلی را خورده در کمال ادب گفت غلط کردم
 از گناه خود توبه کردم و اظهارندامت بسیار نمود و روانه
 شد و روز دیگر یک کیسه پول نقره نزد ایشان آورد و گفت
 عوض من شما احبای ارض مقصود را مهمان کنید و از حضرت
 ولی الوری بیزای من طلب مغفرت نمائید این فتره هفتم
 داشت و یازدهم جناب فروغی بساحت اقدس مشرف و مسورد
 آیات لا تعد و لا تحصی گردید .
 روزی در حالی که بتنهائی در حضور بود هیکل مبارک
 میفرمودند که رو بفروغی آورده فرمودند این ناقصین فتنه
 فساد را از حد گذرانده اند آیا چه باید کرد ؟ جناب
 فروغی تصور نمود که چون هر وقت بغی و عناد اهل
 غیاب اوج میگیرد حق جل جلاله نفسی را بمشهد فنا
 فرستد و بدینوسیله فتنه را فرو مینشاند و باب صلاح
 وجه غیاب مفتوح میدارد شاید حال هم اوضاع مقتضی

تربانی یکی از مؤمنین است لهذا بافندام مبارک افتاد و از
 روی عجز و انکسار عرض کرده که اگر میل مبارک بقدیه و تربانی
 است بنده حاضر حضرت عبدالیها بحال تیسیم و مسزاج
 فرمودند خوب خیالی است میخواهی بحضور جماعت مبارک
 بروی و خود را آسوده کن و ما را در خاکدان ترابی تنها
 بگذاری و بریسانات مبارک اضافه فرمودند که تو باید باشی
 سپس فروغی در دل اینطور گفت که تربانت شوم جمیع امور
 عالم در قبضه اقتدار تست بیک اراده عالمی را آسوده کن
 چون این مطلب از خاطرش گذشت حضرت عبدالیها فرمودند
 همان است که فهمیده ای اما میدانم برای چه مالینها را
 نگاه داشته ایم عرض کردند فرمودند اینها بزرگترین مزورین
 و مخربینند اینها را باین جهت نگاه داشته ایم تا هر رخنه
 و ثلمه ای که میتوانند بر امرالله وارد سازند تا ما سد نمائیم
 و دیگر احدی نتواند شکافی در حصن امرالله ایجاد کند
 این است حکمت باقی ماندن آنها .
 جناب فروغی چنانکه گذشت متعهد شده بود که پاره ای
 سئوالات از محضر مبارک بنماید ولی غالباً در حضور فراموش
 میکرد و گاهی هم که بیادش میآمد بجز بیان طلعت میثاق
 مزاج میشد و مجال سئوال برایش باقی نمیمانده تا اینکه
 روزی پس از این از تلطفات بی اندازه فرمودند کشتی سوت

میکنند باید بروی بیعتی و از آنجا بیند ریوشهر و بعد
 بآباد و همچنین بسیاری از شهرهای ایران را شمرده اند
 و خط سیرش را معین نموده فرمودند سلامت جناب
 فروغی از طرفی مست عنایات لانهایات بود و از طرفی با خود
 میاندیشید که در ورود بطهران اگر ابوالقاسم خماربیرستند
 که آیا بوعده وفا کردی یا نه چه جوابی بیاوردند و در
 عشق آباد جواب آن جوان را که طلب آموزش نموده چسبه
 بگویم بمحض آنکه این انکار در مغزش پدیدار شد حضرت
 عید البها از مجلس حرکت نموده فرمودند جناب فروغی شما
 تنها بیایید چون از تقای ایشان روانه شد فرمودند
 وقت تنگ است در بیرون باغ امیریه جواب ابوالقاسم خمار
 را چه دادی عرض کرد حق خود علام العیوب است فرمودند
 بزیان خودت بگو عرض کرد جوابش را معلق بفضل و کسرم
 مولایم نمودم تا در حق او چه بفرمائید فرمودند مگر توفیر آن
 نخوانده بودی که میفرماید انما الحسنات یندحین السيئات
 سلام ما را باو برسان و بگو گناهان قبیل از ایمان او را
 خداوند عفو فرمود ولی بعد از این پیرامون معاصی نگردد
 سپس فرمودند باجمال بیوجردی چه کردی عرض کرد چون
 در مقابل نص مبارک اجتهاد کرد تشک را از زیر پایش
 کشیدم و بدو زانداختم و گفتم یقیناً ترا این تشک بغرور

انداخت که چنین جسارتی نمودی فرمودند جمال مبارک
 ترا باین کار واداشته زیرا که او با ناقصین همدست شده
 باحیاء بگو گول او را نخورند بعد فرمودند با آن جوان
 عشق آبادی چه کردی عرض کرد در ملا عام او را آداب
 کردم فرمودند کار خوبی نکردی این قبیل نفوس رایبند
 در خلوت گوشمالی داد ولی خداوند از تفصیر تو باو هر دو
 در گذشت بعد از این بیانات فرمودند فی امان الله
 جناب فروغی در حالی که مست یاده سرور بود از حضور
 مرخص شده بلنگر گاه رفت و در کشتی نشسته روانه شد
 و یک بیک امصار را همانطور که دستور داشت گردش نموده
 بطهران وارد شد ابوالقاسم خمار از ورود ایشان خیردار
 شده پدید آمد و پرسید که در محضر مبارک در باره من
 چه عرض کردید جناب فروغی شرح ماوقع را بیان نموده گفت
 حضرت عید البها فرمودند خداوند از خطایای او در گذشت
 ولی متوجه باش که بعد از این قصوری از او صد و نیاستند
 ابوالقاسم از حصول این فضل و عنایت چنان بطرب آمد
 که وصف نمیتوان کرد و بشکرانه این موهبت کسانی را که در
 آن مجلس حاضر بودند برای فرداشب بضيافت طلبیدند
 از همگی قول گرفت که هر کدام هر کس را از احباب ملاقات
 نمایند فرداشب بمنزل او برای صرف شام بیاورند لهذا

در شب معهود عده کثیری از یاران بر سر خوان رنگین
 او جمع شدند در آن انجمن نورانی مائده جسمانی و
 روحانی هر دو موجود بود و جناب فروغی محفل را از فروغ
 اشتعال خویش روشنی بخشید اما وقتی که مجلس منقض
 گشت و احباب متفرق شدند و رختخواب جناب فروغی را
 راگسترند یکی از احباب ایشان اظهار داشت فلان تکس
 که از مبلغین عالی مقام این شهر است چون حکایت عفو
 گناهان خمار را شنیده گفته است که جناب فروغی این
 کلام را برای جلب نظر احباب بخود گفته و الا چگونه میشود که
 که حق مانند ابوالقاسم خمار کسی را که آورده بآنها
 سیئات شده بیامرزد جناب فروغی از استماع این مطلب
 مکتور و افسرده شد و قلباً توجه بساحت اقدس نمود و در
 دل گفت یا حضرت عبدالبهاء تو مطلبی فرمودی و من آن را
 ابلاغ نمودم و اکنون در باره ام چنین قضاوت میکنند علاج
 این کاریاتست چندان وقتی از این قضیه نگذشت یعنی
 پیش از آنکه پست بتواند از ارض اقدس بظهران برسد
 سبزی نشد که پاکتی سر بسته بجناب فروغی تسلیم کردند
 چون سر آن را گشود دید مملو از الواح مبارکه است و قیل
 از همه لوحی که بافتخار ابوالقاسم خمار نازل شده بود
 بدستش آمد که صورتش این است :

سوال

ای خمار ای خوشای حال تو ای خوشای حال تو که در رسوم
 معهود بیناغ معهود در رکاب حضرت محمود از سرای نصرت
 امر مالک و دود میدیدی ای خوشای حال تو ای خوشای حال
 تو قسم بصری غیب و شهود که در آن حین که آن نور مبین
 بدو زانوی توحید تشست و یاغلاً کلمة الله و نشر نجات الله
 مشغول اهل سوادق ایس سر از عرفات بیرون آورده و
 باحسنت احسنت و آفرین آفرین مشغول ای خوشای خانه
 تو ای خوشای بلانه تو والیها علیک ع
 جناب فروغی که بتلاوت لوح نایل شد فوراً ابوالقاسم خمار
 را احضار نموده گفت این لوح مبارک باعزاز تو نازل شده -
 چون ابوالقاسم لوح را زیارت نمود شکر خدا را بجا آورده
 قلبش مملو از نشاط و سرور گردید و از شدت فرح خود نداری
 نتوانست و برقص آمد جناب فروغی نام و نشان آن مبلغی را
 که در شب مهمانی از قول او مطلب مذکور را نقل کرده بودند
 داده گفت الساعة این دستخط مبارک را نزد آن جناب -
 میبری و ارائه میدهی تا بخواند و بداند که فروغی دروغگو
 نیست تا بعد از این چنین جسارتی نکند ابوالقاسم چون
 لوح مبارک را از نظر آن شخص گذرانید آن مرد گفت کسه
 شخص راوی مقصود مرا نفهمیده بوده و الا من میدانم که حق

یفعل مایشاء و یحکم ما یرید است .
 باری جناب فروغی پس از مدتی سیرو گشت در دیار
 و بلد آن یار دیگر بمحضر افتاد من مشرف شد روزی حضرت
 عبد البهاء یار فرمودند جناب فروغی شما هیچگاه کتسک
 خورده اید عرض کرد تا بحال نخورده ام فرمودند آیا میدانید
 حضرت اعلی و جمال مبارک هرک و کتک خورده اند و من
 هم کتک خورده ام و ضمنا حکایت گرفتاری جمال قدم و
 تشریف بردن خود ایشان بمنزل عمه و کتک خوردن در بین
 راه از اطفال محله را بیان فرمودند در این بین یکی از
 باغبانان یکدسته گل بنفشه بمحضر مبارک آورد چون
 چشمشان بآن گلها افتاد فرمودند ما فعلا بگل بنفشه
 انقبالی نداریم اما جناب فروغی میل دارند بایشان بده
 چون صحبت از بلایا در میان بود بنفشه هم نیلی رنگ
 است جناب فروغی را واقعه صحرای کر بلا بخاطر آمد
 که اشقیاء بقدری سیلی بر روی سکینه بنت حسین نواختند
 که چهره اش کیود شد سپس بلسان دل عرض کرد مسولای
 عزیز تو که گل بنفشه مرحمت کردی صبر و استقامت آن را
 هم عنایت کن مختصر در این اندیشه بود که فرمودند این
 سنه سنه قریب است و مطابق با عدد سیصد و دوازده و
 در قرآن خدا فرموده الیس الصبح یقریب امسال ناصرالدین

شاه از بین میروند شما با حیا بسیارید که مواظب خود
 باشنند و بعد مرخصش فرمودند و او از ساخت افتاد من از راه
 جنوب بایران رسید و اردک شیراز شد و از طریق شیراز
 بآبادیه ورود کرد احباب آنجا مردماتی رشید و مستقیم هستند
 هر روز محافل متعدد میآراستند تا اینکه مجلس جشن
 عروسی برای زن و مردی از احباب فراهم آمد و فروغی آن
 دو نفر را بآئین امیرالله عقد بست علمای محل که چندی
 دیدند شکوه بحاکم برده گفتند جسارت این طایفه بمقامی
 رسیده که برملا قوانین خود را که برخلاف دین اسلام است
 اجراء میکنند باید شما که سمت حکومت شهر را دارید از
 حضرات جلوگیری کنید والا اجازه بدهید خودمان بکمک
 مسلمین تا دیدیشان کم حاکم برای جلوگیری از آشوب
 آخوند ها دو نفر از نوکران خود را برای توقیف فروغی
 فرستاد تا او را بدون صدمه و آسیب بدارالحکومه حاضر
 سازند آن دو ماء مورکه بمنزل ایشان وارد گشتند و ماء مورست
 خویش را با اطلاع رساندند فروغی فوراً با ایشان براه افتاد
 تا اینکه بکوچه رسیدند در آن ساعت جماعت بسیاری از سکنه
 آبادیه در معایرو پشت بامها اجتماع نموده بودند ولی چون
 فروغی یا دو نفر ماء مور همراه بود جسارتی نکردند تا اینکه
 گذارشان بدریکی از منازین افتاد از مدرسه یکفر آخوند

بیرون دوید و جسورانه پیش رفته محاسن جناب فروغی را بدست گرفته چند مشت برسرو چند سیلی بر صورت ایشان زده فریاد کشید که ای مردم بی غیرت هنوز ایستاده اید و تماشا میکنید؟ مردم که چنین دیدند بشدت هجوم آوردند و هر که در حریمه بی از چوب و چماق و زنجیر داشت بکاربرد و از پشت یا صها خاک و خاکستر بر سرش میریختند ولی بزودی حاکم خیردار شده ایشان را بوسیله یک دسته مأمور مسلح از جنگ آن گروه نجات داده بدار الحکومه کشانید همانجا جناب فروغی در طهران یا صدر اعظم ملاقات و اورا شیفته و ارادتمند خویش نموده و اظهار داشته بود که من در ایران دشمن زیاد دارم شما سفارش خطی خطاب بولاة و حکام مرقم فرمائید که در موقع خطر مرا از جنگال گرگان آدمی صورت نجات دهند صدر اعظم حاجت ایشان را روا و سفارشنامه را بایشان تسلیم کرده بود که همیشه همسراه داشت این هنگام که او را باینکه مضروب و سروریش بر خاک و خاشاک بمحض حاکم آباده بردند توصیه نامه صدر اعظم را ارائه داشت و در بین اینکه حاکم مشغول قرائت فرمان صدر اعظم بود شخصی از اجزای حکومت که نزد یک فروغی ایستاده بود آهسته بی درین بایشان میگفت آنها لعن کن تا خلاص شوی فروغی اعتناء نکرد تا وقتیکه حاکم

از مجالعه نامه صدر اعظم فارغ شد آن هنگام رویان شخص کرده گفت پدر سوخته من که تعالیند نیستم حاکم گفست چه خبر است فروغی گفت نمیدانم این بی ادب از نوکرهای شماست یا بی نام و ننگ دیگری است که علی الاتصال بمن میگوید نعل کن نعل کن شما خود تان جواب این باوه سرای هرزه در رای رابدهید حاکم متغیر شده فرمان داد چند پشت گردنی بآن شخص زدند باری قزار بر این شد که روز دیگر در دفتر از خدام حاکم جناب فروغی را پشت سر خود براسب سوار کرده از آباده بسلامت بیرون بیرند و بیکی از دهات برسانند تا از آن نقطه بهر جا میخواهد برود از قضا نفسی از اشراقه گویا زنی نابرعیزگار بوده از قضا یاخیر دار شده دانست که عبور ایشان از کدام دروازه خواهد بود بدین جهت خاکستر زیادی آماده کرده بالای دروازه ایستاد و پسته مجرکی که وارد دروازه شدند خاکسترها را بر سر جناب فروغی ریخت بطوریکه از غبار خاکستر اسپهآم کردند و باین ترتیب از شهر خارج شده روی بمقصد آوردند در بین راه مأمورین طمع در لیا من و ساعت جناب فروغی بسته یکی از آنها گفت پارچه عمامه آقا برای پیراهن خوب است و عمامه را از سر ایشان برداشت رفیقش گفت ساعت

آقا هم برای شناختن وقت خوب است و آن را از بغل ایشان بیرون آورد و بعد عیا و قیابش بیمانه دیگر بتاراج رفت بالاخره جناب فروغی را بقلعه رساندند و از کدخدای محل رسید گرفته مراجعت نمودند که خدا فروغی را در کلبه حقیری که متعلق بشخص فقیری بود منزل داد آن مرد بحکم که خدا فروغی را پذیرفت ولی چون خیلی بی بضاعت بود پیش از کمی ماء کول بایشان نمیداد و بعسرت میگذراندند چند روز که گذشت جناب فروغی بمیزبان گفت در آیاده فلان نایب رامیشناسی جواب داد آری گفت من کاغذی هم نویسم آن را ببر قدری جنس از ماء کول و ملبوس بتمیید هند بستان و بما برسان میزبان خط فروغی را با آیاده برده خوراک و لباس آورد . در اثنای توقف در آن قلعه دو نفر آخوند که بغض و تعصبی شدید داشتند بعنوان تحقیق نزد جناب فروغی آمده بسر حقیقت امر الله لیل و برهان طلبیدند و پس از مذاکرات بسیار تسلیم شده ایمان آوردند بعد اظهار اشتقاق که حق جل جلاله هم بر شما رحم کرد و هم بر ما فروغی پرسید چگونه گفتند ما دو نفر در پشت دروازه کمین کرده بودیم که شما را بانیر یزئیم ولی غباری که از خاکستر برخاستت بچشمان ما رفت و نتوانستیم بآن عمل اقدام کنیم و در واقع آن

خاکستر سبب نجات شما گردید . یاری بغداد از چند ی اسباب رفتن جناب فروغی فراهم آمدند ولی نه مرکوب سواری داشت و نه راه رامیدانست میزبان کوهی را بایشان نشان داد که گفت آیاده در پشت این کوه است جناب فروغی با پای پیاده روانه شد و بترطریق نشانی میزبان با بدن خسته و پای آزار دیده از سنگلاخ و خارستان مخفیانه با آیاده وارد و بجانب باغی که محل اجتماع احباب بود روان شد ولی هر قدر برق الباب کرد جوابی نیامد و فتح یابی نشد ناچار از راه آب داخل شد و بعد با احباب ملاقات کرده چند روز ماند و از خستگی بیرون آمد و از احباب خواهش کرده که ایشان را بیزد برسانند احباب ایشان را از بیراهه بیزد وارد کردند و بمنزل جناب حاجی محمد تقی افغان رساندند که دی الزورود نامه مفصلی از سوء رفتار اهل آبداد بصدر اعظم نوشت و او هم بایسن نامه ترتیب اثر داده اوپاش را گوشمالی داد جناب فروغی بعد از چند ی طهران مقرب نمود و مدتی در آنجا بسود در اثنای توقف در طهران ناصرالدین شاه بدست میزبان رضای کرمانی مقتول شد و مدتی که بر این حادثه گذشت و مملکت آرامشی یافت روزی جناب فروغی را با صدر اعظم ملاقاتی داشت که در آن وقت با صدر اعظم گفت من بر بهائیان حسیق

عظیمی نام و آنها باید کلاً از من معنون باشند جناب
 فروغی گفت البته سرکار عالی همیشه بامام همراهی فرموده اید
 ولی تاکنون در این خصوص چنین فرمایشی نکرده بودید آیا
 تازه بی رخ داده صدراعظم گفت اعلیحضرت ناصرالدین
 شاه که مقتول شد دشمنان شما مصمم بودند فوراً قاتل او را
 بقتل برسانند و تهمت این جنایت را بر بهائیان وارد سازند
 من مانع شدم و گفتم باید از این شخص تحقیقات کافی بعمل
 آید تا معلوم گردد که محکوم او که بوده بعد کشته شود -
 بالاخره بر حسب رای من عمل کردند و میرزا رضا نسبت خود
 را با سلام داد و بهائیان برائتشان ثابت گشت و این بر اثر
 اقدامات من بود جناب فروغی اظهارات صدراعظم را بساحت
 اندام عرضه کرد در جواب لوح مفصلی نازل و غنایتهای
 بسیار در حق او فرمودند و درباره صدراعظم این عبارات
 متعالیات صادر شد : (اما ستایشی که در حق آن شخص
 شاخص فرموده بودید صحیح و مقبول و بجا بلکه آن ذات -
 محترم و بگانه در دانه صدق حکومت مستحق اعظم
 ستایش است ایده الله و شیده و ابده عزه و اقباله فی الدنیا
 و الآخرة اگر حسن تدبیر آن دبیر دیوان عدل و انصاف
 نبود آن فاجعه عظمی لعن الله من ارتکبها بخار بر سر
 دامان بیگانهان میرسید و ظلمتش روی معصومان را تیره
 نال

میکرد شورشیان مجهول و محفوظ و میرا مستور میماندند
 و مظلومان باین عمل شنیع و ظلم صریح و بدبختی عظیم
 متهم و بدنام و مشهور میگشتند و تا روز رستخیز از این تهمت
 شدید و فضاحت عظیم نجات نمیدیدند لهذا خدمت نمایان
 بدیوان الهی فرمود و یادش آن انشاء الله استقرار در
 ایوان بلند یزدان است) انتهى .

در تاریخچه مختصری که بامضای معصومه خانم فروغی
 و آنا خلیل الله فروغی نزد بنده حاضر است چنین نوشته
 شده که : (در این مسافرتها همه جا یا اشخاص بزرگ
 مواجه و طرف میباحثه و گفتگو میشدند و از جمله در طهران
 ملاقاتی با سلطان وقت مظفرالدین شاه نمودند و در این
 ملاقات که نزدیک دو ساعت بطول انجامیده صحبتها و مکالمات
 زیادی با سلطان میفرمایند که از هر جهت شایسته و برآزنده
 آن معضربوده و الحق سلطان را مجذوب بیانات و شیفته
 سخنان خود میکنند بطوریکه شرح آن در این مختصر نمیگردد
 و خود ایشان در سفرنامه اخیری که بخط خودشان میباشد
 کاملاً شرح تشرف آن مجلس و چگونگی ملاقات خود را با سلطان
 شرح داده اند و شاه را اطمینان کامل از طرف بهائیان
 حاصل میشود و از آن مجلس با موفقیت شایان از حضور شهریار
 مرخص میشوند چنانچه حضرت عیدالیها پس از این قضیه

در لوحی میفرمایند (ملاحظه نمائید که بنده جمال ایبسی فردا وحیداً بظاهر بلا ناصر و معین یا چنان شخص بجه نوع مکالمه مینماید و از عهده برمیآید و حیران میفرماید) و -
 عنایات بسیار در این لوح میفرمایند که گنجایش لوح آن مقدور نه (انتهی)

یاری از جمله سرگذشت‌های جناب فروغی که گوید در همین سفر بوده این است که روزی یکی از اطبای طهران بایشان اظهار داشت که من میخواهم شما را معاینه کنم جناب فروغی گفت مانعی ندارد بعد از انجام این کار بشخص ایشان اظهاری نکرد ولی بعد نزد احباب بکمال تأسف گفت که حیف از این بزرگوار که پیش از سه ماه دیگر زنده نخواهد ماند زیرا مزاجش مستعد مرض استسقا است و بر اثر همان مرض خواهد مرد کسانی که شنیدند محزون و دلگیر شدند اتفاقاً در محضری که این صحبت بمیان آمد میرزا احمد پیران رزاقه جناب فروغی حاضر بود و از شنیدن این مطلب بسیار مکدر شد و در مقدم از تصور حلول این مصیبت گریه میکرد جناب فروغی اولین دفعه بی که او را بریشان و گریان دید گفت عمو جان ترلجه شده که گریه میکنی او ابتدا چیزی نگفت ولی بعد از اصرار قول دکتر را نقل کرد جناب فروغی او را -
 دل‌داری داده چنین گفت که (من خدمت کسی میروم کس

جمیع اشیا در قبضه قدرتش اسیرند مرض سگ کیست کسسه خواسته باشد یدون اجازه او بمن ضرر برساند البتسه اشخاصی که تا سف میخورده اند نیز آنها را بشمارت ده که خاطر جمع باشند)

یاری پس از چندی بطوریکه دکتر پیش‌بینی کرده بود علامت مرض استسقا ظاهر و رفته رفته شدید میشد بتسمیکه از آشامیدن آب سیرنمیگشت لذا عریضه بی بمحضر مبارک نوشته اذن حضور خواست و اجازه تشریف داد و رگردد چون بعصر رسید حالتش وخیمتر شد و در ساحت اقدس مرضش بساوج شدت رسید و بدنش آماس کرد احباب در پیشگاه حضور معروض داشتند که جناب فروغی حالتش خیلی خراب است فرمودند او بنده جمال مبارک است نمیمیرد روز دیگر خود بعیادت فروغی تشریف برده و فرمودند جناب فروغی کس مرضی ندارند سپس دستور دادند که الآن فلان دوا را بچوشانید احباب فوراً امر مبارک را اجرا نمودند دوا را حاضر کردند هیکل مبارک برای امتحان درجه اعتدال دوا انگشت مبارک را در کاسه فرو بردند فرمودند معتدل است و آن را بفروغی خورائید بعد فرمودند فلان غذا را هم برای شام ایشان ترتیب بدهید جناب فروغی عرض کرد اگر ماست هم داشته باشد بی میل نیستم حضرت عینه البها باحباب فرمودند

اگرچه ماست برای این مرض مثل زهر است ولی چون فروغی بنده جمال مبارک است قدری ماست هم با او بد نیست چون دستور مبارک بکار بسته شد مرض بکلن دفع و آثار آن هم برطرف شد و سال دیگر که گذار جناب فروغی بطهران افتاد دکتر مذکور اطلاع یافته بدین نش رفت و چون او را — تند رست دید متعجب شده اظهار داشت اجازه بدیده شما را معاینه کنم جناب فروغی گفت چه عیب دارد طیب بعد از معاینه دقیق گفت سبحان الله مانند شما وجود سالمی در تمام طهران پیدا نمیشود بعد پرسید که آن مرض مهلك كجا رفت و چگونه خود را معالجه کردید فروغی کیفیت را حکایت کرده گفت من بحضور شخصی رفته ام که جمیع اشیا با اجازه او متحرک تاجه رست بمرض طیب از صمیم دل بر زبان راند که حق لا ریب فیه .

خلاصه جناب فروغی بدستور مبارک از طهران قصه حرکت بخراسان داشت اما در شهر ریزه قضیهئی رخ داد که این سفر را قدری بتا خیر انداخت و شرح آن بر طبق نوشته جناب محمد مخلصی که نزد بنده موجود میباشد بعین عبارت این است : (جناب فروغی میفرمودند . . . در طهران بودم که لوح مبارکی رسید که جناب فروغی بخراسان حرکت نمایند در این بین کاغذی از احیای

بزند رسید که نوشته بودند که مجتهد بزند آقا سید علی حایری هر روز بالای منبر میروند و میگویند این بهائیان آب تو گوش مردم کرده اند بعضی بیچاره ها را گیر میآورند و از زمین پیدین میکنند و با مثل منی (۱) گفت و شنید نمیتکنند که جواب آنها را بدیم یا نه و براهین قاطعه که بیچارگان دیگر گول نخورند و هر روز همین کلام را میگویند و هل — من مبارز مطالب و در میان ماطایفه بزند شخصی نیست که یا او هم نبرد شود و بقاعده علییه او را قانع نماید اگر در طهران هست و مصلحت میداند بفرستید محفل روحانی گفته بودند اگر این کار بشود یعنی يك شخص از مبلغین برون و جواب او را بدید و او را قانع نماید بد نیست و لسی گفته بودند که شخص که باشد جناب فروغی که تکلیفشان معین است که باید بخراسان بروند دیگری را باید تعیین کرد آقایان مبلغین و ایادی امرالله هر که ام را که اظهار داشتند عذر آوردند ولی من یابن مطلب مایل بودم که بروم بزند و

(۱) — مرحوم حایری از مجتهدین بسیار متبحر بوده و در رفتن آتیبه نیز اطلاعات خیلی وسیعی داشته است از حیث اخلاق نیز حلیم و سلیم و در مدت زندگانی ضری یا حیاب — نرساند لهذا در تاریخ این امر همواره نامش با احترام برده میشود

جواب نیک علی حایری را بد هم حق جل جلاله هم از حال من یا خیر بود حتی شب یا احباب خدا حافظی کردند و همان بودند بسمت خراسان اول طلوع آفتاب صورت تلگرافی از حضرت عبدالبهاء میرسد که فروغی از سمت یزد بخراسان بروی ولی این تلگراف وقتی رسید که حاجی عباس نوکر جناب فروغی مالها را بار کرده منتظر بود که جناب فروغی سوار شوند بعد از رسیدن تلگراف مبارک جناب فروغی کاغذی یا حیای یزد مینویسد که چون راجع بسید علی حایری کاغذی نوشتند جناب فروغی عازم آنجا و محض جواب او میآید یا خیر باشید کاغذ احیای طهران را حاجی میرزا محمود آقای اتنان پیش جلال الدوله میرد جلال الدوله میگوید چون موکب همایونی خیال حرکت فرنگستان را ندارد میترسم فسادی واقع شود و نتوانم جلو لجاره را بگیرم و من میل بفساد ندارم نقیضا وقت این کار نیست باید مرهون بوقت دیگری باشد حاجی میرزا محمود آقا سفارش جلال الدوله را در کاغذ مینویسد که جلال الدوله همچو میگوید اختیار یا شماست جناب فروغی در جواب بدون تعارف و القاب مینویسد میرزا محمود اگر شهر یزد سرنگون شود باید من پیام و جواب آقا سید علی حایری را بد هم زیرا از جانب حق ما مورم انتهای مراتب این است نه بشما آشنائی ندارم نه از جلال الدوله

همراهی میخواهم من دارم و آقا سید علی حایری در درب مسجد جامع یزد پائین میآیم اگر کسی پرسد که چکاره هستی و از کجائی در جواب میگویم که از آسمان میآیم جبرئیل از برای مؤمنین و عزرائیل از برای قیصر روح سید علی حایری با او ائمه حجت و برهان مینمایم اگر بطور قاعده و قانون علمیه قانع شد فیها العطلب والا یا او مباحله میکنم یا دست او را میگیرم و میروم بالای مناره و از آنجا خودمان را برد میکنیم من از جانب بهائیین و از جانب اسلام یا اینکه میگویم سر میدان میرچخماقی آتش یزندان دست او را میگیرم و میروم بالای آتش هر کدام سوختیم بر باطل و هر کدام سلامت بیرون آمدن بر حق عینا همین کاغذ جناب فروغی را حاجی میرزا محمود آقا میبرد پیش جلال الدوله جلال الدوله که مطالعه میکند متحیر میشود از این جرئت و از این اطمینان بعد با حاجی میرزا محمود آقا میگوید تکلیف چیست حاجی میرزا محمود آقا میگوید هر چه سرکار صلاح بداند جلال الدوله میگوید صلاح در این است که دو نفر از نوکرهای من براه بلدی ایشان بروند جناب فروغی را بمنزل خودم بیاورند تا بعد بینم چه میشود کاغذی بجناب فروغی مینویسد که شما باید بمنزل خودم تشریف بیاورید و بدست دو نفر از نوکرهای خودش

میدهند که بهر جا بایشان رسیدید کاغذ من را بایشان
 بدهید و باتفاق ایشان بیایید یا اتفاق -
 توکرتهای حکومت جناب فروغی وارد دارالحکومه میشود جلال
 الدوله کاغذی بسید علی حایری باین مضمون مینویسد که
 چون شما در بالای منیر اظهار کرده بودید که یک شخص
 عالی از این طایفه بیاید و من یا او محاجه نمایم که
 دیگران گول این طایفه را نخورند لهذا یک نفر عالم نقرس
 از این طایفه باذن دولت باینجا آمده و ازین راه کاغذی
 نوشته و آن کاغذ در جوف است ملاحظه کنید و جواب -
 بفرستید بعد از ملاحظه عریضه بحکومت نوشت
 که الحال که من ناخوش هستم هر طور هست جواب او را
 بدهید جناب فروغی میفرمودند چند روزی در منزل حکومت
 ماندیم بعد اظهار داشتیم که آخر من کار ندارم او را احضار
 نمائید تا در بودن شما اقامه دلیل و برهان شود و شما
 حکم یا بشید حکومت عقب او میفرستد و او معذرت میخواهد
 بعد جناب فروغی میفرمودند که بمنزل حاجی میرزا محمود
 آقا رفته و بایشان اظهار داشتیم که باید یک مجلس مفصلی
 گرفته شود و هر نفری از احباب یکفرانگار یا خود بیارند تا
 صحبت تمام شود و دیگر کسی گوشه بحرف سید علی حایری
 ندهد مجلس بسیار مفصلی ترتیب دادند و از یارو انصار

مملو بود و آنچه لازمه آن مجلس بود جناب فروغی ذکر فرمودند
 بعد فرمودند ما آمدیم و چند روز است که معطل هستیم و او رختخواب
 بیماری انداخته و حاضر نشد بعد از این بالای منیر نطقی کس کرد
 بنائید که بی اصل است حاضرین باید بغائبین برسانند بعد از
 یزد حرکت بسمت خراسان کردند) انتهى .
 باری جناب فروغی چنانچه از نوشته جناب محمد مخلصی
 مستفاد شد بخراسان و بالاخره بوطن خود فروغ آمد روزی در -
 بیرون خانه نشسته بود ناگهان چشمش بسید محمود نامی افتاد
 که نسبت بامریارک بغض بسیاری داشت و با احباب کینه
 میورزید و همیشه در کوچه و بازار هرزگی میکرد جناب فروغی او را
 پیش طلبید و بنصیحتش پرداخت و آخر کار گوشش را گرفت و اندکی
 فشرده گفت این نصایح مرا فراموش نکنی این شخص ازینست
 و موعظه فروغی متنبه نشد سهل است که پراشتعال نار بغضا
 افزوده نزد علمای حقوق و اقارب کینه توز خود رفته شکایت کرد
 که ملا میرزا محمود مرا گوشمالی داد و چنین و چنان گفت و با جمله
 آن شخص این واقعه را بهانه کرده گروهی از اراذل و اوپاش را بیا
 خود همراه ساخته همگی چوب بندست گرفتند و با فریاد های
 مهیب یا حسین و با علی روی منزل فروغی آوردند و ایشان را یافته شروع
 بکک زدن نمودند احباب هم هر کدام که مطلع شدند
 و برای جلوگیری آمدند مضرروب گشتند

بالاخره جناب فروغی شیانه یاچندتن از احباب آواره
 دیار شدند تا اینکه بسینوار رسیدند و از آنجا جناب
 فروغی بعشق آباد روانه شد و عریضه فی بساحت افسدس
 معروض داشت و در جواب بزیارت لوحی عنایت آمیز فائز
 گردید که چون اصل لوح مبارک در دست نیست از درج آن
 معدومیم یاری جناب فروغی باز چندی در طهران و سایر
 ولایات ایران بنیت اعلای کلمة الله گردش نمود تا اینکه
 در سال ۱۳۲۸ قمری عریضه فی بساحت افسدس ارسال
 داشته اند حضور خواست در جواب لوح مبارکی واصل
 شد که برخی از عباراتش این است: (یارن گرزگار چون
 شکر آید ولی الآن باید در آن سامان بخدمات نمایان
 برخیزی) انتهى .

لهذا جناب فروغی از وطن بعشک رفته در منزل آقا
 میرزا احمد قائمی فرود آمد و مشغول نشر نفعات الله گردید
 بزودی ورودش در شهر بیچید و علمای سوء را آتش کینه و
 حسد بر این داشت که در قتل او حیلہ فی اندیشیده
 دوتن از طلاب مبغض و متعصب را واداشتند که بعنوان
 تحقیق نزد ایشان بروند و در موقع مختصی مقتولش سازند
 آن دو نفر چند مجلس حضور یافته سئوالاتی کردند تا
 اینکه روزی قریب بغروب آفتاب که در خانه باز یسود

بدون اجازه بدرون رفته بدراطاق جناب فروغی آمیخته
 ایستادند یکفرشان از جناب فروغی پرسید که در کجا
 مجلس خواهید داشت جناب فروغی که در صورت احوال و خستگی
 و دروجنات هرک و اضطرابی دید فرمود فعلا معین نیست
 در همین اثناء آن آخوند دیگر که خود را آماده کرده بود
 چند گلوله از طپانچه بسینه اشان خالی کرده گفت همین
 حالا معین است و در دواز منزل خارج شدند آقا میرزا احمد
 که صوت تیر بگوشش رسید خود را بآنجا رسانده دید
 جناب فروغی غرق در خون شده و در عین حال بشکن میزند
 و عاشقانه بخود میگوید ای محمود

گر خیال جان بدل هستت همی اینجامیا

ورنثار جان و دل داری بیا و هم بیار

رسم ره این است گروصل بهاداری طلب

ورنمایش مرد این ره دورشوز حستیار

مختصر احباب از قضیه مستحضر شده بریالین فیروغی حاضر
 شدند معلم شد که یکی از گلوله ها بسینه اصابت کرده
 آنهم چون فاصله مابین ضارب و مضروب کم بوده در دست
 کارگر نشده و در استخوان سینه گیر کرده است لهذا جناب
 فروغی از آن صدمه جان سلامت برد گویا احباب بصلاحدید
 دکتر امریکائی بوسایل مقتضیه بدولت ایران تظلم کرده

داد خواهی نمودند و مجازات مرتکب را از اولیای امور
 طلب کردند دولت قضیه را تعقیب نمود و چون حاضرین
 متواری شده بودند پسریکی از آنها را دستگیر نموده
 گفتند این پسر را باید توفیف کرد تا بد زش پیدا شود جناب
 فروغی باین امر رضایت نداده گفت (لا تزر وازرة وزر اخری)
 این پسر بیگناه است و مسئول خطای پدر نیست او را مرخص
 کنید یاری جناب فروغی بخط یکی از احباب عریضه کشی
 مشتمل بر بیلیات وارده بساحت اقدس نگاشت که در جواب
 آن میفرمایند :

مشهد - حضرت فروغی علیه بهاء الله الایمی

سوال الله

یا ایها السهیم العبد البهائم فی عبودیه الرب الکیربا نامہ
 مفصل آن حضرت وصول یافت و از قرائتش تا ثرات عظیمه
 حصول پذیرفت فی الحقیقه ندیده گریان است و قلب سوزان
 از این ظلم و عدوان که بر ثابت پیمان وارد شده ای یار
 عزیزای دوست یا وفا سینه حضرت اعلی راهد فاین رصاص
 نمودند پس دلیل بر آن است که نظر عنایت شامل بود و البته
 بسیار گوارا بود ولیکن این مائده استقامت نصیب آن حضرت
 بود و این جام سرشار بهره قدوه ابرار ثابت شد که در
 عبودیت آستان مقدس شریک و سهیمی و در ریزم تجلی

انیس و ندیم الحمد لله در جشن عاشقانی و شیدائینی
 و سودائی دلبر مهربان امید و ایم که بتربانگاه عشق
 شتاییم و سم بلا را مانند شهید وفا بنوشیم حال تو موافق
 شدی و مؤید گردیدی تا ما ببینیم که چه خواهیم کرد
 چند رتبه عجبی حاصل گردید که جشن (۱) و ماتم
 و سرور و غم وینم و رزم در آن خاندان توام گشت جام
 فرح در دور بود و پیمان فدا سرشار بنم طرب آمیانه
 بود و توهین و ضرب مهیا انعکاس از صحرای کربلا بود
 و صورتی در ریز از عالم بالا

گردد عطا بخشد اینک صد فتن جانها

و تیر بلا آید اینک هد فتن دلها

در وقت واحد هر دو حاضر و مهیا شد این تصادف عجیبی
 بود و برهان غریبی و لکن تصور فرما که آن تیر بر سینه آئینه
 بود فی الحقیقه آن سهم مسموم بر صد رحمیم عبد البهائم
 بود و دلیل مغرب درگاه کبریا و برهان ثبوت بر اصبر

(۱) اشاره بخشن عروسی صیبه ایشان است چه در

همان موقعی که جناب فروغی در مشهد هدیه گلوله گشت
 در فرغ مجلس عقد ازدواج آن دوشیزه با صدیق العلما ی
 شهید اعتقاد یافته بود .

خداوند یکتا فولدی نفس بیده ان العلاء الاعلیٰ یتمتون
 هذا البلاؤ هواتف الغیب من ملکوت الایہی یتاک ی بشری
 لک ثم بشری بما سرعت الی میدان الفدا فی سبیل رب
 الوفاء علیک الیہا الایہی نہ نہایت سکون و قرار و ثبوت و
 استقرار مراجعت باولیا ی امور در آن صفحات و طہسرا ن
 فرمائید تا این ظلم و عدوان گوشزد ہر یک از اہل ایران
 گردد و بدانند کہ ایذا مشروطیت مجری نیست و آزادی
 جز از برای اہل طفیان نہ آزادی سبب تسلط ہمشہوران
 بر مظلومان شدہ است و تطاول ستعکاران بر مستمندان
 بلکہ انشاء اللہ بقلب اثر نماید و بینوایان از جور و جفای
 عوانان محفوظ و مہون مانند و اگر چنانچہ بر شما آن خطہ
 و دیار تنگ و تعرض گرگان در رندہ و سیاح ضار بہ پناہی
 و راحت و آسایش مفقود بعشق آبک حرکت فرمائید و لیس
 نہ صورتیکہ میل آن حضرت باین حرکت باشد جمیع یازان را
 تحت مشتاقانہ رسانید و آنان نیز از این جام نصیب بردند
 و صدمہ و زحمتی کشیدند و اذیت و جفائی ندیدند و لیس
 جمیع اینہا بر جان راستی و درستی و حق پرستی و خدایت
 و الطاف عالم بالاستی و علیک الیہا الایہی ع
 بعد از چند ی نیز لوح دیگر در جواب عرضہ دیگرش
 شرف صدور یافت کہ میفرمایند :

سوالہ

ای منادی پیمان نامہ بیست و ششم ذی القعدہ ہزار و
 سیصد و بیست و ہشت وصول یافت چند روز پیش جواب
 مفصل ارسال گردید حال باز محض خاطر شما جواب
 مختصری برنامہ اخیر تحریر میگردد الحمد للہ زخم التیام
 یافت و بہمت حضرت تفسول و اشخاص محتیم مرہم حاصل
 گشت یا وجود آنکہ قطعیا آشنائی در میان نبود فی الحقیقہ
 ہمت نمودند و در رعایت منتهی فتوت را مجرد داشتند
 ملاحظہ فرما کہ نسانیت چقدر خوبست این عید بینہایت
 از ایشان مضمون شدم و خشنود گردیدم و هیچوقت مسرورت
 و ہمت ایشان را فراموش ننمایم و شب و روز دعا نمایم تا
 لحظاتی عین رحمانیت شامل آن جمع محتیم گردد و این
 قضیہ یعنی معاونت و رعایت ما مورین دولت عادلہ در
 تاریخ بہائیان صفحہ رنگینی ترتیب و تسطیر یابد ع
 جناب فروغی پس از مراجعت بفروغ بار دیگر مورد حسد
 ارباب عمام گردید و آن طبقہ ہموارہ در نظر داشتند کہ بہر
 تدبیری باشد او را از میان بردارند در آنجا سید حسن
 نامی بودہ است از شیادان معروف و راہزنان مشہور کہ
 ہر مبلغ از ہر کہ میطلبیدہ یا حوالہ مینوشتہ میبایستی محال
 علیہ الیتہ آن وجہ را بپرد از والا از شرارتش ایمن

نیمانده آخوندها باو گفتند اگر میخواهی بر صفحه جرائم و آثام چندین ساله ات قلم عفو کشیده شود و خدا قسرا مستحق ثواب گرداند باید ملا میرزا محمود را که معدن کفر است از میان برداری تا خدمتی شایسته یا سلام کرده باشی آن شخص هم که از هیچ جنایتی روگردان نیودینه طمع درجات اخروی مصمم شد که جناب فروغی را مقتول سازد و مقدمات کار را فراهم کرد تا آنکه روزی موقع غروب جناب فروغی دید در خانه رامیکوبند چون در را گشود دید شخصی بجسارت و پرخاش گفت بیرون بیا گفت مگر چه خبر است جواب داد که آقا سید حسن ترا خواسته است زود باش معطل مشو فروغی گفت تا مل کن تا من عبا و عصایم را بزنم گفت نه مرخص نیستی در همین اثنا سید حسن که در کنار دروغ آبک منزل کرده بود و نفر دیگر سواره برای اخذ جناب فروغی فرستاد و این دو نفر وقتی رسیدند که آن شخص خطاب بفروغی میگفت مرخص نیستی و همان آن اسبهای ما مورین هم کرده بنای لگد پرانی را گذاشتند و صاحبانشان هر قدر میخواستند آنها را باطاعت در آرند میسر نمیشد بالاخره از رام شدن اسبها مأیوس شده و بدر منزل جناب فروغی آمده دیدند که او یا عبا و عصا ایستاده و برای رفتن با آنها آماده است هر دو متفقا

گفتند آقا توجه وردی بر اسبهای ما میدی که اینطور سرپیچی میکنند او هیچ تدبیری آرام نمیشوند جناب فروغی جوابی مناسب حال یا آنها نداده گفت شما بیرون منم از پشت سر میرسم ما مورها رفتند و سید حسن گفتند این مرد صاحب کشف و کرامت است اسبهای ما را که اینقدر آرام و مطیع بودند چنان از اطاعت ما خارج کرد که نزدیک بود بر زمینمان بزنند و هلاکمان کنند در این بین جناب فروغی هم رسید و بیاناتی شفقت خیز و محبت آمیز نمود که سید حسن در پایان صحبت بیکی از نوکرهایش گفت برخیز جناب فاضل را تا منزلشان همراهی کن که به سلامت برسند و اهل بیتشان از اضطراب بیرون بیایند جناب فروغی گفت احتیاج بنوکرند ام خودم میروم و بالجمله از آن مهلکه مظفر و منصور بمنزل مراجعت کرده چون حیلۀ اهل فساد در اینجا کارگزار شده نسی دیگر انگیزتند و راه چاره دیگر خواستند و آن اینکه سید حسن مذکور نوکری درنده و جسور بنام اسمعیل داشت محرکین او را تشویق کردند که جناب فروغی را بقتل رسانند تا خداوند از تقصیرات و گناهان او بگذرد آن شخص مدتی در کمین فروغی بود ولی حفظ الهی شامل احوالش شده از گزند مصون ماند اما چون اسمعیل باور کرده بسود

که اگر یکی از احباب را بکشد البته بثواب میرسد روزی -
فرصت یافته ملاحظه نامی از احباب را یا کار مجروح کنند
اما او از این جراحت بقتل نرسید و بعد از مدتی زخمش
التیام پذیرفت لهذا مفسدین یا اسمعیل گفتند سید محمد
بر آن رزن فروغی یایی شجاع و بیباکی است و در کلاته یک
فرسخی بکشت و زرع مشغول است میتوانی او را با سانس
بکشی و بثواب بزمی اسمعیل مترصد فرصت بود تا وقتیکه
آقا سید محمد میخواست برای مشروب ساختن زمین خود
آب از استخر بگیرد در همان موقع اسمعیل نزد او رفته گفت
آقا سید حسن که در پشت این تل است شما را طلبیده
آقا سید محمد در جلو و اسمعیل از پشت سرش روانه شد
و در بین راه با گلوله شهیدش کرد چون خیرشهادت آقا
سید محمد بجناب فروغی رسید و معلوم شد که قاتل او -
اسمعیل بوده جناب فروغی نامه ای بعدل الدوله نوشت
که منتظرم مرا و خون اخ الزوجه ام را بصد تومان پولیکه
اقوام اسمعیل برای شما بعنوان پیشکشی میفرستند نفروشد
و قاتل را بجزای خون برسانید عدل الدوله هم نامردی
نکرد و نامور فرستاده اسمعیل را دستگیر و استتطاق
نمود و پس از اخذ اقرار او را بدار آویخت
بازی چندی بعد جناب فروغی باتفاق پسر خسرو

و جناب محمد مخلصی از فروغ حرکت و مسافرت هائی نمودند
و بالاتفاق بساحت اقدس مشرف شدند که شرحش را بطوریکه
جناب محمد مخلصی نوشته اند ذیلا ملاحظه میفرمائید :
(در سنه ۱۳۳۱ این لاشی فانی محمد مخلصی در خدمت
ایشان یا آقا میرزا محمد پسرشان به نیشاپور رفتیم و در
آنجا چند روزی توقف بعد بسبزوار وارد و از آنجا بقوچان
و عشق آباک رفتیم جناب فروغی عریضه بحضور مبارک معروض
و در جواب عریضه لوح مبارکی نازل - عشق آباک حضرت
فروغی علیه بها! الله الایهی - هو الله - ای یار روحانسی
نامه! شما رسید عدم وصول نامه های اول سبب ایمن
بود که هر روز در جانی بودیم نه از قصور نفسی بسیاره
مکاتیب نرسیده چه از من و چه از احباب جناب آقا شیخ
محمد علی و آقا شیخ حید رفی الحقیقه مظهر آن صلوتی
و نسکی و محیای و ماتی لله رب العالمین هستند اتفاق
حضرت افغان و جناب آقا حسینعلی و جناب آقا شیخ علی
اسکوئی تحیت ابدع ایهی برسان موسم زمستان است سفر
از برای ایشان مشکل است بجناب کربلانی محمد میلانسی
تحیت ابدع ایهی برسانید و عن طواف ملا! اعلی نمائید
و علیک الیه! الایهی ع از عشق آباک تلگرافا بسه
یا کوبه و از آنجا تلگرافا بیاتم و از آنجا تلگرافا یا سلامبول

واز اسلامبول بدون تلگراف یا سگند ریه وارد شدیم و از -
 اسلامبول چون کشتی مهابی استکند ریه بودند را اسلامبول
 پیدا نه شدیم که احیاء تلگراف کنند و یا سگند ریه رفتیم
 واز آنجا در ریست و یکم یا بیست و دوم ذی الحججه سنه
 مزبور حضور مبارک حضرت عبدالبهاء روح مساواه فداه مشرف
 شدیم و حین تشرف حضرت عبدالبهاء از حالات احیای
 خراسان جويا شدند یا احیای عشق آباد که رسید جناب
 فروغی از جا حرکت کردند و بقدم مبارک افتادند و عرض
 کردند که احیای عشق آباد رجا نموده اند بنده با امن
 مبارک را بگیریم و خواهش کنیم که خداوند یک فرجی بسکار
 آنها بدهد که این چایهای آنها ناخرمانده (۱) و بانک
 هم مطالبه تنخواه میکند فرمودند بنویس بآنها که یا ب
 مفتوح میشود و چند روزی در رمله ماندیم بعد مرخص فرمودند
 که بروید بحیفا و من هم از عقب میآیم بشارت آمدن مرا -
 یا احیاء بدهید حضرت افغان سدره مبارک یا جناب آقا
 میرزا هادی و جناب فروغی این اصدق و مایقی دیگر هشت
 نفر بودیم که در کشتی نشستیم و بشارت تشریف آوردن
 سرکار آقا را برای اهل حیفا آوردیم اول یکم محرم
 که عیدین مولودین بود سرکار آقا تشریف آوردند و از برای
 احیای عید شد حضرت شوقی ربانی در آن زمان در بیروت
 (۱) یعنی بدون خرید ارمانده

درین میخواندند بعنوان ملاقات بحیفا تشریف بردند و نیز
 سرکار آقا بحضرت افغان سدره مبارک جناب آقا امیرزاد
 هادی سفارش فرموده بودند که جناب فروغی را در مقام اعلی
 جای بدهند حضرت شوقی ربانی حضرت روحی افندی
 بعد از زیارت مقام اعلی دیدن جناب فروغی آمدند بعد از
 جلوس جناب فروغی عرض کردند یک چیزی تلاوت فرمائید
 که عوت مبارک را بشنم حضرت شوقی ربانی یک کتابچه
 از بغل مبارک بیرون کردند که در آنجا الواح جمال مبارک
 بود بیک لحن ملیحی تلاوت فرمودند که عقل مات میماند
 در همان زمانیکه تشریف داشتند در حیفا در در مقام اعلی
 یا بودن ایشان و حضرت عبدالبهاء و احیایکه حاضر بودند
 عکس برداشتند و این اولین عکسی بود که در مقام اعلی بسر
 داشته شد و تشکرنامه از اهل عشق آباد رسید باین مضمون
 که قربان فرمایش حق از وقتیکه کاغذ شما رسید که بسباب
 مفتوح میشود کارها بالا گرفته ولی حضور مبارک عرض کنید
 که همچنانکه مفتوح فرموده اند ببینند جناب فروغی عرض
 آنها را بسمع مبارک رسانیدند نزدیک هشتاد روز زمان
 تشرف طول کشید نزدیک مرخصی ما بود یک روز سرکار آقا
 جناب فروغی را در کالسکه مبارک جای داده بردند و -
 تشریف بردند بگرانش در میان کالسکه که بودیم فرمودند

با حیا، یگو که چرا سبب تعویق امر ما شده اند بعضی
 فرمودند جمال مبارک مگر نفرموده فاملك قلبا جيد احسنا
 منیرا لملك ملکا داما باقی از لاقدم جمال مبارک کسه
 درنگو نیست چرا مالک نمیشوند بعد از چندی فرمودند
 جای دیگر میفرماید فواءك منزلی قدسه لتزولی وروحك
 منظری طهره لظهوری و نیز یکشبی فرمودند امشب
 میخواهم یک صحبتی از برای شما بنمایم که باید هر یک
 از شما کالتش فی الحجر در قلبش ثابت نماید و ثابت بماند
 بفسمیکه هیچوقت فراموش نکند و بهر یک از احیای الهی ایران
 میرسید بگوئید و آن این است که مظاهر مقدسه الهیه
 شبه و نظیر ندارند در هر کوری و دوری بی مثل و نظیرند
 مثلا حضرت موسی علیه السلام در دور خود مثل نظیری
 نداشت و جمیع آن کسانی که بعد از او آمدند حتی انبیاء
 در ظل او بودند اقتیاس از انوار او میکردند در ذات خود
 نوری نداشتند اما اقتیاس انوار از آن مشکوة مینمودند
 لهذا جمیع نفوس که در دوره موسی آمدند در ظل او
 بودند همچنین نفوس که در دوره مسیح روحی له الفداء
 بودند از خود وجودی نداشتند او شمس بود و دیگران همه
 سراج مثل و نظیری نداشت جمیع در ظل او بودند و همچنین
 در دوره حضرت رسول روحی له الفداء جمیع در ظل او

بودند او آفتاب بود و دیگران نجم شبه و مثل نداشت
 جمیع مقتبس از انوار او و مشعل بنار او بودند و همچنین
 در دوره حضرت اعلی روح ما سواه فداء شبه و مثل نداشت
 جمیع مقتبس از آن بحر و همچنین در دوره جمال مبارک
 روحی لاحیاء الفداء کل در ظل او هستند شبه و مثل
 ندارد تا ظهور بعد آن هم بعد از هزار سال نه اینکه
 یقینا هزار سال ولی در هزار سال نه هزار سال بیست
 هزار سال حتی نیست که بعد از هزار سال باشد تا هزار
 سال دیگر آفتابی طالع نمیشود و آنچه ظاهر شود در ظل
 او هستند بمنزله معراج هدی هستند جمیع بر این چشمه
 حیات جمعند جمیع از آن انوار اقتیاس مینمایند جمیع از آن
 دریا بهره و نصیب میگیرند جمیع از آن نسیم جانبخش
 زنده میشوند جمیع از آن غیث هاطل قسمت میگیرند مقصد
 این است که حضرت اعلی روحی له الفداء بشارت بظهور
 جمال مبارک داد و جمال مبارک ظهوری است که موعود
 کل ملل عالم است حضرت اعلی روحی له الفداء صبح
 هدی بود صبح آن شمس حقیقت بود صبح نورانی آن -
 شمس بود و جمیع ماکل در ظل آن شمس ماها مقتبس از آن
 نور و فیوضات هستیم من عبده الیها هستم ولی هر کس مرا
 غیر از این بستاند من از او راضی نیستم من بنده جمال

مبارک و امیدوارم باین بندگی قبول شوم هرکس غیر از این
فکری کند من ابدًا از او راضی نیستم *عید الیهاء* و *المسلم*
دیگر نفسی ستایشی جز این ننماید جمال مبارک و حضرت
اعلی را در این کور مثل و نظیری نه تا موعود ثانی *جمع احیاء*
باید عقیده شان فکرشان ذکرشان این باشد وحدت اعتقاد
باشد ۰۰۰۰ (۱) من *عید الیهاء* هستم *جمع احیاء* باید
باین راضی گردند تا من از آنها راضی باشم باید *جمع*
احیاء در این مسئله متحد باشند این است که *الحمد لله*
تا بحال ایدای بعون و عنایت جمال مبارک نه از قلم و نه از
لسان کلمه *جز عید الیهاء* جاری نشده است امید چنان
است که *جمع احیاء* بر مشرب من باشند تا من از *جمع*
ممنون باشم نهایت آرزوی ما این است که در سبیل اوسته
خدمتی موفق شوم ولو حرکت مذبحی باشد مقامی اعظم
از این نیست بعد از جمال مبارک تا یوم ظهور ثانی مقام
عبودیت محضه *صرفه* نه عبودیت تا *ولی* عبودیت حقیقی
صرف بنده *آن* آستان باشیم این است حقیقت حال هرکس
دو آن را بگوید من از او راضی نیستم این است وصیت
من شما این است نصیحت من شما این است عهد و پیمان

من باشما این است رضای من این است آرزوی من این
است خواهر من از *جمع احیاء* مرهم زخم من عیون است
آستان مقدس در زمان ذکر من عبودیت آستان مقدس
سدره *منتهای* من عبودیت آستان مقدس غایت قصص وای
من عبودیت آستان مقدس فردوس اعلا من عبودیت آستان
مقدس *سجل* اقصای من عبودیت آستان مقدس چه تاجی
درخشنده تر از عبودیت آستان مبارک چه عزتی از برای
ماها اعظم از عبودیت امیدوارم که *جمع* موفق شوم بیه
محویت و فنای نام یا تساحت قدس این است جنت ما *وای*
مخلصین این است غایت قصص وای *مومنین* این است *ذروه*
علیای مقربین . بعد از مرخص شدن بعشق آباد و از آنجا
بعشهد رفتیم در منزل جناب آقای میرزا احمد قائمی وارد
شدیم ولی *احیاء* مشهد مجالس و محافل میگرفتند در آن
مجالس آنچه لازم *آن* مجلس بود ذکر میفرمودند يك
عصری بود جناب آقای میرزا احمد از منزل بیرون آمده بودند
و از جناب فروغی خواهر همان عکسی که در مقام اعلی بسر
داشته شده نمودند جناب فروغی هم مرحمت فرمودند بعد
ایشان اسباب عکاسی پهن و از روی آن عکس عکس بسر
میداشتند همان قدر ملاحظه کردیم صدای تفنگ بلند
شد و ازینا گوشت جناب فروغی گذشت و بدیوار خورد آقا

میرزا احمد بجاتاب فروغی گفتند شما زود باطابق تشریف
ببرید که تیر دیگر نزنند ولی بجاتاب فروغی آسیبی نرسید
وایشان باطابق تشریف بردند (انتهى)
باری جناب فروغی در مراجعت بفروغ باز گرفتار لطامات
اشرار گردید و گاه گاه صدمات وارده شدت میافست
بخصوص وقتی که داماد ایشان حضرت صدیق العلماء در
کاشمیر درجه رفیعه شهادت رسید شیخ محمد علی نامی
که در فروغ سمت پیشوائی و پیشنمازی داشت بالای منبر
رفته عمده یزمن زد و خطاب بحضار نمود گفت ای مردم
بی غیرت شما خوب است تاسی باهل ترشیز کنید دیدید
که چگونه حمیت بخرج دادند و عبدالمجید را پاره پاره
کردند شما بی غیرتها عرضه و کفایت ندارید چرا ملا میرزا
محمود را زنده گذاشته اید چون لختی از این سخنان
گفت مردم بهیجان آمدند بقصد قتل جناب فروغی روی منزل
ایشان آوردند در بین رأسیف الشریعه که یکی از علمای
سلیم النفس بود بدسته اشرار بر خورک و چون از نیتشان
مطلع گردید گفت شما با این هیاهو و شتاب مگر بچلوا
خوری میروید آیا بحرفهای شیخ محمد علی میخواهید
دوغ آبک را باتش بیندازید و خراب کنید ملا میرزا محمود
از اشخاص عادی نیست او با صدراعظم و وزیرای ممالکت

سروکار دارد و همه او را میشناسند و دستش میدارند
بخودتان رحم کنید من اینها را بصرف خیرخواهی میگویم
میدانید که غرض باشما ندارم بلکه تمکیش شما میباشم
مختصر یا این قبیل نتایج جلوان فتنه و آشوب را گرفته
بدخواهان را متفرق ساخت . گویا از آن بعد جناب
فروغی مدتی خانه نشین شد و مسافرت باطراف را ترک گفت
که در سال قبل از صعود لوحی از کتک میثاق یا عزازش
نازل شد که از جمله میفرمایند : (لا يجوز الصمت والسكون
بعند الجولان فی میدان البیان ولا تسمع قول المجرفسون
العمرک انه اضغاث احلام وتعلق واوهام . . . تمسک -
بالعروة الوثقی واطلق العنان فی کل میدان ویشتریموهیبة
ربک العزیز الرحمن . . .)

بهر حال پس از صعود حضرت عبدالبهاء چون ناقضان
از نوبت جانش آمدند و قصد فتنه و فساد نمودند و خبر این
جریانات بان حدوت رسید جناب فروغی را زنگلاخمرت بحزکت
آمد مضمّن شد که بساخت اقتداس مشرف گردد شاید یا
اجازه حضرت ولی امرالله ارواحنا فداه موفق بخد متسی
شود لذا عریضه بی عرض نمود و ادین حضور خواست آن
اوقات حضرت ولی امرالله رحیفا تشریفنداشتند و از قلم
حضرت ورثه مبارکه علیا جواب عریضه اش صادر شد و بعد

چند ماه جناب فروغی با تفاق میرزا عباسعلی نامی از اهل
 روغ راه ارض مقصود را پیش گرفت و بشرف لقا فائز گردید
 یدیه شد که در موقع تشریف روزی در ملازمت حضرت ولیسی
 سرالله بخدمت زدن رفته بود در اثنای گردش از هیكل مبارك
 نوازش کرد که دقیقه بی چند توقف فرمایند چون حضرت
 لی امرالله ایستادند سه بار بدور هیكل مبارك گردید و -
 بن بزرگترین علامت ^{اخلاص} و ارادت و بندگی و عبودیت و نشانیه
 ما ده بودن بغداد شدن است مختصر بعد از چند ی از
 حضور مبارك رخصت انصراف یافته بایران و بالاخره بفروغ
 ارد شد و بعد از آن بسبب استیلاى ضعف و پیری معتكف
 خانه و آشیانه گشت در همان اوقات یکی از انبار ایشان
 به بظاهر دست و در باطن دشمن بود او را روزی سه
 همانی طلبیده اعزاز و احترام تمام بجا آورد و بعد چهار
 ده حب بنام معجون قوه بایشان خوراند ساعتی کیسه
 داشت جناب فروغی حالش منقلب و حواسش مختل گشت
 چون بطیب مراجعه شد و معاینه دقیق بعمل آمد
 علم شد که حبهای آن شخص ایشان را مسموم کرده است
 مختصر مدتی میبهرت و خانه نشین بود در این میان توفیق
 نیعی یافتارش از مساحت اقدس واصل شد که صورتش
 بن است : (بار معنوی از خیر تکسر مزاج آن شیربیشه

محیة الله تا ثرات بی اندازه حاصل آن منادی جلیل
 آتی فراموش نشوند عموماً بیاد ایشان در این جوار -
 مشغول و بذکر ایشان مألوف منتظر و مترصد ناهای
 خصوصی ایشانم و در مقامات علیا دعاگو و نائب الزبارة
 خدمات مشعشه آن فائد جیش عزم از صفحه روزگار
 محو نگردد بلکه اثراتش من بعد نمایان و آشکار شود
 ایشان را اطمینان تام نماید بنده آستان شوقی)
 باری دبیری نگذشت که مدت زندگانی سرایا افتخار
 آن مرد بزرگوار که دوره سه وجود مبارك جمال قدم و حضرت
 سرالله الاعظم و حضرت ولی امرالله را دریافته و در هر سه
 دوره از کوره امتحان خالص بیرون آمده و الواح بسیاری
 باعزازش نازل شده بود بیایان رسید و در سنه ۱۳۴۷ -
 هجری قمری از کلال و ملال جهان خاک فارغ گردید و از
 افق ملکوت مانند نجم بازخید رخسید تربیت منورش در
 فروغ و در جوار بند رو عمامش و اربع ولی آرامگاه هزرج نقر آنها
 بارها بدست اعدا خراب شده و حال هم از جورا شقیسا
 ویران است .
 جناب فروغی از دو زوجه و دو دختر و یک پسر آوردند
 يك دختر ایشان نامش حمیده بوده و از زوجه اولی ایشان
 که از سادات بوده است بدتیا آمده و در ظل تعلیمات

پدر بحلیه علم آراسته شده و بزور ایمان آرایش یافته
 ولی در ایام والدین در گذشته . اما دختر ایشان معصومه
 خانم است و از زوجه دومی که صیبه حاجی عبدالجواد
 نیشابوری عموی فخرالشهداء جناب بدیع خراسانی است
 متولد شده و بعد از و اج حضرت صدیق العلمای شهید
 در آمده و ناری سه پسر و یک دختر شده و بعد از شهادت
 شوهر بصدقات و ولیات افتاده و فعلا با چهار فرزندش
 در قید حیات است اما پسر جناب فروغی میرزا محمد نام
 که او هم از زوجه دومی است زنده ولی از امر الهی بركتسار
 است .

جناب میرزا علی محمد سر رشته دار
 ملقب بتصیر لشکر

این مرد محترم در زمان خویش از خدمتگذاران جدی و
 لایق بوده و در تمام مدت زندگی پس از اقبال بامر مبارک
 در خلال کارهای ملکی اوقات خود را صرف هدایت ناموس و
 تبلیغ نفوس میفرموده . شرح احوال او از جناب عبداللّه
 سعادت نوری اخوی زاده اش مطالبه شد ایشان هم تاریخ
 مفصلی تهیه نموده و یک نسخه اش را ببنده تسلیم کردند
 که این جزوه تلخیص آن است .

جناب سر رشته دار فرزند میرزا حسن مشرف است
 و میرزا حسن مشرف پسر میرزا نبی خان نوری بوده که از
 محترمین آن نقطه بشمار میرفته و اوقات خود را در همانجا
 میگذرانده ولی در اواخر ایام عمر بطهران آمده و در محله
 قیرآقا در منزل ملکی خود ساکن شده و پس از چندی وفات
 کرده و در جانب شرقی مقبره آقامن فون شده است .
 اما فرزندش میرزا حسن مشرف که جوانی مودب و مہذب
 بود در زمان پدریام سلمه دختر خاله انیس الدوله
 زوجه ناصرالدین شاه ازدواج کرد و بسبب این مواصلت
 در بین بزرگان و درباریان معروف و سرشناس شد و بالاخره

بمساعدت اقربای زوجه، خویش ب منصب سر رشته داری رسید
 اما سر رشته داری نوعی از نمایندگی دولتی در میان ایلات
 و وظیفه سر رشته در نظارت در احوال سواران رؤسای
 عشایر بوده زیرا در آن اوقات رئیس هر ایلی عده ای از افراد
 سواره نگاه میداشته که خود متکفل مخارج آنها بوده و دولت
 برای اینکه از احوال آنها باخبر باشد و عنداللزوم از آنان
 مدد بطلبد و بکک ایشان یاغیان مملکت را ادب کند یا ...
 موافقت رؤسای ایلات شخصی را بعنوان سر رشته داری
 بهر ایلی میفرستاده تا رابط مابین آن ایل و دولت باشد
 و بنا بپیشنهاد همین نفوس دولت وقت هنگام لزوم من سیاب
 تشویق برای رئیس ایل خلعت میفرستاده و سواران فداکار
 انعام میکرد و احياناً برای افراد سواره حقوقی مقرر میداشته
 است .

باری میرزا حسن مشرف سر رشته در اوایل گردید که
 هرگز در خوار سکونت نداشتند یکی از آن در اوایل موسم بود
 باصانلو که افرادش از اهالی خمسه بودند و دیگری ایل
 قراچالو که از بجنورد خراسان آمده بودند . میرزا حسن
 مشرف با کاردانی و مهارت و وظیفه سر رشته داری را ایفا
 میکرد و هر موقع که اختلافی مابین رؤسای ایل و حکام آن
 ناحیه که گاه بگاه عوض میشدند دست میداد یا تدابیر

عاقلانه طرفین را صلح میداد و تا خاتمه حیات شغلاش
 همین بود تا اینکه در اوایل سنه ۱۳۱۳ قمری چند میاه
 قبل از واقعه قتل ناصرالدین شاه در شصت و پنج سالگی
 بزرگم و جسدش بقم منتقل و در جوار ضریح حضرت معصومه
 علیها سلام الله مدفون گردید .

از میرزا حسن مشرف دو پسر و یک دختر باقی ماند
 که هر یک با هم نه سال فاصله داشتند پسران مشرف یکی
 میرزا علی محمد و دیگری میرزا ابوالقاسم نام داشته و دخترش
 زهرا خانم نامیده میشد که از هنر و براد کوچکتر بوده
 است .

اما جناب سر رشته داری که در صد ترجمه احوالش
 هستیم همان میرزا علی محمد است که فرزند ارشد ایشان
 خانواده بودند و در سنه ۱۲۸۵ قمری در جنوب شهر طهران
 در محله چاله میدان کوچیکه تیر آقا که آن ایام از
 محلات آباد و پر جمعیت شهر بوده در منزل شخصی پدر
 خویش دنیا آمده و هنگام طفولیت در مکتبهای آن زمان
 سواد فارسی آموخته و در صنعت خط نستعلیق استاد شده
 و چون سنوات تعلم و مقدار تحصیلات واساسی اساتیدش
 معلم نیست ظن غالب این است که پدرش او را طسوری
 تربیت کرده بوده است که بتواند بعد از خودش مقام او

را اشغال و امور سررشته داری را اداره کند و این شغل مستلزم دانستن حساب و حسن انشاء و داشتن خط و سواد کامل و آگاهی بر کیفیت تشبث و برخاستن با بزرگان و آداب معاشرت با اکابر و اعیان بوده است .
سر رشته دار ساعات تفریح و اوقات تعطیل را در زمان جوانی مانند سایر همسالان خود در گود زورخانه بسوزش میبرد اخت و نیز در منزل قفس بلبل و قناری داشت و قسج و خروس جنگی هم نگاه میداشت و چنانکه رسم آن زمان بود قسج خود را در کوچه یا توجهای دیگر شاخ - بشاخ - میان اخت و خروشن را نیز با خروسهای دیگر بجنگ دادار میکرد .

نزدیک منزل سر رشته دار یا زارچه نسبی بود که در کاکین چندی در طرفین آن قرار داشت و یکی از آن دکانهای دکان صیافی بود که پدر و پسری در آن مشغول کار بودند تمام پدر استاد حسن و اسم پدر میرزا آقا بود و هر دو از احبای مخلص و بحسن خلق و خدمتگذاری عند الاحیاب انگشت نما بودند میرزا آقا که با سر رشته دار همسال بود و در هر هم گذاری و زخم بینی خروسهای جنگی وقفی داشت بنا جوان همسایه اش میرزا علی محمد طرح رفاقت ریخت و بحسن خلق او را فریفته خویش کرد استاد حسن پدر میرزا آقا نیز

با همه کس بخصوص با میرزا علی محمد مهربانی و لطف پدرانه داشت لهذا آن جوان کند ارادت هر دو را در گردن انداخت و رشته الفت و یگانگی نیما بین محکم شد و هر روز در قایق و ساعاتی از اوقات بیکاری رانند آن پسر و پسر میگذراند و آنها هم عند الاقتضا چشم دل او را روشن و حکیمانانه گوش باطنش را بازمیکردند و حقایق معارف الهی را در خور استطاعت خویش و استعداد او باوالقضا میتوانند و بتدریج سامعه فؤادش را مهیای اصغسای سزوش عیسی میکردند تا وقتیکه میرزا حسن مشرف وفات کرد و بنا بآنچه معمول بود از طرف دولت شغل او بفرزند ارشدش که همین میرزا علی محمد است و گذار گردید و این انتصاب در سال ۱۳۱۳ قمری بوده که آن هنگام بیست و هشت سال داشته است .

سر رشته دار در اوایل انتصاب از فکر اقارب و خویشاوندان با تجربه و متفقد خود مخصوصا از تدابیر و راهنمائیهای حاجی حسام لشکر پسر خاله ماد را استعداد میجست تا اینکه خود بربموز کار آشنا و از امداد دیگران بی نیاز گردید و در سایه استعداد جلیلی و هوش و ذکاوت فطری ترقی کرده پس از چند سنه بعنوان خانی که در آن زمان اهمیتی داشته است معنون گردید .

یاری آن پسر صباغ که همچنان با او روابطش
محکم بود و تکیه دیدند این جوان از بازیهای صباوت
که دست پرده داشته و دارای شغل و منصب شده و دیگر نامور
عالم بنظر کودکی نمینگرند و گذشته از این وجودش در آن
محل به سبب نفوذی که در بین جماعت پیدا کرده برای احیا
نافع خواهد بود باطمینان اصالت و نجابتی که در او سراغ
داشتند پرده حکمت را درین تند و علانیه باو بشارت دادند
که قائم موعود ظهور کرده و جمال معبود بی پرده و حجاب
تجلی فرموده سر رشته دارد که تاحدی مستعد اصغای نداشت
شده بود استیحا شی نکرده و برای استماع حجت وینه به
راهنمایی آن پسر و پسر محفل تبلیغی که ویران فرخنده
اختر جناب نیر و سینا که از حسن اتفاق در همان محله
واقع بود حاضر گشت و گوش هوش بدلائل و براهین فترا
داشت و بعد از چند جلسه بفوز ایمان فایز گردید و ایمن
ولادت روحانی در سنه ۱۳۱۵ قمری بود و از آن پس
بانتزالی عجیب و اهتمامی بلیغ در کسب معارف امریه
کوشید و در محضر جناب نیر و سینا معلومات دینی و
براهین استدلالی را تکمیل نمود و در خارج نیز تالیفات
معارف خود را توسعه داد و بعد از آن تالیفات اخیر در
سفر و حضر بنشر نجات الهیه بطوریکه شمه فی از آن

بیان خواهد شد مشغول گردید
اما کیفیت کار اداری سر رشته دار این بود که گاهی در خوار
و گاهی در طهران بسر میبرد اوقات توقفش در خوار پسر کشی
امور و ایل اصائلو و قراچالو میگذشت و ایلم مراجعتش
بطهران بعلاقات اولیای امور و مذاکره در باره کارهای
مربوط بشغلهای سپری میشد و در هر دو حال یعنی هم در
طهران و هم در خوار در ضمن انجام کارهای شخصی بتلیغ
مبهره اخت بدین ترتیب که در خوار با کدخدایان و پیش
سفیدان مذاکره و امرالله را ابلاغ مینمود و در طهران در منزل
خود بیت التلیغ دایر کرده صلاهی عام داده بود و عنقریب
چگونگی این اقدامات روشنتر خواهد شد
چنانکه قبلا اشاره شد حاکم خوارگاه بگاه عوض میشد و هر
بار که حکومت آن نقطه بشخص دیگری تفویض میگردد
رشته دار با او دوست میشد و باطمینانش را بخود جلب
میکرد و همینگونه میگذراند تا وقتی که حکومت آن ناحیه
بضرغام نامی واگذار گردید سر رشته دار با حاکم سلوک
خوش درایتی کار او را نیز رام کرد و چندی رابطه فیما بین
خوب بود ولی حاکم چون دانست که سر رشته دار بهائی
است و دائما بی پرده اهالی را بعقیده خود دعوت جنماید
و بهیچوجه تقیه و ملاحظه ندارد در دل رنجشی بیسند

کرد و در صدد برآمد که وسیله عزل او را فراهم سازد بالا اقل سبب شود که او را بحمل دیگر منتقل کنند از قضا به رهمان سینه سر رشته دار از میرزا سید کریمخان سردار مکرم رئیس تورخانه مرکزی و قریه از قرای بلوک خوار را اجاره کرده بود ولی بزراعتش آفت رسیده ضرر بسیاری بمالك و رعیت و سر رشته دار وارد کردند و این زمینه مابین او و سردار گفتگو و زنجیرگی پیش آمد. ضرغام حاکم خوار فرصت را برای شکست سر رشته دار مناسب ندانسته یا سردار مکرم پنهانی ملاقات او را برانگیخت تا در نزد عین الدوله حکمران طهران از سر رشته دار بدگویی کند و او را نسبت بجنابش خشمگین و بدبین سازد. سردار مکرم هم این عمل را انجام داد و طوری حکمران را بر سر غضب آورد که بمحض اینکه سر رشته دار بطهران وارد شد او را یازک حکومتش احضار و بدون سؤال و تحقیق بزندان فرستاد. سر رشته دار در زندان سیزه میدان یا زندانیا بنای صحت امری گذاشت و چون شغل دیگری نداشت در دوره چهار روزه مسجونیت فکر و ذکرش منحصر باینکار میشد. روزی شخصی از اهل عدوان در میان صحت ایشان بامرالله ناسزا گفت سر رشته دار که ایام سابق را در چالسه میدان مرکز از اذل و اویش گذرانده و معدنك هرگز کسی بساو جسارت نکرده بود طاقت این اهانت را نیاورد و بلا تا میل

چوبه کت را که نزدیکش بود برداشت و محکم بر سر آن زندانی زد بطوریکه سرش مجروح و خون از دلولوله بینیش جاری و از شدت درد فریاد بر بلند شد زندانیا ب سراسیمه داخل زندان شد و از حادثه باخبر گشته قضیه را باطلاع علی اکبر خان رئیس زندان رسانید علی اکبرخان بزندان آمد و حکم کرد بای سر رشته دار را در فلک گذاشته چوبکاری نمودند سر رشته دار مردانه تحمل کرد و عجز و الحاحی ننمود. خیر این قضیه که باقوم یا نفوذش رسید اقدامی کردند که عین الدوله حکم یا استخلاص او نموده و خود یا استعالتش پرنداخت و بالنتیجه رابطه دوستی مابین حکمران و سر رشته دار پیدا شد بقسمی که هر حاجتی داشت حکمران روا میکرد. سر رشته دار پس از خلاصی از سجن شرح مایه را بمحضر حضرت عبدالبها معروض داشت و در جواب عریضه اش این لوح مبارک نازل شد:

جناب میرزا علی محمد خان علیه بها الله الایهی

هو الله

ای مسجون محزون آشفته میاش و آزرده مگرد پزمرده منشین و انسرده میاش زیرا زندان بحیث آن یاری نشان ایوان گرد و سلسله زنجیر سجن یوسفی شود چاه اوج ماه گیرد و تنگای حبس صحرای جانفزا شب و روز بنفحات

گلشن تقدیس همدم باش و بیاید یلایا و محن جمال قدس م
 مشغول شو آنچه آن دلیر مهربان در مدت مدیده کشیده
 ما در ایام عدیده تحمل نتوانیم و از دیده خون بیایم تسو
 حمد کن خدا را که در حیس در سبیل حق زجر ندیدی و -
 بیلایا و محن مبتلا گشتی ایام راحت بگذرد و نتیجه نبخشند
 اما هر دقیقه که در سبیل الهی زجر کشیده شود آنها -
 نتایج غیر متناهی است و عليك التحية والثناء ع
 باری سر رشته دار چون از حیس رهید و باز بخوار
 برسو کار رست ضرغام حکمران آنجا بچند نفر از محارم خود
 که بحیله سازی و خدعه پندازی آنها وثوق داشت گفت
 که اگر شما تدبیری بکار برید تا سر رشته دار از این نقطه
 بیزار شوند و خون را با استعفا مجبور بیند انعام و مسرت
 خوبی خواهد داشت و اضافه کرد که این انعام و تقسی
 شما داده خواهند شد که سر رشته دار از گردنه خوار
 سرازیر شده باشد آن نفوس حاضر باین کار شدند و لسی ^{یقین}
 داشتند که از اقدامات خود نتیجه نخواهند گرفت
 چرا که سر رشته دار طرف توجه و علاقه اهالی بود و در
 بین رؤسا و پیش سفیدان نفوذ و احترام داشت بهر حال
 چندی نگذشت که ضرغام خون از حکمرانی خوار معزول و
 اسباب و اثاث خود را جمع کرده بسمت طهران رهسپار

گردید و عده بی از اهالی محل و اجزای حکومت من سیاب
 احترام او را تا گردنه خوار بد رفته کردند که از جملیه
 آنها اسد الله خان بیگلربیگی و سر رشته دار بودند همینکه
 حضرات با آخرین نقطه گردنه رسیدند و میخواستند یکدیگر
 را وداع کنند سر رشته دار با حال تبسم روی بیگلربیگی
 آورده گفت خوب آقای اسد الله خان جناب ضرغام فرموده
 بودند که اگر شما مرا از اینجا رد کردید انعام خواهید
 یافت چنین نیست؟ ضرغام از این سخن نیش در اهرم
 شرمگین شد و هم خشمناک گردید و گفت آقای سر رشته دار
 من در این معرفت غافلگیر شدم ولی آسوده باشید که
 در طهران ولو لازم باشد که تمام دارائی خود را خرج کنم
 میکنم تا بحکومت خوار باز گردم مخصوصا برای اینکسه
 خدمت شما برسم سر رشته دار با حالت طبیعی گفت
 خدمت از ماست ولی گمان نمیکنم لازم باشد که سرکار حاکم
 خوار باشید تا خدمتتان برسم منزل بنده در طهران -
 مجلس معلوم و مشخص است و جناب عالی هم میدانید در
 کجاست ممکن است تشریف بیارید تا خدمتتان برسم سپس
 گفت جناب ضرغام بنده در حکمرانی شما همواره راستی
 و درستی بخرج دادم تا بمعتقدات دینی خود عامل
 شده باشم و شما در ازای آن همه صداقت و درستی -

عداوت و دشمنی روان داشتید اکنون مرادم فقط این بود که سرکار را متذکرانم که سوءعاقبت و وخامت خاتمت بسرای اشخاص بدانند پیش است شاید عبرت بگیرند و بعد ^{از} این روش خون را تغییر بدهید .

باری بعد از عزل ضرفلم حکومت خوارزمستان را واگذار شد و حکمرانی ورامین و سنگسر و سمنان و دماوند نیز جزو حکومت او درآمد این حاکم در ورود بخوارزم سررشته دارگرم گرفت و من یاب مشورت یا او خلوت کرد و گفت بقراریکه اطلاع حاصل کرده ام در این حد و دسته بندهایی برای کسر عواید دولت و باقی دار کردن حکام میشود و البته برای من که تازه وارد هستم بیشتر نه سیه خواهند کرد و چنانکه اطلاع یافته ام سررشته مفسدین علیخان سرکرده ایل است لذا بنظر من اگر او از کار انداخته شود و دیگری بجای او بنشیند ریشه فساد قطع میشود سررشته دار بارای حاکم موافقت کرد زیرا دید تشخیص صحیح است و بیحاکم گفت درست است این مرد خیلی خود را می و مستبد است و همین استبداد او سبب دوندگی و اختلاف مابین سران ایل و بیگگری شده و اگر شما مصمم بتغییر او هستید صلاح در این است که جعفر خان پسر سیف الله خان را که جوانی رشید و لایق است و همه اهالی او را دوست میدارند بجای علیخان بگذارید . اما جعفر خان مذکور را که رزاده علیخان بوده کسسه

پدرش سیف الله خان پسر علیخان مزبور کشته شدند بوده است یاری چون این مذاکرات فیما بین رد و بدل شد و رای هر دو بیعزل علیخان و نصب جعفر خان قرار گرفت حاکم انجام این امور را بسورشته دار محول داشت و او در همان شب محمد ابراهیم بیگ نوکر مخصوص خود را با نام زاده جعفر ورامین نزد جعفر خان فرستاده پیغام داد که بدون فوت فرصت خود را بخوار بپرسان که من سرکردگی اینجا برایت مسلم کرده ام . چون این خیر بجعفر خان رسید فی الفور سوار شده بسرعت خود را بسورشته دار رسانید و فردا صبح در بین افراد ایل خبر انتصاب او شایع گردید و طرفدارانش برگردن من مجتمع شدند و امسوال و احشام مخالفین را تصرف نمودند عمویش علیخان آن موقع در بیلاق بسر میرد و قتیکه خیر نداشت و با عده کس از سواران خود را بخوار رسانید دید که دیر شده و نزد خورد حاصلی ندارد لهذا از جا بجا خوار متجسسرف شده بطهران رفت شاید بتواند دوباره مقام سابق را بدست آرد ولی امکان نیافت زیرا جعفر خان با حسن سلوک و ابراز کفایت تابع و متبرع را طرفدار خود ساخت بقسمیکه بالاخره از طرف دولت پسرش السلطان ملقب گشت و چون همه این اصلاحات بر اثر رای سررشته دار

انجام گرفته بود معدّل الممالك بدولت پیشنهاد کرده است
 نایب الحکومه گی را نیز بر مناصبش بیفزایند و قبول شد و سپس
 از چند ی شخص حاکم بطهران رفته حکم نیابت حکومت
 را برای سر رشته دار و لقب رشید السلطانی را برای جعفر
 خان آورده بپرد و ابلاغ نمود .

سر رشته دار وقتیکه از هرجهت بحاکم نزدیک شده و
 صمیمیت فیما بین برقرار گشت مذاکرات امری پیش آورد و رفته
 رفته او را محب ساخت چنانکه باطنا طرفدار گردید و گفت
 من بعظمت این امر افخم و مظهریت جمالکم جل اسمع الاعظم
 قلبا اعتراف نام ولی اجرای تعالیم مبارکه و تخلق یاخلاق
 الهیه بر طبق آیات والواح از قوه ام خارج است لهذا
 نمیتوانم خود را بهائی بنام بلکه فقط میتوانم احیاء الله
 را حمایت و بیانت نمایم .

سر رشته دار دفعه ثانی یا معدّل الممالك بدستور
 مرکز برای یازده اوضاع بگرمسار و سمنان سفر کرد و این -
 مسافرت با جلال و شکوه تمام انجام یافت هر چند در این
 سفر نتیجه تبلیغی اخذ نشد ولی اثری نیکو برای سفر
 بعد که شرحش خواهد آمد بخشید زیرا در همین سفر که با
 حاکم همراه بود حکمران او را محترم میداشت ملتزمین رکاب
 نیز چون لطف و مرحمت حاکم را در باره اش مشاهده مینمودند

احترام او را بطور شایسته بجای آوردند مردم آن حد و نیز
 او را شناختند و بی باهمیت و منزلتش بزدند تا اینکه در سال
 بعد بنا بپیشنهاد حاکم و تصویب دولت شخصا مامور سرکشی
 قلمرو حکومت خوار گردید و بشهر میرزا و سنگهرو سمنان
 و فیروز کوه و نماوند و جمیع قراعه آن حد و گذر نمود و زهر
 جا مشمول ثانیات آسمانی گردید و در هر نقطه که وارد شد
 هم اموراتی را بانیکوترین وجهی انجام داد و هم با
 قسوت و ملوکوتی و بیسالت و شهادتی زاید الوصف زنده
 لاهوتی را بسماع نفوس رسانید قدمش بهرجا میرسیست
 احباب از شور و انجذابش مشتعل میگشتند و طالبان
 هدایت از محضرش استفاده مینمودند و در باره ثانی از
 اماکن هم اهل بغض و عناد بهیجان میآمدند و غوغا برپا
 میکردند ولی بملاحظه منصب و مقامش جرئت نمینمودند
 که بشخص او اهانتی کنند فقط بعد از مسافرتش با جناب
 محل ادبیت میکردند چنانکه مختصری از این قبیل وقایع
 در شرح احوال شهید مجید جناب ملا نصرالله شهیرزادی
 در جلد اول این کتاب نوشته شد .

باری در این سفر وقتی که جناب سر رشته دار سمنان
 رفت یا حاجن ملا علی حکیم وفقیه مشهور آن شهر چند بار
 ملاقات کرد و هر دفعه در حضور جمعی از تلامذه و محترمین

در باره امر الهی صحبت بپایان آورد و آن مجتهد و فیلسوف عالی مقام و سلیم النفس در هر مجلس ظاهرا سکوت و در خلوت اظهار ایمان کرده همچنین در سایر نقاط عده بی محب و قلیلی مؤمن و منجذب گردیدند. در مراجعت از این سفر عرضی بیساحت اقدار ارسال داشت که در جواب این لوح مبارک نازل شد:

ظهران جناب سر رشته دار علیه بها! الله الایهی

هو الله

ای ثابت بر پیمان نامه رسید و از سفر خوار و سمنان و سنگسر و سارنگ و گیلان و محال نماوند و رجوع بظهران اطلاع حاصل گردید الحمد لله درین سفر موفق و مظفر گردیدی این موفقیت اعظم موهبت الهی است ملاحظه فرمائید که افناخ اعظم بشر چون در یک مسئله بی با و سر موفق و مظفر گردید شادمانی کنند کامرانی نمایند که الحمد لله موفق بحصول آمال شدیم. مثلا شاهزاده آزادگی از ایتالیا در دو سال پیش ثروت و راحت و آسایش و نعمت و لذت خویش را ترک نموده در عنفوان جوانی نیت اکتشاف قطب شمال نمود خیر خواهان نصیحت نمودند که این سفر پر خطر است از صدیک احتمال سلامت است بیازایسن سفر صرف نظر کن و در ناز و نعمت خویش و شادمانی و

کامرانی ایامی بخوشی بگذران در جواب گفت چون این سفر پر خطر است مرا آرزو بیشتر لهذا میالغی و غیره صرف نمود و تدارک کلی دید و طبل رحیل گرفت و صد مانتی شدید دید و قطع امید از حیات کرد و سفر پر خطر نمود ولی عنایت الهیه نجات داد و مراجعت نمود و با طبل و دهل در جمیع شهرها با آواز بلند یکوقت که من از سایر ارباب همت در اکتشاف قطب شمالی یکد وجه بیشتر کشف کردم یعنی در دریای شمال سفر کرد یا وجود آنکه چیزی بدست نیآورد و ثمره بی حاصل نشد و در قطب شمالی دریا و امواج شدید و سرمای زمهریر چه افتخارها نمود و چه شادمانیها فرمود مراد این است که از ادنی موفقیتی چه شرورها و شادمانیها حاصل و چه میهمانیها ترتیب گردید و چه افتخار و مباحثات بپایان آمد حال شما ملاحظه نما که در این سفر اکتشاف عالم دیگر نمودی و جمعیه را بچشمه حیات رهبر شدی جانها مستبشر کردی و دلها منور نمودی حیات ابدیه بخشیدی و مقرب درگاه احدیت کردی در حلقه خاضان در آوردی و از بندگان درگاه الهی کردی بپسین چه موفقیتی یافتی و چه موهبتی جستن طوبی لك بشری لك فرحالك الی ابد الآباید از جشن عید مرقوم نموده بودی خوشحال بحال یاران که در آن محفل روحانی

با کمال حکمت جمع شدند و دریم عید فصح و شانمانسی
 نمودند از سرور آنان عید البها نیز مسرور شد با جناب حاجی
 ملا علیسی مجتهد البته باز ملاقات نمائید و همتی فرمائید
 تا جمیع امور برایشان واضح و مشهود گردد و اگر چنانچه
 ایشان قدم ثابت فرمایند موهبت عظیمه ملاحظه کنند و عزت
 الهیه جلوه نمایند و حیات ابدیه بخ یگشاید دلبر آسمان
 چنان عرض نماید ار کند که دلها حیران گردند و جانها -
 بشارت یزدان یابد از صعود حضرت عبدالصمد و مرقوم
 نموده بودید آن مشکوة نور و مقتبس شعله طوفی الحقیقه
 ایام حیات را وقف خدمت رب تعالی نمود و بعبودیت حضرت
 احدیت مداومت فرمود نفوس رازنده کردند و جمعیه را
 آزاد فرمودند تا سیس در تبلیغ گردند و یلسانی بدیع
 و بلیغ تعلیم فرمودند این تا سیس ایدی است بتسلسل
 خواهد رفت و روح آن بزرگوار در جهان اسرار الی الابد
 مسرور و پایدار خواهد بود و نام مبارکش در انجمن عالم
 آهنگی برافرازد که طیور الهی را ب حرکت و طیران آرند -
 یاری عید البها در نهایت رضا از او از ملکوت ابهی طلب
 فوز و فیض بی منتهی خواهد و علیه البها الایهی . در
 خصوص شرکت خیریه مرقوم نموده بودید البته این شرکت
 را تأیید کنید و تشویق فرمائید مگذارید موقوف گردند و دست

شود بلکه انجاء الله باید بجان و دل یکوشند که روز بروز
 این شرکت قوت یابد و بخدمات امریه مشغول شود
 طفلان شریب نماید و یتیمان بیروز و عجزه را اعانت کند
 و نشر علوم فرماید و سبب هدایت خلق گردد مکتوبی عمرمی
 باحیا و اما الرحمن شه میرزا و سنگسر و سمنان مرقوم
 گردید در خوف است و عليك البها الایهی ع (ذیقعه
 ۱۳۲۵)

سر رشته دار پس از چندی بنا بامر حکومت
 مرکزی بهمراهی دسته ای از سربازان ایل اصائل
 بجانب لرستان حرکت کرد و مقصود دولت از ارجاع این
 مأموریت و ارسال نفرات مسلح بانجا سرکوبی الوار -
 متجاسر بود و سر رشته دار هم موظف بود که امر لشکر
 نویسی را انجام دهد و حقوق آنها را بپردازد آن بزرگوار
 در این سفر نیز بخدمات مهمی نایل شد و در ضمن انجام
 وظیفه در هر نقطه باعلائی کلمة الله برداخت از جمله
 در همدان بامسلمین و ابنای خلیل و طایفه علی اللہسی
 رو برو گردید و موفقیتهایی بدست آورد و از حضرات علی
 اللہسی شخصی پس از چند مجلس گفتگو ایمان خود را -
 موکول باین کرد که جناب سر رشته دار با او همراه شود
 و بایکدیگه ریافتگاه علی اشرف خان نامی که در یکی از

قرای چند فرسخی بود و سمت پیشوائی آنان زاداشت
 بیرون و با او مذاکره نمایند سر رشته دار قبول کرد و بمعیت
 آن شخص یدیدار مرشد مذکور رفت و در روز در آنجا توقف
 و با علی اشرف خان مناظره کرد و بالاخره مرشد گفتست
 سخنان شما حق است و پشازاتی از قول اقطاب طایفه
 حقه من جمله از گفته های فوشچی اوغلی و سایر بزرگان
 خودشان شاهد آورده گفت من در باطن باشما همراهم
 نتیجه این میباحته این شد که برادر علی اشرف خان و تنسی
 چند از اهل ده مؤمن شدند و چند نفر دیگر نیز از همین
 طایفه محب گردیدند مختصر گویا در اثنای همین وقایع
 بود که جناب سر رشته دار نامه ئی بسطان وقت محمد
 علی شاه قاجار مبنی بر اطاعت و دولتخواهی خویش نوشتست
 و محمد علی شاه حسن نیت او را تقدیر کرد و در حاشیه
 همان کاغذ یا خط خود او را ملقب بنصیر لشکر ساخت که از
 آن بیعت بهمان سمت معروف و موسوم شد باری سر رشته
 دار چنانکه قبلا نگاشته شد خواه در ایام توقف در طهران
 و خواه هنگام ما موریت خود با طراف هیچگاه فرصت را از
 دست نمیداد و امر الله را چهارا را باین و آن ابلاغ میکرد
 اما در شهر طهران در منزل شخصی خود هفته ئی
 در شب بیت التبلیغ داشته و در آن شبها فانوس بزرگی

روشن میکرد و در کرباس خانه میآویخته و در منزل راهم باز
 میگذاشته و میتدیان و احبائی را که میتدی یا خود میسی
 آورده اند یا برای استفاد و کسب معارف امری و استدلالی
 حاضر میشده اند در اطاق بزرگی که پنج در داشته است
 پذیرائی میکرده مهمانان در حاشیه اطاق روی فرش
 جالس میشده اند و خود او پهلوی در اطاق می نشستند
 و جلوس میز کوتاهی بوده که سماور و استکان بر آن قرار
 داشته و متصدی ریختن جای خود او بوده و نفسی از احبای
 هم جای پیش مهمانها میگذاشته است و اکثر شبها کسه
 عده واردین زیاد بود در اطاق از اطاقهای منزل تراز
 جمعیت پر میشد و گاهی هم برای اینکه مستمعین بسدون
 دغدغه بنشینند و برای رفتن بمنزل عجله نکنند واردین
 را نگاه میداشت و شام میداد زیرا اگر مجلس طول میکشید
 مراجعت حضار بمنازل خود اسباب زحمت میشد چه آن
 اوقات الواط و اراذل در همه محلات شهر بخصوص محله
 قیراقا مست میکردند و یاقمه و قداره میگشتند و عربده
 میکشیدند و غابزین را در کوجه های پر بیج و خم آزار
 میدادند و هر چه داشتند از جیب و بغلشان میبردند
 حتی از لباس و کفش و کلاه مردم در نمیگذشتند و اگر کسی
 مقاومت میکرد مجروح یا مقتول میگشت و اما اگر حضار مجلس

زود برمیخواستند مطلب ناتمام میماند و نتیجه چنانکه بایستد
 ماه خود نمیشد لهذا جناب سر رشته دار اغلب اوقات در
 وارد بینی را که منازلشان یا خانه او فاصله اش زیاد نبود
 برای صرف شام نگاه میداشت و تا وقتی که خسته نشده بود
 صحبت میکرد و بعد برای آنها رختخواب میگسترده و در
 همانجا استراحت میکردند و صبح پی کار خود میرفتند
 اما صحبتش با صوت بلند و پرهیمنه بود و هر مطلبی
 را که طرح مینموده وارد جزئیات میشد و خوب آن را حلاجی
 میکرد بطوریکه باره بی اوقات احباب از موشکافیهای
 زیاده از حدش خسته میشدند بالاخره دفعه بی از او
 پرسیدند سبب چیست که شما هر مطلبی را اول چندان مهم
 نیست اینقدر طول نمیدهید جواب داد من هر وقت مجلس
 در خانه ام منعقد میشود مادرم که تصدیق ندارد و همچنین
 زنهای دیگر از پشت در گوش بمذاکرات میدهند و نیز همسایهها
 از زن و مرد پشت یا مها در فصل تالستان ناظر این مجالس
 هستند برای اینکه آنها هم خوب پی بحقیقت بیزند هر مطلبی
 را بصورت جلی بخوبی تشریح میکنم و چون می بینم که در
 منزل خودم اینطور است پی میبیم که در خانه احباب دیگر
 هم چنین است
 یاری چنانکه قبلا گفتیم جناب سر رشته دار باستانی

ایام ماه موریت که میبایست بخاج سفر کند اغلب اوقات
 خوشتر را در طهران بسر میبرد و کارهای اداری را در
 همانجا انجام میداد و ماهی بیش از سه چهار روز در
 خوار نبود و خیلی از اوقات سر کرده ایل و سایر نفوس را که
 در خوار با آنها سرو کار داشت بطهران میطلبید و
 دستورات لازمه را بآنها میداد و در طهران با ستتنسای
 هفته بی در شب که در منزل خود جلسه تبلیغی داشت
 سایر شبها را در بیوت تبلیغیه دیگر میگذراند و بهرجا
 حاضر میشد بصاحبخانه میسپرد که شام و وسایل خواب و
 استراحت مهمانان را مهیا کند تا میتدی برای مراجعت
 بمنزل مشوش نگرد و بداند که اگر بخواهد تا صبح هم
 میتواند با سودگی بنشیند و تحقیقات خود را ادامه دهد
 این بود کارهای شبانه اش اما روزها هم طرف صبح
 و عصر هر موقع که از امور اداری فارغ بود وقتش صرف تبلیغ
 رفقا و دوستان میشد و بسیاری از اوقات روزانه را در سر
 بازارچه محل خون یا در قهوه خانه ها که آن موقع حکم
 کافه های کنونی را داشته می نشست و با صوت مهیمن و
 رسای خوش صحبت میکرد همانا که و چیز علاوه بر شهادت
 ذاتی سبب شده بود که این گونه بی پروا باشد یکی عنوان
 و منصبش و دیگر حمایت رفتای جوانیش چه دانسته شد که

در ایام جوانی ورزشکار بوده و با قویانها و خروس بازها
رفاقت داشته و آنها از طبقه الواط و اشرار بودند که
رفیق جوانی خود را دوست میداشتند و چندان بتکفیر -
آخوندها اعتنا نمینمودند و رفیق قدیم خود را در همه حال
رعایت و حمایت مینمودند . گویند جناب سر رشته دار هنگام
مقایله با علما مهابت مخصوصی بخود میداد و قبل از اینکه
آنها شروع بگفتگو نمایند یا هیمنه تمام مشغول صحبت
میشد از او پرسیده بودند که سر اینکه شما باین زودی بر
این صنف غالب میشوید و در اندک مدتی آنها را عاجز
و زبون میکنید چیست جواب داده بود که من هر موقع
تصد تبلیغ داشته باشم خواه مبتدیم آخوند باشد خواه غیر
آن قبلا توجه باستان الهی میکنم و از حق عون و مسند
میطلبم اما راجع با خوندان چون در ریافته ام که این طبقه
همیشه بطبقات دیگر بنظر حقارت مینگرند و هیچکس رایبه
چیزی نمی شمارند تا خود را در انظار بزرگی جلوه دهند
من پیشدستی میکنم و صولت آنها را در هم میشکم تا بدانند
چیزی در چاهانته ندارند و متوجه گردند که باید مثل آنم گوش
بجرف حمایی بدهند و بگمان اینکه طرفشان شخص بسی
اطلاعی است سخنان جاهلانه و مغلطه آمیز بر زبان نزنند
و این سبب میشود که سایر حضار نیز که با خوندها

ارادت دارند و آنان را مقتدای خود می شمارند بفهمند که
آخوند سر لوحه اعتبارش عبارت از ریش و عنقه و تعالین است
و چون از اینها خلع شود پایه و مایه دیگر نخواهد داشت
آنگاه از تقلید دست میکشند و خود را صد در تحقیق بر سر
می آیند باری جناب سر رشته دار بارها با علمای جنوب شهر
بنا بخواهش میتیان رویرو شده و آنها را منجاب کرده و -
بعضی از اوقات از آخوندها گفتاری مضحك شنیده میشده
که برسوائی و افتضاح خودشان میانجامیده است .
از جمله نفعه شی حسین حلاج که مدیر روزنامه حلاج
بود با آنکه میبایست بمقتضای شغل شریف نویسندگی صاحب
ادب و انصاف و انسانیت باشد شیی بنیت تمسخر و استهزاء
با دوستی از رفتای مانند خود بمنزل سر رشته دار در حالیکه
جمعی از یار و اغیار حاضر بودند وارد شد ابتدا دو سه
سئوال عامیانه بلحن تحقیر نمود و جوابهای تحقیر آمیز تر
شنید سپس حرفی رکیک و خاج از ادب از دهانش خاج
شد و سر رشته دار جوابی خجل کننده یا ویرگرتاند که او
و رفقایش در حضور جمع منفعل و سرافکنده شدند و چند
جلسه دیگر نیز هر سه حضور یافتند تا تلافی کنند ولی هر
بار که آمدند خنکتر و سبکتر گشتند لکن چون نه آن تربیت
و مروتن داشتند که دست از این روش بکشند و نه قوه قدرتی

که بتوانند حریف را مغلوب سازند ب فکر افتادند تا برای این میدان پهلوانی پیدا کنند و بزور بازوی او نیروی مبارز را بشکنند لذا دفعه دیگر سید علی محمد نامی را که یکی از آخوندان بود با خود آورده او را بمکالمه واداشتند آخوند آمد و پس درین سؤال کرد و مرتباً جواب شنید و ساکت شد در آخر مجلس که سر رشته دار از قرآن و احادیث و اخبار بر حقیقت این امر مبارک شاهد می آورد آخوند مذکور پیش خود حيله می اندیشیده گفت من بصحت این آیات و احادیثی که خواندید مطمئن نیستم چه ممکن است این کلمات را خود یافته باشید و نسبتش را بقرآن و حدیث بدهید سر رشته دار گفت قرآن مجید و کتب معتبره احادیث حاضر است الان نزد شما می آید و مواضع هر يك را ارائه میدارم آخوند گفت مع الاسف بکسی که در خانه شماست اعتماد ندارم ولی اگر آنچه شاهد آوردید بنویسید و بدهید میبیم باکتابهای خود مطابقت میکنیم اگر صحیح باشد آنگاه حرفی ندارم - سر رشته دار آیات قرآنی و احادیث و اخباری را که خوانده بود یکی از احباب دیکه کرد و بعد از آنکه همه نوشته شد آن را بسید علی محمد داد او در فقایش متعهد شدند که اگر اینها صحیح باشد دیگر سخنی نداشته باشند و بعد بیرون رفتند آخوند مذکور با رفقایش صبح روز دیگر نوشته

را بر داشته بمنزل امام جمعه رفتند در محضر امام جمعه عده ای برای رثق و فتق امور خود حاضر بودند سید علی محمد که وارد شد بنای داد و فریاد را گذاشته گفت حضرت آیه الله آیا سزاوار است که شما در يك طرف محله مشغول عقد و حل امور و رفع مشکلات جمهور مسلمین باشید و در جانب دیگر در جنب مقبره پدر بزرگوارتان یکتفر بایی بنام سر رشته دار حوزه تبلیغ درست کنید و دسته دسته مسلمین را بفریبید و آنها را بمنزل برده از دین حنیف اسلام خارج سازد امام جمعه که پسر همان امام جمعه سلف است که پدرش باطنا با امر الله ایمان داشته و احیاء الله را از ایادی اعادی حفظ مینموده گفت بجای این حرفها بفرمائید ببینم شما راهم گول زده و یا آنجا برده اند یا از قول مردم اینها را نقل میکنید و اگر از قول مردم است سندی هم برای گفته خود در دست دارید یا بصرف وهم است سید علی محمد گفت آری حضرت آقا در من اینجاست که این شخص مرا هم بمنزل خود برده و میخواست قریم بدهد و مدارکی که بدستم افتاده حاضر است امام جمعه گفت پس تفصیر از خود تست که با پای خود بچنین محلی رفته ای بعد گفت خوب مدارکی که با خود آورده ای چیست آخوند گفت اینها يك سلسله احادیث و آیات قرآن را برای صدق

اقوال خود شاهد درست کرده اند و عوام را بهمین وسیله ها میفریبند و آنها را نوشته اند و بمن هم داده اند امام جمعه گفت بده ببینم آخوند دستها را بلند کرده گفت چون این آیات و اخبار بخاطر یکی از این طایفه است و نجس شده من کراهت دارم دست با آن نوشته بزنم بفرمائید یک نفر بیاید از جیب بغلم بیرون بکشد امام جمعه گفت ای احمق ناسیئ مگر آیات خدا و حدیث پیغمبر و آثار ائمه اظهاری بخلط کسی نجس میشود ای ناپاک اگر عقیده تو چنین است خودت از جمیع مردم گمراه تر و از همه کس بعنویت سزاوارتری بعد رویانهای خود کرده گفت بزنید این بی شعور ناپاهم را و از اینجا بیرونش کنید نوکرها دست او را گرفته باخفت و خواری از آن محضر بیرونش انداختند .

دفعه دیگر بعضی از اهالی محل که در شبهای معین هنگام عبور از مقابل منزل سر رشته دار چراغ روشن کریاس و رفت و آمد مبتدیان را میدیدند و صوت بلند خود را را می شنیدند بغض و عناد بر آنها غلبه کرده روزی چند نفر بمسجد نزد همان امام جمعه بشکایت رفته گفتند مدتی است میرزا علی محمد خان سر رشته دار بیشت گرمی مقام دیوانی و استظهار سوارانی که در کاروانسرای روبروی خانه اش منزل کرده اند برخلاف سایر بایبان که با احتیاط هستند و -

پنهانی تبلیغ میکنند علانیه مردم را دسته دسته بخانه میرک و از دین سین اسلام خارج میکنند چون چنین اقداماتی در نزد یکی مقبره حضرت آقا خلیلی بد نما و سب و همن اسلام و سر شکستگی مسلمین است اهل کوجه ما را انتخاب کرده و بحضورتان فرستاده اند تا چگونگی را بعرض برسانیم و هرکس ستور العملی که صادر فرمائید یا ن عامل شویم امام جمعه گفت چون سر رشته دار یا مقام و عنوانی که دارد نمیتوان او را خود سرانه تنبیه کرد و باید تند بیری عاقلانسه بکار برد شود شما بروید با اهالی بگوئید مطمئن باشند من خود بنحویکه مقتضی باشد در این خصوص اقدامی خواهم نمود باری شاکیان را باین گفتار راضی و مرضی کرد بعد آقا سید محمد را که گویا محررش بوده خواست و گفت بسرو سر رشته دار ملاقات و مؤدیانه از جانب من نصیحت کن که در این قبیل کارها قدری احتیاط نماید و قسمی رفتار نکند که بهانه بدست عوام کالانعام بیفتد آقا سید محمد از نزد امام جمعه خارج شده بمنزل موسی خان سرتیب رفت خانه این سرتیب نزدیک منزل سر رشته دار و خود او پسر عموی پدر سر رشته دار بود و بهمین ملاحظه سرتیب را عزت مینمود مختصر آقا سید محمد سرتیب را ملاقات کرده است جریان امور را اظهار و پیغام امام جمعه را ابلاغ داشت

و خواهش کرد طوری با او مکالمه کند که نصیحتش موثرتر واقع گردد. روز بعد موسی خان سرتیب بمنزل سررشته دار رفته شروع بنصیحت نموده گفت انسان در امور زندگی باید دقیق و حرکات و سکناتش عاقلانه باشد و گرنه بالاخر در رکشاکش امواج حوادث نابود میشود و بالجمله پسرانند و اندرز فراوان گفت هر چند اغلب مردم نادان و ناشعشور فهمیده اند که حق با شماهاست لکن آخوندهای پوتد لیس و طلاب آشوب طلب دنبال بهانه میگردند تا عوام الناس را بر شما بشورانند لهذا بهتر این است که قدری احتیاط کنید و بعد حکایت اهل محل و شکایت آنها را نزد امام جمعه و پیغام او را توسط آقا سید محمد نقل نموده سررشته دار گفت عموی بزرگوار مطمئن باشید که من خودم یا آقا سید محمد ملاقات و سوء تفاهم را بر طرف خواهم کرد در شب بعد که سررشته دار در منزل جلسه تبلیغی داشت قبل از موافقت انعقاد مجلس پیرانش سپرد که تومشغول پذیرائی مهمانها باش تا من بجائی برسم و برگردم این را گفت و بمنزل آقا سید محمد مذکور رفته درق الباب کرد و قتیکه در را گشودند گفت بجناب آقا بگوئید نصیر لشکر آمده میخواهد شما را ببیند آقا سید محمد که خبردار شد فوراً برخاست و عبارات بسیار آهسته و آهسته بدرخانه آمد و احترام شایسته بجا آورد سررشته دار

گفت در روز آقا موسی خان سرتیب بینده منزل آمدند و از طرف شما اظهاراتی کردند از بیانات ایشان استنباط شد که جناب عالی خودتان میخواسته اید بامن ملاقات کنید ولی عدم سبب آشنائی مانع بوده بدین جهت خودم برای فتح الباب دوستی خدمت رسیدم و خواهشمندم باتفاق بنده بمنزل ما تشریف بیارید تا قدری با هم صحبت کنیم آقا سید محمد گفت زهی سعادت که من زیارت و مصاحبت شما نایل شوم ولی فعلا فرصت ندادم انشاء الله موقع دیگر خدمت خواهم رسید سررشته دار باز قول خود را رانکار و برای بردن او بمنزل اصرار ورزید بعدی که آقا سید محمد بهمراهی او بمنزلش آمد و موقعی وارد شدند که اطرافها مملو از جمعیت بود سررشته دار سید را نشان داد و خود هم چالس شده شروع بصحبت کرد و بهر سئوالی که از طرف حضار میشد جواب کافی و قانع کننده میداد آقا سید محمد از مشاهده آن مجلس واستماع آن مطالب بشگفت آمد و خود نیز چند فقره سؤال نمود و جواب صحیح و متین شنید و دوباره ساکت و صامت نشست تا وقتیکه مجلس خاتمه یافت و او خدا حافظی کرده بمنزل بازگشت چند روز بعد آقا سید محمد را با آقا شیخ مهدی ناموسی که در ایوان مقبره امام جمعه مقتدای جماعت در نماز پیوسته

ملاقاتی دست داد و بمناسبتی صحبت از بایان بمیان آمد
آقا سید محمد جریان شکایت اهالی و بیخام امام جمعه و
ملاقات نصیر لشکر و کیفیت مذاکرات او را در مجلس برای او
بیان کرده گفت فی الحقیقه مطالبی که من آن شب شنیدم
تازگی داشت و یقین کردم که قضایا غیر آن است که در میان
مردم شهرت دارد زیرا این طایفه برای اثبات هر مطلبی
دلیلی از قرآن و گفتار ائمه اطهار میآورند و بیش از مایه
قرآن و حدیث اعتقاد دارند و مقاماتی که برای پیشوایان
دین انعام قائلند بیش از مسلمین است و عجب اینکه نفس
سوالی از آنها میشود بکمال ملایمت و مهربانی جواب -
میدهند ~~شخص~~ شیخ پیشنهادی که در دست است من هم
مدتی است که باین نکته واقف شده ام و خیلی مایل بودم
و هستم که با آنها ملاقات نمایم و سئوالاتی بکنم اما میترسم
زیرا رسم این مردم چنین است که بمجرد اینکه شخصی
با این طایفه قدمی برداشت تکفیرش میکنند و رسوائی بسیار
میآورند تا چه رسد باینکه نفسی با آنها نشست و برخاست
کند .

یکی دیگر از حکایتهای شنیدنی سر رشته ندارد که ما در
ایشان سبب شده است که آن خانم بعد از آنکه پسرش در
زمره احباب داخل گشت خیلی مکدر و محزون بود و کوششش

میکرد که او را دوباره بمسلمانی برگرداند و چون گریه ها
و التماسها و ملامتها و نفرینها و دعا های خود من در این
کار موثر نشد تصمیم گرفت که باستعانت علماء این کار را -
صورت دهد و این زن از قرار معلوم بحضرات آخوند ها
از لحاظ تدبیر و تقوی که داشته خیلی ارادت میورزیده
و از کمال آیداری و خدا پرستی ادای ضلوة راهم در -
مسجد جامع اهمیت میداده و معتقد بوده است که ثواب
یک رکعت نماز که در مسجد جامع گذارده شود برابر است با
ثواب صد رکعت در سایر مساجد و ثواب یک رکعت نماز در
یکی از مسجد های دیگر مقابل با ثواب صد رکعت در -
مثال است لهذا سعی میکرد که از پنج ثوبت نماز
شبانه روزی لا اقل یک نوبتش را در مسجد بخواباند -
بدین جهت اکثر آخوند ها و پیشنمازها را می شناخت و به
هز که و توفی داشت و او را در نطق و بیان زبردست میسرود
نزد من سیرت و حکایت پسر خود را با و نقل و خواهرش میکرد
که بیاید با او صحبت کند و او را با لیل و بینه با سلام بسیار
گریه انداز قضا اکثر آخوند های آن ناحیه سر رشته دار
را می شناختند و مقابله با او را در و از مصلحت میدیدند
و هر کدام بعد از معتذر میشدند و شانه از زیر این بار
خالی میکردند بالاخره پس از رنج بسیار و دوندگی زیاد

از دین و غیر عالم قول گرفت که بمنزل بیایند و بپسرش مذاکره نمایند. سر رشته با هم گفت که فلانیها برای صحبت حضور پیدا خواهند کرد بدان و در روز وساعتی که معین خواهند کرد در خانه حاضر باش سر رشته در آن وقت من به کمال اشتیاق منتظر قدمشان هستم ولی مادر چنان دنیا نشان را بگیرد سعی کن که زودتر این مجلس منعقد شود چه ممکن است که آقایان بشیمان و از فکر خود منحرف گردند و بوعده خویش وفات کنند آن خانم مجدداً با آن دو عالم ملاقات کرد و مقررش که صبح روز معینی آنها را بمنزل بیاورد پسر را نیز گفت در خانه باشد یاری روز موعود فرا رسید و آن دو مرد آمدند یکی از آنها ملاعبه الوهاب قاضی مجتهد و پیش نماز سرپولک و دیگری آقا سید محمد عصار پدر عصار مشهور کنونی بود که هر دو از علمای نامی و متنفذ بلد بشمار میآمدند باری نشستند و در حضور مادر سر رشته در شروع مذاکره نمودند تا وقتی که ناهار آوردند و خوردند و بچیدن بعد از صرف غذا آقا سید محمد عصار که گویا در جای دیگر کار داشت خدا حافظی کرده بیرون رفت خانم در بیرون اطاق از او پرسید که در این چند ساعت از مباحثات چه نتیجه اخذ شده و مطلب یکجا انجامید آقای عصار گفت همشیره پسر شما آنچه از

احادیث و آیات قرآن خواند درست و بلا تحریف بیرون اما در خصوص صحت و سقم عقیده این طایفه باید تا مهمل کرد انشاء الله خدا خودش پسران را هدایت خواهد کرد این را گفت و بیرون رفت. اما ملاعبه الوهاب قاضی - همچنان نشست و صحبت شنید و ایراد گرفت و مناقشه کرد و سر رشته در پی برایش حدیث و خبر میخواند تا وقتی که يك حدیث از احادیث مقدسه نبویه راجع بعلائق ظهور قائم آل محمد که مصداقش بتعامه در ایسن ظهور ظاهر شده تلاوت نمود آخوند که پاك عرصه بیا و تنگ شده بود در مقابل این حدیث دلیلی نداشت عقل و شعور خود را باخت و نعوذ بالله چندنا سزایسه حضرت رسول اکرم صلوات الله علیه گفت بدین ترتیب که اگر پیغمبر این سخن را گفته باشد چنین و چنان باد سر رشته در از این گستاخی آخوند خون در - هروقتن جوشیدن گرفت و بلا تا مهمل چند سیلی محکم پسر رخساره اش نواخته گفت ای نمک بحرام می همه چیست تویک عمر از صدقه پیغمبر اکرم و اولاد طاهرینش بحزمت زیسته ای و از برکت همین احادیث است که شکست بزرگ و گردنت کلفت شده شرم نداری که بچنان وجود مقدسی دشنام میدهی اینها را میگفت و آن بان بر غضبش می

انزود و بزرگو صورتش میزد آخوند که دیگر طاقت ضربات
 مشت و سیلی را نداشت سرش را هر طوری بود از عمامه
 و تحت الحنك خلاص کرده بدون كفش و عبا بکوجه دویتند
 سر رشته دار در آن حال متوجه مادرش شده گفت از صبح
 تا بحال ناظر این مجلس بودی و حرفهای آنها و مراثید ی
 و حالا هم دیدی که این حیوان معتم چطور پیش روی کرده
 و بحضرت ختمی مرتبت جسارت نمود آیا حالا پی یا حوال
 این طبقه بروی یا حاضری که باز هم تزامها رکند و سوار
 شوند . اما ملا عبد الوهاب که از چنگ سر رشته دار گرفت
 در کوجه متوجه شد که بی عمامه و کفش است لهذا بحسنال
 پریشان در پشت دیوار ایستاد در همان نزدیکی شخصی
 بنام کربلائی شفیع دکان علافی داشت و تئیکه دید آخوند
 سراسیمه و رنگ پریده با آن هیئت از منزل بیرون دوید
 و در آنجا ایستاد برای جستجو پیشش آمده پرسید که شما
 را چه میشود ولی آخوند بطوری حالش منقلب بود که مثل
 آدمهای لال همچنان ساکت بود و هیچ نمیگفت کربلائی
 بخانه سر رشته دار رفت و از او جویا شد سر رشته دار که
 هنوز بحال طبیعی عود نکرده بود با حدت و شدت آنچه
 فیما بین گذشته بود نقل کرده گفت الان بیرون میرم و پیش
 نجس این آخوند منحوس را میگیرم و زیر بازارچه میکشم

او را رسوای خاص و عام میکنم تا مردم بدانند که این گروه
 بیدین وگنده دهن دشمن خدا و رسولند نه بهائیان
 خدا پرست و باایمان کربلائی شفیع سر رشته دار را بحق
 همسایگی قسم داد که آخوند را ببخشد و بهمان تنبیه اکتفا
 کند سر رشته دار بالاخره ملایم شد و عمامه و کفش و عبا ی
 آخوند را بکربلائی داد تا بیاورد بماند .
 حکایت دیگر اینکه روزی عده ای از بازاربان آن
 محله که بکرات در جلسات سر رشته دار حاضر شده و گوش
 بیباناتش داده و بالاخره در رک و قبول مردمانده
 بودند از او خواهش کردند که برای اطمینان خاطرشان
 يك مجلس هم باشیخ محمد واعظ طهرانی در حضور آنها
 در خصوص این امر صحبت کند اما شیخ محمد مذکور پسر
 شیخ محمد رضای واعظ معروف پیش انگشتی بوده که
 پس از فوتش جناب نیر قصیده ای ساخت که مطلعش این
 است : (خولی شش اصبعی بعد علی) لکن پسر شیخ
 محمد که مبتدیها میخواستند او را با سر رشته دار وارد
 مذاکره کنند نسبت ببهائیت و بهائیان کمتر از بد رشقاوت
 بخارج میداد و قیل از این هم چند کت یا سر رشته دار
 رو برودند در اتیان دلیل و حجّت زور بازویش را سنجیده
 بود و بهمین جهت وقتی که مبتدیهای بازاری نزد او

رفته استدعا کرده بودند که برای تمیز حق از باطل بسک
مجلس یا سررشته دارمذاکره کند شیخ گفت اولاً بعقیده
من هرگاه شما اصلاً با حضرات بایه نشست و برخاست نکیند
بحالتان اصلح است ثانیاً اگر راضی بصلاح دید من نشوید
و مصمم باشید که مناظره صورت گیرد باید مجلس در منزل خودم
منعقد شود زیرا من بمنزل بایبها نمیروم و عرض از ایسن
حرف آن بود که بایک تیرک و نشان زده باشد اول اینکه خود
را نزد آنان میدانند از و آماده کار بقلم دهد و دوم اینکه
چنین مجلس انعقاد نیابد چه شنیده بود که این طایفه
برای مذاکرات دینی از بیم غوغا و خطر بمنازل مسلمین
نمیروند لذا مبتدیها بسررشته دارگفتند که چون جناب
آقا شیخ محمد واعظ فرموده اند باید در منزل خودم مجلس
مناظره تشکیل شود خواهشمندیم شما بآنجا تشریف ببرید
ما هم در خدمتان خواهیم آمد سررشته دار گفت من برای
تعیین حق و بحث در مطالب دینی هر جا که شما بخواهید
حاضر میشوم ولی شخصی را که برای این کار انتخاب کرده
صلاحیت ندارد زیرا من او را میشناسم و بارها با او طرف
شده و دانسته ام که این مرد اساساً بهیچ دینی متدین
نیست حتی بخدا هم عقیده ندارد تنها در تظاهر و عوام
فریبی ماهر و استاد است مبتدیها از این حرف متعجب

شدند که چگونه میشود یک نفر واعظ و عالم معروف که جمیع
اوقاتش صرف موعظه و نصیحت میشود و شب و روز با انواع
دلایل و براهین مردم را بیدانت و خدا پرستی دعوت
میکند بیدین باشد باری سررشته دار چون دریافت که
حضرات سخنش را باورند از آن گفت مانعی ندارد ایشان
اینجا تشریف نمیآورند ما خدمتشان میرویم و چند روز بعد
در معادی که قرار داده بودند سررشته دار با اتفاق دو
نفر از احباب و ده نفر از مبتدیان بمنزل شیخ رفتند و
نشستند بعد از تعارفات معموله سررشته دار رویشیخ
کرده گفت مامدتی با این آقایان صحبت کرده ام جناب عالی
هم چند بار ببیند منزل تشریف آورد بودید و یکدیگر
را دیدید و مقدار معارف و معیار معتقدات همدیگر را
سنجیدید بودیم و برای سرکار مانعی نداشت که بار دیگر
بخاطر آقایان با تشریف فرمائی خود مخلص را سرافراز
فرمائید ولی چون سرکار حاضر نشدید بنده خدمت رسیدم
تا جناب عالی بطوریکه آقایان انتظار دارند بمنزله عقل
و زمانشان یاشید و چون در منزل خودتان هستید بخوبی
میتوانید در سایه این کتابها که مثل دندان پهلوی
هم چیده است صحبت کنید مراد سررشته دار از ذکر
کتاب این بود که سابقاً هر وقت در منزل خودش با این

شیخ صحبت میکرد و حدیث و آیه فی میخوانده شیخ میگفته است من باید در منزل بکتابهای خودم مراجعه کنم و اکنون سر رشته دارم یا این گفته او را متذکر داشتیم که فعلا در منزل هستی و راه بهانه مسند و است . شیخ گفت آقای سر رشته دار خیلی خوش آمدید من هم مایل بودم که یک دفعه دیگر باشم رو برو شو و صحبتی اساسی پیش بکشم و مطلب را تمام کنم لهذا من تیشه را بریشه میزنم و میگویم اصلا دین ندادم و بخدا هم قائل نیستم حالا چه میفرمائید و در مقابل انکار خدا و پیغمبر چه دلیلی دارید سر رشته دار گفت حضرت آقا یحان خودتان قسم که من در همان مجلس اول که باشما ملاقات کردم از فحوی کلامتان فهمیدم که نه دین دارید و نه خدا می شناسید و جز عوام فریبی هنری ندارید حتی چند روز پیش بهمین آقایانی که حاضر هستند گفتم که آقا در باطن بهیچ چیز معتقد نیستند و فوراً رو برآی حاضر کرد . گفت آقایان محترم آن روز حرف مرا باور نمیکردید حالا که دیگر من نگفتم خودشان فرمودند و اقرار بلامذهبی نمودند آیا دیگر شکی باقی میماند اهل مجلس همه بی اختیار بخنده افتادند و شیخ متوجه شد که خیلی حرف نامناسبی زده و بدست خود خانه آبرو را ویران ساخته است لهذا خیلی پریشان و نگران شد امنا

سر رشته دار بیش از این خجلت او را نپسندید . گفت آقا حالا از شوخی میگذریم شما در انتخاب عقیده خود آزاد هستید و بهر رنگی که بخواهید رأیت مختارید حتی اگر خود را من باب مصلحت بیندین و انمود کنید من شمارا در همین مجلس خدا پرستو ندیندار خواهم کرد این قبول هر چند دوباره سب بخند گشت ولی از انفعال شیخ کاسته شد و مذاکره آغاز گردید و دو ساعت که گذشت سر حاضر معلوم شد که غلبه و مظفریت یا سر رشته دار و حق بجانب اوست و همگی شادمان و مسرور از آنجاییرون رفتند اما حکایت دیگر ایشان که آن هم خالی از اهمیت نبود . بعین عبارتی که جناب عبداللہ سعادت نوری مرقوم داشته اند ذیلا درج میشود و آن این است :

(از جمله بنهائیان خدم و فعالی که در آن حدود بیشتر با مردم طرف مرا و ده و مکالمه بود و افراد را حاضر برای حضور در محافل تبلیغی و درک حقیقت مینمودند چهار بزرگ بودند که ارشد آنها حاجی ابوالقاسم بود . این چند بزرگ در بازار امین السلطان در کان دباغی داشتند و بعد ها بفامیل ناظریان مسمی شدند همواره با خلوص نیت و پشت کار با نفوس مختلفه بخصوص همکاران خود بحث و گفتگو مینمودند و آنان را آماده کرده و در شبهای هفته

بمحافل تبلیغ و نزد مبلغین بخصوص سر رشته دارمیرند
 چه ایشان در هفته یکشب هم منزل خود حاجی جلسه
 داشتند . الحاصل دریک مورد پس از چند نوبت کسی
 افرادی از بازارها در محفل تبلیغ ایشان حاضر شده و -
 دلائل اثبات یبہائیت را استماع نمودند در صد در آمدند
 تا پدایمان یکی از علماء متوسل شده و او را در مناظره حاضر
 سازند لذا نزد آقا شیخ محمد خندق آبادی ابن آقا شیخ
 احمد که یکی از آخوند های متنفذ و طرف رجوع اکثر نفوس
 چالہ میدان بود رفتند و تقاضای خود را بیان داشتند
 خانواده خندق آبادی از مدتہا پیش تا بحال همواره در
 خیابان مولوی یا اسمعیل بزاز سابق ساکن بوده و مرجع
 اهل تقلید آن حد و دند - شیخ پس از اینکه باصرار آنها
 حاضر برای صحبت با بہائیتها شد گفت شرط آنستکه در منزل
 یکی از مسلمین باشد نہ در محافل آنها . پس از قرار داد
 لازم آقایان وقتیکہ بمحفل آمدند از جناب سر رشته دار
 درخواست کردند کہ بمنظور روشن شدن حقیقت بخاطر
 آنها با آقا شیخ محمد بصحبت بپردازد . ایشان گفتند برای
 ما شیخ و سید و عالم و جاهل فرقی نمیکند ہرکہ میخواہید با
 خود بیاورید . جواب میدهند ولی آقا مشروط ساخته اند
 مناظرہ خود را باینکہ در منزل شخصی غیر بہائی باشد

و بعلاوہ برای شما ہم اینجا یا جای دیگر کہ فرق نمیکند
 سر رشته دار میگویند ما برای ابلاغ کلمۃ اللہ ہمیشہ و در
 ہمہ جا حاضریم . باغ وراغ و گلخن و گلشن خانہ غیر یسا
 خودی هیچیک فرق نمیکند ولی بدانید کہ این آقای شما
 ہم مانند سایر آقایان مقصود شان کشف حقیقت نیست .
 معدک ہر جا را کہ میخواہید معین کنید . خلاصہ آقایان
 منزل کد خدا حسینعلی را کہ بزرگتر صنف دباغی بود برای
 تشکیل این جلسہ در شب معین معلم مینمایند . شسب
 موعود فرا رسید و جناب سر رشته دار با اتفاق آقایان استاد
 ہاشم کاشی و حاجی ابوالقاسم ناظریان بمنزل معہود -
 رہسپار شدند . ولی از طرف دیگر منزل کد خدا کہ بنا
 بود آقای شیخ محمد و آن چند نفر باشند وضع خاصی
 بخود گرفته بودند زیرا یا با نظر و دعوت آقای خندق آبادی
 و یا بعیل و خواہش صاحب منزل و سایرین عہدہ بسیاری
 آخوند دعوت شدہ بودند کہ هنگام رسیدن اینہا چند نفر
 از آنها نشستہ بودند و بعد ہم دستہ بدستہ یادستہ های
 کتاب نشانہ دار وارد شدہ و سلام کنان در طرفین اطباق
 بزرگ پذیرائی می نشستند و گذشتہ از آخوند ہا از طبقات
 مختلفہ نفوس بازاری و غیرہ نیز مرتباً داخل شدہ و بسر
 جمعیت اطباق میافزودند . تا اینکه ظالار مزبور باہمسہ

و سعتش پر شده و حتی در آستانه در بهانیز نشسته بودند
و با جای و قلیان مستورا پذیرائی میشدند و در این اوقات
جز صدای غلطان آب قلیان گاهگاهی هم در زوایای اطاق
صحبت افراد و تنگ گوشی با یکدیگر صحبت میکردند شنیدیم
میشد مضافاً اینکه سابقین و لاحقین از واردین یا شماره
چشم و ایرو و اصطلاح میلغ بهائیها را بهم نشان میدادند
و بعضی با خشم و غضب و برخی با تعجب و حیرت با ایشان
نگاه میکردند و اینان نیز با کمال خونسردی ناظر این مناظر
بودند و در دل بحال جمعیت مقلد و جاهل حاضر بلکه
کلیه نفوس که این چنین انجام خود را بدست یکعده عمده
پسر جاه طلب داده اند افسوس میخورند و باری پس از
ساعتی که حال بدین منوال گذشت جناب سر رشته در اسکوت
و بهت جلسه را برهم زده و گفتند البته منظور صاحبخانه
از قبول زحمت پذیرائی و حضور آقایان در اینجا تنها قلیان
کشیدن و جای نوشیدن نبود است بلکه مقصود از تشکیل
این جلسه که قبلاً قرار بود بصورت دیگری باشد و فعلاً
این حال در آمده است این بود که بیائیم و بنشینیم و در
مقصد مقدس که عبارت از تمیز و تشخیص حق و باطل است
بحث و تحقیق نمائیم و با کمال دقت و انصاف بکشف حقیقت
پردازیم بنابراین بعقد بندیده بهترین است که آغاز

صحبت نمائیم و قبلاً هم بمنظور جلوگیری از اغتشاش و جنجال
در محبت آقایان حاضر در بین خود نفسی را انتخاب نمایند
تا بمنظور مشغول شوم و بقیه در نهایت سکوت بقضای
مطلب پردازند و اگر هر آینه نفس دیگری هم در بین صحبت
نظری داشت پس از اتمام سخن متکلم البته با اجازه ایراد
منفی یا مثبت را بیان مینماید تا انشاء الله از این صرف وقت
و همت نتیجه نی عاید میزبان و جمعیت گردند ذکر این مقدمه
و پیشنهاد در وهله اولی خود مولد جوارو جنجالی شدید
شد زیرا آقایان بخصوص آخوندها بخوبی دریافتند که
جناب ایشان با همین بیان مختصر دست همه را برای
جلوگیری از مغالطه و عوام فریبی بسته و مجال اغتشاش و بلوا
همیچکس نخواهد داد لذا بعضی گفتند خیر چنین چیزی
امکان پذیر نیست بلکه باید گفتگو آزاد باشد تا هر کس هر
چه خواست بگوید و برخی معتقد بودند که اگر بیک نفر
اختیار صحبت داده شود ممکن است از عهد جواب بپرس
نیاید و محکم شود و بی می گفتند هیچکس بپنهانی حرف
نماند نخواهد بود و بالاخره پاره بی در تعیین شخصی که
از همه برای مباحثه ارجح باشد اختلاف نظر داشتند ایشان
نیز امکان صحبت را منوط بنظم در بیان و معین بودن متکلم
و مخاطب میدانستند تا اینکه پس از بحث و گفتگوی بسیار

آقایان علما، نتیجتاً خود آقای خندق آبادی انتخاب شدند
 مشروط بر اینکه یک نفر هم مکالمات طرفین را بنویسد تا هم
 اگر شخص دیگری خواست سخن گوید معلوم و روشن باشد و
 هم بعداً جهت اطلاع عامه مردم چاپ و منتشر گردد. در اینجا
 جناب سر رشته دارند سیسۀ آقایان در اکتفا باین شرط
 جهت انتخاب یک نفر متوجه شده بیان داشت همینطور که
 من در تعیین یک نفر ولو هر که باشد برای درستی عمل و حصول
 نتیجه مثبت مصر بودم در نگارش مطالب نیز جهت اطلاع
 عموم نفوس بسیار هواخواه میباشم بشرط اینکه نویسنده کسی
 باشد که بدون حذف و تحریف عیناً کلیه گفته های هر طرف
 را بنگارد و یا از هر طرف یک نفر برای نوشتن تعیین شود و
 در ابتدا آقایان تعهد کنند که پس از ختم مباحثه در حضور
 تمام حاضرین عین نوشته خوانده و باهم تطبیق شود و هر نوع
 کسر و اضافهئی در آنها اصلاح گردد و یا مضای کلیه کسانی
 که حتی يك جمله هم گفته اند چند نفر دیگر از مستمعین
 برسد تا مجال انکار و انحراف بجهت نفسی باقی و برقرار
 نماند آنوقت من اولاً برای ادامه صحبت ولوتاً هر وقت بطول
 انجامد حاضر و همچنین در باره انتشار آن ورقه نیز در اول
 چاپ آن بهر مقدار که باشد خواهم بود درین موقع باز گفتگو
 در گرفته وقتی می بینند که ایشان از ابتدا اینطور یا کمال

هوشیاری جلو هر نوع سوء نظر و تجاوز آنها را میگیرند اصولاً
 یا انشاء مطالب مخالفت مینمایند خلاصه جناب سر رشته
 دارای رحمان بیان مقدمات معاویه از هر طرف عرصه را بر سر
 کسانی که خیال ترکنازی داشتند بست و اختلاف نظری
 در بین خودشان ایجاد نمود و ضمناً از همان برخورد اولیه
 وانمود کرد که کاملاً واقف بر مافی الضمیر آشوب طلبان بوده
 و از هر حیث آماده و مجهز برای اثبات حقایق یارده هر
 نوع هو و جنجالی میباشد جناب محمد صادق ناظریان پسر
 مرحوم حاجی غلامحسین یعنی برادرزاده حاجی ابوالقاسم
 که اکنون از یاران خدمت آئین رحمان میباشد بسیاری
 اینجانب در باره اهمیت این جلسه و صولت سر رشته دار
 در بین آن جمع کثیر توضیحاتی داده و میفرمود که من
 هم از اول جلسه خود را با آنجا رسانده بودم و وقتی وضع
 را بدان حال دیدم و در مدخل اطاق می شنیدم که
 افرادی باهم آهسته صحبت میکنند و از تفوق ایشان در
 خشم شده و قصد آزارشان را دارند بیدرتنگ خارج شده
 و برای رفع این غائله مهم نزد آقای نیر همایون که در آن
 نزدیکی ساکن بود رفتم و با مشورت ایشان بکلانتری محصل
 رجوع کرده قضایا را باز گفتم و خطر را حتمی دانستم رئیس
 کلانتری هم فوراً صاحب منصب و چند نفر پلیس را بهم همراه

من فرستاده دستور اکید داد تا بمحض رسیدن جمعیت را متفرق ساخته و از هرگونه فکر سوئی جلوگیری نمایند میگفتند وقتی رسیدیم که تازه وارد بحث شده و در موضوع مشیت اولیه و رمز خلقت بسخن پرداخته بودند و سر رشته دار همچنان در مقابل هیاهوی آنان چون سد آهنینی ایستاده بود و سیل هجوم آنان را در هم می شکست که صاحب منصب مزبور با اتفاق یکی از یلیسها وارد اطاق شده و گفت طبق دستور رئیس کلانتری آقایان حق ادامه این مجلس را نداشته و باید فوراً بدون هیچگونه تعرضی متفرق شوند. سینه عربی در بین نشستگان بود که در همان بازار امین السلطان مغازه سقط فروشی داشت و درین شب برای استفاده از میاحنه آمده بود ناگهان روی زانو نشسته و گفت آقایان پس اجازه دهید من نظر خود را از این جلسه در دو کلمه بیان کنم و بلا فاصله گفت علمای اسلام کار را بجائی رسانده اند که باید بگویم *والله یحدم رسول الله قد مات الدین ومات الاسلام* زیرا یکنفر کلاهی و سانه یکعده عالم معمم را با این همه کتاب در حالتیکه هنوز در مقدمه صحبت بودند چنانسان عاجز و زبون کرد که واقعا باعث خجالت است و الحال خندنا پذیر شما را بیامرزد که آمدید و مانع از ادامه این رسوائی شدید و از جا برخاست و تمام نفوس نیز بر پا خاستند و مجلس

بهم خورد درینوقت صاحب منصب مزبور برای اینکه بیشتر انظام را مراعات نموده باشد گفت خواهش من است آقایان مسلمین از یک درب و بهائیان از درب دیگر اطاق خارج شوند و خود در بین درب ایستاد روی از حام جمعیت مسلمین و آقایان علماء یا کتابهایشان جهت خروج و اینکه هر کس میخواست مثلا با فلان رفیقش بیرون جناب سر رشته دار و همراهیانشان قدری تأمیل کردند تا راه تقریباً باز شد و ایشان نیز قصد خروج نمودند نزدیک درب صاحب منصب که تا آن وقت متوجه خروج حضار بود متوجه آقایان شده و پرسید مگر بهائیس فقط شما چهار نفر بودید سر رشته دار میگوید بلی همین ما چهار بودیم که یک مرتبه آن افسر صدا را بلند کرده و بلحن متعجبانه یا تعسخر آمیز گفت آقایان علماء واقعا که مایه رؤسیدی است من پس از ورود باطاق و رؤیت این جمعیت و کتب چیده شده روی زمین گمان میکردم که اگر آقایان معمم و یکعده از حضار مسلمانند اقلا اکثریت یا نصف جمعیت هم بهائی است و این کتابها را برای قبولاتدن نظر خود نشانه گذاشته و آورده اند حالا معلوم شد که همه آقایان ذوی العز و الاحترام با آن همه صولت روحانی و کتابهای قطور و جمع مریدان جانباز آمده

بودند تا این مرد کلاهی تعلیمی بدست و سه نفر همراهیش
 را محکم نمایند و تازه نتیجه آن است که سید عرب اظهار
 کرد خلاصه جلسه بدین ترتیب خاتمه یافت و آقایان حاضر
 نیز مانند سایر نفوسیکه یا سر رشته دار و پرو شده بودند از
 وی بیمناک شده و علاوه بر اینکه دیگر بهیچوجه حاضر
 بملاقات ایشان نبودند جدا در صد منع نفوس از حضور
 در محافل تبلیغ احیاء برآمدند تا مبادا مسحوگفتار آسان
 شده از دین خارج شوند از طرف دیگر هر وقت جناب سر
 رشته دار از بازار امین السلطان میگذشت سید عرب از
 پشت در ستگاه کار خود برخاسته و فریاد میزد آقای مبلغ
 سلام علیکم و ادای احترام مینمود تا اینکه روزی نزدش
 رفتند و گفتند من از حسن نظر شما ممنونم لکن این طرز
 ضایت شما گرچه برای من اشکالی ندارد زیرا کوس رسوائی
 ما بر سر بازار زده شده اما ممکن است از برای تو و کسیت
 صورت خوشی نداشته باشد پس از او میخواید تا
 بمنزلش آید و بیشتر از جریان مذاکرات و حقانیت امر بهما
 و تفوق گفتار بهائیان آگاه شده بحقیقت نزدیکتر گردند)
 انتہی .

سر رشته دار علاوه بر شهادتی که در مجالس تبلیغی
 داشته در کوجه و بازار نیز جرئت و جسارت بخارج میداده

چنانکه دفعه بی در مصاحبت آقایان نیر و سینا و چند تن
 از دوستان دیگر حسین عبور از میدان شاه از جلو مدرسه
 حاجی ابوالفتح گذر میکردند جناب سینا بایکی از
 همراهان قدری جلوتر از سایرین بودند و قتیکه بدو زدند
 رسیدند یکی از طلاب که آنجا ایستاده بود و جناب سینا
 را میشناخت اول فحشی بایشان داد و بعد ناسزائی بامر
 گفت جناب سینا اعتنائی نکرد و همچنان صحبت کسان
 از آنجا دور شد اما سر رشته دار که بارفقای دیگر از دنبال
 میآمد و حرف آن آخوند را شنید همینکه نزدیک او رسید
 بایک دست گلوگاه او را گرفته بدیوار فشرد و بادست دیگر
 سیلی محکم بر پیش زده گفت چرا بسید محترمی فحاشی
 کردی این حرکت سبب شده که عده بی برای تماشا در آنجا
 جمع شدند و چون هیئت وهیکل سر رشته دار محترمانه
 بود گفتند قربان مگر چه غلطی کرده که اینطور عیبانی
 شده آید آخوند که دید جماعت از او حمایت نکردند از در
 معذرت داخل شده گفت آقا من که در سیادت او حرفی
 نداشتم و از این جهت با او جسارتی نکردم چون می شناسم
 که بایی است بعقیده اش رسد گفتم سر رشته دار گفت
 مرد که احق مگر تو صراف عقیده هستی بتوجه مربوط که
 او مسلمان است یا بایی و خواست دوباره او را تنبیه کند

ولی مردم با خواهش و التماس گریبان آخوند را از دستش خلاص کردند .
 دفعه دیگر سر رشته داربا آقا محمد صادق ناظریان از مسجد جامع طهران عبور میکرد بالای پام مسجد یکس از اشخاص ولگرد و بیکاره پهلوی گلدسته نشسته و چشمش را بصحن مسجد و عابریین دوخته مردم را تماشا میکرد .
 همینکه سر رشته دار را دید از بالا فریاد کرد که آهای . جبرئیل یابینها دفعه اول جوابی نشنید اما چگون دفعه دوم با صوت بلند تر همان کلمه را داد نمود سر رشته دار سر را بالا کرده گفت لیبک ای بنده قافل و جاهل خدا و بهمان سنگینی و وقاری که داشت بسزاه خود ادامه داد بدون اینکه از روندگان دیگر که بر اثر این پیش آمدن باو خیره شده بودند بیس در دل راه دهد سر رشته دار چنانکه از پیش نوشته شد در ایام جوانی بویزش علاقه داشته و روزی چند ساعت از اوقات خود را صرف این کار میکرد ولی بعد از آنکه بمنصب رسید و بشغل دولتی مشغول شد دیگر فرصت زیادی بسترای ورزش نداشت مع هذا یکی از آن دست نکشید و هنگامی که در طهران بسر میبرد صبحها بزورخانه می که در گذر قلی و جنب مقبره سید نصرالدین واقع بود حاضر میشد

و با ورزشهای ملایم عضلات بدن را تقویت میکرد پسراک رش ابوالقاسم نیز در همان زورخانه ورزشکار و نیرومندترین پهلوانان آنجا بودند . در این زورخانه مشهومی شعبیان نامی بیعت مرشدی داشت یعنی هنگامی که اعضای زورخانه مشغول ورزش بودند ضرب مینواخت و شغسیر میخواند سر رشته دار با او کم کم وارد صحبت شد و بمرور زمان با مرالله حدایتش نمود این مرد خیلی مشتعل شد و با آنکه سواد درستی نداشت باشوق و ذوق فراوان به محافل میآمد و از احیای نسخه اشعار شعرای بهائیس را میگرفت و از بر میگردد آنها را در زورخانه بجای اشعار فردوسی و سایر قدمای شعرا میخواند حضرات ورزشکاران رفته رفته در باره اش ظنین شدند و عاقبت از کردار او گفتار و مضامین اشعارش یقین کردند که بهائی شده ولی چون ابوالقاسم اخوی سر رشته دار که در آنجا صاحب اختیار و میداندار بود و از مرشد جانبداری مینمود صلاح نمیدیدند که مستقیما اقدام کنند و بعد از شور و عاقبت اندیشی مصلحت در این دیدند که بوسیله یکی از علماء نیت خود را اجراء نمایند لهذا روزی بالاتفاق نزد پیشماز مسجد همان محله رفته گفتند جناب آقا زورخانه مکان بسیار مقدس و جای سلام و صلوات است و مرشدی که بالای

سر دم می نشینند باید هنگام ضرب گرفتن اشعاری بخواند
 مشتمل بر مدح حضرت امیرالمؤمنین که سرور شجاعان
 و شاه مردان است یا لا اقل ابیات فردوسی را بخوانند
 که در وصف شجاعت رستم بیلتن و جلالت اسفندیار روئین
 تن است ولی حالا مشهدی شعبان مرشد ما یابی شده
 و بی دربی بالای سر دم از قضایه و غزلیات یا بیها
 میخواند بنا بر این خدمت رسیدیم که از شما تکلیف
 بخواهیم آخوند در جواب گفت او را نزد من حاضر سازید
 تا خونم تحقیق و رفع تکلیف کم حضرات نزد مرشد رفته
 جریان کار را باو خیر داده گفتند آفا شما را طلبیدند
 برخیزید یا ما بیائید تا بمحضرشان بروم مشهدی
 شعبان بدون چون و چرا با آنها همراه شده بمنسزل
 آخوند رفت در آنجا چند نفر دیگر نیز حضور داشتند
 آخوند رو بعرش کرده گفت شنیده ام خدای نخواستند
 شما هم مثل بعضی از نادانهای دیگر فریب بایه را
 خورده اید و از دین مبین اسلام خارج شده اید انشاء الله
 این حرفها دروغ است زیرا شما میدانید که هر که از
 اسلام خارج شود مالش حلال و خوشه در است و عیالش
 بر او حرام میشود و بر اطفاش ترحم جایز نیست لایق مردم
 در حق شما نمانی کرده اند الان از آن عقیده باطله

تبری میجوئید و خون و همه را آسوده مینمائید مرشد که
 دید کار بجای باریک کشیده و آخوند میخواست او را بلعن
 و ا دارد رگ لوطی گریش بحرکت آمد و مثل هم مسلکهای
 دیگرش روی یک زانو نشست و دست را مرشد وار بطرف
 آخوند دراز کرده گفت حضرت آفا شما مرا از چه میترسانید
 و چرا میگوئید مردم بد روغ این نسبت را به تو میدهند شما
 در این خصوص اشتباه کرده اید من از وقتیکه حق را شناختم
 هر بلائی را بخود خریدم مگر خدا در قرآن فرموده (فتتفوا
 الموت ان تنکم صادفون) مقصود مرشد از ادای این
 عبارت عجیب و غریب تلاوت متم آیه مبارکه قرآنیه بوده که
 حق تعالی خطاب بیهود فرموده است (یا ایها الذین
 هادوا ان زعمتم انکم اولیاء لله من دون الناس فتمنوا
 الموت ان کنتم صادقین) باری مرشد وقتی با حرارت تمام
 فهماند که در راه خدا برای جان دادن و مردن حاضر
 است آخوند و سایر حضار همه او را متحیرانه نگاه میکردند
 و تا یک دو دقیقه جمیعا ساکت بودند ناگهان آخوند
 برخاست و باعجله باندرون رفت اهل مجلس بحال سکوت
 منتظر مراجعت او شدند تا ببینند چه حکمی در باره مرشد
 خواهد کرد ولی بعد از چند دقیقه خادم آخوند آمده
 بحضار گفت آفا را پیچش در معده و اسهال سخت

عارض شده که هر دو تیفه آفتابه بزمیدارند و نمیتوانند بیرون بیایند و با اظهار معذرت فرمودند حالا آقایان بیرون انشاء الله وقتی حال بهتر شد دو باره همه را میطلبیم و تکلیف رامعین میگویم مرشد که پیغام آخوند را شنیدند دوباره روی یک زانو نشست و برافقا و حضار دیگر گفت آقایان این هم معجزه آیا باز هم در قبول امر خدا و حقانیت او تردید دارید ببینید قدرت کلام حق را من یک آیه از قرآن خواندم آقا باین حال افتاد اگر آنچه میدانم میگویم البته سگته میکرد این را گفت و از جا برخاست و یاد دیگران بیرون رفت همانا روحانیت و ثبوت و استقامت این مرد سبب شد که سر رشته دار در ضمن یکی از عرایض خود از حضرت مولی الوری استدعا کرد عنایتی در حفاش بفرمایند و بعد از چند ای این لوح مبارک بنامش واصل شد قوله عز بیانه

بواسطه جلال این سینا جناب مشهدی شعبان علیه
بها الله الایهی

سوالله

ای شعبان معظم جمیع ماهها حتی رمضان و محرم قنای تو یاد گویند شعبان ماهی است که تقسیم رزق در آن شده امید دارم که تو سبب تقسیم رزق روحانی گردی و مائتده رحمت کبری که سبب حیات جاودان است و باعث حصول

روح و ریحان و علیک التحیه و التنا ع

سایقا نوشته شد که جناب سر رشته دار روزها در بازارچه و بر سرگذر کوچک و در زورخانه و قهوه خانه بتبلیغ میرد اخت لهذا بر اثر انقباس طیبه اش بسیاری از نفوس بامر الله گرویدند که از جمله آنها مشهدی علی قهوه چی بود که بعد از تصدیق اخلاق بازاری راترک گفت و بخدمت احبای الهی نیام کرد و هر هنگام که محفلی پر جمعیت منعقد میشد کسب خود راترک و آید لرخانه آن محفل را اداره مینمود و در قهوه خانه هم هر که را مستعد می یافت یا او باب صحبت میگشود و بعد او را بمحافل تبلیغی رهنبری مینمود سر رشته دار افعال و احوال این مرد رانیز بساحت اقدس معروض داشت و از خامه مبارک حضرت مولی الوری لوح مبارکی یا عزازین نازل و واصل شد که صورتش این است :

ط - هو الله - بواسطه جناب سر رشته دار جناب
مشهدی علی قهوه چی احیا الله علیه بها الله الایهی

سوالله

ای خادم احیا الله ای غاصب حق این عید البها زیرا که خدمت یاران و خادمی دوستان منصب آیدی و ما موریت سرمدی ایسن عید است و تو منصب مرا غصب نمودی و در کمال

د لیری مشی و حرکت مینمائی از خدا بترس این زندامن
 است چرا در بر نمودی و این تاج تاج من است چرا در
 سر نهادی یا عهد و کالت میکنی که یا نثیابه از من در کمال
 خضوع و خشوع بخدمت احبای الهی قیام نمائی و از ادعای
 اصالت بگذری و یا آنکه شکایت بقاضی شهر و مفتی قصر
 مینمایم الحمد لله مجتهدین بسیار بیک نقض عهد و رشوت
 هر حکم میتوان گرفت والسلام ع

باری جناب سر رشته دارچنانکه از شرح احوال گذشته اش
 دانسته شد در امر تبلیغ با حرارت و بیباک بوده و با استثنای
 اوقات کار اداریش ساعات شبانه روزی را بخدمت امر الله
 میبرد اخته و چنان در این زمینه بی اختیار بوده که گاهی
 از صراط حکمت خارج میشده و رفتارش قسمی بوده که
 ایادی امر الله و محفل روحانی مجبور میشده اند او را نصیحت
 کنند و دفعه ثی جناب حاجی میرزا عبدالله صحیح فروش
 و نیرهمایون را فرستادند که با ملامت با و بفهمانند که در
 گیر و دار ملت و دولت جانب حزم و احتیاط را مراعات کند
 مع هذا بخرجهش نصیرت و میگفت (من گوش استماع ندا ام لمن
 یقول) و اصرار داشت که در حیووجه انقلابات و تزییقات
 بیشتر باید کوشید و مردم را از ظلمات بآب حیات کشید و این
 بیان مبارک را شاهد میآورد که (خاموشی شمع را حکمت

نتوان شمرد) و بالجملة بقدری در راهی خود با پیرجا بود
 که بالاخره از جانبین عرضه بمحضر مبارک فرستادند
 تکلیف خواستند و لوحی که باعزاز ایشان رسید این است:
 بواسطه حاجی میرزا عبدالله : طهران جناب علی محمد
 خان سر رشته دار علیه بها! الله

هو الله

ای بنده! بها تحریر اخیر مومخ پشاند هم جمادی الثانی
 ۲۹ واصل گردید از تلاوت نهایت پشانت حاصل گردید
 بدرگاه بی نیاز عجز و نیاز آم که همواره موفق گردی و
 منصور و مؤید شوی و منظور در خصوص سکون انقلابات
 ایران مرقم نموده بودید این انقلاب منتهی گرد و عزت
 اینده دولت و ملت ایران از مطلع آمال پدیدار میشود
 در خصوص محافل تبلیغ مرقم نموده بودید الیم و چیزی
 مهمترین امور و مؤید بتوفیق موفور محافل تبلیغ و مجالس
 درس تبلیغ هر دو در نهایت تأیید و توفیق ولی باید حکمت
 را ملاحظه داشت نوعی نگردد که سبب فزع خاطر شود
 الحمد لله که در درگاه احدیت مقبولی و بلحظات غایت
 جمال مبارک مشمول در خصوص معاونت جناب مینسیرزا
 عبدالغنی این شهید مرقم نمودید بسیار بجا و سبب
 سرور بی منتهی در خصوص محافل درس تبلیغ در محله

کلیعی مرقوم نموده بودند این بسیار مهم است البته جمیع یاران در فکر تزیید محافل درین تبلیغ باشند حضرت صدر الصدور ایدم الله بالفضل الموفور والسعی المشکور فی الحقیقه همتی نمودند و گوی سبقتی ربوندند این آئین را ایشان آغاز نمودند طوبی له و حسن مآب بجناب آقا میرزا حسین زائر مکتوبی در پیسته سابق ارسال گردید تکیسیر مخصوص ابلاغ دارند مکاتیبی که خواسته بودید مرقوم شد و در طی این مکتوب است و عليك التحية والتناء ع ع مختصر سر رشته دار علاوه بر جدیت در امر تبلیغ و صرف وقت و بذل مال در سیل ترویج امر رب جلیل در تمشیت امور دیگر امری نیز کوشش میکرد و در تکثیر محافل تبلیغی و تشکیل مجالس درین تبلیغ و تا مسیس شرکت خیره نینز مساعی جمیله بکار میبرد و ولی اهتمام بلیغش در رتبه اولی راجع با امر تبلیغ بوده و بالجمله بقدری وجودش در این خصوص موثر بود که نفعه بی آرزوی تشرف کرد و اذن حضور طلبید در جواب لوح مبارکی نازل شد که در آخرش چنین میفرمایند: (. . .) در خصوص جناب مشهدی شی مرقوم نموده بودند ایشان اذن حضور دارند ولی وجود شما در آن صفحات لازم و انفکاک جایز نه هر چند مرانهایت اشتیاق بدیدار آن یار مهربان است ولی الضرورات تیبح المحذورات

هر چند فراق صعب است و دیدار مهایت آمال ولی قوه مجیره در میان ابتدا انفکاک شما از آن کشور جائز نه ع ع

خلاصه سر رشته دار سنوات بسیاری در طهران و نقاط دیگری که مأموریت اداری مییافت مشغول خدمت بود و گاهی هم در جزیره و حواکث بخصوص در انقلاب مشروطیت خللی در امور مادرش بهم میرسد ولی خم با سرور نیآورد تا بحال اول عود میکرد و همان طور بمنصب سسر رشته داری برقرار بود و حکام خوار نیز گاه بگاه عوض میشدند تا وقتیکه مستشار الممالک بحکومت آنجا گذاشته شد و در آنک مدتی رابطه اش چنان با سرکرد ایل خراب شد که سر رشته دار از عهده اصلاح ذات الیسن بر نیامد و بناچار بعد از بیست سال خدمت از شغل خود مستعفی گردید و بصلاحدید سره از معتضد حکم ریاست امنیه مرکزی قزوین و قراقرانی آن منطقه بنامش صادر و بد استوارانه گشت .

در قزوین جناب حکیم الهی که صفای طینت و خلوص نیت و حسن طوبت و مرتبه سخاوتش مستغنی از ذکر و بیان است سسر رشته دار را بمنزل برده و از ایشان عهد و وثیق گرفت که تا در قزوین مقیم است مهمان او باشد یاری در آنجا

نیز بساط هدایت را منبسط داشت و در کمال شجاعت و
 دلیری باعلائی کلمه الله برداخت و پس از چند ماه باعالیه
 خانم صبیحه نور محمد بیگ از اقربای جناب سمن در ازدواج
 نمود و از دارالضیافه حکیم الهی بمنزل شخصی کوچیک
 و این دفعه دوم بود که امر ازدواج را صورت میداد زیرا
 در ایام جوانی نیز با دختر دانی انیس الدوله ازدواج کرده
 ولی بعد از دو سال آن خانم وفات یافت و از آن پس دیگر
 بفکر تشکیل عائله نیفتاد و از عائله خانه داری برکنار بود
 و شب و روزش صرف ترویج امرالله میشد تا وقتیکه دوباره در
 قزوین متاهل گردید مختصر بعد از انتقال بمنزل شخصی
 جلسه تبلیغی در خانه دایر کرد و گاهی که شغل اداریش
 اقتضای مسافرت یا طراف را میکرد با بزرگان ایلات و رؤسای
 دایره و محترمین هر نقطه معاشرت و امرالله را ابلاغ مینمود
 و مدت پنج سال که از ورودش بقزوین گذشت ناگهان طرف
 حمله مرض واقع گردید و ضعف و رخاوتی بر وجودش مستولی
 شد که دیگر نتوانست یا آن حال بشغل خود ادامه دهد
 لهذا از خدمت کناره کرد و برای معالجه تغییر آب و هوا
 یا خاتمش بطهران رفت و چندی بمعالجه پرداخت و چون
 بیکاری و مصارف خانه داری او را تهی دست نموده بسود
 سفری بخوار نمود که شاید بتواند مطالبات متفرقه خود را

وصول نماید از قضا آن موقع حاکم خوار یکی از مسووسان
 اتایک بود که با ایشان سابقه کینه و خصومتی داشت و
 چون سر رشته دار و دار شد بیبانه اینکه شاید نصیر لشکر
 برای ایجاد اختلاف و تولید اختلاف آمده باشد او را توقیف
 و در اصطبل تاریک و مرطوب محبوس ساخت هر چند این
 حبس طسوس نکشید و با اقدام احیاء از ظهیرالدوله
 حاکم طهران حکم استخلاص ایشان صادر و از آن تنگنای
 طاقت فرسا بعد از بیست روز نجات یافته بطهران و از آنجا
 بقزوین مراجعت نمود ولی هوای سنگین و رطوبت محبس
 و عدم موفقیت در اخذ مطالبات و صعوبت امر معاش و
 تنگدستی در ایام شکستگی و پیری دست بهم داده در
 حدود سال ۱۲۴۰ قمری (۱) آن محترم را از پای
 انداخت و بعد از پانزده روز در بنجاه و پنج سالگی
 در کمال روحانیت و ثبوت از دنیا فانی بجهان جاودانی
 شتافت.

جناب سر رشته دار بعد از وفاتش يك پسر سه ساله بنام
 عباس و يك دختر شیرخواره بنام ملك تاج بانی گذاشت

(۱) سال وفات و همچنین سنه تولد سر رشته دار علی
 التحقیق معلوم نیست و آنچه در این مورد نوشته شده
 بتقریب بوده است.

ولی زوجه اش عالیہ خانم بعد از او شوهر دیگر اختیار کرد که بعد از آوردن یک فرزند بنام پرویز و باره بیوہ شد سپس بعقد ازدواج دیگری درآمد که در قروه سیاه دهن میزیست لهذا در طفل جناب نصیر لشکر از خط و سواک و تربیت محرم گشتند .

اما از آثار تلمیذ جناب سررشته در چنانکه اخوی زاده ایشان در تاریخ مفصل خود نوشته اند عبارت از سبک کتاب استدلالیہ ناتمام است که در ۳۱۷ صفحه کوچک متضمن یک دیباچہ و دو مقدمہ و پنج اصل که در اصل سی محتوی پنج فصل و چهار مطلب است تنظیم شده که اصل پنجم آن بانتہا نرسیده . اما نمونه انشای ایشان از مقدمہ عریضہ فی کہ بساحت اقدس تقدیم کردہ بدست میآید وہی ہذہ : (هو الایہی لک الحمد و لک الشکر و لک الثناء و لک النعت و لک الصلوۃ و لک الیہاء و لک التحیۃ و لک التکبیر و لک الدعاء روحی لک الفداء یسأ عبد الیہاء و کینونتی لک الفداء یا مولی الوری و ذاتی لک الفداء یا من طاف حولہ الاسماء و حقیقتی لک الفداء یا حامل اسرالیہاء

و جسعی لک الفداء یا حافظ دین الیہاء من شر الاعداء و اجتهاد الاخیاء و ظاہری لک الفداء یا مبین المنصوص

و مروج احکام الیہاء و باطنی لک الفداء یا ناصر امر الیہاء و مقصود الیہاء قد کلت السن اهل الانشاء و ملائکة الملا الاعلی عن نعمتک و حمدک و ثنائک انک انت الممقتد من عن کل وصف و ثناء و منزہ عن مدائح اهل الانشاء یا موجک المحبۃ و الوفا و یا مہربی کل الاشیاء و مالک الاسماء عجز الموصفون عن صفتک ما عرفناک حق معرفتک) انتہی .

باعزاز جناب سررشته در از خامہ گوہر بار حضرت مولی الوری الواح بسیاری نازل گشتہ کہ بعضی از آنها زیب این تاریخچہ گردیدہ اکنون شرح احوال او را بدرج یکی از الواح دیگر کہ حاکی از مراتب عنایات الہیہ در بارہ اوست ختم مینمائیم . قولہ حل ثنائہ :

طہران حضرت سررشته در علیہ الیہاء اللہ الایہی

ہموالہ

ای یار مہربان اثر کک مشکبار سبب سرور عبد الیہاء گردید زیرا ذکر اتحاد و اتفاق و محبت احیاء بود آنچه سبب سرور و حبور است بشارت الفت قلوب است و بر عکس خبر انشقاق و اختلاف مورث صد ہزار احزان الحمد لله کہ این نامہ اخیر ناطق بر محبت و الفت یاران نازنین بود از وی امر مقرر نمودہ بودید کہ قرآن میفرماید و لقد اخذناہم بالعذاب الادیی دون العذاب الاکبر لعلہم یرجعون یعنی

جناب استاد علی اکبر شهید یزدی

این مرد بزرگوار حرفه اش بنائی بود و در بانی نظیر
یعنی قبل از توفیق بزم مرتبه سامیه اش غریب میآید که
شخصی از صنف بنایان در عداوت بزرگان معدوم گردید و در
صف دانشمندان قرار گیرد ولی در همین تاریخچه که از لحاظ
مطالعه کنندگان میگذرد بیوضوح خواهد پیوست که این
نفس مقدس یکی از انجم مضيئه افق امرالله است آری از
معجزات این امر مبارک یکی این است که نفوس را از طیفات
دائیه بدرجات عالیه ترقی داده و اسافل نام را بر مستند
افاضل نشانده و رذایل اخلاق بسیاری از ارادل رامیدل
بفضایل کرده و در اماکن متعدده از این قبیل مردمان در
این دور مبارک پیدا شده اند و محاسن اخلاقیه و کلمات
حکیمانه آنها سبب حیرت اختیار و عبرت اغیار گردیده مثلا
در شهر یزد چنانکه از حضرت فاضل یزدی روحیفداه
مسموع گردید شخصی از اعیان بوده است در لباس فقرا
و از صنف عوام که نامش علی عسکر و شهرتش (سرکه) بسوده
و بواسطه رفتار فرشته آثار و کلمات ساده و پرمغز خود کل
اهالی او را میشناخته اند و چون با امر مبارک ایمان داشته
هنگام عبور از کوچه و بازار مردمان فرماید آزارش میدادند

دفعهئی موقع عبورش از چهارسوق بکثرت از مسلمین از پشت
سرد وید و آهسته آتش چپق خود را بر روی چاک ریشی که
بر پشت او بسته شده بود خالی کرد و خود میخندید و تماشا
مینمود تا ببیند چه میشود کم آتش در چاک ریش و بعد
بقیاس سپس پیراهن و بالاخره بتن علی عسکر رسید آنوقت
ملفت شد و بهرزحمتی بود باندست آتش را خاموش کرد و به
اطراف خود نظری انداخته دید مردی در تقای او چپق -
در دست دارد و میخندد و بازارها هم با او مینگردند و لبخند
میزنند علی عسکر هر دو دست را برافراشت و بصوت بلند
گفت خدا یا ترا شکر که هنوز مسلمانی از بین نرفته و بعد
براه خود روانه شد باری صیت عظمت و حکمت این مرد
بسمع امیر حسینخان بختیاری حاکم یزد رسید و خواهان
ملاقات او شد تا اینکه روزی در بازار باو برخورد و ملازمان
گفتند علی عسکر سرکه همین است حاکم در حالتیکه بسوار
بود اسب خود را نگاه داشت و او را پیش طلبیده گفت بمن
پندی بده علی عسکر گفت بچشم اما بشرطی که خوب گوش
بدهی و تا حرف تمام نشود چیزی نفرمائید حاکم گفت
قبول دارم و چنین خواهم کرد علی عسکر با ممانت و تانس
شروع بسخن نموده گفت (دوستی با مردم دانا) و قدری
تا مل نموده دوباره گفت (دوستی با مردم دانا) بازار

قدری تا مل کرده گفت (دوستی بامر دم نانا) حاکم
بیش از این طاقت نیاورد و خود چنین خواند که (دوستی
بامر دم نانا نکوست) علی عسکر گفت نه قربان چنین نیست
نمیخواستم این شعر را بخوانم آیا قرار نبود که تا عرضم
تمام نشده چیزی نفرمائید حاکم ساکت شد و علی عسکر
از نو شروع کرده با کلمات شمرده به قسمیکه در ذهن حاکم
و همراهانش نقش بست اینطور خواند :

دوستی بامر دم نانا چو زرین کاسه می است

نشکند گرنشکند باید نگاهش داشتی

دوستی بامر دم نانا سقا لیل کاسه می است

بشکند گرنشکند باید بدور انداختی

باری مقصود از ذکر این مطلب آن بود که در میان

مؤمنین این امر مبارک از این قبیل نفوس فراوان یافته

شده اند و ذکر خیرشان در بین احباب هست و در مجلد

این کتاب هم اشاره ببعضی از آنها شده چنانکه ذکر

بزرگواری آقا محمد تقی مدعی در ضمن سرگذشت حضرت

نیر و جناب سینا گذشت و در تاریخچه بعضی دیگر نیز

اشاره بپرخانی دیگر گردیده لهذا عجب نیست که در

میان این طبقه نفوس بالاتر از آنها امثال جناب

استاد علی اکبرینا شوند که در ظل امرالله بمقامات

رفیعه ارتقا یابند و با علی مقامات عرفان نایز گردند
ولایت آن شوند که در صفحات تاریخ فصل مستقلی برای
شرح احوالشان منعقد گردد

سرگذشت جناب استاد علی اکبر شهید را بر حسب

خواهش این عبد جناب آقا فضل الله فرزند مکرم ایشان

فرستاده اند و آن جزوه می است بانشای مرحوم استاد

عبد الکریم بنای که اخوی زاده صاحب ترجمه و یکی از

خدمتگذاران لایق و جدی و مبلغین ورزیده و ماهر بود

و برای احباب مانند پدر رهبران جانفشانی و پشهائی

بیش از صد نفر گره گشائی مینمود بنده خیلی مایل بودم

شرح مفصل احوالش را بکتابت بیارم و در فصل مخصوصی

بنگارم مع الاسف تا کون موفق نشده ام تا بعد خدا چه

خواهد مختصر نوشته استاد عبد الکریم تلخیصی است

از کتابی که استاد علی اکبر شهید در شرح احوال خود

نوشته بوده است و بنده عین آن را در اینجا نقل خواهم

کرد ولی چون در آن جزوه اسم تبلیغ شدگان جناب شهید

مذکور نیست یکی از آنها را که مردی مشتعل و خدمتگذار

است و بنده او را ندیده امی شناسم معرفی میکنم و ابعبارت

از جناب استاد بهمانعلی بنای یزدی است که شاید هنوز

در حال حیات باشد بطوریکه مسموع افتاد استاد بهمانعلی

فرزند یکی از تجاریا یکی از بنکداران صاحب اعتبار
 یزد بود که تاجر مذکور هر فرزند میآورد است در
 کودکی فوت میشد تا اینکه خداوند استاد را باو عنایت
 کرد و پند و ماکر نام او را بمانعلی گذارد اند که شاید این
 پسر در دنیا بماند و پیری برسد و معلم است که چنین
 پسری در آن خانواده خیلی عزیز بود و منزلت در دانه را
 داشته پند رمایل بود است که پسرش در رس بخواند و مرد
 ملائی بشود اما بمانعلی میل ب تحصیل نداشته و غالباً از
 مکتب میگریخته و بارها دیده بودند در جاهائی که عملسه
 و بئاء مشغول کارند ایستاده و تماشا میکند ولی از بسکسه
 او را دست میداشتند حرکاتش را نادیده میانگاشتند حتی
 مادر از کمال محبتی که باین فرزند منحصر فرود خود داشت
 او را از شیر یاز نگرفت بالاخره باو گفتند تو که میل بدرس
 نداری میخواهی چه کاره بشوی آیا میخواهی تجارت کنی
 یا صنعت دیگر بیاموزی بمانعلی گفت میخواهم بئاء بشوم
 ابوبن گفتند بئائی سخت است زیرا باید در گرمای
 تابستان از سحر تا غروب آفتاب یا لای پی کمر خم کنی و عرق
 بریزی گفت عیبی ندارد زیرا آدم وقتی استاد بئاء شد
 از صبح تا شب آواز میخواند و بعمله فرمان میدهند و من
 بهمین سبب از این شغل خوش میآید والدین ناچار

او را نزد یکی از استادها گذاشتند تا باو بنائی بیاموزد
 بمانعلی با شوق و شغف هر روز بر سر کار میرفت و چون
 بنیه اش خوب بود خسته نمیشد بالاخره استادش قرار پیوند
 یکی از نهات عمارتی بسازد و بمانعلی هم میبایست با او
 همراه باشد لذا در حدود چهارده سالگی برای اولین
 بار عازم سفر شد و پدر را وداع کرده نزد مادر آمده گفت چون
 سفر در پیش نام باید امروز بیشتر از روزهای دیگر بمن شیر
 بدهی مادر هم مضایقه نداشت و هر که و پستان خود را در
 اختیار طفل چهارده ساله خویش گذاشته از شیر سبزش
 کرد و بعد چهره اش را بوسید روانه اش ساخت
 مختصر بمانعلی در عمل بنائی بالاخره استاد شده و
 هنگامی که شهر عشق آباد را بنا میکردند و از یزد عده عسی
 برای یافتن کار و گرفتن مزد خوب بآن سرزمین روی میآوردند
 استاد بمانعلی بآنجا رفت و مشغول کار شد
 آن اوقات جناب استاد علی اکبر شهید یزدی در عشق
 آباد بود و کارهای بزرگ بمقاصعه بر میآورد و بئاء و عملسه
 بسیار بکار میگذاشت و در ضمن آنها را با مرالله هدایت
 مینمود بدین جهت نام او را بآنزد کارگران بود و هر کس
 میخواست از امرالله اطلاعی حاصل کند خدمت ایشان میرفت
 استاد بمانعلی که با مردین و مذهب خیلی اهمیت میداد

شیی از نیمه گذشته بدرخانه استاد علی اکبر آمد و محکم
 دقّ الیاب کرد جناب استاد علی اکبر از رختخواب برخاست
 و مشغول روشن کردن چراغ شد و فرزند د و دوازده ساله
 خود فضل الله را بیدار کرد تا برود در رایگشاید فضل الله
 تا پیشت در رسید چندین دفعه پشتت در کوبیده شد
 بالاخره از پشتت در پرسید کیستی جواب شنید که بازکن
 در را منم استاد بمانعلی آیا استاد علی اکبر هستند گفت
 آری و در را باز کرد استاد بمانعلی وقتی وارد اطاق شد که
 جناب شهید مشغول لباس پوشیدن بود استاد که چشمش
 بشهید افتاد همیانی از کمر باز کرد و گره آن را گشوده
 محتویات آن را که مقدار زیادی ده مناتی و پنج مناتی
 طلا بود همانطور ایستاد و بقوت روی تخته فرش اطاق
 سر از بر کرد و گفت جناب استاد یگیر اینها را و راه حقیق
 را بمن نشان بده شهید مجید گفت استاد بمانعلی این
 چه حرفی است که میزنی و این چه حرکتی است که میکنی
 مگر مایرای ارائه طریق حق اجر و مزدی میخواهم اینها
 را جمع کن و در جایش بریز و بنشین تا من ترا براه خدا
 هدایت کنم و با جمله جناب شهید و فرزندش لیره هارا
 چه آنهایی که روی هم ریخته شده بود و چه آنهایی

که در اطراف اطاق افتاده بود جمع کردند و بدستش دادند
 و آن شهید با او بنای صحبت را گذاشت و او همان ششست
 بفوز ایمان فایز گردیده بسیار مشتعل و منجذب شد و پیوسته
 شعله نار ایستادن در تزیید بود چنانکه همیشه رفقا وهم
 مسلمان خود را تبلیغ میکرد و با آنکه سوادش خیلی کم بسود
 با کلمات الهی انس شدید داشت و از تلاوت الواح و آیات
 احوالی عجیب پیدا کرده بود مثلا زمانی که در عشق آبساک
 حکومت شوروی بهائیت را بر سمیت شناخته و تشکیلات بهائی
 رونق و عظمتی یافته بود در لجنه تبلیغ بیش از پانزده نفر
 عضویت داشتند جناب استاد بمانعلی هم یکی از اعضای گرم
 و بر حرارت بود در همان ایام بدون مشورت یا اخدی بر روی
 ورق کاغذی مطالبی تقریبا باین مضمون نوشته بود که ای اهل
 اسلام شما که است حضرت سید المرسلین هستید و بیش از
 هزار سال است که انظار قائم موهود را میکشید مدتی است
 که آن جناب ظاهر شده و حضرت سید الشهدا نیز رجعت
 نموده و انوار آن در نفس مقدم بر کل اقطار تابیده و طایفه
 بهائی مؤمنین آنها هستند و این مشرق الاذکار که سر بقلک
 کشیده معبد آنان است اگر فی الحقیقه شما خدا پرست
 و دیندار میباشید مجالس بهائی که در سالون دایراست و
 مجلس های دیگر که همه روزه در منازل بهائیان منعقد میشود

درش بر روی هر فرقه و مذهبی باز است خوب است پنبه
 غفلت را از گوش بیرون کنید و قدم را در راه طلب استوار
 نمائید تا حق را بشناسید و پی بحقیقت بیرون مختصر آن
 ورقه را روزی صبح زود یا مقداری سریشم برداشته و بسزده
 بود بد ریگی از مساجد مسلمین که در آباد ترمین نخله شهر
 بنا شده بود و پهلوی در مسجد قدری چسبیده یواز
 مالیده مشغول چسباندن آن کاغذ بود مسلمین هم که
 از نماز فارغ شده دسته دسته بیرون میآمدند بسیاری از
 آنها که بی سواد بودند بگمانشان که این ورقه یکی از
 اعلاناتی است که از طرف حکومت الصاق میشود لهذا جمع
 شدند تا ببینند حاوی چه مطلبی است و از خود استناد
 که مشغول چسباندن بود و همچنین از یکدیگر میپرسیدند
 که در این اعلان چه نوشته شده در این اثناء شخصی که
 سواد فارسی داشت مطلب را دریافتی حاضرین گفت این
 فلان فلان شده بای است و این اعلان را باینها نوشته اند
 حضرات گریبان استاد را گرفته شروع بجاشی نمودند
 داشتند که در همانجا در زیر لگد پامالشان کنند خوشبختانه
 چند نفر از احباب آنجا عبور کرده بر قضیه واقف شده
 مسلمین گفتند دست از سر این بیچاره بردارید که مدتی
 است دیوانه شده و خود پهاشها هم از دستش بترسند

آمده اند و باین تدبیر او را از جنگال مسلمانان متعصب قفقازی
 خلاص کردند از آن طرف خبر بحکومت رسید و در طی نامه
 رسمی بمحفل روحانی قضیه را نوشته توضیح خواستند محفل
 نیز وقوع قضیه را تصدیق و اضافه کرد این مرد نفعه اولس
 نیست که خود سرانه باین قبیل کارها اقدام کرده و هرچند
 نفس این حرکت دلیل بر سبک مغزی اوست مع هذا مستوجب
 ملامت است و ما خود او را توبیخ و از تکرار این کار جلوگیری
 خواهیم کرد.

خلاصه این مطلب در لجنه تبلیغ یا حضور خود استناد
 مطرح و از هر طرف تیر ملامت بجانبش افکنده شد و این نهایت
 سکون در جای خود نشسته بود و هیچ نیگفت آن شب جناب
 آقای مهدی گلپایگانی که رئیس محفل روحانی بودند در
 لجنه تبلیغ هم عضویت داشتند خیلی سرزنش نمودند مختصر
 برای تنبیه استاد مذاکره بسیار و بالاخره اکثریت آراء بر این
 شد که یا ایشان را از عضویت لجنه اخراج کنند یا اینکه بیست
 تومان پول نقره ایرانی که آن وقتها مبلغی بود برفع صندوق
 از ایشان جریمه بستانند و اختیار یکی از این دو امر را بخواهند
 استاد واگذار کنند بالاخره از ایشان سؤال شد که کدامینک
 را قبول میکنی استاد که تا آنوقت کلمه بی بر زبان نیاورده بود
 مظلومانه گفت جریمه را قبول میکنم و سرزنشهای شما هم اهمیت

نمید هم شما حق دارید که مرا مقصر مینندارید زیرا با آیات خدا مائتوس نیستید اگر شما هم الواح الهی را میخوانند و حلاوتش را میچشیدید همگی مثل من میشدید یاری این مرد سفرهای تبلیغی هم کردید و اخیرا هم در ایران مصدر خدمتانی شده است و بهمین مناسبت قدری از احوالاتش نوشته شد اگر چه مراد اصلی از ذکرش این بود که یکی از تبلیغ شدگان حضرت استاد علی اکبر شهید معرفی شده باشد .

اکنون شرح احوال جناب شهید را که بقلم مرحوم استاد عبدالکریم نوشته شده ذیلا ملاحظه میفرمائید و آن این است :

استاد علی اکبر بن محمد باقر بن اسمعیل بن عبد الله بن محمد علی بن ملا عبد الله کرمانی ، ملا عبد الله جسد پنجم وی از علمای بزرگ کرمان بود و بعد از مغلوبیت لطفعلی خان زند محمد خان قاجار لاجل اینکه مشارالیه را طرفدار زندیه پنداشته است او را با تمام عائله اثربه یزد تبعید نمود و هر چند چندی بعد بعضی از اولاد واحفاد وی مراجعت بکرمان نمودند ولی بسیاریم در یزد متوطن گشتند و محمد باقر به را استاد علی اکبر در زردشتیان جدید الاسلام که در محله تل جنب محله

مجوسیان سکنی داشتند وصلت نمود و استاد علی اکبر فرزند ارشد اوست که در سنه ۱۲۶۱ هجری قمری متولد گردید و چون بسن سیزده سالگی رسید والدش محمد باقر در هنگام مراجعت از سفر کربلا وفات نمود و لذا وی یاسه برادر یکسر که همه از او کوچکتر بودند یتیم وی سرور سامان گردیدند و بواسطه اینکه از میراث پدر رجزیک باب خانه مسکونی و قدری اناث البیت چیزی دیگر باقی نمانده بود برای تأمین معاش نزد پتایانی که از اقوام طرف مادر وی بودند در همان صغر سن بشغل بنائی پرداخت و برای او مجالی جهت تحصیل خط و سواد دست نداد فقط قرآن را نزد نسوان تلاوت نموده ولی بواسطه وفور استعداد صنعت بنائی را سریعاً بنحسب اکل بیاموخت و از همان طریق امور پیشان را سامانی داد و متدرجا ترقی کرد تا بمقام معماری نائل گردید و ضمناً عرفا و شعرا و ارباب ذوق و کمال مائتوس و ماء لوف گشت و چون خسوف نیز قریحه نیکو داشت ابیات و غزلیات کثیر در محامد و نعوت ائمه هدی و مراتب سیر و سلوک انشا و انشاد نمود بیسن نام مرتبتی عالی یافت و شهرتی کافی در خلال این احوال خوابی دید که سواری مجلل در میان میروند و جمعی در اطراف او روان و روان چون از نام و نشان او جویا شد گفتند سید الشهد است لذا رفته با او مصافحه نمود و سواری چون برق در

گذشت سپس مردم آمده باوی مصافحه کرده و میگفتند چون تو امام رازیارت نمودی لازم است مانیز با تو مصافحه نمائیم پس چون از خواب بیدار شد همان روز یکی از رفقای وی با وحکایت نمود که در شب در عالم رؤیا مشاهده نمودم که سرانگشتان تو همه چون شمع روشن است و جمعسی آمده انگشتهای خود را بآن روشن نموده رفتند و پس از مشاهده رؤیای مذکور در احوال وی تغییری رخ نداد و از رفقای مجازی کتاره گرفته در صد در تحری حقیقت برآمد و بر از دنیا یا خدای بی انباز مشغول گردید و چندی در این راهی سیر میکرد چنانچه در ابیات خود در وصف حالت خویش در این اوان گفته است :

سرتها دم در بیابان طلب

از پی مقصد دیدم روز و شب

مجتمع یا جمع محفلها شنیدم

واقف از اسرار پس در لهاندم

بامغان در همراز آمدم

چند گاهی رفتم و باز آمدم

هر طرف در جستجوی آن جمال

بودم و جانی ندیدم جز مقال

خلاصه مدتی شب و روز در کوشش و جوشش بود و از شدت

حرارت طلب دائم در التهاب تا آنکه روزی در یکی از محافل تعزیت حضرت سید الشهدا روح الوجود لشهادت الفدا تصادفا با ملا عبد الکریم کسنویه در یک مکان جالس شدند و چون ملا عبد الکریم در مسائل آقا شیخ احمد احساسی اطلاعی کاملی نداشت و در کمالات روحانی و اخلاقی مشار با لبنان بود موقعرا غنیمت شمرده باب سؤال و جواب باوی گشود و اخیرا سؤال نمود که حق را چگونه باید شناخت در جواب گفت بسا مجاهده آنگاه شروع کرد در مذاهیرا یک یک بر شمرده و پرسید یعقیده شما کدام یک اینها بر حقیقت گفت تمام بخطا رفته اند در آخر از دیانت بهائی سؤال کرد در اینوقت ملا عبد الکریم ساکت گردید و گفت در این مقام کل حیرانند بالاخره ایمن مذاکره سبب گردید که بطور جدیت در صد در تحقیق بهائیت برآمد و در قلیل مدت مهتدی بانوار هدایت گردید و مقصده مفصلی در شرح تصدیق خویش انشاء نموده که چند فرد آن در پی میگردند

داشتم از هجران زیبا نگار

روی زرد و دیده های اشکیار

سوخت بر حال دل فرزانه ئسی

ره نعلیم شد سوی میخانه ئسی

همراه او در خرابیات آمدم
 فارغ از آفات و عادات آمدم
 ناشدم داخل در این حصن حصین
 گشته یاد زدی کشانش همنشین
 و ارهائید ندیدم ازیند و قیود

سیردادندم ب صحرای شهوت
 یارنایاران روحانی شدم

محم اسرارینها نمی شدم
 تا که ره جستم بواک بیهای جان

یافتیم زان ره من از جانان نشان
 چونکه چشم از ما سوی الله دوختم

شمعها از نار عشق افروختم
 آری آری از پس غم شادی است

در پی هریندگی آزادی است

باری پس از تصدیق شور و ولهی عجیب در او ظاهر
 گردید و بی پرده و محایا بتبلیغ اقارب و اباعد قیام کرد
 و جمعیرا بشاهراه هدایت دلالت نمود و بدین واسطه
 در بیک شهرتی تام یافت و رسوای خاص و عام گردید
 و ضمنا بتحریر کتابین استدلالیه مسمی بکتاب مغناطیس
 پرداخت و تالیف آن را بی پایان رسانید در اینوقت اهتدل

نفاق و شقاق و ارباب عناد و بغض اندک اندک بهیجان
 آمده آغاز شناخت و ردالت نمودند و بتکفیر و تلعین پرداختند
 ولی چون استاد علی اکبر معمار معروف بود و علاوه اموریناکی
 حکومت محمد خان والی نیز راجع باو بود باسانی میسر نیبود
 که ویرا مغلوب و یا معدوم کنند ولی در لعن و سب و فحاشی
 و ردالات ماثره فرو گذاری نمیکردند تا آنکه در سنه
 ۱۲۹۵ قمری هجری حضرت نبیل اکبر آتاملا محمد فاضل
 قاضی بیزک وارد گردیدند و بحسب مشورت حضرات افغان
 در محله تل در همسایگی استاد علی اکبر منزل نمودند
 و مراوده احباب و اغیار و مبتدی بحد افراط واقع گردید
 لهذا در اینوقت اشرار کاملا بهیجان درآمدند و بتحریر
 سه نفر منافق که در ظاهر یلباس ابرار و در باطنی ذئب
 خوانخواز بودند و کیفیت نفاقشان در موقع خود بیان خواهد
 گشت مفیده می فراهم گردید و اخیرا استشهادی نوشته
 جمع کثیری از دور و نزدیک و ساکنین محله تل امضا نموده
 و شهادت دادند که فلانی از دیانت اسلام خارج گشته
 و مرتد و کافر است و از روی آن علما فتوای قتل صادر نمودند
 چون محمد خان والی از این کیفیت استحضار یافت استاد
 را احضار و باکمال راهت اظهار داشت که صلاح برایین
 است که تا صدمه می وارد نشود بفوریت از بزد حرکت نمائید

و بناظر خویش سپرد محاسبات وی را رسیدگی کرده تتمه حساب ایشان را آنچه بود پرداخت و از طرف دیگر خلق اجتماع نموده در محضر حکومت تبعید حضرت فاضل را باصرار تقاضا میکردند و نزدیک بود از هر طرف کار بفساد بینجامد لذا محمدخان والی جناب فاضل را نیز احضار نموده و پرسید شما در این شهر بچه کار مشغولید جواب فرمود شغلی ندارم از طریق اصفهان عازم طهران هستم گفت پس فرما حکما حرکت نمائید بنا علیه روز بعد حضرت فاضل و استاد علی اکبر با اتفاق و نفر از اعیانای بشرویه که ملازم رکاب جناب فاضل بودند از یزد حرکت نموده چند روز در اردکان و بیست یوم در اصفهان در منزل حضرت سلطان الشهدا^۱ و محبوب الشهدا^۲ توقف نموده با اعیان ملاقات کردند سپس حضرت فاضل در اصفهان متوقف و وی بطهران رهسپار گردیده قریب نه ماه در آنجا زیست نموده و با دوستان مراوند و مواعین گردید در شرح حیات خود چنین مینویسد و قتیکه بسه طهران وارد شدم شیخ منشادی که مرده^۱ (۱) زیادی در توابع یزد داشت بواسطه^۲ ضوئانی که در موضوع او رخ

(۱) مرده جمع مارد است که بمعنای عاصی و منافق میباشد ولی اینجا یا شتباه یعنی مردهها

نداده بود وی نیز با دو نفر از مریدان خواص خویش بسه طهران آمد و من دفعات با او مراد نموده در اثبات امر حضرت بهاء الله صحبت میکردم هر چند انکاری نداشت و خویش را اعد صفا میانگاشت ولی تصدیق نکرد اما دو نفر مریدان مذکور او مصدق شدند و یکی از ایشان که شیخ محمدعلی نام داشت مذکور نمود که وقت خروج شیخ از مشهد مردم دور او جمع شده اظهار داشتند حال که شما میروید تکلیف ما چیست گفت باورانه و از کار مشغول گردید و اگر خواستید با جماعتی مراد نمائید یا حضرات بهائی بنمائید و بالاخره همین کلمه سبب گردید که اغلب مریدان مرشد مذکور بنور هدایت کبری مهتدی گردیده داخل در زمزمه اهل بها شدند

خلاصه پس از نه ماه توقف در طهران یگان اینک تبار ضوضاء خاموش و غائله مرتفع گردیده بیزد مراجعت نمود ولی پس از ورود معلم گردید تفاوتی حاصل نشده و با عادی همچنان در رغایت کینه و عداوتند یا لاخص سه نفر منافق مذکور که همه از اقوام وی بودند و هر سه رتبت معماری و مهندسی داشتند و در این مقام متعرض اسم دو نفر ایشان بواسطه^۱ اینکه از بعد اولاد و انجال ایشان بحق مرمن گردیده نشده ولی یک نفر ایشان استاد محمد حسین معمار

که از همه شقی تر بود و تاکنون هم احدی از اولاد و -
 احفاد وی موقن نگردیده مذکور میداریم خلاصه در این
 هنگام تفاق این سه نفر آشکار گردید و پرده از روی
 تزویرشان برافتاد و دیگر نتوانستند با احباب مرادیه
 نمایند لهذا علنا بر عداوت قیام کردند و با سید کاظم
 و ملا احمد که از آخوندهای محله بودند اتفاق نموده
 جمعیت را نیز با خود متفق کردند و چند ان کوشیدند تا
 آنکه ثانیاً استشهادی مفصل بر کفر و ارتداد وی تمام
 نموده و فتوای قتل او را با امضای چهار مجتهد بزرگ
 دریافت نمودند و اجرای آن حکم را از حکومت تقاضا
 نمودند ولی محمدخان اجرا ننمود و استاد علی اکبر مخفی
 و متواری گردید یعنی حکومت امر نمود که از بلد خارج
 شود ولی در این وقت صدر شریف که یکی از ارکان یزد
 بود بحماییت وی درآمد و چندی او را در فیض آباد
 که از قرای خود او بود نگاهداری نمود و استاد نیز در آن
 تریه عمارتی جهت صدر بساخت در این مقام اقامت نمود
 علما هر چند بصدور مراجعه نموده و درخواست کردند
 که از حمایت دست بردارند فایده حاصل نگشت و در
 این اثنا محمدخان والی معزول گردید و ابراهیم
 خلیل خان از جانب ظل السلطان بحکومت یزد منصوب

شد و وی با صدر شریف سابقه ورفاقتی کامل داشت لهذا
 استاد علی اکبر از خفا بی بازار آمد و معاندین را چون معاونی
 باقی نماند بتشبیحات سائره و تراویرو حیل دیگر برده اخته
 جمعی الواط را بوعده و وعید وادار بر قتل وی نمودند
 و پهریک سرداری ماهوتی داده و بیست تومان نیز وعده
 انعام نمودند که پس از ختم عمل بیره از زند و ایشان را خاطر
 جمعی دادند که هرگاه این عمل شما آشکار هم بشود -
 خطری برای شما نخواهد داشت زیرا فتوای قتل این شخص
 را علما داده اند و علاوه اجرای حکم شرع و او امر علما ثوابی
 عظیم و موجب تقرب الی الله است ولی الواط مذکور هر چند
 در زمره اشرار بودند اما منافق و خبیث نبودند چیه ها را
 گرفته پوشیدند و بعد از چند روز آمده اظهار داشتند که
 وجه نقد که وعده نموده اید این پول خوبیهای ماهست و -
 نسیه نمیشود باید نقد بدهید ناچار آنها نیز دادند
 و ایشان گرفته صرف شراب و عیش و طرب نمودند و تا چندی
 وعده میدادند که عند الاقتضاء صورت خواهیم داد و عاقبت
 بعد از مدتی گفتند این کار از عهده ما خارج است چون
 از این طریق نیز ما یوس شدند استاد محمد حسین یکس
 از اقارب نزدیک خود را که استاد یا قرنام داشت و در سلك
 الواط بود وجهی داد و خواهش نمود که پانزده نفر را در

باغ خرمشاد که محل تفریح اهل بلد بود ضیافت نمودند
استاد علی اکبر و سه برادر وی استاد کاظم و استاد
سلیمان و استاد علی اصغر را که آنوقت همه معروف بهیائی
بودند دعوت نمایند و در روزی یا و داد که در غذای
اخوان مذکور داخل نموده ایشان را مصروع و معلول
نماید استاد باقر یا استاد علی اکبر نیز باطنای رفاقت خاص
داشت وجه گرفته رفقای خویش را ضیافت و غذای مطلوب
ترتیب داده با کمال عیش و شادی میل نمودند و در روز
را آوردن تسلیم استاد سلیمان نمود استاد باقر مذکور
شخص پاک فطرت بود و بعقیده بهائیانی که با او آشنا
بودند اهل جنت است زیرا اینگونه اعمال خیلی از او
دیدند شده من جمله در وضوای عظیم سنه ۱۳۲۱ که
بهائیان را در نزد قتل عام نمودند یک نفر بهائی که نام
او آقا محمد شعبان بود در همسایگی او منزل داشت چون
خلق برای کشتن او بآن کوچه هجوم نمودند استاد باقر
سلح گردیده از خانه بیرون آمد و تفنگ را بالای دست
گرفته با جماعت اشرار گت تاجان دریدن دارم خواهم
زد هر وقت من کشته شدم آنوقت او را خواهید کشت اگر
میل دارید بسم الله مردم چون ملاحظه نمودند مقاتله

و مفسده بزرگ واقع خواهد شد دست از آقا محمد برداشتن
و رفتن خلاصه چون مناقین باین وسائط مقتدر بر اعدام
وی نگشتند بطرح دیگر پرداخته گفتند لا اقل او را ضعیف
نمائیم و خانه نشین گردانیم آخوند های محله سید کاظم
و ملا احمد را وادار نمودند که خطی مفصل بجمیع تجاری
که رجوعات بنائیشان یا استاد علی اکبر بود نوشته اعلام و
خواهش نمودند که چون این شخص از دیانت اسلام خارج
و کفر او ثابت گردیده لهذا شایسته است رعایه لحرمة
الدین امور بنائی و ساختن عمارات خود را یا رجوع ننمائید
پس از این اقدام هر چند جمعی کثیر روایط خود را یا وی
تقطع نمودند ولی بعضی از اشخاص بزرگ که اعتنائی باین
اقوال نداشتند مانند حاجی محمد صادق ناظم التجار و
آقا کوچک ملک التجار و آقا علی آقا تاجر شیرازی عموزاده
ملك التجار و آقا حسین و آقا جوان اخوان ملك التجار
و آقا جوان این حاجی ملا محمد تقی کرمانی معروف ایسن
نفوس بر عکس بر رجوعات خود افزودند و بالاخص آقا علی آقای
شیرازی که مشرب عرفانی داشت و یا استاد علی اکبر
خصوصیتی تام نداشت در این سنه چند باب کاروانسرا و حیاط
رغمانف العلماء بنا نمود .

باری چون از این طریق هم کاری پیش نرفت و نتیجه

برعکس بخشید استاد محمد حسین نزد میرزا محمد مستوفی که عمل ساختن عمارات و بنائی او باوی بود بنای سعادت گذاشت و بعنوان مختلفه از استاد علی اکبر شکایت نمود بنا علیه مستوفی از برای رعایت تعنا ی استاد محمد حسین نزد حکومت ابراهیم خلیل خان مشغول تفتین گردیدند و جدیت و کوشش زیاد نمود که بتوسط حکومت صدمه بسا وارد آورد تا آنکه عاقبت ابراهیم خلیل خان مأموری برای احضار استاد علی اکبر بمحله تل اعزام داشت نزد یک غروب بود مأمور با و نفر فرارش آمده خواست کد خدا بی محله را پیدا نموده بتوسط او مأموریت خود را انجام دهد چون کد خدا پیدا نشد عمل را مهون بفرود اصبح نمود از قضا در این شب تصادفا حائنه عبرت انگیزی رخ داد که شرح آن یابین قرار است شخصی یون سید کاظم نام بغایت بد قیافه و کریه المنظر و سید زاغ معروف و شغل این وجود منحوس پیوسته لعن و سب حق و اولیا او بود در بازار و کوچه لسانش مدام بید گوئی متحرک در اماکن و معابر مخصوصه بنوبت ایستاده و خلق در اطراف وی جمع شده هاد زذالت و فحاشی نسبت بامر الهی میدان در مساجد و محافل روضه خوانی ها داخل و در پله نام منبر برآمده ولو در وسط صحبت و قرائت

ملا یا لای منبر بود آن را قطع نموده شروع بلعن و طعن میکرد پس از اتمام دوره فحاشی خوش فرود آمده میرفت مسلمان با و معاونت بولی میکردند و همیشه بواسطه ملاحظه از بهائیان مسلح حرکت مینمود بعضی از جوانان احباب مکرر خواستند زمین را از لوث وجود شر باک نمایند ولی عقلای احبا مانع بودند و نمیگذاشتند و مخصوصا در اوقات محرم خیلی طغیان مینمود تا اینکه در همین شب که شب ۱۳ محرم بود در حیاط خود تنها در اطاق خلوت خوش نشسته در را از اندرون بیست و اسلحه را باز نموده خوابید در صبح هنگام بستن اسلحه طمانچه در دستش آتش گرفت گلوله بزرگ گولش تصادفا نموده زبان کوچک را قطع و از طرف دیگر خارج شده بسقف اطاق خورد و بی تا مل یاصل جهنم وارد گردید علی المصباح خیر قتل سید زاغ در شهر شهسرت گرفت و عموما نسبت آن را ببهائیان دادند و از آن طرف هم مأمور مذکور با و نفر فرارش و کد خدای محلم صبح زود آمده استاد علی اکبر را اخذ نموده بردند احبا جمیع یقین نمودند که بواسطه قتل سید ویرا گرفتند و بی نهایت همه مضطرب گردیده مستعد این شدند که تاشب جمعی کثیر را خواهند گرفت اما استاد علی اکبر را چون بارگ حکومت بردند در باغ جلو طالار چند ساعت نگاه داشتند تا ابراهیم خلیل خان

آمده جالس گردید و بعضی دیگر از اکابر و اعیان یکدکه
 از آن جمله ملك التجار و آقاعلی آقا شیرازی بودند نیز
 آمده نشستند میرزا محمد مستوفی نیز حاضر شد در این
 وقت ما مورخ خدمت حکومت معروض داشت که استاد علی اکبر
 حاضر است لهذا ابراهیم خلیل خان زوی بجانب مستوفی
 نموده گفت این استاد علی اکبر که شهرتش شهر را پر کرده
 حال هر چه میخواهی با او گفت و شنید کن اما مستوفی
 میل نداشت که علنا یا کسی اظهار خصومت کند در این
 مقام خجل گردید و در جواب گفت سرکار والا بهتر میدانند
 لذا خان با وی بعضی سئوالات نمود و استاد جواب داد و
 اخیرا پرسید مراد ه تو با میرزا اورقا که از سلسله علمای
 واد باست چه مناسبت دارد جواب داد که چون ایشان
 اهل ذوق و عرفانند و من نیز اهل سیر و سلوک بدین
 مناسبت با وی مراد ه نمایم در اینوقت آقا علی آقای
 شیرازی گفت استاد هم خود شاعر و عارف کاملی است
 بفرمائید یکی از اشعار خویش را تلاوت نماید لهذا حکومت
 امر بخواندن نمود و استاد ا بیات ذیل را که در تفسیر
 این بیت حافظ - بلیلی برگ گلی خوشترنگ در منقار
 داشت - انشاء نموده بود تلاوت نمود
 دوش کاین آئینه دل از جفا زنگار داشت

از فراق دوستان دل آه آتش بار داشت
 زر عقل اندر دل رون کاسه سسر میگذاخت
 ز آتش حیرت که از ابرار و از اشرار داشت
 کر چه شد این سوی نور و از چه شد آن سوی نار
 نخل آن پر حاصل آمد این شجر بیبار داشت
 ناگهم از در آمد آن تدیم همزیسان
 راز دل با اهل دل خوش میتوان اظهار داشت
 ز آنکه گامی چند اوبا اهل دل بیموده بود
 در رضای رزم عرفان تیغ جوهر بار داشت
 گفت بامن مفضل حافظ بگوزین شعر چیست
 بلیلی برگ گلی خوشترنگ در منقار داشت
 گفتمش یک نکته از اشرار در این مضمر است
 ای خوشاکو سیراند و عالم اسرار داشت
 گفتم اندر روز عاشورا بدشت کربلا
 چون شمع لب تشنگان نه یار و نه انصار داشت
 جز علی اکبر تمانت من هیچکس از باور آن
 از گلستان وفا آن نوگل بی خار داشت
 چون علی اکبر در رای کس و تنهاید بد
 عنم رزم فرقه کافر دل اشرار داشت
 پس اجازت خواست از باب و سوی میدان شتافت

ام لیلی از فراتش دیده خونیار داشت
 یوسف آل پیمیر شد بسوی داشت کیسن
 آه کان داشت دعاگران آنم خوان داشت
 حمله بر آن قوم کرد و حمله را در هم شکست
 چون شجاعت راز جدش حیدر کردار داشت
 بعد از آن از قتلگاه آمد بسوی خیمه گاه
 لیک از تاب عطش لب خشک و حالی زار داشت
 پس طلب بنمود آب و چون حسین تشنه کام
 اشک خون آلوده جای آب بر رخسار داشت
 گفت باوی یابنی هات لسانک زانکه او
 زیر لب جنات تجری تحتها الانهار داشت
 چون علی اکبر زیان بنهاد در کام حسین
 بلیلی برگ گلی خوش رنگ در منقار داشت
 چونکه آن برگ گل از تاب عطش پژمرده دید
 وانته ران برگ نوا خوش ناله های زار داشت
 گفت اکبر یابد ما را که بر این ره گماشت
 گفت ما را جلوه معشوق بر این کار داشت
 لوح هستی را بیاید شست اندر پیش آن
 کاینهمه نقش عجب در گردنش پرگار داشت

طوطی طبع تو بیا در نوای معنوی
 زنه داد و الحانات موسیقار داشت
 بالجمله چون این ابیات را متناثرانه تلاوت نمود در راهالسنی
 مجلس تا تیری شدت بخشید حتی بعضی را سرشک از دیده
 روان شد و لسان بتوصیف و تعریف گشودند و اخیراً ابراهیم
 ذلیل خان گفت شما مرخص هستید بروید ولی قدری با حکمت
 حرکت نمائید که دشمنان شما فساد نمایند استاد در جواب
 گفت من بهرگونه مدارا حاضرم ولی حسود امکان ندارد آرام
 یابند .

هنرمچشم عداوت بزرگتر عیب است

گل است سعدی و در چشم دشمنان خارا است
 خلاصه در این اثنا که خدای محله که سید زاغ در آن مقبول
 گشته بود وارد و بحکومت عرض نمود که ما یکمال وقت رسیدگی
 و تحقیق نمودیم سید بدست خود مقتول گردیده و کسی باعث
 قتل او نیست عیال و فرزندان او هم میگویند که در باب اطباق
 از درون بسته بود و ماشکسته داخل شدیم ملاحظه شد که
 کشته شده و بیروی زمین افتاده خون از زیر گلویش جاری است
 لهذا جناب استاد علی اکبر بمنزل مراجعت نمود احیا جمع
 شدند و از کیفیت استحضار حاصل نمودند آسوده خاطر گشتند
 و این قضیه بسلامت ختم گردید .

استاد در تاریخ حیات خویش نوشته است اوقاتی که به رجوعات بنائی حکومت بامن بود یا بسیاری از اعضا و حواشی او صحبت از امر نموده بودم بگروز و نفر از ایشان زمان بیک زنجانی و میرزا عبد الوهاب خندان کرمانی که هر دو از رؤسای توبخانه بودند برای تحقیق در مسائل بهائیت مرا بمنزل خود دعوت نمودند چون بانجا رفتم مشاهده شد ملا ابراهیم مسئله گون را نجاست و ویرا برای مکالمه بامن حاضر ساخته اند که خود در این میانه محاکمه نمایند ولی ملا ابراهیم در این مجلس آنقدر جاهل و لجاجت نمود که من قطع حاصل نمودم که اگر تمام اهت یزد بهائی گردند این شخص مؤمن نخواهد شد و چندی پس از این چون فتوای قتل من را اعلام صادر نمودند و در ورقه استشهاد جمعی کثیر شهادت خود را نوشته بودند ملا ابراهیم و زمان بیک و میرزا عبد الوهاب خان نیز شرح محفل مزبور را نوشته امضاء نموده بودند مخصوصا ملا ابراهیم شرحی مفصل نگاشته بود که بعد بوسیله شی آن ورقه بدست احباب افتاد و ملاحظه گردید خلاصه بعد از چندی مسئله سرگونی پیش آمد و بطهران رفتم و پس از مدتی باز مراجعت نمودم و دو سال از این مقدمه گذشت در این وقت شیعی

آقا کریم کلاهدوز که یکی از احباب مشتعل بود مرا بمجلسه فهانان یوزد اران بمنزل اخ الزوجه خود که غلامرضا نام داشت دعوت نمود لاجل اینکه یاوی از امر صحبت شوند پس از ورود ملاحظه شد که جناب ملا ابراهیم مسئله گون نیز در آنجا است با خود گفتم باز اول لجاجت و مراومه است و لسی برعکس تصور واقع گردید چون نشستیم و قدری صحبت مختلفه گردید غلامرضا برای آوردن چائی بیرون رفت ملا ابراهیم آهسته گفت میخواهیم امشب غلامرضا را تبلیغ نمائیم و آنچه شما بگوئید من تصدیق خواهم کرد تا باین جهت او هم مصدق گردد من خیلی از این بیان متحیر شدم که آیا خود میگذرد یا از روی حقیقت میگوید ولی ندیدم آنچه گفت مطابق آن عمل نمود و غلامرضا نیز در همان شب مؤمن گردید و بعد از آن ملا ابراهیم روز بروز مشتعل تر گردید تا در رجه شی که شهره شهر و رسوای خاص و عام شد و جز تبلیغ نام یا مرغی متعال یا صری نپرداخت تا اینکه در سنه ۱۲۰۸ چند روز بعد از شهادت شهدای سیعه بد رجه شهادت کبری نائیل گردید یعنی شاهزاده جلال الدوله اورا بدست خود شهید نمود.

باری مقصود استاد علی اکبر از نقل این حکایت این بود که ملا ابراهیم با اینهمه لجاجت و مخالفت که اول داشت

چون مینویس برتقوی و حق جوئی بود عاقبت نتیجه اش ایمان
 بالله و شهادت فی سبیل الله گردید ولی استاد محمد
 حسین که ابتدا داخل در زمره اهل بها گردید و دعوی
 ایمان نمود چون میتنی بفسق و فجور و دنیا طلبی بود
 نهایت بدل باعراض از حق و قیام بر تعرض و غارت دوستا
 گردید چنانچه در آخرین حکایت ملاحظه خواهد نمود
 که عاقبت اسد الله این همین استاد محمد حسین مذکور
 استاد علی اکبر را بدست خود شهید نمود خلاصه استنباط
 علی اکبر پس از تحمل زحمات کثیره در سنین متوالیه عاقبت
 بصلاح دید حضرات افغان قصد مسافرت عشق آباء نمود و با
 جناب حاجی میرزا حیدر علی اصفهانی و استاد محمد
 رضای خرمشادی از یزد حرکت نموده از طریق طبرستان
 یسرویه و قاران بطور تائی ره پیماشدند و چون ایسن
 مسافرت را بحضور حضرت بهاء الله اطلاع داده بودند
 تلگراف مبارک بقاران وصول یافت یابین مفهوم که حاجی
 از این سفر ممنوع ولی آن در و نفر بیرونند لهذا استاد علی
 اکبر و استاد محمد رضا و داع نموده روی براه نهادند و در
 ماه جمادی الثانی سنه ۱۳۰۱ هجری قمری وارد عشق
 آباء شدند هنگام ورودشان فقط در و نفر دیگر از احباب
 جناب آقا محمد رضا این حاجی محمد کاظم اصفهانی

و حاجی عبد الرسول ابن آقا محمد علی یزدی يك سینه میبود
 که در عشق آباء بودند چهار نفر در دستوی عقب در کان
 منزل نموده و روحانیتی بسزا داشتند سپس شروع بینمای
 کاروانسرا و منازل و دکاکین و غیره جهت افغان و خودشان
 نمودند و پس از دو سال توقف اذن شرفیابی حاصل نموده
 هر دو همراه بعدینه منوره عکاشتا فتند حضور مبارک حضرت
 بهاء الله تشریف حاصل نمودند استاد علی اکبر شرح نفعات
 شرفیابی و کافه بیانات مبارک را در این سفر میسوطا
 نگاشته است پس از مراجعت بعشق آباء باز دو سینه توقف
 نموده و یزد معاودت کردند ششماه اقامت نموده بسا
 دوستان قدیم و جدید ملاقات کامل حاصل و در اول بهار
 یا جمعی استاد جهت بنا غمارات بعشق آباء مراجعت
 کردند

استاد علی اکبر بقراری که خودشان نوشته اند سینه
 نغرا در نواحی یزد و غیره تبلیغ نموده اند و این معنی
 از مضامین الواحی که بافتخاروی نازل گردیده نیز مستفاد
 میشود بیست و هفت لوح مفصل و مختصر از جمال قدم
 و تقریبا همین مقدار از حضرت عبد البها در آمدند لوح
 مبارک چهار تجلی که در کتاب مطبوع اشراقات مکتوب است
 بافتخار ایشان عز نزول یافته خلاصه پس از مراجعت

بعشق آیات بحسب دستور حضرت افغان حاجی میرزا -
 محمد علی زمین اعظم را ایتباع نموده جوضخانه و عمارتی
 در طیفه دریک سمت آن بنا نمود و این عمارت که در -
 بیست و هفتم ربیع الاولی سنه ۱۳۰۵ هجری قمری
 تا سیس یافت پس از اتمام برای احباب سمت مرکزیت یافت
 و تمام مرادفات و محافل و مجامع من بعد تا زمان بنسای
 مشرق الانکار در آنجا واقع گردید و مقارن بنای باغ اعظم
 حضرت حاجی محمد رضای شهید اصفهانی از طریق -
 اسلامبول وارد عشق آیات گردیده در منزل استاد علی اکبر
 که در یکی از حجرات سرای هشتی بود منزل نمود هشت
 ماه دریک حجره با هم بودند بعد خانوادہ استاد علی اکبر
 از یزد وارد گردیدند لهذا در محلی دیگر منزل جدا
 تهیه نموده بآنجا منتقل شدند در سال بعد حضرت آقا
 میرزا ابوالفضل گلپایگانی نیز از طریق ایران وارد شدند
 سپس طولی نکشید که شهابت حاجی محمد رضای اصفهانی
 در ۱۲ محرم سنه ۱۳۰۷ واقع گردید و احبای موجوده -
 مدافعه و محاکمه نزد حکومت گردیدند خانه استاد علی
 اکبر محل اجتماع احباب و مجالس مشاوره بود چهار ماه
 تخمین این مناقشه و محاکمه طول کشید و یکرآت در عدلیه
 حاضر شده استنطاق شدند تا عاقبت کار بروفق مراد احباب

خاتمه یافت و از اسلام مستثنی گردیده من بعد بدون مانع
 و خوف تکالیف دیانتی خود را معذور داشتند استاد
 علی اکبر در سنه ۱۳۱۱ ثانیاً اذن حاصل نموده یکعبه
 مقصود رخت بریست و بطواف مطاف ملا اعلی و بقعه
 مبارکه بیضا مرقم مطهر حضرت بها الله و زیارت جمال بی
 مثال طلعت میثاق حضرت عبدالبها مشرف گردید و بعد
 از چندی که بنعمت وصال فائز بود مرخص گردیده مراجعت
 بعشق آیات نمود و منزل و مکان وی پیوسته مورد ورود بعضی
 مسافرین و مبتدی و طالبین اطلاع از تعالیم الهیه بود
 جمع کثیری را در عشق آیات نیز از اقوام خویش که بایسن
 و لا هجرت نمودند و مسافرین سائره و مجاورین و غیرهم
 تبلیغ نمود و در سنه ۱۳۱۹ بنا به پیشنهاد جمعی از احباب
 اقدام بر تالیف کتابی در شرح ایام حیات مهاجرین بهائی
 و سیب مسافرتشان باین ولایت نمود و سوانح ایام جمعی کثیر
 را در دو کتاب مرتب داشت ولی هنوز کتاب دوم را تمام ننموده
 بود لوح مبارکی بافتخار وی نازل و ما مور مسافرت بیزد -
 گردید و عین لوح در این مقام درج میگردد .
 جناب استاد علی اکبر علیه بها الله الایهی
 هوالله

ای یار قدیم عبدالبها هر چند چندی فرصت نگارش نامه

بشما نیافتیم ولی در جمیع اوقات در وقت مناجات طلب -
 تائید نمودم والحمد لله عنایت شامل است و فضل کامل
 از حق میطلبم که در جمیع شئون فانی محض و در آستان
 احدیت قائم بخدمات نمایان گردی این است عزت قدیمه
 و این است موهبت ابدیه در زمانی که در ارض مقدسه بودید
 نقشه مشرق الاذکار که شعولاتش جمیع نه بود کشیده
 شد و به همراه بردید و حال بهمان قسم که مشرق الاذکار
 در عشق آباد بنا میشود چند صورت از آن نقشه را نزد -
 ابن ابهر ارسال دارید زیرا از فیض و عنایت جمال ایهی
 و تائیدات مقدسه حضرت کبریا در جمیع اطراف در فکر
 تائیس مشرق الاذکار و نقشه را نمیدانند البته بکمال
 سرعت کشیده ارسال دارید و این سبب فیض عظیم و فوز مبین
 خواهد شد اگر بروج و ریحان ممکن شوند که شما یک سفر در
 بهار بصفحات یزد بفرمائید در این اوقات بسیار مفید است
 زیرا استعداد یزد بی نهایت است یعنی از همه جای بیشتر
 انشاء الله در بهار اگر چنانچه میسر شود ابداً ترک ننمائید
 در تائید خیر حکمت واقع ع ع
 هنگام وصول لوح مبارک ششماه بود بنای مشرق الاذکار -
 شروع گشته بود استاد علی اکبر نیز در موضوع این بنا مقدمات
 مدد شایانی در خور خویش نمود و تاریخ بنا و شرح مفصلی

از زور حضرت افغان و شروع کردن بکار رکاب مهاجرین
 نگاشته است و در اولین عکس که هنگام بنای مشرق الاذکار گرفته
 شده و والی بلد مع حوائش و اعضاء آنجا حاضر بودند استاد
 علی اکبر نیز در صف جلو ایستاده است خلاصه بعد از زیارت لوح
 مبارک امورات خویش را مرتب نمود و در اول بهار سنه ۱۳۲۱
 هجری قمری بعد از بیست سنه اقامت در عشق آباد از طریق
 خراسان عازم یزد گردید و اهالی یزد با لایحه اهل محله تسل
 بواسطه اینکه بسیاری از کسان و اقارب ایشان چه در یزد و چه
 در عشق آباد بدست وی تبلیغ گردید و از مسلمانان بیبائیست
 انتقال یافته بودند عنادی شدید از او ردل داشتند و علاوه
 چون در عشق آباد تازه شروع بساختن مشرق الاذکار نمود
 بودند در یزد اعداد شهرت دادند که وی برای بنا معبد بایسن
 بلد آمده است و از طرف دیگر شاهزاده جلال الدوله و جمعی
 از اعضاء ملازمین او بهائی معروف گردیده و باین جهت احیاناً
 اندازه بی آزادی حرکت میکردند و مجامع عظمی تشکیل
 مییافت و مبلغین لاینقطع ایاب و ذهاب می نمودند لهذا اینسا
 بتراکم و تهاجم و توقعات مذکور و وسایل فساد و فتن فراهم آمد و چیزی
 که بیشتر از همه سبب فوران نار و بغض و رقلوب اولی الیغضای
 گردید بنای مشرق الاذکار عشق آباد بود چه که اولین معبدی
 که در سیط غیرا در شریعت حضرت بهاء الله جل
 قدرته الاعلی در مقابل رسای مدعی و دشمن

با آن طنطنه و جلال بنا گره نبدی بی است احداث -
 حرارت و عداوت در صد و اهل شقاوت نمایند و جمعی کثیر
 از دوستان خالص رب قدیر قربانی آن اسام الهی گردند
 و اینکه شراره این عداوت درین شعله و رتر از سایر بلاد
 گردید قدری سبب این بود که بواسطه بقای زردشتیان
 تا قرون اخیره بلکه الی زمانها در آن یلدا اهالی غالباً
 جدید الاسلام بوده و چند آن در اسلامیت کهنه و مند رس
 نگردیده مزایای دیانت و اذواق روحانی را گم نکرده اند
 و بدین جهت چون در موضوع دین در بینشان تصادم رخ
 دهد طرفین تاریختن خون و باختن جان در مقابل یکدیگر
 مقاومت نمایند و همین قضیه سبب گردیده بود که در حادثات
 خونین که در بین بهائیان و مسلمین یزد کرارا واقع در هر
 مرتبه جمعی از احباء از وطن آواره گردیده به عشق آباد
 هجرت نمودند و جمعیتشان یحدی زیاد گردید که با وجود
 کثرت جماعت بهائی در این شهر که از تمام ولایات ایران
 در اینجا مجتمع شده بودند تقریباً ثلث این هیئت از -
 بهائیان یزد و توابع آن تشکیل یافت بنا علیه بنا مشرق
 الاذکار بزرگترین انعکاس خود را در روده اولی در مسلمین
 یزد مرتسم ساخته و حرارت شدید احداث نموده خلاصه
 القول چون استاد علی اکبر وارد یزد گردید تا سه ماه -

مشغول ملاقات احباب و تبلیغ اغیار گردید سپس مقدمات
 ضوضاء شروع شد و خورد و خورده غلظت یافت تا بقتل و غارت
 عمم انجامید و در روز دوم یلوی عمومی قریب دوهزار نفر
 در محله تل اطراف منزل استاد علی اکبر را که در خانه
 برادرش استاد کاظم معمار سکنی داشت احاطه نمودند
 و درون حیاط و اطراف بام و کوجه ها از کثرت جمعیت
 مواج گردید و ابتدا اسد الله ابن استاد محمد حسین
 معمار که سر دسته اشرار بود دستگیر ششلول بسینه وی
 آتش زد و بعد دیگران با کارد و خنجر پیکر او را مجروح
 ساخته یخون غلظانند مخصوصاً یکی از بنایان که نام او
 سید اسد الله بود و چندین سال برد ست وی صنعت
 بنائی را آموخته و در حقیقت ولی النعمه او بود کلنگی برفرق
 وی نواخت که کاسه سر بریشان گردید سپس طناب پپای
 آن مقتول بسته تا چند روز در کوجه و بازار گردانیده و خلق
 سنگ و آب دهان بر آن می افکندند و اخیراً آورده در یکی
 از چاههای کاهریز مخروبه در صحرای متلسیل انداختند
 و از قرار مذکور جمعی دیگر از اجسان طیبه شهیدان رانیز
 در آن چاه و سایر چاههای آن صحرا افکندند . بیت .
 ای رخت چون خلد و لعلت سلسیل
 سلسیلت کرده جان و دل سسیل

ناوك چشم تودر هر گوشه نسی

همچو من افتاده دارم صد قلیل

بالجملة استاد علی اکبر در حیات خوش نهایت در وجه اهل
تقوی و زهد و هم اهل ذوق و سلوک و دارای همت عالی و عزم
متین بود یا اینکه در طفولیت مطلقا تحصیل ننمود و فقط بعد
از اقبال یعنی متعال بحسب شور و اشتعالی که در او -
ظهور نمود بقرائت الواح و آیات و کتب سائره پرداخت کتب
چند تا لیلی و اشعاری کثیر انشاء نمود و در الواحی که به
یا فتخار او نازل گردیده این کیفیت آشکار است من جمله
در زیارتنامه شی که بعد از شهادت عرض صدر یافته این
عبارات احلی مذکور :

(و انك قدیت شئونك و حطام الدنيا وما ملكته فی عالم
الادنی فی سبیل الله و اخترت لنفسك العبودیة الكبری
فی العتبة العلیا و انشاءت تا لیلیا اثباتا لظهور الاسم
الاعظم فی عالم الابداع و استدللت الواضحة ^{بالدلائل} و الحجج
البالغة و الاخبار الواردة و الآیات المنزلة علی ظهور الموعود
و طلوع جمال المعیود و قیام الشاهد و المشهود و -
نیعان المورد المورود و حصول الرّفد المرفود الی ان هاجر
من الوطن المعهود الی بلاد اخرى لشرنفعات الهدی)
الی آخرینه الاحلی .

جملاتی از مخمسات وی که غزلیات سعدی و حافظ را در

تخمین نموده

سابقی صلا درک و از من رفتان در ناآشام را

درینم احباب بهاد ز گردن آور جسم را

جسم زنج و غم حاصل نشد این ناس کالانعام را

بیزخیز تا یکسو نهیم این دل ازرق نسیم را

بیراد قلاشی در هم این شرک تقوی نام را

آسوده و خوشدل نشین کاین تنگدستی میروم

عشرت غنیمت اندان لایلام هستی میروم

هر روز از نفس و هوی برماشکستی میروم

هر ساعت از ماقبله شی بابت پرستی میروم

توحید بر من عرضه کن تا بشکنم اصنام را

ازینها یافته ام خلق خوش و طبع سلیم

آنچه دادم همه از اوست که دادم تعلیم

من نیم معتقد مفتی و برهان حکیم

فتوی از پیرمغان دادم عهدی است قدیم

که حرام است من آن را که نه یاراست و ندیم

من که در مصر لقا دلوطنی شکرشکنم

در گلستان بهابلیل شیرین سخنم

از چه کردند هم آغوش بزاع و زغم آغوش از کس
 چاک خواهم زدن این دلق ریائی چاکم
 روح راصحیت ناچنس عذابی است الم
 ایضا
 ای که تو ندیده شی رویش مو معذور ندارد
 چون نئی مجنون تو را یا صحبت لیلی چه کار
 توجه دانی حالت منصور بر بالای دار
 او بر غیت میسپازد جان بی چشم مست یار
 گرچه هشیاران نداده اند اختیار خود یکس
 گرتورا دیدار آن یار پرپوش آرزوست
 چون سر زلفش برشان شوریشانی نکوست
 آشنا یا غیر او بودن همان سنگ و سبوست
 عشرت شبگیر کن ای دل که اندر راه دور
 شیروان را آشنا نینهاست بدامیر عشق
 عاشقان در راه جانان جانفشانی میکنند
 زیر تیغ قاتل خود شان مانی میکنند
 بهر صدق قول خون نیکوییانی میکنند
 طوطیان در شکرستان کامرانی میکنند
 وز تحیر دست بر سر میزند مسکین مگس

آری آری جانفشانی در ره جانان نکوست
 خیز وینا نه قدم در ره تو را گوئیل او سست
 در نه هر کس بر انوائی و بیان و گسنگوست
 نام حافظ گر بر آید بر زبان کلک دوست
 از جناب حضرت شامه پس است این ملتعن
 این بود شرح احوال حضرت شهید مجید بقلم جناب استاد
 عبدالکریم مرحوم . اکنون برای تکمیل مطلب اول کیفیت
 شهادت ایشان که از تاریخ شهیدای بزرگ تا لیف جناب
 حاج محمد طاهر مالعیری نقل شده و ثانیا شرح بسیار
 مختصری را که شخص آن شهید بقلم خود نوشته و نمونه
 انشای ایشان را بدست میدهد و ثالثا زیارتنامه و سنان
 مناجات که از خامه مرکز میثاق بنام آن شهید عالی مقام
 صادر شده و رابعا ندولوح مبارک که یکی بافتخار فرزند
 بزرگ و دیگر باعزاز با زماندگان ایشان از قلم مولی العالم
 حضرت عبدالنبیها نازل گردیده و همه آنها را جناب آقا
 فضل الله شهیدی فرزند دانشمند آن بزرگوار ارسال
 داشته اند در اینجا شرح و جلد سیم مصابیح هدایت را به
 سرگذشت ایشان ختم میکنیم .
 کیفیت شهادت ایشان بقلم جناب مالعیری
 (و اما دست در آن یوم جمعه طرف پیش از ظهر در محله

تل و آن حدود جمع آوری کرده قصد شهادت حضرت استناد علی اکبر بنا بر روحی المعرقده الفدا نمودند فی الحقیقه آن وجود مقدس کوکبی نورانی و ستاره شی روشن بود و جمیع شئون و کمالات روحانی ممتاز بودند ایشان مدت بیست سال بود که با اهل و عیال در عشق آباده تشریف داشتند و بحسب دولت و مال التجاره بسیار معتبر بودند تا حسب الامر مبارک بیزد تشریف آوردند قریب یکماه بود که بیزد ورود فرموده بودند که این ضوضا واقع شد و ایشان بخانه اخوی خود شان استاد کاظم وارد شدند و در اکثر ایام جمع کبیری از احباب بجهت ملاقات بمنزلشان مشرف میشدند مثل قانی که چند دفعه به خدمتشان مشرف گشتم الحاصل در آن روز یا اینکه با استاد محمد حسین معمار خاله زاده بودند و بعلاوه دوستی با آنها زیاد فرموده بودند و از برای اهل بیت استاد محمد حسین انا تا و ذکورا از هر فیصل سیوفات از عشق آباده آورده بودند احدی گمان نمینمود که او یا ولدش است الله عداوتی نمایند ولی در آن روز که در خانه استاد کاظم اخوی تشریف داشتند و بی خبری از اخبار موحش از جمیع محلات شهر میرسید ایشان در نهایت سکون و قرار بودند و ایدنا بقدر صوت پشه فی این هیاهو ویلوا و نعره های خلق را اهمیت نمیدادند بلکه

تغییر حالت بکلی از ایشان بروز نکرده تا که میرمحمد تقی خورد خورد جمعیت قریب چهار صد پانصد نفر قصد محله تل کرده تمام محض طمع مال که در شهر معروف بود که استاد علی اکبر آمده است که مشرق الاذکار و بزد بسازد و پول کلی همراه دارند شاید بتوانند پولها را بچنگ بیاورند لهذا جمعیت زیاد کم آمدند نزدیک خانه استاد کاظم رسیدند زنی جلو دویده و خیره اد که تفصیل از این قرار است جمعیت کبیری قصد کشتن استاد علی اکبر را نموده اند و سرکوجه رسیده اند و الان میرسند و از خانه بیرون رفت و حضرت استاد علی اکبر در آنوقت چون هوا گرم بود در زیر زمین خانه تشریف داشتند استاد کاظم اخوی ایشان رفت در زیر زمین و خدمت ایشان عرض کرد جمعیت بجهت این خانه مهیا شده الان می آیند خوب است منزل را تغییر دهیم شما بروید در خانه همسایه منزل حاجی شارق و من هم از اینجا بجای دیگر میرم باین حالت اینجانشستن صحیح نیست تا حال چند نفر را شهید کرده اند چقدر در خانه ها را غارت نموده اند حکومت هم قوه جلوگیری ندارد یلوی عموم است گرد و غبار از شدت جوشش خلق تمام شهر را فرا گرفته و الان صدای همه در این زیر زمین می آید برخیزند ایشان ایدنا این بیانات استاد کاظم را -

اهمیت ندانند فرمودند مضطرب نباشید مشکل است کسی اینجا بیاید استاد کاظم دست برنداشت و اصرار از حرکت گذرانید ولی ایذا بحضرت استاد علی اکبر اثری نبخشید حال هنوز جمعیت بدرب خانه نیامده است و لکن صدای هیاهو و ضوضاء و آشوب بدرجهائی بود که در شهر زلزله بود یقیناً که گویا درو دیوار در حرکت است حال در این زیرزمین که حضرت شهید استاد علی اکبر تشریف دارند احدی نیست سوای استاد کاظم و حاجی میرزا غلامحسین شارق منشی مشیرالممالک که بواسطه آشنائی استاد کاظم اینجا آمده است و ایذا بهائی هم نیست او قدری صحبت داشت از بیوفائی خلق یزد و شرارت و جهالت ایشان و او هم آنچه خواست آن حضرت را راضی نماید که از این محل حرکت نمایند قبول نشد و فرمودند من از کشته شدن فرار نمیکنم زیرا سالهای سال است که آرزوی شهادت داشته و در این حال فرار نخواهم کرد اگر اراده الله تعلق گرفته هر جا بروم این امر واقع میشود و هرگاه اراده الهیه تعلق نگرفته اینجا هم واقع نخواهد گشت شماها را وهم گرفته ایذا خیری نیست استاد کاظم و حاجی شارق از زیرزمین بیرون میآیند و حضرت شهید بدکر و مناجات بدرگاه حضرت احدیت بودند بعد در ربع ساعتی گذشت

که جمعیت بدرب خانه آمدند یکی صدازد در راه بازگشتند والا در راهی شکستیم حال عیال و اطفال استاد کاظم چون بیند لرزان و مضطرب و شارق هم بسیار ترسیده از این طرف خانه بآن طرف میدود که راه فرار پیدا کند طفلی راه بام باو نشان داد و او از راه بام بخانه همسایه شتافت و استاد کاظم دوید باین زیرزمین خدمت حضرت استاد علی اکبر که جمعیت بدرب خانه است چه یکم آن حضرت تیسری فرمودند که چرا اینقدر ترسیده چون خیلی التماس مینماید میفرمایند حالا که دیگر راه فراری نیست استاد کاظم میگوید از این مجرای آب بطرف خانه همسایه بروید و پنجره آهنی مابین نصب بوده که خود استاد کاظم کار انداخته بود آن پنجره را بلند میکند و حضرت استاد علی اکبر بخانه همسایه که کسی در آن خانه نبوده تشریف میبرند و مجدداً پنجره را بجای خود میگذارند قدری آسوده تر میشوند و از جوی یا لای میآیند که بدرب خانه را آن جمعیت میکشند و داخل میشوند یا اینکه بدرب بسیار محکم بود از چوب گردوی یک پارچه باری اول بطمع مال آن حضرت مشغول تاراج میشوند و الله ولد استاد محمد حسین معمار که قرابت و دوستی تام داشت با آن حضرت و متصل اظهار ارادت و محبت مینمود جلو آن جمعیت بآن حجره

که سراغ جمعیه پول و جواهرات ایشان داشت شتافت از قضا همانکه میخواست یافت و بعد بغارت سایر اموال پرداخت و سید حیدر یار نویسنده و سید علیرضای ولد حاجی سید علی اکبر نیز از عقب سرا بودند که بعد از اسد الله اشیا نفیسه آن حضرت را بر میداشتند و مابقی خلق که فریب دوست سید نفر بودند دیگر هر چه بدستان میآمد بر میداشتند و پس از تصرف کردن هر چیزی که بدست هر کس آمده بود آنوقت چسبیدند باستان کاظم که برادرت را نشان ده والاتورا میکشیم استاد کاظم میگوید من خواب بودم اطلاع ندارم کجا رفته است آنچه باستان کاظم زجر نمودند و انذارات شنیده کردند اید ابرازند اذحتی اسد الله اورا تطمیع کرده گفت آنچه مال تو غارت شده که خونت یگونی پس میدهم راست یگو کجا رفته است گفت آخر این خانه من است همه جای آن بگردید من خواب بودم شاید از درب خانه بیرون رفته و از طرف رخته رو بصحرا نهاده است . باری همه جا گشش کرده ماء یوم شدند حال آن شهید مجید که از مجرای آب تشریف برده بعضی از لباس ایشان ترشده و روی صحن خانه همسایه در آفتاب ایستاده لباسهای شریف خود را خشک میفرمایند که ناگاه از طرف خانه میرزا عبد الوهاب خان غورخانه چی

که يك كوچه مابین است و بام آن مشرف بر خانه همسایه است که حضرت استاد علی اکبر را آنجا تشریف دارند زنی از سردیوار می بیند که ایشان در صحن آن خانه ایستاده اند فریاد نموده و آن جمع را خبر میدهد که آن کسی را که میخواهید در این خانه است که آن گروه از طرف بام و دیوار بآن خانه میریزند و در ورتا در آن حضرت را میگیرند اسد الله میگوید پس روید پس روید پس روید این حق من است حال آن حضرت در کمال وقار و سکون در همان مقام ایستاده است اسد الله اول يك گلوله شش تیر بر سینه آن حضرت میزند که بر زمین میخورند و يك نعره یا یها الایهی از جان بر میکشند و آنوقت هر يك از اشرار در چه آلات حرب داشتند بکار میبرند و آن حضرت را شهید مینمایند فوراً ریسمانسی بیای مبارکشان بسته از خانه بیرون میکشند و در شهر میگردانند و هیكل مبارکشان بسیار بوزن و خوش اندام و سیمین و فربه بود پس از گردانیدن بازارها آوردند به میر چقماق و بردند در دربند خانه افغان آقای حاجی سید مهدی انداختند و قدری آنجا افتاده بود که آقای اردکانی مجتهد رسید و این جمع را از اطراف آن بیت شریف دور کرد پس از آن آوردند در محله گازرگاه و از آنجا کشتان کشتان بجانب چاه سلسبیل بردند و در بین راه که میبردند هرنفسی

میرسید محض ثواب و جیران معاصی و گناهان خود ضربتی
 بآن جسد مطهر وارد می‌آورد که گوشت و پوست بلکه
 استخوانهای آن وجود مقدس بکلی خورد شده بود و -
 اینقدر ضربت بآن جسد مطهر وارد آمده بود که سر آن
 حضرت يك مشت استخوان نیم شده بود و سر صورت و -
 هیكل ابتدا شناخته نمیشد با آنکه بسیار سمین و فریسه
 و قوی هیكل بودند الحاصل آن حضرت انداختند در همان
 چاه سلسبیل و سن مبارکشان دریم شهادت پنجاه و
 هشت سال بوده و در آن روز جمعه بیست و نهم ربیع الاول
 سنه ۶۱ الی يك ساعت از ظهر گذشته هشت نفر از اولیای
 الهی را شهید نمودند (انتهی)

شرح مختصر احوال حضرت شهید یانشای خود
 (اقل الاحقر علی اکبرینا یزدی ابن مرحوم آقا محمد باقر
 تولد فائسی سنه ۱۲۶۱ بعد از رشک و نمو چند سنه
 باقتضای ایام شباب با دوستان صوری ماءنوس و ماءلوف
 و با معشوقان مجازی همراز و مساز چون ملاحظه کرد و رفت
 و صفا و جفا و وفای آنان را نمودم که با هر نویسی نیشی -
 قهرین و با هر گلی خاری هم نشین در مال جز کلال و ملال
 حاصلی نه بکلی از آنان بیزار و برکنار شدم خلیل آمالا
 احب الالفین گفته مراتب فوق را جويا و در طریقت پویا

شدم بمجالست عباد و زهاد و اهل کمال مایل شدم و بر ریاضت
 و عبادت مشغول بسطوع این کوکب قانع نشدم و هذاری گفته
 منتهای کمال را در آن پنداشتم حمد خدا را که نسیم عنایت از
 مهیب موهبت الهی وزید و این حجاب غلیظ را دریده و در مقام
 مجاهده و تحقیق برآمدم با هر گروهی همراز و با هر طایفه ئسی
 انباز شدم شرح ایام مجاهدت و طلب را در کتاب مغناطیس -
 مفصلا ذکر نموده ام تا آنکه از عنایت پروردگار و معاوت اختیار
 و ایاریند لیل و آنا را گاه شدم و از منده خضر ایام بسر جمع
 حیات رسیدم و از آن آب نوشیدم صهبای طور از ید ساقی ظهور
 چشیدم و زلال کاساگان مزاجها کافور آشامیدم نشئه آن هوشیاری
 آورد و خمارش بیداری چشم بینا شد گوشم شنوا نظم گویا شد
 قدم پویا عوالم ملک و ملکوت و جبروت و لاهوت را طی کردم -
 صراط و میزان را معاینه و مشهود دیدم اصحاب کبر و غرور را
 در تحت سلاسل و اغلال در رکات حجیم بعداب الیم دیدم
 مؤمنین و مؤمنین را در بهشت برین علی سر مرتقابلین ملاحظه
 نمودم نعره ناقور و نغزه صور اصفا کردم ثم تفتح فیه اخری
 را استماع نمودم و از انوار و اشرف الارض بنور ریهها منور گردیدم
 و بکل ما وعدنا الرحمن فی القرآن فائز و نائل شدم ملائکه
 کرویین و ملائک عالین را ملاقات نمودم بمقام قاب قوسین
 اوانی رسیدم عزتر کرسی و لوح قلم را مشاهده کردم -
 تلقا عشر جلال حاضر شدم بزرگارت

جمال ذوالجلال مشرف شدم من دون واسطه باصفاء
 کلمات رب الاریاب فائز شدم ازین عنایتش رحیق مختم
 آشامیدم و بحقیقت بیان یستون زبهم شرابا طهورا بسر
 خورد ارشدم یا نوار ساطعه لامعه شمس حقیقت منور
 شدم و اشرفت الارض بنور زبها مشهور معلم مشاهده
 کردم و جاء ریک والملك صفا صفا با رب در صفوف ملائکه
 داخل بودم وهم دریم عظیم یوم یقوم الناس لسرب
 العالمین حاضر بودم کتاب ایرار را تلاوت کردم کتاب
 فجار را مشاهده نمودم بعد از وصول بمراتب مذکور از
 سکر رحیق مختم سرمکنم معلم و راز نهان عیان شد
 اسرار آشکار شد

هزارجهت یکردم که سرعشق بیوشم

نیود برسر آتش میسرم که نجوشم

خورد خورد پرده از روی کار برداشته شد شهره کوی و -
 بازار شدم و انگشت نمای هر مست و هشیار مرد و علمای
 عظام شدم و مطرود خاص و عام دوستانم نصیحت نمودند
 و خویشام زبان ملامت گشودند چون نصیحت آنان سود
 نبخشید محبت بعد اوت تبدیل شد و ملامت بملاکت
 انجامید در محضر علما برکنم شهادت دادند و رقم
 قلم صاد نمودند چون آن حکم را از اجرای آن عاجز بودند

اراذل والنواط را بر فنایم تحریک نمودند هر هنگام بلوائی
 کردند و هر روز فتنه و غوغائی نمودند چقد رازد و ستان
 جانی که قصد جانم نمودند و بسا مدعیان محبت که معدن
 عداوت و شرارت شدند حمد خدا را که پس از مباحثت
 اقریاب و مجانبیت اهل هوی دوستان صادق و یاران موافق
 پیدا و هویدا شدند

دیو جو بیرون رود فرشته در آید

همه وقت بملاقاتشان سرور روز فیض صحبتشان ملتذ و -
 محظوظ بودم چه شبهای قدری که بوصول یاران پایان
 رسانیدم و چه روزهای خوشی که با ایشان ماکوف و ماکوف
 بودم یا وجود عظم علم و سواد کتابی بطور سؤال و جواب
 بر اثبات امر مالک ایجاد نوشتم از کلمات تورات و انجیل
 و فرقان که مدخل بر اثبات بود مرتقم نمودم و از احادیث و اخبار
 ائمه اطهار و مزین نمودم و این بضاعت مزجات را بحضور
 سلطان ظهور تقدیم نمودم بحر قبول مزین نموده از -
 خرید زان یوسنم محسوب نمودند این ضعیف گنم شهره
 ایام شده و معروف نزد خاص و عام کلیه و برانه ام محصل
 ذهاب و ایاب احیاب شد اهل تفاق بر اذیت اتفاق نمودند
 و برای اخمات این نار انهار کذب واقفا جاری نمودند
 بالاخره باخراج نمودن از بلد م همداستان شدند نرسد

حکومت بلند اجماع نمودند حکومت لایب شده امر باخسراج
 نمود جناب آقا محمد قاضی فاضل علیه بهاء الله هم در آن
 ایام بیزد آمده در همسایگی حقیر منزل داشتند ایشان
 هم از پرتو صدمات بهره یافتند و امر باخسراج نمودند با اتفاق
 جناب ایشان با عفتان سفر نمودیم ایشان در اصفهان -
 توقف نموده حقیر بطهران رفتیم و در آن سفر چه سودها از
 ملاقات احباب بردم مثل جناب سلطان الشهداء و محبوب
 الشهداء و ملا کاظم شهید و جناب ذبیح و سایر احباب
 سابقین ملاقاتشان اعظم از هر نعمت و دولت بود چندی
 در طهران مانده بعد بسعی و اهتمام منسوبان و اهل
 مراجعت نمودم و چند سینه دیگر در بیزد با اعدا مقاومت
 نمودم بالاخره با جناب مستطاب حاجی میرزا حیدر علی و
 جناب استاد محمد رضای بنا بعزم عشق آباد از بیزد بیرون
 آمدیم و در طون طیس بجهت خبر تلگرافی که از مساحت
 قدم رسیده بود جناب حاجی فسح عزیمت نمود این فانی
 و استاد محمد رضا بعشق آباد آمدیم بجم ۱۵ جمادی الثانی
 سنه ۱۳۰۱ و از عشق آباد شدم مدت دو سال چیزی کم
 مشغول عمل بنائی شدم اذن تشرف یلقا حاصل نمودم
 با جناب استاد محمد رضا بساحت اقدس مشرف شده پیشرف
 لقا فائز شدم شرح شرفیابین مفصلا آنچه در مجالس عدیده

واقع شده در کتاب مذکور مرتب است مراجعت بعشق آباد
 نموده چندی مشغول کار شده بعد بیزد مسافرت نمودم -
 چند ماهی در بیزد توقف کرده بعشق آباد مراجعت نمودم
 بعد از چندی اهل و عیال حقیر مع عبد الوهاب و اخوی -
 استاد علی اصغر و استاد محمد رضا فی ۱۵ رمضان ۱۳۰۵
 وارد عشق آباد شدند و منته بعد از صعود جمال قدم
 جل اسمع الاعظم بعزم زیارت تربت مطهره و تشرف مبارک
 حضرت عبد البهاء مشرف شدم مدت مسافرت هفت ماه
 سه ماه متوالی در راهی اقدس مشرف لقای من اراده الله
 فائز بودم و چهار ماه هم در راه بودم چند روزی در وقت
 رفتن در عده سه و در وقت مراجعت یکماه در مصر و چند روزی
 در اسکندریه و یکماه در اسلامبول و باز بمدینه عشق
 مراجعت نمودم خلاصه تاریخ ولادت روحانی اقل که بشرف
 ایمان فائز شدم فی سنه ۱۲۸۴ نفوسیکه تبلیغ نموده ام که
 از اولاد روحانی حقیر محسوبند میصد نفر الواحی که از
 جمال قدم باسم این فانی نازل شده بیست و هفت لوح
 است من جمله لوح تجلی است که نزولی و اصلش هم در
 نزد حقیر است در حقیقت دیدن دارد بهیئت و اسلوب
 عجیبی مرتب شده از الواح مبارک حضرت من اراده الله
 که بافتخار این فانی نازل شده الی حین تحریر چهارده

لوح است اكثر ان يخط مبارك مرفم شده از شعيرات
جمالقدم وشعيرات حضرت قصن الله الاعظم وبعضى از آثار
نزد اين فانى بيمقدار موجود است نسل الله بان يوقفنا
ويؤيدنا على شكر نعمائه وآلائه وعلى ما ينبغي لآيائه انه
بعيانه رؤف رحيم والحمد لله رب العالمين انتهى
زيارتنامه وساجات

سوالله

زيارة لمن فاز بالرفيق الاعلى حضرت استاذ على اكبر البتاء
سوالله

عليك التحية والثناء و عليك اليها و عليك السناء يا من -
خلق من جوهر الوفا و خمرت طينته بما المحبة والولاء اشهد
انك منذ ربعان شيا بك بل نعومة اظفارك اقبلت الى ربك
واجبت نداء مولك عندما ارتفع بين الارض والسما و -
انجذبت بنفحات القدس التي نفحت من حديقة اليقاف
واشتعلت بنار محبة الله بين الاصفياء وتوجهت الى جمال
الكبرياء بقلب ملتهب بنار محبة الله وقمت على اعلاء كلمة الله
ونشر آيات الله وهداية كل مال اعنى واعطاء التعاليم
الالهية لكل طالب سمع القول ودعى وهديت الناس السنى
الماء المعين والنور المعين وسبيل محبوب المقربين حتى
اهتديت النفوس وانجذبت القلوب واستبشرت الارواح

بطلوع صبح الهدى من مطلع النقطة الاولى روحى لسه
الفداء ثم انجذبت واهتزت وامتست واستضات من الشعاع
الساطع من شمس اليها قد فديت بكليتى لاحياك الشهداء
وانك فديت شئونك وحطام الدنيا وما ملكته فى العالم
الادنى فى سبيل الله واخترت لنفسك العبودية الكبرى
فى العتبة العليا وانشأت ناء لىفاثياتا لظهور الاسم
الاعظم فى عالم الابداع واستدلت بالذلائل الواضحة
والحجج البالغة والاخبار الواردة والآيات المنزلة على
ظهور المعهود وطلوع جمال المعبود وقيام الشاهد
والمشهود ونبعان الورود المعرود وحصول الرفد المرفود الى
ان هاجرت من الوطن المعهود الى بلاد اخرى لنشر
نفحات الهدى ثم حضرت الى السجن الاعظم وادركت
حضور جمال القدم ووفدت على الاسم الاعظم وسمعت الخطأ
المليح ورايت الوجه الصيغ وشاهدت النور المبين و -
انجذبت بتلك الالطاف التي ليس لها شبيه ونظير وفزت
برؤية الطلعة النورانية والصورة الرحمانية والجبين المنير
كالصبح المبين ورجعت الى بلاد الله لتهدى الى الهدى
وتنادى باسم الله بين نفوس غفلت قلوبهم عن ذكر الله -
اشهد انك بذلت مدة حياتك فى سبيل رضا الله ورضيت
بقضاء الله و ماتمت الا الشهادة فى سبيل الله حتى

تركت الاهل والال وتوجهت الى الوطن غير ما سوف عليه
 شى فى الدنيا و ناديت بالذكر الحكيم والنبأ العظيم
 وهديت كل طالب الى الجنة النعيم ورفعت صوتك مناديا
 باسم ربك بين الخلق حتى قاموا الاعداء بكل بغضاء وشحنا
 على قتلك فى سبيل الله وما من سلاح الا استعملوه وما
 من جرح الا وقد اوقوه وما من سهم الا وقد صوبوه وما من سنن
 سنان الا وقد اشرعوه طوبى لجسدك بما تقطع فى سبيل الله
 و طوبى لقلبك بما تشدك فى محبة الله وطوبى لاحشاءك
 بما استهدف النصال حيا يا ليهنا وطوبى لكيدك بما تفتت
 من سيوف الاعداء وطوبى لروحك بما استشر للصغوة التى
 الرفيق الاعلى وطوبى للسانك بما نطق بذكر الله فى
 مشهد الفداء و عليك التحية و عليك الرحمة و عليك الثناء
 والموهبة يا من استشهد فى سبيل الله وطوبى لنفسك
 استيركت شراب مرقدك و تعطر مشامها بفتحات طيبة
 تعبق من رسك انه لذو حظ عظيم والنصيب الوفير من
 الموهبة الكبرى و عليك التحية والثناء ع

هو الله

مناجات ذكر من فاز بالشهادة الكبرى حضرت الشهداء

على اكبر بنا عليه بها الله الابهى

هو الله

هو الله

الهى الهى لك الحمد بما رتب بفضلك اليديع محفل
 السرور والتجور فى قلب الامكان وهياات الطرب والانساط
 فى بحبوحة الجنان وادرت كاهن الفلاح والنجاح فى
 مشهد الفداء و اوقدت سراج الموهبة الكبرى فى ميدان
 الشهادة العظمى لك الشكر يا الهى بما ان عبد امن
 عبادك الاصفيا النور الانورسى على اكبر قد اخذ بيده
 اليمنى الكاهن الطافحة برحيق الفداء فى ميدان المحبة
 والوفاء و شربها يسرور ان جذب به الملا الاعلى و سكرتها
 حتى طار قلبه الى الارجح الاعلى وبذل ناله متوجها الى
 ملكوت الابهى و نادى بين الملا عند ما هجم عليه الاعداء
 بسيف و صولة و مقام مسكوبة واسنة مشروعة يا بها الابهى
 الهى انلتى القدح الممتلا بمدام الفداء فى سبيلك يا
 محبوبى الابهى واجعلنى مقطوع الاعضاء مسفوك الدم يظيا
 الشحفا يا يدى الاشقياء الهى الهى فاقبل من هذه
 الهدية التى انعمت بها على بفضلك و رحمتك فى عالم الانشا
 ثم صعد روحه الى حديقة البقاء مشهد اللقاء فى بحبوحة
 جنتك العليا الهى الهى اكرم مشواه وائله مناه و زد فى
 العطاء وارزقه القرب واللقاء فى مخفل تجلى جمالك الابهى
 انك انت الكريم الرؤوف الرحمن وانك انت اللطيف

العطوف المقتدر المنان ع ع

لوح مبارک ذیل بصرف فضل یعنی بدون عرض عریضه
باعزاز جناب آقا عبد الوهاب شهیدی ولد ارشد حضرت
شهید عز نزول یافته
عشق آیات - سلیل نبیل حضرت شهید جلیل من فدای
روحہ فی سلیل الیہا جناب استاد علی اکبرینا علیہ
بہا اللہ الایہی

سوال اللہ

ای مبارک فرزند آن بزرگوار خیر مرخص مدہش شہادت
آن سراج ہدی سبب اندوہ و احزان دل و جان گردیدند
و مورث حسرت و کدورت و تجدد مصائب عظمی شدہ یقینیکہ
ضحیح و رفات مقدسہ بفلک اثیر رسید و صریح نفوس طیبہ
ظاہرہ یاوچ رفیع واصل شدہ این مصیبت کبری و زریعہ عظمی
زخم بجدگاہ نفوس آگاہ زد و دلہای پاکان را پر خون نمود
واز دنیا ہا رود جیحون روان کرد فریاد و نغان از نغان
حقایق اشیاء بلند شد و نالہ و حنین از ملا مقربین مرتفع
گردید روز روشن تار و تار یک شد و این ماتم اعظم زلزلسہ
و ولولہ درام تاجیک و امریک انداخت چشمہا گریزانان
است و قلبہا سوزان یقینی کہ حزن و اندوہ در قلوب
ملا اعلی حاصل شد و تا سف و تحسیر در ملکوت ایہی

بینا گشت این چه ظلم شدید بود و این چه جور بی نظیر
ولی حسرت از برای این فانیان است کہ آن بندہ یزدان
و برگزیدہ رحمن در مشہد فدا یاوچ ملکوت ایہی پرید
و مادراین حیزان حق محرم ماندیم و صبور گشتیم آنسان
دریای مہبت کبری را یک جرعه نوشیدند و مادرحسرت
یک قطرہ گرفتار صد ہزار بلا والا آن روح مجرد بشارتسی
صعود بملکوت عزت نمود کہ حقائق اشیاء را بحرکت آورد ماہی
لب تشنہ بیحر رحمت پی برد و مرغ دم بستہ بگلشن الہی
پرواز کرد و با بدخ نغمات در شاخسار احدیت بفضاحت نطق
بگشاک در رافق امکان آفل بود در اوچ لامکان نجم بازغ شد
در باختر نیستی متواری بود در خاور ہستی کوکب ساطع
گشت از عالم ظلمانی رہائی یافت و در آشیان الہی مقبر
گردید در عرصہ خاک گرفتار بود در اوچ افلاک آزاد گشت اسیر
زندگان بود در ایوان یزدان جلوه نمود چه مہبتی است
اعظم از این وجہ فضلست است ام از آن اگر لہل ناموت
یاوچ رفیع آن کوکب ملکوت پی برزند قسم بحضرت دوست
کہ در این جہان فانی نہن نیاسایند و راحت و آرام نجویند
بلکہ بنہایت آرزو بقربانگاہ عشق شوند و جان و سرفدای
حضرت معشوق نمایند ولی چه فایده کہ چشمہا کور است
و قلوب مبتلا بظلام در مجور لہذا عزت این مقام و شرف

این رتبه از انظار شر مستور تاهرنا اهلی سلکوت عزت بی
 نبرد و هر مخمور خمر غرور از کاس طهور نصیب نگیرد و هر
 محروم محرم راز حضرت بی نیاز نشود و هر مخمور ی باتش
 عشق نیفرود صعوه جفا بابلیل وفا همپرنگرد و غراب
 کین مانند طاوس علین شهبیر تقدیس نگشاید ز سراطیسور
 قدس بگلشن الهی پرند و زاغان حرمان در گلخن فانی مفر
 و ماهوی گیرند باری شما آیت آن نجم هدائید و رایت آن
 میروفا مانند پد ریزرگوار رفتار نمائید صبر و تحمل کنید و
 تبتل و توکل نمائید و بازماندگان را تسلی بخشید و حسرت
 زدگان بفضل بی منتها نبودند هید تا کل یا چشمی اشکیار
 بشکرانه حضرت پروردگار لب بگشایند که ای خداوند بی
 مانند شکر ترا که آن سراج را در زجاج ملاء اعلی برافروختی
 و آن طیر وفا را یا شیانہ سلکوت ایهی راه نمودی آن نهر
 کریم را بیحر عظیم رساندی و آن شعاع ساطع را بشمس
 حقیقت راجع فرمودی امیر حرمان را بحدیقه وصال در
 آوردی و مشتاق دیدار را بمحفل تجلی و لقا فائز فرمودی
 توئی یزه ان مهربان و توئی منتها مقصد مشتاقان و توئی
 آرزوی جان شهیدان ع

لوح مبارک باعزاز بازماندگان حضرت شهید
 قیل از دیج لوح مبارک بعرض مطالعه کنندگان محترم

میرساند که در حال حاضر اولاد و احفاد آن شهید مجید
 بسیارند و اگر برادرزادگان شهید و فرزند آن ونوه ها و
 نیره های آنها را هم بحساب بیاریم و جمیع آنها را جزو
 این خاندان بشماریم جمع کثیری را تشکیل میدهند و لسی
 این لوح هنگامی که جناب آقا فضل الله شهیدی مشرف
 بودند اند نازل شده و گویا ایشان در سال ۱۳۲۷ هجری
 قمری که از آن تاریخ تا بحال (۱) پستین قمریه چهل
 و یک سال میگذرد بشرف لقای حضرت من طاف حوله
 الاسماء مشرف گشته اند و در آنوقت از حضرت شهید
 یابی مانده بودند که هنوز هم در قید حیاتند یکی جناب آقا
 عبد الوهاب و دیگر جناب آقا فضل الله .

اما آقا عبد الوهاب همیشه مشغول تجارت بوده و هستند
 و شایسته است که در صحت عمل و درستی قول و مراعات
 حزم و احتیاط در امر تجارت رفتارشان سر مشق قرار گیرند
 و بنده يك فقره از افعال ایشان را که از نفوس متعدد
 شنیده و بوقوع آن اطمینان دارم ذکر میکنم و آن اینکه
 موقعی در عشق آباد بازار جای بی اندازه کساد شده
 و تجار چائی از بیم و رشکست و فشار بانك فوق العاده
 مشغول و مضطرب شده بودند و گمان میبود که این بحران
 در وقتی بوده است که تجار بهائی از کساد بی بازار

تاریخ تنظیم این کتاب

بجان رسیدند از جناب فاضل فروغی که عازم ساخت افتادن بود و خواهش کرده بودند که از حضرت مولی الوری راجعاً نمایند که از ادبه مبارک برنجات اخیاب تعلق گیرند و ایشان هم لدی الورود چنانکه در تاریخچه خودشان بعین عبارت جناب محمد مخلصی نوشته شده تمنای آن ها را در معرض معروض داشتند و در پیشگاه حق مقبول افتاد بلافاصله چائی ترقی محسوسی کردیم که نه تنها تاجار از خطر سقوط پرستند بلکه سودهای فراوان هم نصیبشان شد باری بنظر در همان ایام بوده که قبل از ترقی این مال التجاره شخصی از ارامنه برای خرید چند صندوق چائی بجناب آقا عبد الوهاب مراجعه و گفتگو و قیمت آن را قطع مینماید ولی برای این معامله نه پولی بعنوان بیعانه داده بود و نه سندی دریافت داشته بود فقط قول و مهلت گرفته بود که فردا یا پس فردا پول بیارند و چائی را ببرد در همین اثنا بختی چائی ترقی عجیبی کردند فی الفور جمیع تجار خیر دار شدند و آن ارمنی هم سراغ چائی نیامد زیرا معامله می که در وقت تنزل کالا بسوده و هیچگونه امضائی مبادله نشده و اکنون چند هزار منات تفاوت قیمت پیدا کرده احتمال میدهد که بتوان اسمی از آن برد مختصریکه دو روز یا پیشتر گذشت که آن تاجر

ارمنی از در حجره آقا عبد الوهاب سررا باین انداخته عبور میکرد آقا عبد الوهاب او را بنام آواز داده و او داخل حجره آقا عبد الوهاب گشت چرا چائیها را نمیبیری ارمنی بخیا لش این حرف از روی شوخی یا مسخره است ولی آقا عبد الوهاب باو فهماند که چنین نیست و اطمینان داد که همان تولی که داده اعتبار امضا و سند را دارند و هر چند بیعانه نگرفته و چائی هم ترقی کرده معهدا چون قول داده است چائی ها پامانت خرید ارد را نیار موجود است و بالجمله ارمنی چائیها را برد و بقیمت گراف فروخت و جریان این معامله را در روز نامه های عشق آباد نوشت که بهائیان اینطور مردمان راست و درست و خوش قول و صحیح العملی هستند.

اما جناب آقا فضل الله پسر کوچک حضرت شهیدانند که ایشان هم باتفاق برادر بتجارت اشتغال دارند و دارند کمالات خوبی هستند و علاوه بر تحصیلات مدرسه مطالعات بسیار و اطلاعات زیاد از افکار دانشمندان مغرب زمین دارند و در عین حال خیلی وارسته و متواضع میباشد و میل شدیدی بنشست و برخاست با حضرات ناشرین نفعات الله دارند آقا عبد الوهاب دفعه می بشوخی میگفتند اخوی من فضل الله مبلغ باز است پرسیدم یعنی

چه گفتند مثل اینکه بعضی از مردم بقمار میل دارند و آنها را قمار باز و باره بی کیوتر رادوست دارند و آنان را کفتر باز میگویند فضل الله هم اشتیاق شدید بصحبت مبلغین دارد و باین معنی مبلغ باز است بازی این دو برادر را از وقتیکه بنده بخاطر نام در بین یار و اغیار معزز و محترم بوده اند خلاصه حضرت شهید دودختر هم داشته اند که یکی دوشیزه بوده و دیگری شوهر داشته است و هر دو در زمان پدر بمرض سل در گذشته اند . اما در لوح مبارکی که در صد در جش هستیم پنج نفر نام برده شده اند یکی جناب آقا فضل الله که در لوح مبارک بصفه (زائر) موصوف گشته اند و دیگر اخویشان آقا عبد الوهاب و دیگر آقا عزیز الله که پسر بزرگ آقا عبد الوهاب و دیگر ضلع محترمه که زوجه آقا عبد الوهاب و دیگر خانم لقا که صبیحه آقا عبد الوهاب است و این نفوس همگی زنده و سلامتند . اینک لوح مبارک :

بواسطه جناب زائر آقا میرزا فضل الله ابن الشهد الفرید
بین الوری جناب آقا عبد الوهاب و جناب آقا عزیز الله
و امة الله ضلع محترمه و صبیحه امة الله خانم لقا علیهم
و علیهن الیهما الایهی

سوال الله

ای بازماندگان آن شهید سیل د لیری کتا حضرت شهید را چون ندای حضرت اعلیٰ بسمع شریف رسید خطاب است الت را ایلی گفت و از صهباء محبت الله سرمست گشتت و مترصد بشارت کبری گردید تا آنکه صبح احدیت آمدت و شمس حقیقت درخشید و آفاق روشن بانوار رحمانیست گردید بارخ نورانی و قلب رحمانی و انجذایی وجدانی توجه بنیر آفاق نمود و بهره و نصیب از اشراق جست لسان فصیح بگشود و بیان بلیغ بنمود و جمع را بسر چشمه عده ای دلالت فرمود و معرغ لم و شمعات قوم گردید و به انواع خدمات مبتلا شد و تحمل بلاهای عظمی در سیل الهی کرد و عاقبت در راه حق هجرت نمود و تا لیف کتاب در اثبات حقیقت حضرت رب الارباب فرمود و بدلائل معقوله و منقوله و براهین واضحه لامعه اثبات ظهور حقیقت کرد و دلائل بر تخیلی مجلی طور اقامه فرمود و بیخدمت امر الله برداخت و بقدر قوه شب و روز بذل مجهود نمود و در تا سیس اول مشرق الاذکار بجان و دل کوشید و نهایت همت مهذول داشت و بزیارت مطاف ملا اعلیٰ فاتر شدند و فیوضات بی منتها حاصل نمود و چون رجوع بمکینسه عشق کثر آرام نیافت راحت نکرد کل را تشویق بر تا میس

مشرق الاذکار نمود و نقشه آن را در نزد عید البها کشید و مقبول افتاد بعد از این خدمات محض تبلیغ با عرض بیست و شتافت و بمنتهای قوت در هدایت خلق کوشید و نهایت خاتمة العطف فاتحة الالطاف گشت جام سرشار شهادت کبری در محبت جمال ابهی نوشید و سر مست صیبا هدی گردید و بقربانگاه عشق شتافت و از حیز امکان پذیروه لامکان پرواز نمود و در محفل تجلی و مرکز تحلی و ذروه بقا بیزم جمال ابهی استقرار یافت از جمیع جهات بجمیع حسنات الحمد لله موفق و مؤید گردید که در هر موردی منصور شود و در هر موقعی مظهر الطاف موفور حیات انسانی و زندگانی رحمانی در این است که در جمیع مراتب حصول درجه کمال گردد و ایدا از جهت از جهات نفی واقع نه در جمیع شئون مؤید بالطاف حضرت بیچون بود تا نفس اخیر چون کوکب اثیر مشرق و منیر بود شما که فروع و اثمار آن شجره اید باید کمالات شجر بتمامها در ثمر ظاهر گردد تا بشکرانه این الطاف موفق بعبودیت خفی الالطاف گردید و بسا عید البها در این عبودیت متفق و متحد باشید و علیکم البها
الابهی ع ع

تمام شد جلد سیم و انشاء الله بزودی
جلد چهارم این کتاب که تا لیفش
پانجام رسیده و حاضر
است منتشر خواهد

شد

*

تشکر

بیراحبای الهی پوشیده نماند که در انتشار کتاب حاضر
غیر از محفل مقدس روحانی بهائیان طهران شیدا لله
ارکانه و لجنه محترمه نشر آثار مدینه مذکوره که اقدامات
شایسته برای فراهم آوردن وسیله تکثیر آن بعمل آوردند
چند تن از افراد یاران نیز در این امر مساعدت و فتوی
را مدیون مساعی جمیله خویش فرمودند من جملة
امة الله قد سیه خانم صیبه محترمه جناب حاجی محمد رضا
انتصاری از خاندان اصیل و سابقین مؤمنین میراچه کسه
مدتی امانتدار کتاب بوده و ثلث آخره را از تصویب لجنه
مجله نشریات گذرانده و در این سیل زحمات دیگر نیز
متحمل گشته اند و دیگر جناب آقا سرور الله فوزی حفید
سعید حضرت حاجی میرزا حسین معلم یزدی علیسه
رضوان الله که واسطه فیما بین بنده و مقامات امری بوده

و در تسریع کار و مقابله اوراق کتاب با لجنه مربوطه
 همکاری فرموده اند . و دیگر ورقه منجد به طاهره خانم
 دختر پاکیزه گوهر حضرت متصاعد الی الله جناب آقا
 عزیز الله جذاب و همسر معارف پرور جناب سرهنگ سرالدین
 علائی که مبلغ و وزارت تومان کمبود مخارج کتاب را بطیب
 خاطر بدون رنج و بی قید مدت مرحمت نمودند لهذا
 این عید لاجل قیام بواجبات حق شناسی یکمال تبتل
 و ابتهاج از آستان ملکوت جلال مسئلت مینمایم
 که اگر تالیف این کتاب در ساحت مقدس الهی مقبول
 افتاده و عند الحق اجری برایش مقرر گشته باشد - کل
 نفوس مقدسه مذکوره یعنی هم آنان را که در محفل مقدس
 و لجنه محترم عضویت داشته اند و هم آن سه بزرگوار
 یا همتی را که نامشان یک بیک ذکر شد - در ثواب این سن
 خدمت یا بنده نویسنده شریک و سهیم فرماید .

فهرست مشذرات جلد سیم مصابیح

هدایت

صفحه	شرح
۲	تذکار
۴	غلطنامه جلد دوم مصابیح هدایت
۱۶	دبیاجه جلد سیم مصابیح هدایت
۱۸	جناب آقا سید مهدی گلپایگانی
۷۲	جناب آقا ملا عبد الغنی اردکانی
۱۲۴	جناب آقا محمد نعیم
۱۸۳	جناب آقا میرزا محمد ثابت مراغه ای
۲۸۲	جناب آقا سید محمد ناظم الحکما
۳۹۹	جناب آقا میرزا محمد ناطق اردستانی
۴۳۵	جناب آقا میرزا محمود فروغی
۵۰۵	جناب آقا میرزا علی محمد سر رشته دار
۵۷۲	جناب استاد علی اکبر شهید یزدی
۶۳۹	تشکر

اسامی نفوسى كه شرح احوالشان درجك

اول اين كتاب درج شده

١- جناب حاجى ميرزا حيد رضى اعظمى

٢- حضرت نير و جناب سينا

٣- جناب آقا ميرزا حسين زنجانى

٤- جناب ملا رضى محمد آبادى يزدى

٥- حضرت ورقا و جناب روح الله

٦- جناب ملا نصر الله شهيد شه ميرزادى

٧- جناب شيخ محمد ابراهيم فاضل شيرازى

٨- جناب آقا محمد فاضل فائضى ملقب بنبيلى اكبر

٩- جناب آقاى بزرگ گرايلى معروف بمستوفى

اسامى نفوسى كه شرح احوالشان درجك

دويم اين كتاب درج شده

١- جناب آقا ميرزا يوسفخان ثابت وجدانى

٢- جناب آقا شيخ حيد معلم

٣- جناب آقا ملا على شهيد سيزوارى

٤- جناب فابل آبادى

٥- جناب ابرو الفضائل گلپايگانى

٦- جناب آقا شيخ على اكبر شهيد قوچانى

٧- جناب حاجى سيد جواد كريلائى

٨- جناب امين العلمائى شهيد اردبيلى

٩- جناب حسينقلى ميرزائى موزون

١٠- جناب آقا عزيز الله مصباح

**

*

غلطنامه جلد سیم

پاره ثی از حروف این کتاب بسبب نفس ماشین تحریر و کهنگی اوراق مومی استنسیل دارند. نقطه های کم یا زیاد گردیده مثلا اغلب قافها يك نقطه دارند و نیز در باره ثی جاها - نقطه هائی زاید پیدا شده که بعضی از آنها در حواشی یا در اواسط صفحات ولی در راز سطور افتاده که تأثیری در کلمات نکرده است اما بعضی دیگر تصادفاً بر روی کلمه قرار گرفته و آن را تغییر داده و فی المثل حلم را خلم و حاضر را خاضر و آفاق را آفاق نموده است. و همچنین پاره ثی حروف بسیار کم رنگ پیدا شده که چون آن حروف بسبب زاید بودن یا لاک گرفته شده بوده است بعد هنگام تکثیر - لاک باز و آثاری از همان حروف نمودار گشته است معینا در اکثر آن مواضع از نفس جمله بسهولت معلّم توان داشت که فلان نقطه متعلق بفلان کلمه نیست و یا فلان خط افقی یا عمودی و فلان حرف کم رنگ تعلق بی عبارت ندارد بهر حال زیلا فقط کلماتی در جدول اغلاط ذکر خواهد شد که هرگاه اصلاح نشود ممکن است خواننده در باره آن کلمه با اشتباه افتد. اما بعضی از حروف مانند هاء هوز و دایره شین و جیم یا برخی کلمات که پریده بنظر میرسند نمیتوان آنها را مهم شمرد چه که چاپ استنسیل از این نقصها خالی نیست علاوه بر آنکه قدری دقت

در عبارت آن نقص را بر طرف میسازد و این است اغلاطی که - نگارش آن در غلطنامه لازم بود :

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۸	۱۷	امیک	امیک
۴۴	۸	فی المحین	فی العین
۵۲	۱۸	گویا	گویا
۵۸	۷	جَب	حَب
۹۵	۱۵	بهر نحوی	بهر نحوی
۹۶	۱۰	میگذارند	میگذارند
۱۰۷	۱۷	حکم	حکیم
۱۰۸	۵	نیستیم	نیستم
۱۲۰	۱۸	حکم خانم	حکیم خانم
۱۲۸	۱۰	وما	وما
۱۲۹	۱۲	باحادی	یا حادی
۱۴۳	۹	بعر	بسر
۱۴۵	۲	کور	کور
۱۷۱	۱۳	ومکاشفته	ومکاشفة
۱۷۱	۱۴	باموهیته	بالموهیته
۱۸۰	۷	صد الصدور	صد الصدور
۱۹۳	۱۱	باحکت	باحکمت

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۰۰	۱۵	میامت	میآیند
۲۰۶	۱۱	میامت	میآیند
۲۱۲	۱۵	اشیائشان راجع	اشیائشان را جمع
۲۲۵	۱	چاپخانه	چای خانه
۲۵۱	۳	استخوانها هم	استخوانهایم
۲۶۱	۲۰	مرغ و بهانه	مرغ و برانه
۲۹۱	۸	سماء	سه ماه
۲۹۶	۱۲	بخوانم	بخوابم
۳۰۰	۱۲	اوز روان	وازر روان
۳۰۲	۱	از قلنا	از قلنا
۳۰۲	۳	رحیم	رحیم
۳۴۵	۱۶	من الذکرین	من الذکرین
۳۷۶	۱۴	الوائهم	الوائهم
۳۸۲	۴	در شمال قصر	در شمال قصر
۴۰۵	۱	یحی	یحی
۴۴۶	۱۸	انجدنی	انجدنی
۴۸۸	۱۲	سیاع ضارته	سیاع ضارته
۵۰۹	۳	اندخت	اندخت
۵۱۴	۱	جمالقام	جمالقدم

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵۳۰	۱۵	مطابقه میکنم	مطابقه میکنم
۵۳۵	۱۰	را	زاید است
۵۶۷	۴	ایجاد اختلاف	ایجاد اختلال
۵۶۹	۴	مدائح	مدائح
۵۹۲	۷	وجه گرفته	وجه را گرفته

 **
 *